T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SUUDÎ ARABİSTAN'DAKİ DOĞU TÜRKÇESİ SÎRETÜ HÂTEMÜ'N-NEBİYYÎN GRAMERİ

43621

Cilt-I

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Rıdvan ÖZTÜRK

Hazırlayan
Ufuk Deniz AŞÇI

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

KONYA - 1995

İÇİNDEKİLER

Sayfa

SÖZ BAŞI..... 6

KISALTMALAR..... 8

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ..... 9

GİRİŞ.....10

Takip Edilen Metod.....10

Eser Hakkında Bilgi.....10

Yazar Hakkında Bilgi.....13

Eserin Dili.....16

Suudî Arabistan'da Uygurlar.....17

İ N C E L E M E

BİRİNCİ BÖLÜM

YAPI

BASİT FİİLLER.....23

Bir Ünlüden İbâret Fiiller.....23

Bir Ünlü,Bir Ünsüzden İbâret Fiiller.....23

Bir Ünsüz,Bir Ünlüden İbâret Fiiller.....24

Bir Ünlü,İki Ünsüzden İbâret Fiiller.....24

Bir Ünsüz,Bir Ünlü,Bir Ünsüzden İbâret Fiiller.....24

Bir Ünsüz,Bir Ünlü ve İki Ünsüzden İbâret Fiiller..27

TÜREMİŞ FİİLLER.....28

A.İSİMDEN TÜREMİŞ FİİLLER.....28

İSİMDEN FİİL YAPMA EKLERİ.....28

+a-/+e- 28

+da-/+de- 30

+ey- 31

+ġar- 31

+ı-/+i-,+u-/+ü- 31
+ra- 31
+ḳır- 32
+la-/+le- 32
B.FİİLDEN TÜREMİŞ FİİLLER.....36
FİİLDEN FİİL YAPMA EKLERİ.....36
a)Fiil Çatısına Tesir Etmeyen Fiilden Fiil Yapma Ekleri..36
-a-/-e- 36
-ġa-/-ge-,-ḳa-/-ke- 37
-ı-/-i- 38
-la-/-le- 38
-ma-/-me- 39
b)Fiil Çatısına Tesir Eden Fiilden Fiil Yapma Ekleri.....39
1.Pasiflik-Meçhullük eki
-l- 39
2.Dönüşlülük eki
-n- 41
3.Müşâreket eki
-ş- 43
4.Geçişlilik ekleri
-ar-/-er- 45
-dır-/-dir-,-dur-/-dür-;-tır-/-tir-,-tur-/-tür- 45
-ġuz-/-güz-,-ḳuz-/-küz- 47
-ır-/-ir-,-ur-/-ür- 47
-ḳaz- 48
-kür- 48
-sat-/-set- 49
-t- 49

-tar- 50
BİRLEŞİK FİİLLER 51
1.BİR TARAFI İSİM BİR TARAFI FİİL OLAN BİRLEŞİK FİİLLER..51
2.İKİ TARAFI DA FİİL OLAN BİRLEŞİK FİİLLER 57

İKİNİCİ BÖLÜM

ÇEKİM

FİİL ÇEKİMİNDE ŞAHIS 62
BASİT ÇEKİM 65
GÖRÜLEN GEÇMİŞ ZAMAN 65
Görülen Geçmiş Zamanın Fonksiyonu 67
ÖĞRENİLEN GEÇMİŞ ZAMAN 68
Birinci Tip 68
Birinci Tipin Fonksiyonu 69
İkinci Tip 70
İkinici Tipin Fonksiyonu 71
Üçüncü Tip 71
Üçüncü Tipin Fonksiyonu 72
GENİŞ ZAMAN 73
Birinci Tip 73
İkinci Tip 74
Geniş Zamanın Fonksiyonu 75
ŞİMDİKİ ZAMAN 75
Birinci Tip 75
Birinci Tipin Fonksiyonu 80
İkinci Tip 80
İkinci Tipin Fonksiyonu 81
GELECEK ZAMAN 81

Birinci Tip 81
Birinci Tipin Fonksiyonu 82
İkinci Tip 82
İkinci Tipin Fonksiyonu 83
ŞART 83
Şart Çekiminin Fonksiyonu 85
EMİR 86
Emir Çekiminin Fonksiyonu 89
GEREKLİLİK 90
1.Şart Çekimli Şekil 90
2.Fiil İsimli Şekil 91
Gereklilik Şekillerinin Fonksiyonu 92
BİRLEŞİK ÇEKİM 93
Hikâye 93
Rivâyet 101
Şart 103
İKTİDAR ŞEKLİ 105
SIFAT FİİL 107
-mış- 107
-ġan-/-gen,-ḳan-/-ken- 107
-r-,-ar-/-er-,-mas-/-mes- 109
-adurġan-/-edurġan,-ydurġan-,-üdurġan-;-maydurġan-/
-meydurġan- 110
-ġu-/-gü- 112
-maḳçı-/-mekçi- 113
-dıḳ-/-dik- 114
ZARF FİİL 114

1.Zarf Fiil Ekleriyle Meydana Gelen Zarf Fiiller 114
-a-/-e-,-ü-;-y- 114
-ġaç /-geç 115
-ġanı /-geni 116
-ġunça /-günçe,-ķunça /-künçe 116
-may /-mey 118
-p 119
2.Sıfat Fiil Ekleriyle İsim Hal Eklerinin Birleşmesinden Meydana Gelen Zarf Fiiller 120
-masdın /-mesdin 120
-ġanda /-gende ,-ķanda /-kende 120
M E T İ N
FAYDALANILAN KAYNAKLAR 621

SÖZ BAŞI

Bu güne kadarki Türkistan ile ilgili Türklük bilimi çalışmalarında Rus,Alman,Macar Türkologları başta olmak üzere,Batılı bilim adamlarının ve Türkistanlı bâzı Türkologların yazmış oldukları eserler,Türklük biliminin en mühim kaynakları idi.Fakat Sovyetler Birliği açılma ve yeniden yapılanma politikalarını hayata geçirdikten sonra,Türkiye'deki Türklük biliminin Türkistan'a yönelik ilmî faaliyetlerinde önemli bir ivme oldu ve çok değerli yeni eserler kazandırıldı.

Bu eserler ile;Sovyetler Birliği'ndeki Türklük biliminin 19.yy'dan beri bilinçli olarak sürdürdüğü,"böl,parçala,yönet" anlayışına hizmet eden ilmî çalışmaların Türklük bilimi üzerindeki otoritesine bir son verilmek istenmektedir.Bunun içindir ki yapılan çalışmalarda takip edilen metodlar,Rus Türklük biliminin söz konusu ilmî anlayışına panzehir olacak mahiyettedir.

Mukayeseli çalışmalara ve sahada derleme metodlarına dayandırılarak meydana getirilen bu eserlere;19.yy'da kullanılan müşterek yazı dili ile kaleme alınmış kitaplar üzerinde yapılacak incelemelerin de eklenmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Bu çalışmamızda;günümüzde Türkiye'deki Türklük biliminin gözde sahası olan Türkistan coğrafyası dâhilinde kaleme alınmış ve fakat etkinliği Uygur Türkleri sâyesinde Hindistan,Pâkistan ve nihâyet Suudî Arabistan'a kadar uzanmış Sîretü Hâtemü'n-Nebiyyîn adlı eserin gramerini inceledik.

Gerek eserin çoğrafyasının genişliği ve gerekse -yazarın tâbiri ile- "Türkî Til" denilen müşterek bir yazı dili ile kaleme alınmış olması kitabın değerini arttırmıştır.Eserin yazılış

tarihinin 20.yy'ın ilk çeyreğine tekâbül etmesi ve Arap harfleriyle yazılması;kitabın inceleme yaptığımız baskısının Suudî Arabistan'da yapılmış olması,bizi bu eser üzerinde çalışma yapmaya sevk eden en mühim sebeplerden bâzılarıdır.

Sîretü Hâtemü'n-Nebiyyîn'in,bugünkü Özbek ve Uygur Türkçelerinin o devirdeki dil hususiyetlerini ihtivâ eden bir eser olması münâsebetiyle,yaptığımız gramer çalışmasına ayrı bir değer kazandırdığını düşünüyoruz.

Ayrıca,20.yy'ın başlarından itibaren Türkistan'dan Suudî Arabistan'a göç eden ve hâlen nüfusları 50 bin civârında tahmin edilen -çoğu Uygur Türkü olmak üzere- Uygurlar ve Özbekler'in, Arap milliyetçiliğinin asimilasyon politikası neticesinde yok olma tehlikesi yaşadıklarını da bu vesile ile duyurmak istedik.

Orta-Asya'nın yeniden Türkistan kimliğini kazanmaya başladığı bu günler,bir anlamda,geleceğin rotasının da belirlendiği günlerdir.Ümidimiz,bu rotanın bizleri aydınlık geleceğe doğru yönlendirmesidir.Ve eğer yukarına sıraladığımız özellikleri ihtivâ eden bu kıymetli eserin incelemesini yapmakla söz konusu rota doğrultusunda bir kilometre taşı olmuş isek ne mutlu bize!

Türkistan stepleri ve tundraları kadar geniş,Yenisey gibi girift,Tanrı dağları kadar ulu olan bu kutsal yolda bize kılavuzluk eden; yapıcı tenkid ve yardımları ile hatâ payımızı en aza indirmemize vesile olan hocam Yrd.Doç.Dr.Rıdvan ÖZTÜRK'e teşekkürlerimi sunmayı bir görev telakki ediyorum.

Kasım 1995

K I S A L T M A L A R

DLTD - Divanü Lügat-it Türk Dizini

EUTS - Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü (Ahmet Caferoğlu)

KBİ - Kutadgu Bilig III İndeks (Reşit Rahmeti Arat)

KBGF - Kutadgu Bilig Grameri-Fiil-(Ahmet Bican Ercilasun)

KTLS - Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü

OTAL - Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat (Ferit Devellioğlu)

TDB - Türk Dil Bilgisi (Muharrem Ergin)

TDYBF- Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller (Necmettin Hacıeminoğlu)

UÖTF- Uygur ve Özbek Türkçelerinde Fiil (Rıdvan Öztürk)

URL - Uygurçe Rusçe Luget I-II (Emir Necip)

YUTG- Yeni Uygur Türkçesi Grameri (Rıdvan Öztürk)

YUTS- Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü (İklil Kurban)

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا (آ)	a,ā	ض	ḍ,ż
ا (أ)	a,e,ı,i,u,ü	ط	ṭ
ء	ʾ	ظ	ẓ
ب	b	ع	c
پ	p	غ	ġ
ت	t	ف	f
ث	s̱	ق	ḳ
ج	c	ك	k,g
چ	ç	ڭ	ñ
ح	ḥ	ل	l
خ	ḫ	م	m
د	d	ن	n
ذ	ẕ	و	v,(o,ö,u,ü,ū)
ر	r	ه	h (a,e)
ز	z	ى	y (ı,i,ī)
ژ	j		
س	s		
ش	ş		
ص	ṣ		

GİRİŞ

TAKİP EDİLEN METOD:

Bu çalışma, Sîretü Hâtemü'n-Nebiyyîn adlı eserdeki fiil yapısının tespiti ve incelenmesi üzerinedir.

242 sayfadan oluşan kitabın tamamı transkripsiyonlu olarak Latin kaynaklı Türk alfabesine aktarılmış, ilk 100 sayfası esas alınarak fiil konulu gramer çalışması yapılmıştır.

Eser, "inceleme" ve "metin" olarak iki temel bölümden müteşekkildir. İnceleme bölümü de "yapı" ve "çekim" şeklinde ana başlıklara ayrılmış, ana başlıklar da kendi aralarında alt başlıklara ayrılıp en ince teferruatlara kadar inilme imkanı yaratılmıştır. İnceleme bölümündeki bütün gramer bilgileri metin bölümünden alınan örneklerle kuvvetlendirilmiştir.

Metin bölümündeki Arapça şiirler ve âyetler Arap harfleri ile aslına sadık kalınarak aynen yazılmıştır.

Eserdeki sayfa numaralarına sâdık kalınmış, buna ilâveten satırlar da tarafımızdan numaralandırılmıştır. Sayfa numaraları satırbaşlarından önce ve altı çizili olarak yazılmış; bu şekilde sayfa ve satır numaralarının karışması önlenmiştir.

Kitabın basım hatâsı neticesinde çok silik çıkan ve okunmayan kelimeleri veya heceleri "....." şeklinde yazdık.

ESER HAKKINDA BİLGİ:

Sîretü Hâtemü'n-Nebiyyîn adlı bu kitap üzerinde çalışma yapmamıza sebep olan en büyük etken, kitabın kapağındaki bilgilerdi. Bu bilgilere göre kitap Suudî Arabistan'da basılmıştı.

Türk Dünyası coğrafyasının haritası çizilirken Arap Yarımadası hiç bir şekilde değerlendirilmez,oralarda da Türk soyluların olabileceği üzerinde pek durulmazdı.Fakat elimizdeki bu kitap bize o yerlerde de bizim insanlarımızın varlığını haber veriyordu.Hattâ bu insanlar kendi kültürlerini yaşatabilmek için kitaplarını bile basıyorlardı.İşte böyle bir düşüncenin verdiği şevkle çalışmalarımıza başladık.

Eseri yüzeysel olarak tetkik ederken 243.sayfadan 261.sayfaya kadar olan bölümün değişik bir yazı karakterine sahip olduğunu gördük.Bu bölümü okumaya başladığımızda ilk intibâlarımız tamâmen değişti.

Bu ek bölümde kitap ve yazar hakkında oldukça değerli bilgiler verilmekteydi.Bu bilgilere göre eser dört defa basılmıştı ve eserin gerçek adı Sîrîn Kelâm Terceme-i Hâl-i Muhammed Aleyhi's-Selam*idi.Öyleyse ilk üç baskısı nerede ve kimler tarafından yapılmıştı ve hâlâ eserin Suudî Arabistan sahâsına âit olduğu söylenebilir miydi? Bu sorunun cevâbı da söz konusu bölümde mevcut idi.

Yine bu ek bölümde, eserin yazarının Sâbit Ahund Damullam olduğu ve h.1347(m,1928)'de Ramazan ayının 21.gününde kitabı tamamladığı bildirilmektedir.Eser aynı yılın içinde Gulca vilâyetinin Küre Şehri'ndeki Hükûmet Matbaasında ilk defa basılmıştır.

İkinci baskı,Kurban Hacım Hacı Muhammed Oglı tarafından h.1356 (m.1937) yılının Ramazan ayında Hindistan'ın Emretser şehrinde yapılmış,baskıyı gerçekleştiren Kurban Hacım h.1373

---

*- Sâbit Hâcım Damullam Abdülbâkî Oglı,Sîretü Hâtemü'n-Nebiyyîn Cidde 1985,s.243

(m.1953)'de Suudî Arabistan'ın Mina şehrinde vefât etmiştir.

Üçüncü baskının Kâşgarlı Abdullah Kârî Hacım tarafından h.1386 (m.1966) yılının Ramazan ayında Pakistan'ın Karaçi şehrinde yapıldığını,Abdullah Kârî'nin Şarkî Türkistan'daki en son Şehülislâm Efendi Mahdûm'un öğrencisi olduğunu ve h.1387(m.1967)' de Suudî Arabistan'da vefât ettiğini de bu bölümdeki bilgilerden öğrendik.

Üzerinde inceleme yaptığımız eser de dördüncü baskıdır.Bu baskı h.1405 (m.1985) yılında Cidde'deki Dârü'l-Fünûn Matbaası'nda yapılmıştır.Baskıyı gerçekleştiren kişi ise Muhammed Şâh Habîbullah Hacım Merhûm Oglı'dır.

Buraya kadar olan bilgiler,eserin dördüncü baskısı münâsebetiyle Muhammed Emin İslâmî tarafından,7 Nisan 1985 tarihinde Suudî Arabistan'ın Cidde Şehri'nde Uygur Türkçesi ile yazılmış ve kitabın sonuna eklenmiştir.Biz bu bölümün tamamını Türkiye Türkçesi'ne aktarıp gerekli olan bilgileri burada zikrettik.

1995 yılının Ocak Ayı'nda Bişkek'te,Uygurlar adlı kitabı ile dünyada ünlenen Turgun Almas'ın,Ürümçi Üniversitesi'nde Tarih doktoru olan oğlu ile Yarmuhammed Nasırov adlı bir Uygur Türkünün evinde görüştüğümüzde,bu kitap hakkında ne bildiğini sordum.Bana verdiği cevapta yukarıdaki bilgileri doğruladı ve eserin hâlen Doğu Türkistan'da var olduğunu söyledi.Bişkek'te "Gumanitardık Üniversitet"de Türk Tili Kafedrası'nın müdürlük görevini yürüten Doç.Macit Davletov ise bu beyâna paralel bir açıklama yaptı ve hattâ eserin Doğu Türkistan'daki en değerli siyer kitaplarından biri olduğunu söyledi.

Sonuç olarak denilebilir ki bu eser,Doğu Türkistan ve Uygurlar için son derece değerli bir kitaptır.Öyle ki Uygur Türkü vatanından göç etmek zorunda kaldığı durumlarda bile eseri yanından ayırmamıştır.Eserin baskılarının yapıldığı coğrafyalar ile Uygurların Rus ve Çin komünizminden kaçtıkları zamandaki göç güzergâhı coğrafyasının aynı olması bu gerçeğin en müşahhas delilidir.

Teknik olarak eser; ekler bölümü ile birlikte toplam 266 sayfadır.Harekesiz Arap harfleri ile matbu olarak basılmıştır. Her bir sayfasında 28,nâdiren de 27 veya 29 satır vardır.Konu başlıkları aynı yazı karakteriyle fakat daha iri harflerle yazılmıştır.

YAZAR HAKKINDA BİLGİ:

Sâbit Ahund Damullam Abdülbâki Oglı Kaşgar Vilâyetinin Artuş (Artic veya Artuc) şehrinin Azak köyünde h.1301(m.1883) yılında dünyaya gelmiştir.

Sâbit Damullam ilk ve orta tahsilini Artuş'da bitirdikten sonra Kaşgar medreselerine girip öğrenimine devam etmiştir.Burada Sultânü'l-ulemâ lakabı ile tanınan Bahâeddin Mahdûm ve Şeyhü'l-ulemâ şöhreti ile ünlü Molla İslâm Damullam,Abdülkâdir Damullam ve Mahmud Ahund Damullam gibi devrin en bilgili âlimlerinden dersler almıştır.

Kâşgar medreselerini üstün başarıyla bitirdikten sonra Buhârâ'daki meşhur medreselerde ilmî kariyerini yükseltmiş ve nihâyetinde Kâşgar'daki Hanlık Medresesi'ne üstâd olarak tayin edilmiştir.Kısa zamanda adından söz ettiren büyük bir âlim olmuştur.

H.1346 (m.1927)'de Gulca halkının istekleri doğrultusunda Küre Şehri'nde kadılık yapmış,h.1349(m.1930)'da ise hac görevini yerine getirmek için Rusya ve Türkiye üzerinden Mısır'a varmış,oradan da Suudî Arabistan'a geçmiştir.Türkiye ve Mısır'da belirli bir süre kalmış ve Şeyh Reşid Rıza ve Şeyh Abdüllatif Dırâz gibi âlimler ile fikir teatisinde bulunmuştur.

Sâbit Damullam Kâhire'deki "Şibânü'l-Müslimîn" adlı ilmî dergide bir kaç defa yazıları çıkmış,ayrıca "Mekârimü'l-Ahlâk" dergisinde ve başka ilmî dergilerde de yayınlar yapmıştır.

H.1350(m.1931) yılında da babası için hac görevini edâ etmiştir.Mekke,Medîne ve Tâîf'de on beş ay kalmış,bu esnâda dünyanın çeşitli yerlerinden gelen İslâm âlimleri ile görüşüp konuşma imkânı bulmuştur.Suudî Arabistan'da kaldığı aylarda,önceden buraya yerleşen talebesi Abdurrahman Hacım ona hizmet etmiştir.

Hacdan dönüşte Hindistan'a da uğramış,Dehlî'de Kifâyetullah ve başka âlimlerle görüşerek eserlerini burada da bastırmıştır. H.1351 (m.1932)'de bu uzun ve faydalı seferini tamamlayarak ülkesine dönmüştür.

Bu seferinde Akâid-i Cevherî adlı bir risâle yazmış,İmâm Tahâvî'nin Beyânü's-Sen'e adlı kitabını,kendi tâbiri ile "Türkî Til"e tercüme etmiştir.

Memleketine döndükten sonra h.1343 (m.1924) yılında öldürülen hocası Abdülkâdir Damullam'ın yerine geçmiş,onun açtığı yolda vatanına hizmet etmiştir.

Sâbit Ahund Damullam Abdübâkî Oglı Sîrîn Kelâm Terceme-i Hâl-i Muhammed Aleyhi's-Selam adlı kitabının dördüncü baskısın-

dan 42 yıl önce,1943 yılında vefât etmiştir.*

Bir başka kaynakta da bu şahsın adı Abdülbâkî Sâbit Damullah olarak geçmektedir.** Yine bu kaynağa göre Sâbit Damullah Doğu Türkistan'ın Gulca Şehri'nin yerlisidir.Gulca'da öğretmen ve kadı olarak görev yapmıştır.Sovyetler Birliği,Türkiye,Mısır ve Hindistan'da çok dolaştığı söylenir.Bu bilgilere ilâveten Turancı ve Sovyet aleyhtarı bir milliyetçi olduğu,1933'te Hoten'de Millî İstiklâl Komitesi'ne girdiği ve 1933-34'te Doğu Türkistan Türk-İslâm Cumhuriyeti'nin başbakanlığını yürüttüğü belirtilmiştir.

Doğu Türkistan'ın Türkiye'deki lideri İsa Yusuf Alptekin, 1994 yılındaki bir görüşmemizde bu kaynaktaki bilgileri tarihleri ile birlikte doğrulamış ve ayrıca Sâbit Damullam'ın bir İslâm âlimi olduğunu beyân etmiştir.Fakat isminin Sâbit Damullah değil Sabit Damullam olması gerektiğini özellikle belirtmiştir.

Bu iki kaynağın ayrıldığı ikinci nokta,Sabit Ahund Damullam'ın ölüm tarihindedir.Eserdeki ekte Muhammed Emin,yazarın 1943 yılında vefât ettiğini yazmış ve ölüm nedeni üzerinde durmamıştır. Diğer kaynakta ise 1934 yılında Aksu Şehri'nde Şeng Şih-Tsai'nin emriyle asılarak idâm edildiği şeklinde bir açıklama vardır.*** İsa Yusuf'un beyânı da asılarak idâm edildiği yönündedir.

Bu iki kaynaktaki bazı bilgiler her ne kadar farklılıklar arz etse de sonuçta aynı insandan bahsedildiği kanaatindeyiz. Çünkü o yıllarda yaşayan ünlüler içinde bu ismi taşıyan sâdece bir kişi var.

---

* - Sâbit Hâcım Damullam Abdülbaki Oglı,age.-Ek Bölüm-(yazan:Muhammed Emin İslami,s.243-261.

** - Andrew D.W.Forbes,Doğu Türkistan'daki Harp Beyleri(Çev.Enver Can),Istanbul 1991 s.434

*** - Andrew D.W.Forbes,age.,s.434

ESERİN DİLİ:

Sîretü Hâtemü'n-Nebiyyîn,Çağatay devri yazı dilinin devamı hüviyetindeki Özbek ve Uygur Türkçelerinin birbirlerinden kesin hatlarla ayrılmadığı müşterek bir yazı dili ile kaleme alınmıştır,denilebilir.

Sâbit Ahund Damullam'ın Uygur İli'ne mensup olması,çok küçük nüanslar şeklinde de olsa eserin dilini kısmen Uygur sahasına doğru yönlendirmekle berâber,söz konusu nüanslar ağız özelliğinden öteye geçmez.Yazar da bu eserin dilini "Türkî Zeban"* şeklinde isimlendirerek,daha önceki zamanlarda meydana gelen ve hâlen nispeten varlığını sürdüren bir yazı dilinin ve müşterek bir kültürün varlığına işâret eder.

Eserde,Batı Türkçesi'nin etkilerini de görmek mümkündür. Batı Türkçesi'ne ait"ol-"fiilinin Doğu Türkçesi'ne mensup"bol-" fiili ile müştereken kullanılması;Doğu Türkçesi'ndeki "bilen" ve "bile" gibi bağlama edatlarının yanında Batı Türkçesi'ndeki bağlama edatı "ile"nin eserdeki varlığı,bu etkileşimi doğrulayan en basit iki delildir.Eserde tespit edilen 97 basit fiilin 15'i hâriç diğer 82'sinin -bâzı ses hâdiseleri müstesnâ- bugün dahi Türkiye Türkçesi'nde mevcut olması,bu tezi doğrulayan başka bir örnektir.

Eserin dînî bir konu ihtivâ etmesi münâsebetiyle Arapça ve Farsça kelimelerin oranı oldukça fazladır.Kitap,halka yönelik kaleme alındığı için mahallî kelimelere,deyimlere ve atasözlerine de mürâcaat edilmiştir.Arapça özel adların sık sık kullanılması eserdeki dili ağırlaştırmış ve eser sıkıcı bir hâl almıştır.

---

* - Sâbit Hâcım Damullam Abdülbâkî Oglı,age.,s.2

SUUDÎ ARABİSTAN'DA UYGURLAR:

Sîretü Hâtemü'n-Nebiyyîn,Doğu Türkistan'da yazılmış ve ilk baskısı burada gerçekleştirilmiş bir siyer kitabıdır.Sâbit Ahund Damullam da Şakî Türkistanlı bir Uygurdur.Dolayısıyla bu bölümde,Doğu Tükistan ve Uygurlar hakkında bilgiler vermemiz gerekirdi.

Fakat biz bu çalışmamızda bir bilgi tekrarına girmek istemedik.Çünkü Doğu Türkistan ve Uygurlar hakkında bu güne kadar birçok kitap ve makaleler neşr edildi.Eğer böyle bir gayret içinde olsaydık,mevcut bilgileri tekrar etmekten başka bir şey yapmamış olacaktık.Halbuki yazılı kaynaklarda yok denecek kadar az bilgi verilen bir Suudî Arabistan ve orada yaşayan Uygurlar gerçeği var.Biz bu gerçeği araştırmayı ilmî yönden daha faydalı bulduk.

Çalışmaya,Türk Dünyası ve Uygurlar hakkında ve hattâ Suudî Arabistan ile ilgili birçok kaynağı gözden geçirmekle başladık. Ulaşabildiğimiz oranda süreli yayınları inceledik.Buna rağmen Suudî Arabistan'da yaşayan Uygurlar hakkında bir paragraf ve iki cümleden müteşekkil yazılı bilgiden başka,ciddî bilgiler ihtivâ eden yazılı bir kaynak bulamadık.Bulduklarımız ise rivâyetten öteye geçememiş tahmini bilgilerdir.

Hüseyin Nihal Atsız bir makalesinde:"Çin'den kaçarak Suudî Arabistan'a sığınan ve 30 veya 50 bin kişi olduğu söylenen Türkistan Türkleri Araplaşmak üzeredir.Bir müslüman ülkesinde,zekâ ve çalışkanlıklarıyla yüksek mevkilere kadar çıkan bu Türklerin çocukları Arap okullarında Arapça'yı Arap gibi konuşarak yetiş-

mektedirler.Türkiye'den bunlara uzanmış bir el yoktur.O öksüzler de orada eriyecektir."*diyerek bu sahaya ait en doyurucu ilk bilgileri kaleme almıştır.Fakat O dahi bu insanların nüfusları ve kültürleri hakkında ancak duyduklarını yazmakla yetinmiştir.

Türkiye Gazetesi'nin Dış Haberler Servisi'nin hazırladığı bir yazıda şu bilgilere yer verilmiştir: "...yine Konünist Çin'in baskısına dayanamayan ve 1950'lerin başlarında Türkiye,Suudi Arabistan ve diğer ülkelere göç edenlerin sayısı da 750 bin civarındadır."**

Nadir Devlet,yukarıdaki bilgilerden farklı olarak,Suudi Arabistan'da yaşayan Uygurlar'ın nüfûslarının 5 bin,10 bin civârında olduğu fikrindedir.***

Yazılı kaynaklarda sâdece üç yerde rastladığımız bu bilgiler yeterli olmadığı için,konu ile ilgilenen kişi ve kurumlara mürâcaat ettik.İlk aklımıza gelen merci de İstanbul'daki Doğu Türkistan Kültür Vakfı idi.Fakat vakıf çalışanları da Suudî Arabistan'daki Uygurlar hakkında çok fazla bilgileri olmadığı şeklinde bir açıklama yaptılar.Neticede Vakıf'tan da müşahhas bir bilgi elde edemedik.

Bu gayretlerimiz dışında bizzat Suudî Arabistan'a gidip inceleme yapma imkânımız olmadığından,oraya hac görevini yapmak için giden bütün tanıdıklarımıza -ki bunlar işin ciddiyetini bilen kişilerdi- durumu izâh ederek yardım talebinde bulunduk.Sekiz kişiden müspet cevap aldık.Bu kişilere,Uygurlara ait büyük

* - H.Nihal Atsız,"Türk Korkusu",Makaleler-1-,İstanbul 1992,s.45
** -"Çin,parçalanacak",Türkiye Gazetesi ,18 Mayıs 1994,s.2
*** - Nadir Devlet,Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi 15.cilt, Konya 1994,s.469

bir kitap satış yerinin adresi ile anket şeklinde hazırlanmış; orada yaşayan Uygurlar'ın dil,tarih,eğitim,nüfûs ve sosyo-ekonomik durumları hakkında bizi bilgi sâhibi yapacak birir form verdik.

Hacıların üçü berâberce -bu üç kişiden biri Gülşehir müftüsü idi- bu adresi bulmuşlar ve durumu oradaki Uygurlara izâh etmişler.Fakat dükkan sahipleri tarafından uzunca bir sorguya çekildikten sonra kovulurcasına dışarı atılmışlar.Döndükleri vakit bana:"Sen bizi nereye gönderdin? Bir dövmedikleri kaldı!" gibi beni de hayretlere düşüren bir beyânda bulundular.

Kendisi de bir Uygur Türkü olan Yrd.Doç.Dr. İklil Kurban, 1983 yılının Şubat ayında babasını Umre için Suudî Arabistan'a götürdüğünü ve oradaki Uygurlar ile münâsebetlerde bulunduğunu söylüyor.Onun izlenimlerine göre,oradaki Uygur ve Özbeklerin tahmini nüfûsu 50-60 bin civârındadır.Özellikle yeni nesil Suudî politikası neticesinde %90 oranında Araplaşmış ve millî kimlikleri unutturulmuştur.Yine Cidde'de Doğu Türkistan'a yönelik bir radyonun ve matbaanın bulunduğunu,iktisâdî olarak durumlarının oldukça iyi olduğunu belitmektedir.Siyâseten de Vahhâbîlik tarafdarı olarak Suudî yönetimine bir çeşit diyet ödediklerini de özellikle vurgulamaktadır.1995 Martı'nda Özbekistan'ın Andican, Namangân ve Hanâbâd* şehirlerinde görüşüp konuştuğumuz,Vahhâbîliği yaymakla görevlendirilmiş Suudî Arabistanlı Uygur ve Özbek Türkleri,İklil Kurban'ın bu yöndeki beyânâtlarını doğrulamaktadır.

Görüldüğü gibi Suudî Arabistan'daki Uygurlar hakkındaki

---

* -Sovyetler Birliği döneminde Sovyet-Âbâd olan bu şehir,1993'ten sonra tekrar gerçek adına kavuşmuştur.

yazılı bilgilerin ve sözlü beyânların hemen hepsi rivâyetler ve izlenimler şeklindedir.Müşahhas verilerin yokluğunun en önemli nedeni Suudî Arabistan Hükûmeti'nin politikasıdır.Çünkü Suudî politikası ,kendi ülkelerinde başka milletlerin varlığını kabul etmemekte,onları da müslüman ve Arap olarak değerlendirmektedir.

Yukarıda verilen yazılı kaynaklar ve sözlü beyânlardan yola çıkarak,Suudî Arabistan'daki Uygurlar hakkında şunları söyleyebiliriz:

a) Uygur Türkleri,20.yy'ın başlarında iki koldan Komünizm istilâsına maruz kalmışlar ve bâzıları vatanlarını terk etmek zorunda bırakılmışlardır.Bugün bu insanlar dünyânın çeşitli ülkelerine dağılmışlardır.Suudî Arabistan'daki Uygurlar da göç etmek zorunda bırakılmış Şarkî Türkistanlılardır.

b)Mevcut nüfûsları tam bilinmemekle berâber,yaklaşık olarak 50 bin ile 100 bin civârındadırlar,denilebilir.

c) Suudî politikası neticesinde günden güne millî kimliklerini kaybetmekte ve Araplaşmaktadırlar.

ç) İktisâdî durumlarının iyi olması ve geçmişte yaşadıkları baskılara yeniden maruz kalmak istemedikleri için,mevcut asimilasyon hareketlerine göz yummak zorunda kalmaktadırlar.

d)Vahhâbîliği Türkistan'da yaymak için uygulanan Suudî-Amerikan politikasına da kısmen âlet olmaktadırlar.

İ

N

C

E

L

E

M

E

BİRİNCİ BÖLÜM

YAPI

BASİT FİİLLER

Bir ünlüden ibaret fiiller:

i- "mevcut olmak,imek" 2/13,3/20,3/24,4/2,4/4,4/16,6/4, 10/8,17/9,25/1,56/1,82/27.

Bir ünlü,bir ünsüzden ibaret fiiller:

aç- "açmak" 6/6,20/24,22/12,95/5.

ak- "akmak" 48/27.

al- "almak" 2/10,4/1,16/6,17/21,17/23,23/27 63/18.

as- "asmak" 28/26,28/17,29/1,75/10.

aş- "aşmak,artmak, fazlalaşmak" 72/20,64/29.

at- "atmak" 56/18.

az- "azmak,yoldan çikmak" 61/7.

iç- "içmek" 8/18,20/6,20/24.

ig- "eğmek" 54/13.

it- "itmek" 6/6

it- "etmek,eylemek" 13/27,18/28,19/15,51/11,42/8.

ol- "meydana gelmek,olmak" 2/10,2/19,3/12,3/13,4/20.

öç- "sönmek" 26/2,62/22,63/22.

öl- "ölmek" 17/28,41/23,41/27.

ös- "büyümek" 54/25,55/3,71/27.

öt- "geçmek " 5/17,7/1,14/25,34/26.

ur- "vurmak" 4/15,4/19,63/18.

ut- "kazanmak,yenmek" 21/26.

üz- "koparmak,üzmek" 83/9,88/17.

Bir ünsüz,bir ünlüden ibaret fiiller:

di- "demek" 2/18,4/6,4/8,4/9,5/23,6/8,15/7, 54/10,80/19.

yi- "yemek" 8/18.

yu- "yıkamak" 25/28.

Bir ünlü,iki ünsüzden ibaret fiiller:

art- "artmak" 34/18,76/4.

işt- "itmek,itelemek" 19/28.

Bir ünsüz,bir ünlü,bir ünsüzden ibaret fiiller:

baḳ- "bakmak,beslemek" 53/8.

bar- "varmak" 4/1,5/17,7/27.

bas- "basmak,baskın yapmak" 85/2.

bil- "bilmek" 2/13,27/18.

bir- "vermek" 3/23,4/8,13/18,16/14,16/23, 31/23.

bol- "olmak" 2/11,2/13,2/14,3/2,4/7,4/9,4/14, 4/17,4/26,11/21.

buz- "bozmak" 25/11,66/6.

bük- "bükmek" 54/14.

çal- "müzik aleti çalmak" 90/21.

çıḳ- "çıkmak" 2/10,21/2,56/18.

çik- "acı,ıstırap çekmek" 86/10.

çik- "kendine doğru çekmek" 90/21.

çöm- "çimmek,yıkanmak" 57/8.

hid- "itmek,itelemek" 76/5.

ḳaç-	"kaçmak"	7/9,45/5.
ḳaḳ-	"kakmak,vurmak"	64/1.
ḳal-	"kalmak"	6/11,10/26,28/21,62/21.
ḳıl-	"etmek"	2/7,2/12,2/14,2/18,3/11,3/22, 4/4.
kiç-	"vazgeçmek,bırakmak"	17/8,20/19,50/22.
kil-	"gelmek"	5/13,5/19,10/3,10/25,14/16.
kir-	"girmek"	13/22,28/8.
kit-	"gitmek"	5/16,5/17,61/8,62/5.
kiy-	"giymek"	10/11,22/6.
ḳop-	"kopmak,yerinden ayrılmak"	4/6,7/13.
ḳop-	"koşmak"	9/22.
ḳoş-	"bağlamak,eklemek, birleştirmek"	73/16.
köç-	"göçmek,taşınmak"	7/21,10/25.
köm-	"gömmek"	17/27,18/28.
kör-	"görmek"	2/20,8/8,13/10.
ḳur-	"kurmak,oluşturmak"	20/24.
maṅg-	"hareket etmek"	7/11,29/26,40/22.
min-	"binmek"	22/23,24/24.
pat-	"batmak"	40/22,52/13,85/27.
puş-	"canı sıkılmak, daralmak"	76/20.
saç-	"saçmak"	77/14.
saġ-	"sağmak"	22/23.

sal-	"bırakmak,koymak"	4/28,18/21.
sat-	"satmak"	6/8,6/10,20/26,22/20,45/19.
sıġ-	"sığmak"	66/5.
sıḳ-	"sıkmak"	55/23,55/24.
soy-	"(hayvan) kesmek,yüzmek"	24/24,37/17.
sor-	"sormak,öğrenmek istemek"	45/1.
sür-	"sürmek"	29/23,30/8.
şaş-	"şaşmak,yanılmak"	61/3.
taf-(∼ tap-)	"bulmak"	24/11,3/13,4/18,18/20,48/13.
tig-	"değmek"	31/27,28/28.
til-	"dilmek,doğramak"	66/19.
tos-	"bağlamak,geçit vermemek"	94/20.
tök-	"dökmek"	51/5,74/9.
tuġ-	"doğurmak"	17/18,23/1,23/2.
tur-	"durmak"	6/25,7/8,10/28,12/20,16/14, 19/19,30/17,40/9,65/11.
tur-	"ayağa kalkmak,kalkmak"	64/15,85/22.
tut-	" tutmak"	13/24,16/6,33/17.
tuy-	"duymak,hissetmek"	82/26.
tüş-	"inmek"	5/14,6/24.
yaf-	"yapmak"	52/12.
yaḳ-	"yakmak"	90/20.
yan-	"dönmek,geri dönmek"	5/19.
yar-	"yarmak,parçalara ayırmak"	22/23.
yat-	"yatmak"	9/22,39/28.
yaz-	"yazmak"	35/9,38/11.

yet-(~ yit-) "yetmek,ulaşmak" 4/16,3/23,23/27,25/28,35/26.

yıġ- "yığmak,toplamak" 7/9,67/7.

yir- "yirmek,ayırmak" 66/19.

yul- "yolmak,koparmak" 23/27.

yür- "yürümek" 7/12,16/6,22/18,22/24.

Bir ünsüz,bir ünlü ve iki ünsüzden ibaret fiiller:

hürk- "ürkmek" 7/9.

ḳayt- "geri dönmek" 5/13,19/9,21/7,59/5.

ḳırḳ- "kırkmak,kesmek" 22/27.

ḳorḳ- "korkmak" 10/23,33/11.

tart- "çekmek" 23/27,28/19,29/4,45/27.

yirt- "yırtmak,koparmak" 28/24,75/28.

TÜREMİŞ FİİLLER

A.İSİMDEN TÜREMİŞ FİİLLER

B.FİİLDEN TÜREMİŞ FİİLLER

A.İSİMDEN TÜREMİŞ FİİLLER

İsim kök ve gövdelerinden fiil yapmak için kullanılan eklere "isimden fiil yapma ekleri" denir.İsim kök ve gövdelerinden,bu ekler yardımıyla yeni yeni fiiller türetilmektedir.Metinde geçen isimden fiil yapma ekleri şunlardır:

+a-/+e- :

Bu isimden fiil yapma eki,metinde,+la-/+le- isimden fiil yapma ekinden sonra en çok kullanılan ektir.Ek,sonu ünsüz ile biten isim,sıfat ve taklidi kelimelerin sonuna eklenmek suretiyle fiiller yapar.Taklidi kelimeler müstesnâ,genellikle tek heceli kelimelere getirilir:

til+e- "dilemek"

Ek,birden çok heceli kelimelere eklendiğinde,ikinci hecedeki vurgusuz ünlüyü düşürür:

kıyn+a- "zorlanmak,eziyet vermek"
(kıyın "zor,güç,karmaşık" YUTS 239)

korğ+a- "korunmak,savunmak"
(koruğ "korunma" KBİ 272)

Metinde bu ekin bazen geçişli;

san + a - "saymak,hesaplamak"
(san "sayı" YUTS 340)

til + e - "dilemek"

bazen de geçişsiz fiiller yaptığını tespit ettik:

yol + a - "yanaşmak,yaklaşmak,dayanmak"

Ekin,metinde sadece bir örnekte taklidi kelimeden fiil yaptığını tespit ettik.

çid + a - "tahammül etmek,dayanmak"

(çıt ! taklidi kelime UÖTF s.33)

Metinde bu ekle türetilmiş fiillerin genişletilmiş şekillerine de rastladık,Bunlar -t-,-n-,-l- fiilden fiil yapma ekleriyle genişletilmiş,birleşik ek özelliği kazandırılmıştır:

yoḳ + a- t - " yok etmek,tüketmek"

at + a - l - "ad vermek,ad koymak,adlanılmak"

(at "ad,isim" YUTS 19)

yıġ + a- t - "ağlatmak"

(yoġ "yas,mâtem" KBI 549)

oyġ + a - n - "uyanmak"

(uḍ "uyku"DLTD 132 > uḍı-"uyumak"KBI 488> uḍık"uyku"EUTS > uḍık+la-"uyuklamak"DLTD 68

Metinde geçen örnekler:

at + a -l- " ad vermek,ad koymak,adlanılmak" 21/4,88/12.

ḳıyn + a - "zorlanmak,eziyet vermek" 22/14,85/3.

ḳorġ + a - "korumak,savunmak" 75/20.

oyġ + a -n - " uyanmak" 80/21.

san + a - "saymak,hesaplamak " 18/1,25/11.

til + e - " dilemek" 33/7,34/5,66/20.

yıġ + a - t - "ağlatmak" 75/27.

yoḳ + a - t - "yok etmek, bitirmek, tüketmek " 20/27.

yol + a - "yanaşmak,yaklaşmak,dayanmak" 12/20.
(yol "yol,çizgi,kere" UÖTF 33)

uz + a - "uzamak " 81/9.
(uz "uzak,ırak"~ uz+u-n TDB 182)

un + a - "tasvip etmek,kabul etmek,razı olmak" 84/19.
(un~ unsuz "tasvipsiz,olmaz" UÖTF 32)

*kam + a - "çevirmek,sarmak,kuşaltmak" 84/8.

*tüg + e - "tükenmek,bitmek" 33/7,34/5,
(tük "bin,çok fazla"UÖTF 34) 66/20.

*çid + a- "tahammül etmek,dayanmak" 65/12,66/27.

+da-/+de- :

Metinde pek işlek olarak kullanılmamıştır.Bunun yerine,görev olarak çok fazla bir farklılık arzetmeyen +la-/+le- isimden fiil yapım eki tercih edilmiştir.

Ek,ünsüz ile biten tek heceli kelimelere getirilmektedir. Fakat başka metinlerde ünlülere getirilen örnekleri olduğunu biliyoruz.**

Geçişli fiiller türeten bu ek,açık heceye tekabül ettiğinde "i"leşmektedir:

iz + di - "izlemek,takip etmek"

Metinde ekimiz iki örnekte tespit edilmiştir:

al + da - "aldatmak,yoldan çıkarmak" 60/12.
(al "hile" YUTS 7)

iz + di - "izlemek,takip etmek" 34/18

---

* - Bu üç örnekte ekin varlığı muhtemeldir.

** - UOTF s.48

+ey- :

Eski Türkçe'deki +ad-/+ed- isimden fiil yapma ekinin devamı olan +ey- ekini metnimizde sadece bir örnekte tespit ettik:

köp + ey - "çoğalmak,artmak" 11/14
(köp "çok" YUTS 206)

+ġar- :

Sonu ünsüz ile biten tek heceli kelimelere gelen bu isimden fiil yapma eki,metinde sadece bir örnekte geçmektedir:

su + ġar - "sulamak,su vermek" 31/6,44/23.

+ı-/+i-, +u-/+ü- :

Ünsüz ile biten kelimelere getirilir.Metinde iki örneğini tespit ettiğimiz bu ek;iki heceli kelimelere getirildiğinde, ikinci hecenin ünlüsünü düşürür ve kelimeyi tek heceliymiş gibi bir hale sokar:

aġr + ı - "ağrımak,hastalanmak"
(<aġır + ı -)

Metinde geçen örnekler:

aġr + ı - "ağrımak,hastalanmak" 39/24,49/13,57/17.
oḳ + u - "okumak" 55/22,73/2,87/6.
(< oḳ + ı- KBGF 17)

+ra- :

Bu ek,metinde iki örnekte tespit edilmekle beraber,örneğin birinde varlığı muhtemeldir.Diğer örnekte ise ses taklidi kelimeden fiil türetmiştir:

uç + ra -ş - "karşılaşmak" 32/22
(uç "uç,son,nihayet" YUTS 434)

hañg + ra - "anırmak" 28/9

(hañg ! "taklidi kelime")

+ḳır- :

+ḳır- isimden fiil yapma eki,metinde sadece bir örnekte vardır.Örnekte ek,taklidi bir kelimeden fiil türtmiştir.Bugünkü Uygur Türkçesi'nde ekin geniş ünlülü şekli mevcuttur*.

ḳıç + ḳır - "bağırmak,çağırmak,tiz ses çıkarmak"

(kıç ! "taklidi ses" UÖTF 70)

+la-/+le- :

Metinde en işlek olarak kullanılan isimden fiil yapma ekidir.Her türlü isim kök ve gövdelerine eklenmek suretiyle fiil teşkil edebilir.

Bu ek,Türkçe isim kök ve gövdelerine eklendiği gibi,dilimize girenbazı yabancı isim kök ve gövdelerine de eklenerek yeni fiiller yapar:

fā'ide +le - n - "faydalanmak"

pest + le - "aşağılamak,bayağılamak"

ḳuvvet + le - n - " kuvvetlenmek,güç kazanmak"

ḫāh + la - "istemek"

Kimi örneklerde de +da-/+de- isimden fiil yapma eki ile aynı isim köküne eklenerek,iki değişik şekil meydana getirdiklerini tespit ettik.

iz + le - "izlemek,takip etmek"

---

* - KTLS 764. ve YUTS 234.

iz + di - "izlemek,takip etmek"

+la-/+le- isimden fiil yapma ekinin, -n-,-ş-,-t- fiilden fiil yapma ekleriyle genişlediğini ve birleşik ek hüviyeti kazandığını görmekteyiz:

ağır + la - ş - "fenalaşmak,ağırlaşmak, durumu kötüye gitmek"

iş + le - t - "çalıştırmak"

baş + la - n - " başlanmak"

karanğğu + la - ş - "karanlıklaşmak"

Taklidi kelimelere eklendiğinde,bu taklidi yapıya uygun fiiller türetir:

tiñg + le - "dinlemek"

(tıñg ! "taklidi ses")

Metinde geçen örnekler:

ağır + la - ş - "fenalaşmak,ağırlaşmak,durumu kötüye gitmek" 5/16,76/29.

añg + la - "anlamak" 76/29.

(añg "akıl,anlayış,fikir" YUTS 13)

ara + la - "aralamak" 4/28.

bağ + la - "bağlamak" 58/24.

baş +la - n - " başlanmak" 25/23.

bay + la - "bağlamak " 27/24

(bay ~ bağ ;bayliğuç "bağlama" YUTS 33)

boğaz+ la - "boğazlamak,kesmek" 23/3.

dağ + la - "dağlamak" 28/22.

(dağ "kızdırmak,yakmak" YUTS 92)

fa'ide +le-n- "faydalanmak" 25/6.

ep + le - ş - tür - "düzeltmek,anlaştırmak; uygunlaştırmak" 77/1.

(ep "rahat,uygun,kolay" YUTS 114)

h̄āh + la - "istemek" 58/25.

(-hâh "isteyen,ister"manasında kelimelere takılır.OTAL 372)

ḥareket + le - n - " hareketlenmek" 46/11.

iş + le - t - "çalıştırmak" 21/28.

iz + le - "izlemek,takip etmek" 24/10.

ḳarañġu + la - ş - " karanlıklaşmak" 57/8.

(ḳarañġu "karanlık" YUTS 222)

kör + le - "körlemek,üzerini örtmek,kapatmak" 3/21.

ḳucaġ + la - "kucaklamak" 88/21.

ḳuvvet + le - n- " kuvvetlenmek" 65/11.

orun + la -ş - " yerleşmek" 92/15.

(orun " YUTS 298)

ot + la - "otlamak,yayılmak" 22/24,

oy + la - "düşünmek " 8/15.

(oy "düşünce,fikir,hayal" YUTS 300)

pest + le - "aşağılamak,bayağılamak" 37/13.

(pest (f.s.)"alçak,aşağı" OTAL 1034)

saḳ + la - "korumak,saklamak,esirgemek" 3/23,71/28

(saḳ "sağ,diri,canlı" YUTS 337)

söz + le - "söyleşmek,konuşmak" 29/10,36/2,49/26.

taş + la - "dışlamak,terk etmek" 12/27,13/4,52/26.

(taş "dış,dış taraf" YUTS 393)

tiñg + le -	"dinlemek "	67/7.
	(tıñg ! taklidi kelime)	
tüz + le -	"düzlemek "	89/22.
üy +le -ş -	"evlenmek,evleşmek"	75/12.
	(üy "ev" URL 139)	
yığ + la -	"ağlamak"	14/9.
yol + la -	"yollamak,göndermek"	30/3.
yük + le -	" yüklemek"	62/2,76/4.
ör + le -	"yokuş yukarı çıkmak"	80/13.
	(ör "tepe,dik,çıkış,yokuş" YUTS306)	

B.FİİLDEN TÜREMİŞ FİİLLER:

FİİLDEN FİİL YAPMA EKLERİ:

Türkçe'de fiil türetmenin ikinci bir yolu da; fiil köklerine,fiilden yapılmış fiil gövdelerine ve isimden yapılmış fiil gövdelerine "fiilden fiil yapma ekleri" eklenerek fiil teşkil etmektir.

"Fiilden fiil yapma ekleri"ni esas itibariyle iki ara gruba ayırabiliriz:

a) Fiil çatısına tesir etmeyen fiilden fiil yapma ekleri

b) Fiil çatısına tesir eden fiilden fiil yapma ekleri

1.Pasiflik-meçhullük eki

2.Dönüşlülük eki

3.Müşareket eki

4.Geçişlilik ekleri

a)FİİL ÇATISINA TESİR ETMEYEN FİİLDEN FİİL YAPMA EKLERİ

-a-/-e- :

Metinde sıkça kullanılan bir ektir.Fiil çatısını değiştirmemekle birlikte,eklendiği fiillerin anlamını pekiştirir.

Bazı örneklerde de,üzerine -l-,-n-,-t-,-ş- gibi fiil çatısına tesir eden fiilden fiil yapma ekleri alarak,fiil iyice genişler ve anlamı değişir:

kıl - a- n - "edinmek"

kıl - a -t - "edilmek"

kir- e -ş - "girişmek"

Metinde geçen örnekler:

aldır- a - "acele etmek" 20/9

buyr - a - "buyurmak-emretmek" 8/25,59/11.

(< buyur - a -'dan...)

ḳıl - a - n - "edinmek" 2/17,5/5,34/10,34/14.

ḳıl - a - t - "edilmek" 15/20.

kir - e - ş - "girişmek" 82/28,

sor - a - "istemek " 34/19.

kör - e - l - "görülmek" 39/10.

-ġa-/-ge-, -ḳa-/-ke- :

Bu ek,metinde varlığını sıkça tespit ettiğimiz diğer bir fiilden fiil yapma ekidir.Örneklerde ekin,ünsüz ile biten tek heceli fillere eklendiğini görmekteyiz.

ir-ge-ş- örneği müstesnâ,hemen dâimâ geçişli fiiller türetir:

ir-ge-ş- "arkasından gitmek,izinden yürümek"

Bazı örneklerde,bu ekle genişleyen fiillerin diğer fiilden fiil yapma ekleriyle daha da genişlediğini görüyoruz:

min-ge-ş - "at,deve v.b.şeylere binin kişinin arka tarafına binmek"

ir-ge-ş - "arkasından gitmek,izinden yürümek"

bür -ke -n - "örtünmek,kaplanmak"

Şu iki örnekte de ekin varlığı muhtemeldir:

ḳoz- ġa - "harekete getirmek,hareketlenmek" 11/14-15.

tol- ġa - "dolamak" 69/15.

Metinde geçen örnekler:

bür - ke - n - " örtünmek,kaplanmak" 56/8.

(bür- "büzmek",bürün- "bürünmek"DLTD 26)

ir - ge - ş - "arkasından gitmek,izinden yürümek"15/4.

min - ge - ş - "at,deve gibi şeylere binin kişinin arka tarafına binmek" 5/19.

(min - "binmek" YUTS 273)

yür-ge - "yürümek" 64/10

(yür- "yürümek" YUTS 472)

-ı-/-i- :

Metinde sadece bir örnekte tespit edilen bir ektir.Dolayısıyla kullanım sahası azdır.Bu tek örnekte,halen Türkiye Türkçesinde kullanılan ve aynı anlamı ihtiva eden bir kökten, anlam olarak aynı,fakat,şekil olarak daha geniş bir fiil türetmiştir.

Kız - ı - "kızmak,sinirlenmek,hareketlenmek" 20/24. 40/26.

-la-/-le- :

-la/-le-fiilden fiil yapma eki,fiil kök ve gövdelerine eklenerek asıl fiili anlamca pekiştirir.Genellikle tek heceli ve sonu ünsüz ile biten fiillere eklenmiştir.

Bazı örneklerde ekin genişlemiş şekillerine rastladık:

üy - le - ş - "toplaşmak,yığışmak" 75/12

(üy- "bir yere toplamak" YUTS 447)

Metinde geçen örnekler:

çap - la - "yapıştırmak,sıvamak" 28/17,78/7.

(çap- "çiftleşmek" YUTS 71)

koğ -la - "kovalamak" 19/6,34/1.

(koğ -~ kow-"koğmak,kovalamak"DLTD 71)

küy - le - "yakmak" 5/3,5/4.

(küy- "yanmak" YUTS 214)

üy - le - ş - "toplaşmak,yığışmak" 75/12.

(üy- "bir yere toplamak"YUTS447)

-ma-/-me- :

Metinde çok işlek olarak kullanılan -ma-/-me- fiilden fiil yapma eki,fiil kök ve gövdelerine eklenerek,fiillere olumsuzluk anlamı katar.

Metinde geçen örnekler:

bir - me -	"vermemek"	68/16.
bol - ma -	"olmamak"	4/3,20/17.
ḳayt - ma -	"geri dönmemek"	59/5.
ḳıl- ma -	"etmemek"	2/20.
ḳoy- ma -	"koymamak"	40/14.
köç - me -	"göçmemek"	41/23.
sıġ - ma -	"sığmamak"	66/5.
tuġ - ma -	"doğurmamak"	17/18.
yür - me -	"yürümemek"	8/3.

b) FİİL ÇATISINA TESİR EDEN FİİLDEN FİİL YAPMA EKLERİ

1.Pasiflik Meçhullük Eki -l- :

Fiil kök ve gövdelerine getirilen -l- fiilden fiil yapma ekinin asıl görevi,ya "kendi kendine olma" ya da "başkası tarafından yapılma" ifâde etmektedir.Metinde ek,kendinden önceki hecenin ünlüsüne göre yardımcı ünlü alır.Bunlar (ı),(i),(u),(ü) şeklinde görülmektedir.Ekin sâdece bir kelimede ünlü ile biten tek heceli bir fiile getirildiği görülmektedir:

di-y-i-l- "denilmek"

Diğer örneklerde sonu ünsüz ile biten tek heceli fiillere, fiilin ünlüsüne uygun bir yardımcı ünlü alarak eklenmektedir:

bir - i - l - "verilmek"

üz - ü -l - "kesilmek"

yığ - ı - l- "yıgılmak,toplanmak"

soy - u -l - "kezilmek,yüzülmek "

Ek bazen herhangi bir fiilden fiil yapma ekinin üzerine gelerek,fiili genişletir ve yeni bir anlam kazandırır:

tara - l - "dağılmak"

koż - ġa - l - "harekete geçirilmek,
heyecanlanılmak "

kaç - ır - ı - l - " kaçırılmak"

Bazen de isimden fiil yapma eklerinden türetilmiş fiillere eklenerek,fiili,pasiflik-meçhullük fonksiyonuna sokar:

san + a - l - "sayılmak"

at + a - l - "isimlemek"

yok + a - l - "bitirilmek,yok edilmek"

Metinde geçen örnekler:

at + a - l -	"isimlemek"	21/4.
ayr- ı - l -	"ayrılmak" (<ayır-ı-l-'dan...)	43/21,43/22,
ay-t-ı-l-	"söylenmek"	5/23.
bir- i - l -	"verilmek"	4/8.
buz - u - l -	"bozulmak" (buz- "bozmak" YUTS 54)	83/18.

di - y -i -l -	"denilmek"	6/7,39/5.
ḳaç-ır -ı -l -	"kaçırılmak"	51/17.
ḳır - ı - l -	"kırılmak"	26/3.
kis - i - l -	" kesilmek"	8/2.
ḳoy - u - l -	"koyulmak "	7/4.
ḳoz-ġa- l-	"harekete geçirilmek, heyecanlanılmak"	11/14-15.
köm - ü - l -	"gömülmek"	19/9.
ḳutu - l -	"kurtulmak"	54/14,66/23.
öl - tür- i- l -	"öldürülmek"	27/25.
san + a - l -	" sayılmak"	18/1.
sat -ı - l -	"satılmak"	20/26,22/20.
soy - u - l -	"soyulmak,kesilmek"	64/12.
tara - l -	"dağılmak "	11/12.
tiz - i - l -	" dizilmek "	32/7,35/20.
üz - ü - l -	"kopmak,üzülmek"	56/24,75/24.
	(üz- "koparmak,kesmek" YUTS 448)	
yaz - ı - l -	"yazılmak"	4/23,4/25.
yıġ - ı - l -	"yığılmak"	20/24,35/8.
yoḳ + a - l -	"yok olmak,bitirilmek"	45/5.
yum - u -l -	"yumulmak"	39/25.

2.Dönüşlülük Eki -n- :

Metinde çokça kullanılan bir fiilden fiil yapma ekidir. Ekin üstlendiği fonksiyon dönüşlülüktür.Yani,yapılan iş fâilin kendisine tesir eder.Kendi kendine yapma veya olmayı belirtir. Ek umumiyetle sonu ünlü ile biten çok heceli fillere getirilir:

bür - ke - n - "örtünmek"

ḳıl - a - n - "edinmek"

Bunun yanında sonu ünsüz ile biten fiillere "yardımcı ünlü" vasıtası ile eklenerek de fiiller türettiğini tespit ettik:

ḳıl - ı - n - "edinmek"

al - ı - n - "alınmak"

tart - ı - n - "çekinmek,sakınmak"

Yine bu ekin metinde,isimden fiil yapma eki olan + la - +le-'den sonra çok sık kullanıldığını ve o ekle birlikte yeni bir şekil oluşturduğunu;bu konuda bir kere daha zikretmek yerinde olacaktır:

Fā'ide + le - n - " faydalanmak"

söz + le - n - "söylenmek,konuşulmak"

taş + la - n - "dışlanmak"

ḳuvvet + le - n - "kuvvetlenmek"

Metinde geçen ögen- ve örgen- örneklerinde -n- fiilden fiil yapma ekinin geçişli anlam ifade eden fiiller yaptığını belirledik.Bunun dışındaki tüm örneklerde -n- fiilden fiil yapma eki geçişsiz fiiller türetmiştir.

öge - n - "öğrenmek"

örge - n - "öğrenmek"

Ek,baş+la-n- örneğinde fiilin gövde anlamına yeni bir anlam katmıyor. ani sıfır fonksiyondadır:

baş + la - n - "başlamak"

Ḳo-n- örneğinde ise ek,çok eski devirlerde ḳo- fiil köküne eklenmiştir.Bugün ḳon- fiilinin ḳo- fiil köküne -n- ekinin

eklenmesi suretiyle türetildiği bilinmektedir.* Söz konusu örnekte ekin,sonu ünlü ile biten fiillere eklendiğini de görmekteyiz:

ḳo - n - "konmak,yerleşmek"

Metinde geçen örnekler:

al - ı - n -	"alınmak"	27/28.
baş + la - n -	"başlanmak"	25/23.
bür - ke - n -	"örtünmek,kaplanmak"	18/21.
fâ'ide+ le - n -	"faydalanmak"	25/6.
ḥareket + le -n -	" hareketlenmek"	46/11.
ḳıl - a - n -	"edinmek"	2/17,5/5,6/16.
ḳıl - ı - n -	"edinmek"	2/18,4/19,6/18.
ḳo - n -	"konmak,yerleşmek"	29/2.
ḳuvvet + le - n -	"kuvvetlenmek"	65/11.
öge - n -	"öğrenmek"	53/17,53/18.
örge - n -	"öğrenmek"	50/1,50/9.
söz + le -n -	"söylenmek,konuşulmak"	49/26.
tart - ı -n -	"çekinmek,sakınmak"	64/16.
taş + la - n -	" dışlanmak"	52/26.
yol + a - n -	"dayanmak,yanaşmak,yaklaşmak"	12/20.

3. Müşâreket Eki -ş- :

Metinde çokça kullanılmaktadır.Bu ekin fonksiyonu müşâreket (karşılıklı ve beraber yapma) ifâde eder.

-ş- fiilden fiil yapma eki,sonu ünlü ile biten çok heceli fiillere ve sonu ünsüz ile biten tek heceli fiillere -yardımcı ünlü vasıtasıyla- eklenerek yeni fiiller türetir.

---

* - TDYBF 27

Sonu ünlü ile biten çok heceli fiillere eklenirken yardımcı ünlü almaz.

Özellekle +la-/+le- isimden fiil yapma ekinden sonra sıkça kullanılmakta ve bu ek ile birlikte +laş-/+leş- gibi yeni bir şekil oluşturmaktadır. Fakat biz bu ekleri ayırarak konularında işlemeyi daha uygun bulduk.

ağır + la - ş - "ağırlaşmak(hamile kadın için)"

söz + le - ş - "söyleşmek,konuşmek"

karaŋgu + la - ş - "karanlıklaşmak"

Bazı örneklerde ise ek,kendinden sonra fiilden fiil yapan geçişlilik eklerini bünyesine almakta ve fiil daha da genişlemektedir:

ara + la - ş - tur - "aralaştırmak"

ep + le - ş - tür - "düzeltmek,anlaştırmak, uygunlaştırmak"

Fiil çatısına tesir etmeyen fiilden fiil yapma eklerinden sonra geldiği örnekler de mevcuttur.

min - ge - ş - "at,deve gibi şeylere binenin arkasına binmek"

kir - e - ş - "girişmek"

Metinde geçen bazı örnekler:

ara + la - ş -tur - "aralaştırmak" 4/28.

ağır + la - ş - "ağırlaşmak(hamile kadın için)" 5/16.

ep + le - ş - tür - "düzeltmek,anlaştırmak, uygunlaştırmak" 77/1.

karaŋgu + la - ş - " karanlıklaşmak" 57/8.

kir - e - ş -	"girişmek "	82/28
kir - i - ş -	"girişmek"	36/14
kör - ü - ş -	" görüşmek"	29/10,50/6.
min - ge - ş -	"at,deve gibi şeylere binenin arkasına binmek,binişmek"	5/19.
püt-ü -ş -	"paylaşmak,bölüşmek"	7/28.
söz + le - ş -	"söyleşmek"	29/10.
taf-ı -ş -ur -	"bir kimsenin eline vermek, ihtiyacına bırakmak"	61/22
yet - i - ş -	"yetişmek"	35/26

4. Geçişlilik Ekleri :

-ar-/-er-:

Metinde sıkça kullanılmayan bu ek,geçişsiz fiilleri geçişli hale sokar.Ünsüz ile biten tek heceli fiillere getirilmiş iki örneği tespit ettik:

çık - ar -	" çıkarmak"	56/18.
kayt - ar -	"gerisin geriye dönmek, tekrarlamak"	36/4,36/15.

-dır-/-dir-,-dur-/-dür-;

-tır-/-tir-,-tur-/-tür-:

Metinde sıkça kullanılan bu ek,geçişsiz fiilleri geçişli fiiller yapar.Geçişli fiillere de eklenerekonları daha geçişli bir hale getirir ve"fiili başkalarına yaptırma"anlamı katar:

ara + la - ş - tur-	"aralaştırmak"
ep +le - ş - tür -	"düzeltmek,anlaştırmak, uygunlaştırmak"

Bu ek genellikle tek heceli ve ünsüz ile biten fiillere getirilerek fiilleri genişletir:

yan - dur - "geri döndürmek"

çöm - dür - "çimdirmek,yıkatmak"

öl - tür - "öldürmek"

üy - dür - "yığdırmak,toplatmak"

Metinde geçen bazı örnekler:

ara + la - ş - tur -	" aralaştırmak"	4/28.
bil- dir -	" bildirmek"	27/18.
çöm - dür -	"çimdirmek,yıkatmak"	19/15.
ep + le -ş - tür -	"düzeltmek,anlaştırmak, uygunlaştırmak"	77/1.
ḳal - dur -	"(sözün etkisini) geçirmek, tesirini yok etmek"	62/21
kil - tür -	"getirmek"	22/7,73/17.
ol - tur -	"oturmak"	33/27,37/26.
ös -dür -	"büyütmek,yetiştirmek" (ös- "büyümek" YUTS 307)	53/22.
sök - tür -	"sövdürmek " (sök- "azarlamak,sövmek" YUTS 362)	61/27.
yaġ - dur -	"yağdırmak"	61/ 7.
üy - dür -	"yığdırmak,toplatmak" (üy-"bir yere toplamak" YUTS 447)	29/3.
yan - dur -	"geri döndürmek" (yan -" dönmek,geri dönmek" YUTS 458)	
öl - tür -	"öldürmek"	21/13,62/15.

-ġuz-/-güz-,-ḳuz-/-küz-:

Ek metinde,sonu ünsüz ile biten tek heceli fiillere getirilmiştir.Çoḳ heceli fiillere gelen örneğe rastlanmamıştır.Ünlü ile biten fiillere eklendiği şekiller de yoktur.

Metinde beş yerde tespit ettiğimiz bu ek,pek yaygın kullanılmamıştır.Eklendiği fiilleri geçişsiz durumdan geçişli hale getirir.

Metinde geçen örnekler:

az - ġuz - " azdırmak,yanıltmak, yoldan çıkarmak" 65/23.

ḳut - ḳuz - "kurtarmak" 6/25,17/8.

öt - küz - "geçirmek" 34/26.

(öt- "geçmek" YUTS 308)

yat -ġuz - "yatırmak" 65/19

yet - küz - "yetiştirmek" 74/18

-ır-/-ir-,-ur-/-ür- :

-ır-/-ir-,-ur-/-ür- fiilden fiil yapma ekinin fonksiyonu geçişliliktir.geçişsiz fiilleri geçişli hale getiren bu ek, özellikle tek heceli ve sonu ünsüz ile biten fiillere gelmektedir.

tüş - ür - " indirmek,aşağı indirmek"

ḳayt -ur - "döndermek,geriye döndermek"

Bazı örneklerde bu ekin üzerine değişik fonksiyon ve yapıda diğer fiilden fiil yapma eklerinin geldiğini metnimizde tespit ettik:

tig -ür - me - " değdirmemek"

ḳaç - ır -ı - l - " kaçırılmak"

Ekin,herhangi bir fiilden fiil yapma ekinin üzerine eklenerek fiili genişlettiği örnekler de vardır:

taf - ı- ş -ur - "bir kimsenin insiyatifine bırakmak, ihtiyacına bırakmak"

metinde örneğine çok raslanan eklerden biri değildir.Fakat yine de kullanım sahası olarak azımsanmayacak derecededir.

Metinde geçen örnekler:

ḳaç -ır - ı - l -	" kaçırılmak"	51/17.
ḳayt - ur -	"döndermek,geriye çevirmek"	33/28.
taf -ı- ş - ur -	"bir kimsenin insiyatifine bırakmak, ihtiyacına bırakmak"	61/22.
tig - ür - me -	" değdirmemek"	28/17.
tüş - ür -	" indirmek,aşağı indirmek"	37/17.

-ḳaz- :

Metinde ünsüz ile biten ve tek heceli bir fiile getirilen bu ek,sâdece bir örnekte görülmektedir.Bu ekin,-ḳuz- fiilden fiil yapma eki ile oluşturulmuşve aynı anlamda olan örneğini önceki bir konumuzda belirtmiştik.* -kaz- ekinin de fonksiyonu geçişliliktir.

Ḳut - ḳaz - "kurtarmak" 18/9.

-kür- :

Metinde sâdece bir örneği vardır.Geçişsiz bir fiili geçişli duruma sokmaktadır.Tek heceli ve sonu ünsüz ile biten bir fiile eklenmiştir.

Bu ekin fonksiyonunda,aynı fiil ile ekleşip yine o fiili geçişli yapan -küz- fiilden fiil yapma eki ile bu ek âdetâ bir

---

* - bkz. -guz-/-güz-,-kuz-/-küz- maddesi

gibidir.Zaten Uygur Türkçesi hakkında hazırlanan gramer ve sözlük çalışmalarında da böyle bir fiilden fiil yapım ekine rastlanmamıştır[*] Belki de metindeki bir yazım hatası,böyle bir ekin oluşmasına sebebiyet vermiş olabilir.Fakat,yine de biz metne bağlı kaldık ve ekimizi bu şekilde ayrı bir başlık altında incelemeyi uygun bulduk.

öt - kür - "geçirmek" 14/25.

-sat -/-set- :

Metinde bir örnekte tespit edilen bu ek-fiilleri geçişsiz durumdan geçişli hâle getirir.Tek heceli ve sonu ünsüz ile biten bir fiilde varlığı belirlenmiştir:

kör - set - " göstermek" 19/28,69/22.

-t- :

-t- fiilden fiil yapma eki,genellikle,sonu ünlü ile biten birden çok heceli fiillere eklenerek,onları,geçişsiz fiil durumundan geçişli fiil şekline sokar:

tara - t - "dağıtmak"

çiri - t - "bozmak,çürütmek"

(çiri- "çürümek" YUTS 83)

iş + le - t - "çalıştırmak,işletmek"

Ekimiz,tek heceli ve sonu ünsüz ile biten fiillere getirildiğinde,fiili yardımcı ünlü vasıtasıyla genişletir:

im - i - t - "emzirmek"

yıḳ - ı - t - "yıktırmak"

Metinde örneğine çokça rastladığımız bir fiilden fiil yapım

---

[*] - YUTG,KTLS,YUTS,URL,UÖTF,

ekidir.

Metinde geçen örnekler:

aġr + ı - t -	"ağrıtmak"	49/13
ay - t -	"söylemek"	7/22,14/22,22/8,26/4.
	(ay- "söyleşmek(deyim)" UÖTF 19)	
çiri - t -	"bozmak,çürütmek"	69/10.
	(çiri- "çürümek" YUTS 83)	
im - i - t -	"emzirmek"	48/3
iri - t -	" eritmek"	79/10
iş + le - t -	"çalıştırmak"	21/28
kıl -a - t -	"ettirmek"	15/20
kız - ı - t -	"kızdırmak,hareketlendirmek"	20/24
tara - t -	"dağıtmak"	63/3
tik -i - l - t -	"diktirmek"	42/4
toḫta - t -	"durdurmak"	63/3
tüz + le - t -	"düzletmek"	89/22
yıġ + a - t -	"ağlatmak"	15/20
yıḳ - ı - t -	"yıktırmak"	57/11
yoḳ +a - t -	"yok etmek,tüketmek"	20/27
yumşa - t -	"yumşatmak"	62/28

-tar- :

Sonu ünsüz ile biten ve tek heceli bir fiile eklenerek fiili geçişsiz durumdan geçişli hâle sokan bu ek,metinde sadece bir örnekte geçmektedir:

aḫ - tar -	"aramak,altını üstüne getirmek"	85/9
	(aḫ∼aġ∼aḳ-" akmak,sızmak" YUTS 7)	

BİRLEŞİK FİİLLER

Birleşik fiil; bir yardımcı fiil ile bir isim veya bir fiil unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur.Bu yapıda isim veya fiil unsuru önce,yardımcı fiil sonra getirilir.

Yukarıda kısaca tarifini yaptığımız birleşik fiil şekilleri,çalışma yaptığımız metinde çokça kullanılmaktadır.Gerek bu çokluk ve gerekse yapı farklılığı sebebiyle birleşik fiilleri iki ana başlık altında inceleyeceğiz:

1.Bir tarafı isim bir tarafı fiil olan birleşik fiiller

2.iki tarafı da fiil olan birleşik fiiller

1.BİR TARAFI İSİM BİR TARAFI FİİL OLAN BİRLEŞİK FİİLLER

Bir tarafı isim bir tarafı fiil olan birleşik fiiller,isim unsuru önce,yardımcı fiil sonra getirilerek teşkil edilir.

Metnimizde yer alan ve bu gruba dâhil olan birleşik fiillerin yardımcı fiillerini esas tutarak bir sıralama yaptık.Tespit ettiğimiz yardımcı fiillerle teşkil edilen birleşik fiil örnekleri şunlardır:

<u>almaḳ "almaḳ"</u>:

...ḫatundın <u>öç almaḳ</u> üçün ḫatun üstiğa ḫatun almaḳ İslām muḳteżāsı imesdür.(17/23)

...ḳarındaşını öltürgen kişini <u>ḳışāṣ almaḳ</u> üçün izlep yürüp Eşhür-i Ḥarem'de fırṣat tafsa...(24/10)

...Besūs mundın <u>ḫaber alıp</u> ve edlāh dip istiğāse ḳıldı. (25/27)

...Arab köp keselğa <u>ḳan almaḳ</u> birle devā ḳılur idi. (44/11-12)

birmek "vermek"

...Mekke-i Mükerremede üç yıl turup öz nefsini fedā birip ḳutḳuzup Mekkedin selāmet çıḳıp Mekke bilen Yemenniñg arasıda vefāt boldı. (6/25-26)

...bu kişi kibi kette kişini körmedim līkin nisbet birilger anasıdın bolmay başḳa kişidin bolġan iken didi. (8/21-22)

...Peyġamber ʿAleyhi's-Selāmdın mañga zināġa ruḫsat birgil men anıñgsız turalmaymen... (16/14)

...bu sūretde añga yeñgidin mehr birmek kerek imes idi. (16/23)

bolmaḳ "olmak"

...meẕkūr güherniñg bahāsıġa noḳṣan ve āberūyıġa ḳusūr ʿārīż bolmaydur. (3/1-2)

...maʿbūdiyetġa müsteḥaḳḳ boladurġan mertebede ḳudsiyeti zāyil bolmaġan imiş. (4/3)

Āgāh bolġıl ki Hübel nām büt bularnıñg hemme bütleridin ketteraḳı idi. (4/21-22)

...eger Lā yazılġan oḳ çıḳsa revān bolmas idi.(4/26)

...ʿAmr bin Zeyd El-Hazrecīġa mihmān bolup tüşdi.(5/13-14)

Her vaḳt ol taḳvānı muḥāfaẓat ḳılsañglar helāk bolmaysizler. (13/8)

çikmek "çekmek"

...Yahūdī yıraḳdın yoluçılarnı körüp ḳatıḳ āvāz birle ensārġa ḳarap neçe kündin beri intiẓār çikken misāfirleriñgizler kildi...(86/10)

eylemek " eylemek"

...balaları on bolup ümīdi ḥāṣıl bolġanda ilgeriki ḳılġan nezrni balalarġa beyān eyledi. (3/25)

...Cenāb-ı Allah Ḳurān-ı Kerīmde Naḥl Sūresiniñg 58nci 59ncı āyetleride واذا بشر احدهم بالانثى ظل وجهه مسودا وهو كظيم يتوارى من القوم من سوء ما بشر به ايمسكه على هون ام يدسه فى التراب الا ساء ما يحكمون dip beyān eyledi. (19/13-14-15)

itmek "etmek"

...belki mevcūdātnı ḫalḳ itküçi ve maḫlūḳāt-ı ᶜulviyye ve süfliyyede taṣarruf ḳılġuçı... (13/27-28)

...Mekkede cebr ve ẓulmni yoḳ itmek Mekkede turġuçı ḫāhi Ḳureyşdin ḫāhi başḳa ḳabīlelerdin... (51/11-12)

ḳılmaḳ "etmek,yapmak"

...aṣḥāb-ı ḥaḳḳāniyet intiṣābларınıng ḥużūr-ı pür-ḥubūrlarıġa şubu ṭarīḳa birle ᶜarż ḳıladur ki ... (2/6-7)

...terceme-i ḥāldin az bolsa mu ḫaberdār bolmaḳ ve neseb-i şerīfi birle bir nevᶜī āşinālıġ kesb ḳılmaḳ her bir müselmānġa lāzım bir maḳṣad ve ...(2/13-14)

...Terceme-i Ḥāl-i Muḥammed ᶜAleyhi's-Selām dip tesmiye ḳılındı. (2/17-18)

Şāyed ki kiçik balalar mekteblerde taḥṣīl ḳılıp iᶜtiḳādıda başīretlik olġaylar ve ...(2/18-19)

...tavᶜan ve raġbeten ḳabūl ḳıldılar. (3/26)

...ḳurbānlarını şubu iki bütniñg yanıda ẕebiḥ ḳılur idiler. (4/4)

Ey ᶜAbdu'l-Muṭṭalib nimeni irāde ḳılasen didi. (4/6)

...Medīneġa kilgende Selmāġa toy ḳıldı. (5/15)

...Adnānnıñġ yuḳarıdaki atalarını bu risālede zikr ḳılmaduḳ. (9/9)

ḳoymaḳ "koymak"

...hem ḫutbeni iḫlāṣ birle dil ḳoyup añġlamaḳġa fermān ḳılur idi. (88/13)

Ular bir yirde muḳīm bolmay köçüp yürüp maᶜīşet ḳılġan sebebdin ṣınāᶜat ve hünerġa hem dil ḳoymas idiler. (45/14-15)

körmek "görmek"

...yaḳınlarımız hem Türkī dip iᶜtibārdın sāḳıt körmey belki naẓar-ı kīmyā eserleridin maḥrūm ḳılmasalar... (2/20)

Ebū Ṭālib bir tuḳḳan ḳarındaşnıñġ oğlını öz oğullarıdın ziyāde körüp añġa tola şefḳatve merḥamet közi birle naẓar ḳılıp... (49/5-6)

Hemme ḫalḳ şubu fikrni maᶜḳūl körüp şol kiçe on iki yigitni Resūlullahnıñġ üyiġa ḳamḳaḳġa ve ol ẕāt taşḳarıġa çıḳḳanda... (84/10-11)

olmaḳ "olmak"

..Ṣindallah ecr-i cemīlġa müstehakk olsun. (3/11-12)

...Allah Zü'l-Celālniñġ ḥuẓūrıda sevāb-ı cezīl nā'il olsun. (3/13)

...oḳnı ḍarb ḳılıñġlar digen söz azġına beyāngа muḥtāc olgay. (4/20)

Meşhūr Zī-Ḳār Muḥārebesiġa uşbu vāḳıᶜa sebeb oldı. (32-33/28-1)

salmaḳ "bırakmak,koymak"

...ḫatunlar meşhūr işekniñg tizeki ile derd salur idi. (9/23-24)

Cāhiliyet zamānıda ḫatunlarnıñg yüziġa perde salmaḳ ve bürkenmek ᶜādeti yoḳ idi. (18/21)

...yaᶜnī ṣıla-i raḥim ḳılġıl ayaġıġa ḳayd salıp esīr tüşüp ḳalġan kişiniñg ... (42/13)

Duᶜāḫānlar ve bütniñg mütevellīleri dem salıp tüküpürüp Kaᶜbeniñg yaki ... (44/7-8)

Resūlullah öziġa üy salġunça uşbu Ebū Eyyūbniñg üyide mihmān boldı. (89/6)

tapmaḳ ~ tafmaḳ "vermek,bulmak"

...bir żāt-ı taḥḳīḳ-ṣıfāt ḫaber tapıp tenbīḥ ḳılsa Allah Zü'l-Celālniñg ḥużūrıda sevāb-ı cezīl nā'il olsun. (3/13)

...şubu ᶜādeti boyunça Muḥammed ᶜAleyhi's-Selāmnı hem Ṣaḥrā ᶜArablarıġa imitmek üçün birmekġa maṣlaḥat ḳarar tapıp ... (48/6-7)

ᶜAbdu'llahnıñg ḫīşleri Benī ᶜAdiy bin Neccārnı körüp bir ḳadar teselli tapıp ḳaytur idi. (48/13)

...ḳışāş almaḳ üçün izlep yürüp Eşhür-i Ḥaremde fırsat tafsa añga taᶜarruż ḳılmas idiler. (24/11)

ᶜArablarda civānmerdlik birle şöhret tafġan ve saḫāvet birle ḍarb-ı meṣel ḳılınġan kişiler bik köpdür. (24/25-26)

turmaḳ "durmak"

Ular ᶜilācı bar bu işġa mukābil turup anı yoḳ ḳılmaḳġa saᶜy ve ictihād ḳılur idiler. (19/18-19)

Resūlullah bular ile tinc turmaḳ ġarażı bile ṣulḥ ve mucāhede ḳıldı. (92/21-22)

Ezān aytılıp tügeşiġa Resūlullah āvāre turup ḫutbe oḳur idi. (87/19)

tutmaḳ "etmek"

...Hīrede hem bik tola ᶜArablar Naṣrāniyetni ḳabūl tutġan idiler. (13/23-24)

... yine biri maḫfī sūretde muḥabbet tutup yürerler.

(16/ 6)

tartmak "çekmek"

Ḥażret-i ᶜAlī bolsa Resūlullah Ḳubādaki vaḳtde yetip kildi ol piyāde kilgen sebebdin ġāyet cerḥ tartġan oruḳlaġan putları ḳaparġan idi. (89/15-16)

tüşmek "düşmek"

Bu iki fırḳanıñg arasıda zor muḥārebe bolġandın keyin Ḥımyer Ḳabīlesi maġlūb bolup meẕkūr Ḥassān esīr tüşdi.(6/23-24)

...müdāfaᶜa ḳılmaḳġa ḳādir idi esīr tüşgen sūretde...

(19/8)

2. İKİ TARAFI DA FİİL OLAN BİRLEŞİK FİİLLER

İnceleme yaptığımız metinde,iki tarafı da fiil olan birleşik fiillerin adedinin oldukça fazla olduğunu görmekteyiz.İsim ve yardımcı fiil ile oluşturulan birleşik fiillere nazaran,daha çok kullanılan bu şekillerde; yardımcı fiil hüviyetindeki unsurların çeşitliliği dikkate şâyândır.

Bu tür birleşik fiillerde asıl olan birinci fiil olmakla birlikte,yardımcı fiil,asıl olanbirinci fiili tamamlar.Tamamlarken de kendi anlamını tamamen kaybatmez ve birleşik fiile yarı tasviri bir anlam katar.

İki tarafı da fiil olan birleşik fiiller,genellikle,"-p" zarf-fiili yardımı ile teşkil edilmektedir.

Fiil ve yardımcı fiil ile teşkil edilen birleşik fiillerde kullanılan yardımcı fiiller ve oluşturdukları birleşik fiil örnekleri şunlardır:

almaḳ "almak"

Allahu Teʿālā ʿilmni bendelerdin yulup tartıp almaydur. (23/27)

...özlerini Ḥabeşe Memleketiġa alıp aldılar.(72/12)

...ularnıŋ ḳollarını itik ötkün ḳılıç bireli ular Muḥammedniŋ üyiġa kamap alsunlar. (84/8-9)

Mezkür taġġa barıp mezkür taġdaki bir ġārġa kirip aldılar. (85/1)

...bir tulum ʿarāḳ birle bir rebābġa satıp aldı.(6/7-8)

barmaḳ "varmak"

...ḫişlerniŋ ḳaşıġa mihmāndārlıḳġa alıp baramen dir idi. (19/27)

...ʿAbdu'llahnı ḳurbān ḳılmaḳ üçün İsāf ve Nā'ile nām bütlerniñg ḳaşıġa alıp bardı. (4/1)

...tercemesi Resūlullahnıñg mübārek cesedi ve teni yoḳalmadı līkin Allahu Teʿālā kiçede mübārek rūḥını alıp bardı. (80/26-27)

birmek "vermek"

Bu vāḳıʿadın keyin ʿAbdu'l-Muṭṭalib oġlı ʿAbdu'llahġa Vehbniñg ḳızı Āmineni alıp birdi. (5/9)

...tivedin aṣlā fā'ide almay öz yolıġa ḳoyup birür idiler. (22/26)

...anı minmey saġmay öltürmey ḳoyup birür idi, (22/23-24)

...evlādlarını Mekkeġa orunlaşdurmaḳġa saʿy ve ictihād ḳıldı ularġa yirle ḳıtʿa kılıp birdi. (34/19-20)

çıkmaḳ "çıkmaḳ"

Cehālet ve ġaflet deryāsı içre ġark olur ḥāletimizde naṣīḥat ve mevʿiẓat kimeleri birle ʿilm ve maʿrifet sāḥilleriġa alıp çıḳḳan bir Ẕāt-ı Risālet-simātdur. (2/9-10-11)

Muḥammed ʿAleyhi's-Selām ayrılġusı kilmey özi birle Şāmġa alıp çıḳdı. (49/17)

itmek "itmek"

...ḳız balalarını tirik kömüp iter idiler. (18/28)

...şubu sebebdin ḳızlarnı tirik kömür idiler belki suġa çömdürüp iter idiler. (19/15)

Balaġa ḳuduḳnı körsetür bala meẕkūr evrāġa ḳarap turġanda arḳasıdın iştip tüşüp üstiġa tofraḳ taşlap iter idi.(19-20/28-1)

kalmaḳ "kalmak"

İslāmnıñ āfitābı ṭulūᶜ ḳılġan vaḳtde Kinde Devleti güyā ki tügep ḳalġan idi. (34/4-5)

...yaᶜnī özi ölüp ḳalġan nersedin perhīz ḳılġıl. (41/27)

...iᶜlān ḳılġan eᶜrni alġusı kilip başḳalar bilip ḳalmasun dip yoḳ ular felān ve felān kişiler bolsa kerek... (85/18-19)

kitmek "gitmek"

Bular Kaᶜbeniñ içide zinā ḳılġaç bular taşġa mübeddel boŁup kitken imiş. (4/2)

koymaḳ "koymak"

...İslām bu taᶜaddüd-i zevcātnı bik tar zābıṭanıñ içiġa alıp koyġan bir mübāh işdür... (17/21)

...yaḫşi ḳaṣīdelerni altun birle yazıp Kaᶜbeġa asıp koy-makları ġāyet derecede zor şāhiddür. (38/10-11)

turmaḳ "durmak"

Ḥażret-iᶜÖmer Raḍıyallahuᶜanh Mescid-i Şerīfniñ minberinde şerᶜī bir fermān birip turġanda bir ḫatun turup... (18/13-14-15)

...balaġa ḳuduḳnı körsetür bala meẕkūr evrāġa ḳarap turġanda arḳasıdın iştip tüşüp üstiġa tofraḳ taşlap iter idi. (19-20/28-1)

...mundaġ sözler Yahūdī ve Naṣārāᶜulemāları arasıda her vaḳtde sözlenip turar idi. (49/25-26)

yürmek "yürümek"

...mezkūr tive özi hāhlaġan yirde otlap yürer idi. (22/24)

...közler ḳarañġulaşġan fikr ve hayāl deryālarıġa çömüp yürgen bir vaḳtde... (57/8)

İ K İ N C İ B Ö L Ü M

Ç E K İ M

F İ İ L Ç E K İ M İ

FİİL ÇEKİMİNDE ŞAHIS

A)Birinci Tipteki Şahıs Ekleri:

Bu tip şahıs ekleri zamir kaynaklı olup,şimdiki zaman,gelecek zaman,geniş zaman,öğrenilen geçmiş zaman ve istek çekimlerinde kullanılmıştır.

Teklik birinci şahıs eki,yukarıda zikr ettiğimiz çekimlerin tespit edilen örneklerinin hepsinde "-men" şeklindedir.

Teklik ikinci şahıs ekinde de durum farklı değildir.Örneklerin tamamında ortak bir kullanılış vardır:"-sen"

Teklik üçüncü şahıs eki biraz farklılık arz eder.Öğrenilen geçmiş zamanın 1.tipinde bu ek,zaman ekine ekleşmiş bir şekilde görülmektedir:"-pdur/-pdür.Aynı zaman çekiminin 2.tipinde eksiz; 3.tipinde ise bazen eksiz (ayt-mış,kılın-mış gibi) bazen de 1. tipteki gibi "-dur" eki -ki bu ek teklik üçüncü şahıs eki değil, ihtimal ve kuvvetlendirme ekidir.-eklenmişdir.1.ve3.tipte görülen "-dur" eki tur- yardımcı fiilinin ekleşmiş şekli olup,zamanla şahıs ve ihtimal ve kuvvetlendirme eki görevi üstlenmiştir.

Geniş zaman ve istek çekimlerinde üçüncü teklik şahıs eksizdir.Şimdiki,gelecek ve geniş zaman fonksiyonlu -adur/-edür, -ydur/-ydür şekilli çekimlerde ise; öğrenilen geçmiş zamanın 1.tipinde olduğu gibi tur- yardımcı fiilinin ekleşmiş şekli olan "-dur" eki zaman eki ile adeta ekleşmiş gibidir.

-makta /-mekte eki ile teşkil edilen şimdiki zaman çekiminde de "-dur" ekinin ihtimal ve kuvvetlendirme fonksiyonunda olduğunu tespit ettik.

Çokluk birinci şahıs eki,bütün zaman çekimlerinde "-miz" şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Çokluk ikinci şahıs ekini örneklerde umumiyetle "-sizler" bazen de "-siz" şeklinde tespit ettik.

Çokluk üçüncü şahıs eki çoklukla -durlar/-dürler; geniş zaman ve istek çekimlerinde ise -lar/-ler şeklindedir.

Teklik	1.şahıs :	-men
	2.şahıs :	-sen
	3.şahıs :	Ø
		(-dur/-dür)
Çokluk	1.şahıs :	-miz
	2.şahıs :	-sizler (bazen -siz)
	3.şahıs :	-lar/-ler
		(-durlar/-dürler)

B) İkinci Tipteki Şahıs Ekleri:

İyelik kaynaklı olan bu tür şahıs ekleri;görülen geçmiş zaman,şart ve gereklilik çekimlerinde kullanılmıştır.

Bu tür şahıs eklerinin metinde tespit edilen örneklerinde, iyelik kaynaklı birinci teklik şahıs ekinde ortak bir kullanım vardır:"-m "

İkinci teklik şahıs eki -ng şeklinde karşımıza çıkmaktadır.Üçüncü teklik şahısda şekil eksizdir.

Çokluk birinci şahsın görülen geçmiş zaman çekimlerinde geçen örneklerinde,görülen geçmiş zaman ekinin ünlüsünün geniş-

lediğini ve -duk/-dük şekline girdiğini tespit ettik.

Şart çekiminde çokluk birinci şahıs eki -k/-k şeklindedir.

Çokluk ikinci şahısta da ortak kullanım hakimdir: -nglar/-ngler.

Çokluk üçüncü şahısta ek -lar/-ler şeklindedir.

İyelik kaynaklı şahıs eklerinin teklik 1.,2. ve çokluk 2. şahıs ekleri,eklendikleri fiilin ünlüsüne uygun bir yardımcı ünlüyü bünyelerine dâhil ederler.

Teklik	1.şahıs:	- (ı,i,u,ü) m
	2.şahıs:	- (ı,i,u,ü) n̄g
	3.şahıs:	Ø
Çokluk	1.şahıs:	- (u) k/- (ü) k
	2.şahıs:	- (ı,u)n̄glar/-(i,ü)n̄gler
	3.şahıs:	-lar/-ler

C) Üçüncü Tipteki Şahıs Ekleri:

Bu tipteki ekler sadece emir çekiminde kullanılır.Hem şekli hem de şahsı birlikte ifade edebilen bu ekleri,bir bütünlük arz etmesi için "emir" çekiminde incelemeyi uygun gördük.*

---

* -bkz.Emir Çekimi

B A S İ T Ç E K İ M

GÖRÜLEN GEÇMİŞ ZAMAN

İyelik kaynaklı şahıs ekleriyle çekilen görülen geçmiş zaman eki -dı/-di,-du/-dü şeklindedir.Bu ekin metinde sâdece "d"li örnekleri vardır.Bu özelliğiyle ünsüz uyumuna uymaz.

Teklik 1.ve 2.şahıslarda ekler ünlü ve düzlük-yuvarlaklık uyumuna bağlıdır.Fakat teklik 3.şahısta düzlük-yuvarlaklık uyumu yoktur ve ek hep "-dı/-di"şeklindedir.

Çokluk birinci şahısta ekin bünyesine dahil ettiği yardımcı ünlü ile fiilin ünlüsü arasında bir uyum yoktur.Bu yardımcı ünlü hep yuvarlaktır veyapı dâima -dük/-dük şeklindedir.

Çokul ikinci şahısta ek ünlü uyumuna bağlıdır.

Çokluk üçüncü şahısta da ekin ünlüsü hemen dâima düz-dar şekillerde görülmektedir (koydılar,didiler gibi).

Görülen geçmiş zaman çekimlerinin olumsuzu -ma-/-me- fiilden fiil yapma eki ile teşkil edilir.

	olumlu	olumsuz
Teklik 1.	oyla-dı-m	kör-me-di-m
	taşla-dı-m	
2.	ḳıl-dı-n̄g	tur-ma-dı-n̄g
	azġuz-du-n̄g	
3.	ḳıldı	ḳoy-ma-dı
	eyle-di	
	di-di	
	ḳoy-dı	
	aytıl-dı	

		olumlu	olumsuz
Çokluk	1.	ḳıl-duḳ	ḳıl-ma-duḳ
		buyra-duḳ	kör-me-dük
	2.	ḳıl-dı-ñgılar	bir-me-di-ñgiler
		di-di-ñgiler	
	3.	ḳıl-dı-lar	ḳılal-ma-dı-lar
		di-di-ler	
		ur-dı-lar	
		ḳıyna-dı-lar	

Metinden şeçilmiş örnekler:

...bu bā'iṣdin ḳaçġan tive dip oyladım didi.(8/15)

...bu harāḳ dik yaḫşi harāḳnı körmedim. (8/19)

Ḥażret-i ʿÖmer Raḍıyallahu ʿAnhġa muḳābil turup ḫaṭā söz kıldıñg dip tenḳīd ḳılġanı mervīdür. (18/14)

...sañga nime boldı sözüñgde turmadıñg dip soraġanda... (63/22-23)

Umeyye anı sen azġuzduñg añga şefḳat ḳılsañg alıp satıp ḳutḳaz didi soñgra Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳ Bilālni satıp alıp āzād ḳıldı. (65/23-24)

Terceme-i Ḥāl-i Muḥammed ʿAleyhi's-Selām dip tesmiye kılındı. (2/18)

..ʿAbdu'llahnı ḳurbān ḳılmaḳ üçün İsāf ve Nā'ile nām bütlerniñg ḳaşıġa alıp bardı.(3-4/27-1)

Ey ʿAbdu"l-Muṭṭalib nimeni irāde ḳılasen didi. (4/6)

...digen beytni şubu bārede aytıldı. (5/23)

...añga irtiḳāb ḳılġuçılarġa ʿuḳūbet ve cezālar ḳoydı. (16/18)

Ey Aᶜşā seniñg iki közüñg közi aġrıġan kişiniñg kiçesiġa oḫşa bir kiçede uyḳu bilen yumulmadı mu ? (39/ 24-25)

...līkin men cemᶜ ḳılġan nersedin hiç nerseni dehr bāḳī koymadı. (40/14)

Bular biz tiveni körmedük dip ḳasem ḳıldılar.(7/7-8)

...ḳaṣīdeni tamāmen ẕikr ḳılıp terceme ḳılmaḳġa sürūᶜ ḳıldıḳ. (39/22)

Efᶜā bularġa sizler tiveni körmey ḳaydaġ tavṣīf ḳıldıñgler didi. (8/10)

...vaḥdāniyetdin ve beᶜs ve ḥaşr ve neşrdin söz ḳılsa anı sāḥir didiñgler. (54/5)

Ẓulm ve sitem ḥaddin aşdı dīnimizni tutmaḳ üçün rāḥat birmediñgler. (72/20-21)

...māl birle fedā birilip neẕrni edā ḳılmaḳ mümkin bolsa fedā biremiz didiler. (4/8)

...tavᶜan ve raġbeten ḳabūl ḳıldılar. (3/26)

...soñgra üç merre hem urdılar. (4/19)

Cenāb-ı Allahu Teᶜālā bularġa Hūd ʿAleyhi's-Selāmnı peyġamber ḳılıp ibergende o Ẕāt-ı Celīlü's-ṣıfātnı tekẕīb ḳılġan sebebdin helāk ḳılındılar. (10/17-18)

...Resūlullahnı ḳutḳazmaḳġa cür'et ḳılalmadılar. (64/10-11)

Görülen Geçmiş Zaman Çekiminin Fonksiyonu:

Görülen geçmiş zaman,isminden de anlaşılacağı gibi;söz konusu hareketin geçmiş zamanda ,konuşanın gözü önünde veya bilgisi dahilinde gerçekleştiğini kesin bir tarzda ifade eder.

ÖGRENİLEN GEÇMİŞ ZAMAN

Metnimizde öğrenilen geçmiş zamanı ifâde eden üç değişik tip ile karşılaştık.Bunları ayrı ayrı izah etmeye çalışacağız.

BİRİNCİ TİP

Öğrenilen geçmiş zamanı anlatan bu tip "-p" eki ile teşkil edilir.Metnimizde sâdece üçüncü teklik şahıs çekimi mevcuttur.Diğer şahıs çekimlerine metnimizde rastlanmamıştır.

"-p" öğrenilen geçmiş zaman eki,ünlü ile biten fiillere yardımcı ünlü almadan çekime girer.Sonu ünsüz ile biten fiillere ise uyuma bağlı olarak,fiilin bünyesine uygun bir yardımcı ünlü ile çekime girer.

Metindeki örneklerde "-p" eki,tur- yardımcı fiilinin ekleşmiş şekli olan -dur/-dür ekleri ile birlikte -pdur/-pdür şeklinde bir yapı oluşturmuşdur.Elimizde sâdece üçüncü teklek şahıs çekimleri olduğu için diğer şahıslarda durumun ne şekilde oluştuğu konusunda bir hükme varamıyoruz.*

Bu tipin olumsuz şekli -ma-/-me- fiilden fiil yapma eki ile yapılır.

		olumlu	olumsuz
Teklik	1.	———	———
	2.	———	———
	3.	otla-pdur	otla-ma-pdur
		kıl-ı-pdur	kör-me-pdür
		kiltür-ü-pdür	
		tonu-pdur	

*-Öğrenilen geçmiş zamanın bu tipi hakkında daha geniş bilgi için bkz. YUTG s.76 ve UÖTF s.151

	olumlu	olumsuz
Çokluk 1.	_____	_____
2.	_____	_____
3.	_____	_____

Metinden seçilmiş örnekler:

...mezkûr tive bir ṭarafdın <u>otlapdur</u> yine bir ṭarafdın <u>otlamapdur</u> bu sebebdin bir közi kör tive iken didim didi. (8/19-11)

Eger ᶜArablar Muḥammedni yoḳatsa sizler hem ḳutulasizler ve eger ᶜArablarġa ġālib kilse ol Muḥammed siḥir <u>kılıpdur</u> didiler. (68/18-19)

Ḳureyş müşrikleri secde ḳılıp īmān <u>kiltürüpdür</u> dip Ḥabeşeġa añglanıp muhācirler yandılar dip beyān ḳılurlar. (73/16-17)

Bular şubu sözlerini ḳılġandın keyin Efᶜā mezkûr Medᶜāġa bular tiveni <u>körmepdür</u> dip ḥükm ḳıldı. (8/15-16)

yaᶜnī men taᶜaccüb ḳıldım ve kiçelerde ve kündüzlerde ᶜaḳıllarnı taᶜaccübġa taşlaydurġan nerseler bardur ol nerselerni başîr ve közlük kişi <u>tonupdur.</u> (13/4-5)

Öğrenilen Geçmiş Zamanın Birinci Tipinin Fonksuyonu:

Geçmiş bir zamanda yapılan ve yapıldığı zamanda herhangi bir şekilde şâhid olmadığımız bir hareketi anlatmak,bildirmek için kullanılır.Yapılan hareket anlatıcı tarafından bir başkasından duyulmuş veya kendi kendine sonradan fark edilmiştir.

İKİNCİ TİP

Öğrenilen geçmiş zamanın bu tipinde ek,düzlük-yuvarlaklık uyumuna bağlı olmaksızın -mış/-miş şeklindedir.

Metnimizde bu tiple yapılan öğrenilen geçmiş zaman çekimlerinden sâdece teklik üçüncü şahıs çekimleri mevcuttur.Öğrenilen geçmiş zamanın bu tipinde de -dur/-dür ekini zaman ekinden sonra görmek mümkündür.

Öğrenilen geçmiş zamanın bu tipinin olumsuz çekimi metnimizde mevcut değildir.

		olumlu	olumsuz
Teklik	1.	———	———
	2.	———	———
	3.	ayt-mış	———
		kör-miş	
		ḳılın-mış	
		kil-miş-dür	
		yandur-mış-dur	
Çokluk	1.	———	———
	2.	———	———
	3.	———	———

Metinden seçilmiş örnekler:

Beyānü'l-ʿİlm digen kitābnıñg 22nci ṣafḥasıda zikr ḳılınmış ki... (18/12)

Müsteşriklerniñg baʿżısı aytmış ki ʿArablarda ḳul olmaḳ ḳul işletmek bik şāyiʿ bolġan sebebdin anı bir yolı yoḳatmaḳ bik müşkil idi. (22/8-9)

...meşhūr müverrih Fāżıl Hemedān Ḳaṣr-ı Ġamdānnıñg harābesini körmiş bunıñg yigirme ṭabaḳadın ʿibāret ikenlikini zikr kılmışdur. (31/2)

...Aʿşānıñg İslāmġa dāḫil bolaşıdın teşvīş ḳılıp yüz tive birip Aʿşānı yandurmışdur. (39/19)

...her biri Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemniñg taʿlīmi birle başḳa başḳa ezān ve tekbīr oḳuġanlarıdın kilmişdür. (91/9)

Öğrenilen Geçmiş Zamanın İkinci Tipinin Fonksiyonu:

Geçmiş bir zamanda yapılan ve yapıldığı zamanda herhangi bir şekilde şâhid olmadığımız bir hareketi anlatmak,bildirmek için kullanılır.Yapılan hareket anlatıcı tarafından bir başkasından duyulmuş veya kendi kendine sonradan fark edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ TİP

Metinde çok az kullanılan bu tip -ġan/-gen ekleriyle yapılmıştır.Tespitlerimizde sâdece üçüncü teklik ve çokluk şahıs çekimlerine rastladık.Fakat bu tipin diğer şahıslarla olan çekimlerinin de olduğunu biliyoruz.

Teklik üçüncü şahıs çekiminde -ġan/-gen eki üzerine herhangi bir ek almamıştır.Bunun yanında üçüncü çokluk şahıs çekimlerinde -ġan/-gen ekinin üzerine tur- fiilinin ekleşmiş hâli olan -dur ekinin bünyeye dâhil olduğunu görüyoruz.

-ġan/-gen ekinin metinde en çok kullanıldığı yer birleşik çekimlerdir.Öğrenilen geçmiş zamanın hikayesi,rivayeti ve şartı çekimlerinde bu tipten faydalanılmıştır.*

* -bkz.Birleşik çekimler

Metnimizde bu tip öğrenilen geçmiş zamanın olumsuz şekline rastlanmamışdır.

		olumlu	olumsuz
Teklik	1.	_____	_____
	2.	_____	_____
	3.	ḳıl-ġan	_____
		bol-ġan	
Çokluk	1.	_____	_____
	2.	_____	_____
	3.	ḳıl-ġan-dur-lar	_____.

Metinde geçen örnekler:

...evvelde ᶜArab bolmay keyin ᶜArab bolġan digen sözdür. (11/ 9-10)

...uşbu Sūre-i Kerīme ġāyet fesāḥat ve belāġatde fāyik bolġan sebebdin secde kılġandurlar. (74/27-28)

Resūlullah özini şundaġ tola ḳabīlelerġa ᶜarż kılġan līkin hiç bir ḳabīle Resūlullahnı ḥimāyesiġa almadı. (81/23-24)

Öğrenilen Geçmiş Zamanın Üçüncü Tipinin Fonksiyonu:

-ġan/-gen ekleriyle yapılan öğrenilen geçmiş zamanın bu tipi; geçmiş bir zamanda yapılan ve yapıldığı zamanda herhangi bir şekilde şâhid olmadığımız bir hareketi anlatmak,bildirmek için kullanılır.Yapılan hareket anlatıcı tarafından bir başkasından duyulmuş veya kendi kendine sonradan fark edilmiştir.

GENİŞ ZAMAN

Geniş zaman çekimi metnimizde iki ayrı tipte tespit edilmiştir.Birinçisi olumlu geniş zamanı,ikincisi ise olumsuz geniş zamanı karşılar.

BİRİNCİ TİP

Geniş zamanın olumlu şeklini meydana getiren bu tip,metinde,-r-,-ar-/-er- ve -ur-/-ür- eklerine zamir kaynaklı şahıs eklerinin getirilmesi neticesinde oluşturulur.Ünlü ile biten fiillerden sonra -r-,ünsüz ile biten fiillerden sonra ise -ar-/-er- ve -ur-/-ür- ekleri geniş zaman çekiminde kullanılır.

Teklik birinci şahsın çekimine metnimizde rastlamadık.Diğer şahıslarda geniş zaman çekimi belirlenmiştir.

Aynı fiile hem -ar-/-er- eki hem de -ur-/-ür- eki eklenerek geniş zaman şekli oluşturulabilmektedir.

		olumlu
Teklik	1.	
	2.	kör-er-sen
		kit-er-sen
	3.	al-ur
çokluk	1.	kıl-ur-mız
	2.	di-r-sizler
	3.	bir-ür-ler
		kıl-ur-lar
		yığla-r-lar
		koy-ur-lar
		yür-er-ler
		di-r-ler

Metinden seçilmiş örnekler:

...sen Ey muḫātıp yaḫşilerni ve mutaḳḳīlerni körersen ularnıñg ḫivelesi cennetdür. (13/10)

Yine biri bir kişi yine bir kişiġa ḳızını yaki siñglini birmek şarṭı bilen mezkūr ikinci kişiniñg ḳızını yaki siñglini alur. (16/5-6)

...ḫaberlerniñg baʿżısını şubu risālede öz maḳāmıda ẕikr ḳılurmiz inşāallah. (10/1)

...hem anı kāhin dirsizler anıñg kehānet örgengenini körgemgizler bar mu? (64/22)

...ʿālemde vāḳiʿ bolġan hemme ḥavādiṣni dehrġa yaki ṭabīʿatġa nisbet birürler. (13/18)

...müşrikler bütlerni yalġuz Allahu Teʿālāġa yaḳın yolaḳda vāsıṭa dip iʿtiḳād ḳılurlar. (14/7)

Bu sebebdin bütlerniñg aldıġa barıp secde ḳılurlar aldap yalbarıp yıġlarlar ḥācetlerini sorarlar. (14/8-9)

Ular üçün taʿayyünlıḳ ṣadaḳalar ayrıp koyurlar. (14/11)

...yine biri maḫfī sūretde muḥabbet tutup yürerler. (16/6)

Adnān bile Ḥażret-i İsmāʿīl ʿAleyhi's-Selāmnıñg arasıda tört ata bar dirler. (9/6-7)

İKİNCİ TİP

Metinde üçüncü teklik şahıs çekimlerinde belirlediğimiz bu tip, -mas-/-mes- ekine zamir kaynaklı şahıs eklerinin eklenmesiyle oluşturulur.Bu tip,geniş zamanın olumsuz şeklidir.

		olumsuz
Teklik	1.	_____
	2.	_____
	3.	kılın-mas
		hareketlen-mes
Çokluk	1.	_____
	2.	_____
	3.	_____

Metinde geçen örnekler:

...baʿżı yıllarda mezkūr aylarnıñ hürmeti rehāye kılınıp ve baʿżı yıllarda hürmet kılınmas. (24/15)

...maʿlūmāt nāḳış olur oḳuġuçılarnıñ raġbet ve muḥabbeti hareketlenmes. (46/10-11)

Geniş Zaman Çekiminin Fonksiyonu(olumlu,olumsuz):

Geniş zaman çekimi geçmiş,şimdiki ve gelecek zamanı da kapsayan geniş bir zamanı ifâde eder. Yapılan veya olan hareket, bu geniş zaman yelpazesinden birinde meydana gelebilir.

ŞİMDİKİ ZAMAN

Metinde şimdiki zaman çekiminde kullanılan iki çeşit ek vardır.Birincisi ve metinde daha sık olarak kullanılan ek,gelecek ve geniş zamanı da ifâde eden -a-/-e- ve -y- ekleridir.İkinci tipteki ekimiz ise sâdece bir örneğini metnimizde tespit ettiğimiz -maḳta-/-mekte- ekidir.Bu eklerin teşkil ettiği iki ayrı tipteki şimdiki zaman çekimini ayrı ayrı vermeye çalışacağız.

BİRİNCİ TİP

Şimdiki zaman çekiminin bu tipi,ünlü ile biten fiillerden

sonra -y-; ünsüz ile biten fiillerden sonra -a-/-e- ekleri getirilerek yapılır.

Bu ekler aslında "gelecek zaman" ekleri olarak bilinmektedir.* Zaten gelecek zamanın çekimi ile şimdiki zamanın birinci tip çekimi şekil olarak aynıdır. Fakat söz konusu şekli anlam olarak değerlendirdiğimizde iki farklı zamanı içine aldığını gördük. Bu özellikten hareketle çekimi, hem gelecek zamanda hem de şimdiki zamanda ayrı ayrı inceleyebilirdik. Nitekim bazı kaynaklarda bu ekler iki ayrı başlık altında değerlendirilmiştir.** Biz de metin üzerinde inceleme yaparken böyle bir tercih yapsaydık, o vakit bazı karışıklıklara sebebiyet verebilirdik. Çünkü bu eklerin işâret ettikleri çekimi şimdiki zaman, gelecek zaman ve hattâ geniş zaman şeklinde ayırmak çeşitli yanlışlıkları beraberinde getirebilirdi. Bu sebeple, üç değişik zamanı işâret eden -a-/-e- ve -y- eklerini üç değişik çekim yerine "şimdiki zaman" çekiminde vermeyi uygun bulduk.

Bu çekimin olumsuz şekli -ma-/-me- fiildin fiil yapma eki ile teşkil edilir ve çekimde zamir kaynaklı şahıs ekleri kullanılır. İkinci çokluk şahıs çekiminde şahıs ekleri bazen -siz, çoklukla da -sizler şeklindedir.

Teklik üçüncü şahıs çekiminde ekler bünyelerine -dur/-dür eklerini alarak -adur/-edür veya -ydur/-ydür gibi bir şekil oluştururlar.

---

* - YUTG s.80-81.

** - KTLS s.1115-1117.

		olumlu	olumsuz
Teklik	1.	ḳıl-a-men	bil-me-y-men
			tural-ma-y-men
	2.	bar-a-sen	bar-ma-y-sen
		bil-e-sen	
	3.	ḳıl-a-dur	bol-ma-y-dur
		ḳılın-a-dur	oḫşa-ma-y-dur
		bol-a-dur	pat-ma-y-dur
		di-y-dür	
		bildir-e-dür	
Çokluk	1.	ḳıl-a-miz	ḳıl-ma-y-miz
	2.	bol-a-sizler	kör-me-y-sizler
		ḳıl-a-siz	
	3.	di-y-dürler	bol-ma-y-durlar
		ayt-a-durlar	

Şimdiki zamanı işâret eden örnekler:

Baʿżı ʿArablarnıñg İslāmnı ḳabūl ḳılġanda Peyġamber ʿAleyhi's-Selāmdın mañga zināġa ruḫṣat birgil men anıñgsız turalmaymen digenini... (16/14)

...Leylā üydin çıḳıp bir nevʿī mañgıp idi añga İlyās اين تختفين yaʿni ḳayda barasen didi. (7/10-11)

...şubu Fihrni Ḳureyş dip tesmiye ḳılanadur. (6/16)

...men ḳārī imes oḳuşnı bilmeymen dip cevāb birdi. (55/22-23)

Ey Ebū Ṭālib Muḥammedniñg ata babasınıñg dīnini taşlap yeñgi bir dīnga ḥalāyıḳlarnı başlaġanını bilesen biz Muḥammedniñg bu işiġa turalmaymiz. (61/20-21)

Men Muḥammeddin bir söz aṉgladım ol söz insānnıṉg sözi hem imes cinniṉg sözigä hem ohşamaydur. (64/18-19)

...Muḥammed bolsa sāḥirdür körmeysizler ir bilen ḫatun arasını bala birle atanıṉg arasını ayırıp boldı didi. (64/24-25)

...bular aytadurlar ki bu iki ṣāniᶜ nefs ve sūret muḫtelif bolġandik fiᶜl ve tedbīrde hem muḫtelifdür. (14/22)

Efᶜā bulardın sizler ḳaysı ḳabīle bolasizler dip suᶜāl ḳıldı. (8/16)

Ebū Ṭālib muṉga taᶜaccüb ḳılıp sizler ᶜacīb bir söz ḳılasiz men sizleriṉg yigitleriṉgizni alıp terbiyet ḳılamen... (62/14-15)

Ey ᶜAbdu'l-Muṭṭalib nimeni irāde ḳılasen didi. (4/6)

...men işikni açmaḳġa ve itmekġa ḳādir bolmaymen dip... (6/6)

Gelecek zamanı işâret eden örnekler:

...balalarnıṉg birini Ḫudā üçün Kaᶜbe-i Muᶜaẓẓamanıṉg aldıda ḳurbānlıḳ ḳılamen dip neẕr ḳılġan idi. (3/24)

...oḳlarnı üç merre ḍarb ḳılamiz her merrede tivelerniṉg nāmı çıḳsa andın meniṉg köṉgüllerim ārām tapadur didi. (4/18)

Kaᶜbe-i Muᶜaẓẓamanıṉg taşlarını Yemenġa alıp ḳitemiz dip kilip Naḥle digen cayga tüşdi. (6/20-21)

Kāfirlerġa bu dünyāda rüsvālıḳ bardur ve eger ular vefāt bolsa sīneler tar kiledurġan ve yürekler anı kötermekdin tar kiledurġan nersega mülāḳat boladurlar. (13/12-13)

Her vaḳt ol taḳvānı muḥāfazāt ḳılsañglar helāk bolmaysizler. (13/8)

...sizleriñg yigitleriñgizni alıp terbiyet ḳılamen sizler anıñg berāberiġa menniñg oġlumnı öltüresizler. (62/14-15)

...meniñg başḳa kişilerni aldamaḳım taḳdīr ḳılınsa mu līkin sizlerni hergiz aldamaymen. (60/12)

Varaḳa hiç bir peyġamber öz ḳavminiñg düşmenligiġa ve hem ularnıñg āzār ve cefālarıdın ḳutulmadı sen hem ḳutulmaysen didi. (56/19-20)

...Muḥammediñg ḳātilleridin ḳışāṣ ṭaleb ḳılalmaydurlar. (23/27)

Bu Dīn-i İslāmbir vaḳtde elbette ḳuvvet tapadur ḫavf ve teşvīşler tügeydür. (66/19-20)

Geniş zamanı işâret eden örnekler:

ᶜArablarnıñg Şiᶜra nām yulduzġa ᶜibādet ḳılmaḳlarını red ḳılıp En-Neǧm sūresiniñg 49ncı āyetide وانه هو رب الشعرى diydür. (15/7)

Kāhine ḫatun ᶜAbdu'llahnı zebih ḳılmay bolmaydur dise zebih ḳılġıl ve eger māl birle neẕr edā boladur dise ḳabūl ḳılġıl didiler. (4/9)

...biri Cedy digen yulduz ki ol aṣlā patmaydur. (40/22)

..ᶜArablar miṯl ḳılıp āḫir Ṣafaḳa men ebi Ġabşan diydürler. (6/8)

...sen zebih ḳılmasen zebih ḳılsañg ᶜArablarġa ᶜādet bolup ḳalıp köp kişiler balalarını ḳurbān ḳılıp zebih ḳıladur. (4/6-7)

...Varaḳanıñg bu söziġa taʿaccüb ḳılıp ḳavmim meni öz şehrimdin çıḳarıp atmaydur digende... (56/18-19)

...Allahu Teʿālāʿilmni bendelerdin yulup tartıp almaydur. (23/27)

...EgerʿArablar Muḥammedni yoḳatsa sizler hem ḳutulasizler ve eger... (68/18-19)

Şimdiki Zamanın Birinci Tipinin Fonksiyonu:

Yapılan hareketin hâlen bulunulan zamanda devam ettiğini ve gelecekte de devam edeceğini bildirmekte kullanılır.Hikâyeye dayalı anlatımlarda geniş zamanı da ifâde eder.

İKİNCİ TİP

Metinde sâdece bir örnekte görülen ikinci tip şimdiki zaman çekimi -makta- ekiyle teşkil edilmiştir.Söz konusu örnekte, çekimi kuvvetlendirmek için tur-fiilinin ekleşmiş şekli olan -dur'un,zaman ekinin sonuna eklendiğini görmekteyiz.

		olumlu	olumsuz
Teklik	1.	_____	_____
	2.	_____	_____
	3.	satıl-maḳta-dur	_____
Çokluk	1.	_____	_____
	2.	_____	_____
	3.	_____	_____

Metinde geçen örnek:

...hemmedin ilgeri ceng ḳılġanʿArablarda Mekke-i Mükerremede ḥayvān ornıda ḳul ve kenīzekler satılmaḳtadur. (22/20)

Şimdiki Zamanın İkinci Tipinin Fonksiyonu:

Bu tip,önce başlayan bir hareketin hâlen devam ettiğini anlatır.

GELECEK ZAMAN

Metinde,gelecek zamanı ifâde eden eklerin çoklukla -a-/-e- ve -y- ekleri olduğunu belirtmiştik.* Bu eklerle yapılan gelecek zaman çekiminden başka,iki farklı tipte gelecek zamanın ifâde edildiğini tespit ettik.

BİRİNCİ TİP

Bu tip gelecek zaman çekimi -ġay/-gey ekleriyle yapılır. Çekim,zamir kaynaklı şahıs ekleriyle teşkil edilir.

Metnimizde üçüncü teklik ve çokluk şahıslarını tespit ettiğimiz gelecek zamanın birinci tip çekimi çok fazla kullanılmamıştır.

Metinde geçen örneklerde üçüncü teklik şahsın eksiz,üçüncü çokluk şahsın da -lar/-ler şahıs eklerini bünyesine alarak çekime girdiğini görüyoruz.

	olumlu	olumsuz
Teklik 1.	_____	_____
2.	_____	_____
3.	ol-ġay	_____
	kıl-ġay	
	bol-ġay	
	aŋġla-ġay	
çokluk 1.	_____	_____

* -bkz.Şimdiki Zaman Çekimi

	olumlu	olumsuz
Çokluk 2.	_____	_____
3.	ol-ġay-lar	_____
	ḳıl-ġay-lar	

Metinde geçen örnekler:

...ular bütlerniñg meẕemmetiniñg arasıda medḥni añglap ḳabūl ḳılġaylar. (74/3-4)

...ol aᶜmā pāk bolġay yaki ẕikrni añglaġay soñgra añga ẕikr menfāᶜat ḳılġay. (69/11)

...ta ki maġfiretlik Pervedigār meniñg günāhımı maġfiret ḳılġay. (13/6)

Oḳnı ḍarb ḳılıñglar digen söz azġına beyānġa muḥtāc olġay. (4/20)

...kiçik balalar mekteblerde taḥsīl ḳılıp iᶜtiḳādıda başiretlik olġaylar. (2/18)

Gelecek Zamanın Birinci Tipinin Fonksiyonu:

Bazı kaynaklarda "Gelecek-İstek"*,bazılarında ise "İstek"** diye adlandırılan gelecek zamanın birinci tipi,geleceğe dönük bir isteği ifâde etmektedir.

İKİNCİ TİP

Bu tip,-ġu sıfat fiil ekinin iyelik eki almış şekline "bar" fiili getirilerek yapılır.

Bu tipin sâdece teklik üçüncü şahıs çekimi tespit edilmiştir.

---

* - ÇEK s. 124-126

** - YUTG s.86

		olumlu	olumsuz
Teklik	1.	_____	_____
	2.	_____	_____
	3.	çapla-ġu-sı bar	_____
çokluk	1.	_____	_____
	2.	_____	_____
	3.	_____	_____

Metinde geçen örnek:

Dīn-i İslāmnıñg nūrlıḳ yüziġa ḳara çaplaġusı bar kişiler Resūlullah Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemniñg Ḥażret-i ʿĀīşeni alġanını ol Żātnıñg şehvet-perestlikiġa ... (78/7-8)

Gelecek Zamanın İkinci Tipinin Fonksiyonu:

Gelecek zamanda meydana gelecek hareketin gerekliliğini ve hareketin yapılmasına duyulan isteği bildirir.

ŞART ÇEKİMİ

-sa/-se şart eklerine iyelik kaynaklı şahıs ekleri getirilerek oluşturulan şart çekimi,metinde,oldukça işlek olarak kullanılmıştır.Bunun içindir ki her şahsın çekimine ait örneklerini rahatlıkla bulabildik.

Şart çekiminin olumsuzu,-sa/-se ekinden önce -ma-/-me- fiilden fiil yapma eki getirilerek teşkil edilir.

	olumlu	olumsuz
Teklik 1.	ḳara-sa-m	ḳara-ma-sa-m
	ḳıl-sa-m	
	ḳaçırıl-sa-m	
2.	ḳıl-sa-ñg	köç-me-se-ñg
	ḫāhla-sa-ñg	ayt-ma-sa-ñg

	olumlu	olumsuz
Teklik 3.	bol-sa	bol-ma-sa
	di-se	öltürül-me-se
	ḳıl-sa	tuġ-ma-sa
Çokluk 1.	ḳıl-sa-ḳ	ḳıl-ma-sa-ḳ
	bir-se-k	
	yaḳ-sa-ḳ	
2.	ḳıl-sa-ñğlar	ḳıl-ma-sa-ñğlar
3.	ḳıl-sa-lar	ḳıl-ma-sa-lar

Metinde geçen bazı örnekler:

Enmār karasam ot çöplerni yaḫşi ter ve tāze yirlerdin otlamapdur. (8/13-14)

...meniñğ Perverdigārġa ᶜibādet kılsam. (12/25)

...eger ḥāżır hem şundaġ cemᶜiyetiġa kaçırılsam elbette ḳabūl ḳılur idim. (51/17-18)

ᶜAbdu'llaḫnı zebih ḳılamen digende Ḳureyşler sen zebih ḳılmasen zebih kılsañğ ᶜArablarġa ᶜādet bolup ḳalıp köp kişiler balalarını ḳurbān ḳılıp zebih ḳıladur. (4/6-7)

...yaᶜnī sen taḳvādın bolġan ozuḳ birle bu dünyādın köçmeseñğ ve sen ölgendin keyin ... (41/22-23)

...ḫāhlasañğ meni öltür men dīnimdin yanmaymen dip... (58/25)

...eger sen şubu yeñği dīniñğdin kaytmasañğ mañğa yimek içik ve sā'ide olturmaḳ ḥaram bolsun dip neẕr ḳıldı. (59/5)

...terceme-i ḥālidin az bolsa mu ḫaberdār bolmaḳ ...
(2/13-14)

...kāhine ḫatun ʿAbdu'llahnı zebih ḳılmay bolmaydur dise zebih ḳılġıl. (4/9)

Bir ẕāt-ı taḥḳīḳ-ṣıfāt ḫaber tapıp tenbīḥ ḳılsa Allah Żü'l-Celālniñg ḥużūrıda sevāb-ı cezīlġa nā'il olsun.
(3/13)

...meytniñg at yaki tivesini şubu tarż bile öltürülmese meyt piyāde ḥaşr ḳılanadur digen iʿtiḳādda idiler.
(27/24-25)

Aʿşānıñg Resūlullah ḥaḳḳıda aytġan ḳaṣīdesini şubu yirde ẕikr ḳılsaḳ egerçi biraz tatvīlġa bāʿiṣ bolsa mu
(39/20-21)

...sen şubu ḳılıp yürgen işik birle mālnı alsañg bizler sañga hemmemizdin bay bolġudik māl cemʿ ḳılıp birsek ...
(68/6-7)

...eger ḳısmetde iḫtilāf ḳılsañglar Necrāndaki Efʿa El-Cürhümī nām ḥākimniñg ḥużūrıġa barıñglar dip vaṣiyet ḳıldı.
(7/26-27)

...taḥḳīḳ ḳalemi ile salāḥ ḳılsalar ʿindallah ecr-i cemīlġa müsteḥaḳḳ olsun. (3/11-12)

Şart Çekiminin Fonksiyonu:

Bir hareketin yapılıp yapılmayacağını, şart halindeki hareketin yapılıp yapılmamasına bağlamaktır. Şarta bağlanılmış asıl hareketin zaman ifâdesi geçmiş zaman olmadıkça, şart kipi şimdiki zamana veya gelecek zamana bağlıdır.

Şart çekimi kendinden sonra gelen "kerek" kelimesiyle

birlikte gereklilik ifâdesi kazanır.*

EMİR ÇEKİMİ

"Fiil Çekiminde Şahıs" konusunu izah ederken,emir eklerinin emir çekiminde verileceğini söylemiştik.Emir çekimi,her şahısta ayrı bir ek ile yapılmaktadır.

Teklik birinci şahıs çekiminde,sonu ünsüz ile biten iki örnekte ek -ay/-ey şeklindedir.

Teklik ikinci şahıs çekiminde iki türlü durum ile karşılaştık.Çekimin bu şeklinde ek kullanılmamıştır ve çekim eksizdir (tur,kop,yür gibi).Diğer şekilde ise -ġıl/-gil ekleri ile emir çekimi yapılmıştır(ḳıl-ġıl,bol-ġıl,bir-gil gibi). -ġıl/-gil emir eki ünlü uyumuna bağlıdır.

Teklik üçüncü şahıs çekimi uyum dışı olarak -sun/-sün ekleri ile yapılır (bol-sun,ḳıl-sun gibi).

Çokluk birinci şahıs çekimi ünsüz ile biten fiillerden sonra -alı/-eli ve ünlü ile biten fiillerden sonra -ylı/-yli ekleriyle yapılmaktadır.

Çokluk ikinci şahıs çekiminde ise,-ñglar/-ñgler eklerinin fiillere getirilmesiyle oluşturulur.Ek,sonu ünsüz ile biten bir fiile getirildiğinde fiilin köküne uygun bir yardımcı ünlü alır (ḳıl-(ı)-ñglar,bol-(u)-ñglar gibi)

Çokluk üçüncü şahıs çekiminde,teklik üçüncü şahısta olduğu gibi uyum dışı -sunlar/-sünler ekleri kullanılır.

Yukarıdaki şahısların tamamında bu çekimlerin olumsuzu -ma-/-me- ekleri ile yapılır.Örneklerde,olumsuzluk yapan fiilden

* -bkz.Gereklilik Çekimi

fiil yapma eklerinin emir eklerinden önce geldiğini görüyoruz (ḳıl-ma-ylı, bir-me-n̄gler gibi).

		olumlu	olumsuz
Teklik	1.	ḳıl-ay	———
		kör-ey	
	2.	körset-gil	ḳıl-ma-ġıl
		ḳıl-ġıl	
		bol-ġıl	
		an̄gla-ġıl	
		bir-gil	
		tur	bar-ma
		ḳop	al-ma
		yüṙ	ḳıl-ma
		yat	
		oḳu	
	3.	bol-sun	ḳılın-ma-sun
		ol-sun	tigür-me-sün
		bar-sun	
		ḳıl-sun	
Çokluk	1.	ḳıl-alı	ḳıl-ma-yla
		bir-eli	
	2.	ḳıl-ı-n̄glar	bir-me-n̄gler
		bar-ı-n̄glar	ḳıl-ma-n̄glar
		bol-u-n̄glar	
		tafşur-u-n̄glar	
	3.	al-sun-lar	———
		öltür-sün-ler	

Metinde geçen bazı örnekler:

...İbn-i Ümmü Mektūmġa iltifāt kılay dise bu eşrāflarnıñg dilleri nefret ḳılur ve eger ... (69/5)

Ey Ebū El-Velīd söz ḳıl añglap körey didi.

(68/5)

Ey Muḥammed eger sen nübüvvetde sādıḳ bolsañg bizlerġa bizler ṭaleb ḳılġan muᶜcizeni körsetgil Aynı iki pāre ḳılġıl didiler. (69/22)

...baᶜżılar ḳayd birle muḳayyed ḳılıp ḥabiṣ ḳılalı şubu ḥālde olsun didiler. (84/4)

...ularnıñg ḳollarını itik ötkün ḳılıç bireli ular Muḥammedniñg üyiġa ḳamap alsunlar Muḥammed taşġarıġa çıḳḳan vaḳtde hemmesi hücūm ḳılıp öltürsünler. (84/8-9)

Ey cemāᶜatler āḫiret üçün ḥāżır boluñglar.

(87/8)

...bizler hem Muḥammedniñg dīniġa ve maᶜbūdıġa taᶜarruż ḳılmaylı didiler. (77/1)

...şubu meşveretniñg emrini mañga birmeñgler.

(68/16)

...insānnı ata anasıġa yaḫşi muᶜāmele ḳılmaḳġa buyraduḳ eger şirkġa daᶜvet ḳılsalar ularga iṭāᶜat ḳılmaġıl dip fermān ḳılduḳ. (59/10-11)

...Muḥammedni bizlerġa tafşurup birgil didiler.

(61/22)

Soñgra Muḥammed ᶜAleyhi's-Selāmġa iḳrā' yaᶜnī oḳu didi.

(55/22)

Añglaġıl ki başḳa ümmetlerde ḫatunı müteᶜaddid almaḳ cāyiz ve revā bolġandik ᶜArablarda hem şubu teᶜaddüd-i zevcāt bar idi. (17/2-3)

...anıñg bir işeki bar idi tur dise turar idi yür dise yürer idi koṗ dise ḳopar idi yat dise yatar idi. (9/21-22)

Özi ölüp ḳalġan nerseġa yaḳın barma ve tirik tivedin ḫūn çıḳarıp içemen dip tiz ötkür oḳnı hergiz alma. (41/27-28)

...yaᶜnī bu tikiltken taşġa ḳurbānlıḳ kılma ve Şeyṭānġa ᶜibādet kılma. (42/4)

...bu ḳara çadır ve añga oḫşaġan nerseler Rebīᶜaġa bolsun didi. (7/23-24)

ᶜArablarnıñg bütleriġa ᶜibādet ḳılmaḳlarıdın ularnıñg bütlerni ḫalḳ ve icād mes'eleside Allahu Teᶜālāġa şerīk ḳılmaḳlarını fehm kılınmasun bular andaġ ᶜaḳīdede imes idiler. (13/26-27)

...ve hem ᶜArablar cinn çapılıp zarar tigürmesün dip ḳorḳup tizek süyeklerni asıp alur idiler. (28/17)

...eger ḳısmetde iḫtilāf ḳılsañglar Necrāndaki Efᶜa El-Cürhümī nām ḥākimniñg ḥużūrıġa barıñglar dip vaṣiyet ḳıldı. (7/26-27)

...bir taḳdīr ᶜAbdu'llahnıñg nāmıda çıḳsa yine on tive ḳurbān kılıñglar. (4/13)

Emir Çekiminin Fonksiyonu:

Bu çekimin asıl fonksiyonu emirdir.Fakat birinci teklik ve çokluk şahıslarda istek fonksiyonunun ağır bastığını tespit

ettik.

Örneklerde ise ek emir çekiminden ziyade son çekim edatına benzer bir fonksiyonda kullanılmıştır.

...mü'minlerniñg iᶜtiḳādlarıdın ḳaytmaḳları tursun taḫi ularnıñg īmānlarınıñg ḳuvvetlenmekiġa sebeb boldı.

(65/11)

Bularnıñg özleri īmān kiltürmekleri bir çitde tursun başḳalarnı taḫi īmān kiltürmekdin menᶜ ḳılur idiler.

(92/16-17)

GEREKLİLİK ÇEKİMİ

Metinde gereklilik çekimi için özel bir ek kullanılmamıştır.Gereklilik çekimi için "kerek" kelimesinden yararlanılmıştır."Kerek" kelimesinin iki türlü fiil şekline getirilmiş örneğini tespit ettik.

1.Şart çekimli şekil

2.Fiil isimli şekil

1.ŞART ÇEKİMLİ ŞEKİL:

Şart çekiminden sonra getirilen "kerek" kelimesi ile oluşturulur (yâni: fiil+ -sa/-se + şahıs ekleri + kerek).

Metinde geçen bütün gereklilik şekilleri üçüncü teklik şahsa aittir.

	olumlu	olumsuz
Teklik 1.	_____	_____
2.	_____	_____
3.	kir-se kerek	_____
	bol-sa kerek	
	kil-se kerek	
	ḳılın-sa kerek	

	olumlu	olumsuz
Çokluk 1.	_____	_____
2.	_____	_____
3.	_____	_____

Gereklilik çekiminin bu şeklinin olumsuzu metinde olmadığı için,olumsuz şeklin nasıl yapıldığı hakkında bir hükme varamıyoruz.

Metinde geçen bazı örnekler:

Mīlādeyining 571nci yılı 20nci Aprilġa muvāfıḳ kilse kerek. (48/1)

Bu kelāmnıñg maḳbūl yerleri bolġan kibi merdūd yerleri hem bolsa kerek. (22/22)

...bularġa Yahūdīlik Yeṯrib ve Ḥayber yahūdīleridin kirse kerek. (13/22)

Ḳuẓā'a uşbu ḳarīḳada taralıp orunlaşmaḳı mīlādnıñg başıda bolsa kerek. (11/20-21)

...muḫālif bolmaġan şarṭ birle elbette tasdīḳ kılınsa kerek. (70/5)

2.FİİL İSİMLI ŞEKİL:

Metinde geçen tek örnekte; -mek fiilden isim yapma ekiyle yapılan isme "kerek" kelimesi getirilerek oluşturulmaktadır (yâni:fiil + fiilden isim yapma eki + şahıs ekleri + kerek).

	olumlu	olumsuz
Teklik 1.	_____	_____
2.	_____	_____
3.	_____	bil-mek kerek i-mes i-di
Çokluk 1.	_____	_____
2.	_____	_____
3.	_____	_____

Metinde geçen örnek,bu türde yapılan gereklilik çekiminin olumsuz hâlini de bize bildirmektedir.Buradan anladığımız kadarıyla gereklilik çekiminin olumsuzu 1- fiiline -mas/-mes eklerinin getirilmesi sonucunda teşkil edilmektedir.

Metinde geçen örnek:

...bu sūretde añğa yeñğidin mehr birmek kerek imes idi.

(16/23)

Gereklilik çekimlerinin hemen tamamının üçüncü teklik şahsa göre çekilmesi,bu şahsın bünyesinde bütün şahıslara izâfe edilebilecek bir anlatımın varlığı ihtimalini akla getiriyor.

Gereklilik Şekillerinin Fonksiyonu:

Bu çekimler,söz konusu fiilin yapılmasının gerekliliğine veya o fiilin yapılıp yapılmadığı hususuna tahmini bir anlam verir.

BİRLEŞİK ÇEKİM

Metinde birleşik çekim hikâye,rivâyet ve şart olmak üzere üç çeşittir.Bu birleşik çekimler umûmuyetle i-; şart çekiminde ise bol- yardımcı fiili ile yapılır.

HİKÂYE

Hikâye çekimi i- yardımcı fiilinin görülen geçmiş zamanı ile yapılır.Hikâye çekimlerinde şahıs ekleri,şartın hikâyesi dışında hep yardımcı fiile eklenir.Şartın hikâyesinde şahıs eklerinin hem şart ekinden sonra hem de yardımcı fiilden sonra getirildiğini tespit ettik (bol-sa-m i-di-m).

Metnin hikâye etme metodu ile yazılmış olmasından dolayı, hikâye çekimi en çok kullanılan birleşik çekim hüviyetindedir. Yine kitabın bu özelliğinden dolayı öğrenilen geçmiş zamanın ve geniş zamanın hikâyesi,kullanımı en çok olanlardır.Bunları şartın hikâyesi ve kitapta birer örneğine rastladığımız şimdiki zamanın hikâyesi ile belirsiz gelecek zamanın hikâyesi izlemektedir.Görülen geçmiş zamanın,gelecek zamanın,istek çekiminin ve gereklilik çekiminin hikâyelerine metnimizde rastlamadık.

ÖGRENİLEN GEÇMİŞ ZAMANIN HİKÂYESİ:

Öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi i- yardımcı fiili ile yapılır.Şahıs ekleri yardımcı fiilden sonra getirilir.Olumsuz şekli ise -ma-/-me- fiilden fiil yapma ekleri ile teşkil edilir.

Öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesinin üç değişik biçimde yapıldığını tespit ettik:

1. Fiil + -ġan/-gen i- di + şahıs ekleri

		olumlu	olumsuz
Teklik	1.	unut-ġan i-di-m	_____
	2.	_____	_____
	3.	iber-gen i-di	yür-me-gen i-di
		yazıl-ġan i-di	yığıl-ma-ġan i-di
		kil-gen i-di	
		ḳıl-ġan i-di	
		ḳozġal-ġan i-di	
Çokluk	1.	_____	_____
	2.	_____	_____
	3.	ḳıl-ġan i-di-ler	_____

Metinden geçen bazı örnekler:

Men bu kündin ilgeri medh ve nām-ı maḥbūbeniñg muḥabbetini ve anıñg iştiyāḳını unutġan idim. (40/1-2)

Her oḳda bir nevᶜī ḫaṭṭ bar idi bir oḳda "El-ᵓAḳl" yazılġan idi. (4/22-23)

...Muṭṭalib Mekkeġa yandurup kilgen idi. (5/18-19)

...soñgra bular taḫi uzun müddet yürmegen idi bir kişi bularġa uçrap tivedin suᶜāl ḳıldı. (8/3)

Cāhiliyet zamānıda ᶜArablarnıñg edebiyat ve eşᶜārları yazılıp yığılmaġan idi. (35/8)

ᶜArablar şiᶜr bābıda ḫaddin ziyāde terakḳī kılġan idiler. (36/20)

2. Fiil + -mış/-miş i-di + şahıs ekleri

		olumlu	olumsuz
Teklik	1.	_____	_____
	2.	_____	_____
	3.	yazıl-mış i-di	_____
		yetiş-miş i-di	
Çokluk	1.	_____	_____
	2.	_____	_____
	3.	_____	_____

Metinde geçen örnekler:

...yine bir oḳ̇a "Neᶜam" yazılıp yine birige "Lā" yazılmış idi. (4/24-25)

...aralarıda nihāyet derecede belīġ fasīḥ ḫaṭībler kemāliġa yetişmiş idi. (35/26)

3. Fiil (yardımcı ünlü) + -p i-di +şahıs ekleri

		olumlu	olumsuz
Teklik	1.	_____	_____
	2.	_____	_____
	3.	mañg-ı-p i-di	_____
		di-p i-di	
Çokluk	1.	_____	_____
	2.	_____	_____
	3.	ḳıl-ı-p i-di-ler	_____
		ur-u-p i-di-ler	

Metinde geçen bāzı örnekler:

...yine onnı ziyāde ḳılıp oḳlarnı ḍarb kılıp idiler. (4/16)

...ʿAbdu'llahnı bir ṭarafda ve on tiveni bir ṭarafda ḳoyup oḳlarnı urup idiler. (4/15)

... Muḍār tiveniñg bir közi kör mu dip idi.

(8/4)

Yukarıda verdiğimiz şekillerin bütün şahıslardaki örnekleri metnimizde mevcut değildir.

GENİŞ ZAMANIN HİKÂYESİ

Geniş zamanın hikâyesi:"fiil + geniş zaman ekleri i-di + şahıs ekleri"şeklinde yapılır.Ünsüz ile biten fiillerden sonra -ar/er,-ur/-ür ekleri kullanılır.Ünlü ile biten fiilerden sonra ise -r eki getirilerek çekim gerçekleştirilir.Bu çekimin yardımcı fiili i- fiilidir.

Geniş zamanın hikâyesinin olumsuz şekli,fiil kök ve gövdelerine eklenilen -mas/-mes ekleri ile yapılmaktadır.Bu olumsuz çekim:" fiil + -mas/-mes i-di +şahıs ekleri" şeklindedir.

Birinci çokluk şahıs çekiminde,i-fiilinden sonra ek dâima -duk/-dük şeklindedir.

Geniş zamanın hikâyesine örnek teşkil edecek ikinci teklik ve çokluk şahıs çekimleri metinde yoktur.

		olumlu	olumsuz
Teklik	1.	bir-er i-di-m	
		ḳıl-ur i-di-m	
	2.		
	3.	kit-er i-di	oltur-mas i-di
		it-er i-di	söyle-mes i-di
		tur-ar i-di	ḳılal-mas i-di
		al-ur i-di	

	olumlu	olumsuz
Çokluk 1.	bol-ur i-dük	ḳıl-mas i-dük
	bil-ür i-dük	
2.	———	———
3.	ḳıl-ur i-di-ler	ḳırḳ-mas i-di-ler
	tara-r i-di-ler	eyle-mes i-di-ler
	iç-er i-di-ler	
	ḳutḳuz-ar i-di-ler	

Metinde geçen bazı örnekler:

...eger ḥāżır hem şundaġ cem^{c}iyetiġa ḳaçırılsam elbette ḳabūl kılur idim. (51/17-18)

Mut^{c}im bin ^{c}Adiy selāmet bolup kilip sorasa aṅġa birer idim digeni Buḫārīde mezkūrdur. (80/2)

...Saḥban ḫuṭbe sözlemekġa kirişse terlep mum kibi bolup kiter idi. (36/14-15)

...bu şecā^{c}atdin fā'idelenmey belki özleriġa żarar kılur idiler. (25/6)

...mundaġ sözler yahūd ve naṣārā ^{c}ulemāları arasıda her vaḳtde sözlenip turar idi. (49/25-26)

...ve hem ^{c}Arablar cin çapılıp żarar tigürmesün dip ḳorḳup tizek süyeklerni asıp alur idiler. (28 /17)

Muḥammediniṅg dīni ḥaḳḳ bolsa bulardın ilgeri bizler tābi^{c} bolur iduḳ. (66/1-2)

...ulardın ba^{c}żılarnıṅg tenlerini timür tarġaḳ birle tarar idiler ḥattā ki başlarıdın ayaġlarıġıça erre birle tilip yirer idiler. (66/18-19)

...aṅġa minmes idiler yüṅġini hem kırkmas idiler. (22/27)

ʿArablar hemmesi ʿumūmen harāḳnı meclis ḳurup yıġılıp içer idiler. (20/24)

Aṣlā söz otturasıda toḫtap kalmas idi sözini tamām ḳılmay olturmas idi. (36/15-16)

Bu iş bolġan iş imes eger bolsa elbette bizler bilür idük. (83/19-20)

...bizler ol kişini yalġan birle iṯhām ḳılmas idük digeni muñga zor delīldür. (54/5)

ʿArab müşrikleri munı bilseler mu ança köziġa eylemes idiler. (59/18)

...ular başḳa ḫalḳlar birle iḫtilāt ḳılalmas idi.

BELİRSİZ GELECEK ZAMANIN HİKÂYESİ:

Basit çekimli şekline metnimizde rastlamadığımız belirsiz gelecek zaman çekimi; -adurġan(/-edurġan ve -ydurġan) eklerinin fiil kök ve gövdelerine eklenmesiyle teşkil edilir.

Yeni Uygur Türkçesi'nde " -idigan,-ydigan" ekleriyle varlığını devam ettiren bu şekil,belirsiz bir gelecek zamanı ve geniş zamanı ifâde eder*.

Metinde belirsiz gelecek zamanın hikâyesini ifâde eden sâdece bir örnek vardır.Bu çekim:

"fiil + -adurġan(/-edurġan,-ydurġan) i-di +şahıs ekleri" şeklinde yapılır.

	olumlu	olumsuz
Teklik 1.	_____	_____
2.	_____	_____

---

* - YUTG s.104

		olumlu	olumsuz
Teklik	3.	ḳılan-adurġan i-di	_____
Çokluk	1.	_____	_____
	2.	_____	_____
	3.	_____	_____

Metinde geçen örnek:

...muᶜteber ḳabīleleridin bolġan Ḳureyş hem şeyẖlıḳ birle idāre ḳılanadurġan idi. (34/14)

ŞART ÇEKİMİNİN HİKÂYESİ:

Metinde sınırlı da olsa örneklerine rastladığımız bu çekim: "fiil + şart ekleri(-sa/-se) + şahıs ekleri i-di + şahıs ekleri" şeklinde teşkil edilir.

Bu çekimin sâdece 1.teklik,3.teklik ve 3. çokluk şahsa ait örnekleri vardır.

Teklik birinci şahsa ait örnekte şahıs eklerinin,yardımcı fiile de getirildiği görülmektedir.

Çekimin olumsuz hâli -ma-/-me- ekleri ile yapılır.

		olumlu	olumsuz
Teklik	1.	bol-sa-m i-di-m	_____
	2.	_____	_____
	3.	bol-sa i-di	bol-ma-sa i-di
Çokluk	1.	_____	_____
	2.	_____	_____
	3.	tur-sa-lar i-di	

Metinde geçen örnekler:

...eger ularnıñg dідіde Īmānġa kilmek bolsa idi ... (71/5)

Harāḳ ḥaram bolġan sebebdin İslāmnı ḳabūl ḳılmay harāḳ ḥaram bolmasa idi bisler İslāmnı ḳabūl ḳılur idük.

(20/17)

...biriñgdin ḳol çıḳarıp hārici düşmenleriġa muḳābil tursalar idi... (25/8-9)

men şol vaḳtde yaş yigit bolsam idim sañga zor iᶜānet ḳılur idim dip söz ḳıldı. (56/17)

ŞİMDİKİ ZAMANIN HİKÂYESİ:

Metinde sâdece bir örneğini tispit ettiğimiz bu çekim: " fiil + -adur i-di " şeklindedir.Söz konusu örnekte şahıs ekleri kullanılmadığı için,şahıs eklerinin yeri hakkında bir hükme varamıyoruz.

Şimdiki zamanın hikâyesinin olumsuz şekli metinde yoktur.

		olumlu	olumsuz
Teklik	1.	_____	_____
	2.	_____	_____
	3.	ḳılan-adur i-di	_____
Çokluk	1.	_____	_____
	2.	_____	_____
	3.	_____	_____

Metinde geçen örnek:

Mundın başḳa ᶜArab ḳabîleler şeyḫlıḳ birle idâre ḳılanadur idi. (71/5)

RİVÂYET

Basit çekimlerden sonra i- fiiline -ken ve -mış/-miş ekleri getirilerek rivâyet çekimleri yapılır.Rivâyet çekimlerinde şahıs ekleri yardımcı fiilden sonra getirilir.

Metinde öğrenilen geçmiş zamanın ve bir örnekte de şartın rivâyet çekimlerini tespit ettik.Diğer basit çekimlerin rivâyet şekillerine ait örnekler yoktur.

Tespit edilen bütün örnekler üçüncü teklik ve çokluk şahıs çekimlerine aittir.Bu çekimin olumsuz şekli -ma-/-me- fiilden fiil yapma eki ile teşkil edilir.

ÖĞRENİLEN GEÇMİŞ ZAMANIN RİVÂYETİ:

Öğrenilen geçmiş zamanın rivâyeti:" fiil + -ġan/-gen,-kan/-ken i- mış/-miş veya -ken + şahıs ekleri" şeklinde yapılır.

Yukarıda görüldüğü gibi i- fiili bazen -mış/-miş,bazen de -ken ekleri ile çekimi oluşturmaktadır.Fakat metinde yaygın olarak kullanılanı -mış/-miş'li şekillerdir.

Çekimin olumsuzu -ma-/-me- ekleri ile yapılır.

1.-mış/-miş ile:

		olumlu	olumsuz
Teklik	1.	_____	_____
	2.	_____	_____
	3.	yazıl-ġan i-miş kit-ken i-miş kılın-ġan i-miş	bol-ma-ġan i-miş
Çokluk	1.	_____	_____
	2.	_____	_____
	3.	sür-gen i-miş-ler	_____

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

2.-ken ile:

		olumlu	olumsuz
Teklik	1.	_____	_____
	2.	_____	_____
	3.	bol-ġan i-ken	_____
		ḳoyul-ġan i-ken	
Çokluk	1.	_____	_____
	2.	_____	_____
	3.	_____	_____

Metinde geçen örnekler:

Bular Kaʿbeniñg içide zinā ḳılġaç bular taşġa mübeddel bolup kitken imiş. (4/2)

...maʿbūdiyetġa müstehaḳḳ boladurġan mertebede ḳudsiyet zāyil bolmaġan imiş. (4/3)

Eger Mülṣaḳ yazılġan oḳ çıḳsa mechūlü'l-neseb boladur yine bir oḳġa El-Miyāh yazılġan imiş. (5/3-4)

Bular özleriniñg devride tamām Cezīretü'l-ʿArabġa ḥükm sürgen imişler. (29/22-23)

Uşbu Benī Ṣabā ṭarafıdın binā kılınġan imiş. (11/5)

... bu kişi kibi kette kişini körmedim līkin nisbet birilgen anasıdın bolmay başḳa kişidin bolġan iken didi. (8/21-22)

Muḍār bu harāḳ dik yaḫşi harāḳnı körmedim līkin bu harāḳnıñg üzümi ḳabrniñg üstiġa koyulġan iken didi. (8/19-20)

...mezkūr ḳoynı ḳancıḳnıñg süti bile terbiyet kılġan iken didi. (8/20-21)

ŞART ÇEKİMİNİN RİVÂYETİ:

Metinde bir örnekte varlığı tespit edilen şart çekiminin rivâyeti:" fiil + şart ekleri(-sa/-se) i-ken " şeklinde teşkil edilmiştir.

Örnekte,şahıs eklerinin kullanım yerleri ve olumsuz şekli hakkında bir bilgi yoktur.

		olumlu	olumsuz
Teklik	1.	_____	_____
	2.	_____	_____
	3.	kil-se i-ken	_____
Çokluk	1.	_____	_____
	2.	_____	_____
	3.	_____	_____

Metinde geçen örnek:

Müşrikler her nevᶜ muᶜcize ṭaleb ḳılġanda ularnıñ īmānıġa ḥarīṣ bolġan Peyġamberimiz şubular ṭaleb ḳılġan muᶜcizelerni Allahu Teᶜālādın ṭaleb ḳılıp alıp kilse iken dip tola ārzū ḳılur idiler. (70 /26-27)

ŞART

i- fiilinin kullanılmadığı şart çekimi;basit çekimlerden sonra getirilen bol- yardımcı fiili ile yapılır.Şahıs ekleri, bol- yardımcı fiilinden sonra kullanılan -sa/-se şart eklerinin sonuna getirilir.

Şart çekimi metinde en az kullanılan birleşik çekimdir. Sâdece öğrenilen geçmiş zamanın şartı ve gelecek zamanın şartı birkaç yerde geçmektedir.Diğer basit çekimlerin şartına metinde rastlanmamıştır.

ÖĞRENİLEN GEÇMİŞ ZAMANIN ŞARTI:

Öğrenilen geçmiş zamanın -ġan/-gen ekleriyle teşkil edilen bu birleşik çekim:" fiil + -ġan/-gen bol- sa/-se +şahıs ekleri" şeklinde yapılır.

		olumlu	olumsuz
Teklik	1.	ḳıl-ġan bol-sa-m	_____
	2.	_____	_____
	3.	ḳıl-ġan bol-sa	_____
Çokluk	1.	_____	_____
	2.	_____	_____
	3.	_____	_____

Metinde geçen bazı örnekler:

Bu risāleniṉg muḳaddimeside sözni uzun <u>ḳılġan bolsam</u> mu men bu bārede maᶜẓurmen. (46/14)

ᶜArablardın bir kişi yine bir kişidin ẓulm <u>tartġan bolsa</u> ᶜUḳāẓġa kilgen ᶜArablarnıṉg kettelerigа ᶜarż-ı aḥvāl ḳılur idiler. (45/27-28)

GELECEK ZAMANIN ŞARTI:

Gelecek zamanda gerçekleştirilmesi düşünülen bir niyet ve maksat ifâde eden;* -maḳçı/-mekçi ekleri ile teşkil edilen ve metnimizde basit çekimi olmayan gelecek zamanın bu tipi:" fiil+ -maḳçı/-mekçi bol-sa/-se+ şahıs ekleri"şeklinde bir yapı oluşturarak,gelecek zamanın şartını meydana getirmiştir.

Bu çekimin metinde sâdece üçüncü teklik ve çokluk şahıslara ait örneklerini bulduk.

		olumlu	olumsuz
Teklik	1.	_____	_____
	2.	_____	_____

* - YUTG s.82

	olumlu	olumsuz
Teklik 3.	bar-makçı bol-sa	_____
	çık-makçı bol-sa	
	bir-mekçi bol-sa	
Çokluk 1.	_____	_____
2.	_____	_____
3.	çık-makçı bol-sa-lar	_____
	kıl-makçı bol-sa-lar	

Metinde geçen örnekler:

Cāhiliyet zamnıda ᶜArablar seferġa çıkmakçı bolsalar yaki bir ticāretġa barmakçı bolsa yaki kızġa toy kılmakçı bolsalar... (21/2-3)

Resūlullahnıñg üstündeki āşiyāneġa alıp çıkmakçı bolsa mu... (89/5.)

...Resūlullahġa ozuk ve kiyim birmekçi bolsalar mu Resūlullah bizlerġa kerek imes ... (85/28)

İKTİDAR ŞEKLİ

Metinde iktidar şekli -a/-e ve -y zarf fiil eklerine al- yardımcı fiilinin getirilmesi neticesinde meydana gelmektedir.

Fiillerin kök ve gövdelerine eklenen bu zarf fiiller ile yardımcı fiilin kaynaştığını,bunun sonucunda iktidar şeklinin -al-,ve -yal- (< -a al-/ -e al- ; -y al-) gibi bir yapıya dönüştüğünü tespit ettik.Bu yeni yapıda -e zarf fiili al- yardımcı fiili ile kaynaşma esnasında zayıf ünlü konumunda kalmakta ve varlığını yitirmektedir.

İktidar şaklinin olumsuzu al- yardımcı fiilinden sonra getirilen -ma-/-me- ekleri ile yapılır.

Metinde geçen bazı örnekler:

...baᶜżı ᶜArablarnıñg İslāmnı ḳabūl ḳılġanda Peyġamber ᶜAleyhi's-Selāmdın mañga zināġa ruḫṣat birgil men anıñgsız turalmaymen digenini... (16/14)

Oġullar iḫtilāf ḳılıp öz aralarıda pütüşalmay bu Efᶜā El-Cürhümī ṭarafıġa revān boldılar. (7/27-28)

ᶜArablar ᶜizzet-i nefslikni istiḳlālni yaḫşi köredurġan ẓulm ve cebrni ve ḫārlıḳnı taḥammül ḳılalmaydurġan bir ḳavm idi. (25/14-15)

...kün fevḳa'lᶜāde ḳızıp hiç bir nerse ārām alalmaydurġan vaḳtde ... (40/26)

Tört kün müddet Ḥacer-i Esvedni öz cayġa koyalmay nizā' bolup ... (52/16)

Ḳureyş ᶜArablarınıñg cefālarıdın Ebū Bekirü's-Ṣıddīḳ kibi ġāyet ṣāf köñgüllik şerīf bir zāt hem ḳutulalmadı. (66/22-23)

...anıñg defᶜiġa özüñg ḳadar bolalmasañg sañga bizler ṭabābet birle devā ḳılsaḳ didi. (68/9)

... arḳasıdın ḳoġlap barsalar mu yetişalmadılar. (72/12-13)

... Ḳureyşniñg āzār ve külfetiġa çidayalmay Ḥabaşaġa hicret ḳılıp çıḳdım didi. (66/26-27)

... hiç bir kişi Kaᵓbeniñg ḥużūrıda namaz oḳuyalmas idi. Resūlullahnı üç kün ḳadar izleyip aḫtarsa mu tapalmay izlemekdin toḫtadılar. (85/8-9)

... Ebū'l-Āṣ ibermegen sebebdin kilalmadı. (89/13)

SIFAT FİİL

- MIŞ:

Bu sıfat fiil geçmiş zamanı ifâde eder.Metinde örneği azdır.Sâdece birkaç yerde kullanılmıştır.

Metinde geçen örnekler:

...kesb ḳılınġan ḳavm uşbu Cürhüm Ḳabīlesiniñg kalmışları idi. (10/26)

Yuḳarıda ẕikri kılınmış sözġa ḳaraġanda ᶜArablar ᶜumūmen müşrik bolup bütlerġa ᶜibāret ḳılur idiler. (13/25)

...bir rivāyetni mīzānıġa ve her naḳlnı ᶜaḳlnıñg ḳānūnıġa toġrı ḳılmay belki her rivāyetni ᶜayn-ı ḥaḳīḳat gümān ḳılıp yazılmış aşılsız rivāyetlerdür. (73/21-22)

- ĠAN/-GEN,-ḲAN/-KEN:

-ġan/-gen,-ḳan/-ken şeklindeki ekler, metinde en çok kullanılan sıfat fiil ekidir.Umumiyetle üzerine başka bir ek almaz. Fakat ismin hal eklerini bünyesine aldığı örnekler de vardır.

Metindeki örneklerde ifâde ettiği zaman itibariyle çeşitlilik arz eder.Çoklukla "-mış/-miş" ve "-dık/-dik" anlamlarıyla geçmiş zamanı işâret eden bu ekler,bazı örneklerde "-an/-en" gibi bir anlamla geniş zamanı ifâde eder.

Metinde geçen bazı örnekler:

1. Geçmiş zamanı işâret eden örnekler:

a.-mış/-miş anlamındakiler:

Nizārdın taralġan meşhūr ḳabīleler beşdür. (11/12)

...iᶜtiḳād kılınġan öz ḳolları birle yasaġan taş ve yıġaçlarġa baş igip... (54/12)

...közler karañġulaşġan fikr ve ḫayāl deryālarıġa çömüp yürgen bir vaḳtde ... (57/8)

ᶜUḳbe Ebū Cehilniñg işāreti birle yeñgi soyulġan tiveniñg ḳarınlarını ... (64/12)

..ᶜilm ve maᶜrifet sāhilleriga alıp çıḳkan bir Żāt-ı Risālet-sebātdur. (2/10)

... neçe kündin beri intiẓār çikken misāfirleriñgiz kildi. (86/10)

b.-dıḳ/-dik anlamındakiler:

Ebū Ġabşan Kaᶜbeniñg vilāyetini satḳandın keyin... (6/10)

... Muhelhelniñg aytḳan ebyātları hem bu bārede köpdür. (26/4)

2.Geniş zamanı ifâde eden örnekler:

... Yemende Vebbār digen zemīnde turar idiler. (10/28)

... yine biri Ferḳat digen yulduzdur yaᶜnī iki patmaydurġan yulduz ... (40/22)

Sen uşbu kılıp yürgen işik birle mālnı alsañg bizler sañga hemmemizdin bay bolġudik māl cemᶜ ḳılıp birsek ... (68/6-7)

...evvelde ᶜArab bolmay keyin ᶜArab bolġan digen sözdür. (11/9-10)

...himāyeside bolġan kişiġa yetken bu ḫārlıḳnı yumaḳ üçün fırşat tapıp Kuleybni atıp öltürdi. (25-26/28-1)

Bu sıfat fiil -ġu/-gü sıfat fiilinde olduğu gibi bünyesine "dik" edatını alarak -ġandik/-gendik şeklinde yeni bir yapı oluşturur.Bu şekil "-duğu gibi " anlamını ifâde eder.

...bular aytadurlar ki bu iki ṣāniᶜ nefs ve sūretde muḫtelif bolġandik fiᶜl ve tedbīrde hem muḫtelifdür.

(14/22)

Bularnıñg sözlerini añglap Efᶜa teftīş ḳılsa der-vāḳiᶜ hemmesi bular digendik çıḳdı. (8/23)

...ḫatunnı müteᶜaddid almaḳ cāyiz ve revā bolġandik ᶜArablarda hem şubu teᶜaddüd-i zevcāt bar idi.

(17/2-3)

-R,-AR/-ER, -MAS/-MES:

Bu sıfat fiiller geniş zamanı ifâde eder.Bunlardan -r, -ar/-er ekleri ile yapılan şekiller olumlu geniş zamanı; -mas/ -mes ekleri ile yapılanlar ise olumsuz geniş zamanı anlatır.

Ekler üzerlerine bazı hal ekleri aldığında sıfat veya isim olarak kullanılmaktan çıkarak zarflaşır,cümlede zarf fonksiyonu kazanır:

...tivem barırġa delālet ḳılıñglar digende bular biz tiveni körmedük dip ḳasem ḳıldılar. (8/7-8)

...belki Resūlullahnı Tā'ifdin fātraḳ yanarġa emr ḳıldılar.

(78/27)

Bazı örneklerde bu eklerin -lıḳ/-lik ekleri ile birleşerek kalıcı isimler meydana getirdiğini tespit ettik:

... ḥattā ki bir künlükdin oşuḳ ozuḳ saḳlamaslıḳ şubu dīnniñg aḥkāmıdındur.

(14/28)

Resūlullahnı ḳuvvet birle toḫtatmaḳġa cür'et ḳılalmadılar līkin Resūlullahnıñg kārıġa revāc birmeslik İslāmnı taratdurmaslıḳ ve hem Resūlullahnıñg tābi^{c}lerini kem ḳılmaḳ ḥuṣūṣıda mümkin bolġan çārelerniñg hemmesini ḳıldılar.

(63/2-3-4)

...cehālet ve ġaflet deryāsı içre ġarḳ olur ḥāletimizde naṣīḥat ve mev^{c}iẓat kimeleri birle ^{c}ilm ve ma^{c}rifet sāḥillerigā alıp çıḳḳan bir Żāt-ı Risālet-şebātdür. (2/9-10-11)

Meẕkūr Ḫalīl vefāt bolur ḥāletde ḳızı Ḥubbeyġa vaṣiyet ḳıldı. (6/5-6)

Meẕkūr Nizār bu dünyānıñg rıḥletgāhıdın köçüp āḫiret tarafġa revān bolur ḥālde oġullarıġa vaṣiyet ḳılıp mālları hem ḳısmet ḳıldı. (7/20-21)

^{c}Arablarnıñg yaramas işleridin biri ular ba^{c}żı ḥayvānlarnı özleriġa ḥarām ḳılur idiler. (22/22)

Bu işlerniñg ḫayrlıḳ boluş bolmaslıġını bilmek üçün ezlām dip atalġan maḫṣūṣ oḳlar birle istiḳsām ḳılur idiler.

(21/4-5)

-ADURĠAN/-EDURĠAN,-YDURĠAN,-ÜDURĠAN;

-MAYDURĠAN/-MEYDURĠAN :

İki ekin,bir de yardımcı fiilin kaynaşması sonucu meydana gelen (-zarf fiil ekleri + -dur + -ġan) ve belirsiz gelecek zamanı ifâde eden bir sıfat fiil ekidir.Bu ek sıfat fiil görevinin dışında belirsiz gelecek zamanın hikâye çekiminde de kullanılır*.

Bu sıfat fiilin olumsuz şekli -maydurġan/-meydurġan ekleri

* - bkz. Belirsiz gelecek zamanın hikaye çekimi

ile yapılır.

Metinde geçen bâzı örnekler:

Dünyā ve āḫiretde saᶜādet-i ebediyeġa sebeb boladurġan ṣırāt-ı müstaḳīmni yaᶜnī rāst yolnı bizlerġa vaḥy-i ilāhī ve...
(2/11-12)

...maᶜbūdiyetġa müsteḥaḳḳ boladurġan mertebede ḳudsiyeti zāyil bolmaġan imiş. (4/3)

Bir künni atası İlyās tiveleri turadurġan çerāgāhġa çıḳdı.
(7/8-9)

.. bāᶜṣnıñg ḥaḳḳlıḳıġa delālet ḳıladurġan mundın başḳa ebyātları köpdür. (13/13-14)

...ve yürekler anı kötermekdin tar kiledurġan nerseġa mülāḳat boladurlar. (13/12-13)

...tirik kömüledurġan ḳızınıñg anasıġa māl ve tiveler birip ḳızınıñg ḥayātını satıp alur idiler. (19/19-20)

... ammā bāᶜṣġa bolmaydurġan mümteniᶜ muḥāl bir iş dip ...
(14/16-17)

ᶜArablarᶜizzet-i nefslikni istiḳlālni yaḫşi köredurġan ẓulm ve cebrni ve ḫārlıḳnı taḥammül ḳılalmaydurġan bir ḳavm idi.
(25/14-15)

Kün fevḳa'lᶜāde ḳızıp hiç bir nerse ārām alalmaydurġan vaḳtde... (40/26)

...ᶜaḳıllarnı taᶜaccübġa taşlaydurġan nerseler bardur.
(13/4)

Şubu otnı yigen tiveniñg bir közi körmeydurġan tive iken didi. (8/1-2)

...yaᶜnī kārvānlarnıñg aldıda tüşüdurġan ve konadurġan bir āverūn taᶜyīn ḳılmaḳ üçün ... (60/9-10)

-ġU /-GÜ:

-ġu/-gü sıfat fiil ekinin yalın halde kullanımına metinde rastlamadık.Bunun yanında çeşitli ekleri bünyesine alarak yeni yeni şekiller oluşturduğunu görmekteyiz.

Bu sıfat fiil ekinin,iyelik üçüncü teklik şahıs ekini bünyesine dahil ettiğinde,bu ekin iyeliklik özelliğini kaybettirip; -ġusı/-güsi şeklinde bir fiilden isim yapma eki fonksiyonuna büründüğünü tespit ettik:

...ḳolıdaki ḳul ve mālnı birmek aġır kilip köñlide alġusı bolmasa mu ḳul ve māl vechidin alur idiler. (17/7)

Ekin iyelikli şekillerinin kil- yardımcı fiili ile oluşturduğu birleşik fiillerde istek anlamı vardır:

... Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmdın ayrılġusı kilmey özi birle Şāmġa alıp çıḳdı. (49/17)

... Muḥammediñ ḳabīlesi ve ḫīş ve ḳarındaşları ol Ẕātnı hemişe ḥimāye ḳıladur līkin ol Ẕātnıñ sizler bile bolġusı kiledür eger sizler vaʿde ḳılġan nerselerga vefā ḳılsañlar tola yaḫşi boladur. (83/1-2-3)

Ol kişi Resūlullahnı tutup birip Ḳureyş ʿArabları taʿyīn ḳılıp iʿlān ḳılġan ecrni alġusı kilip başḳalar bilip ḳalmasun dip yoḳ ular falān ve filān kişiler bolsa kerek ...

(85/17-18-19)

Bazı örneklerde ek,"dik" edatı ile birlikte yeni bir sıfat fiil şekli oluşturmuştur:

töbrükni taşlap minberġa çıḳḳanda ol töbrük ehl-i mescid añlaġudik nāle ḳıldı. (88/19-20)

Sen uşbu ḳılıp yürgen işik birle mālnı alsaṅg bizler saṅga hemmemizdin bay bolġudik māl cemᶜ ḳılıp birsek ...

(68/6-7)

ᶜArablarda nizāmlıḳ bir devlet ḥesābġa alġudik bir ḥükūmet bolmasa mu ... (29/14)

-ġu/-gü sıfat fiil eki,-çı/-çi isimden isim yapma eki ile birleştiği örneklerde genellikle fâil ismi,bazen de sıfat fiil gibi kullanılır:

... aṅga irtiḳāb ḳılġuçılarġa ᶜuḳūbet ve cezālar ḳoydı.

(16/18)

...oḳuġuçılarnıṅg raġbet ve muḥabbeti ḥareketlenmes bu sebebdin ... (46/11)

Meysir oynaġuçılar köp vaḳtde biri yine biriġa utulup bütün māllarıdın ayrılıp ḳalur idi. (21/26)

..belki mevcūdātnı ḫalḳ itküçi ve maḥlūḳāt-ı ᶜulviyye ve süfliyyede taṣarruf ḳılġuçı bir Ḥālik Teᶜālā ve Taḳaddesniṅg barlıġını iᶜtiḳād ḳılur idiler. (13/27-28)

ol Ẕāt-ı Risālet-ṣıfātnıṅg vilādet ḫaberini alıp kilgüçi kişiġa ḫoş ḫaberlik hediyeler birdiler. (47/26)

Ḳadīd nām meḳānnıṅg çevreside tarġuçı Benī Medlic ḳabīlesidin ötkende bir kişi bu ẕāt-ı saᶜādet-simātlarnı baraḳdın körüp ḳalıp ... (85/15-16)

-MAḲÇI/-MEKÇİ:

İstek ifâde eden bu sıfat fiil eki metinde sâdeçe bir örnekte vardır:

... tivesi çökelengan orunġa mescid salmaḳçı boldı.

(89/18)

-DIḲ/-DİK:

Geçmiş zamanı ifâde eden bu ek çok kullanılan bir sıfat fiil eki değildir.Metinde bir yerde örneğine rastladık.

ᶜAbdullah bin Zeyd El-Ensārī bir vaḳtde tüşde kördiki bir kişi kilip şubu kündeki maᶜrūf ezānnı taᶜlīm ḳıldı.

(90/23-24)

ZARF FİİL

Metinde geçen zarf fiiller iki değişik şekilde meydana gelmişlerdir:

1.Zarf fiil ekleriyle meydana gelen zarf fiiller

2.Sıfat fiil ekleriyle hal eklerinin birleşmesinden doğan zarf fiiller

1.ZARF FİİL EKLERİYLE MEYDANA GELEN ZARF FİİLLER:

-A/-E,-Ü; -Y :

Ünsüz ile biten fiillere -a/-e,-ü; ünlü ile biten fiillere -y ekinin getirildiği bu zarf fiil ekлerinin tek başlarına kullanımları metinde yoktur.Genellikle birleşik fiil yapımında ve iktidar şeklinde al- yardımcı fiili ile -al-/-el-,-yal- gibi bir yapı oluşturarak kullanılmaktadır.

Bu zarf fiillerin olumsuz şekli -may/-mey- ekleri ile yapılır.

Metinde geçen bazı örnekler:

Tört kün müddet Ḥacer-i Esvedni öz cayığa koyalmay nizā' bolup ... (52/16)

Kün fevaḳa'lᶜāde ḳızıp hiç bir nerse ārām alalmaydurğan vaḳtde ... (40/26)

...Ḳureyşniñg āzār ve külfatiġa çidayalmay Ḥabeşeġa hicret ḳılıp çıḳdım didi. (66/26-27)

..hiç bir kişi Kaᶜbeniñg ḥużūrıda namāz oḳuyalmas idi. (73/1-2)

Resūlullahnı üç kün izleyip aḫtarsa mu tapalmay izlemekdin toḫtadılar. (85/8-9)

... Ebū'lᶜĀṣ ibermegen sebebdin kilalmadı. (89/13)

Bir ezān aytılıp soñgra ḫaṭib minberġa çıḳḳanda yine bir ezān aytaladurġan boldı. (91/11-12)

-ĠAÇ/-GEÇ

-ġaç/-geç ekleriyle yapılan bu zarf fiil şekli umumiyetle uyuma bağlıdır.Metinde kullanımı oldukça yaygındır.Olumsuz şekli -ma-/-me- ekleri ile yapılır.

Bu ek "-dıktan sonra,-ınca" anlamlarını ifâde eder.

Metinde geçen bazı örnekler:

...bular Kaᶜbeniñg içide zinā ḳılġaç bular taşġa mübeddel bolup kitken imiş. (4/2)

Hāşim Selmānı Medīneġa alġaç barıp Şām ṭarafġa ötüp kitip Ġazze nām mevżiᶜ de vefāt boldı. (5/17)

...bir kişiniñg tivesiniñg kirgenini körgeç meẓkūr tiveniñg yıllıġa oḳ birle atıp tiveni öltürdi. (25/26-27)

Soñgra meẓkūr ġayr-ı müsteḥaḳḳlar aḥkām ve şerāyiᶜdin ḫaberi bolmaġaç köp kişilerniñg gümrāh bolaşıġa bāᶜiṣ boladur. (23/22-23)

Mundın köp ẓikr ḳılmaḳ bu risāleniñg vaẓīfesi bolmaġaç şubu ḳadarġa iḳtifā ḳılındı. (27/15-16)

...bu zāt İslāmnı ḳabūl ḳılġandın keyin zühdni iḫtiyār ḳılġaç şiᶜr aytmadı. (43/3-4)

Āgāh bolġıl ki Ebū Ṭālib vefāt ḳılıp Resūlullahġa Ḳureyş müşrikleriniñg ẓulmleri ḥaddin aşġaç Reẖsūlullah Tā'ifġa barıp ol Tā'ifniñg ketteleriġa iltiçā ḳılmaḳçı boldı. (78/20-21)

... Ḥażret-i ʿAlīdin Resūlullahnı sorap ol zāt üçün cevāb birmegeç ol zātnı ḳatıḳ sūretde ḳıynadılar. (85/3)

-ĠANI/-GENİ:

Metinde -ġanı/-geni şeklindeki zarf fiil eki,asıl fiildeki hareketin meydana geliş sebebini belirtir.

Metinde geçen bazı örnekler:

Ḥażret-i Muḥammed ʿAleyhi's-Selām ḳırḳ yaşġa barġanda ol zātġa aḥvāl-i ġaybiye münkeşif bolġanı turdı. (55/13-14)

..Muṣᶜab Medīneġa barıp Esᶜad bin Zürāreniñg üyiġa tüşdi Muṣᶜab ve Saᶜdlarnıñg daᶜvet ve ictimāᶜdı birle Yeŗribde İslām yıldızlaġanı turdı. (82/19-20)

...ḫalāyıḳlar Resūlullahġa birdin birdin bīᶜat ḳılġanı turdılar. (83/11)

Resūlullah aṣḥāb-ı kirāmġa Yeŗribġa hicret ḳılmaḳ birle emr ḳıldı bināenᶜaleyh aṣḥāb-ı kirām birdin Yeŗribġa hicret ḳılġanı turdı. (83/25-26)

-ĠUNÇA/-GÜNÇE, -ḲUNÇA/-KÜNÇE:

-ġunça/-günçe,-ḳunça/-künçe ekleriyle teşkil edilen bu zarf fiil metinde sıkça kullanılmaktadır.Ekin özellikle -ġunça -günçe şekilleri daha sık karşımıza çıkmaktadır.Ekler ünlü uyumuna bağlı olarak fiil kök ve gövdelerine gelmektedir.

Anlam olarak Türkiye Türkçesindeki -ınca /-ince zarf fiil ekinin fonksiyonunu üstlenen ek; yapısal olarak <-ġun+ça (sıfat fiil eki+eşitlik hali eki) eklerinin kaynaşması neticesinde meydana geldiği üzerinde durulmaktadır.*

Bu zarf fiilin olumsuz şekli -ma-/-me- ekleri ile yapılır.

Metinde geçen bazı örnekler:

...yine on tive ḳurbān ḳılıŋġlar ta sizleriŋġ Perverdigārıŋġlar rāżı bolġunça şubu ṭarzda ḳılıŋġlar didi.

(4/13-14)

...ta tive yüzġa yetkünçe ʿAbdu'llahnıŋġ nāmıda çıḳıp bir yüz bolġanda tivleriŋġ nāmıda çıḳdı. (4/16-17)

...Yemendin ibtidā ḳılıp Şām ṣaḥrālarıġa kilgünçe söz alġan Servāt aġlarıdın ʿibāretdür. (10/3)

...Ebū Ṭālib aŋġa Muḥammedni tā ölgünçe ḥimāye ḳılamen dip cevāb birdi. (60/21)

Hindif tā helāk bolġunça her pencşenbe küni irte kündin aḫşamġıçalıḳ yıġa ve zārı ve nāle ve feryād ḳılur idi.

(7/15-16)

... bāżılar ḳızını alta yaşga yetkünçe terbiyet ḳılmay toġulġan heman kömüp iter idi. (20/1-2)

...Peyġamber ʿAleyhi's-Selāmnıŋġ neseb-i şerīfi şubu Adnānġa barġunça iḫtilāfsız ṣābitdür. (9/4-5)

... tā ular perdeniŋġ içiġa kirgünçe men kördürmen yaʿnī ularnıŋġ maḥāsīn ve cemāl veʿavrātlarıġa aṣlā ḳaramaymen.

(42/24-25)

Ḳureyş yigitleri taŋġ atġunça Resūlullahnıŋġ üyini saḳlap turup Resūlullah çıḳmaġandın keyin üyiġa basıp kirip karasa...

(85/1-2)

---

* - UOTF 273

-MAY/-MEY:

Metinde en çok kullanılan zarf fiil eklerinden biridir. Aslında -a/-e,-ü;-y ve -p zarf fiillerinin olumsuz şekillerini karşılar.Anlam olarak da olumsuz zarf fiiller yapar.Çok sık kullanılmasının bir sebebi de bu olsa gerektir.Fiile,ünlü uyumuna uygun olarak eklenir.

Metinde geçen bazı örnekler:

...yaḳınlarımız hem Türkī dip iʿtibārdın sāḳit körmey belki naẓar-ı kīmyā eserleridin maḥrūm ḳılmasalar ʿacīb yaḫşi māmūldür. (2/20)

..Efʿa bularġa sizler tiveni körmey ḳaydaġ tavṣīf ḳıldıŋġlar didi. (8/10)

Kāhine ḫatun ʿAbdu'llahnı zebih ḳılmay bolmaydur dise zebih ḳılġıl ve eger māl birle neẕr edā boladur dise ḳabūl ḳılġıl didiler. (4/9)

Ḥażret-i Ömer bu işni mekerde körmey ve hem hiç melāl bolmay belki taḥsīn ḳılıp ḫatunnıŋġ sözü dürüst ...

(18/15)

Aṣlā söz otturasıda toḫtap ḳalmas idi Sözni tamām ḳılmay olturmas idi. (36/15-16)

ʿAbdu'llah uzun ʿömr köralmay ticāret bile Şāmġa barıp ḳaytġanda Medīne-i Münevverede ... (47/20)

Muḥammed ʿAbdūh Buḫārīniŋġ rivāyetiġa ḳulaḳ salmay İbn-i İsḥāḳnıŋġ rivāyetiġa tābiʿ bolsa kerek. (57/21)

...Resūlullahnı üç kün ḳadar izleyip aḫtarsa mu tapalmay izlemekdin toḫtadılar. (85/8-9)

-P :

Bu zarf fiil,inceleme yaptığımız metinde en çok kullanılan zarf fiil ekidir.Ünlü ile biten fiillere doğrudan eklenir.Ünsüz ile biten fiillere ise yardımcı ünlüler vasıtasıyla getirilir.

Ekin olumsuz şekli -may/-mey zarf fiili ile yapılır.

-p zarf fiili iki hareket arasında bağlama fonksiyonunu üstlenmiştir.Eş zamanlı ve sürekli bir hareketin varlığını işâret eder.

Çoklukla birleşik fiil yapımında kullanılır.Tekrar gruplarında kullanıldığı örnekler de vardır:

...barıp barıp kilip Dīn-i İslām kilgende biz az ḳabīlelerde ḳalġan idi. (19/1-2)

..ḳırḳ yaşlarda nübüvvetniñg tācını kiyip nübüvvetdin keyin yine on üç yıl turup turup Ḥicāzniñg meşhūr şehirleridin Yeṯribġa hicret ḳıldı. (10/11-12)

Metinde geçen bazı örnekler:

...Muḥammed ʿAleyhi's-Selām ḳatıḳ sıḳıp ḳoyup birip yine iḳrâ' didi. (55/23)

Ebū Ḇekirü'ṣ-Ṣıddīḳ buñga ḫursendlıġdin yıġlap kitdi. (84/16)

... meẕkūr taġġa barıp meẕkūr taġdaki bir ġārġa kirip aldılar: (85/1)

Resūlullah ḫuṭbe oḳup turġanda mescidġa kirgen bir kişiġa ... (87/23)

Resūlullahnıñg zamānıda iḫtiyāt ẓuhr dip atalġan namāz hem oḳulmas idi. (88/12)

2.SIFAT FİİL EKLERİYLE İSİM HAL EKLERİNİN BİRLEŞMESİNDEN MEYDANA GELEN ZARF FİİLLER:

-MASDIN/-MESDİN:

Bu zarf fiil,geniş zamanın olumsuzluk şeklini ifâde eden sıfat fiile ayrılma hâli ekinin eklenmesi sonuçu oluşmuştur. Bu ek, "-madan" gibi bir anlam ifâde eder.Metinde çok az kullanılmıştır.

Metinde geçen örnekler:

...ḥattā ki ḫalīfeler ḥużūrıda şerʿ-i şerīf mīzānıdın çıkmasdın İslām ḳānūnıġa ḫalel birmesdin öz ḥuḳūḳlarıdın müdāfaʿa ḳıladurġan derecede ḥürriyet ve cesāret ṣāḥibi boldılar.

(18/10-11)

-ĠANDA/-GENDE,-ḲANDA/-KENDE:

Metinde çokça kullanılan bir diğer zarf fiil eki de bu ektir.-ġan/-gen,-ḳan/-ken sıfat fiil eklerine bulunma hâli ekinin eklenmesi sonucu oluşmuş bir ekter.Anlam olarak "-dığı zaman,ınca" ifâdelerini verir.

Metinde geçen bazı örnekler:

ʿAbdu'llahnı zebih ḳılamen digende Ḳureyşler sen zebih ḳılmasen zebih ḳılsañg ʿArablarġa ʿādet bolup ḳalıp köp kişiler balalarını ḳurbān ḳılıp zebih ḳıladur. (4/6-7)

Mekkeġa Muṭṭalibniñg arḳasıġa mingeşip Muṭṭalib birle çāşt vaḳtde ʿArablarnıñg arasıda ötkende ʿArablar Ey Muṭṭalib bu arḳañgdaki kimdür dидiler. (5/19-20)

Meşhūr şāʿir İmrü'l-Ḳays atası Ḥācerni Benī Kinde öltürgende añglap ... (21/13)

Añğlağıl ki Kisrā Nuᶜman bin El-Munzirni müdāyiñğa kıçkırğanda Nuᶜman bin El-Munzir öltüreleşini bilip ...

(25/18-19)

... derväzesiğa yetkende işek kibi haññrap soñğra dervāzeğa tuşkanniñğ tuyaķını alıp kirer idiler.

(28/8)

... ve hemᶜArablar köz ķapağı taratķanda yaḫşi köredurğan kişi bile mülāķat bolmaķı iᶜtiķād ķılmaķ bar idi.

(28/19)

Ķureyş binā kılğanda alta gez bir ġarīḥ miķdār ḥaṭīm ṭaraf-ğa taşlanğan sebebdin ... (52/26)

ol Bilālnı kün ısığanda ķumğa alıp çıķıp ķızığ ķumnıñğ üstide yatğuzup ... (65/18-19)

... bir aᶜmā ṣaḥābe kilgende iᶜrāż ķılıp mübārek yüzini çiritdi. (69/10)

Resūlullah ḫuṭbe oķup turğanda mescidğa kirgen bir kişiğa..

(87/23)

43621.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SUUDÎ ARABİSTAN'DAKİ DOĞU TÜRKÇESİ SÎRETÜ HÂTEMÜ'N-NEBİYYÎN GRAMERİ

Cilt-II

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Rıdvan ÖZTÜRK

Hazırlayan
Ufuk Deniz AŞÇI

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

KONYA - 1995

M

E

T

İ

N

(1/2) الحمد لله الذی اوسل الرسل الکرام ، وفضل علیهم محمدا علیه الصلوة والسلام ، وانزل علیه کتابا
(2) معجزا بدیع النظام ، وبین فیه قصص المانبیآ والرسل لیتنبه الانام من المنام والصلوة و
(3) السلام علی خیر الانام وعلی اله واصحابه نجوم الظلام ، مابکت عیون السحائب وضحکت وجوه الایام

(4) Ammā baᶜdü erbāb-ıᶜulūm-ı dīniyye ve aṣḥāb-ı maᶜārif-i yakīniyyeleriniñg aḥkeri ᶜilm ve hikmet bāzārınıñg tācirle(5)-rininñg efkarı Dammam Sābit Aḥond bin ᶜAbdu'l-Bāḳi El-Kāşgarī El-Artuci El-Kemālī حفظه الله تعالی عن الزلل الفعلی والمقالی والخلل العالی والمآلی

(6) Aḥbāb-ı diyānet-māb ve aṣḥāb-ı Ḥaḳḳāniyyet intisāblarınıñg ḥuzūr-ı pür-ḥubūrlarıġa şubu ṭarīḳa birleᶜarż (7)ḳıladur ki diyānetimizniñg muḳteżāsıça ve iᶜtiḳādımızınıñg mūcibiçe ehl-i islām-ı saᶜādet-encāmlarınıñg nezdide ġāyet (8)nihāyet derecede mükerrem ve nihāyet derecede muḥterem Żāt-ı Ḥażret-i Faḫr-i Kā'ināt ᶜAleyhi Efḍalü'ṣ-Ṣalātdur çünki ol Żāt-ı Nübüvvet-(9)Ṣıfat ehl-i islāmnı dalālet zulümātıdın hidāyet nūrıġa çıḳarġan cehālet ve ġaflet deryāsı içre ġarḳ (10) olur hāletimizde naṣīḥat ve mevᶜiẓat kimeleri billeᶜilm ve maᶜrifet sāḥilleriġa alıp çıḳḳan bir Żāt-ı Risālet-Şebāt-(11)dur dünyā ve āḫiretde saᶜādet-i ebediyyeġa sebeb boladur-ġan ṣırāt-ı müstaḳīmni yaᶜnī rāst yolnı bizlerġa vaḥy-i (12) ilahī ve saᶜy-ı ġayr-ı mütemāhī birle körsetip her nevᶜ aᶜmāl-ı ṣāliḥa ve aḫlāk-ı hamīdeġa hidāyet ḳılġan hem uşbu Żāt-ı (13) Hamīdü'ṣ-Ṣıfatdur bu cihetdin bu Cenāb-ı Risālet-mābnıznıñg kim ikenlikini bilmek ve terceme-i ḥālidin az bol-sa (14) mu ḫaberdār bolmaḳ ve neseb-i şerīfi birle bir nevᶜī āşinālıġ kesb ḳılmaḳ her bir müselmāna lāzım bir maḳṣad ve hem bir maṭlab(15) ikenliki ġāyet rūşen ve ẓāhirdür uşbu se-

bebdin Ḥażret-i Faḫrü'l-Emām ʿAleyhi'ṣ-Ṣalat ve's-Selāmnıñ terceme-i ḥālleri-(16) nıñ beyānıda ve neseb-i şerīfiniñ ḥaḳḳıda aḫḳār-ı ṭarīḳa birle uşbu ḳısḳa risāleni öz diyārımızda (17) maʿrūf bolġam Türkī zebān ile ve her birimizġa maʿlūm ve me'lūf ana til birle tertīb ḳılanıp Şīrīn Kelām Terceme-i (18) Ḥāl-i Muḥammed ʿAleyhi's-Selām dip tesmiye ḳılındı şāyed ki kiçik balalar mekteblerde taḥṣīl ḳılıp iʿtiḳādıda baṣīret-(19)lik olġaylar veʿavām birāderlerimiz hem uşbu risāle birle behremend bolup ḥaḳīḳat miveleri ile fāyiz olġay-(20)lar cümledin ve kimle erbāb-ı yaḳīnlerimiz hem Türkī dip iʿtibārdın sāḳıt körmey belki naẓar-ı kīmyā eserleridin maḥrūm (21) ḳılmasalar ʿacīb yaḫşı māmūldür çünki maʿnā-
(3)nıñ güheri ḳaysı zebānnıñ şanduḳıda bolsa (1) iʿtibārı berāberdür bir zebāndın yine bir zebāngа yötkelmek birle mezkūr güherniñ bahāsıġa noḳṣān ve aberūyıġa ḳusūr-ı ʿārıż(2) bolmaydur zīrā ki ḥüsn ve cemālde bik üstün şeref ve kemālde tola bülend ve nāz ve delāyilde fāyik (3) melāḥatniñ ṣüret-i maḥbūbesi dimekġa lāyık bir maḥbūbeniñ Türkiye bolġanı anıñ cemāliġaʿayb ve kemāliġa noḳṣān (4) bolmaydur bu maʿnāda esmā-i taḥrīrde (5) Ḳalem Ḳaṭresi Uşbudur

(6) وتركية فاقت حسنا وعفة ... وغنجا وحسنا ما رآى مثلها عين

(7) فانعم بها من بضعة المتجدد ... العقلية تحكى نضة شاهاغين

(8) نات وكونت قلب المتيم بالجوى ... فلم يبق الا الرسم من بعدها عين

(9) هى كل صب بعدها من مدامع ... العيون ولم صب حكى بعد عين

(10) اينقض هذا البدر حتا لكونها ... من الزكر لما لما والزى نجد عين

(11) Erbāb-ı dīn ve aḥbāb-ı ensāflar eger taḥrīrde yaki ter-

cemede ḫatā vāḳī bolsa taḥḳīḳ ḳalemi ile ṣalāḥ ḳılsalar(12) ʿinādallah ecr-i cemīlġa müsteḥaḳḳ olsun insān maʿden-i nisyān ve menbaʿ-i noḳṣān bolġan sebebdin eger sehv ve noḳṣān vāḳiʿ bolsa (13) bir ẕāt-ı taḥḳīḳ-sıfāt ḫaber tapıp tenbīh ḳılsa Allah Ẕü'l-Celālnıñg ḥuẕūrıda sevāb-ı cezīl nā'il olsun

(14) Ḥāliye

(15) ایسلم انسان من السهو والخطا وینی ابو هذی البریة ادم

(16) اری السهو والنیان من طبیة الوری والما ظهر ایسنن رسل خضارم

(17) اطی نا رحم کل عبد ینسبه الناس علی نسیانهم وهو عالم

(18) CENĀB-I FAḪRÜ'L-ENĀM ʿALEYHİ'Ṣ-ṢALAT ve's-SELĀMNIÑG NESEBINİÑG BEYĀNI

(19) Ḥażret-i Faḫr-i Kā'ināt ʿAleyhi Efżalü't-Taḥiyyāt ve Ekmelü't-Teslimātnıñg nām-ı mübārekleri Muḥammed ʿAleyhi's-Selām bolup atası ʿAbdu'llah-(20)dur ʿAbdu'llah bolsa ʿAbdu'l-Muṭṭalibniñg balalarınıñg hemmedin kiçiki idi Fevka'l-ʿāde muḥabbetlik ferzend-i ercümendī (21) idi meẕkūr ʿAbdu'l-Muṭṭalib Mekke-i Mükerremedeki Ḳaʿbe-i Muʿaẓẓamanıñg yanıdaki zemzem nām meşhūr ḳuduḳnı körleġanda Ḳureyş Ḳabīle-(22)leriniñg biz hem bu ḳuduḳda şerīk dip daʿvā ḳılıp cefā ḳılġanıda meẕkūr ʿAbdu'l-Muṭṭalib Allahu Teʿālā mañga on (23) bala birse meẕkūr on balamnıñg ḥayātımda belāġatġa yitip memi cefā ve eziyyetdin saḳlasa her āyine meẕkūr balalarnıñg (24) birini Ḫudā üçün Ḳaʿbe-i Muʿaẓẓamanıñg aldıda ḳurbānlıḳ ḳılamen dip neẕr ḳılġan idi meẕkūr ʿAbdu'l-Muṭṭalibniñg (25) balaları on bolup ümīdi ḥāṣıl bolġanda ilgeriki ḳılġam neẕrini balalarġa beyān eyledi balalar hem ṭavʿan ve (26) raġbeten ḳabūl ḳıldılar

soñgra Hübel nām bütniñg aldıda balalarnıñg arasıda çāk taşlaġanda meẕkūr peyġamberi-(27) miznıñg atası ʿAbdu'llahnıñg nāmıda çıḳıp meẕkūr ʿAbdu'llahnı ḳurbān ḳılmaḳ üçün İsāf ve (4)Nā'ile nām (1) bütlerniñg ḳaşıda alıp bardı bu İsāf bolsa ʿArablarnıñg iʿtiḳādıça bir yigit Nā'ile bolsa bir ḳız (2) ikem bular Ḳaʿbeniñg içide zinā ḳılġaç bular taşġa mübeddel bolup kitḳem imiş maʿa-hazā bularnıñg (3)maʿbūdiyyetġa müstehaḳḳ boladurġam mertebede ḳudsiyeti zāyil bolmaġam imiş şubu İsāf ve Nā'ile zemzemniñg yanıda (4) idi ḥalāyıḳlar ḳurbānlarını şubu iki bütniñg yanıda ẕebḥ ḳılur idiler Seyyid bin ʿAbdu'l-Muṭṭalib oġlı ʿAbdu'llah-(5)nı ḳurbān ḳılmaḳ üçün meẕkūr iki bütniñg yanıġa alıp bardı soñgra Ḳureyşlerdin her cemāʿat öz meclisleridin (6) ḳopup Ey ʿAbdu'l-Muṭṭalib nimeni irāde ḳılasen didi ʿAbdu'l-Muṭṭalib ʿAbdu'llahnı ẕebḥ ḳılamen digende Ḳureyşler sen (7) ẕebḥ ḳılmasen ẕebḥ ḳılsañg ʿArablarġa ʿādet bolup kalıp köp kişiler balalarını ḳurbān ḳılıp ẕebḥ ḳıladur ger māl (8) birle fedā birilip neẕrni edā ḳılmaḳ mümkin bolsa fedā biremiz dididler ve hem Ḳureyş ʿAbdu'l-Muṭṭalibni hücredeki bir kāhine (9) ḥatunnıñg ḳaşıġa barıp şubu kāhine ḥatun ʿAbdu'llahnı ẕebḥ ḳılmay bolmaydur dise ẕebḥ ḳılġıl ve eger māl bile (10) neẕr edā boladur dise ḳabūl ḳılġıl dididler soñgra uşbu kāhine ḥatunġa vāḳiʿanı beyān ḳılġanda sizlerniñg (11) resmiñglerde diyet neçe tivedür didi ʿAbdu'l-Muṭṭalib ve hemrāhları on tivedür dididler soñgra meẕkūr ḥatun şehriñg-(12)lerġa barıp on tive ḳurbān ḳılıp andın keyin ʿAbdu'llah bilen meẕkūr on tiveniñg arasıda öz resmiñg-(13)

lerdeki oḳlarnı ḍarb ḳılıñglar bir taḳdīr ʿAbdu'llahnıñg nāmıda çıḳsa yine om tive ḳurbān ḳılıñglar tā sizleriñg (14) Perverdigārıñglar rāżı bolġunça şubu ṭarzda ḳılıñglar didi soñgra ʿAbdu'l-Muṭṭalib ve hemrāhları Mekke-i Mükerremeġa kilip (15) ʿAbdu'llahnı bir ṭarafda ve om tiveni bir ṭarafda ḳoyup oḳlarını urup idiler ok ʿAbdu'llahnıñg nāmıda çıḳdı (16) yine onnı ziyāde ḳılıp oḳlarını ḍarb ḳılıp idiler yine ʿAbdu'llahnıñg nāmıda çıḳdı tā tive yüzġa yetkünçe (17) ʿAbdu'llahnıñg nāmıda çıḳıp bir yüz bolġanda tivelerniñg nāmıda çıḳdı soñgra ʿAbdu'l-Muṭṭalib (18) oḳlarnı üç merre ḍarb ḳılamız her merrede tiveniñg nāmıda çıḳsa andın meniñg köñglüm ārām tapadur didi (19) soñgra üç merre hem urdılar her üç merrede tiveniñg nāmıda çıḳdı andın keyin tivelerni ẕebḥ ḳılınıp ʿAbdu'llah (20) selāmet ḳaldı bu ḳıṣṣada öz resmiñglerdeki oḳnı ḍarb ḳılıñglar digen söz azġına beyānġa muḥtāc olġay (21) ularnıñg ʿādet ve sünnetleridin bolġan ḍarbü'l-ḳaddāḥnı beyān ḳılamız āgāh bolġıl ki Hübel nām büt bularniñg (22) hemme bütleridin ketterakı idi meẕkūr Hübelniñg yanıda yette oḳ bar idi her oḳda bir nevʿī haṭṭ bar idi bir oḳda (23) "El-ʿAḳl" dip yazılġan idi ʿaḳlnıñg maʿnāsı diyetdür barısıda iḫtilāf ḳılsalar meẕkūr oḳlarnı ḍarb ḳılur (24) idiler El-ʿAḳl yazılġan oḳ kimniñg nāmıda çıḳsa diyet şubu kişiġa lāzım kilür idi yine bir oḳġa (25) Neʿam yazılıp yine biriġa Lā yazılmış idi eger bir kişi sefer yaki nikāḥ yaki bimā kibi mühim bir işlerni irāde ḳılsa meẕkūr (26) irāde ḳılġan işiġa revām bolur idi ve eger Lā yazılġan oḳ çıḳsa revām bolmas idi

yine bir oḳġa Minkum (27) lafẓı yazılġan yine bir oḳġa Mulṣaḳ yazılġan yine bir oḳġa Mim Ġayr-ı Kum yazılġan eger bir kişiniñg nesebide iḫtilāf (28) vāḳiʿ bolsa meẕkūr oḳlarnı tulum kibi bir nerseġa salıp aralaşturup meşkūk enseb kişi (5)ḳol salıp birni alsa (1) eger Minkum yazılġan oḳ çıḳsa meẕkūr kişi sābitü'n-neseb boladur ve eger Mim Ġayr-i Kum yazılġan oḳ çıḳsa meẕkūr kişiniñg nesebi ular-(2) dın sābit bolmay belki ularġa ḳoşma boladur ve eger Mulṣaḳ yazılġan oḳ çıḳsa maḥbūbü'n-neseb boladur yine bir oḳġa (3) El-Miyāh yazılġan imiş eger ḳuduḳ küylamaḳnı irāde ḳılsalar meẕkūr oḳlarnı ḍarb ḳılur idiler meẕkūr (4) El-Miyāh yazılġan oḳ çıḳsa ḳuduḳnı küylerler idiler bu oklar köprak vaḳtde Hübelniñg yanıda (5) bolur idi Hübeldin başka bütlerniñg ḳaşıda hem ḍarb ḳılanur idi bu işniñg bāṭıllıġını beyān (6) ḳılmaḳġa ḥācet yoḳ İslām' da bu iş menʿ ḳılınıp Ḳur an-ı Kerīmde وان تستقسموا بالازلام ذلكم فسق digen (7) Mā'ide Sūresiniñg 3nci āyeti انما الخمر والميسر والانصاب والازلام رجس من عمل الشيطن digen meẕkūr sūreniñg ...nci āyeti nāzil boldı ḍarbü'l-ḳaddāḥnıñg beyānı icmāl-i ṭarīḳa ile tamām boldı (9) bu vāḳıʿadın keyinʿAbdu'l-Muṭṭalib oğlıʿAbdu'llahġa Vehbning ḳızı Āmineni alıp birdi meẕkūr Āmine Ḥażret-i Risālet-penāhmiz ʿAleyhi's(10) selāmġa hāmile vaḳtde meẕkūrʿAbdu'llah yigirme beş yaşda yine bir rivāyetde yigirme sekiz yaşda Medīne-i (11) Münevverede vefāt bolup Nābıġa Cuʿdīniñg havlasıda defn ḳılındı meẕkūr ʿAbdu'l-Muṭṭalibniñg aşlıda nāmı (12) Şeybe idi bu kişiniñg atası Hāşim idi ve vālidesi ʿAmr bin Zeydniñg ḳızı Selmā idi meẕkūr Hāşim Şāmġa (13) ticāret üçün barıp ḳaytıp Medīneġa

kilip Benī Neccār Ḳabīlesidin ʿAmr bir Zeyd El-Ḫazrecīġa mihmān bolup (14) tüşti soñgra mezkūr Selmānı körüp tezevvüc ḳıldı Selmānıñg atası ʿAmr bin Zeyd Selmā her ḳaçan tevellüd ḳılsa bizniñg (15) üyde tevellüd ḳıladur dip şarṭ ḳıldı Hāşim tezevvüc ḳılġandın keyin Şāmġa barıp ḳaytıp Medīneġa (16) kilgende Selmāġa toy ḳıldı andın keyin Mekkeġa alıp kitdi soñgra Selmā Mekkede hāmile bolup aġırlaşġanda (17) Hāşim Selmānı Medīneġa alġaç barıp Şām tarafga ötüp kitip Ġazze nām mevżiʿde vefāt boldı mezkūr Selmā ʿAbdu'l-Muṭṭalibni (18) tevellüd ḳılıp Şeybe dip tesmiye ḳıldı ʿAbdu'l-Muṭṭalib Medīnede yette yıl turġandın keyin Hāşimniñg ükesi Muṭṭalib Mekkeġa(19) yandurup kilgen idi Mekkeġa Muṭṭalibniñg arḳasıġa miñgeşip Muṭṭalib birle çāşt vaḳtde ʿArablarnıñg (20) arasıda ötkende ʿArablar Ey Muṭṭalib bu arḳañgdaki kimdür dидiler Muṭṭalib bu meniñg ʿabdim didi bu sebebdin (21) ʿAbdu'l-Muṭṭalib bile meşhūr boldı mezkūr ʿAbdu'l-Muṭṭalib Hāşimniñg oğlıdur mezkūr Hāşimniñg nāmı ʿAmr idi Mekke ehli (22) ḳaḥṭçilik bile mübtelā bolġan hālde nān çūb ḳılıp ziyāfet ḳılġaç Hāşim dip mülaḳḳab boldı Hāşim dip sim-(23)dürġuçını dirler mezkūr ʿAmr nānnı sindürüp şorbaġa taşlaġan vechidin Hāşim diyilür (24) عمروالذى هشم الثريد لقومه ورجال مكة مسنتون عجاف digen beytni şubu bārede (25) aytıldı mezkūr Hāşim ʿAbd-i Menāfniñg Mürretü'l-Meslemāniñg ḳızı ʿĀtikedin bolġan babası idi mezkūr ʿAbd-i Menāfniñg (26) nāmı El-Muġīre idi bu kişini ḥammālda fāyiḳ bolġan sebebdin ḳamer diyilür idi mezkūr ʿAbd-i Menāf ve ʿAbdü'l-ʿUzzā ve ʿAbdu'd-(27) Dār Ḳuṣaynıñg oğılları

idi bularnıñg vālidesi Ḥalīl bin Ḥabeşiyeniñg ḳızı Ḥubbey digen ḫatun idi meẕkūr Ḳuṣaynıñg (28) ismi Zeyddür bu kişini Ḳuṣay dimekniñg sebebi şol ki bu kişiniñg anası Fāṭıma binti (6) Saʿdnı atası Kilābdın keyin (1) Rabiʿa bin Ḥarām bin Ḍabbe alıp müşārif Şāmdaki Benī ʿAdzeniñg diyārıġa kitken idi meẕkūr Ḳuṣay kiçik (2) bolġan sebebdin anası Fāṭıma hemrāh alıp kitken idi Ḳuṣaynıñg maʿnāsı yıraḳ ve baʿīd digen sözdür (3) meẕkūr Ḳuṣay öz atasınıñg diyārıdın yıraḳ kitken cihetdin Ḳuṣay dip tesmiye ḳılındı bolmasa ilgeri nāmı Zeyd idi (4) meẕkūr Ḳuṣay bolsa ġamī ve şerīf aberūlıġ müceddid keremlıġ müşār-ı āliye bir zāt idi Ḳaʿbe-i Muʿaẓẓamanıñg vilāyeti meẕkūr (5) Ḳuṣaynıñg ḳayınatası Ḥalil İbn-i Ḥabeşiye El-Ḥuzāada idi meẕkūr Ḥalil vefāt bolur hāletde ḳızı Ḥubbeyga vaşiyyet (6) ḳıldı soñgra Ḥubbey men işikni açmaḳġa ve itmekġa kādir bolmaymen dip vilāyetini oġlı Muḫtereşġa birdi meẕkūr Muḫtereş (7)-ni Ebū Ġubşān diyilür idi soñgra Ḳuṣay Beytu'llahnıñg vilāyetini meẕkūr Ebū Ġubşāndın bir tulumʿarāḳ birle bir rebābġa (8) satıp aldı bu sebebdin ʿArablar miṣl ḳılıp āḫir Ṣafaḳa men Ebī Ġubşān diydürler bu miṣlniñg maʿnāsı ṣafaḳat (9)vechidin felānı Ebū Ġubşāndın ziyānkārrak digen sözdür eger bir kişi ziyānkār bolsa şol kişiniñg ḥaḳḳında (10) şubu miṣlni dirler meẕkūr Ebū Ġubşān Kaʿbeniñg vilāyetini satḳandın keyin Benī Ḫuzāʿa bilen Ḳuṣaynıñg arasında zor (11) muḥārebe bolsa mu līkin Āḫirü'l-āmir ʿAmr bin ʿAvfnıñg ḥükmī bilen Beytu'llahnıñg vilāyeti Ḳuṣayda ḳaldı meẕkūr Ḳuṣay Kilāb-(12) niñg oġlı idi Kilāb bolsa Mürreniñg

Serīr bin Sa'lebeniñg kızı Hind nām ḫatunıdın bolġan oġlı idi (13) meẕkūr Mürre Ka'bniñg Şeybān bin Muḥāribniñg kızı Maḥşiye nām ḫatunıdın bolġan oġlı idi meẕkūr Ka'b Lü'ey-(14) niñg Ka'b bin El-Ḳaynanıng kızı Māriye nām hātunıdın bolġan oġlı idi meẕkūr Lü'ey bolsa Ġālibniñg (15) Yuḫalid bin e'n-Naḍrnıñg kızı 'Ātike nām ḫatunıdın bolġan oġlı idi meẕkūr Ġālib bolsa Fihrniñg Ḥāriṣ (16) bin Teymning kızı Leylā nām ḫatunıdın bolġan oġlı idi şubu Fihrni Ḳureyş dip tesmiye kılanadur (17) Ḳureyş digen Ḳurşniñg tasġīridür ḳurş deryāda bir canavardur ki hemme deryāda kimi canavarlarġa ġālibdür meẕkūr Fihr hem (18) ularġa ġālib bolġan sebebdin Ḳureyş dip tesmiye kılındı وقريش هي التي تسكن البحر بها سميت قريش (19) meẕkūr Fihr Mekke-i Mükerremedeki 'Arablarnıñg re'isi ve kettesi idi tārīḫ 'ālimleriniñg bāẕısı ẕikr kıldı ki Yemen (20) ṭaraflarınıñg kettesi Ḥassān Yemendin Ḥımyer Ḳabīleleri ve başḳa ḳabīleler bile Ka'be-i Mu'aẕẕamanıñg taşlarını Yemen (21)-ġa alıp kitemiz dip kılıp Naḫle digen cayġa tüşdi soñgra Ḳureyş Ḳabīlesi ve Kināne Ḳabīlesi ve Ḫuzeyme Ḳabīlesi (22) ve Esed Ḳabīlesi ve Cüẕām Ḳabīlesi ve başḳa ḳabīleler cem' bolup meẕkūr Ḥassān alıp kilgen ḳabīleler bile zor muḥārebe (23) kıldılar şubu muḥārebede Yemenliklerniñg kettesi Ḥassān idi Mekkeliklerniñg emīri ve kettesi Fihr idi bu iki fırḳa-(24) nıñg arasıda zor muḥārebe bolġandın keyin Ḥımyer Ḳabīlesi maġlūb bolup meẕkūr Ḥassān esīr tüşdi soñgra Ḥassān (25) esāretde Mekke-i Mükerremede üç yıl turup öz nefsini fedā birip ḳutḳuzup Mekkedin selāmet çıḳıp Mekke (26) bilen

Yememniŋ arasıda vefād boldı el-ḥāṣıl ḳadīmdin bu Kaʿbe-i Muʿaẓẓamanıŋ bāreside her kişi ḫıyānetni(27) ḳasd ḳılsa ve anıŋ aṣlığa ḥaḳāret ve żilletni irāde ḳılsa żilletniŋ (7)ġubārı ve ṣıġarmıŋ eşeri meẕkūr (1) kişiniŋ pīşāneside bir karār boldı mana Ḥassān bile Fihrniŋ arasıda ötken vāḳıʿanıŋ icmālen (2) beyānı uşbudur meẕkūr Fihr bolsa Mālikniŋ ʿĀmir bin El-Ḥārişniŋ ḳızı Cündele nām ḫatunıdın bolġan (3) oġlı idi meẕkūr Naḍrıŋ ʿAdvān bin Ḳays ʿAylānnıŋ ḳızı ʿĀtike nām ḫatunıdın bolġan oġlı (4) idi meẕkūr Naḍrıŋ nāmı Ḳays idi ġāyet derecede cemālidin Naḍr dip laḳab ḳoyıldı ve bāẓı (5)-lar uşbu Naḍrıŋ nāmı Ḳureyş idi dirler meẕkūr "Naḍr" Kināne Ḫuzeymeniŋ Saʿd bin Ḳays ʿAylānnıŋ ḳızı (6)ʿAvvāne nām ḫatunıdın bolġan oġlı idi meẕkūr Ḫuzeyme Müdrikeniŋ Eslem bin El-Ḥāfnıŋ ḳızı Selmā (7) nām ḫatunıdın bolġan oġlı idi meẕkūr Müdrike İlyāsnıŋ Ḥalvān binʿUmrānnıŋ ḳızı Leylā nām ḫatunıdın (8) bolġan oġlı idi meẕkūr Müdrikeniŋ ismi ʿAmr idi bir küni atası İlyās tiveleri turadurġan çerāgāhġa (9) çıḳdı soŋra tiveler bir toşḳandın hürküp ḳaçıp tefriḳa bolġanda meẕkūr ʿAmr tivelerini tapıp yığıp (10) alıp kilgen sebebdin Müdrike dip tesmiye kılındı amma meẕkūr ʿAmrnıŋ vālidesi Leylā üydin çıḳıp bir nevʿī (11) mañgıp idi ابن تحنّد فين yaʿni ḳayda barasen didi bu sebebdin meẕkūr Leylānı Ḫindif (12) dip tesmiye ḳılındı Ḫindif bir nevʿí yürmek maʿnāsıdadur meẕkūr İlyās vefāt bolġanda ḫatunı Ḫindif (13) fevka'l'āde maḥzūn ve ġamnāk boldı ḥattā ki İlyās bolġan caydın aṣlā ḳopmay özini bir sāye-(14) ġa

hem almay derd elem bilen emlāk boldı bu sebebdin mātemini ḳatıḳ tutḳan kişiġa Ḫindifni miṯl ḳılındı meẕkūr (15) İlyās penǧşenbe künide vefāt bolup idi Ḫindif tā helāk bolġunça her penǧşenbe kümi irte kündin (16) aḫşāmġıçalıḳ yıġa ve zār ve nāle ve feryād ḳılur idi meẕkūr İlyās Muḍarnıñg Cünde bin Maᶜadnıñg ḳızı Dübbāb (17) nām ḫatunıdın bolġan oġlı idi meẕkūr Muḍar Nizārnıñg ʿAkkniñg ḳızı Sevde nām ḫatunıdın(18) bolġan oġlı idi āgāh bolġıl ki Nizārnıñg tört oġlı bar idi biri Muḍar İyād bu ikisi bir anadın (19) idi bularnıñg vālidesi meẕkūr Sevde idi yine biri Rebiᶜa yine biri Enmār idi bu ikisi bir anadın (20) idi bularnıñg vālidesi veʿAylānnıñg ḳızı Cidāle nām ḫatun idi meẕkūr Nizār bu dünyānıñg (21) rıḥletgāhıdın köçüp āḫiret ṭarafġa revān bolur ḥālde oġullarıġa vaṣiyyet ḳılıp māllarını hem ḳısmet ḳıldı (22) anıñg ṭarīḳası uşbudur ki Nizār aytdı Ey oġullarım şubu ḳızıl boyalġan tīredin ḳılınġan ḳubbe hemġa oḫşaġan (23) ḳızıl nerseler Muḍarġa bolsun didi bu sebebdin Muḍarnı Muḍaru'l-Ḥamrā' diyildi ve bu ḳara çadır ve anīga oḫşaġan nerseler (24) Rebiᶜaġa bolsun didi ve bu ḥizmetgār ve anīga oḫşaġan nerse İyādġa bolsun didi meẕkūr ḥizmetgār çal idi terke(25) din çal ve ālā nerseler İyādġa boldı ve bu kiyim ve çaḳanlar ve bu mem olturġan meclis Enmārġa bolsun didi şubu ḳast•(26)nı ḳılġandın keyin oġullarıġa ḫiṭāb ḳılıp eger ḳısmetde iḫtilāf ḳılsañglar Necrāndaki Efᶜā El-Cürhümī nām ḥakīmniñg (27) ḥużūrıġa barıñglar dip vaṣiyyet ḳıldı soñgra Nizār vefāt bolġandın keyin bu oġullar iḫtilāf ḳılıp öz aralarıda (28)

pütüşalmay Efᶜā El-Cürhümī ṭarafıġa revām boldılar bular (8)Efᶜānıñg ṭarafıġa kitip barur hāletde yolda bir tive (1)otlaġan ot ve çöpni Muḍar körüp taḫi tiveni körmey şubu otnı yigen tiveniñg bir közi körmeydurġan (2) tive iken didi ve Rebiᶜa şubu tive efsāḳ tive iken didi İyād ḳuyruġı kisilgen tive iken didi ve Enmār (3) Ḳaçḳan tive iken didi soñgra bular taḫi ança uzun müddet yürmegen idi bir kişi bularga uçrap tivedin suᵓāl (4) ḳıldı Muḍar tiveniñg bir közi kör mü dip idi meẕkūr kişi ārī şundaġ idi didi andın keyin Rebiᶜa (5)aḳsaḳ mu didi muñga hem ārī şundaġ idi didi andın keyin İyād ḳuyruġı kisik mu didi muñga hem ārī (6) şundaġ idi didi andın keyin Enmār ḳaçḳan tive mu didi muñga hem ārī şundaġ idi didi soñgra meẕkūr kişi (7) meniñg tivemniñg ṣıfātı sizler beyān ḳılġan kibi idi meni tivem barırġa dalālet ḳılıñglar digende bular biz tiveni(8) körmedük dip ḳasem ḳıldılar ol kişi bularnıñg ḳasemiġa işenmey bularġa hemrāh bolup Necrān digen cayġa bular(9) bilen kildi Efᶜā El-Cürhümīniñg ḥużūrıġa kirip tive igesi tiveniñg ḳıṣṣasını beyāh ḳıldı soñğra (10) Efᶜā bularġa sizler tiveni körmey ḳayda tavṣīf ḳıldıñglar didi soñgra Muḍar meẕkūr tive bir ṭarafdın otlapdur yine bir ṭarafdın (11) otlamaptur bu sebebdin bir közi kör tive iken dimim didi Rebiᶜa tiveniñg iki ḳolınıñg biri yerġa ṣābit müsāḳīm (12) boluptur yine boy kec bolup egri bīcā tüşüptür bu cihetdin aḳsaḳ tive dip gümān ḳıldım didi āyād-ı misāḳ (13)-ları cem bolup yirġa tüşkenidin ḳuyruġı kisilgen tive dip hayāl ḳıldım didi Enmār ḳarasam ot çöp-

(14)-leri yaḫşı ter ve tāze yirlerdin otlamapdur ot çöpleri yupḳa yirdin otlamapdur bu bā'iṣdin (15) ḳaçḳan tive dip oyladım didi bular şubu sözlerni kılġandın keyin Ef'ā mezkūr Med'aġa bular tiveni körmep-(16) dür dip ḥükm ḳılġı andın keyin Ef'ā bulardın sizlar ḳaysı ḳabīle bolasizler dip su'āl ḳılġı bular biz Nizār-(17)nıñg oġulları dip ḫaber birgendin keyin ularġa merḥabā ehlen ve sehlen dip sizler şunça zor ẕekā'it (18) bile mañga muḥtāc bolasizler didi soñgra Ef'ā bularga ṭa'ām ve şerāb birdi bular ṭa'āmnı yip ve şerābnı içip (19) Muḍar bu harāḳ dik yaḫşı harāknı körmedim līkin bu harāḳnıñg üzümni ḳabrniñg üstiġa ḳoyulġan iken (20) didi Rebi'a bu güşt kibi şīrīn pākize güştni körmedim līkin mezkūr ḳoynı ḳancıḳnıñg süti bile terbiyet (21)ḳılġan iken didi İyād bu kişi kibi kette kişini körmedim līkin nisbet birilgen anasıdın bolmay başka (22) kişidin bolgan iken didi Enmār bizlerning hācetimiz üçün bu kündeki dik nāfi'rak sözni körmedim (23) didi bularnıñg sözlerini añglap Ef'ā teftīş kılsa der-vāki' hemmesi bular digendik çıkdı Ef'ā (24) hācetiñglerini beyān ḳılıñglar digende bular mīrāşniñg ḳıṣṣasını ve atası Nizārnıñg vaṣiyyetlerini beyān kıldı (25) mezkūr Ef'ā bular beyān ḳılġandın keyin ḳızıl ḳubbe bilen talarnı ve ḳızıl tivelerni Muḍarġa buyradı ḳara çadır bile (26) ḳara at yılḳalarnı Rebi'aġa buyradı çal hidmetgar bile ālā māllarnı İyādġa buyradı zemīn bile tengeni (27) Enmārġa buyradı bu tört oġulnıñg Ef'ānıñg ḥużūrıġa barġanı ve bularnıñg barġan (9)vaḳtdeki ḳıṣṣası (1) icmālen tamām boldı bularnıñg fevḳa'l'āde

zekāsı ve dānālığı hem maʿlūm boldı mezkūr Muḍar Nizārnıng (2)ʿAkknıng qız Sevde nām ḫatunıdın bolġan oğlıdur mezkūr Nizār Maʿadnıng Cūşem bin Cülhüme-(3)ning qızı Muʿāne nām ḫatunıdın bolġan oğlı idi mezkūr Maʿadʿ Adnānnıng Lehm bin Culḫab-(4)nıng qızı Mihde nām ḫatunıdın bolġan oğlıdur Ḥażret-i Peyġamberʿ Aleyhi's-Selāmnıng neseb-i şerīfi şubu (5)ʿAdnāngа barġunça iḫtilāfsız ṡābitdür munıng yuḳarısıda iḫtilāf bolġan vechidin ḥaḳḳnı (6) kişi qılmak āsān imes belki ḥayretni ziyāde qılıpʿaḳlni lāl qılur derecedür ḥattā ki bāẓı müverriḫlerʿ Adnān (7) bile Ḥażret-i İsmaʿīlʿ Aleyhi's-Selāmnıng arasıda tört ata bar dirler ve baʿẓılar qırq ata bar dirler ve hemʿ Adnānnıng(8) yuḳarısıdaki atalarnıng ʿadedide iḫtilāf bolġan kibi nāmlarıda hem iḫtilāf bik köpdür (9) ḥaḳīḳat hāl maʿlūm imesdür bu sebebdinʿ Adnānnıng yuḳarıdaki atalarını bu risālede ẕikr qılmaduḳ (10) Ḥażret-i Faḫr-i Kā'inātʿ Aleyhi Efżalü't-Taḥiyyātʿ Arabdın meşhūr Qureyş Qabīlesidin bolġaçʿ Arabistān ẕemīnini (11) veʿ Arablarnıng İslāmdın ilgeriki aḥvālini icmālen ẕikr qılmaqnı münāsib körüldi ʿArabistān Āsyā qıṭʿasıda (12) bir şubu cezīre bolup şimāl ṭarafıdın Sūriye ve Filisṭīn ẕemīnleri Fırat Nehri şarḳ ṭarafıdın Fırat Nehri (13) Başra Deryāsı yaʿnі Ḫalīc-i Fārisī cenūb ṭarafıdınʿ Aden Deryāsı ġarb ṭarafıdın Bābü'l-Mendeb Boğazı Qızıl(14) Dingiz birle maḥdūd bolġan bir keñgri ẕemīndür bu ʿArab ẕemīni Yemen Tihāme Hicāz Necid Yemāme nāmıda kette beş (15) qısımġa munqasımdur Yemenʿ Arabistānnıng cenūb qısmı bolup meşhūr şehirleri Ṣanʿā Mārib yaʿnі Sebā-i Zebīd

(16) Muḫā ʿAden Ẓufār Ḥadramāvt Mehra Şehr-i ʿAmmān Necrānlar-
lardur Ḳur an-ı Kerīmniñg 46 ncı (17) sūresi anıñg bile tes-
miye ḳılınıp Sūretü'l-Aḥḳāf dip meşhūr bolgan Aḥḳāf Yemen-
niñg Ḥadramāvt nām şehri(18)-niñg ḳumlıḳlarıdın ibāretdür
meşhūr Esved-i ʿAnsā Yemenniñg Sanʿā digen şehridin idi bu
Esved-i ʿAnsā (19) Yemenniñg Sanā digen şehridin idi bu Esved-i
ʿAnsānı Ẕü'l-Himār diyülür idi ve Ẕü'l-Himār hem dililür idi
(20) bu ṭāgīniñg ismi Kaʿb bimʿAvfdur ammā bu kişiniñg Esved
dimek anıñg yüzi yaḫdi kibi ḳara idi bu sebebdin (21) Esved
diyildi ammā bu ṭāgīni Ẕü'l-Himār dimek anıñg bir işeki bar
idi tur dise turar idi yür dise yürer idi(22) ḳop dise ḳopar
idi yat dise yatar idi bu siyeh baḫt özi peyġamberlik dāvā
ḳılıp işek-(23)-niñg inḳıyādını muʿcize dip āşikārā ḳılur idi
bu şaḳīġa baʿżı ġāfil ve cāhiller tābiʿ bolup ḫatunlar meẕkūr
işek (24)-niñg tizeki ile derd salur idi bu bā'iṣdin ol ḳara
ṭalīnı Ẕü'l-Himār diyilür idi ammā Ẕü'l-Himār dimek bu mekkār
(25) hemīşe yüzini yapıp yüziġa līçek salıp yürgen cihetdin
Ẕü'l-Himār diyilür idi bu siyeh baḫt üç (26) ay müddet yaki
tört ay müddet peyġamberlik dāvā ḳılıp Mekkeniñg bāzārını
revāc ḳılıp الحق لها يعلو او لا يعلى (27)digen miṣl meşhūr maḳāmıda şöhret-
lik esserniñg rūḥıça anı müselmānlar Peyġamber Saʿādet-perver
ʿAleyhi's-Selām-(28) nıñg emr ve fermānı ile ḳatl ḳıldılar
mana Esved-i ʿAnsānıñg iḫtiṣaran ḫaberi uşbudur başḳa ḫaber-
(10)lerniñg (1) baʿżısını şubu risālede öz maḳāmıda ẕikr ḳılur-
miz İnşāʿallah Tihāme bolsa Ḳızıl Diñgizniñg şarḳıda Ḥicāz-
(2)nıñg ġarbıda Yemenniñg şimālide bolup meşhūr şehrleri

Mekke-i Mükerreme Yenbuᶜ Cidde-i Mübārekedür Ḥicāz bolsa Necid birle Tihāme (3) arasıda bolup Yemendin ibtidā ḳılıp Şām ṣaḥrālarıġa kilgünçe alġan Servāt taġlarıdın ibāretdür meşhūr (4) şehrleri Yeṯrib yaʿnī Medīne ve Ṭāīf ve Ḫayberdür Necid Ḥicāz birleᶜIrāk-ıᶜArabī arasıda olup meşhūr şehrleri Riyād (5) ve Ḥāyildür Arż-ıᶜĀliye dip meşhūr ẕemīn uşbu Necid ḳısmıdadur Yemāme bolsa Yemennıñġ şimālī (6) şarḳıda ve Necidniñġ şarḳıda bolup Baḥreyn ẕemīni hem meẕkūr Yemāmedindür kette şehrleri Yemāme ve Hicr bolup evvelkisi (7) Yemāmeniñġ Pāy-ı taḫtı ikincisi Baḥreynniñġ merkezi idi meẕkūr Müseylimetü'l-Keẕẕāb uşbu Yemāme ehlidin idiᶜArab-(8)larnıñġ arasıda közi ötkünlik birle şöhret yapkan Züraḳā nām ḫatun Yemāmede turar idi bu Yemāme ḳıṭᶜası (9)ᶜurūż dip hem tesmiye ḳılanadur mana uşbu beyān ḳılınġan ḥudūdnıñġ içideki şübhe-i cezīre bolġan ẕemīn ḳadīm-(10) dinᶜArablarnıñġ vaṭanları idi Faḫr-i Kā'inātᶜAleyhi Ekmelü't-Taḥiyyāt Tihāmeniñġ meşhūr şehirleridin Mekke-i Mükerremede Vücūd-ı (11) gülistānını muᶜaṭṭar ḳılıp ḳırḳ yaşlarıda nübüvvetniñġ tācını kiyip nübüvvetdin keyin yine on üç yıl turup (12) turup Ḥicāznıñġ meşhūr şehirleridin Yeṯribġa hicret ḳıldı

(13)ᶜARABLARNIÑG ENVĀᶜĪNİÑG BEYĀNI

(14)ᶜArablar Sām bin Nūḥġa mensūb bolġan Ümem-i Sāmiyeniñġ bir ḳavmidür bular Bā'ide ve Bāḳiye nām iki ḳısmdurᶜArab-ı Bā'ide (15) dip ḳadīm zamānlarda munḳarıż bolup faḳaṭ tārīḫ saḥīfeleride nāmları bāḳī ḳalġanᶜArablarnı dirler buᶜArab-ı Bā'ide-(16)-niñġ meşhūrları uşbu tübende ẕikr ḳılınġanlardur

biri ʿĀd Ḳabīlesidür bularnıng vaṭanları Yemen (17) ḳıṭʿasıda Aḥḳāf ismideki ẕemīn idi Cenāb-ı Allahu Teʿālā bularġa Hūd ʿAleyhi's-Selāmnı Peyġamber ḳılıp ibergende (18) ol Ẕāt-ı Celīlü's-Ṣıfātnı tekẕīb ḳılġan sebebdin helāk ḳılındılar yine biri Semūd Ḳabīlesidür bularnıng vaṭanları (19) Hicr ismideki ẕemīn idi bularġa Allah Kerīm Ḥaẓret-i Ṣāliḥ ʿAleyhi's-Selāmnı peyġamber ḳılıp ibergen idi soñgra bular (20) ol Saʿādet-i Āyāt Ḥaẓretleriġa taṣdīḳ ḳılmaġan sebebdin helāk ḳılındılar yine biri Ümeym bular ʿAmmān birle Aḥḳāf (21) arasıda Ebār Ṣaḥrāsıda turar idiler yine biri Ubeyl bular Yeṯrib'de maʿīşet ḳılur idiler yine biri Ṭasım ve (22) Cedīs bular Yemāmede ikāmet ḳılur idiler İmlik bular ʿAmmān Ḥicāz Necid Tihāme Teymā Filisṭīn kibi ẕemīn-(23)-lerde ikāmet ḳılur idiler Ḥaẓret-i Mūsā ʿAleyhi's-Selāmnıng ḳavmi Benī İsrā'il muḥārebe ḳılmaḳdın ḳorḳġan ve Ḳur an-ı Mecīd-(24)-de Ḳavm-i Cebbārūn dip ḥikāye ḳılınġan ḳavmler uşbu ʿAmāliḳa idiler Ḳurān-ı ʿAẓīmde ẕikr ḳılınġan Cālūt hem uşbu (25) ḳavmdin idi yine biri Cürhüm bular Yemende ikāmet ḳılur idiler Mekke-i Mükerremeġa köçüp kilip Ḥaẓret-i İsmāʿil ʿAleyhi's-Selāmġa (26) ṣıhriyyet kesb ḳılġan ḳavm uşbu Cürhüm Ḳabīlesiniñg ḳalmışları idi Yemendeki vaktde helāk (27) bolġan Cürhümni Cürhüm-i Evvelī dirler Mekke-i Mükerremeġa köçüp kilip Ḥaẓret-i İsmāʿīl ʿAleyhi's-Selāmġa hīş bolġan Cürhümni (28) Cürhüm-i Sāniye dirler yine biri Vebār bular Yemende Vebār digen ẕemīnde turar idiler mana ʿArab-ı Bā'ideniñg aḳsāmı şubu sekiz (11/(1) ḳısmdur ammā ʿArab-ı Bāḳiye iki ḳısmdur biri Beni Ḳaḥṭān

yine biri Benī ʿAdnān Benī Ḳaḥṭān ʿArablarınıng muḳaddem babaları (2) Yaʿrib bin Ḳaḥṭāndur bularnıng neseblerige aṣlā ʿAcemlīlik aralaşmagan ḫāliṣ ʿArab bolgan sebebdin bularnı (3) ʿArab-ı ʿĀribe yaki Arab-ı ʿUrebā dir idiler bu Benī Ḳaḥṭān ol zamānlarda Yemen zemīnide turar idiler bularnıng nebireleri (4) Benī Sebā'nıng devride Yemen zemīni fevḳa'l'āde ābād bolup dünyānıng cenneti diyilür idi Sedd-i Mārib (5) meşhūr sedd uşbu Benī Sebā ṭarafıdın binā ḳılınğan imiş soñgra bu sedd ḫarāb bolup meşhūr Seylü'l-ʿArīm vāḳıʿa-(6)sıdın keyin tolarakları vaṭanlarını taşlamaḳga mecbūr bolup Cezīretü'l-ʿArab'nıng neçe ṭaraflarıga hicret (7) ḳıldılar mezkūr hicret ḳılganlarınıng cümlesidin Şām ṭaraflarıga köçken Ġaṣṣān Ḳabīlesidür Yeṯribga hicret (8) ḳılğan Evs ve Ḫazrec Ḳabīleleridür Hireğa intiḳāl ḳılğan Laḫm Ḳabīlesidür Mekke-i Mükerremega irtiḥāl ḳılğan Ḫuzāʿa Ḳabīleleridür (9) Necidga rıḥlet ḳılğan Kinde Ḳabīleleridür ʿAdnān ʿArabları İbrānī Müteʿarribe dirler evvelde ʿArab (10) bolmay keyin ʿArab bolğan digen sözdür mezkūr ʿAdnānnıng Maʿad ve ʿAkk nām iki oğlı bolup nesli köprak Maʿad-(11)-dindür mezkūr Maʿadning Nizār ve Ḳanṣ nāmıda iki oğlı bar idi līkin köprak ʿArab ḳabīleleri Nizārdın müntesir-(12)-dür Nizārdın ṭaralğan meşhūr ḳabīleler beşdür biri ḳuḍāʿe yine biri Mudār yine biri Rebiʿa yine biri İyād yine biri Enmārdur (13) Ḳuḍāʿe Ḳabīleleri yuḳarıda ẕikr ḳılınğan ḳabīleler birle evvelde bir ḳabīle kibi ittifāḳ ile bir birige bir vaḳt (14) aralaşıp Tihāme ve Ḥicāzda ikāmet ḳılsa mu keyin bular köpeyip zemīnleri tar bolur ve hem aralar bed

fitne ve muḥārebeler ḳoz-(15)-ġalıp bir neçe ḳabīle bir neçe ṭarafġa hicret ḳılmaḳġa mecbūr boldılar bulardın hemmedin ilgeri hicret ḳılġan ḳabīle Ḳuḍā'e (16) Ḳabīlesi idi Ḳuḍā'e Ḳabīlesi bir neçe nesldin ibāret bolup şubu ṭarz ile orunlaşdı Teymü'l-Āt Baḥreynġa Tezyid bin (17) Ḥalvān 'Irāk zemīnideki 'Abḳar nām zemīnġa Selīh-i Müşārifü'ş-Şām ve Filisṭīnġa Eslem 'Adze Nehd Cüheyne (18) bu ḳabīleler evvelde Vadīü'l-Ḳurāġa orunlaşıp soñgra Necidġa orunlaşdılar tenevvüḥ-i evvelde Baḥreynġa soñgra Ḥireġa (19) orunlaşıp ḥükümet te'sīs ḳıldılar Rübān bin Ḥalvān Şāmġa orunlaşdılar Be'lā ve Behrā evvelde Yemenġa orunlaşıp (20) soñgra Teyme birle Medīne arasıġa orunlaşdılar Ḳuḍā'e uşbu ṭarīḳada ṭaralıp orunlaşmaḳı mīlādıñg (21) başıda bolsa kirek Enmār iki ḳabīledür Becīle yine biri Haş'am bolup Servāt Taġlarıġa orunlaşdılar (22) İyād Ḳabīlesi 'Irāk zemīnide Kūfe ornıġa orunlaşġan idi keyin Fārisler bile bolġan muḥārebede maġlūb bolup (23) Şām ṭaraflarıġa irtiḥāl ḳılıp orunlaşdılar Rebi'a bolsa Ma'ad Ḳabīlelerinin̄g kettelerīdin (24) bolup neçe baṭnlarıdın ibāretdür meşhūrları 'Abdü'l-Ḳays Bekr Taġlib Ġazze Dablīġa Nemr-Ufeyle bulardın (25) 'Abdü'l-Ḳays Baḥreynġa Bekr Ġazze Dablīġa Yemāme Baḥreyn ve 'Irāk ṭaraflarıġa Nemr'Ufeyle Şām ṭaraflarıġa orunlaşdılar (26) Mudār hem Rebi'aġa oḫşa Ma'ad Ḳabīlelerīdin kettelerīdindür bu hem Rebi'a kibi bir neçe ḳabīlelerdin ibāret (27) bolup Ḳays-ı 'Aylān Ḳabīlesinin̄g kette ḳısmı Necid ṭaraflarıġa yine bir ḳısmı ya'nī Hevāzin Evṭās Zi'l-Ḥicāz (28) Tā'if eṭraflarıġa orunlaşdı Ḥindifdin ṭaraġan ḳabīleler-

(12)din Müzeyne Ḳabīlesi Ḥicāzda Rıdva (1) Tağlarığa Temīm birle Ṣabbe Yemāme birle Hicr arasığa Benī Saᶜddın baᶜżısı Yīrīn ṭaraflarığa yine baᶜżısı ᶜAmmān ṭaraf-(2)-larığa orunlaşdı Müdrikedin ṭaralğan ḳabīlelerdin Hüẕeyl Ḳabīlesi Servāt Tağlarığa Ḫuẕeyme bir Müdrike Hüẕeyl-(3)-ning eṭrafığa Fihr yaᶜnī Ḳureyş balaları Mekke-i Mükerremening özigа orunlaşdılar bundın başḳa ḳabīleler her biri (4) bir yerğa orunlaşdılar Ḥaẕret-i Faḫrü'l-Enām ᶜAleyhi's-Selām özi ᶜArabdın bolup şīrīn söz ve tatlıḳ zebān bile (5) hemme ḫalāyıḳlarnı İslām noḳṭasığa cemᶜ ḳılmaḳ üçün kilgen bir Ẕāt-i Mübārek -Ṣıfāt bolğan sebebdin ᶜArab (6) İslāmdın ilgeri ḳaysı dīnde idi ve resmide ve ḳaysı heyᵓetde idi beyān ḳılmaḳ lāyıḳ körüldi

(7) ᶜARABLAR CĀHILİYYET ᶜAṢRIDA NE ÇEND İᶜTIḲĀD VE NE ÇEND DĪNDE IDİLER

(8) Bular köprak bütğa ibādet ḳılsalar mu lākin aralarıda müvehḥidler dehrīler ṣenevviyyeler ṣāᵓibe yahūd ve naṣārālar hem (9) bar idi müvehḥid ġāyet derecede kem bolup Allah Kerīmning vücūd ve vaḥdāniyyetiğa iḳrār ḳılur idiler baᶜṣ ve ḥaşr ve neşr-(10)-ğa hem taṣdīḳ ḳılur idiler bu müvehḥidler hemme ᶜArablarnıng dalāletde bolmaḳlarını bilip özᶜaḳılları hidāyet (11) ḳılğan ṭarīḳ ile Allah Kerīm Teᶜālā ve Taḳaddesğa ibādet ḳılur idiler ᶜArablarnıng yürgen yollarnı ḫaṭādirler (12) idi ekṣer evḳāt ularğa Allahu Teᶜālānıng vaḥdāniyyetini ve ḳıyāmet künining vāḳiᶜ bolmaḳnı beyān ḳılıp (13) ḫuṭbe oḳup vaᶜẓ ve naṣīḥat ḳılur idiler ol müvehḥidler Ḥaẕret-i İbrāhim ᶜAleyhi's-Salāt ve't-Teslīm ve İsmāᶜīl

ʿAleyhi's-Selām-(14)-lardın ḳalġanʿādād-ı ḥaseneġa tābiʿ bolup az fırṣatda bir Benī Hādī ve Peyġamber-i Mürşidniñg kilmekiga münteẓir (15) idiler fuṣāḥat ve belāġatda miṣl bolġan Ḳuss bin Sā'ide El-İyādī ve Veraḳa bir Nevfel ve Zeyd binʿAmr bin Nufeyl (16) ve Züheyr bin Ebī Sülmā ve Ümeyye bin Ebī Ṣalṭ ve Suveyd binʿAmrü'l-Muṣṭalaḳī ve Seleme bin Züheyr El-İyādī veʿUmeyrü'l-(17) Behmā ve Ebū Ḳays Ebū Enes veʿAmr bin Ed-Ḍarbü'lʿAdvānī ve Ḫālid bin Sinānü'lʿAbbāsīler ve mundın başkalar müvehḥidler-(18)-din idi meẓkūr ḲussnıñgʿUkāẓ bāzārıda

يا ايها الناس اسمعوا و عوا وا داوعيتم فانتفعوا انه من عاش مات و من مات فات

(19) dip ibtida kılıngan hutbeside nübüvvetning ilgeri Hazret-i Fahrü'l-Enam Aleyhi's-Salat ve's-Selam-(20) nıng hazır bolmaknı rivayet kılanadur mezkur Zeyd bin Amrnıng Beytu'llah ihramga yolanıp turup يامعاشر (21)

قريش والله ماصنكم على دين ابراهيم غيري digeni rivāyet ḳılındı bu yirde Zeyd binʿAmrnıñg müvehḥidlikiġa (22) dalālet ḳıladur bir neçe ebyātlarını ẓikr ḳılıp terceme ḳılamiz (23)

ارباً واحدًا ام الف رب ادين اذا تقسمت الامور

(24)tercemesi Āyā bir Allahġaʿibādet ḳılamadım yaki meniñg Perverdigārġaʿibādet ḳılamadım mundaġ bolsa yaʿnī (25) meniñg Perverdigārġaʿibādet ḳılsam emrler ve kārlar munḳasım bolup berbād boladur digen sözdür (26) عزلت اللات والعزى جميعًا

كذلك يفعل الجلد الصبور tercemesi Lāt veʿUzzā nām bütlerni (27) taşladım şabırlik celādetlik kişi şundaġ ḳıladur digen sözdür (28) فلا العزى اذهن ولا ابنيتها

وكاصنمي بني عمرو ازوروا tercemesi menʿUzzāġa ve olʿUzzānıñg

(13)(1)iki ḳarnıġa ʿibādet ḳılmayman ve Benī ʿAmrnıñg iki bütni ziyāret ḳılmaymen digen söz ولماغنما ادين دهان ربا (2)
لنا فى الدهر ذحلمن بير ya ʿnī Ganem nām bütġa ʿibādet ḳılmaymen ve ol büt bizlerġa az (3) vaḳtde Rabb idi imdi men añga ʿibādet ḳılmaymen عجبت وفى الليالى معجبات وفى الما يام يعرف ها
(4) البصير ya ʿnī men taʿaccüb ḳıldım ve kiçelerde ve kündüzlerde ʿaḳllarnı taʿaccübġa taşlaydurġan nerseler bar(5)-dur ol nerselerni başīr ve közlük kişi tonupdur
ولكن اعبدالرحمان ربى ليغفر ذنبى الرب الغفور يعنى ليكن
(6) Perverdigārım Raḥman Teʿālā ve Taḳaddesġaʿibādet ḳılamen tā ki maġfiretlik Perverdigār meniñg günāhımnı maġfiret ḳılġay (7) فتقوى الله ربكم احفظوها متى ما تحفظوها لما تبوروا
(8) Yaʿnī Allahu Teʿālānıñg taḳavvīsini muḥāfaẓāt ḳılıñglar her vaḳt ol taḳavvīni muḥāfaẓat ḳılsañglar helāk bolmaysizler (9) ترى الما برار دارهم جنان ولكفار حامية سعير
(10) Yaʿnī sen Ey muḥātıb yaḫşılarnı ve muttaḳīlerni körersen ularnıñg ḥivelesi cennetdür kāfirlerġa ḳızıḳ ot bardur
(11) وخزى فى الحياة ران يموتوا بل قواما تضيق به الصدور
(12) Yaʿnī ol kāfirlerġa bu dünyāda rüsvālıḳ bardur ve eger ular vefāt bolsa sīneler tar kiledurġan ve yürekler (13) anı kötermekdin tar kiledurġan nerseġa mülāḳāt bolaḍurlar meẕkūr Zeydniñg müveḫḥidlikiġa ve baʿşnıñg (14)Ḥaḳḳlıḳıġa dalālet ḳıladurgan mundın başḳa ebyātları köpdür meẕkūr Ümeyye bin Ebi's-saltnıng muʿallāḳasıdaki فلا تكتمن الله
ما فى نفوسكم ليخفى ومهما يكتم الله يعلم يؤخر فيوضع فى كتاب فيدخر ليوم الحساب اوجل فينتقم (16)
(17) digen beytleri meẕkur Züheyrniñg müveḫḥidlikiġa ve ḳı-

yamet küniġa iʿtiḳādnıñ barlıḳıġa rüşem şāhid-(18)-dür ammā dehriler Allahu Teʿālāġa ve hem baʿżıġa münkir bolup ʿālemde vāḳiʿ bolġan hemme ḥavādiṯni dehrġa yaki ṭabīʿatġa (19) nisbet birürler bularnıñ ḥaḳḳıda Ḳurʾān-ı Kerīmde

وقالوا ما هي الا حياتنا الدنيا نموت ونحيا وما يهلكنا الا الدهر

(20) dip Cāṯiye Süresiniñ 24nci āyeti nāzil boldı ammā Yahūdīlerʿ Arabda ança köp imes idi (21) Yahūdlik tolarak Yemenʿ Arablarıġa kirgen idi mundın başḳa Kināne Kinde Benī El-Ḥāriṯ bin Kaʿb Ḳabīleleride (22) Yahūd dīnide bolġanlar bar idi bularġa Yahūdīlik Yeṯrib ve Ḫayber Yahūdīlerinin kirse kirek ammā Naṣārā Yahūdīlerġa (23) ḳaraġanda köprak idi Benī Taġlibʿ Arabları tamām Naṣārā idiler Ḥirede hem bik tolaʿ Arablar Naṣrānīyyet-(24)-ni ḳabūl tutġan idiler bundın başka Rebīʿa Ġassān ʿArablarıda Ḳuḍāʿe Ḳabīleleri Naṣrānīyyet hem bar idi (25) yuḳarıda ẕikr ḳılınmış sözġa ḳaraġandaʿ Arablarʿ umūmen müşrik bolup bütlerġaʿ ibādet ḳılur idilerʿ Arablar-(26)-nıñ bütlerġaʿ ibādet ḳılmaḳları-dın ularnıñ bütlerni ḫalḳ ve īcād mesʾeleside Allahu Teʿālāġa şerīk (27) ḳılmaḳlarını fehm ḳılmasun bunlar andaġ ʿaḳīdede imes idiler belki mevcūdātnı ḫalḳ itküçi ve maḥlūḳāt-ı (28)ʿulviyye ve süfliyyede taṣarruf ḳılġuçı bir Ḫāliḳ-i Teʿālā ve Taḳaddesniñ barlıġını iʿtiḳād ḳılur idi-(14)ler ve anı mābūd (1) dip tanur idiler Ḳurʾān-ı Kerīmde kilgen ولئن سالتهم من خلق السموت والارض ليقولن الله digen Loḳman Süresi-(2)-niñ 25nci āyeti ولئن سالتهم من خلق السموت والارض وسخر الشمس والقمر ليقولن الله digen ʿAnkebūt Süresiniñ (3) 61nci āyeti قل لمن الارض ومن فيها ان كنتم تعلمون سيقولون لله süresi-

ning 84nci (4) āyeti قل من یرزقکم من السمآء والارض امن یملک السمع والابصار ومن یخرج الحی من المیت ویخرج المیت من الحی ومن یدبر الامر فسیقولون الله (5) digen Yūnus Sūresining 31nci āyeti kibi āyetler müşriklerning(6)..lerni halq ve icādda şerik iʿtiqād qılmalıqıġa rūşen delīldür müşrikler bütlerni yalġuz Allahu Teʿālāġa (7) yaqin yolaqda vāsıṭa dip iʿtiqād qılurlar bütlerdin Allahu Teʿālānıng ḥuzūrıda şefāʿat ümīd qılurlar büt-(8)-lerdin fā'ide ve zarar kilmekini ümīd qılurlar bu sebebdin bütlerining aldıġa barıp secde qılurlar aldap (9) yalbarıp yıġlarlar ḥācetlerini sorarlar belā ve muṣībetini defʿ qılmaqnı ulardın ümīd qılurlar ḥācetleriġa yimek (10) üçün bütleriġa taqarrüb qılıp ularġa maḥṣūṣ ḫādim qoyurlar bütlerning ḥuzūrıda qurbānlıq qılurlar ular (11) üçün taʿayyünlik ṣadaqalar ayırıp qoyurlar bütlerning rizāsı üçün baʿzı ḥayvānlarnı özleriġa ḥarām qılur-(12)-lar mana müşriklerning bütlerġa ʿibādetleri uşbu mánā ile ikenliki Qurān-ı Kerīmde ṣarāḥat beyān qılınıp ve (13) ویعبدون من دون الله مالا یضرهم ولا ینفعهم ویقولون هؤلاء شفعاؤنا عند الله digen Yūnus Sūresining (14) 18nci āyeti والذین اتخذوا من دونه اولیآء ما نعبدهم الا لیقربونا الی الله زلفی digen Zümer (15) Sūresining 3nci āyeti nāzil boldıʿArab müşriklerining ketterak şübhesi risālet ve baʿşġa inkār qılmaq-(16)-dınʿibāret idi ular tolarak beşerning peyġamber bolup kilmekni istibʿād qılur idiler ammā baʿşġa bolmaydurġan(17) mümtenif muḥāl bir iş dip ḫurāfāt naẓarı bile qarar

idiler bu bārede kilgen (18) حياة ثم موت ثم نشور
حديث خرافه يا ام عمرو يحدثنا الرسول بان سنحيا وكيف حياه اصداء وهام
(19) kibi şi'rler toladur ammā şeneviyye bolşā ṣāni' ikidür biri yaḫşılıḳnı ḳılġuçı yine biri yamanlıḳnı ḳılġuçı dirler (20) yaḫşılıḳnı ḳılġuçı nūr ve yamanlıḳnı ḳılġuçı ẓulmetdür bular her ikilesini ḳadīm ve ezelī dirler meşhūr (21) şā'ir Mütennebī وكم نضلام الليل عنى من يد
تخبران المانويه تكذب digen beytide ẕikr ḳılġan māneviyye (22) uşbu şeneviyyedin bu fırḳadur bular aytadurlar ki bu iki ṣāni' nefs ve ṣūretde muḫtelif bolġandik fi'l ve tedbīrde (23) hem muḫtelifdür nūr ẓāhirde körkem ve çehrelik bolġan kibi ḥakīm kerīm nāfi'dür hemme yaḫşi nerselerniñgdin peydā (24) boladur andın aşlā żarar kilmeydür ammā ẓulmet nūrġa her emrde ve her kārda muḫtelif bolup hemme şer ve fesād ol ẓulmetdin (25) kiledür dip i'tiḳād ḳılurlar hemerning yettedin birini rūze bilen ötküzmek hiç cān igesini (26)zümcetmeslik bularnıñg meẕheblerinīñg 'uṣūlleridindür kiẕb yalġan baġal imsāk ve bütlerġa 'ibādet (27) ḳılmaḳ zinā ve sereḳa ḳılmaḳ kibi nā-çār ve nā-şāyeste işlerdin perhīz ḳılmaḳ bularnıñg revişleridindür zāhid-(28) likde bular birinci mertebededür ḥattā bir künlikdin oşuḳ
(15) ozuḳ saḳlamaslıḳ şubu dinnīñg (1) aḥḳāmıdındur ammā ṣā'ibe bular Ḳamer 'Uṭārid Zühre Şems Merīḫ Müşterī Züḥal şubu yette seyr ḳılġuçı yulduz-(2)-larġa 'ibādet ḳılurlar ve yine Ḥamel Ṯevr Cevzā Sereṭān Esed Sünbüle Mīzān 'Aḳreb Ḳavs Cedy Delv Ḥūt (3) şubu on iki burcġa 'ibādet ḳılurlar

bu ṣā'ibe bolsa ḳadīmdin meşhūr ümmetlerniñg biridür Ḥażret-ı İbrāhim (4) ʿAleyhi's-Selāmnıñg ḳavmi hem ṣā'ibe idiler ʿArablarda hem şubu dīnġa irkeşgenler bar idi līkin ṣā'ibe ve ṣeneviyye-(5)-ler başḳa fırḳalarġa ḳaraġanda bik az idi mundın başḳa firişteler ġa otġa Küngа Ayġa Yulduzġa ʿibādet (6) ḳıladurġanlar hem bar idi ʿArablarnıñg Şiʿrā nām yulduzġa ʿibādet ḳılmaḳlarnı red ḳılıp en-Neom Sūresi-(7)-nıñg 49ncı āyetide رانه هو رب الشعرى diydür mana ʿArablarnıñg Cāhiliyyet zamānıda dīnleri şubu ṭarīḳa-(8)-da fevḳa'l-āde muḫtelif idi şubu muḫtelif ümmetlerni belki tamām rū-yı zemīndeki ümmetlerni İslām noḳṭasıġa (9) cem' ḳılmaḳ üçün Ḥażret-i Muhammed ʿAleyhi's-Salātnı hemmeʿālemlerġa raḥmet ḳılıp iberdi ol Żāt-ı Mübārek-ṣıfātġa (10) Ḳur'ān-ı Kerīmġa inzāl ḳıldı ʿArablarnıñg meşhūr bütleri biri Ved idi bu Ved bolsa Dūmetü'l-Cendel-(11)-de bolup Kelb Ḳabīlesiniñg maʿbūdı idi yine biri Suvāʿ idi bu Suvāʿ bolsa Yenbuʿġa yaḳın bolup (12) Hüzeyl Ḳabīlesiniñg maʿbūdı idi yine biri Yaġūş Yemende bolup Mezḥic Ḳabīlesiniñg ve baʿżı (13) Yemen ḳabīlelerinіñg maʿbūdı idi yine biri Yeʿūḳ Şanʿāġa yaḳın bir yirde bolup Hemdānʿ Arablarınıñg (14) maʿbūdı idi yine biri Nesr Yemende bolup Ḥımyer Ḳabīlesiniñg maʿbūdı idi şubu beş bütni (15) Nūḥ Sūresiniñg وقالوا لا تذرن الهتكم ولا تذرن ودا ولا سواعا ولا يغوث ويعوق ونسرا digen 23ncı (16) āyetide żikr ḳılındı yine biri Menāt Baḥr-i Aḥmerniñg kenāresіde Ḳudeyd nām yirde Müşlil digen tağda bolup (17) Evs ve Ḫazrec Ḳabīlelerіniñg maʿbūdı idi yine biri Lāt

Ṭā'ifde bolup Ṣaḳīfnīñg maʿbūdı (18) idi bu Lāt bir taşdın ʿibāret bolup birʿimāretnīñg içide idi yine biriʿUzzā Naḫle digen cayda (19) birʿimāretnīñg içiġa alınġan bir dıraḫtdın ʿibāret bolup Ḳureyş ve Benī Kinānenīñg maʿbūdı idi bu üç büt (20) hemme ʿArablar ṭarafıdın taʿzīm ḳılatıp ularnı Allahu Teʿālānıñg ḳızları dip iʿtiḳād ḳılur idiler Ḳurānda bularnı (21) red ḳılıp افرايتم اللات والعزى ومناة الثالثة الاخرى الكم الذكر وله الانثى تلك اذاً قسمة ضيزى didi ammāʿUzzā (22) bu üç bütnīñg içideʿArablarnıñg zuʿmiçe kette uluġ büt idi buʿUzzānı tolaraḳ Ḳureyş taʿzīm kılur idiler (23)ʿUzzā aldıda hemīşe ḳurbānlıḳ ḳılur idiler yine biri Hübel Kaʿbe içide bolup Ḳureyşnīñg maʿbūdı idi yine biri İsāf (24) yine biri Nā'ile bu iki büt zemzem ornıda idi yine biri Filis Ṭayy Ḳabīlesinīñg maʿbūdı idi uşbu ẕikr ḳılınġan (25) on iki büt ʿArablarnıñg fevḳa'lāde kette maʿbūdları bolup mundın başḳa ṣanemleri hem köp idi ʿArab-(26)-larnıñg arasıda bütlerning derecesinīñg kettelıġını bilmek üçün Mekke-i Mükerreme feṯḥ ḳılınġan vaḳṯde faḳaṯ (27) Kaʿbetu'llahnıñg içide üçyüz atmış miḳdārı bütnīñg barlıġını ḫayāl ḳılınsa kifāye ḳıladur mundın başḳa (28) taḫi her öyde maḫṣūṣ kiçik bütler bar idi manaʿArablarnıñg dīn ḫuṣūṣıdaki aḥvāli şubu ṭarīḳada idi imdi bularnıñg

(16)(1) NİKĀḤ VE ṬALĀḲ VE ʿİDDET KİBI MUʿĀMELĀT VE AḤKĀM VE AḤVĀL-i İCTIMĀʿİYYELERİNİ BEYĀN ḳılamız

(2)Āgāh bolġıl ki ʿArablarda nikāḥ bir neçe nevʿ idi biri ol ki ir ḳızınıñg velīsiġa bir ilçi iberip mehr ve kābīn (3)

taᶜayyün ḳılur idiler yine biri ḫatunnı bir miḳdār nerse birip bir hafta yaki bir ay kibi muᶜayyen bir müddetġıça üylenmekdürmunı (4) nikāḥ-ı Mütᶜe ve nikāḥ-ı muvaḳḳat dirler yine biri bir kişi ḫatunnı yine bir kişiniñg ḫatunı bilen tigişmekdür munı nikāḥ-ı bedel (5) dirler yine biri bir kişi yine bir kişiġa yaki siñglini birmek şarṭı bile mezkūr ikinci kişiniñg ḳızını yaki (6) siñglini alur bu nikāḥnı nikāḥ-ı şuġār dirler yine biri maḫfī sūretde muḥabbet tutup yürerler munı nikāḥ-ı ḫadn diyüyeler yine (7) biri ir özüniñg ḫatunnı şecaᶜat kerem saḫāvet kibi yaḫşi ṣıfatlar birle muttaṣıf bolġan kişidin istibżāᶜ (8) ḳıldurur idi munı nikāḥ-ı istibżāᶜ dirler mezkūr nikāḥlarnıñg her biri ᶜArablarnıñg nezdide meşrūᶜ bolup bunġa (9) irtikāb ḳılġan kişiler hemmelerniñg nezdide muvāḥaze ḳılınmas idiler İslām saᶜadet-i encam bu nikāḥlarnıng birin-(10)-cisidin başḳasını ḥarām ḳıldı bu ẕikr ḳılınġan başḳa nikāḥ ve zinā ᶜArablarda ġāyet derecede tola idi (11) ammā fāḥişeler ᶜumūmen didekde bolup āzād ḫatunlarda bu iş bik kem idi şubu sebebdin Ebū Ṣufyānnıñg ḫatunı (12) Hind bintiᶜ Utbe feṭḥ-i Mekke küni Resūl-i Ekrem Ṣallalahu ᶜAleyhi ve Sellemġa bīᶜat birgende zinānı istibᶜād ḳılıp (13) اوتزنی الحره didi zinā ᶜArablarda o ḳadar ᶜayıb imes idi bu ḳabīḥ ᶜādetniñg ᶜArablarda yaldızlap kitkenni bilmek (14) üçün baᶜżı ᶜArablarnıñg İslāmnı ḳabūl ḳılġanda Peygamber ᶜAleyhi's-Selāmdın mañga zināġa ruḫṣat birgil men anıñgsız tu-(15)-ralmaymen digenini ve baᶜżı ḳabīlelerniñg İslāmda zinā ve ḫamrlarnıñg ḥarām bolmaḳ üçün İslāmnı ḳabūl

(16) ḳılmay te'ẖīr ḳılġanını ẖayāl ḳılınsa kifāye ḳıladur Cāhiliyyet zamānıda meşhūr fāhişe ẖatunlar bar idi bular öz-lerni (17) bildürmek üçün işikleriġa maẖṣūṣ ʿalem tiklep niş̄āne ḳılur idiler Dīn-i Mübīn-i İslām ve Millet-i Saʿādet-encām (18) zinādın ḳatʿī sūretde menʿ ḳılıp şübhesiz ḥarām ḳılıp anīga irtikāb ḳılġuçılarġa ʿuḳūbet ve cezālar ḳoydı İs-lām-(19)-da nikāḥları ḥarām bolġan ẖatunlar ʿArablarnınīgʿādet ve resmide hem ḥarām idi līkin iki hemşīreni nikāḥ-(20)-da cemʿ ḳılmaḳ bar idi şunġa oẖşa ata vefāt bolġandın keyin ögey ananıalmaḳ hem ularda bar idi (21) munġa ʿādetnīnīg muḳteżāsı-ça hemmedin çonīg oġul müstehaḳḳ bolur idi bu ḳabīḥʿādetnīnīg ṭarīḳası çonīg (22) oġul atası vefāt bolġanda ögey anasınınīg üstiġa kimni taşlar idi şubu bile ögey anası (23) atanınīg ẖa-tunı bolur idi bu sūretde anġa yenīgidin mehr birmek kerek imes idi eger çonīg oġul almasa (24) başḳa oġullarnınīg ḳaysı alsa iẖtiyār bar idi bu sūretde yenīgidin mehr ve kābīn kerek boladur bu ʿādetler (25) egerçi ʿArablarda bolsa mu līkin yaẖ-şiʿādet dip gümān ḳılmas idiler bu sebebdin ular bu nikāḥnı nikāḥü'l-maḳat dip (26) tesmiye ḳılıp bu nikāḥdın bolġan ba-lanı muḳattī yaki muḳayyit dir idiler İslāmda bu her ikisini (27) ḥarām ḳılıp Nisā' Sūresinīg وان تجمعوا بين الاختين

(17)digen 23nci āyeti ve yine Nisā' Sūresinīg (1)

ولا تنكحوا ما نكح آباؤكم من النساء الا ما قد سلف انه كان فاحشة ومقتا وساء سبيلا

digen 22nci āyeti (2) nāzil ḳılındı anīglaġıl ki başka ümmet-lerde ẖatunı müteʿaddid almaḳ cāyiz ve revā bolġandikʿArab-larda hem şubu taʿaddüd-i zevcāt (3) bar idi bular öz emr-

leride bolġan ḫatunlarġa aṣlā ʿadālet ḳılmas idiler belki ular ḫatunlarnı faḳaṭ şehvāniyeleri (4) üçün alur idiler taḥi ʿArablar ḫatunlara muḥabbeti bolmasa ve ol ḫatunlarnıñg özleride bir maṭlūbı bolmasa mālları (5) üçüngına alur idiler bularnıñg nikāḥıdaki ḫatunlarnıñg tolası irniñg ḫīşleridin yitim ḳalġan māldār (6) ḳuldār yitim ḳızlar bolup ir mezkūr ḳızlar üçün vaṣī bolġaç ġayrġa tikse ḳolındaki ḳul ve mālnı birmek aġır kilip (7) köñglide alġusı bolmasa ḳul ve māl vechidin alur idiler şubu cihetdin köp vaḳtde mundaġ ḫatunlar māllarnı (8) taşlap ḳullarıdın kiçip özlerini meẓkūr irdin ḳutḳuzar idiler el-ḥāṣıl taʿaddüd-i zevcāt mes'elesi ʿArablarda (9) bir niẓāmnıñg taḫtıda imes idi Dīn-i Mübīn-i İslām ve Millet-i Saʿādet-encām bu Taʿaddüd-i zevcātnı bir niẓāmnıñg (10) taḫtıġa yıġdı żarūret ʿārıż bolġan vaḳtde bir irge törtġıça ḫatun alмaḳġa ruḫṣat birdi ḫatun-(11)-lar arasıda irniñg ḳılmakını şarṭ ḳıldı ʿadāletni cārī ḳılmaḳdın ḳorḳsa bir ḫatunġa iktifā (12) ḳılmaḳġa fermān ḳıldı çünki Allah Zü'l-Celāl وان خفتم الا تقسطوا فى اليتمى فانكحوا ما طاب لكم من النساء مثنى وثلث ورباع فان خفتم الا تعدلوا (13) فواحدة اوما ملكت ايمانكم ذلك ادنى الا تعولوا

digen Sūre-i Nisā'-(14)-nıñg 3nci āyetini nāzil ḳıldı taʿaddüd-i zevcāt İslāmda mübāh bir iş bolsa mu lākin maṭlūb bir iş bolmay żarūret (15) vaḳtde ruḫṣat birilgen nerselerdendür Dīn-i İslām ʿumūmī bir dīn bolup her zamān ve her mekānga tatbīḳi mümkin bolmaḳ (16) lāzımdur eger İslām taʿaddüd-i zevcātnı bir yolı yoḳ ḳılsa gāhī ḫatun ṭarafda (17) żarūret

peydā bolsa ol vaḳtde ir ve ḫatunlarġa kette cerḥ bolur idi muḥārebe kibi baʿżı sebebler bile irler az ḳalġan (18) yirlerde ḫatunlarnı fuḥşdın saḳlamaḳ üçün ġāyet yaḫşi çāre taʿaddüd-i zevcātdür ve hem ḫatun tuġmasa anıñg (19) icāzesi birle ir ikinci ḫatun alsa ḥikmetġa muvāfıḳ ve maṣlaḥatġa muṭābıḳ ve ḫıfs-ı nesilġa münāsib bir iş imes mu (20) el-ḥāṣıl taʿaddüd-i zevcāt Dīn-i İslāmda memdūḥ ve şevāblıḳ bir iş imesdür ḫayli aġır şarṭ bile mübāḥġına bir işdür (21)İslām bu taʿaddüd-i zevcātnı bik tar żābıṭanıñg içiġa alıp ḳoyġan bir mübāḥ işdür anġa şol (22) ḳadar aġır şarṭ ḳoyulġan ḳi anı edā ḳılmaḳ ġāyet mertebede meşaḳḳatdür ḥāżırki kündeki kibi mücerred şehvāt-ı behīmiyyeġa (23) tābiʿ olup yaki ḫatundın öç almaḳ üçün ḫatun üstiġa ḫatun almaḳ İslām muḳteżāsı imesdür (24) insāniyyet ʿāleminiñg yarım yarṭasını teşkīl ḳılġan ve medenī milletlerde fevḳa'l-ʿāde mühim orun arnı işġāl itmekde (25) bolġan ḫatunlar fırḳasınıñg ʿArablarnıñg nezdide aṣlā ehemmiyet ve iʿtibārı yoḳ bi'l-külliye insāniyyet ḥuḳūḳ-(26)-larıdın maḥrūm idiler ḫatunlarġa faḳaṭ irlerniñg şehvāt-ı behīmiyyesini edā ḳılmaḳ üçün ḫalḳ ḳılınġan bir (27) maḫlūḳ dip naẓar ḳılur idiler ʿArablarnıñg ḫatunlarġa tola tübān naẓar bile naẓar ḳılışlarıġa ḳızlarnı tirik kömmek-(28)-leri ġāyet derecede rūşen delīldür ularda ir ölgendin keyin ḫatunġa mīrāṯ birmek yoḳ idi belki ḫatun (18)(1) emvāl-i mevrūṯedin sanalıp meytniñg vārisi anı mehrsiz almaḳġa mālik idi ḫatun hiç vechi bile boyun tāblıḳ (2) ḳılalmas idi şunġa oḫşa ḳızlarnıñg hem atalarıdın mīrāṯ almaḳla-

rı yoḳ idi mīrāṣnıñg hemmesi irkek (3) balalarġağına maḫṣūṣ idi bir kişiniñg nikāḥıda on ünbeş ḫatunıñg cem' bolup turulmaḳı bularnıñg ḥuḳūḳ ve (4)musāvātdın bi'l-külliye maḥrūm ikenlikiġa rūşen bürhāndür Cāhiliyyet zamānıda Hind binti ʿUtbe Selmā binti ʿAmr kibi (5) şecāʿat ve besālet bile muttaṣıf ve Ḥażret-i Ümmü'l-Mü'minīn Ḫadīce binti Ḫuveylid Raḍıyallahu Teʿālā ʿAnhā kibi ʿaḳl ve ray ve ḫurrem veʿulüvv ve himmet (6) veʿulüvv-i nefs ile maʿrūf Ḫansā binti Ṣaḫar kibi ḳuvve-i şiʿriyye birle meşhūr ḫatunlar bolsa mu lākin bular bik az idiʿumūmiyyet (7) ile ḫatun ḳadīmdin kilgen buzuḳ terbiye netīcesidin müḥen ve bedenen ve fikren ve tedbīren tecrübeten ġāyet mertebede (8) żaʿīf ve tüben bolup irlerniñg ḳol astıda bir oyunçaḳ idiler ammā Dīn-i İslām ḫatunlarnı bu esīrlik-(9)-din ḳutḳazdı şubu künlerde ġāyāt mütemeddin milletlerniñg ḫatunları yitelmegen ḥuḳūḳlarnı ularġa birdi (10) bunıñg fā'idesi ḫatunlarda mecmaʿlarda ḥattā ki ḫalīfeler ḥuẓūrıda şerʿi şerīf mīzānı çıḳmasdın İslām ḳanūnıġa (11)ḫelāl birmesdin öz ḥuḳūḳlarıdın müdafāʿa ḳıladurġan derecede ḥürriyet ve cesāret ṣāḥibi boldılar muḫtaṣar Cāmiʿ Beyān-(12)-ü'l-ʿİlm digen kitābnıñg 22nci ṣafḥasıda ẕikr ḳılınmış ki Emīrü'l-Mü'minīn ḫalīfe ḫalīfe Seyyidü'l-Mürselīn (13)ʿadālet-eşer Ḥażret-iʿÖmer Raḍıyallahu ʿAnh Mescid-i Şerīfniñg minberide şerʿī bir fermān birip turġanda bir ḫatun turup (14)mezkūr Ḥażret-iʿÖmer Raḍıyallāhu ʿAnhaġa mukābil turup ḫaṭā söz ḳıldıñg dip tenḳīd ḳılġanı mervīdür soñgra Ḥażret-iʿÖmer (15) bu işni mekerde körmey ve hem hiç melāl bolmay belki taḥsīn ḳılıp ḫatunnıñg sözi

dürüst ve özning sözi ḥaṭā (16) ikenini şol meclisde iẓhār ve iʿlām ḳıldı mana ḥatunlarnıñg esāret zindānıdın ḳutulup āzādlıḳ meydānıġa (17) çıḳḳanıġa ʿÖmer kibi heybetlik ḫalīfeniñg ḥuẓūr-ı sāmīleride bir ḫatunnıñg tenḳīd ḳılġanı açıḳ şāhiddür līkin (18) müteāḫḫirīnlerniñg zamān-ı fitne Ḳurānlarıda terbiyet ḳanūnları bozulġan ʿiffet-rişteleri ḫāhī irlerdin ve ḫāhī (19) ḫatunlardın üzülgen diller gülşenideki ensāb güllerigа yaḫşı mürebbīler bolmaġan sebebdin fitne ve fesād tiken-(20)-leri ġālib kilgen sebebdin müteāḫḫirīn ʿulemālar iḫtiyāt yolnı tutup ḫatunlarnı yine esāret zindānıġa tapşur-(21)-dılar Cāhiliyyet zamānıda ḫatunlarnıñg yüziġa perde salmaḳ ve bürḳenmek ʿādeti yoḳ idi ʿArab ḫatunları her (22) vaḳt irler bile iḫtiyāt ḳılıp bāzārlarda sevālanur idiler muḥārebelerde ḥāẓır bolup irleriġa yardım ḳılur (23) idiler bir ḫatunnıñg ḫāhlasa ḳaydaġ ir kişi birle sözleşki ularnıñg nezdide ʿayıb imes idi ʿArablarda (24) perdeniñg yoḳlıġı ḫatunlarnıñg ʿālem-i insāniyetde ḥuḳūḳ igesi bolup ular kibi insān bolġanıdın imes (25) idi belki bularnıñg perdesiz yürmekleri bedevīlikdin kilgen bir iş idi çünki ṣaḥrālarda bir yirdin (26) yine bir yirġa köçüp tirik çilik ḳıladurġan ḳavmlerde bürgenmek ve perdelenmek yoḳdur çünki Ḳırġızda ve Tatar-(27)-larda ve bulardın başka biyābānlarda ve taġlarda sükūnet ḳıladurġan ḳavmlerde ḫatunlarnıñg ḳaçmaḳ ve bürgenmek (28) ʿādeti ʿArablarnıñg ġāyet mertebede ḳabīḥ bir iş bar idi bular kız balalarnı tirik kömüp iter idiler (19)(1) tirik kömülgen kıziġa vi'd ve vi'de-i mevde dirler ve'd

yaʿnī ḳızını tirik kömmek ḳabīlelerniñg hemmesideʿumūmen (2) bar idi barıp barıp kilip Dīn-i İslām kilgehde bik az ḳabīlelerde ḳalġan idi şubu Temīm Ḳabīlesideʿādet (3) artuġraḳ ẓuhūr ḳıldı ḳızlarnıñg tirik kömülmekiġa birinci sebeb bolġan nerse ʿArablar bolsa ceng bile tarac (4) ve ġāret bile maʿīşet ḳıladurġan ḫalḳlar idi ḳızlar esīr ḳılanıp ana ve ata ve ḫīşleriġaʿār ve nāmūs bolur idi zīrā ki (5) ʿArablar her vaḳtde biri yine biri ile ceng ḳılur idiler biri yine biriġa iġāre ve talañg bolañg ḳılur idiler ġālib (6) kilgenleri maʿlūb bolġanlarnıñg māllarnı ḳoġlap ḫatun ve balalarnı esīr ḳılıp kiter idiler oġul bala bolsa kiçik-(7)-din ibtidā ḳılıp ceng esbāblarnı istiʿmāl ḳılmaḳnı taʿlīm ḳılıp ceng işleriġa māhir bolur idiler bu sebebdin (8) özleridin müdafāʿa ḳılmaḳġa ḳādir idi esīr tüşken sūretde anıñg ḳaçıp ḳutulmaḳı yaki başḳa bir sebeb bile özi-(9)-niñg ḳabīlesiġa ḳaytıp kilmeki iḥtimāl idi belki köp vāḳiʿ idi ve hem oġul balalarda esīr bolsa hem ança köpʿār (10) ve nāmūs yoḳ idi ammā ḳız bala bolsa żaʿīf veʿāciz bolġan sebebdin esīr alġan ḳabīleġa didek bolup anıñg (11) ulardın ḳutulmaḳ bik yıraḳ belki mümkin imes derecede idi ve hem kız ṭarafıdın boladurġanʿār ve nāmūs (12) kette idi şubu sebebdinʿArablarʿumūmen kız balanı yaḫşi körmes idiler ḫatunlarnı ḳız tuġsa fevḳa'l-āde maḥzūn olur (13) idiler bu maẓmūnnı Cenāb-ı Allah Kerīm Ḳur ān-ı Kerīmde Naḥl Sūresiniñg 58nci 59ncı āyetleride (14) واذا بشر احدهم
بالانثى ظل وجهه مسودا وهو كظيم يتوارى من القوم من سوء ما بشر به ايمسكه
على هون ام يدسه فى التراب الا ساء

(15) dip beyān eyledi ʿArab şubu sebebdin ḳızlar-

nı tirik kömür idiler belki suġa çömdürüp iter idiler (16) yaki ẕebḥ ḳılur idiler baʿżı ʿArablar oġul balaları onġa yitse birni ḳurbānlıḳ ḳılurġa neẕr ḳılur idiler neẕr ḳılġan-(17) larnıñg biri Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemniñg babası ʿAbdu'llah idi ʿArablarnıñg ʿāḳil ve dānişmend ve ḥakīmleri (18) ʿArablarnıñg ḳız balalarını tirik kömmek kibi ḳabīḥ işlerġa rāżı imes idiler ular ilācı bar bu işġa (19) muḳābil turup anı yoḳ ḳılmaḳġa saʿy ve ictihād ḳılur idiler tirik kömüledurġan ḳızınıñg anasıġa māl ve tiveler (20) birip ḳızınıñg ḥayātını satıp alur idiler meşhūr Zeyd bin ʿAmr bin Nüfeyl Ṣaʿṣaʿa bin Nāciye ve başḳalarnıñg köp (21) ḳızlarnı defn ḳılınmaḳdın ḳutḳazġanı rivāyet ḳılanadur meşhūr şāʿir Ferezdaḳ tirik kömüledurġan ḳızlarnı (22)ḥalāṣḳılġan babaları birle iftiḫār ḳılıp şiʿr

وما الذی احیی الوئید وغالب
وعمرو وما حاجب الماقارع اولئک ابنائی فجئنی بمثلهم اذا جمعتنا یا جریر المجامع (23)

(24) dip terennüm ḳıladur

(25) ḲIZ BALANI TİRİK KÖMMEKNIÑG ṬARĪḲI

(26) Uşbu keyfiyetde idi ki ḳız alta yaşġa kirgende ir ḫatunıġa balañgnıñg kiyimlerni kiydürüp ḫuşbūy (27) ḳılġıl ḫīşlerinıñg ḳaşıġa mihmāndārlıḳġa alıp baramen dir idi ve hālen ki mundın ilgeri şaḥrāda bir ḳuduḳ körlep (28) ḳoyur idi mezkūr ḳuduḳġa barıp balaġa ḳuduḳnı körsetür bala mezkūr evrāġa ḳa-
(20)rap turġanda arkasıdın iştip (1)tüşüp üstiġa tofraḳ taşlap : iter idi baʿżılar ḳızını alta yaşḳa yetkünçe terbiyet ḳılmay toġulġan hemān kömüp (2)iter idi Ḳur ān-ı Kerīmde uşbu ʿādetni bāṭıl ḳılmaḳ ḥaḳḳıda neçe āyetler nāzil bolup bularnı ġāyet

mertebede (3) ʿayıb ḳıladur Benī İsrāʿīl Sūresiniñg 31nci āyetide ولاتقتلوا اولادكم خشية املاق نحن نرزقهم و ايا كم ان قتلهم كان خطا كبيرا (4) didi ve yine Enʿām Sūresiniñg 137nci āyetide وكذلك زين لكثير من المشركين قتل اولادهم شركاؤهم (5) didi ve yine mezkūr sureniñg 130ncı āyetide قد خسر الذين قتلوا اولادهم سفها بغير علم وحرموا ما رزقهم الله افتراء على الله قد ضلوا وما كانوا مهتدين (6) didi ʿArablarda harāḳ içmek ġāyet (7)mertebede köp idi harāḳ içmek ile ir ve ḫatunlar mübtelā idiler harāḳ içmek ʿArablarnıñg içide bizlerniñg (8) içimizde sinçay içmek kibi tabīʿī bir iş idi anı bir yolı taşlamaḳ ularġa bik aġır kilgendin İslām harāḳnı derḥāl (9) aldırap ḥarām ḳıldı belki bu mesʾelede ġāyet derecede tedrīc ḳāʿidesini reʿāya ḳıldı ḫamr ḥaḳḳıda ol nāzil bolġan (10) āyet يسئلونك عن الخمر والميسر قل فيهما اثم كبير ومنافع للناس واثمهما اكبر من نفعهما digen Sūre-i Baḳara(11) 219ncı āyetdür bu āyet ḫalāyıḳlarnıñg bir az ḫamrdın perhīz ḳılmaḳlarıġa sebeb boldı bu āyetdin keyin يا ايها الذين امنوا لا تقربوا الصلوة وانتم سكارى حتى يعلموا ما تقولون (12) digen Sūre-i Nisāʾnıñg 43ncı āyeti nāzil boldı (13) bu āyet bile müselmānlar harāḳ içmekni ḫayli kem ḳıldılar soñgra يا ايها الذين امنوا انما الخمر والميسر والانصاب والازلام رجس من عمل الشيطان فاجتنبوه لعلكم تفلحون انما يريد الشيطان ان يوقع بينكم العداوة والبغضاء في الخمر والميسر ويصدكم عن ذكر الله وعن الصلوة فهل انتم منتهون (14) (15) digen Māʾide Sūresiniñg 89ncı 90 (16)ncı āyetleri nāzil boldı bu āyetler bilen harāḳnı cezmen ḥarām ḳılındı baʿżı kişiler ḥattā ki baʿżı ḳabīleler İslām (17)-da

mücerred harāḳ ḥarām bolmasa idi bizler İslāmnı ḳabūl ḳılar idük (18) digenleri harāḳ içmek ʿArablarda ifrāṭ derecede bolġanıġa dėlīldür ʿArablar ḫamr bile şol ḳadar mübtelā idi ki anıñg üçün (19) muʿteber libāslarıdın ḥattā ki özleriġa ġāyet derecede hürmetlik fevḳa'l-ʿāde ḳaderlıḳ nerselerdin kiçer idiler Kaʿbe-i Muʿaẓẓamanıñg (20) miftāḥıġa mālik bolġan Ebū Ġubşān El-Mülkānī Ḳuṣay bin Kilābġa bir tulum harāḳnıñg berāberiġa mezkūr miftāḥnı (21) satmaḳ derecede rezāletġa irtiḳāb ḳılġan idi uşbu sebebdin Kaʿbe-i Muʿaẓẓamanıñg sedāneti Ḫuzāʿā Ḳabīlesidin (22) Ḳureyşġa yötkildi şubu bārede şāʿir aytadur

باعث حراءه بيت الله اذ سكرت ... بزق خمر وبنت صفقة البادى

(23) باعث سدانتها بالزور وانصرفت ... عن المقام وظل البيت والنادى

(24) ʿArablar hemmesi ʿumūmen ḥarāḳnı meclis ḳurup yıġılıp içer idiler köp vaḳtde köñgül açıp meserret bāzārını ḳızıtmaḳ (25) üçün cemʿ bolġan meclişleride didekler naġme ḳılıp ḫoş āvāz birle ġazel oḳur idiler Cāhilīyyet aşrıda harāḳ (26) satıladurġan maḫṣūṣ dükkānlar bar idi ḫamr ḳadar meşhūr bolsa mu yine ḫamrnı özigа taḥrīm ḳılġan baʿżı fırḳat-ı selīme-(27)-lerniñg igeleri bar idi bular ḫalāyıḳlarġa harāḳnıñg żararını beyān ḳılıp ol ḫamrnı mümkin ḳadar yoḳatmaḳ-(28)-ġa saʿy-ı ictihāt ḳılur idiler Ḥażret-i Risālet-penāhmiz ʿAleyhi's-Selām

(21) nübüvvet kilişdin ilgeri hem şubu ḫamrnı özigа (1) ḥarām ḳılġan żātlardın olup aṣlā harāḳ içmes idi

(2) CĀHİLIYYET ZAMĀNIDA ʿARABLAR SEFERĠA ÇIḲMAḲÇI BOLSALAR YAKİ

(3) Bir ticāretġa barmaḳçı bolsa yaki ḳızġa toy ḳılmaḳçı bolsalar yaki bir kişiniñg neseside iḫtilāf ḳılsalar ʿUzzā Hübel

kibi meşhūr (4) bütlerniñg yanıġa barıp bu işniñg ḫayrlik boluş bolmaslıġını bilmek üçün Ezlām dip atalġan (5) maḫṣūṣ oḳlar bile istiḳsām ḳılur idiler meṯelā bir kişi seferġa çıḳmaḳçı bolsa biriġa emrni rabbī yine biriġa nihānī (6) rabbī dip yazılġan iki oḳnı alıp bir nerseġa salıp aralaştırup soñgra ḳolını salıp bir oḳnı (7) alur idi emrni rabbī yazılġan oḳ çıḳsa işide iḳdām ḳılur idi nihānī rabbī yazılġan oḳ çıḳsa seferdin ḳaytıp (8) ḳalur idi şunġa oḫşa bir kişiniñg nesebide iḫtilāf ḳılsalar biriġa Men Kum yazılġan yine biriġa Men Ġayr-ı Kum yazılġan yine biriġa (9) Mulṣaḳ üç oḳnı tübre kibi bir nerseniñg içiġa salıp aralaşturup birini alur idi eger Men Kum yazılġan oḳ çıḳsa (10) ol kişini özleridin sanar idiler ve eger Men Ġayr-ı Kum yazılġan oḳ çıḳsa mezkūr kişidin yıraḳ ḳaçar idiler (11) ve eger Mulṣaḳ yazılġan oḳ çıḳsa bu kişi ḳabīle arasıda Mechūlü'l-Neseb bolup ḳalur idi istiḳsām bi'l-Ezlām köp-(12)-raḳ vaḳtde Hübel digen bütniñg yanıda bolur idi bundın başka bütlerniñg yanıda hem istiḳsām ḳılanur (13) idi meşhūr şā'ir İmrü'l-Ḳays atası Ḥacerni Benī Kinde öltürgende añglap ḳātillerdin ḳışāṣ almaḳ bāreside Zü'l-Ḥāṣ (14) nām bütniñg yanıda istiḳsām ḳılıp özliniñg murādı çıḳmaġan sebebdin bütġa ġażab kılıp şubu beytni inşād ḳıldı

(15) لو كنت يا ذا الخلص الموتورا لم تندعن قتل العداة ذورا

(16) bu'ādetniñg aşılsız bir ḫurāfātġa tābi' bolmaḳ ikenini beyān ḳılmaḳġa hiç bir ḥācet yoḳdur bunı Allah Kerīm (17) Ḳur ān-ı Kerīmde Mā'ide Sūresining وان تقسموا بالازلام ذلكم فسق

digen 3nci āyetini nāzil ḳılıp ve yine mezkūr Mā'ide (18) Sūresiniñg انما الخمر والميسر والانصاب والازلام رجس من عمل الشيطان digen 90ncı āyetini nāzil (19) ḳılıp ḥarām ḳıldı mezkūr istiḳsāmnı zor işlerde ve kette emrlerde bütlerniñg ḳaşıda bütlerniñg sādin yaʿnī (20) ḫādimleri ṭarafıdın ecr ḳılınur idi kiçik parça parat işlerde öz üyleride özleri ḳılur idiler meysir bir nevʿī (21) meşhūr oyundur kiʿArablar fevḳa'l-ʿāde maḳbūl ularda bik körkem ve memdūḥ bir iş idi meysir köpraḳ (22) açlıḳ ... ḳaḥṭçilik vaḳtleride oynalıp oynaġuçılar özleri fā'idelenmey belki faḳīrler fā'idelenür idiler meysirniñg (23) ʿArablar nezdide memdūḥ ve iftiḫār ḳılanadurġan bir iş bolmaḳ şubu sebebdindür cāhilī (24) ...

ARABLARNING MEYSIR OYNAMAK BIRLE İFTIHALE KILGANI

(25) سهل الخليفة مشتاقا قدح الى ذواحد الدرى حمال اثقال

(26) kibi şiʿrleri tola köpdür meysir oynaġuçılar köp vaḳtde biri yine biriġa utürup bütün māllarıdın ayrılıp ḳalur idi (27) bu sebebdin meysirni Dīn-i İslām ve Millet-i Saʿadet-encām menʿ ḳıldı Cāhiliyyet zamānıda başḳa ḳavmler kibiʿArablar hem ḳul (28) alur işletür idilerʿArabda ḳul almaḳ işlet-
(22)mek köp şāyiʿ ve meşhūr idi (1) zīrā kiʿArablar soḳuşçı muḥārebeçi bir ḳavm idiler cengde esīr tüşken kişilerni özleriġa ḳul ḳılıp ularnı tola (2) küç ve aġır ḫıdmetlerġa salur idiler ʿArablar ḳulġa ġāyet derecede ḥaḳāret közi bīlen ḳarar idiler ularnıñg naẓarıda (3) ḳulnıñg ḥayvāndın farḳı yoḳ idi ḫoca ḳulġa özi ḫāhlaġan muʿāmeleni ḳılurġa anġa öz ḫāhlaġanıça aġāb (4) ḳılmaḳġa iḫtiyārlıḳ idi ʿArablar dideklerni fāḥişe

ve zinā ḳılmaḳġa teklīf ḳılıp ecr alur idiler bu ḳulluḳ mes'elesi (5) ʿArablarda ġāyet meşhūr ve şāyiʿ bolup ḳullarġa bik ḥaḳāret naẓarı ile ḳarāp ḳulnı ḥayvāndın farḳ itmegen (6) sebebdin şerīʿat-i İslāmiyye ḥocalarġa ḳullar ile ḳarındaş kibi muʿāmele ḳılmaḳġa fermān ḳıldı özleri kiygen kiyimni (7) kiydürmekġa özleri yidürgen taʿāmdın birmekġa kiltüralmaydurġan ḫıdmetġa teklīf ḳılmasġa (8) ve ḳullarġa işleride yardım ḳılmaḳġa emr ḳıldı müsteşriḳlerniñg baʿżısı aytmış ki ʿArablarda ḳul almaḳ ḳul işletmek (9) bik şāyiʿ bolġan sebebdin anı bir yolı yoḳatmaḳ bik müşkil idi bir yolı yoḳatsa niçe nevʿ fesādlarġa bāʿiṣ bolur (10) idi bu sebebdin İslāmiyet anı bir yolı yoḳatmadı andaġ bolsa şerīʿatniñg maḳṣādı ḳaydaġla bolsa (11) bir vaḳt ḳulluḳnı yoḳatmaḳ bolġan sebebdin anı bik tar żābıṭanıñg içiġa aldı şerīʿatniñg ẓıhār yemīn (12) ḳatl ḫaṭā kibi işleriniñg küffāriyetde ḳul āzād ḳılmaḳġa fermān ḳılmaḳ şubu raḳībni yoḳatmaḳġa yol açmaḳ idi (13) Resūl-i Ekrem Ṣallalahu ʿAleyhi ve Sellem Benī El-Muṣṭalıḳ Ġazvesiде esīr alınġan Cüveyriyeni āzād ḳılıp özi nikāḥlap alġanı (14) şol cengde esīr tüşken kişilerni ṣaḥābelerdin āzād itdürmek maḳṣādı mebnī idi ḳulını ḳıynaġan kişiġa (15) Resulullahu Teʿālāniñg şol ḳulını āzād ḳılmaḳġa fermānı siḥāḥlarda mezkūrdur kün tutulġanda ḳul āzād ḳılmaḳ ile emr (16) ḳılġanı Buḫārīde mezkūrdur mana şubu işlerniñg hemmesi ḳullıḳnı yoḳatmaḳġa mebnī idi ehl-i İslām başka köp (17) mes'elelerde Ṣāḥib-i Şerīʿatniñg irşādıġa irgeşmegen kibi ḳulluḳ mes'eledeki irşādıġa hem irgeşmedi eger (18) ehl-i

İslām Peyġamberimizdin keyin şubu irşād yolı ile yürgen bolsalar idi ḳarn-ı evveldeġına ḳulluḳ yoḳalıp ḳalur idi (19) ḥāżırda bütün dünyāda ḳulluḳ ve hem tamām milletlerde rıḳḳiyet muḳābil turup hemmedin (20) ilgeri ceng ḳılġan ʿArablarda Mekke-i Mükerremede ḥayvān ornıda ḳul ve kenizekler satılmaḳtadur bu iş ehl-i islāmġa (21) ʿādat ve nāmūs ʿimes mu mezkūr müsteşriḳlerniñg kelāmı tamām boldı bu kelāmnıñg maḳbūl yirleri bolġan kibi merdūd yirleri hem (22) bolsa kerek ʿArablarnıñg yaramas işleridin biri ular baʿżı ḥayvānlarnı özleriġa ḥarām ḳılur idiler meşelā (23) tive beş bala tuġup keyinkisi irkek bolsa şol tiveniñg ḳulaġını yarıp anı ʿminmey saġmay öltürmey (24) ḳoyup birür idi mezkūr tive özi ḫāhlaġan yirde otlap yürer idi ḫāhlaġan yirde su içer idi hiç menʿ (25) kılınmas idi munı bāhire dir idiler şunġa oḫşa bir tive on tişi tive tuġsa mezkur tivedin aşlā fā'ide (26) almay öz yolıġa ḳoyup birür idiler munġa sā'yibe dir idiler irkek tiveniñg şublidin peyderpey on tişi (27) tive vüǰūdġa kilse ol irkek tiveni öziġa ḥarām ḳılur idiler anġa minmes idiler yüñgini hem ḳırḳmas idiler el-ḥāṣıl (28) andın hiç bir ṭarīḳa ile Fā'ide almas idiler bunġa ḥāmī dir idiler ḳoy beş (23) merre peyderpey iki gizek tişi ḳoza (1) tuġsa mundın keyin mezkūr ḳoydın tuġulġan ḳoylarnı irlerġa yimek dürüst ḫatun kişilerġa dürüst imes idi eger (2) ölük tuġsa hemmeġa yimek dürüst idi munġa vasīle dir idiler tiveniñg birinci balasını teberrüken maʿbūdlarnı nāmıġa ḳurbān (3) ḳılur idiler munı ferʿdir idiler Receb ayda ṣanāmleriġa taḳarüben ḳurbān bo-

ġazlar idiler munı ʿuteyre dir idiler uşbu ṭarīḳ (4) ḥelāl bolġan ḥayvānlarnı hiç bir sebebsiz özleriġa ḥarām ḳılmaḳ ʿArablarda şāyiʿ idi yuḳarıda ẕikr ḳılınġan (5) işler hemmesi maʿbūdlarınınġ ḫāṭırlarını tapmak üçün ve ularġa taḳarrüb izlemek üçün ḳılanur idi aṣlā (6) hiş bir żarar ve fā'ideġa ḳādir imes taş ve yıġaçlardın ḳorḳup nefs-i ārzū ḳılġan nerselerdin ḳaytar idiler (7) Allah Sübḥāne ṭarafıdın baḫşinde ḳılınġan ʿaḳlġa tābiʿ bolmay ol niʿmet ʿaẓmiġa küfrān ve nā-şükrlik ḳılur (8) idiler bu sebebdin Ḳurān-ı Kerīmde bu bārede köp āyet kilip bularnı ḫaṭāġa nisbet birdi hiç bir aṣl ve bührāneġa (9) müstenid bolmay faḳaṭ ata analarıdın ḳalġan bir āyetġa tābiʿ bolmaḳlarını cehlġa nisbet birip ular (10) ʿaḳlınınġ niʿmet-i ʿaẓmisiga nā-şükrlik ḳılıp mezkūr ʿaḳlni ḥürmet ḳılmadılar dip beyān ḳıldı ʿArablarnınġ uluġ (11) ʿibādet ḥükmiġa kirgen bu ḳabīḥ ʿādetlerini red ḳılıp Ḳurʾān-ı Ḥakīm' de ولحام ولكن الذين يفترون على الله الكذب (12) ماجعل الله من بحيرة ولا سائبة ولا وصيلة dip Mā'ide Sūresi' niṅġ 103nci āyeti (13) nāzil boldı ammā ferʿ ve ʿuteyre ḥaḳḳıda egerçi Ḳurān-ı Macīdde bir söz vāḳı̄ bolmasa mu līkin İmām-ı Tirmizi Raḥmetu'llahu lā-ferʿ ve lā-(14) ʿuteyre digen ḥadīṣni rivāyet ḳıldı ʿArablarnınġ ʿādetlerniṅġ biri ular nesebġa fevḳa'l'āde riʿāyet ḳılur idiler (15) neseblerinińġ kettelıġı birle tefāḫür ve tebāhi ve temeddüḥ ḳılmaḳ ularda ġāyet mertebede meşhūr idi meşhūr ʿUḳāẓ (16) ve başḳa bāzārlarda sözlengen ḫutbeler ve oḳulġan ḳaṣīde ve ebyātlarnınġ tolarakı riyāset siyāset saḫāvet (17) şecāʿat himmet birle şöhret tap-

ġan ata babaları birle iftiḫār ḳılmaḳdın ibāret olup ularnıñg menāḳıbı sanamak (18) maḳṣūd idi mezkūr müfāḫire ekṣer evḳatda aralarıda cengniñg otını ḳızıtmaḳġa sebeb bolur idi Şerī'at-ı İslāmiye (19) mezkūr cāhil 'ādetni bāṭıl ḳıldı insānnıñg insān bolmaḳ ve kemālġa yitmeki ata babalarıġa nisbet birilmek ile imes- (20)-dür belki öz'ameli ḫileġına boladur didi neseb ile tefaḫür ve mübāḥat ḳılmaḳ ehl-i islām içide hem az imes (21) bu sebebdin münāsib-i şer'iyye ve münāsib-i siyāsiye öz müsteḥaḳḳlarıġa nā-ḳuşūr olmay neseb izdelip ġayr-ı müsteḥaḳḳlarıġa (22) biriledür soñgra mezkūr ġayr-ı müsteḥaḳḳlar aḥḳam ve şerāyi'din ḫaberi bolmaġaç köp kişilerniñg gümrāh bolaşıġa (23) bā'is boladur el-ḥāṣıl her yirde ḥaḳḳānī 'ulemālar bolmasa yaki 'ulemālar bolup riyāset ularda bolmay belki riyāset ve manṣıb (24) tācı cühelālarnıñg başıda bolsa her vaḳt-i 'āmihlerniñg gümrāh bolaşıġa zor sebeb boladur ḫapança Peyġamber 'Aleyhi's-Selām (25)

د.بن ان الله لا يقبض العلم انتزاعا ينتزعه من العباد ولكن يقبض العلم بقبض العلماء حتى اذا لم يبق عالماً اتخذ الناس رؤسا جهالا فسئلوا فافتوا بغير علم فضلوا واضلوا

(26)

digen ḥadīṣni Buḫārī ve Müslimler Ḥażret-i 'Abdu'llah bin 'Ömer Raḍıyallahu 'Anhümādın (27) rivāyet ḳıldılar bu ḥadīṣniñg maẓmūnı Allahu Te'ālā 'ilmni bendelerdin bolup tartıp almaydur lākin (28) ol Allahu Te'ālā 'ilmni 'ulemānı ḳabż ḳılmaḳ bile ḳabż ḳıladur ḫattā ki Allahu Te'ālā hiç bir 'ālimni bāḳi
(24) ḳoymas (1) ḫalāyıḳlar cāhil nādān kişilerni re'īs ḳāḍı müftī şeyḫ imām muḥtesib ḳılurlar soñgra mezkūr cāhiller aḥḳam-ı

şerʿiyyedin (2) suʾāl ḳılanadur bes ularʿilmsiz fetvā bire-
dür bes ular özleri hem gümrāh bolurlar ḫalāyıḳlarnı hem
gümrāh ḳıladur-(3)-lar digen güftār-ı ḥikmet-nişārdurʿArab-
lar öz cinsleriġa ġāyet derecede mutaʿaṣṣıb idiler ularnıñg
naẓarıdaʿAcemī-(4)-lerniñg ança ehemmiyeti yoḳ idi ular fa-
ḳaṭ özleriġa ādem sanap başḳa kişileriġa bik tübin naẓar ile
ḳarap ularnı (5) taʿẓīm ḳılmas idiler Şerīʿat-ı İslāmiye
ʿArablarnıñg maġrūrlıḳlıġa ان اكرمكم عند الله اتقىكم
āyeti ile (6) لا فضل لعربى على عجمى الا بالتقوى
ḥadīṯi ile bir hem birip ularnı maġrūriyyet
zülumātıdın ḫalāṣ ḳıldı

(7) ʿARABLARDA EŞHŪR-İ ḤAREMNİ

(8) Yaʿnī Māh-ı Receb Māh-ı Zī'l-Ḳaʿde Māh-ı Zi'l-Ḥicce Māh-ı
Muḥarrem uşbu tört aynı iḥtirām ḳılmaḳ bar idi buʿādet Haż-(9)-
ret-i İbrāhīm ve İsmāʿil ʿAleyhi's-Selāmdın bāḳi ḳalġanʿādet-i
hüsneler cümlesidin idi ʿArablarnıñg mezkūr aylarnı (10)iḥ-
tirām ḳılmaḳları şol derecede idi ki bir kişi atasını ya ḳa-
rındaşını öltürgen kişini ḳıṣāṣ almaḳ üçün (11) izlep yürüp
Eşhür-i Ḥaremde fırṣat tafsa anġa taʿarrūż ḳılmas idiler
Eşhür-i Ḥaremde muḥārebe bolmay tarac marac (12) hem bolma-
ġan sebebdin her kişi ḥāṭır cem ḫāhī dostnıñg şehriġa bar-
sun ve ḫāhī düşmenniñg şehriġa barsun (13) ḫavf teşvīşsiz
barur idi evvelde Eşhür-i Ḥaremniñg ḥürmeti şubu ṭarīḳada idi
keyin ʿArablar bu Eşhür-i (14) Ḥarem bāresideyaman taṣarruf
ḳıldılar Eşhür-i Ḥaremde muḥārebe ḳılmaḳ żarūr kilse yine
bir aynı anıñg özigа ḥürmet ḳılmaḳçı (15) bolup muḥārebe ḳılur

idiler baᶜżı yıllarda mezkūr Aylarnıñg ḥürmeti rehāye ḳılınıp ve baᶜżi yıllarda ḥürmet ḳılınmas (16) belki ol Aylarnıñg öziga başḳa Aylarda muḥārebedin tarac maracdın yıġılıp şubu başḳa aylarnı ḥürmet ḳılur (17) idiler Cenāb-ı Allah Kerīm Tevbe Sūresinde

ان عدة الشهور عند الله اثنا عشر شهرا في كتاب الله يوم خلق السموت

والارض منها اربعة حرم ذلك الدين القيم فلا تظلموا فيهن انفسكم وقاتلوا المشركين كافة (18)
كما يقاتلونكم كافة واعلموا ان الله مع المتقين انما النسيء زيادة في الكفر يضل به
الذين كفروا يحلونه عاما ويحرمونه عاما ليواطئوا عدة ما حرم (19)
الله فيحلوا ما حرم الله زين لهم سوء اعمالهم والله لا يهدي القوم الكفرين
(20)

digen 36ncı (21) āyetlerini bu bārede nāzil ḳıldı ᶜArablarnıñg hemmesi saḥāvet ve civānmerdlik bile muttaṣıf olup mihmānnı ḥürmet ḳılmaḳ gerdānıġa farż kibi idi

(23) ᶜARABDA ŞOL ḲADAR CİVĀNMERDLER BAR IDI Kİ

(24) özi minedurġan muᶜteber tive ve muᶜteber atlarını soyup mihmānnı ziyāfet ḳılur idi ᶜArablarnıñg saḫāveti (25) ve civānmerdliki bāreside söz ḳılıp bu risāleni öz aytmaḳġa ḥācet yoḳdur ᶜArablarda civānmerdlik birle şöhret (26) tafġan ve saḫāvet birle ḍarb-ı meṣel ḳılınġan kişiler bik köp idür meṣelā Ḥātem-i Ṭā'i Kâb bin Māme Evs bin Hāriṣe Harem (27) bin Sinān ᶜAbdu'llah bin Cüdᶜān Kas bin Saᶜd kibi saḫīlikda ḍarb-ı meṣel ḳılınġan kişiler bik köp idi (28) ᶜArablar ġāyet mertebede yüreklik ve cürᵉetlik şecāᶜatlik bir ḳavm idiler bu-
(25)larnıñg şecāᶜatlik bolmaḳı köpraḳ (1) tabīᶜat-ı bilāddın

kilür idi zirā ki ularnıñg zemīnleri menbet-i ṣāliḥ olmaġan sebebdin zirā at ḳılış bağçe (2) terbiyet ḳılış dıraḫt ḳoyup fā'ide alış kibi işlerġa şuġl ḳılmay belki köprak işleri biri yine biri ile ceng ḳılıp (3) ġārit almaḳ ve tarac ve bulañg talañg ḳılmaḳ idi mundaġ ḳavmiñg şecā'at ve cür'et üstide neşv ü nümā tapmaḳı (4) ma'lūmdur 'Arablar şecā'at ve cür'etde ḳaysı derecede ikenleklerini bu risālede beyān ḳılmaḳġa ḥācet yoḳdur (5) bularnıñg eş'ār ve ebyātlarıġa naẓar ḳılmaḳ ile eşkār ma'lūm boladur 'Arablar şundaġ zor cür'et ve şecā'at ile muttaṣıf (6) bolsalar mu līkin bu şecā'atdin fā'idelenmey belki özleriġa żarar ḳılur idiler ular şecā'atlerini öz ḳarındaşları bile (7) ceng ḳılmaḳ üçün ṣarf ḳılur idiler özleriniñg ḳuvvetlerini özleri yoḳatur idiler eger 'Arablar şol cür'et ve şecā'atleri (8) bile ittifāḳ olup birlikedin baş çıḳarıp birniñgdin kol çıḳarıp ḫārijī düşmenleriġa muḳābil tursalar (9) idi ular düvüm Farislerniñg idāresining taḫtıda bolmay belki ularġa ḫoca bolur idiler 'Arablarnıñg ġāyet (10) memdūḥ ḫalḳlarıdın biri vefā idi ularnıñg naẓarıda īfā-i ahd ḳılmaḳ sözde ve fi'lde rāstlık ḳılmaḳ yaḫşi muḳaddes (11) bir vaẓīfe bolup andni bozmak sözġa ḫilāf ḳılmaḳ yalġan söz ḳılmaḳ tola mezmūm bir iş sanalur idi şubu (12) ḳadar dilleri ḳatıḳ aḫlāḳları birig bolup turup uşbu yaḫşi ḫalḳnıñg bolġanı ta'accübġa muḳteżā (13) bir işdür Semevāl bin 'Ādiyā Ḥanẓala bin 'Akrā Ḥāriṣ bin Ẓālim Ebū Ḥanbelū't-Ṭā'i Fukeyhe binti Ḳatāde kibi vefāda ḍarb-ı (14) meşel bolġan kişiler 'Arablarda tola köp idi 'Arablar 'izzet-i

nefslikni istiḳlālni yaḫşi köredurġan ẓulm ve cebrni (15) ve ḫārlıḳnı taḥammül ḳılalmaydurġan bir ḳavm idi bu ḫalḳ ᶜArablarda ᶜumūmī idi ᶜArablarda

(16) ZĪ ḲĀR BEṢŪS VE BAŞḲA ŞŪHŪR MUḤĀREBELERNIŃG SEBEBİ

(17) Teftīş ḳılınsa hemmesi ᶜizzet-i nefslikġa ḫārlıḳnı taḥammül ḳılmaslıḳġa rāciᶜ boladur meṯelā Fārisler bile ᶜArablar arasıda (18) bolġan meşhūr Zī Kār Muḥārebesiniń sebebi şubu ᶜizzet-i nefs idi aṉglaġıl ki Kisrā Nuᶜmān bin El-Munzirni (19) Müdāyiṉġa ḳıçḳırġanda Nuᶜmān bin El-Munzir öltüreleşini bilip hemme esbāb cabduḳlarını ve hem ḫatun bala-(20)-çaḳalarını Hānī bin Mesᶜūd Eşyebānīde vedīᶜat ḳoyup idi meẕkūr Nuᶜmān Ḥabeşde vefāt bolġanda Kisrā meẕkūr (21) Hānī bin Mesᶜūddın Nuᶜmannıń vedīᶜatlarını ṭaleb ḳıldı bu mes'ele Hānīniń ᶜizzet-i nefsiġa ḫalel birgan sebebdin (22) meẕkūr vedīᶜatnı Kisrāġa birmey muḥārebeġa ḥāẕırlandı hemme ᶜArab ḳabīlelerine bu ḫuṣūṣda teşvīḳ ḳıldı şubu (23) sebeb birleᶜArablar birle Kisrānıń askerleri arasıda muḥārebe başlanıp ᶜArab ġālib kildiler Besūs Muḥārebesi-(24)-niń sebebi hem şundaġ ibā-i ṣanīmᶜizzet-i nefs ġa rāciᶜ idi Cessās bin Mürreniń ḫālası Besūsnıń ḥimāye-(25)-sindeki bir kişiniń tivesi Cessāsnıń tivesi bile otlap yürer idi bir küni Küleyb özıniń arż-ı ᶜāliyedeki (26) maḫṣūṣ zemīniġa Besūsniń ḥimāyeside bolġan bir kişiniń tivesining kirgeni körgeç meẕkūr (27) tiveniń yıllıġa oḳ birle atıptiveni öltürdi Besūs mundın ḫaber alıp ve idlāh dip istiġāṯa ḳıldı (28) Cessās ḫālesiniń ḥimāyeside bolġan kişiġa yetken bu ḫārlıḳnı yumak üçün

(26)fırṣat tapıp Küleybni (1) atıp öltürdi şubu sebebdin Kuleybniñg ḳabīleleri bile Cessāsnıñg ḳabīleleri Benī Tagḥlib Benī Bekr arasıda (2) köp muḥārebeler muḥārebeler peydā bolup ḳırḳ yıl müddet cengniñg otı öçmey devām ḳıldı her ikile ṭaraġdın köp bahādır (3) köp yigitler ḳırıldı bu muḥārebede meẕkūr Kuleybniñg birāderi ve ḳarındaşı Muhelhelniñg şecā'ati ve cür'eti málūm (4) boldı meẕkūr Muhelhelniñg aytġan ebyātları hem bu bārede köpdür

(5) كليب لما غيبوا الدنيا وما فيها اذانت خليتها فيمن يخليها
(6) كليب اى فتى عز ومكرمة تحت السفاء ادا يعلوك ما فيها
(7) نعى النعاة كليبا لى فقلت لهم ما دت بنا الارض ام مرت بواديها
(8) الحزم والعزم كانا من صنيعته ما كل الحاله يا قوم احصيها
(9) القائد الخيل تردى فى اغنتها زهوا اذا الخيل جبت فى تعاديها
(10) من خيل تغلب ما تلقى امنتها الا وقد خضبتها من اعاديها
(11) يزهرون من الخطى مدجحة صما انا بيبها زرقا عواليها

(12)Muhelhel bu beytlerni Küleybniñg maḳtūl bolġanıġa tāsif ḳılıp uzun bir ḳaṣīdede aytġan idi ḳaṣīdeni nāẓır-(13)-larnıñg melāllıġıġa bā'iṣ bolu mikin digen teşvīşdin tamāmen yazılmadı Muhelhel yine bir ḳaṣīdede aytdı

(14) قتلو الكليبا ثم قالوا ارتفوا كذبوا لقد منع الجيار توعا
(15) كلا وانصاب لنا عادية معبود قد قطعت نقتظيعا
(16) حتى ابيد قبيلة و قبيلة وقبيله و قبيلتين جميعًا
(17) وتذوق حتفا ال بكر كلها واحد منها سمكها المرفوعا
(18) بالمشرفية لما ادرج عنهم ضربا يقد جما جما ودروعا
(19) انى اذا هاب القوارس ملقتا طفت اصفوف بذ الكعوب سوعا

(20) ve hem meẕkūr Muhelhel yine bir ḳaṣīdede aytdı

ولقد سقيت النفس من سرواتها بالسيف في يوم الربيب الماحس (21)
من آل شيبان وذهل كلها وتركت بهم فلم تتنفس (22)
ان القبائل قد صلت من جمعها يوم الذنائب حر موت احمس (23)
فالحانس قد ولت لنا وقضاءلت والجن من وقع الحديد الملبس (24)
اكليب ان النار بعدك اخمدت ونسيت بعدك طيبات المجلس (25)
من لك راملة واليتامى بعده والسبق والرمح الرقيق الماملس (26)

(27) ve hem Muhelhel yine bir ḳaṣīdede özinīñg seǧā'ati beyān ḳılıp aytdı

(28) رب صباح فوكبت اليها قاصدا ما اردت منها فرارا البس الدرع والحسام بكفي وجوادي يعارد الكرارا
(27)(1) وسنافي مركب في قناتي حين يبدو ويخال في الكف نارا

(2) ve hem meẕkūr Muhelhel yine bir ḳaṣīdede aytdı

(3) اليلتنا بذي حم ايزى اذا انت انقضيت فلا تحورى
(4) فان يك بالذنائب طال ليلي فقد ابكى على الليل القصير
(5) فلو نبش المقابر عن كليب لاخبر بالذنائب اى زير
(6) ويوم الشثمين لقر عينا وكيف القاء من تحت القبور
(7) غداه كانا او بنى ايينا بجنب عنزة رجيا من ير
(8) واني قد تركت بوارداته بجير اني دم مثل العبير
(9) وصمام بن مرة قد تركنا عليه القشعمات من النسور
(10) ينوء بصدره والرمح فيه ويبلوه حدب كالبعير
(11) هتكت به بيوت بني عباد وبعض القتل اشفى الصدور
(12) على ان ليس عدلا من كليب اذا برزت مخبئة الخزور
(13) ولولا الريح اسمع من بجير
(14) طليل المبيض تقرع بالذكور

(15) El-ḥāṣıl Muhelhelniñg bu bārede aytġan ḳaṣīdeleri köpdür bu yirde biraz ẕikr ḳılındı mundın köp ẕikr ḳılmaḳ (16) bu risāleniñg vaẓīfesi bolmaġaç şubu ḳadarġa iktifā ḳılındı

ʿArablar mundın başḳa ẕekāret ḳuvvet ḥāfıẓa feṣāḥat (17) aṣālet rāyʿulüvv-i nefs ṣabr kibi faẖāyil ve mekārim-i aḫlāḳ birle muttaṣıf idiler el-ḥāṣıl ʿArablarda bik yaḫşi ḫalḳ ve ʿādet-(18)-ler bar idi ki bularnıñg zor teraḳḳiġa müsteʿid ikenliklerini bildiredür şundaġ yaḫşi ʿādetler bile muttaṣıf olup (19) turup ġāyet mertebede ḳabīḥ insāniyyet birle hiç bir vaḥy birle taġyīr ve tebdīl tapmaydurġan aḫlāḳ-ı ḳabīḥe (20) ve marāż-ı ictimāʿiyye bile muttaṣıf idiler ki her kişi bularnıñg aḫlāḳlarını tefekkür ḳılsa buʿādet ve aḫlāḳlarnı (21) yoḳatıp tezkiyeler ḳılmaḳ üçün mürşidlerġa muḥtāc ikenliklerini maʿlūm ḳıladur

(22) ʿARABLAR ḪURĀFĀTĠA MĀYIL ḪURĀFĀTNIÑG BĀZĀRI ULARDA BİK REVĀC BIR ḲAVM

(23) idi meytniñg ḥayāt vaḳtide minip yüredurġan tivesini yaki itni meẕkūr meytniñg ḳızınıñg üstiġa (24) baylap aç ve teşne ḳoyup öltürmek bularda bik meşhur idi ʿArablar meyknıñg at yaki tivesini şubu ṭarz (25) bile öltürilmese meyt piyāde ḥaşr ḳılanadur digen iʿtiḳādda idiler bu ḫuṣūṣda şāʿir

(26) ابنى لماتش البلية انها لما بيك يوم فسنور مركوب

(27) didi hāmeġa iʿ tiḳād ḳılur idilerʿArablar meyt ve maḳtūlniñg ḳabride bir ḳuş çıkadur eger maḳtūlniñg ḳanı (28) bīgār kitse anıñg ḳışāṣ alınmas meẕkūr ḳuş ḳışāṣ alınġunça meytniñg

(28) ḳabride اسقونى فانى صديه dip (1) ḳıçḳırıp yüridür dip iʿtiḳād ḳılur idiler meẕkūr ḳuşġa hāme yāḫūd ṣady dir idiler Tevbe bin Ḥımyer şubu maẓmūnnı (2) derc ḳılıp şubu iki beytni aytdı

(3) ولوان ليلى الاخيلية سلمت ... على ودونى جندل و صفاييح

(4) لسلمت تسليم البشاشة اوزقا اليها صدى من جانب القبر صايح

(5) Zu'l-İṣba' hem şubu hāmeni ẕikr ḳılıp aytdı

(6) ياعدوان لما تدن شخصى ومفضن اضربك حتى تقول المناقه امقدنى

(7) İslam meẕkur i'tiḳādnı لاعدوى ولاهامة ولا صفر ولا غول

kibi ḥadīşler birle bāṭıl ḳıldı ve hem 'Arablar çet bir şehrġa (8) yāḫūd ḳaryeġa kirgende ol yirdeki cinndin yaki vebā kibi kesāldin saḳlanmak üçün dervāzesiġa yetkende işek kibi (9) ḥanġrap soñgra dervāzeġa toşḳannıng tuyaḳını alıp kirer idiler bunı ta'şīr dir idiler ḫapança şā'ir bu bārede aytdı

(10) ولما ينقع القضيان حم واقع ولما زعزع بجفنى ولما كعب ارقب

(11) ve hem 'Arablar bir yirġa sefer ḳılsa ḫatunnıñg ḫıyānet ḳılġanını ḳılmaġanını bilmek üçün dıraḫtnıñg şāḫıġa (12)lette baylap kiter idiler bunı retm dirler bu bārede şā'ir aytadur

(13) خانتلا باتت مثيبا بمفرقة ونزه حلفها والعقر للرتم

(14) ve hem 'Arablar bala tapmaydurġan ḫatun kette kişilerniñg ḳabrlerini tapıp ṭavāf ziyāret ḳılsa tevellüd ḳıladur dip

(15) i'tiḳād ḳılur idiler bu bārede şā'ir aytdı

تباشرت المقالت حين قالوا مشوى عمرو بن مرة بالخفير

(16) ve yine şā'ir bu ḥuṣūṣda aytdı

وتطيل المرزنات المقالت اليها القعود بعد القيام

(17) ve hem 'Arablar cinn çapılıp żarar tigürmesün dip ḳorḳup tizek süyeklerni asıp alur idiler bu ḥuṣūṣda şā'ir (18)aytadur

اتونى بانجاس لهم ومنجس فقلت لهم ما قد رالله كائن

(19) ve hem 'Arabda köz ḳapaġı tartḳanda yaḫşi köredurġan kişi

bile mülāḳāt bolmaḳı iʿtiḳād ḳılmaḳ bar idi ḫapança bu bārede (20) şāʿir aytadur

اذا اخلجت علیی تیقنت انی اران وان کان المرا ربعیدا

(21) ve hem ʿArablarda ʿāşıḳnı ʿaşḳıdın ḳaldurmak üçün meẕkūr ʿāşıḳnı bir kişi uçasıda köterip yine bir kişi temyīzni (22) ḳızıtıp meẕkūr ʿāşıḳnıñg uçasını dağlamaḳ bar idi bu bārede şāʿir aytadur

(23) کویتم بین را نفتی جهدا ونار القلب یضرمها الغرام

(24) ve hem ʿArablarda yırtıp yidurġan ḫayvānnıñg göştini yimek şecāʿat ve ḳuvvetni ziyāde ḳıladur digen iʿtiḳād bar idi bu bārede (25) şāʿir aytadur

فلو اکلت سباع الحی قاطبة ما کنت الا جبان القلب حوارا

(26) ve hem ʿArablarda yılan ve çıyan ve çaḳġan kişiġa ḫatunlarnıñg zīnetlarini asmaḳ birle şifā tapmaḳını iʿtiḳād ḳılur idiler (27) bu ḫuṣūṣda şāʿir aytadur

اذا ما الدیغ ابرا الحی داءه فحلیک امس بالسثینه دابیا

(28) ve hem ʿArablarda cinn çapılmaḳdın köz tikmekdin saḳlan-
(29)mak üçün toşḳannıñg fevtini müşük ve tülki kibi (1) ḫayvānlarnıñg tiş ve tırnaḳlarnı asmaḳ nevʿ nevʿ tumarlar istiʿmāl ḳılmaḳ bar idi ḳorḳınclik ṣaḥrālarda (2) ḳonmaḳ toġrı kilse tiveni bir dıraḫtġa baylap etrafıdın

جبیق جبیب اعوذ بصاحب بذالوادی dip (3) cinndin istiʿāẕe ḳılmaḳ bar idi ḳız balaġa uzun müddet ir çıḳmasa kiçede çaçını üydürüp köziġa sürme (4) tartıp bir ayaġıġa ḫalḫal salıp

بالنکاح الغبی النکاح قبل الصباح dir idiler bu ḫuṣūṣda şāʿir aytadur

(5) تصنعي ما شئت ان تصنعي وكهلي بهينك ارملا فدعي

(6) ثم اجلي في البيت او في المجمع مالك في بعل اري من مطمع

(7) ve hem ʿArablar bir mihmānnıñg ikinci mertebe kilmekini ḫāhlamasalar mezkūr mihmānnı uzatḳandın soñgra birer (8)ḳazannı sındurup iter idiler bu maʿnāda şāʿir aytadur

(9) كسرنا القدر بعرابي سواحج فعادر قدرنا نصبت ضياعا

(10) ve hem ʿArablarda Hū ḳuş ve ḳarġa ve yine ḳuşlardın teşeʾüm almaḳ cinnler bilen körüşmek ve sözleşmek (11) ḥattā ulardın ḫatun almaḳ kibi ḫurāfātlar köp idi şubu zikr ḳılınġan işler hemmesi ḫurāfāt bolup (12) hiç biri şerʿġa yaki ʿaḳlġa muvāfıḳ imes işlerdür

(13) ʿARABLARNIÑG ḤÜKÜMET VE MAʿĪŞETLERİNİÑG BEYĀNI

(14) ʿArabistānnıñg ortalarıda tirik çilik ḳıladurġan ʿArablarda nizāmlıḳ bir devlet ḥesābġa alġudik (15) bir ḥükümet bolmasa mu līkin Harabistannıñg eṭrāfıda bolġan ʿArablar kette hükümetler teʾsīs ḳılıp öz (16) zamānlarıda medeniyyet ve teraḳḳīde yaḫşi ilgeri mañgġan ḫalḳlarnıñg cümlesidin idi ʿArabistānnıñg eṭrāfıda (17) bolup ḥükümet teʾsīs ḳılġan ʿArablar Yemen Ġassān Laḫm Kinde ʿArabları idi Yemen ʿArabları üç kette devlet teʾsīs (18) ḳıldılar biri Maʿīn yine biri Sebā yine biri Ḥımyer devletleridür Maʿīn devleti taḫmīnen Mīlāddın (19) 1400 yıl miḳdārı ilgeri teʾsīs ḳıldı āirler bu devletniñg tārīḫi ġāyet mertebede ġāmiż olġan (20) sebebdin rūşen maʿlūm bolmay belki ḫarābelerdin ta ḳılġan āṣārlardın istiḫrāc birle bir nevʿī taḫmīn ḳıla-(21)-nadur Maʿīn pādişāhları müzdād laḳabı bile mülaḳḳab bolup āṣārdın istiḫrāc ḳılınġan-

ları 26ġa yitedür (22) Maʿīn devleti ḫarāb ve fütūḥāt devleti bolmay ticāret devleti idi bular özleriniñg devride tamām Cerīzetü'l-ʿArab-(23)-ġa ḥükm sürgen imişler ammā Sebā devleti mīlādın 850 se'ne ilgeri te'sīs ḳılınıp mīlāddın (24) 115 sen'e muḳaddem zamāngıça devām ḳıldı bu devlet Maʿīn devletiġa ġālib bolup anıñg inḳırāżdın keyin (25) ornıġa ḳayim bolġan idi bu devletniñg pāy-ı taḫtı ilgeri Ṣardāḥ digen şehr bolup soñgra Mārib nām (26) şehr boldı bu devletde ḳança miḳdārı pādişāhnıñg ötkenlik ḥaḳīḳate maʿlūm bolmasa mu līkin 27 miḳdārı (27) pādişāhnıñg nāmları āşārlardın maʿlūm ḳılanadur Sebā devleti öz zamānıġa ḳaraġanda ġāyet mertebede kette (30)(1) zīnetlik bolup ticāret ve ṣınāʿat ve zirāʿatde ḫūb-ı teraḳḳīde idi Hind Ḥabeşedin kilgen (2) māllarnı ehl-i Sebālar kārvānlar birle Mıṣır Şāmġa iletür idiler Mıṣır Şāmdın neçe ḳısm māllarnı alıp kilip Hind Ḥabeşe-(3)-ġa yollar idiler bularnıñg zamānıda Yemen zemīni nihāyetde maʿmūr ve ābādī idi şehrleride tola çoñg zīnetlik sarāy (4)ʿimāretler cennet miṣllik baġ būstānlar tola idi ḳaṣr ve sarāylarnı iḥāṭa ḳılġan ġāyet igiz bülend (5) sepīl ḳurġanlar bar idi bu devletniñg pādişāhları evvelde ẕū ṣardāḥ dip soñgraları mükerreb-i Sebā ve mülk-i Sebā (6) diyilür idiler Sebā pādişāhlarıdın Belḳīs Tevrātda ʿibret ve mevʿiẓa maḳāmıda nāmı bile ẕikr ḳılındı Ḳur ān-ı Kerīmde (7) nāmı bile ẕirk ḳılınmas ve vaṣfı bile ẕikr ḳılındı Ḥımyer pādişāhları Sebā pādişāhlarıdın bir ferʿdür Ḥımyerīler sebā-(8)-larıdın keyin taḫt-nişin bolup mīlāddın soñgra 525 sen'eġıça ḥükūmet sürdiler Ḥımyer

devleti evvelki iki (9) devletga karaganda muharebeçi ve ... cenggа mayilrak bir devlet idi Hımyer padişahlarıdın hemmedin meşhur Rakî Meşmer (10) Eyergaş Efraykus Zü'l-Karneyn Es'ad Ebu Kerbdürler 'Arab müverrihlerining söziga karaganda Yemen Yahudîlikni peydâ (11) kılgan kişi uşbu Es'addur Hımyerning keyinki hükümdârı bolgan Zû Nuvâs devride Yemen Habeşeliklerning (12) tarafıdın feth kılınıp Hımyer devleti müteharrık boldı 'Arab müverrihlerining söziga karaganda munga mezkûr Zû Nuvâs-(13)-ning Yahudîlikga haddin ziyâde tarafgîrliki sebeb boldı dirler Yemen memleketi Habeşîlerning kolıda 72 yıl (14) miktârı kaldı soñgra Hımyer padişahlarıdın Seyf bin Zî Yezen Kisrânıng i'ânesi bile Yemenni Habeşîlerdin tartıp (15) alıp Kisrânıng himâyesi üstide mezkûr Seyf hükümrânlık kıldı şubu zamândın ibtidâ kılıp Yemen Fârisler-(16)-ningbir vilâyeti bolup kaldı mezkûr Seyf bin Zî Yezen 10 yıl kadar Kisrâ tarafıdın bir vâlî sıfatı bile Yemende (17) turdı soñgra mezkûr Seyf bin Zî Yezenni Yemende kalgan Habeşîlerning biri öltürgendin keyin Kisrâ öz tarafıdın (18) bir kişi vâlî nasb kıldı Hazret-i Peygamberimiz hemme evlâd-ı beşerga beşîr ve nezîr sıfatı ile meb'ûs bolgan vaktde (19) Yemen Fârislerning taht-ı hükûmetide idi Bâzân nâmıda bir kişi Kisrâ tarafıdın vâlî idi meşhur fîl (20) hâdisesi Habeşe hükûmeti tarafıdın Yemenni âvâre kılguçı Ebrehe tarafıdın vâki' bolmış idi ol vakt-(21)-de Mekke-i Mükerremede Hazret-i Peygamberimizning babası 'Abdu'l-Mutţalib şeyh idi Habeşîlerdin keyin egerçi Yemen Fâris-(22)-leridin idâreside

bolsa mu ular Yemen zemīniġa bik yıraḳ bolġan sebebdin anġa ança ihtimām ḳılmadılar şubu (23) vechidin Yemende ilgeri pādişāhlıḳ ḳılıp kilgen iḳbālning evlādlarıdın Emīr nām ile meşhūr bolġan (24) pādişāhlar bar idi sen'e-i hicriyyeniñg altanc ı yılıda Ḥażret-i Risālet-penāhımız pādişāhlarġa mektūb iber-(25)-gende Yemen emiridin bir neçe kişiġa mektūb ibergen idi Yemende şubu meşhūr olġan üç kette ḥükūmetdin (26) başḳa yine kiçik ḥükūmetler hem bar idi Yemenniñg meşhūr şehrleri Mā'rib bile Ṣan'ā idi Mā'rib bolsa (27) nihāyet yaḫşi ʿimāret ile ma'mūr bolup içide Seleheyn Hicr Ḳuşeyb kibi ruḫāmdın binā ḳılınıp altun ile zīnet biril-(28)-gen sarāylar bar idi ammā Ṣan'ā bolsa şubu zamāngıça mavcūddur (31)bu Ṣan'āda nihāyeti kette ve hem zīnetlik (1)yigirme miḳdārı sarāy bar idi meşhūr Ḳaṣr-ı Ġamdān idi mezkūr Ġamdān Ḥażret-i ʿOṣmānnıñg zamāngıçanıñg zamānı-(2)-ġıça selāmet idi meşhūr müverriḫ Fāżıl-ı Hemedān Ḳaṣr-ı Ġamdānnıñg ḫarābesini körmiş bunıñg yigirme ṭabaḳadın (3)ʿibāret ikenlikini ẕikr ḳılmışdır Yemenliklerniñg medeniyyetde teraḳḳī ḳılıp ilgeri yürgenleriġa meşhūr (4) seddleri kette bir delīldür Yemende bir yüzçe sedd bad idi meşhūrı Sedd-i Mā'rib idi Yemen zemīnide nehr ve (5) deryālar bolmaġan sebebdin Yemenlik mezkūr seddleriniñg vāṣıṭası ile yamġur sularını bir yirġa cemʿ ḳılıp şubu (6) sular birle ikinlerini suġarur idiler bu seddlerini binā ḳılmaḳdın ikinci maḳṣad şehir ve ḳışlaḳlarnı ġarḳdın (7) saḳlamaḳ idi meşhūr Ġassān ʿArabları Ḳaṭān evlādıdın bolup Seylü'l-ʿArim vāḳıʿasıdın keyin Yemen-(8)-din köçüp kilgen

idiler bular Yemendin köçüp ilgeri iḳāmet ḳılġan yirleri Tihāme yiride Ġassān nāmlıḳ (9) sunıñg eṭrāfı idi ularnı meẕkūr suġa nisbet birilip Ġasāsane yaki Benī Ġassān nām diyilür idiler andın keyin (10) bular Şām şaḥrālarıġa bardılar andaki Ḍecā'ime 'Arablarını yirleridin çıḳarıp şubu Ḍecā'ime zemīnide iḳāmet ḳıldılar (11) soñgra küç ve ḳuvvet kesb ḳılıp Ḥavrān-ı Bilkādde bir devlet te'sīs ḳıldılar meẕkūr devlet Ġasāsane devleti idi dip (12) ẕikr ḳılanadur bu devletniñg pāy-i taḫtnı Ḥavrānda Baṣrā şehri idi Baṣrā şehri bolsa bu zamānda ḫarāb-(13)-dur bu künde iski Şām dip ma'rūfdur Ġasāsane devleti Rumlarġa tābi' bolup emīr ve vālīleri Rumlarnıñg (14) muvāfaḳatı ile naṣb ḳılanur idi bu Ġasāsane devletiniñg te'sīsi mīlāddın taḫmīnen iki yüz ḳırḳ yıla keyin ẓuhūr (15) ḳılıp ta ẓuhūr-ı İslāmġıça devām ḳıldı bu devletniñg hemmedin ilgeriki pādişāhı kim idi anıñg ḥaḳḳında (16) müverriḫlerniñg arasıda iḫtilāf bolsa mu līkin keyinkisi Cebele bin El-Eyhem ikenlikide müttefiḳdürler bu Ġassān (17) devletiniñg meşhūr ḥükümdārları Hāris bin Cebele Ebī Şamr bile oġlı Munzir Ebū Kerbdür bu Hāris bin Cebele-(18)-niñg zamānıda Ġassān devleti bik teraḳḳī ḳılıp zor boldı bu Hāris bin Cebele Rum İmparaṭorlarıdın (19) Bustinyanusnıñg zamānıda bolup Fārisler birle bolġan muḥārebelerde anġa köp ḫiẕmet ḳıldı (20) meşhūr Kamander Blizaryosnıñg Fārisler bile ḳılġan cengide nihāyet derecede zor mu'īni uşbu (21) Hāris idi Hāris ḳırḳ yıl müddet devām ḳılġan ḥükümdārlıġı arasıda hemīşe cenglerde bolup (22) zor şöhret çıḳardı ḥattā ki Rum

ḫatunları balalarını Hāriṯ ismi birle ḳorḳutur idiler Fārislerniñg (23) muḳābilesiḍe ḳılġan bahādırlıḳları üçün Rum İmparaṭorı Basiliyus anġa baṭırlıḳ laḳabı birdi Hāriṯ (24) mīlādiyeniñg 563de İstanbulġa barġanda Rumlar ġāyet derecede ihtirām bile anıñg istiḳbāliġa (25) çıḳdılar Hāriṯ bir Cebele Ḥīre pādişāhlarıdın El-Munzir Mā'iü's-Semā'nıñg zamānıda idi anıñg bile bolġan (26)meşhūr ḫıyār yaki ʿAyn-ı İbāġ muḥārebeside anġa ġālib kilip öltürdi Hāriṯ bin Cebeledin keyin (27) ḥükümdār bolġan Munzir Ebū Kerbniñg Rumlarġa nihāyet kette ḥidmetleri tigdi bu Munzir atasınıñg (28) zamānıda Rum askerleri içide kette maḳāmda bolġan kibi ḥükümdār bolġanda (32)hem anıñg Rumġa zor (1) ḫıdmetleriniñg biri Munzir 580nci mīlādiyede İstanbulġa barġanda Rumlar anı ġāyet ḥürmet ḳılıdılar (2) şubu barġanıda anġa İmparaṭor Tibaryus tāc kiydürdi bu vaḳtġıça Ġassān ḥükümdārlarıdın hiç biri (3) tāc kiymegen idi Ġassānīler Rum ḥimāyeside Munzirīler yaʿnī Ḥīre pādişāhları Fārisler ḥimāyeside (4) bolġan sebebdin bu iki devlet arasıda dāīmā muḥārebeler bolup turur idi meẓkūr muḥārebelerdin hemmedin (5) kettesi Ẕāt-ı Ḫayār birle Merc-i Ḥalīme idi Merc-i Ḥalīme bolsa Munzir bin Mā'iü's-Semā' birle Hāriṯ arasıda (6) bolup Hāriṯ Munzirġa ġālib kildi bu muḥārebeġa Munzir ṭarafıdın tamām-ı ʿIraḳ ve eṭrāfıda bolġan ʿArab-(7)-lar ve Hāriṯ ṭarafıdın Tamām-ı Şām ʿArabları ḳozġalġan idi Ḥīre devleti Yemendin köçüp kilgen Laḫm ʿArabları-(8)-nıñg ṭarafıdın mīlāddın üçünci Mısır ortalarıdın teʾsīs ḳılınıp biʿsetġıça devām boldı bu (9) devletniñg pāy-ı taḫtı

Ḥīre şehri idi Ḥīre devleti Fārislerġa tābiᶜ idi bu devlet-
de ḥükümdārlıḳ (10) ḳılġan pādişāhlar yigirmedin ziyāde bolup
evvelkisi Mālik bin Fehmdür andın keyin hemmedin kette ḥü-
kümdārı (11) ʿArablarnıñg içide meşhūr Cezīmetü'l-Ebreşdür
meẕkūr Cezīmedin keyin özinifg hemşīresinifg(12) oġlı ʿAdiy
bin Naḍr ḥükümdār bolup mundın soñgra kilgen ḥükümdārlarnıñg
tolaraḳı meẕkūr ʿAdiyniñg neslidindür (13) şubu vechidin Ḥīre
ḥükümdārı Al Naḍr ḥükūmeti dip meşhūr idi Ḥīre ḥükümdārları-
nıñg meşhūrları Nuᶜmān bin (14) Ümerāü'l-Ḳays Munzir bin
Nuᶜmān bin Umerāü'l-Ḳays Esved bin Munzir Munzir bir Umerāü'l-
Ḳays bin Mā'i's-Semā'ᵉÖmer bin Hind (15) Nuᶜmān El-munzir Ebū
Ḳābūsdurlar Nuᶜmān bin Umerāü'l-Ḳays Fāris pādişāhlarıdın
Behrān-ı Gūrnıñg zamānıda (16) idi Nuᶜmān yigirme sekiz yıl
ḥükümdārlıḳ ḳılġan idi neçe mertebe Şāmġa merḥūm ḳılıp Ġassā-
nīlerġa zor belā ve muṣībet-(17)-lerni kiltürdi ulardın köp
esīr ve ġanīmetler aldı bu Nuᶜmān Ḥīre pādişāhlarıdın hiç
bir kişi mālik bolmaġan (18) māl ve mülklerġa mālik boldı
meşhūr ḫūrlık Sedīr nām sarāylarnı binā ḳılġan kişi uşbu
Nuᶜmān idi Munzir bin (19) Umerāü'l-Ḳays bin Mā'i's-Semā 49
yıl ḥükūmet sürüp Fāris pādişāhlarıdın Ḳubāẕ birle Nūşirevān'
ġa Rum pādişāhları- (20)-dın Bustinyanusġa Ġassānīlerdin Ḥā-
riṣ bin Cebele bin Ebū Şamrġa muᶜāṣır idi Ḥāriṣ birle bolġan
ẕāt-(21)ü'l-Ḫayyār muḥārebeside maḳtūl boldı bu Munzir bin
Umerāü'l-Ḳaysnıñg her yılda bir ġam küni bar idi bu künde her
(22) kimerse uçrasa anı öltürgen idi ve hem bir şādlıḳ ve
ḫursendlik küni bar idi bu künde uçraġan (23) kişiġa iḥsān

ḳılur idi ʿÖmer bin Hind Ḥīre ḥükümdārlarıdın ġāyet ḳuvvetlik ve nüfūẕlik idi (24) uşbu tekebbür ve ġurūrı özinīñg maḳtūl bolmaḳıġa sebeb boldı Nuʿmān bin Munzir Ebū Ḳābūs 4nci Hürmüz (25) bile Perviznīñg zamānıda idi bu Nuʿmānnıñg zamāneside Ḥīre devleti nihāyeti bay bolup isrāf ve teref-(26) leri ziyāde boldı evvelki zamānlarda Kisrālar balalarını terbiyet ḳılmaḳ üçün Ḥīre ʿArablarıġa birgendik keyin-(27)-ki vaḳtlerde Ḥīre pādişāhları öz balalarını başḳa kişilerġa terbiyet ḳılmaḳ üçün birür idiler bir vaḳt (28) Kisrānıñg Nuʿmānġa ġażabı kilip Medāyinġa ḳıçḳırtıp ḥabis ḳıldı meşhūr Zī-Ḳār (33)Muḥārebesi uşbu vāḳıʿa (1) sebeb boldı meşhūr şāʿir Nābıġatü'ẕ-Ẕebiyānī Nuʿmānnıñg ḫāṣ nedīmleridin idi Nuʿmān birle Nābıġa arasıda bolġan (2) mācerālar meşhūr bolġan sebebdin ẕikr ḳılmaḳġa ḥācet yoḳdur Nuʿmān Ebū Ḳābūs Laḫm evlādıdın hemmedin keyinki ḥükümdār (3) idi mundın soñgra Pāris pādişāhları Ḥīreġa vālīni özleriniñg iḫtiyārı ile naṣb ḳıladurġan boldılar (4) İslām āfitābı ṭulūʿ ḳılġan vaḳtde Ḥīre ʿArablarınıñg ḥükūmeti iʿtibār ḳılınmay belki İrān devletiniñg bir vilāyeti (5) dip sanalur idi ʿArab müverriḫleri egerçi Ḥīrede hemmedin keyin pādişāh Ebū Ḳābūsnıñg oġlı El-Munzirü'l-Maġrūr idi (6) dip ẕikr ḳılsalar mu līkin bu kişiġa Ḥīre ḥükümdārı dip ıṭlāḳ ḳılmaḳ münāsib imesdür çünki Ebū Ḳābūsdın soñgra (7) Al Naḍrnıñg Kisrālarınıñg naẓarıda iʿtibārları tükep başḳa evlāddın vālī naṣb ḳıladurġan boldılar El-Munzir(8) El-Maġrūr Kisrā ṭarafıdın vālī naṣb ḳılınsa mu kılınġandur līkin anı ata babaları kibi ḥükümdār dimek savāb imesdür

(9) Ḥażret-i Peyġamberimiz hemme ʿArab pādişāhlarıġa ḫaṭṭ ibergen vaḳtde Ḥīre pādişāhlarıġa ḫaṭṭ ibermegeni-(10)-niñ sebebi uşbu bolsa kerek Vallahu Aʿlem Ḥīre devleti tamām-ı ʿIrāḳġa ḥükümrānlıḳ ḳılıp ḥükūmet sürgen kibi başḳa ṣaḥrā ʿArab-(11)-larıġa hem ḥükmi nāfiẕ idi Cezīretü'l-ʿArabda bolġan hemme ʿArablar Ḥīre pādişāhlarıdın ḳorḳup iḥtiyādda bolur idiler (12) ularnı bik taʿẓīm ḳılur idiler ʿArablar bularnıñ ḥimāyeleriġa kirmekġa saʿy ve iḥtiyād ḳılur idiler Ḥīre pādişāhları edebiyāt ve şiʿr (13) ve ḳaṣīdeġa köp māyil idiler ularnıñ meclisleri hemīşe şuʿārā ve udebā ve büleġā ve ḫuṭebālar ile müzeyyen idi Nābıġatü'ẕ-Ẕebiyānī (14) Ḥassān bin Ṣābit Mütelemmis kibi kette şāʿirler bularnıñ meclisleriġa kirip belki ol meclisniñ erkān ve aʿyānları (15) bolup köp iḥsān veʿaṭā alur idiler şubu sebebdin ʿArab ḳaṣāyidleri Ḥīre pādişāhlarınıñ ẕikri köprekdür Kinde (16) ʿArabları bolsa Ḳaḥṭān balalarıdın idi bular ilgeri Yemende Ḥımyerīler ḳol astıda idiler Ḥımyer pādişāhları Kinde (17) nevʿlerini öz ḫizmetleride tutar idiler ularġa kette manṣıblarını birür idiler Ḥımyer pādişāhlarıdın Ḥassān bin Tubbaʿ (18) Cezīretü'l-ʿArabdaki fütūḥatıdın ḳaytġanda meẕkūr Kindeniñ şeyḫi Ḥucr bin ʿAmrnı Maʿad Ḳabīleleriġa kette ḳılıp (19) ḳoygan idi Ḥucr Necidġa orunlaşıp ol ṭarafġa ḥükümdārlıḳ ḳılġan Ḥīre pādişāhları birle ceng ḳılıp baʿżı (20) Necid Ḳabīlelerini ularnıñ nüfūẕlarıdın ḳutḳazdı Ḥucrdın keyin oġlı ʿAmr bin Ḥucr andın keyin Ḥāriṯ binʿÖmer (21) ḥükümdār boldı bu Ḥāriṯ bolsa siyāsī dāhī bir kişi idi Ḥabeşeliklerniñ Yemenni

almaḳ şubu Ḥārişniñg zamāne-(22)-side idi Ḥāriş bolsa Pāris pādişāhlarıdın Ḳubāẕnıñg Munzir bin Mā'i's-Semā'ġa açığlanġanıdın keyin meẕkūr (23) Ḳubāẕġa yaḳınlaşıp anıñg ṭarafıdın Ḥīreġa vālī boldı bundın keyin Ḥārişniñg şöhreti hemme ʿArab ḳabīleleri (24) arasıda fāş boldı her ṭarafdın ʿArab ḳabīleleri anıñg ḥużūrıġa mübāreklep kildiler ve hem özleriġa Ḥārişniñg (25) oğıllarını emīr naṣb ḳılmaḳnı ṭaleb ḳıldılar bu sebebdin Ḥāriş Ḥucrnı Esed Ġaṭafān Ḳabīleleriġa sercīlni Bekr bin (26) Vāyil Ḳabīleleriġa Maʿadī Kerbni Ḳays ʿAylanġa ve bularġa ḥimāye ḳabīlelerġa Süleymeni Nemr bin Ḳāsıṭ ve Taġlib ḳabīleleriġa (27) emīr taʿyīn ḳıldı Ḳubāẕe vefāt ḳılıp Nūşirevān ʿAcem taḫtıġa olturġanda meẕkūr Munzir bin Mā'i's-Semā'nı yine yeñgidin (28) özigа ḳayturup ilgeriki manṣıb ve mülkini birdi Ḥāriş evlādları ve mālları bile ḳaçmay hiç bir (34) ʿilāc tapmaġan (1) sebebdin ḳaçmaḳġa mecbūr boldı Munzir Ḥārişniñg arḳasıdın ḳoġlap mallarını tartıp aldı līkin özi ḳaçıp ḳutulsa (2) mu Benī Kilābnıñg yiride öltürüldi Ḥārişdin keyin oğulları Şercebīl birle Seleme Munzirniñg fitne salmaḳ birle (3) biri yine biri bile muḥārebe ḳılıp öz mülkleridin maḥrūm ḳaldılar ammā Ḥucr bolsa ġāyet mertebede müstebit bolġan sebebdin öz fırḳaları (4) ṭarafdın öltürüldi ammā Maʿadī Kerb bolsa bir miḳdār ḥükūmet sürüp azraḳ ḥükümrānlıḳ ḳıldı İslāmnıñg (5) āfitābı ṭulūʿ ḳılġan vaḳtde Kinde devleti gūyā ki tügep ḳalġan idi līkin bir neçe yirde kiçik kiçik emīrler bar idi buniñg (6) meşhūrları Dūmetü'l-Cendel Necrān idi bular her ḳaysısı müstaḳil idiler İslām kilgende birdin birdin

İslām-(7)-nıñg taḫt-ı idāresiġa kirdiler añglaġıl ki ʿArabistānda teʾsīs ḳılınġan ḥükūmet ve devlet uşbu ẕikr ḳılınġan (8) devletlerdin ʿibāretdür bu ḥükūmetlerniñg içide Kinde devlet ıṭlāḳ ḳılmaḳġa ṣāliḥ imesdür çünki Kinde (9) ḥükūmetide hiçbir ʿümrān ve medeniyyet ve teraḳḳīniñg eṯeri yoḳdur Kinde ḥükümdārlarınıñg başḳa ʿArablarnıñg (10) şeyḫleridin ançа farḳları yoḳ idi mundın başḳa ʿArab ḳabīleleri şeyḫlik birle ʿidāre ḳılanadur idi aralarıda (11) şecāʿat-i kerem ve mekārim aḫlāḳ birle şöhret tapġan kişiler ḳabīleġa reʾīs ve şeyḫ bolup ḳabīle ḫalḳı ol (12) kişiniñg sözleridin çıḳmas idiler ḥattā ki ular muḥārebeġa emr ḳılsa mu fermān berdār idiler aralarıda nizāʿ ve ḫusūmet (13) peydā bolsa meẕkūr reʾīs ve şeyḫler faṣl-ı ḥükm ḳılur idiler ʿArabistānnıñg ġāyet meşhūr ve bī-nihāyet muʿteber ḳabīleleri-(14)-din bolġan Ḳureyş hem şeyḫlıḳ birle ʿidāre ḳılanadurġan idi Ḳureyş şeyḫleriniñg ġāyet meşhūrı Ḥażret-i (15) Faḫr-i Kāʾināt ʿAleyhi Ekmelü'ṣ-Ṣalavāt ve't-Teslīmātnıñg babalarıdın bolġan Ḳuṣay bin Kilāb bolsa ʿaḳıllıḳ rāst fikr-(16)-lik dāhī müdebbir bir ẕāt idi bu ẕāt özininiñg iḳtıdārı ve ḥüsn-i tedbīri sāyeside bu vaḳtġıça Ḫuzāʿe ʿArab-(17)-larıdaki Kaʿbetu'llahnıñg ḫidmetini özigа aldı Ḳuṣay Ḫuzāʿeġa ʿArablardın Kaʿbeniñg ḫıdmetini tartıp alġandın keyin (18) Ḳuṣaynıñg Ḳureyş arasıda nüfūẕı tola artdı ḥattā ki Ḳureyş Ḳabīleleri Ḳuṣaynıñg fikri ile teberrük izdip anıñg-(19)-dın reʾy ve meşveret soraydurġan boldılar Ḳuṣay Mekke eṭrāfıda bolġan Ḳureyş evlādlarını Mekkeġa orunlaşdurmaḳġa (20) saʿy ve ictihād ḳıldı ularga yirle ḳıṭʿa

ḳılıp birdi Ḳuṣay Ḳureyşni bu ṭarīḳa medeniyyet meclisiġa cemᶜ ḳıldı (21) Kaᶜbetu'llahnı ziyāret ḳılmaḳ üçün kilgen faḳīr ḥācılarġa ṭaᶜām birmek ve suġarmaḳ üçün Ḳureyşġa ḫarāc ḳoydı (22) bu sebeb bile başḳa ᶜArablarnıñg arasıda Ḳuṣaynıñg şöhreti fāş boldı Ḳureyş ᶜArablarınıñg hem işde (23) meşveret itmekleri faḳaṭ Ḳuṣaynıñg üyideġına bolur idi muḥārebeniñg ᶜilmini hem Ḳuṣay tiklep kimni ḫāhlasa (24) şunġa birer idi el-ḥāṣıl Ḳureyşde bolġan siḳāyet rifādet ḥicābet nedve livā kibi kette vaẓīfeler hemmesi (25) Ḳuṣaynıñg tasarrufuda idi Ḳuṣaydın keyin Ḳureyş şeyḫleriniñg ġāyet meşhūrı ᶜAbdu'l-Muṭṭalib bin Hāşim-(26)-dür ᶜAbdu'l-Muṭṭalib atmış yıl ḳadar Mekkede riyāset ileᶜömür ötküzdi meşhūr fīl vāḳıᶜası ᶜAbdu'l-Muṭṭalib (27) zamānıda vāḳıᶜa bolup anıñgᶜArablar arasıda ẕikr-i şöhretiniñg ziyāde bolmaḳıġa bāᶜiṣ boldı ᶜAbdu'l-Muṭṭalib -(28)-niñg on oġlı alta ḳızı bar idi oġullarınıñg biri Ḥaẓret-i Faḫr-i Kā'inātᶜ Aleyhi Efżalü't-Taḥiyyātnıñg atası (35) ᶜAbdu'llah-(1)-dur Ḳureyş kettebir ḳabīle bolup Ḥaẓret-i Reşūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem kilgende on iki neslidinᶜibāret idi Benī (2) ᶜAbd-i Menāf Benī ᶜAbdü'd-Dār Benī Esed bin ᶜAbdu'lᶜUzzā Benī Zühre Benī Kilāb Benī Maḫzūm bin Yaḳẓa bin Mürre Benī Temīm (3) Benī Mürre Benī ᶜAdiy bin Kaᶜb Benī Sehm bin ᶜÖmer Benī ᶜĀmir bin Lü'ey Benī Ḥāriṣ bir Fihr Benī Muḥārib bin Fihr Benī Cemᶜ (4) binᶜÖmer ve meẕkūr on iki nesildin Mekkeniñg içide turġanları Ḳureyşü'l-Bıṭāḥ dirler ammā Mekkeniñg eṭrāfıda (5) turġanlarnı Ḳureyşü'l-Bıṭāḥ dirler ammā Mekkeniñg eṭrāfıda turġanlarnı Ḳureyşü'l-Ẓavāhir

dirler ʿArablar cāhil milletler (6) arasıda edebiyyāt ve şiʿr ve maḳāller sermāyeleri ile bik bay millet idi bular faṣāḥat ve belāġat ile köp tefāḫür (7) ḳıladurġan söz miḳdārını kelāmnıñg esrārını söz ḳılmaḳnıñg ṭarīḳini ġāyet mertebede biledurġan bir ḳavm idiler (8) cāhiliyyet zamānıda ʿArablarnıñg edebiyyāt ve eşʿārları yazılıp yıġılmaġan idi çünki ʿArablar ümmī bir ḳavm bolup (9) oḳumaḳ yazmaḳ kibi faẓīletdin maḥrūm idi ularda oḳumaḳ yazmaḳ biledurġan kişi bolsa mu bik (10) az ve kem idi ʿArablarnıñg edebiyyātı ağızdın ağızġa naḳl ḳılınıp kilgen şiʿrler maḳāller meṯeller ḫuṭbeler-(11)-din ʿibāretdür meṯeller ʿArablarnıñg edebiyyātnıñg hem bir ḳısmını sūretġa kiltürür idi ʿArablar ḫuṭbelerigā ve şiʿr-(12)-leriġa ḥikmetliklerni aralaşturup sözġa başḳa bir zīnet birür idiler ularnıñg ḫuṭbe ve şiʿrleri maḳāl ve meṯel-(13)-lerdin ḫālī bolmaġan kibi ser-tā-pā meṯeldin terkīb ḳılınġan ḳaṣīdeleri hem bardur her ḳavmde emṯāl ve maḳāller bolsa mu līkin (14) ʿArablar bu ḫuṣūṣda başḳa ḳavmdin üstündürler ularda başḳa ḳavmlerdin mevrūṯ ḥikmetlik meṯeller maḳāller (15) bolġan kibi özleriġa maḫṣūṣ vāḳıʿalarġa mebnī meṯeller maḳāller tola köpdür maḳāl ve meṯeller ʿArablarda iki nevʿīdür biri (16) الجار قبل الدار الخاطب زادا المجول

العقاب قبل العقاب الحرب خدعه

digen cümlelerġa oḫşa ḥikmetlik meṯellerdür ki (17) mundaġ meṯeller tamām ḳavmler arasıda müşterek bolup biri yine biridin naḳl ḳılurlar yine bir nevʿī ʿArablarnıñg öz (18) arasıda bolġan baʿżı vāḳıʿalarġa mebnī meṯellerdür ki mundaġ meṯeller

ularıġa maḫṣūṣdur رجع بخفق حنين نى ايصيف ضيعت

(19) اللبن بلغ السيل الربى digen cümleler kibi meṯeller cāhil ʿArablarnıñg sözleride ve şiʿrleride tola köpdür İslām kilip (20) ʿArablar bedeviyyet perākendelikidin ḳutulup medeniyyet riştesiġa tizilġanda özleriniñg ʿulūm ve maʿārifet-(21)-lerini yazıp yıġmaḳġa şürūʿ ḳıldılar şol vaḳtde maḳāl ve meṯellerġa maḫṣūṣ kitāblar yazdılar meẕkūr kitāblardın (22) biz ehl-i islāmnıñg başıġa bu zamān-ı cefā iḳtirān ṭarafıdın envāʿ envāʿ belā ve muṣībet nāzil bolup ehl-i islām (23) tavṣīfdin taşḳarı iḫtilāl ve iḫtilāf ile mübtelā bolġan sebebdin tolası ṣanāyiʿ bolsa mu līkin şubu zamān-(24)-ġıça mevcūdları hem bardur ʿArablar ḥaseb ve nesebleri bile köp tefāḫür ḳıladurġan biri yine biri bile hemīşe nizāʿ ve (25) muḥārebelerde boladurġan bir ḳavm bolġan sebebdin bularda ḫiṭābet ġāyet mertebede merġūb idi aralarıda nihāyet (26) derecede belīġ faṣīḥ ḫaṭībler kemāliġa yitişmiş idi meẕkūr ḫaṭībler nesebleri bile iftiḫār ḳılurlar ta başka ḳabīle-(27)-lerniñg arasıda özleriniñg şeref ve ʿizzetleri ni muḥāfazāt ḳılurlar muḥārebelerde özleriġa ṭarafdārlar cemʿ ḳılur (28) idiler şunıñg üçün ʿArablarda ḫaṭībleriniñg mertebe-
(36)si bik zor idi ular balalarını evveldin ḫiṭābet ile (1) terbiyet ḳılur idiler ʿArablarda her ḳabīleniñg öziġa maḫṣūṣ ʿaḳıllı bir yaki bir neçe ḫaṭībler bolur idi ʿArab ḫaṭīb-(2) leri öz aralarıda bolġan müfāḫirlerde nizāʿ muḥāṣamalarda ve ceng ve muḥārebelerde tola zor ḥalāvetlik ḫuṭbeler sözlep (3) bütün dillerġa mālik bolup tamām ḳavmġa imām bolup idiler

ve hem baʿżı ḫuṣūṣda ʿAcem pādişāhlarıġa Ḥīre ve Ġassān ḥükümdār-(4)-larıġa ve Yemen emīrleriġa ilçi bolup barur idiler Yemen emīrleridin Seyf bin Yezen Ḥabeşeliklerdin Yemenni ḳaytarıp (5) alġanda mübāreklep Ḳureyş ʿArablarınıñg barġanı meşhūrdur mezkūr cemāʿatdeki ḫaṭībler içide Ḥażret-i (6) Peyġamber Kā'inātʿAleyhi Etemmü'ṣ-Ṣalavātımızınıñg babası ʿAbdu'l-Muṭṭalib bar idi Kisrā Nūşirevānnıñg ṭalebi birle Ekşem bin Seyfī (7) Ḥācib bin Zerrāh Ḥāriṯ bin Ẓālim Ḳays bin Mesʿūd ve başḳa bir neçe ʿArab ḫaṭīblerinińg Kisrā ḥużūrıġa barıp (8) aldıda belīġ ḫuṭbeler sözlegenleri edebiyyāt kitāblarıda mezkūrdur ʿArab ḫaṭībleri ḫuṭbe sözlegende başlarıġa (9) selle kiyip ḳollarıda kiçikrek bir ʿaṣānı tutar idiler özinińg yaçaḳıġa tayanıp söz sözler idiler cāhiliyyet (10) zamānıdaki ḫaṭīblerinińg ġāyet meşhūrı Ḳays bin Sāʿide El-İyādī Seḥbān Vāʿil El-Bāhilī Züheyr bin Ḥabbāb Mürşib (11)El-Ḥayr Ekşem bin Seyfī Zū'l-İṣbaʿ'l-Advānī ve ʿAmr bin Gülsūmdürler bulardın başḳa meşhūr ḫaṭībler köp mezkūr (12) ḫaṭīblerdin Ḳuss bin Sā'ide bik meşhūr Ḳuss bin Sā'idenińg ʿUḳāẓda tive üstide ḫuṭbe sözlegen vaḳtde (13) Peyġamberimizinińg biʿşetdin ilgeri ḥāżır bolġan mervīdür Saḥbān Vā'il bolsa hem ġāyet kette ḫaṭīblerdin bolup (14) sözġa üstādlıḳda ve belāġat ve faṣāḥatde Ḍarbü'l-meşel ḳılanur idi Saḥbān ḫuṭbe sözlemekġa kirişse terlep (15) mum kibi bolup kiter idi hiç bir ḳılġan sözini ikinci ḳaytarmas idi aṣlā söz otturasıda toḫtap ḳalmas idi (16) sözini tamām ḳılmay olturmas idi Saḥbān İslāmiyetni ḳabūl ḳılıp ellik törtinci sen'e-i hicriyyede

vefāt (17) ḳıldı ammā Zü'l-İṣbā birle Ekşem bin Seyfī kette ḫaṭīblerdin bolup ve hem ḥekīm filosof idiler ʿAmr bin gülsūm kette (18)şāʿir idi cāhil ḫuṭbeleriġa maḥṣūṣ kitāblar yazılġan bolsa mu līkin البيان والتبيين العقد الفريد الاغانى (19) kibi edebiyyāt kitāblarıda bik tolası mesṭūrdur şiʿr bolsa ʿArab edebiyātınıñg zor mühim bir ḳısmını āşikārā ḳıladur ʿArab-(20)-lar şiʿr bābıda ḥaddin ziyāde teraḳḳī ḳılġan idiler ʿArablarda şāʿir şol ḳadar köp idi ki bu ḫuṣūṣda ʿArablar tamām (21) milletlerdin üstün idiler cāhil Yunan eşʿārlarınıñg köprekini cemʿ ḳılġan Homerosnıñg İlyāẕsı birle (22) Oḏiyesi otuz miñg beyt ziyāde imes imiş şunġa oḫşa Hindlernıñg Muhābahārateleri yigirme miñg beyt imiş (23) Romayanaları ḳırḳ sekiz miñg beyt imiş ammā cāhil ʿArablarnıñg bir yüz ellik yıl müddet-i ʿaṣr cāhilī olup kelām-ı (24) şiʿrniñg yazarları şubu müddetdeġına ḳızıġan idi şubu az müddetde bularnıñg şiʿrleriġa ḳıyās ḳılınmaslıḳ (25) derecede köpdür cāhil ʿArablarnıñg şiʿrleri beyt birle ḥesāb ḳılınmay ḳaṣīdeler birle ḥesāb ḳılanadur İslām (26) şāʿiri ḥamāse ṣāḥibi meşhūr Ebū Temāmnıñg cāhilī şiʿrlerdin on tört miñg ārcūze Ḥamāderāviyeniñg yigirme yette (27) miñg ḳaṣīde Aẓmīniñg on alta miñg ārcūze Ebū Ḍamḍamnıñg faḳaṭ ʿAmr nām bir yüz şāʿirniñg şiʿr-(28)-lerini ḥıfẓ ḳılġanı rivāyet ḳılanadur bu sözde bir ḳadar mübālaġa bolsa mu līkin cāhilī ʿArablarda şiʿr-(37)niñg ġāyet mertebede (1) köplikini iẓhār ḳıladur cāhil ʿArablarnıñg şiʿrleri tolarak faḫr-i ḥamāset teşbīb-i medīḥ mersā-i Hicādın (2)ʿibāret idi ular öz ḳabīlelerini şeyḫlerini

re'īslerini Fāris bahādırlarını medḥ ḳılıp şiʿr aytur idiler (3) özleriniñg ḥaseb nesebleri birle ata babalarınıñg ḳılġan yaḫşi işleri birle tefāḫür ḳılur idiler şiʿrleride öz-(4)-lerıniñg şecāʿat ve saḫāvetlerini ẕikr ḳılurlar düşmenlerini hicv ḳılurlar ḫatun ḳızlarnıñg ḥüsn ve cemāl ve ḫalḳlarını (5) tavṣīf ḳılur idiler ʿArablarda şāʿirniñg ḳader ve ḳıymeti ḥaddin ziyāde zor idi çünki bir ḳabīleniñg şāʿiri şol (6) ḳabīleniñg ʿırż ve nāmūslarını muḥāfaẓat ḳılmaḳ üçün zebānī ile mudāfaʿa ḳılur idi ularnıñg başḳa ḳabīleler arasıda (7)şeref veʿizzetini ve āberūlarını saḳlaydurġan idi ularnıñg şöhretlerini başḳa ḳabīleler arasıda ziyāde ḳıladurġan (8) idi şubu sebebdinʿArablar şāʿirlerini fevḳa'l'āde iḫtirām ḳılur idiler öz aralarıda bir şāʿir ẓuhūr ḳılsa meclisler (9) ḳılıp ḫoş ḥāllilik ḳılur idiler başḳa ḳabīleler kilip mübārek bādlık hem ḳılur idiʿArab tabīʿat-ı şiʿriye ṣāḥibi (10) ẕekī ḥassās ve şuʿūrluḳ bir ḳavm bolġan sebebdin ularġa şiʿr ḥaddin ziyāde te'sīr ḳılur idi ularnıñg dilleri her çend (11) taş ve çıvan kibi ḳatıḳ bolsa mu līkin şiʿrler meṣelā bir ḳabīle-(12) ni yaki bir kişini medḥ ḳılsa ol ḳabīlelerniñg derecesi yaki ol kişiniñg mertebesi başḳaʿArablar arasıda ziyāde bolur (13) idi ve eger mezemmet ḳılsa mertebesi pestlep kitür idi şunıñg üçünʿArablar mümkin ḳadar şāʿirlerni ḫursend ḳılmaḳġa saʿy ve (14) ictihād ḳılur idiler nevʿ nevʿ yollar bile özlerini medḥ ḳıldurmaḳġa kūşiş ḳılur idilerʿArablarġa yaḫşi te'sīr ḳılġan (15) şiʿrler Aʿşā Nābıġa İmrü'l-Ḳays Züheyrniñg şiʿrleri idi Aʿşā Sūḳʿukāẓ kibi bir mecmaʿġa barmaḳ

üçün çıḳsa yolda (16) uçraġan ḳabīleler ʿilācı bar medḥ ḳılsun eger medḥ ḳılmaġanda hem hicvdin selāmet ḳalmaḳ ümīdi birle mezkūr Aʿşā-(17)-nı tüşürüp tive soyup ḥürmet ḳılur idiler şiʿrniñg teʾsīriniñg zorlıġıġa Aʿşā ile Muḥallıḳniñg ḳıssası rūşen şāhiddür (18) Muḥallıḳ bolsa Benī ʿUkāzdın bir faḳīr kişi idi anıñg ẕikri ve nāmı ʿArab meclisleride ẕikr ḳılınaydurġan pūşīde ḥāl ḥāmil bir kişi (19) idi anıñg on ḳızı bar idi hiç bir kişi ol Muḥallıḳniñg faḳīrlikidin ol ḳızlarnıñg birde biride rāġıb bolmaġan idi sebebdin (20) Muḥallıḳ nāmūs ḳılıp ʿUkāẕ ḳabīlesidin ayrılıp ḫalḳlar köp barmaydumġan ṣaḥrā ve çöllerde tirbekçilik ḳıldı (21) ittifāḳā bir kiçe Aʿşā anġa mihmān bolup tüşüp ḳaldı bu Muḥallıḳ Aʿşānıñg nüzūlini fevḳaʾl-ʿāde ġanīmet sanap özinīñg ṭāḳati-(22)-niñg barıça ziyāfet ḳıldı ḥattā ki barı dünyālıḳda bir tivesi bar idi anı hem seydı bu Muḥallıḳniñg saḫāveti Aʿşānıñg diliġa (23) ḫūb oturup Aʿşā irte künde kiter vaḳtde tivesiġa minip turup seniñg bir ḥācetniñg bar mu didi Muḥallıḳ (24) ārī meniñg ḥācetim bar idi Aʿşā ol ḥācet nimedür didi Muḥallıḳ meniñg nāmını Benī ʿUkāẕda ve başka ʿArablar arasıda medḥ ḳılmaḳ ile meşhūr ḳılmaḳınıñgnı ṭaleb ḳılamen didi sen meni ẕikr ḳılıp ḳaṣīde ḳılsañg men meşhūr bolsam (26) meniñg olturup ḳalġan ḳızlarımġa yigitler çıksaʿaceb imes dip Muḥallıḳ öz ḥācetini āşikārā ḳıldı Aʿşā Muḥallıḳniñg (27) bu sözini ḳabūl tutupʿUkāẕ ġa revān boldı meẕkūr Muḥallıḳ ni uzun bir ḳaṣīde bile medḥ ḳıldı uzun zamān ötmey ehl-iʿUkāẕnıñg dilleri Muḥallıḳ ṭaraf-ġa māyil bolup anıñg hemme ḳızları yaḫşi yirlerġa tigip

(38)Muḥallikniñg yirdeki başı āsmānda (1) bolup ve anıñg hem ve anda beyābānındaki maḥsūn dili ferah ve şādmānı gülşenīde kāmrān boldı Aʿşānıñg Muḥallikniñg ḥaḳḳıda (2) naẓm ḳılġan ḳaṣīdesiniñg ibtidāsı

(3) اوقف وصاحبي الهاد المؤرق ومابي من سقم ومابي تعشق

(4) ولكن ارانی لما اذال بجادتی اغادی بمالم امس عندی واعراق

(5) dip başlap keyin medḥġa barġanda

(6) لعمری لقد لاحت عیون کثیرة الی ضوء نار فی یفاع تحرق

(7) تنشب لقردین یصطلیا نها وبات علی النار الندی والمحلق

(8) رضیع لبان ثدی ام تواضعا باسحم داج عوض لما تتفرق

(9) یداك یداصدق فکف مفیدة وکف اذا ماضن بالمال تنفق

(10) didi ʿArablarnıñg şiʿrġa ne derecede ihtimām ḳılmaḳlarını ve ularġa şiʿrniñg teʾsīr ḳılmaḳını bilmekġa baʿżı yaḫşi ḳaṣīde-(11)-lerni altun birle yazıp Kaʿbeġa ḳoymaḳlarını ġāyet derecede zor şāhiddür Kaʿbeġa asılġan ḳaṣīdeler (12) yette bolup ḫgeleri İmrüʾl-Ḳays Züheyr bin Ebī Sülmā Ṭurfa bin Elʿ Abd Lebīd ʿAntereʿ Amr bin Gülsūm Ḥāriṣ bin (13) Ḥalzetdür bu Zevzniñg fikridür ammā ʿAbduʾr-raḥman bin Ḫaldūn Ḥāriṣ birle ʿAmr bin Gülsūmni aṣḥāb-ı Muʿallāḳāt-(14)-dın sanamay ularnıñg öziġa Nābıġa Zeybānī birle Aʿşānı ziʾe ḳıladur ve ammā Cemheretüʾl-Edebniñg ṣāḥibi(15) Ebū Zeyd bolsa Nābıġa ve Aʿşālarnı dāḫil ḳılıp Ḥāriṣ bin Ḥalzeni ḫāric ḳılıp aṣḥāb-ı muʿallāḳātnı sekiz kişi (16) diyedür meẓkūr ḳaṣīdelerniñg Kaʿbeġa asılġan vechidin muʿallāḳāt dirler altun birle yazılġan vechidin (17) müzehhebāt dirler cāhilī şāʿirlerniñg hemmedin ketteler ve ilgerisi İmrüʾl-Ḳays En-Nābıġatüʾz-Zeybānī ve Züheyr bin

Ebī Sülmālardur (19) İmrü'l-Ḳays ʿArab şāʿirleriniñg imāmı idi anıñg şiʿrleri belāġatde nümūnedur teşbiye ve istiʿārelerde (20) İmrü'l-Ḳays yed-i ṭulā ṣāḥibi idi İmrü'l-Ḳays at tiveniñg medḥide ḫatun ḳızlarnıñg ḥüsn ve cemāllerini tavṣīf (21) ḳılmaḳda başḳa şāʿirlerdin mümtāz idi İmrü'l-Ḳaysnıñg ḫalāyıḳlarnıñg zebānıda emṡāl ornıda cārī şiʿri (22) az imesdür İmrü'l-Ḳaysnıñg ġāyet yaḫşi ṭarāvetlik ḳaṣīdesi

(23) قفانبك من ذكرى حبيب ومنزل بسقط اللوى بين الدخول فحومل

(24) digen beyti bile ibtidā ḳılınġan muʿallāḳāsıdur İmrü'l-Ḳays ġāyet āzād hiç kişidin ḳorḳmaydur ve hem (25) uyalmay-durġan irke bir kişi idi mīlādiyeniñg 560 sen'eleride vefāt boldı En-Nābıġatü'ẕ-Ẕebyānī İmrü'l-Ḳays[26] derecesideki şāʿirlerdindür ḥattā ki tola köp kişiler anı İmrü'l-Ḳaysġa tafṣīl ḳıladur Nābıġanıñg tolaraḳ (27) şiʿrleri medḥlerdin ʿibāretdür bu Nābıġa bolsa Ḥīre ḥükümdārı Nuʿmān bin Munzirniñg muḳarrebleridin idi (28) bu Nuʿmānnı medḥ ḳılıp tola zor baylıḳ cemʿ ḳılġan idi Nābıġa öz ʿaṣrınıñg şāʿirleriniñg arasıda (39)(1) fevḳa'l'āde muḥterem ve mükerrem idi Sūḳ ʿUkāẓġa barsa anġa ḫuṣūṣ bir çadır tikilip anı ḥükm ḳılınıp başḳa şāʿirler anıñg (2) ḥużūrıda aytġan şiʿrlerini oḳur idiler meẕkūr Nābıġa oḳulġan eşʿārġa naẓar ḳılıp her kişiniñg şiʿrlerini öz (3) maḳāmıda taḳdīr ḳılıp şuʿarālarnıñg miḳdārlarını taʿyīn ḳılur idi Nābıġa ġa bolġan bu derece cāhilī şāʿir-(4)-lerdin hiç bir kişiġa müyesser bolmadı Nābıġa ḥaḳīḳa kette şāʿir idi eger ol Nābıġa pādişāhlarnı medḥ ḳılmaḳ ile (5) şiʿrni ticāret ittiḫāẕ ḳılmaġan bolsa idi anı ʿalīü'l-Iṭlāḳ Eşʿar-ı

Şuᶜarā diyilür idi Nābıġanıñg ġāyet meşhūr ḳasīde-(6)-leri Nuᶜmānnıñg ḫatunı Mütecerridni

(7) VAṢF ḲILĠAN ḲAṢĪDESI BİRLE MUᶜALLĀḲASIDUR MUᶜALLĀḲASINING İBTIDĀSI

(8) عوجوا فحيوا النعم دمنة الدار ماذا تحيون من نعى داجحار

(9)digen beykdür ammā Züheyr bin Ebī Sülmā şāᶜirlikdin mu ziyaderek ḥekīm ve filosof bir kişi idi anı başḳa şāᶜir-(10) din ziyāde körelip Nābıġalar ḳatārıġa sanamaḳ anıñg ḥikmetġa müştemil şiᶜrleriġa meftūn bolunġandın idi andaġ (11) bolmasa şāᶜirlik bābıda Züheyr İmrü'l-Ḳays ve Nābıġadın tüben idi Züheyr bolsaᶜālī cenāb mütteḳī ḥalīm bir ẕāt idi anıñg (12) köpraḳ şi'ri Harem bin Sinānnıñg medḥide idi meşhūr ḳaṣīdesi

(13) أمن ام اوفى دمنة لم تكلم بحومانة الدراج فالمتثلم

(14) beyti bile ibtidā ḳılınġan muᶜallāḳasıdur Züheyr müveḥḥid ve baᶜṯġa mü'min bir kişi idi İslām kilişdin ilgeri (15) vefāt ḳıldı bulardın kalsa cāhilī şāᶜirlerniñg kette ve üstünleri Aᶜşā veᶜAntere ve Ṭırfa ve Tübeyddür (16) Aᶜşānıñg yaḫşi ṭarāvetlik uzun ḳaṣīdeleri köpdür şubu cihetdin anı tamām şāᶜirlerġa taḳdīm ḳılġuçılar bar (17) Aᶜşānıñg şiᶜri ḫalāyıḳġaġāyet teᶜsīr ḳılur idi Aᶜşā Ḥażret-i Peyġamberimizdin iḥsānġa yetmek üçün (18) Ḥażret-i Resūlullahnı medḥ ḳılıp bir ḳaṣīde tertīb ḳılġan idi Ebū Sufyān munı işitip Aᶜşānıñg İslām-(19)-ġa dāḫil bolaşıdın teşvīş ḳılıp yüz tive birip Aᶜşānı yandurmuşdur uşbu Aᶜşānıñg Resūlullahnı ḳaṣīde (20) ḳılıp kilişi Resūlullah bile Mekke müşrikleri Ḥudeybiyede Muṣāllaḥa ḳılġan yılda idi Aᶜşānıñg Resūlullahnıñg ḥaḳḳıda (21) aytġan

ḳaṣīdesini şubu yirde ẕikr ḳılsak egerçi biraz tatvīlġa bāiṯ bolsa mu līkin muḥterem nāẓırlarġa fā'idedin ḫālī bolmas (22) digen ḫayāl birle ḳaṣīdeni tamāmen ẕikr ḳılıp terceme ḳılmaḳġa şürū' ḳılduḳ A'şānıñ ḳaṣīdesi uşbudur

(23) الم تقرّض عينا ليلة ارمدا وبت كما بات السليم مسهدا

(24) A'şā özigġa ḫiṭāb ḳılıp aytadur ki Ey A'şā seniñ iki közüñ közi aġrıġan kişiniñ kiçesigġa oḫşa (25) bir kiçede uyku bilen yumulmadı mu ya'nī seniñ iki közüñ (26)yumulmadı ve sen bilen çaḳḳan kişi yatġandik dīdār ve bī-ārām yatdıñ

(27) وماذاك من عشق النساء واغما تناسب قبل اليوم خلة مهددا

(28) bu iki közinińg uyḳu bile yumulmaslıḳı ve özinińg yılan (40)çaḳal kişi dik yatmaḳınıñ ḫatunlarınıñ 'aşḳ (1) ve şevḳidin imesdür çünki men kündin ilgeri (2) medḥ ve nām-ı maḥbūbeniñ muḥabbetini ve anıñ iştiyāḳını unutġan idim

(3) ولكن اراى الدهر الذى هو خائن اذا اصلحت كفاى عاد فافسدا

(4) ya'nī velīkin köremen ve ḫıyānet ṣıfatlik zamānnı vaḳtā ki meniñ iki ḳolum ıṣlāḥ ḳılsa rücū' ḳıladur pes (5) fāsid ḳıladur mana meni bīdār ḳılġan ve ḳalaḳ ve ıżṭırābġa girif-tār ḳılġan (6)uşbu dehrniñ men ıṣlāḥ ḳılġan nerseni fāsid ḳılmaḳıdur

(7) شباب وشيب وافتقاد وثروة فلله هذا الدهر كيف تردد

(8) bu zamān öz evlādlarıġa bir ḥāl ve naẓar ḳılmaydur yaşlıḳ ve ḳarılıḳ ve faḳīrlik ve baylıḳ kibi biri yine birigġa żıdd ṣıfat-(9)-larnı zamān oġullarıġa 'aṭā ḳıladur pes Ḫudā üçündür bu dehr bir ḥalde turmay mübtedil ve müteredded boldı ḳılġan 'aṭā-(10)-sını ḳayturup alġunça köze törtdür eger bir

kişiġa yaşlıḳ yaki baylıḳ kibi bir merġūb ʿaṭānı birse arḳasıdın peşīmān (11) bolup teʾhīr ḳalmay andın meẕkūr yaşlıḳ ve baylıḳnı tartıp alıp faḳīrlik ve ḳarılık jendesini anġa yıġadur

(12) وما زلت ابغي المال مذانا يافع وليد اوكهل حين شبت وامردا

(13) yaʿnī ḫāhi men belāġatġa yetgenimde ḫāhi ṣabī vaḳtimde ḫāhi ḳuvvet-mend yetgen vaḳtimde ḫāhi ḳarı vaktimde (14) yaʿnī zamān-ı ḥayātımnıng tamāmıda māl ṭaleb ḳıldım līkin men cemʿ ḳılġan nersedin hiç nerseni dehr bāḳī ḳoymadı

(15) فان تسالي عني فيا رب سائل حفي عن الماعني به حيث اصعدا

(16) yaʿnī pes eger mendin suʾāl ḳılsang pes Aʿşādın suʾāl ḳılġuçı ol Aʿşānıng ḥālidin suʾālini tula ḳılġuçı köp kişi (17) bardur vaḳtā ki Aʿşā bir ṭarafġa yürse yaʿnī Aʿşā bir ṭarafġa sefer ḳalsa Aʿşā ḳayda baradur dip suʾāl ḳılġuçı ve suʾālini (18) tola tefdīş bile tekrār ḳılġuçılar bardur

الما يهذا السائلي اين اصعدت فان لهاني اهل يثرب موعدا

(19) yaʿnī Ey mendin tivening ḳayda baradur dip suʾāl ḳılġuçı ẕāt anglaġıl bu tivegа ehli Yeṯribde mevʿid barlıġa (20) bu tive Medine-i Münevveregа baradur mana şubu beyḳġa kilgende Resūlullahnıng medḥiġa intiḳāl ḳıldı

(21) فاما اذا ما الريح فترى لها رقيبين جديا لها يتوقدا

(22) yaʿnī pes ammā vaḳtā ki ol tive kiçede mangsa pes anġa iki raḳībni köresen biri Cedy digen yulduz ki ol aṣlā patmaydur (23) patmaydur yine biri Ferḳat digen yulduzdur yaʿnī iki patmaydurgan yulduz ol tivegа raḳīb dimekdin ġaraż kiçe-(24)-ning tamāmıda ārām almay seyr ḳıladur dimekdür

(25) دفبها اذا ما جرت عجرفیه اذا خلت حربا الظهیره اصیدا

(26) yaʿnī ol tiveġa vaḳtā ki Hācireġa dāḫil bolsa yaʿnī kün fevḳa'l'āde ḳızıp hiç bir nerse ārām alalmaydurġan (27)vaḳtde ve hem kilar āfitābġa māyil bolġan ḥālde bardur yaʿnī havā şundaġ ḳızıġan vaḳtde ol tiveġa (28) hursendlikiniñg ziyādeliki sebebdin cehālet bardur yaʿnī ġāyet tizlikidin hiç bir nərse bilmeydür

(41)(1) فآلیت ما رثی لها من کلالة ولا من حفی حتی تلاقی محمدا

(2) yaʿnī pes ḳasem ḳıldım ki men ol tiveġa çar çamaġlıġdın ve anıñg ayaġı taḳasız çoruḳsız olmaḳdın tā Muḥammed (3) ʿAleyhi's-Selām birle mülāḳāt bolġunça raḥmet ve şefḳat ḳılmaymen

(4) منی ماتناخی عند باب ابن هاشم تراخی وتلقی من فواضله ندا

(5) yaʿnī sen ey tive İbn-i Hāşim yaʿnī Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmnıñg dervāzesiniñg nezdide çökelendürülseñg raḥāt tapasen (6) ve ol Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmnıñg ʿaṭāyālarıdın zor iḥsān ve keremġa mülāḳat bolasen

(7) بنی بری مالا ترون وذکره اغار لعمری فی البلاد وانجدا

(8) yaʿnī ol Muḥammed ʿAleyhi's-Selām bir peyġamberdür ki sizler körmeydurġan nerseni vaḥy-i ilāhī ile köredür ve ol ẕāt-ı Cemīlü'ṣ-(9) Ṣıfatnıñg ẕikri ve şöhreti ʿömrimġa ve beḳāyimġa ḳasem ḳılamen ki pest zemīnġa hem kitdi ve bülend zemīnġa hem kitdi

(10) له صوفات ما تغب نوافل ولیس عطاء الیوم یمنعه غدا

(11) yaʿnī ol Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmġa sadaḳalar barur ki mütāḫir bolmaydur ve ol Ẕāt-ı Kerem-şeyyātġa zorʿaṭā bardur

(12) bu künde ḳılġan ʿaṭāsı irteġa ʿaṭādın muḫḫ ḳılmaydur

اجرك لم تسمع وصاة محمد بن المالحبين اومي واشهد ا

(13) yaʿnī Eyā sendin rāst ve hīn mu Allahu Teʿālānıng pey -ġamberi Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmnıng vaṣīyyetini ol Ẕāt-ı Kāmilü'ṣ-(14) ṣıfat vaṣīyyet ḳılıp eşhād ḳılġan zamānda añglamadıng sen yaʿnī meẕkūr Peyġamber Saʿādet-i Maẓharnıng vaṣiyyet ve naṣīḥati-(15)-ni añglamaġanıng sendin ḥaḳīḳatde vāḳiʿ boldı mu āgāh bolġıl ki Aʿşānıng ecdek digen sözining (16) taḥḳīḳde Ebū ʿAmr bin El-ʿAlā aytmış ki ecdek lafẓı cīmning fetḥası bile ve ol cīmning kesresi birle maʿnāsı mālik eced (17) anıng yaʿnī nime vāḳiʿ boldı sanġa Eyā sendin şubu iş rāst ve hīn mu digen boladur ve İmām Leys aytadur ki bir kişi (18) ecdek dise muḫāṭabnıng cidd ve ḥaḳīḳati'a ḳasem ḳılġan boladur ve eger cīmning fetḥası ile bolsa muḫāṭabnıng baḫtıġa (19) yaki babasıġa ḳasem ḳılġan boladur

(20) اذا انت لم ترحل بزاد من التقى والبصرت بعد الموت من قد تزودا

(21) ندمت على ان لا تكون كمثله فترصد للامر الذى كان ارصدا

(22) bu sözler Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmnıng vaṣiyyetining beyānıdur yaʿnī sen taḳavvīdin bolġan ozuḳ birle bu dünyādın (23) köçmesenğ ve ölgendin keyin zād alġan kişini körsenğ ozuḳ alġan kişi dik bolmaġanıng -(24)-ġa ve ol mütteḳī münteẓir bolġan emrġa münteẓir bolmaġanınğġa peşīmān ḳılasen yaʿnī her kişi bu dünyādın taḳavvī ozuḳını (25) almay āḫiretġa köçse köp peşīmān bolup tola nedāmet ḳıladur līkin ol yirdeki nedāmet fā'ide birmey

(26) نايك والميتان لما تقربها ولما تاخذن سهما حديد المفضد ا

(27) yaᶜnī özi ölüp ḳalġan nersedin perhīz ḳılġıl ol özi ölüp ḳalġan nerseġa yaḳın barma ve tirik tivedin (28) ḫūn çıḳarıp içemen dip tez ötkür oḳnı hergīz alma cāhilī ʿArablarınıŋġ ʿā-
(42)detī ol idi ki biri aç ḳalıp (1) anıŋġ nezdide yidürgen bir nerse bolmasa tirik tivedin ḫūn alıp şubu ḫūn ile tirik çilik ḳılur idi İslām (2) mundın حرمت عليكم الميتة والدم
dip nehy ḳıldı
(3) وذا الضب المنصب لما تنسكنه ولما تعبد المنبطان والله فاعبدا
(4) yaᶜnī bu tikiltken taşġa ḳurbānlıḳ ḳılma ve şeyṭānġa ʿibādet ḳılma ve Allahu Teᶜālā ve Taḳaddesġağına ᶜibādet ḳılġıl
(5) beytniŋġ āḫirideki فاعبدا el-lafẓı aṣlıda nūn muḫaffafa ile فاعبدن idi keyin vaḳtde nūn muḫaffafanı (6) elifġa ḳalb ḳılınıp فاعبدا boldı
(7) وسح على حين العشيات والضحى ولما تحمد المشرين والله فاحمدا
(8) yaᶜnī aḫşam vaḳtlerde ve çāştgāh vaḳtlerde tesbīḥ itġil ve baylarġa ḥamd ve sitāyiş ḳılma ol maᶜbūd bir Ḥaḳḳ (9)Allah Zü'l-Celāl ve Taḳaddesġağına ḥamd ve sitāyiş ḳılġıl
(10) وذا الرحم القربى فلا تقطعنه لفافته ولما الماسير المقيدا
(11) yaᶜnī özüŋġ birle uruġ t ḳanlarnıng arasıdaki ḫīşlik rişteni ular faḳīr ve ḥāced-mend bolġan (12) cihetdin kisme ve hem ḳayd salıngan esīrġa ḳatᶜ ḳılma yaᶜnī ṣıla-i raḥim ḳılġıl ayaġıġa ḳayd salıp esīr tüşüp ḳalġan kişiniŋġ ḫālaṣ bolaşıġa saᶜy ve ictihād ḳılġıl
(14) ولما تسخرن من باس ذى ضرورة ولما تخسبن المال المرء مخلدا
(15) yaᶜnī żarūret ve ḥācetniŋġ igesi bolġan faḳīrni maşḫara ḳılma ve mālnı bir kişiniŋġ ᶜömrini uzun ḳıladur (16) dip

kemāl ḳılsa

ولما تفزين جارة ان سرها علیك حرام فانكحن اوتئ ابدا

(17) ya'nī hemsāye ḫatunġa yaḳin kiḫse derr-i ḥaḳīḳat ol hemsāye ḫatunnıñg seri ya'nī cemāli sanġa ḥarāmdur sen (18) yaki nikāḥlap alġıl yaki ḫatundın perhīz ḳılıp terehhüb ve tecerrüdnı iḫtiyār ḳılġıl ve hemsāye bolġuçı ḫatunġa hergīz (19) yaḳin barma 'Arablar özinīñg hemsāyesiġa yaman naẓar birle ḳaramaḳnı tola aġır samar idiler hemsāyenīñg ḫatun (20) balaçaḳalarıġa fisḳ naẓarı bile ḳaramaḳnı mürüvvetnīñg kem yigidin dip i'tiḳād ḳılur idiler bu sebebdin hemsāyenīñg (21) ḫatun ḳızlarını körmey ve hem ularġa körünmey sitr bile mu'āmele ḳılmaḳnı naḥz ḳılur idiler ḫapança bu bārede şā'ir aytadur

(22) اعی اذا ما جاوقی برزت حق بواری جاوتی الستر

(23) واصم عما كان بينهما سمعی وما بی غیره وقر

(24) bu iki beytnīñg maẓmūnı hemsāye ḫatun ḳızlar āşikārā bolġanda tā ular perdenīñg içiġa kirgünçe men kördürmen (25) ya'nī ularnıñg maḥāsin ve cemāl ve 'avrātlarıġa aṣlā ḳaramaymen ve hemsāye bile ḫatunnıñg arasıda ötḳen güft (26) ve kemāldin menīñg ḳulaġım kāsiddür ve menīñg ḳulaġımda şubu hemsāye bile ḫatunı arasıda boladur (27) sözni anlamaydurġan ke'slıḳdın başḳa hiç bir ke'slık yoḳdur digen sözdür mana A'şānıñg ḳaṣīdesi tamām (28) boldı ve hem A'şānıñg meşhūr ḳaṣīdeleridin biri

(43)(1) مابكاء الكبير بالطلل وسوالی وما تردسوالی

(2) digen beyt bile ibtidā ḳılınġan mu'allāḳasıdur ammā Lebīd

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

bolsa Fāris bahādır civān-merd sahī şerīk bir kişi (3) idi uzun ʿömür kördi şeref-i İslām ile müşerref boldı bu zāt İslāmnı ḳabūl ḳılġanda keyin zühdni iḫtiyār (4) ḳılġaç şiʿr aytmadı dirler muʿallāḳa igeleridin ḳalsa meşhūr şāʿirler El-Muhelhel bin Rebīʿa ʿUmeyye bin Ebī'ṣ-Ṣalt Ḥātem Eṭ-Ṭā'i (5) Zeldü'l-Ḫayl ʿAlḳatü'l-Faḥl Ḳuss bin Sā'ide Varaḳa bin Nevfelü'ş-Şenferī ʿUrve bin El-Verd Semvāl bin ʿAdiyā (6) Ḥassān bin Ṣābit El-Ḫannā El-Ḥuṭayʿa ʿAbdu'llah bin Zibaʿrā En-Nābıġa El-Cuʿdī Evs bin Ḥucr El-Mutelmis El-Munḫal El-Yeşkerī (7) Kaʿb bin Züheyrlerdür el-ḫāṣıl ʿArablar fevḳa'l'āde sözġa üste faṣāḥat ve belāġat ġāyit bülend derecelik bir ḳavm idiler (8) ularnıng hemmesi ḫaṭīb hemmesi şāʿir idi zīrāk hem artuḳ mübālaġa bolmaydur ʿArablarda bu edebiyyātnıng teraḳḳīsi ve belāġat (9) ve faṣāḥatning cevāhir-i nefīseleri ni vücūd bāzārıġa salınıp revāc bolmaḳ Ḥażret-i Peyġamberimiz nübüvvet tācını kiyip (10) risālet taḫtıġa çıḳıp Ḥażīretü'l-Ḳudsnıng evāmir ve nevāhilerini ḫalāyıḳlarġa teblīġ ḳılışdın ilgeri idi ʿArablarda (11) bu ḳadar ḫaṭīb ve şāʿir ve hem ḥekīm ve faṣīḥ ve belīġlerning taʿlīm ve taʿallüm ve kesb ve iktisābsız mücerret tabīʿat ve selīḳası ile (12) yitişmeki biʿsetdin ilgeri ellik atmış yıl müddütde idi Ḥażret-i Faḫr-i Kā'ināt ʿAleyhi Efżalü'ṣ-Ṣalavāt Peyġamberimiz-(13)-ning nübüvvetiġa muʿcize ḳılınıp nāzil ḳılınġan Ḳur ān-ı Ḥakīm bu belāġat ve faṣāḥatdin insān ʿaḳlınıng ḳuvveti ile taḳdīr ḳılalmay-(14)-durġan mertebede aʿlā derecededür cihetdin ʿArablarda belīġ ve faṣīḥler Dehnā' Çölining ḳumıdın hem ziyāde

(15) bolup turup şubu muḳaddes Ḳur ān-ı Ḥakīmdin üç āyetlik bu sūreniñg miglini ḳılalmay ʿacz ile iḳrār ḳıldılar

(16) ʿARABLARDA ʿULŪM VE MAʿĀRİFNİÑG BEYĀNI

(17) Cāhiliyyet ʿaṣrıda ʿArablarda ḥāżırki kündeki maʿnāsı birle ʿulūm ve maʿarifet ıṭlāḳıġa ṣāliḥ nerseler yoḳ idi şundaġ (18) bolsa öz zamānlarıġa ḳarap baʿżı ʿulūm ve maʿarif yoḳ imes mu idi meşelā ʿArablar neseb ʿilmiyyeti tola yaḫşi bilür idiler ʿArablar öz-(19)-leriniñg nesebleriġa tola riʿāye ḳılġan sebebdin nesebleriġa mümkin ḳadar aralaşıp ḳalmasġa köp ictihād ḳılur (20) idiler ʿilm-i ensabġa tola ihtimām ḳılur idiler ʿArablarda neseb alta derece yaki alta tabaḳdın ʿibāretdür şaʿb ḳabīle ʿimāre (21) baṭın faḫd faṣīle şaʿb bolsa tola yıraḳ nesebdür meşelā ʿAdnān Ḳaḥṭān kibi şaʿbdın ayrılġanlarnı ḳabīle (22) dirler meşelā Rebīʿa Muḍar kibi ḳabīledin ayrılġanlarnı ʿimār dirler ʿimāredin ayrılġanlarnı baṭın dirler baṭın-(23)-dın ayrılġanlarnı faḫd dirler faḫddın ayrılġanlarnı faṣīle dirler ʿArablarda ʿilm-i ensābġa māhir kişiler köp idi (24) ḥattā ki her ḳabīlede bolmaġanda bir bolsa köp ensābeler bolur idi ʿArablarnıñg ġāyet meşhūr ensābeleri Vaġfel (25) Es-Sedūsī ʿUmeyr Ebū Ḍamḍam İbn-i Lisānü'l-Ḥamra Varaḳā El-Eşʿar dirler bulardın ġāyet meşhūrı Vaġfel bolup ʿArablar فلان النسب عن وغفل (26) dip anıñg bile ḍarb-ı meşel ḳılur idiler Varaḳā El-Eşʿar hem ḫaṭīb hem nisābe idi Ḥażret-i Ebū Bekru's-Ṣıddīḳ-(27)-nıñg hem neseb ʿilmide yed-i ṭūlāsı bar idi ʿArablarda tārīḫ ata babadın aġızdın aġızġa naḳl ḳılınıp kilgen müteferrik ḫaber (28) ve

qıṣṣalardın ʿibāretdür ʿArab quvve-i ḥāfıẓalıq fikri ṣaf ḥissī pākīze bir qavm bolġan sebebdin ata babalarınıng (29) bik tola vāqıʿalarını yād qılıp kitābsız qalemsiz tildin tilġa naql qılur idiler bularnıng şiʿrleri tola köp veqāyiʿ tārīḫiye (44)(1)ve ḥavādiṯ-i māẓiye ve eyyām-ı ḥarbiyelerġa müştemildür meṯelā Eyyāmü'l-ʿArab dip meşhūr ʿArablarnıng muḥārebe bolġan künleri Aṣḥāb-ı Fīl (2) qıṣṣası Kaʿbe tārīḫi Eṣnām ḥaqqıdaki ḥikāyeler ʿAmr bin Luḥaynıng qıṣṣası Ẓū Yezenning Ḥabeşelikler bile bolġan muḥārebesi (3) Ẓū Nuvāsnıng vāqıʿaları Aṣḥāb-ı Uḫdūdnıng qıṣṣası Quṣay bin Kilābnıng tārīḫi Ḫalefü'l-Muṭaybin ve Ḫalefü'l-Fuṣūl qıṣṣa-(4)-ları Ḥarbü'l-Fahhārnıng qıṣṣası ve munġa oḫşa İslāmdın keyin ʿArab müverriḫleri ṭarafıdın tedvīn qılınġan tārīḫī vāqıʿa-(5)-lar ṣol cāhilī ʿArablardın ağızdın ağızġa naql qılınıp kilgen maʿlūmāt-ı tārīḫiyyedin ʿibāretdür

(6) ʿARABLARDA ṬABĀBETNİNG BEYĀNI

(7) ʿArablarda kesılġa iki ṭarīq ile devā qılur idiler meẓkūr iki ṭarīqning biri duʿāḫānlar ve bütning mütevellīleri dem (8) salıp tükürüp Kaʿbening yaki bütlerning ḫuẓūrıda duʿā qılur idiler qurbānlıq qılmaq ile ʿilāc qılur idiler bu ṭarīq-(9)-ni köpraq kāhinler iḫtiyār qılġan idiler ikinci ṭarīq ḥaqīqi ʿilāc ṭarīqi idi ki bu ṭarīq nevʿ nevʿ ʿaqāqīrlar ile yaki (10) baʿżı şerbet ile devā qılmaqdınʿibāretdür ʿArablarnıng qusaq ağrıqlarıda köpraq iʿtimād qılġan devāsı (11) ʿasel idi cerāḥatde iʿtimād qılġan nerseleri timürni qızıtıp dağlamaq idi ʿArab köp kesılġa qan almaq (12) bile devā qılur idi

ʿArablarnıñg öz zamānıġa ḳaraġanda ṭıbb ʿilmidin az tola maʿlūmātları bar idi ʿArablarnıñg (13) şöhret tapġan ḥekīm ṭabībleri bar idi bu ṭabīblerniñg meşhūrları İbn-i Ḥādim Ḥāriṣ bin Kilde Naḍr bin El-Ḥāriṣ bin (14)Kildedürler Ḥāriṣ bin Kilde ṭıbb ʿilmi Īrānda taʿlīm ḳılıp Īrānda biraz müddet ṭabībcilik ḳılġan idi soñgra Tāīf-(15)-ġa ḳaytıp kilip ṭabībçilik ḳılıp ṭabābetde kette şöhret tapdı Ḥażret-i Peygāmber Kā'inātʿAleyhi Efżalü's-Ṣalavāt Cenāb-ı (16)ʿĀlēleri kesellerni Ḥāriṣ bin Kildeġa körsetmekġa fermān ḳıladurġan idi Mekke-i Mükerremedeki vaḳtde Saʿd bin Ebī Vaḳḳās (17) kesel bolġanda Resūlullahnıñg fermānı ile meẕkūr Ḥāriṣni alıp kilip ʿilāc ḳıldurġanı mervīdür meẕkūr ʿHāriṣniñg Kisrā (18) Nūşirevān birle ṭıbb ḥaḳḳıda uzun sözleşgeni ve Kisānıñg anıñg sözlerini taḥsīn ḳılġanı meşhūrdur meẕkūr (19) Ḥāriṣniñg emrāż-ı bāṭıniyyede ḫūb mahāreti ve ḥaẕādati bar idi ; belki bu ḫuṣūṣda müteḫaṣṣıṣ idi meẕkūr Ḥāriṣ Muʿāviyyeniñg (20) zamāngıça ʿömür kördi Naḍr bin El-Ḥāriṣ hem meşhūr ṭabīblerdin idi bu Naḍr bolsa ṭabābetdin başḳa felsefe birle āşinā (21) idi meẕkūr Naḍr Ḥażret-i Faḫr-i Kā'ināt ʿAleyhi Efżalü't-Teslīmātnıñg zor düşmenleridin bolup ol Ẕāt-ı Cemīlü'ṣṣıfatnıñg (22) ḥaḳḳıda köp iftirālar ḳılġan idi Naḍr Bedir Muḥārebeside esīr tüşüp ṣaḥābelerniñg teşne ḳılıçlarını anıñg (23) ḫūnı ile sugarıldı İbn-i Ḥadīm hem ʿArablarnıñg meşhūr ṭabībleridin idi bu kişiniñg cerāḥatġa mahāreti ve ḥaẕākati (24) idi cāhilī ʿArablarnıñg şiʿrleridin bu İbn-i Ḥadīmniñg medḥi tola köpdür ʿArablarnıñg at ṭabīblikdin hem yaḫşi

ḥaberleri (25) bar idi ularda El-ʿĀṣ bin Vā'il ki meşhūr at ṭabībler bar idi başḳa ʿArablarda kehānet ferāset ḳıyāfet tesmiye ḳılanadurġan ʿilmler bar idi kehānet dip istiḳbālde vāḳiʿ boladurġan işler ile vuḳūʿdın (27) ilgeri ḥaber birmekdür buʿilm ʿArablarġa Kildānīlerdin kirse kerek ʿArablar kāhinlerini her nerseni biledür her nerseġa (28) iḳtidārı bar dip iʿtiḳād ḳılur idiler her umūr ve her ḫuṣūṣda ularġa icābet (45)ḳılur idiler kesālerini kāhinlerġa (1) körsetür idiler tüşlerinińg taʿbīrlerini şubulardın sorar idiler kiledurġan zamāndaki aḥvālleri ḥaḳḳıda kāhinleri-(2)-din ḥuṣūmet ve daʿvālarını ularnıńg ḥużūrıġa barıp ḥāl ḳılur idiler meşhūr bütlernińg ḫādim ve şeyḫleri kehānet birle (3) meşġūl bolur idiler kehānet birle tolaraḳ ḫatunlar işġāl ḳılur idiler ʿArablarda Selmā El-Hemedāniye Fāṭıma El-Ḥaşmiyye Zeraḳā (4)El-Yemāme kibi meşhūr kāhine ḫatunlar bar idi ḳıyāfet ayaġ izleridin mezkūr iznińg igelerini bilmekdürʿArab iz birle (5) ḳaçḳan kişilerni yoḳalġan ḥayvānlarnı tapar idiler ular bu ḥuṣūṣda ol ḳadar kesb ḳılġan kim ḳarı (6) birle yaşnı ir birle ḫatunnıńg ḥattā ki birk birle seyyibni izidin farḳ ḳılıp bilür idiler ferāset insānnıńg ẓāhir(7) şekl ve sūretleriġa ḳarap anıńg efʿāl ve aḫlāḳını bilmekdürʿArablar bu ḫuṣūṣda hem zor maḫāretlik idiler (8) mundın başḳa ʿArablarnıńg ʿulūm-ı riyāziyede felekdin biraz maʿlūmātları bar idi ular şems ve ḳamerniń menzil-(9)-lerini bilür idiler seyyārelerini ve burclarını ṣevabitdin hem tolasını bilür idiler ḳamernıńg menzillerini ʿArap-(10)-lar yigirme sekizġa

taḳsīm ḳılur idiler

(11) ʿARABLARDAKİ TİCĀRET VE ṢINĀʿAT ZİRĀʿATNIŊG BEYĀNI

(12) ʿArabistānnıŋg eṭrāfıdaki Yemen Ḥīre Ġassān ʿArabları ticāret ṣınāʿat ve zirāʿatde öz zamānları-(13)-nıŋg müteraḳḳī milletleridin idi līkin öz ʿArabistān ḫalḳı bu ḫuṣūṣda tola tüben derecede idiler ularnıŋg zemīnleri ṣāliḥ imes (14) ve suları cārī imeslikidin zirāʿta bile iştiġāl ḳılmas idiler ular bir yirde muḳīm bolmay köçüp yürüp maʿīşet (15) ḳılġan sebebdin ṣınāʿat ve hünerġa hem dil ḳoymas idiler şundaġ bolsa mu Tā'if ve Yeṯrib ʿArabları kibi baġ terbiyet (16)ḳılġuçılar Necid ve Yemāme ʿArablarıda ikin ḳılġuçılar hem bar idi ammā ticāret bolsa ṣınāʿat ve zirāʿatde ḳaraġanda ḫaylī (17) baḫṣ-ı teraḳḳīde idi ʿArablarnıŋg Yemen Şām Ḥīre Īrān ve Ḥabeşeler kibi çet baḳa şehrniŋg kişileri birle ticāret bāresiде (18)ʿalaḳa ve münāsebetleri bar idi ticāret birle tolaraḳ Ḳureyş ʿArabları iştiġāl ḳılur idiler ular ḳış künlerde Yemenġa yaz künler -(19) Şāmġa kārvānlar iberip ol yirdin māl alıp kilip öz bāzārlarıda satur idiler ʿArablarnıŋg maḫṣūṣ bāzārları bar idi bu bāzār -(20)-larnıŋg ġāyet meşhūrları ʿUkāẓ Mecenne Zū'l-Mecāz idiler ʿUkāẓ Tā'if birle Mekke-i Mükerremeniŋg arasıda bir ḫurmālıḳ zemīndin ʿibāret (21) bolup bāzār vaḳti Zi'l-Kaʿdeniŋg ibtidāsıdın Zi'l-Kaʿdeniŋg yigirmesiġıça bolur idi andın keyin ʿArablar Mekkeġa (22) kilip ḥacc vaḳtiġıça sevda birle meşġūl olur idiler ʿUkāẓ bolsa ʿArablarnıŋg yermenkeleriniŋg hemmedin kettesi idi bu ʿUkāẓġa (23)ʿArabistānnıŋg her ṭarafıdın ḫalāyıḳlar kilür idiler Ḥīreniŋg ḥükümdārı

Nuʿmān bin Munzir her yıl ʿUkāẓġa kārvān (24) iberür idi Kisrālarnıñg baʿżıları ʿUkāẓġa ticāret üçün tavar ibergeni mervīdür ʿUkāẓ sevdāgerçilik yermenge-(25)-si boluşdın ziyāderaḳ edebiyyāt ve eşʿarnıñg nefīs cevāhirleriniñg yermengesi idi ʿUkāẓ her taraftın meşhūr (26) şāʿir ve ḫaṭībler kilür idiler her birleri aytġan şiʿrlerini meydāngа ḳoyur idiler şāʿirler ata babaları birle ve ḳabīle-(27)-leri birle şeyḫ ve reʾīsleri birle tefāḫūr ḳılur idiler ʿArablardın bir kişi yine bir kişidin ẓulm tartġan bolsa ʿUkāẓġa (28) kilgen ʿArablarnıñg kettelerigа ʿarż-ı aḥvāl ḳılur idiler eger bir ḳabīle-(46)de ḳabīleniñg esīri bolsa ʿUkāẓġa ḥāżır bolġan (1) kettelerġa iltiсā ḳılıp esīr tüşgen kişini ḳutḳazmaḳ ḫuṣūṣda yardım sorar idi meşhūr muʿallāḳalar şol ʿUkāẓ-(2)-da inşād ḳılınġandın keyin ġāyet istiḥsān ḳılınıp Kaʿbeġa asılġan idi meẓkūr ʿUkāẓ yermengesiniñg kette-(3)-leri köpraḳ Benī Temīm Ḳabīlesidin bolur idi Zūʾl-Mecāz Mecenne hem Mekke-i Mükerremeʾġa yaḳın yirde bolup zor yermenge idi (4) Ḥażret-i Faḫr-i Kāʾināt ʿAleyhi Ekmelüʾt-Taḥīyyāt Cenāb-ı ʿĀlīleri meẓkūr bāzārlarġa ḥāżır bolġan idi nübüvvet kilgendin keyin meẓkūr (5) bāzārlarġa barıp ḫalāyıḳnı dīngа daʿvet ḳılıp özini ʿArablarnıñg kettelerініñg ḥimāyelerigа almaḳnı meẓkūr ʿArab kettele-(6)-ridin tiler idi bu ẓikr ḳılınġan yermengelerdin başḳa Dūmetüʾl-Cendel Hicr ʿAmmān Muşḳar Ṣanʿā Ḥaḍramavt ʿAden kibi meşhūr (7) yermengeler bar idi ammā ʿArablarnıñg İslāmdın ilgeriki aḥvāl-i tārīḫiyyesi ecmālen tamām boldı biz bu yirde sözni biraz (8) uzun ḳılsaḳ mu līkin vaṭan insānlarınıñg

ṣıfat-ı lāzımesi kibi olġan vechidin bir kişiniñg terceme-i ḥālni sözlemegen vaḳtde (9) anıñg vaṭanıdın ve hem anıñg yurt ve ḳabīleleridin ve anıñg ḳavm ve ḳarındaşlarıdın aḥvālidin ḳılmasa (10) ol vaḳtde terceme-i ḥāller rūḥsız olup ġāyet mühim bir ṣıfatdın ḥaberler birgen üçün maʿlūmāt nāḳıṣ bolur oḳuġuçı-(11)-larnıñg raġbet ve muḥabbeti ḥareketlenmes bu sebebdin biz Ḥażret-i Faḫr-i Kā'ināt ʿAleyhi Efḍalü'ṣ-Ṣalavāt Peyġamberimiziniñg terceme-i ḥālni (12) beyān ḳılışdın ilgeri ʿArab zemīnlerini ve ʿArablarnıñg aḥvāllerini ecmālen ẕikr ḳılduḳ muḥterem nāẓırlarġa fā'idesiz (13) bolsa belki bīret çerāġıġa baġ iplik salġan kişi bolsa ʿacīb imes bu risāleniñg muḳaddimesiside sözni uzun (14) ḳılġan bolsam mu men bu bārede maʿẕūrmen çünki şāʿir aytmış

(15) وكل الناس مجنون ياكن على قد اهوى احتنف الجنون

(16)yuḳarıda Resūl-i Ekrem Ṣallalahu ʿAleyhi ve Sellemniñg neseb-i şerīfleri tafsīlen ẕikr ḳılınġan idi imdi bu yirde ecmālen (17) ẕikr ḳılıp Ḥażret-i Faḫrü'n-Nebīyyā ʿAleyhi's-Selām terceme-i ḥālini ecmālen ẕikr ḳılamiz neseb-i şerīf tekrār bolsa mükerrer kibi nāẓırlarnıñg melāllıḳıġa (18) sebeb bolmay belki neşāṭ ve iltiẕādıġa sebeb bolur

(19) Ḥāliye

(20) وتكرارانساب المنى محمد الذها رواع الكرام من الراج

(21) اذا ذكرت فاحت وفاضت رطايح الرياحين والمسك الزكى كما واح

(22) CENĀB-I FAḪRÜ'L-ENĀM ʿALEYHI'S-SELĀMNIÑG NESEB-I ŞERĪFNİNG BEYĀNI

(23) Ḥażret-i Faḫr-i Kā'ināt ʿAleyhi Efẓalü'ṣ-Ṣalavātnıñg

nām-ı mübārekleri ʿArabī zebānda Muḥammed Aḥmed Emīn bolup künyeti (24) Ebū'l-Ḳāsım idi ammā Tevrāt lisānı birle Farḳalīṭdür Peyġamber ʿAleyhi's-Selāmnıñg atası ʿAbdu'llahdur ʿAbdu'llahnıñg atası (25) ʿAbdu'l-Muṭṭalibdür ʿAbdu'l-Muṭṭalibniñg atası Hāşimdür Hāşimning atası ʿAbd-i Menāfdur ʿAbd-i Menāfnıñg atası Ḳuṣaydur (26) Ḳuṣaynıñg atası Kilābdur Kilābnıñg atası Murredür Murreniñg atası Kaʿbdür Kaʿbniñg atası Lü'eydür Lü'eyniñg atası (27) Ġālibdür Ġālibniñg atası Fihrdür Fihrniñg atası Mālikdür Mālikniñg atası Naḍrdur Naḍrnıñg atası (28) Kinānedür Kinānheniñg atası Ḫuzeymedür Ḫuzeymeniñg atası Niẕārdür Niẕārnıñg atası İlyāsdur İlyāsnıñg atası (47)(1) Muḍardur Muḍarnıñg atası Nizārdür Nizārnıñg atası Maʿaddur Maʿadnıñg atası ʿAdnāndur ʿAdnāndın yuḳarı baba-(2)-larınıñg tertībleri ve hem isimleri rūşen maʿlūm bolmasa mu līkin İbrāhīm ʿAleyhi's-Selāmnıñg İsmāʿīl ʿAleyhi's-Selām nām (3) ferzend-i ercümendiġa yetmekide muḥaḳıḳīn tārīḫ-i āyīn ve müverriḫīn taḥḳīḳgerīnlerniñg arasıda hiç bir iḫtilāf (4) yoḳdur Cenāb-ı Seyyidü'l-Enām ʿAleyhi's-Ṣalavāt ve's-Selāmnıñg vālidesi Benī Zühre Ḳabīlesiniñg uluġlarıdın Vehb bin (5) ʿAbd-i Menāf bin Zühre bin Kilāb bin Murreniñg ḳızı Āmine bolup ata bilen ana tarafıdaki babaları Kilāb bin Murredür (6) yuḳarıda ẕikr ḳılınġan Fihr bin Mālikni Ḳureyş dip ẕikr ḳılanadur Ḥażret-i Faḫr-i Kā'ināt ʿAleyhi Efḫarü's-Ṣalavāt ʿArablarnıñg (7) arasıda aṣālet-i neseb ve şerāfet-i ḥaseb ile veʿulüvv-i ḥimmet ve şecāʿat ve saḫāvet ve siyāset birle maʿrūf ve meşhūr bolġan (8) Ḳureyş Ḳabīlesidin ve Hāşim

evlādıdındur baʿżılar Kureyş dimek ile meşhūr bolġan kişi Naḍr bin Kināne idi dirler Ḥażret-i (9) Seyyidü'l-Enām ʿAleyhi'ṣ-Ṣalāt ve's-Selāmnıñg her bir babaları öz zamānlarıda ġāyet ṣāliḥ ve kerem ve ḥimmetlik ve mürüvvetlik kette (10) kişiler idi bular ḫatunları birle öz zamānlarıġa müvāfıḳ nikāḥ ile öysiz idāreçilik ḳılıp fisḳ ve fücūr ʿaybларıdın (11) bi'l-külliye pāk bolup kethudāçılıḳ ḳılġan idiler cāhiliyyet zamānlarıda fisḳ ve fücūr şunça fāş ve ziyāde bolsa mu dādlar ḫatunlar-(12)-nıñg emride ança pāk tutmasalar mu lākin Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve'Sellemniñg ābād-ı ecdādını Allah Sübḥāne Nā-Ecel Bürhāne Ol Salṭanat-ı (13) İlāhīyyeniñg vezīr-i āʿẓamı ve Resūl-i Ekremi bolġan Peyġamberimizniñg şerefini saḳlamaḳ üçün fisḳ ve fücūr kibi mürüvvet ve fütüvvet ve mücidd-i (14) şerefġa münāfi efʿāllerdin saḳladı

(15) حفظ الله له كرامة لحمد اباء الاجداد صونا لما سمه

(16) تركوا السفاح ولم يصبهم عاره من ادم والى ابيه وامه

(17) RESŪLULLAHNIÑG ATASI ʿABDU'LLAHNIÑG VEFĀTINIÑG BEYĀNI

(18)Mekke-i Mükerremeniñg şeyḫi ʿAbu'l-Muṭṭalib oġlı ʿAbdu'llahġa Zühreniñg uluġlarıdın Vehb binʿAbd-i Menāfnıñg ḳızları (19) Āmineni öz aralarıda maʿrūf nikāḥ-ı şerʿī birle alıp birdi ʿAbdu'llah öylengende on sekiz yaşda idi ʿAbdu'llah (20) uzun ʿömür köralmay ticāret bile Şāmġa barıp ḳaytġanda medīne-i Münevverede keyl bolup vefāt ḳıldı El-Caʿdīniñg (21) öyiġa defn ḳılındı ʿAbdu'llah vefāt bolġanda taḳrīben yigirme beş yaşda idi ʿAbdu'llahnıñg vefātıdın keyin mīrāṣ (22)

ḳılġan mālı beş tive ve Ümm-i Eymen dip meşhūr Bereke nām bir didek idi

(23) RESŪL-İ EKREM ṢALLALLAHU ʿALEYHI VE SELLEMNİŃG VİLĀDETİNİŃG BEYĀNI

(24) ʿAbdu'llahnıŃg vefātıdın iki ay keyin Āmine bir oġul bala tevellüd ḳıldı bu hemme ʿālemġa raḥmet bolġan Ẕāt-ı (25) Nübüvvet-ṣıfatnıŃg toġulġanıda ḫāhi ʿAbdu'l-Muṭṭalib ve ḫāhi ʿAbdu'l-MuṭṭalibniŃg oġulları ġāyet ḫursend boldı-(26)-lar ol Ẕāt-ı Risālet-ṣıfatnıŃg vilādet ḥaberini alıp kilgen kişiġa ḫōş ḥaberlik ḥediyyeler birdiler ḥattā ki Ebū Leheb-(27) niŃg ḫōş ḥaber alıp kilgen didekini āzād ḳılġanı mervīdür Ḥażret-i Muḥammed ʿAleyhi's-SelāmnıŃg vilādeti ʿArablar-(28) nıŃg arasıda ʿĀmü'l-Fīl dip meşhūr yılda Rebī'ü'l-EvvelniŃg (48) toḳuzıda düşenbe küni irtėgende Mekke-i Mükerremede (1) vücūd-ı güzārını muʿaṭṭar ḳılıp Muḥammed dip tesmiye ḳılındı mīlādiyening 571nci yılı 20nci Aprilġa muvāfıḳ kilse kerek (2) muḥaḳḳıḳlarnıŃg nezdide ḥaḳīḳatġa yetken söz uşbu imiş līkin Rebī'ü'l-EvvelniŃg 12nci küni dünyā reste-(3)-sini muʿanber ḳıldı digen söz meşhūrdur Ḥażret-i Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmnı hemmedin ilgeri imitgen kişi meşhūr Ebū Leheb-(4)-niŃg dideki Ṣüveybe idi ol vaḳtlerde Mekke ʿArablarıda babalarını imitmek ve terbiye ḳılmaḳ üçün ṣaḥrā ʿArablarıġa (5) birmek ʿādet idi çünki bala ṣaḥrāda ḫalḳda ʿaybsız ve sözde ḳuṣūrsuz çoŃg boladur ve hem ṣaḥrāda çoŃg bolġan (6) bala ḫavādiṣlerġa ṣabırlık ve meşaḳḳatlerġa ṭāḳatlik boladur bularnıŃg şubu ʿādeti boyunça Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmnı hem

ṣaḥrā (7) ʿArablarıġa imitmek üçün birmekġa maṣlaḥat ḳarar tapıp Saʿd Ḳabīlesidin Ḥalīme binti Züheyb nām bir ḫatunġa birildi (8) Ḥalīmeniŋg iri Ḥāriṯ bin ʿAbdu'l-Uzzā nām bir kişi idi Ḥażret-i Faḫr-i Kā'ināt ʿAleyhi Efḍalü'ṣ-Ṣalavāt Ḥalīmeniŋg terbiyetde-(9)-ki vaḳtde ularġa köp bereketlerniŋg kilgeni rivāyet ḳılanadur Ḥażret-i Seyyidü'l-Vücūd Ḥalīmeniŋg terbiyetideki beş (10) yaşġa kirgünçe turdı

(11) ĀMİNENİNG VEFĀTINIŊG BEYĀNI

(12) Āmine her yıl fırṣat tafsa Medīne-i Münevvereġa barıp muḥabbetlik iri ʿAbdu'llahnıŋg ḳabrini ziyāret ḳılıp ve hem (13) ʿAbdu'llahnıŋg ḫīşleri Benī ʿAdiy bin Neccārnı körüp bir ḳadar tesellī tapıp ḳaytur idi Ḥażret-i Muḥammed ʿAleyhi's-Selām (14) alta yette yaşġa kirip bir ḳadar imtiyāz igesi bolup oŋg çabanı farḳ ḳıladurġanda atasınıŋg ḳabri ziyāret (15) ḳıldurmaḳ üçün ve atası ḫīşleriġa bu Żāt-ı Cemīlü'ṣ-Ṣıfatnı körsetmek üçün Āmine Ḥażret-i Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmnı Medīne-i Münevvere-(16)-ġa alıp bardı Ḥażret-i Muḥammed ʿAlayhi's-Selāmnıŋg atasıdın mīrāṯ ḳalġan Ümm-i Eymen digen saʿādet-mend didek hemrāh idi (17) Āmine Medīneġa barıp ḳaytışda Ebvā digen mekānda bītāb bolup vefāt ḳılıp meẕkūr mekānda defn ḳılındı (18) Muḥammed ʿAleyhi's-Selām Ümm-i Eymen birle Mekke-i Mükerremeġa ḳaytıp kildi Āmine ʿAbdu'llahdın başḳa irġa tigmegen idi ʿAbdu'llah (19) hem Āminedin başḳa ḫatun almaġan idi bu iki żātnıŋg Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmdın başḳa balası hem yoḳ idi Muḥammed ʿAleyhi's-Selām (20) alta yette yaşda ata anasıdın ayrılıp yitim ḳaldı

(21) PEYĠAMBERİMIZNIŊG TERBIYETI ÜÇÜN BABASI ʿABDU'L-MUṬṬALİBNIŊG KEFĀLETİNIŊG BEYĀNI

(22) Ḥażret-i Muḥammed ʿAleyhi's-Selām ata anadın ayrılıp yitim ḳalġandın keyin şefātlik babası ʿAbdu'l-Muṭṭalibniŋg (23) terbiyetide ḳaldı ʿAbdu'l-Muṭṭalib Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmnı fevḳa'l-ʿāde yaḫşi körür idi Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmnıŋg kiledurġan-(24)-da kette bir kişi bolaşını bilür idi şubu sebebdin ol ẕātnıŋg terbiyetide tola köŋgül ḳoyur idi şubu (25) cihetdin yitimlikniŋg ġubārı ol ẕātnıŋg pīşānesiġa ḳonmay çoŋg bolur idi Muḥammed ʿAleyhi's-Selām sekiz (26) yaşġa kirgende ʿAbdu'l-Muṭṭalib hem vefāt ḳıldı ʿAbdu'l-Muṭṭalib vefāt ḳılġanda şefḳatlik babasıdın ayrılġanı (27) üçün ġamnāk olup mübārek közidin yaş aḳġanı rivāyet ḳılındı

(49)(1) MUḤAMMED ʿALEYHİ'S-SELĀMNIŊG TERBIYETİ ÜÇÜN ʿABDU'L-MUṬṬALİBDİN KEYIN EBŪ ṬĀLİBNİŊG KEFĀLETİNİŊG BEYĀNI

(2) ʿAbdu'l-Muṭṭalibdin keyin anıŋg vaṣiyyetiniŋg iḳtiżāsıça Muḥammed ʿAleyhi's-Selām Ebū Ṭālibniŋg terbiyetide ḳaldı Ebū Ṭālib bolsa ʿAbdu'llah-(3)-nıŋg ata bir ana bir tuġġan aġası idi Ebū Ṭālib ʿaḳllıḳ ḥikmetlik şefḳatlik merḥametlik bir Ẕāt-ı Mükerrem-ṣıfat idi ol (4) ẕāt Benī Hāşimniŋg re'īs ve hem belāġatlik ve faṣāḥatlik ṣāʿir bolġan sebebdin Mekke ehliniŋg arasıda ġāyet muʿteber ve muḥterem bir ẕāt (5) idi Ebū Ṭālib bir tuġġan ḳarındaşnıŋg oġlını öz oġullarıdın ziyāde körüp anġa tola şefḳat ve merḥamet közi bile (6) naẓar ḳılıp ḳolidin kilgen miḳdārı yaḫşılıḳ birle terbiyet ḳılur idi Ebū Ṭālib bolsa özi bolsa faḳīrlik evlādları köp ḥaḳīm

(7) ḫarācetleri ziyāde bolġan sebebdin Muḥammed ʿAleyhi's-Selām anıñġ terbiyetide başḳa eşref aḳ istiḥvān kişilerniñġ balaları (8) kibi nāzik terbiyet köralmay vaṣat mertebede terbiyet ḳılanur idi Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmnıñġ vücūdı ve ʿunṣūrı ve teni her cins (9) bī-tāblıġıdın pāk bolġandik ol ẕātnıñġ ʿaḳl ve fikri hem her nevʿ ḳuṣūr veʿayb dın münezzih bolup başḳa balalardın (10) mümtāz idi ol ẕātda başḳa balalarda boladurġan bīhūde oyun mülāyimni söz bolmay belki ol Ẕāt-ı Nübüvvet-ṣıfat kette-(11)-lerġa oḫşa vaḳārlik edeblik insāflik ḳanāʿatlik idi kiçik vaḳtde mu dünyāġa iltifātsız lehv ve lüʿb yolıġa (12) yürmeydurġan mecd ve şerefġa mennānī işlerni ḳılmaydurġan aç ḳalsa mu başḳa kiçik balalar kibi taʿām dip ḫarḫaşa ḳılmaydurġan (13) kiyimsiz ḳalsa mu kiyim dip baş aġrıtmaydurġan bir Ẕāt-ı Kanāʿat-ʿalāmet idi

(14) MUḤAMMED ʿALEYHI'S-SELĀMNI EBŪ ṬĀLİBNİÑĠ ŞĀM ṬARAFĠA ÖZİ BİRLE ALIP KİTGENİÑĠ BEYĀNI

(15)Ḳureyş ʿArabları her vaḳt māl alıp ticāret birle Şāmġa barur idiler Şāmdın tevārüd kez māl kibi nerselerni alıp kilip (16) ʿArabistānġa terātīb ticāret ḳılur idiler Ebū Ṭālib hem sevdāger bolġan sebebdin fāt fāt Şāmġa barur idi bir vaḳtde (17) kārvānı birle Ebū Ṭālib Şāmġa sefer ḳılmaḳnı irāde ḳılġanda Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmdın ayrılġuçı kilmey özi birle Şāmġa alıp çıḳdı (18) şubu vaḳtde Muḥammed ʿAleyhi's-Selām İbnü'L-Esīrniñġ sözigā ḳarağanda toḳuz yaşda idi ammā ʿAllāme Şehīr İbnü'l-Ḳayyım El-Cevzīniñġ (19) Zādü'l-Meāddaki sözigā naẓar ḳılġanda on iki yaşda idi İbnü'l-Ḳayyım Muḥammed ʿAley-

hi's-Selāmnıñg şubu vaḳtde toḳuz yaşda bolmaḳnı (20) też'īf ḳılıp ḳıyl'ibādeti ile ẕikr ḳıladur her ḥālde şubu seferniñg toḳuz yaş birle on iki yaş arasıda bolġanı muḳarrer (21) ve ḳat'īdür Ebū Ṭālib başlıḳ kārvānlar ḳaytġanda Baṣrā Şehriniñg yanıda bir'ibādet-ḫānede'ibādet birle meşġūl bolġan (22) Baḥīrā nām bir naṣarā bir berehmen bularnıñg aldıda çıḳıp bular birle sözleşdi Kütüb-i Muḳaddesniñg ḫaberiġa ḳaraġanda şubu vaḳtlerde (23)'Arablardın bir peyġamber ẓuhūr ḳıladur sizlerde bunġa dalālet ḳıladurġan bir ḳarniye yoḳ mu didi şubu vaḳtde Muḥammed 'Aleyhi's-Selāmnı körüp (24) ol ẕātnıñg Kütüb-i Muḳaddesde ḫaber birgen kişi ikenini gümān ḳıldı taġası Ebū Ṭālib bu Ẕāt-ı Nübüvvet-ṣıfatnıñg ḥaḳḳıda (25) vaṣiyyetler ḳıldı Resūl-i Ekrem Ṣallallahu 'Aleyhi ve Sellemniñg bi'ẕetidin ilgeri mundaġ sözler yāhūd ve naṣarā'ulemāları arasıda (26) her vaḳtde sözlenip turar idi fāt yaḳında bir peyġamber ẓuhūr ḳıladur dip intiẓārda idiler Muḥammed 'Aleyhi's-Selāmniñg Ebū Ṭālib (27) birle Şāmġa seferi faḳaṭ uşbu def'adadur mundın başḳa Ebū Ṭālib birle Şāmġa kilmedi ammā Refīḳ Bik ḥażretleriniñg (28) Tārīḫ-i'Umūmī nām eẕeride Ebū Ṭālib hemme seferleride Muḥammed 'Aleyhi's-Selāmnı birle alıp barur (50)idi ticāret mu'āmelalarini tedrīci sūretde(1)örgendi ticāretġa ḫūy ḳıldurdı digen sözi taḥḳīḳdin naṣibsiz bir sözdür Ebū Ṭālibniñg Muḥammed 'Aleyhi's-Selāmnı Şāmġa (2) alıp barmaḳdın maḳṣadı ol ẕātnı ḫalāyıḳ birle tonuşdurmaḳ ma'lūmāt ḥāṣıl ḳıldurmaḳ ma'lūmāt ḥāṣıl ḳıldur-(3)-maḳ bolmay belki Muḥammed 'Aleyhi's-Selām Ebū Ṭālibdin ayrılıp ḳalġanıġa melāl

bolġan cihetdin Ebū Ṭālib özi hem Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmdın (4) ayrılġusı kilgen sebebdindür eger andaġ bolmasa anı hemme seferleride alıp yürür idi Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmnınġ Baḥīrānı (5) körgeni yalġuz uşbu seferde bolmışdur bu vaḳtde Muḥammed ʿAleyhi's-Selām toḳuz yaş birle on iki yaş arasıda bolġaç (6) Baḥīrā birle körüşmekdin hiç bir nerse istifāde ḳımaġanı muḳarrerdür āgāh bolġıl ki naṣarā ʿulemāları uşbu Baḥīrānı Muḥammed(7) ʿAleyhi's-Selāmnınġ muʿallimi ve üstādı dip söz ḳılurlar bular Ebū Ṭālib Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmnı her vaḳt özi birle Şāmġa alıp barur (8) idi Muḥammed ʿAleyhi's-Selām şol seferide Baḥīrā birle körüşüp andın istifāde ḳılur idi Baḥīrādın Tevrāt ve İncīlni (9) örgenmek ile köp maʿlūmātlar aḳdı Muḥammed ʿAleyhi's-Selām özi ġāyet hūşyār ve zīrek bolġan sebebdin ḫāhi Baḥīrā birle (10)mülāḳātdın ve ḫāhi müteʿaddid seyāḥatleridin tola maʿlūmāt aldı dirler bu sözler tārīḫ mīzānıġa salınsa hebā-i menşūr (11) kibi aṣılsız beyt-iʿankebūtnınġlıġ evvelsiz bir sözlerdür nübüvvetnınġ āfitābı küsūfsız rūşen ziyālıġ ṭulūʿ ḳılġandın (12) keyin mundaġ süst sözler bile meẓkūr āfitāb ʿālem tābnınġ yüziġa perde taşlaġanı bolmaydur

(13) ḤARBÜ'L-FİCĀR ḤĀDİŞESİNİNĠ BEYĀNI

(14) Ḥażret-i Muḥammed ʿAleyhi's-Selām İbn-i İsḥāḳnınġ rivāyetiġa ḳaraġanda 20 yaşġa barġan vaḳtde ve baʿżı müverriḫ-(15) lerninġ söziġa ḳaraġanda 14 yaşġa kirgen vaḳtlerde Ḥarbü'l-Ficār dip meşhūr bolġan muḥārebe vāḳiʿ boldı bu muḥārebe-(16) de Ḳureyş ve Kināne ʿArabları bir ṭarafda bolup Ḳays Ḳabīlesi

bir ṭarafda bolġan muḥārebe idi bu muḥārebeniŋ sebebi Ḥīreniŋ (17) pādişāhı Nuʿmān bin El-Munzir Ḳays ketteleridin ʿUrve binʿUtbetü'r-Raḥḥāl dip meşhūr bir kişiniŋ ḥimāyeside ʿUkāẕ bāzārıġa (18) kārvān birle māl ibergen idi KināneʿArablarıdın Berrāż bin Ḳays nāmıda bir kişi fırṣat tapıp meẕkūr ʿUrveni öltürüp (19) kārvānları talap bolap kitdiʿUrveniŋ ḳavmi KināneʿArablarıdınʿUrveniŋ ḳışāṣını almaḳ üçün teyyār boldılar (20) Berrāż bularnıŋ teyyār bolġan ḫaberini öz ḳavmiġa beyān ḳıldı Ḳays Ḳabīlesiʿ Urveniŋ öltürelgenini aŋġlap cenggа (21) teyyār bolup Naḫle digen cayda Kināne ve Ḳureyş Ḳabīleleribirle mülāḳāt boldılar arada ḳatıḳ muḥārebe bolup Ḳureyş ve KināneʿArabları (22) maġlūp bolup Ḥaramġa kirip aldılar Ḳays Ḳabīlesi bu ḳadarġa kanāʿat ḳılıpʿUrvetniŋ ḫūnını ṭaleb ḳılmakdın keçmey (23) kiledurġan yılıʿUkāẕ mevsimide yine ceng ḳılamiz dip iʿlān ḳılıp yandılar 2nci yılı ʿUkāẕ mevsimide iki (24) arada zor ceng vāḳiʿ boldı Ḳays Ḳabīlesiġa yardımġa Benī Ṣaḳīf ve şol eṭrāfda bolġanʿArablar teyyār boldılar Ḳureyş ve (25) KināneʿArablarıġa Mekke-i Mükerremeniŋ eṭrāfıda eḥābiş diyiledurġanʿArablar ḥāżır boldılar Ḳureyş ve Kināne ʿArabları-(26)-nıŋ kette emīri Ḥarb bin Ümeyye bolup yine bir ḳabīleniŋ öziġa maḫṣūṣ emīrleri bar idi meẕelā Benī Ḥāşimniŋ (27) emīri Zübeyr binʿAbdu'l-Muṭṭalib bolup bularnıŋ içide meẕkūr Zübeyrniŋ ḳarındaşı Ebū Ṭālib Ḥamza (28)ʿAbbās ve ḳarındaşınıŋ oġlı Muḥammed ʿAleyhi's-Selām bar idiler Benī ʿAbdü'd-Dārnıŋ emīri ʿİkrime (51)bin Ḥāşim Benī Maḫzūmnıŋ (1)emīri Hişām bin El-Muġīre ve

başḳa ḳabīlelerinīñ hem re'īsleri meẕkūr ḳabīleġa emīr idi Ḳays ʿArabları ṭarafda (2) kette emīrler Ebū Berrā Malāʿibü'l-Esne Sebīʿ bin Er-Rebīʿ Avf bin Ḥārise meşhūr şāʿir ve Fāris Direydnīñ atası Şame ve başḳa-(3)-lar idiler meẕkūr muḥārebede Ḥarb bin Umeyye ve ḳarındaşı Sufyān ve Ebu'l-Āṣ ġāyet zor şecāʿat körsetdiler muḥārebede ibtidā-(4)-da Ḳays ʿArablarınıñ fā'idesiġa körünse mu lākin soñgra Ḳureyşʿ Arabları ġālib kildiler andın keyin bīgār-(5)-dın bīgārġa ḳan tökmekniñ yamanlıġını oylap fikr ḳılıp ṣulḥniñ dāmānıġa aṣıldılar ḳaysı ṭarafda ölük köp (6) bolsa şubularınıñ diyetini yine bir ṭarafdın biredurġan şarṭ birle ṣulḥ ḳılındı Ḳays ṭarafda yigirme miḳdārı (7) ölük ziyāde bolġan sebebdin Ḳureyşlerġa diyet töledilar meẕkūr muḥārebede ʿArablarnıñ arasıda bolġan (8) muḥārebeniñ kettesidürler bu muḥārebede ʿArablarnıñ arasıda muḥterem ve muḳaddes sanaladurġan Kaʿbeniñ ḥaramiyetini (9) riʿāyete ḳılınmaġan sebebdin Ḥarbü'l-Ficār dip tesmiye ḳılındı uşbu muḥārebedin keyin Ḳureyş ketteleri ʿAbdu'llah bin (10) Cuʿdānnıñ üyide cemʿ bolup ḳadīmdin te'sīs ḳıldılar meẕkūr cemʿiyyetġa iştirāk ḳılġuçılar Benī Hāşim (11) Benī Abdu'l-Muṭṭalib Benī Esed Benī Zühre Benī Teym idi bu cemʿiyyetniñ maḳṣadı Mekkede cebr ve ẓulmnı yoḳ itmek (12) Mekkede turġuçı ḫāhi Ḳureyşdin ḫāhi başḳa ḳabīlelerdin bolsun anġa ẓulm ve sitem tise iʿānet ḳılmaḳ ẓālimġa edeb (13) birmek idi Muḥammed ʿAleyhi's-Selām ʿümakleri birle uşbu cemʿiyyetniñ aʿżalarıdın idi Muḥammed ʿAleyhi's-Selām risālet birle müşerref (14) bolġandın keyin uşbu

cem'iyyetniŋ a'żalarıdın bolġanını iẓhār ḳılıp ve hem şubu cem'iyyetni medḥ ḳılıp (15)

لقد شهدت مع عمومتی بن جدعان ما احب ان لی به حمر النعم ولو دعیت به فی الاسلام لاجبت

digen mervīdür bu kelām-(16)- niŋ merāmı 'öneklerim birle 'Abdu'llah bin Cud'ānnıŋ öyide bolġan cem'iyyetde manġa ḳızıl tivelerdin (17) yaḫşidur ol cem'iyyetniŋ berāberiġa ḳızıl tivelerni iḫtiyār ḳılmaymen eger ḥāżır hem şundaġ cem'iyetġa ḳaçırılsam elbette (18) ḳabūl ḳılur idim digen kelām-ı ḥikmet-intiẓāmdur

(19) MUḤAMMED 'ALEYHI'S-SELĀMNİŊ ŞĀMĠA İKİNCİ NEVBET SEFER ḲILĠANINIŊ BEYĀNI

(20) Ḥażret-i Faḫr-i Kā'ināt 'Aleyhi Efḫarü'ṣ-Ṣalavāt yigirme beş yaşıġa kirgende Mekke-i Mükerremeniŋ kette sevdāgerleridin Ḫadīce binti (21) Ḫuveylidniŋ mālı birle Şāmġa sefer ḳıldı bu vaḳtde Ḫadīce Mekkeniŋ zor baylarıdın idi Muḥammed 'Aleyhi's-Selām Ḳureyş arasıda (22) 'iffet ve emānet ve ṣıdḳ ve vefā ve'adālat ve ṣafā birle şöhret tapıp ularnıŋ içide El-Emīn dip ẕikr ḳılınġan (23) sebebdin Ḫadīce bu Ẕāt-ı Emānet-ṣıfātġa işenip zor māl birip Şāmġa iberdi Ḫadīceniŋ ḳulı Meysere hem (24) hemrāh idi bular meẕkūr seferleride köp fā'ide ḥāṣıl ḳılıp yandılar Ḫadīceniŋ Muḥammed 'Aleyhi's-Selāmġa köz salmaḳıġa bir sebeb (25) uşbu seferde Muḥammed 'Aleyhi's-Selāmnıŋ Nasṭūrā digen bir Naṣarā berehmenni körgeni rivāyet ḳılanadur Ḫadīce Ḳureyşniŋ (26) arasıda zor bay ve mu'teber bir tul ḫatun idi bu vaḳtde Ḫadīceniŋ yaşı ḳırḳda idi Muḥammed 'Aleyhi's-Selām Ḳureyş arasıda (27) ġāyet

ᶜafīf emīn ṣādıḳ bir ẕāt bolġanını bilip ve hem Şām tecāretidin zor fā'ide alġanını körüp bu Ẕāt-ı Şeref-(28)-simātġa yetkümek üçün Nüfeyse binti Münye nām bir ḫatun vāsıṭası ile Muḥammed ᶜAleyhi's-Selāmġa söz saldı Muḥammed ᶜAleyhi's-Selām (52)hem (1) ḳabūl ḳıldı Muḥammed ᶜAleyhi's-Selām ḫīşleri birle müşāveret ḳılġandın keyin Ebū Ṭālib birle Ḫadīceniñg ᶜammi ᶜAmr bin Esedġa (2) barıp Ḫadīceni soradılar ᶜAmr bin Esed hem ذالك فحل لا يقدع انفه dip ḫursend bolup cevāb birdi (3) Ḥażret-i Ḫadīce Muḥammed ᶜAleyhi's-Selāmnıñg nikāḥı birle müşerref bolup saᶜādet-i ebediyyeġa nāyil boldı Muḥammed ᶜAleyhi's-Selām Ḫadīce-(4)-ġa yigirme tive meḥr ve kābīn bigeni rivāyet ḳılanadur

(5) KAᶜBE-İ MUᶜAẒẒAMANI ḲUREYŞ ᶜARABLARI TAᶜMĪR ḲILĠANINIÑG BEYĀNI

(6) Muḥammed ᶜAleyhi's-Selām 30 yaşġa kirgende Ḳureyş ᶜArabları Kaᶜbeni yeñgidin ᶜimāret ḳılmaḳġa şürūᶜ ḳıldılar bu vaḳt-(7)-ġıça Kaᶜbe ādem boyı tört tam bolup üsti oçuḳ idi Mekkelikler bu Kaᶜbeni İbrāhīm ve İsmāᶜīl ᶜAleyhi's-Selām binā (8) ḳılġan evvelġa yetkünçe açıp yeñgidin binā ḳılmaḳnıñg fikriġa tüşdiler hemme ᶜArablar nezdide Kaᶜbe muḳaddes ve muḥterem (9) bir binā bolġan sebebdin bunıñg maṣārifiġa ḥelāl küç birle ḥāṣıl ḳılınġan māllarnı taᶜyīn ḳılmaḳġa riyā zinā kibi muᶜāmele-(10)-din kilgen şübhelik māllarnı aralaşdurmasġa muḳarrar boldılar Ḳureyşniñg çoñg kiçikleri meẕkūr bināġa iştirāk (11) ḳılıp hemmeler uçalarıda taş tüşüp ḫıdmetde ḳāṣırlıḳ ḳılmas idiler Muḥammed ᶜAleyhi's-Selām hem mübārek

uçasıda taş (12) köterip ḫızmetler ḳılur idi binā sekiz gez igiz ḳılanıp üsti taḫta birle yafıldı Cidde nāmlık şehrniñg (13) yanıda ḳum patıp ḳalġan bir kimeniñg taḫtalarını alıp kilip kereklik yirleriġa lāzım ḳıldılar bināġa ḳarap iş (14) başı bolġuçı kişi Baḳum nām bir Rumlıḳ yıġaçı idi binā tamām bolġanda Ḥacer-i Esved evvelki cayıġa ḳoyuş ḥaḳḳıda kettel-er-(15)-niñg arasıda iḫtilāf çıḳdı her ḳabīleniñg kettesi uşbu şerefni özigа alġusı kildi tört kün müddet (16) Ḥacer-i Esvedni öz cayıġa ḳoyalmay nizā bolup āḫiri Velid bin Muġīreniñg sözi birle yaki meẓkūr Velidniñg birāderi Ebū Umeyye (17) bin Muġīreniñg meşvereti birle Beytu'llahġa kim ilgeri kirse şol kişini ḥakem ḳıldılar ittifāḳen şol vaḳtde Kaʿbe-(18)-niñg işikidin Muḥammed ʿAleyhi's-Selām kirip kildi Ḳureyş ketteleri munġa ġāyed ḫursend boldılar Ḥażret-i Peyġamberimiz (19) özininiñg tedbīr ve taḫmīri birle nizāʿnı ḳaṭʿ ḳıldı Ḥacer-i Esvedni bir revā üstide ḳoyup kettelerni meẓkūr revā-(20)-nıñg eṭrāfıdın kötertip äz ornıġa ḳoydurdı āgāh bolġıl ki Peyġamberimiz uşbu ḥakīmāne tedbīr birle Ḳureyş arasıda (21) kette bir muḥārebeġa sebeb boladurġan iḫtilāfnı yokatdı fā'ide añglaġıl ki Ḥażret-i İbrāhīm ʿAleyhi's-Selām Allah (22)Zü'l-Celāl Kaʿbe-i Muʿaẓẓamanı binā ḳılmaḳġa fermān ḳılıp Ḥażret-i İbrāhīm ʿAleyhi's-Selām Allah Zü'l-Celālniñg fermānınıñg muḳteżāsıça (23) Kaʿbe-i Muʿaẓẓamanı binā ḳılġanda uzunlıġını otuz gez toġrasını yigirme iki gez ḳılıp igizlıġını toḳuz gez ḳıldı (24) līkin ol vaḳtde ügizsiz binā ḳılġan idi Ḳureyş binā ḳılġanda uzunlıġıdın alta gez bir

ġarīḥ miḳdārı (25) kémitip ḥaṭīm ṭarfġa taşlandı toġrasını evvelkidik yigirme iki gez binā ḳıldı ammā igizlikini on sekiz gez köte-(26)-rildi Ḳureyş binā ḳılġanda alta gez bir ġarīḥ miḳdār ḥaṭīm ṭarafġa taşlanġan sebebdin ḥaṭīmdin alta gez bir ġarīḥ (27) yir balat.aḳ Beytu'llahdındur ʿAbdu'llah bin Ez-Zübeyr binā ḳılġanda igizlikini yigirme gez ḳılıp andın keyin Haccāc ʿAbdu'l-Melik bin Mervānniñg fermānı birle (53)binā ḳılġanda igizlikiġa taġyīr (1) birmey yigirme gez ḳılıp ḥaṭīm ṭarafdın ʿAbdu'llah bin Ez-Zübeyr dāḫil ḳılġan alta gez bir ġarīḥ yirni yine ḥaṭīmġa taşlap binā ḳıldı (2) tā şubu küngıça Haccācnıñg ʿimāreti biledür bu taḳrīrġa ḳaraġanda Kaʿbeniñg bināsı İbrāhīm İsmāʿīl ʿAleyhümā Es-Selām bināsı birle tört (3) merre bolġanı ẓāhirdür baʿżı müverriḫler İbrāhīm ve İsmāʿīl ʿAleyhümā Es-Selāmdın keyin hem ḳabīlesi bir merre yaki iki merre binā ḳılınġan idi (4) dirler şubu fā'ideni Kitābü'l-Ezraḳdın terceme ḳılındı

(5) MUḤAMMED ʿALEYHİ'S-SELĀMNIÑG BİʿŞETGIÇALIḲ AḤVĀLİNİÑG BEYĀNI

(6) Ḥażret-i Faḫrü'l-Enām ʿAleyhi's-Selām atadın ve hem anadın yitim ḳalıp hem faḳīr bolġan sebedin yaşvaḳtlerni ḳoy baḳmaḳ (7) kibi işlerġa meşġūl bolmaḳ ile ötküzdi ḥattā ki Benī saʿd ḳabīlesinde turġan vaḳtde hem özi kibi kiçik balalar bilen (8) ḳoy baḳar idi Mekke-i Mükerremeġa ḳaytġanda özinıñg ḫīşlerinıñg ḳoylarını azġına fil alıp baḳıp birgeni Buḫārīde (9) rivāyet ḳılındı yaş vaḳtde ḳoy baḳmaḳ Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmġagına maḫṣūṣ bolmay belki başḳa Peyġamberler hem bu

ʿamelde müşterekdür-(10)-ler ötken peyġamberlerniñg hemmesi kiçik vaḳtleride ḳoy baḳmaḳġa meşġūl bolġan idiler bularnıñg yaş vaḳtleride ḳoy (11) baḳmaḳġa meşġūl bolmaḳlarını sırrı bular bolsa insānnıñg hidāyet ḳılmaḳ üçün ve ularnı rāst yolġa başlamaḳ (12) üçün ve ularnı terbiyet ḳılmaḳ üçün iberiledür bular ol ḥālde aṣnāf-ı ḥayvanāt bolġan ḳoynı terbiyet ḳılmaḳ (13) ile meşġūl bolsa ular terbiyeknıñg yolını körüp ve anġa ḥūy ḳılıp Benī Ādemnı terbiyet ḳımaḳġa teyyār boladurlar ḳoy (14) bolsa özi ʿāciz yavaş mülāyim nerse şundaġ ʿāciz yavaş nerseni terbiyet ḳılmaḳ ile insānnıñg ṭabīʿatıdın baʿżı (15) ḳabalıḳlik ve yiriklik zāyil bolup ḥilm birle muttaṣıf boladur hemme peyġamberlerniñg yaş vaḳtleride ḳoy baḳmaḳınıñg sırrı şubu (16) bolsa kerek Vallahu'l-aʿlem ʿArablar ol zamānda ümmī bir ḳavm bolup oḳuş ve yazışdın ḫaberleri yoḳ mertebede idi az -(17)-ları da bāżı ḫaṭṭ biledurġan kişiler bolsa mu tola az idiler bu ḫaṭṭ bilgen kişiler hem mektebde terbiyet ḳılanıp ḫaṭṭ ibergen (18) imes idi çünki ularda mekteb yoḳ idi belki ular çoñg bolġanda başḳa ḫalāyıḳlardın üginip alġan idiler bu sebebdin (19) Muḥammed ʿAleyhi's-Selām hem başḳa ḳarındaşları kibi mekteb digen nerseni körmegen ve işitmegen ḫaṭṭ oḳuş ve ḫaṭṭ yazış-(20)-nı bilmegen bir ümmī Żāt-ı Kemālāt-ṣıfat idi Muḥammed ʿAleyhi's-Selām belāġatdin ilgeri ḳoy baḳmaḳġa meşġūl bolup belāġatġa (21) yetkendin keyin ticāretġa meşġūl boldı 25 yaşda Ḫadīceniñg mālları ile Şāmġa sefer ḳıldı Ḫadīceni[illegible] alġan-(22)-dın keyin hem anıñg mālını östürmekġa saʿy ve ictihād ḳıldı ve hem ḫatunnı Ḫatīce-

ning mālığa yolanıp anı ḫarācet (23) ḳılıp yatmadı belki özi ḥareket ḳılıp ırḳ-ı cebīnde yemīn ile bir nerse ḥāṣıl ḳılıp nafaḳa ḳılur idi hemme ʿArabī (24) bütlerġa ʿibādet ḳılıp ulardın fā'ide ve żarar kilmekni iʿtiḳād ḳılġan vaḳtde Muḥammed ʿAleyhi's-Selām bularnıñg arasıda mümtāz (25) olup aṣlā bütlerġa ʿibādet ḳılmadı belki bütlerni ġāyet yaman körür idi müşriklerniñg ṭarafıdın icrā ḳılanadurġan (26) bayramlar ve çaġanlar kibi cemʿīyetġa aṣlā ḥāżır bolmas idi zinā ve fuḥş kibi emrāż-ı ictimāʿiye hemme ʿArablarnı iḥāṭ ḳılıp alġan (27) ḥālde ol Żāt-ı Nezāhet-simāt andaġ işlerdin pāk dāmān idi ḫamr içmek ʿArablarnıñg arasıda (28) ġāyet meşhūr bolsa mu Peyġamberimiz ol rezāletdin pāk bolup ʿömr içide bir merre (54)bolsa mu ḫamr içmegen idi bütler üçün (1) ḳurbānlıḳ ḳılınġan ḳoylarnıñg güştidin yimegen idi el-ḥāṣıl ʿumūmen ādāt ve ʿāmāl cāhiliyyedin yıraḳ idi Muḥammed (2) ʿAleyhi's-Selām kiçiklikdin tartıp öz ḳavmi arasıda toġdı sözlik emānet bile maʿrūf idi şubu sebebdin Mekke ʿArab-(3)-ları ol żātnı Muḥammedü'l-Emīn dip żikr ḳılur idiler Peyġamberimiz nübüvvet bile müşerref olġandın keyin Ebū Sufyān-(4)-nıñg Rūm-ı Ḳayṣerī her ḳulġa bu sözlerni şöyleşidin ilgeri ol żātnı yalġan ile ithām kılurıdıñg (5) digen su'āliġa yoḳ bizlerol kişiniñg yalġan birle ithām ḳılmas idük digeni munġa zor delīldür Muḥammed ʿAleyhi's-Selām ḥilm ve (6)ṣabır veʿadālat ve tevāżuʿ ve ʿiffet ve şecāʿat ve cūd ve ḥayā kibi mekārim aḫlāḳda ġāyet yuḳarı derecede bolup (7) hiç bir kişi meẕkūr evṣāflarda ol żātġa berāber kilmes idi nübüvvetdin keyin ġāyet zor düşmeni

Naḍr bin El-Ḥāriṣ ʿArab-(8)-larġa ḫiṭāb ḳılıp Muḥammed yaş vaḳtde sizlerniñg arañglarda ġāyet muḥabbetlik fevḳa'l-ʿāde rāst işençlik (9)bir kişi idi imdi anıñg çike saḳallarıġa aḳ kirip vaḥdāniyyetdin ve baʿs ve ḥaşr ve neşrdin söz ḳılsa anı (10) sāḥir dідiñgler men Ḫudāġa ḳılamen ki ol kişi sāḥir imesdür dіdi Naḍrnıñg uşbu sözi Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmnıñg (11) ʿArablar arasıda mekarim aḫlāḳnıñg derecede kenligiġa rūşen şāhiddür Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmnıñg büt (12) ve veşenlerni maʿbūd ḳılıp ularda fā'ide ve żararlar bar dip iʿtiḳād ḳılınġan öz ḳulları birle yasaġan taş ve yıġaç-(13)-larġa baş igip secde ḳılıp ularda köp sulṭa-i ġaybiyyeler bar dip iʿtiḳād ḳılġan ularnıñg rıżālıġını ṭaleb ḳılmaḳ (14) üçün ularnıñg aldıda tiz büküp nāle ve zārı ḳıladurġan ularnıñg ġażabıdın ḳutulmaḳ üçün ularġa taḳarrüb (15) izdip ḳurbānlıḳ ḳıladurġan ularnıñg nāmıda ṣadaḳalar biredurġan zinā fuḥş şerāb kibi rezāletler birle (16) bu yalġan ḳavmnıñg içide uşbu mekārim aḫlāḳ birle çoñg bolġanı ḥaḳīḳatde taʿaccüb ḳılanadurġan bir nersedür (17) bu hem ol żātnıñg nübüvvetiġa zor delīldür ḫuṣūṣen Muḥammedʿ Aleyhi's-Selāmnıñg kiçik vaḳtde yitim ḳalġan ata anasıdın māl ve (18) mülkniñg ḳalmaġanı terbiyet ḳılġuçı Ebū Ṭālibniñg öz balaçaḳalarını hem terbiyet ḳılmaḳdınʿāciz ḳaladurġan derecede (19) faḳīr bolġanını ḫayāl ḳılınsa Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmnıñg mundaġ fezāyil-i aḫlāḳ birle çoñg bolġanı elbette mūcib-i taʿaccübdür hemme (20) ḳabīlesi ve ḳavm ḳarındaşları ve yār ve āşināları büt-perest bolġan ḥālde Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmnıñg müvaḥḥid (21) bolġan

ḥālde çoñg bolġanı ʿaḳllarnı ḥayretde ḳıladurġan bir ḫāriḳa imes mu ʿaḫlāḳ veʿādāt ḥisābıça ġāyet (22) tüben bir ḳavmnıñg içide olġan bir ẕātnıñg kiçik vaḳtdin tartıp öz ḳavminiñg ḫilāfıda bolup mükārim (23) aḫlāḳnıñg ġāyet yuḳarı derecesiде bolġanı şāyān-ı taʿaccüb imes mu ḳavmi ve ḳarındaşları evhām ve ḫurāfat birle (24) mülevveṯ bolup ata babalarıdın mīrās ḳalġan teḳālīd-i seyyi'eġa esīr bolġan ve bāṭıl iʿtiḳādlarnıñg ḳulı bolġan ḥāletde (25) bir Muḥammedʿ Aleyhi's-Selāmnıñg mundaġ rezāletdin ṣāf ve pāk bolup ösgeni vaḳt naẓarını cezb ḳıladurġan bir iş (26) imes mu Ḥażreṯ-i Muḥammedʿ Aleyhi's-Selāmġa ḳavmnıñg dīn ve millet veʿādetlerini bāṭıl dip beyān ḳıladurġan bir mürşid (27) bar mu idi hemme ḳavmi muttaṣıf bolġanʿādetlerniñg ḫilāfıda terbiyet ḳılġuçı bir kişi bar mu idi yaki Muḥammedʿ Aleyhi's-Selām (28) bir terbiyetni intiẓāmlıḳ bir mektebde iʿtimādlıḳ bir muʿallimdin aldı mu (55) yaki Muḥammedʿ Aliyhi's-Selāmġa bu terbiyetni taʿlīm (1) ḳıldı mu yaki Ebū Ṭālib Muḥammedʿ Aleyhi's-Selāmnı öz ḳavminiñg içide hemmedin mümtāz boladurġan terbiyet ḳıldı mu mana bulardın (2) hiç ḳaysı boldı belki Muḥammedʿ Aleyhi's-Selāmnıñg ḳavāʿid-i ḫilḳad ve niẓām-i ictimāʿġa muḫālif olup belki ḳavānīn-i fıṭrat-i[3] selīme birle ösüp bi'l-külliye ḫurāfāt ve ebāṭıldın pāk bolġanı hidāyet-i Rabbāniyye veʿināyet-i İlāhiyyeniñg şemeresi idi Muḥammedʿ Aleyhi's-Selām-(4)-nı mundaġ terbiyet ḳılġuçı ẕāt ol İbrāhīm ve Mūsā veʿĪsāʿ Aleyhimü's-Selām kibi zor mürşid-i ve peyġamberlerni öz ḳavmleriniñg (5) ḫilāfı birle terbiyet ḳılġan ve ol Ẕāt-ı Nübüvvet-ṣıfatlarnı

ḫalāyıḳlarġa muḳtedī bolmaḳġa teyyār ḳılġan ve ol Żāt-ı Nübüvvet -ṣıfat-(6)-larnı ḫalāyıḳlarġa muḳtedī bolmaḳġa teyyār ḳılınġan Cenābü'r-Raḥmü'r-Rāḥimīn Teʿālā ve Taḳaddesdür Ḥażret-i (7) Muḥammedʿ Aleyhi's-Selāmnıñ ḳavmleriniñ aḫlāḳ veʿādātlarını tefekkür ḳılıp Muḥammedʿ Aleyhi's-Selāmnıñ mekārim aḫlāḳ (8) ve fezāyil ve kemālātlarını köz alında tutulsa elbette Resūl-i Ekrem Ṣallallahuʿ Aleyhi ve Sellemniñ nübüvveti āfitāb kibi rūşen bolup (9) hiç bir muʿcizeġa muḫtāc bolmaydur

(10) ḤAŻRET-İ MUḤAMMEDʿ ALEYHİ'S-SELĀMNIÑ MEBʿŪS BOLĠANINIÑ BEYĀNI

(11) Muḥammedʿ Aleyhi's-Selām nübüvvet birle müşerref boluşdın ilgeri babaları İbrāhīm ve İsmāʿīl ʿAleyhümā Es-Selāmdın mīrāṯ (12) ḳalġan baʿżı ʿādāt-ı ḥüsneġa tābiʿ bolur idi ve hem fıṭrat-ı selīme mūcibiçe ḥareket ḳılur idi ʿaḳl-ı selīm irşād (13) ḳılġan ṭarīḳa birle Allahu Teʿālāġa ʿibādet ḳılur idi Ḥażret-i Muḥammedʿ Aleyhi's-Selām ḳırḳ yaşġa barġanda ol Żātġa (14) aḥvāl-i ġaybiye münkeşif bolġanı turdı bu inkişāf bolsa ġāyet tedrīci sūretde idi ʿālem-i ġaybġa iṭlāʿı ol zamānlarda (15) tüş birle idi Muḥammedʿ Aleyhi's-Selāmniñ körgen tüşleri tola rūşen ve vāḳiʿġa toġrı çıḳar idi (16) andın keyin Muḥammedʿ Aleyhi's-Selām ḫalāyıḳlardın iʿtizāl ḳılıp ḫāli caylarda özini peydā ḳılġan Allahu Teʿālāġa (17) ʿibādet ḳılur idi rāst bir dīn ve toġrı bir millet izlep ʿArablarnıñ şirk ve büt-perestlikidin ḳutul-(18)-maḳınıñ çāresinin ḳılur idi bu sebebdin tolaraḳ Meḳkeniñ yanıda Ḥirā' nām taġġa barıp

on on beş kün (19) ḥattā ki bir ay miḳdārı yalġuz ʿibādet ḳılur idi ozuḳı tügese Ḫadīce-i Kübrānıñg ḳaşıġa ḳaytıp kilip (20) yine ozuḳ alıp kiter idiler Muḥammed ʿAleyhi's-Selām Ḥirā' tağıda ʿibādet birle meşġūl bolġan bir vaḳtde köziġa bir kişi (21) körünüp özinińg Cebrā'il ikenlikini sözledi Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmġa nübüvvet birle beşāret birdi soñgra (22) Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmġa İkra' yaʿni oḳu didi Muḥammed ʿAleyhi's-Selām anġa ما آنا بقارئ yaʿnī men ḳārī imes oḳuşnı bilmeymen dip (23) cevāb birdi andın keyin Cebrā'il ʿAleyhi's-selām Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmnı ḳatıḳ sıḳıp ḳoyup birip yine İkra' didi Muḥammed (24) ʿAleyhi's -Selām ما آنا بقارئ dip cevāb birgende Ḥażret-i Cebrā'il yine ḳatıḳ sıḳıp ḳoyup birip yine İkra' dip (25) fermān ḳıldı soñgra Peyġamberimiz ما آنا بقارئ dip cevāb birgendin keyin Ḥażret-i Cebrā'il ʿAleyhi's-Selām Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmġa (26) ḫiṭāb ḳılıp اقرأ باسم ربك الذى خلق خلق الانسان من علق اقرأ وربك الاكرم الذى علم بالقلم علم الانسان مالم يعلم (27) didi Ḳur ān-ı Kerīmde انا انزلنه فى ليلة القدر انا انزلنه فى ليلة مباركة انا كنا منذرين شهر رمضان الذى انزل فيه القران (28) kibi āyetlerniñg mecmūʿıdın Ḳur ān-ı Kerīmniñg nüzūli ibtidā Māh-ı Şerīf Ramażānnıñg (56)(1) kiçeside bolġanı mefhūm boladur ammā bu kiçeniñg ḳaysı kiçe ikenliki ḳaṭʿī sūretde maʿlūm imesdür ammā Şeyḫ Muḥīü'd-dīn (2) El-ʿArabīniñg Müsāmerāt nām kitābıdaki ṣaḥf-ı İbrāhīm Ramażān-ı Şerīfniñg ibtidā kiçesi nāzil boldı Tevrāt altancı kiçe-(3)-si nāzil boldı Zebūr Ramażānnıñg on ikinci kiçesi

nāzil boldı İncil on sekizinci kiçesi nāzil boldı digen söz rivāyet ḳılındı digen söz bir rivāyetdür tāze ġubārsız ḳaṭ'ī söz imesdür (5) Vallahü'l-a'lem Ḥażret-i Muḥammed 'Aleyhi's-Selāmġa Cebrā'il 'Aleyhi's-Selām ötken mu'āmeleni ḳılġandın keyin Muḥammed 'Aleyhi's-Selām ġāyet ḳalaḳ (6) ve ızṭırābġa kilip üyiġa ḳaytdı vāḳı'anı ve özining ḳorḳġanlıġını Ḫadīce beyān ḳıldı Ḥażret-i Ḫadīce sen mekārim aḫlāḳ (7) birle muttaşıfdursen Allahu Te'ālā sanġa cinn ve şeyṭānlarını musallaṭ ḳılmas sanga körüngen ẕāt firiştedür sen elbette şek-(8)-siz Peyġamber bolasen digen maźmūnda söz ḳılıp Ḥażret-i Muḥammed 'Aleyhi's-Selām bürkenip yatıp andik ārāmġa kilgende Ḫadīce bu mes'ele-(9)-ni keşf ḳılmaḳ üçün ve hem özining fikrining torılıġını cezmen bilmek üçün özining tağasının oġlı Varaḳa bin (10) Nevfelning ḥużūrıġa ālıp barıp vāḳı'anı beyān ḳıldı meẕkūr Varaḳa ilgeride naṣrāniyyetni ḳabūl ḳılġan bir ḳarı kişi idi ol kişi (11) 'İbrānī tilġa üste İncilni müṭāla'a ḳıladurġan Tevrāt ve İncilning Muḥammed 'Aleyhi's-Selām toġrısıdaki beşāretlerining (12) ḫaberdār nübüvvet ve vaḥy ḥaḳḳında ma'lūmāt ṣāḥibi bir ẕāt idi Varaḳa İncilni 'İbrānī ḫaṭṭ birle 'Arab zamānıġa terceme ḳılur idi (13) Ḥażret-i Muḥammed 'Aleyhi's-Selām Varaḳaġa Ḥirāda ötken vāḳı'anı beyān ḳılġanda meẕkūr Varaḳa hiç toḫtamay sen peyġamber bolasen (14) sanga körüngen kişi Mūsā 'Aleyhi's-Selāmġa körüngen ve ol ẕātġa vaḥy alıp kilgen Nāmūs ya'nī Cebrā'ildür sen öz (15) ḳavmingni tevḥīdġa başlaġanda şirkni ve büt-perestlikni taşlamaḳġa dalālet ḳılġanda 'ādāt-ı cāhiliyyedin (16) pāk olmaḳġa da'vet

ḳılġanda ular sañga düşmen bolurlar sañga āzār ve cefā ḳılurlar seni öz yurtıñgdın çıḳaradur-(17)-lar men şol vaḳtde yaş yigit bolsam idim sañga zor iʿānet ḳılur idim dip söz ḳıldı öz ḳavmi arasıda iʿtibārlıḳ (18) ve muḥabbetlik bolġan Muḥammed ʿAleyhi 's-Selām Varaḳanıñg bu sözigā taʿaccüb ḳılıp ḳavmim meni öz şehrimdin çıḳarıp atmaydur (19) digende Varaḳa hiç bir peyġamber öz ḳavminiñg düşmenlıġıdın ve hem ularnıñg āzār ve cefālarıdın ḳutulmadı sen hem ḳutul-(20)-maysen didibu vāḳıʿadın keyin uzun müddet ötmedi Varaḳa vefāt boldı Varaḳa egerçi daʿvet zamānını tapmasa mu (21) Resūlallahnıñg nübüvvetini taṣdīḳ ḳılġan sebebdin İslām ile müşerref bolġan kişilerniñg hemmedin ilgerisi dimekġa sezāvār-(22)-dur Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemnıñg Varaḳanı tüşde çeraylik ḳıyāfetde ve aḳ kiyimde körgenidin (23) ol ẕātnı ehl-i cennetdin sanaġanı Cāmiʿ Tirmizīde rivāyet ḳılındı

(24) VAḤYNİÑG ÜZÜLÜP ḲALĠANINIÑG BEYĀNI

(25) Şubu yuḳarıda ẕikr ḳılınġan vāḳıʿadın keyin bir munça vaḳtler vaḥy üzülüp ḳaldı Vaḥyniñg üzülüp ḳalġan müddeti-(26) de müverriḫlerniñg arasıda zor iḫtilāf bardur baʿżılar bunı üç kün müddet dirler ve baʿżılar üç yıl dirler bu iki sözniñg (27) arasıda yine köp sözler bardur Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemniñg vaḥyniñg üzülüp ḳalġanıġa ġamnāk bolġanıdın bir neçe (28) mere özini taġnıñg başlarıdın taşlamaḳnıñg fikriġa kilmeki vaḥyniñg üzülüp ḳalġanı üç kün müddet
(57) bolmay (1) belki ḫaylī uzun müddet bolġanıġa rūşen şāhiddür līkin bu müddetni taʿyīn ḳılmaslıḳ iḥtiyāṭlıġdur vaḥyniñg

üzülüp ḳalġanı-(2)-niñg ḥikmeti Resūlullahnıñg vaḥyġa şevḳini ziyāde ḳılmaḳ üçün idi dervāḳí Peyġamber ʿAleyhi's-Selām vaḥyniñg toḫtap ḳalġanıdın (3) ġāyet müteʾessir boldı mundaġ kette niʿmetniñg leẕẕetidin maḥrūm bolġanıġa ġam ve ḥasret ḳılġandın iñgiz taġnıñg (4) başlarıdın özini taşlamaḳnıñg fikriġa kildi soñgra bu vaḳtlerde hem ilgeri körüngen kişi körünüp sen Allahu Teʿālā-(5)-nıñg peyġamberidürsen dip tesellī birdi evvelki ḥālniñg yeñgidin kilmekiġa ümīdini ziyāde ḳılur idi taġnıñg başıdın (6) özini taşlaydurġan ḫayāllerdin yandurur iri

(7) YEÑGİDİN VAḤYNİÑG KİLGENİÑG BEYĀNI

(8) Vaḥy üzülüp ḳalġan sebebdin közler ḳarangulaşġan fikr ve ḫayāl deryālarıġa çömüp yürgen bir vaḳt-(9)-de ilgeriki körüngen Rūḫü'l-Ḳuds yine körünüp veʾḍ-Ḍuḫā Sūresini alıp kildi andın keyin

(10) يا ايها المدثر قم فانذر وربك فكبر وثيابك فطهر والرجز فاهجر ولا تمنن تستكثر ولربك فاصبر

kibi āyetler nāzil bolup (11) Resūlullah öz ḳavmini tevḥīdġa daʿvet ḳılmaḳġa şirk ve büt-perestlikni yıḳıtmaḳġa maʿmūr boldı Resūlullahnıñg nübüvveti (12) اقرا باسم ربك الذى خلق āyetleriniñg nüzūli birle bolsa mu lākin risālet uşbu يا ايها المدثر digen āyet-(13)-leriniñg nüzūlidin keyin boldı āgāh bolġıl ki hemmedin ilgeri İḳrāʾnıñg nüzūli andın keyin veʾḍ-Ḍuḫānıñg nüzūli andın keyin (14) يا ايها المدثر niñg nüzūli İbn-i İsḥāḳnıñg rivāyetidür bu sözni İbn-i Hişām Es-Sīretü'l-Hişāmiyede ẕikr ḳıldı

Diyār-ı Mışıriye-(15)-niñg meşhūr müftisi müfessir Şeyḫ Muḥammed ʿAbdūh şubu sözni iḫtiyār ḳıldı ammā Cumhūr-ı Müfessirīn ehl-i siyer İḳrā'dın keyin يا ايها المدثر (16) nāzil bolġan idi dirler līkin Buḫārīde ve'ḍ-Ḍuḥānıñg sebeb-i nüzūlide ẕikr ḳılındı ki Ḫubdeb bin Sufyān aytdı Peygamber (17) ʿAleyhi's-Selām iki kün yaki üç kün aġrıp ḳaldı soñgra bir ḫatun Ey Muḥammed seniñg şeyṭānnıñg seni terk ḳıldı dip ümīd ḳıla -(18)-men iki üç kiçe boldı soñgra yaḳin kilmedi didi soñgra Allahu Teʿālā والضحى والليل إذا سجى ماودعك ربك وما قلى (19) āyetlerini nāzil ḳıldı mana Buḫārīdeki سوره والضحى niñg nüzūliniñg sebebide ẕikr ḳılınġan söz uşbudur bu söz (20) ġāyet mertebede ġarīb baʿīd bolġan sebebdin İbn-i İsḥāḳnıñg rivāyeti tercīḥġa sezāvārdur şubu cihetdin Muḥammed ʿAbduh (21) Buḫārīniñg rivāyetiġa ḳulaḳ salmay İbn-i İsḥāḳnıñg rivāyetiġa tābiʿ bolsa kerek vallahü'l-aʿlem

(22) RESŪL-İ EKREM ṢALLALLAHU ʿALEYHİ VE SELLEMNİÑG SŪRETDE DAʿVET ḲILGĀNINIÑG BEYĀNI

(23) Ḥażret-i Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmnıñg māmūr bolġan kārı ġāyet zor ve anıñg icrāsı tola aġır bolġan birʿamel idi zirā kiʿArab (24) Ḳavmi kibi şirk ve büt-pereştliknıñg ġāyet pest derecesside bolġan ata babalarıdın ḳalġan eski ḫurāfātlarnı veʿādāt-ı (25) cāhiliyeni dīn ve millet dip iʿtiḳād ḳılġan biri yine biriniñg ḳanlarıġa aç böriler kibi teşne bolup hemīşe ceng ve cidāl birle (26) ʿömr ötküzedurġan ḥamiyyetʿizzet-i nefs şecāʿat kibi ṣıfāt-ı ḥamīdelerni yaman yolġa

istiᶜmāl ḳıladurġan yürekniñg (27) pāresi bolġan balalarnı tirik kömmek derecede seng dil ve bağrı ḳatıḳ ve şefḳatsiz bolġan ve mundın başḳa tola köp (28) emrāż-ı ictimāᶜiyye birle kesel ve bītāb bolġan bir ḳavmni tevḥīdġa ve mekārim aḫlāḳġa başlamaḳ ve bāṭıl iᶜtiḳādlarnı taşlamaḳġa (29) daᶜvet ḳılmaḳ ġāyet meşaḳḳat bir kār idi mundaġ birᶜamelni öz cayıġa (58)ḳoymaḳ üçün zor fedākārlıḳ kerek idi şubu (1) sebebdin Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve sellem bu kārġa āşikārā kirişmey belki maḫfī ve pūşide sūretde kirişdi ilgeri öz (2) ḫatun balaçaḳalarını ve hem özinig sözi ötedürġan kişilernigına daᶜvet ḳıldı

(3) İLGERİ İSLĀM İLE MÜŞERREF BOLĠUÇILARNIÑG BEYĀNI

(4) Ḥażret-i Faḫrü'l-Kirām ʿAleyhi's-Selām İslāmġa daᶜvet ḳılġandın keyin zevce-i muḥteremesi Ḫadīce-i Kübrā ve ʿamek-zādesi ʿAlī bin Ebī Ṭālib (5) āzādgerdesi Zeyd bin Ḥārişe ve yine āzādgerdesi ve hem Zeydniñg ḫatunı Ümmü Eymen İslām bile müşerref boldılar andın keyin özinig (6) ġāyet yaḳin dostı Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳni İslāmġa daᶜvet ḳıldı Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳ Ḳureyş arasıda ġāyet iᶜtibārlıḳ bir żāt (7) idi Ṣāḥib-i Cemāl ḫalḳı çeraylik ṭabīᶜatı mülāyim meclisi ḫūş neseb ʿilmide maᶜlūmātı köp muḥterem bir żāt idi devleti ziyāde bir (8) sevdager bolup ḫalāyıḳlarġa nüfūzı zor idi Ḥażret-i Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳ Resūlallah birle köp muᶜāşeret ḳılġan idi şol muᶜāşeretniñg (9) arasıda Resūlallahdın hiç bir yalġan sözni bilmey belki ol żātnı mekārim ḫalāyıḳlarnıñg ġāyet (10) yuḳarı derecesiде bilgenligini mücerred daᶜved ḳılmaḳ ile taṣdīḳ ḳıldı

ata anam sañga fedā bolsun sen toġrı (11) rāst kişisen اشهد ان لا اله الا الله و انک رسول الله dip İslām ile müşerref boldı bundaġ kette ve nüfūzlıḳ bir ẕātnıñg (12) hiç teveḳḳufsız īmān kiltürgeni Resūlullahnı ġāyet ḫursend ḳıldı kiledurġan zamānlarda öz işiniñg ābād bolaşıġa (13) ümīdini ziyāde ḳıldı ḥervāḳi' Resūlullahġa Ḥażret-i Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳ zor nāşır ve mu'ayyen boldı ol zatnıñg vāsıṭası birle (14) köp kişiler İslām birle müşerref boldılar şubu sebebdin Resūl-i Ekrem Ṣallallahu 'Aleyhi ve Sellem Ḥażret-i Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳni ġāyet yaḫşi (15) körer idi hemme sırlarını ol ẕātġa beyān ḳılur idi her işde ol ẕātdın maşlaḥat sorar idi Ḥażret-i Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳ-(16)-niñg ḥaḳḳıda Ḥażret-i Faḫr-i Kā'ināt 'Aleyhi Efḫarü'ṣ-Ṣalavātnıñg ما دعوت احدا الى الاسلام الا كانت له كبوة غير الى بكر digen (17) rivāyet ḳılanadur bu ḥadīṯniñg maẕmūnı men İslāmġa da'vet ḳılġan kişilerniñg içide yalġuz Ebū Bekr tevaḳḳufsız (18) ḳabūl ḳıldı başḳalarda bir ḳadar tereddüd boldı digen sözdür

(19) ḤAŻRET-İ EBŪ BEKRÜ'Ṣ-ṢIDDĪḲNİÑG VĀSIṬASI BİRLE İSLĀMNI ḲABŪL ḲILĠAN KİŞİLERNİÑG BEYĀNI

(20) Ḥażret-i Resūl-i Ekrem Ṣallallahu 'Aleyhi ve Sellemġa vaḳt be-vaḳt vaḥy nāzil bolup turur idi ḫāhi Ebū Bekrü'ṣ-ṣıddīḳ (21) maḫfi sūretde sözlerini ḳabūl ḳıladurġan kişilerni Dīn-i İslāmġa da'vet ḳılur idiler līkin bu işdin Ḳureyş (22) müşrikleridin hiç kişidin ḫaberi yoḳ idi Ebū Berkü'ṣ-Ṣıddīḳniñg vāsıṭası birle İslām birle müşerref bolġan kişiler (23) uşbulardur 1nci 'Oşmān bin 'Affān 25 yaşda bir yigit idi

ʿOgmānınıñg ʿammi bu ẕātnıñg İslām ile müşerref (24) bolġanını bilip köhne dīniġa ḳayturmaḳġa köp saʿy ḳıldı azġamçılar birle baġlap bu yeñgidīndin köhne dīnġa ḳayturmaḳġa ictihād (25) ḳıldı Ḥażret-i ʿOgmān ḫāhlasañg meni öltür men dīnimdin yanmaymen dip İslāmda mustaḥkem turdı 2nci Ez-Zübeyr bin El-ʿAvvām (26) yeñgi dīn bāliġ bolġan bir yigit idi bunıñg ʿammi hem munġa ġāyet āzār ve cefā ḳıldı bu ẕātnı bir yirġa baġlap (27) ḳoyup aġız ve burunlarıġa turup ḳoyup birip ʿazāb ḳılur idi Zübeyr hem bu āzār ve cefāġa ṣabır ḳılıp öz dīnide (28)sābıḳu'l-ḳadem turdı 3nci ʿAbdu'r-raḥman bin ʿAvf cāhiliyyet nāmı-
(59)ʿAbd-i ʿAmr idi İslām ile müşerref bolġan-(1)-dın keyin Resūlallah anı ʿAbdu'r-raḥman dip tesmiye ḳıldı 4nci Ṭalḥa bin ʿUbeydu'llah rāhiblerdin añglap nübüvvet ve risālet (2) ḥaḳḳında bir az maʿlūmātı bar idi bu ẕāt İslāmnıñg ʿaḳlġa muvāfıḳ fā'idelik bir dīn bolġanıdın derhāl tevaḳḳufsız (3) ḳabūl ḳıldı 5nci Saʿd bin Ebī Vaḳḳāṣ Saʿdnıñg anası Ḥamne binti Ebī Sufyān bin Umeyye oġlınıñg İslāmġa dāḫil (4) bolġanını añglap ġāyet ġamnāk boldı oġlını ḳıçḳırıp Ey oġlum seni ata babalarınıñgnıñg dīnini taşladı dip (5) añgladım eger sen şubu yeñgi dīniñgdin ḳaytmasañg manġa yimek içmek ve sā'ide öltürmek ḥarām bolsun dip neẕr ḳıldı (6) şubu neẕrde üç kün miḳdārı turdı Saʿd anasınıñg bu ḥālde bolġanını körüp Resūlallahġa mes'eleni (7) añglatdı Resūlallah ana atanı ḥürmet ḳılmaḳ ve ularġa iṭāʿat ḳılmaḳ vācib bolsa mu līkin mundaġ işde yaʿnī (8) īmāndın çıḳ digen sözleride iṭāʿat ḳılmaḳ lāzım imes dip cevāb birdi ʿAnkebūt Sūreside

ووصينا الانسان بوالديه احسانا وان (9) جاهداك لتشرك بي ما ليس
لك به علم فلا تطعهما

digen sekizinci āyet (10) uşbu Sa'd bin Ebī Vaḳḳāṣnıñ ḥaḳ-ḳıda nāzil boldı dirler bu āyetniñ ma'nāsı insānnı ata anası yaḫşi mu'āmele (11) ḳılmaḳġa buyraduḳ eger şirkġa da'vet ḳılsalar ularġa iṭā'at ḳılmaġıl dip fermān ḳılduḳ digen kelām-ı ḥikmet-niẓāmdur (12) bulardın başḳa İslāmnı ilgeri ḳabūl ḳılġan kişilerniñ içide 'Ammār bin Yāşer ve anası Sümeyye Şüheybü'r-Rūmī (13) 'Abdu'llah bin Mes'ūd Ebūzer El-Ġıfārī Sa'd bin Zeydü'l-'Adevī ve ḫatunı Fāṭıma binti Ḫattāb 'Abbās bin (14) 'Abdu'l-Muṭṭalibniñ ḫatunı Ümmü'l-FaḍlLübābe binti El-Ḥāriṣ El-Hilāliyye 'Ubeyde bin El-Ḥāriṣ bin 'Abdu'l-Muṭṭalib Ebū Seleme 'Abdullah (15) 'Abdu'l-Esed El-Maḫzūmī Ümm-i Seleme 'Oşmān bin Maẓ'ūn ve ḳarındaşı Ḳudāme birle 'Abdullah bin El-Erḳam bin Ebī El-Erḳam (16) El-Maḫzūmī Ḫālid bin Sa'īdü'l-'Āṣ El-Emevī ve ḳarındaşı 'Amr bin Sa'īd Ebū 'Ubeyde 'Āmir bin El-Cerrāḥ Esmā binti Ebī Bekr (17) Ḫabbābbin El-Eret Ca'fer bin Ebī Ṭālib ve ḫatunı Esmā binti Umey 'Āmir bin Fuhayralar idi şubu ṭarīḳa birle İslām (18) Mekkede āheste āheste müntesir boldı 'Arab müşrikleri munı bilse mu'ānça köp eylemes idiler ḫāhi Resūlullahġa ve (19) ḫāhi bu işde zor yārī birgüçi Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳġa yaman ḳaṣd ḳılmas idiler şuhdaġ bolsa mu ehl-i İslām 'ibādet-(20)-lerini ġāyet maḫfī sūretde ḳılur idiler müşriklerniñ ta'aṣṣularını ḳozġamaḳdın ġāyet ictināb ḳılur idiler (21) Dīn-i İslām torasıda müşrikler birle sözleşmes idiler imkānı bar derecede ularnıñ düşmen bolışıdın

iḥtiyāṭ (22), bolur idiler

DAʿVETNİÑG ĀŞİKĀRĀ ḲILMAḲINIÑG BEYĀNI

(23) Biʿsetdin törtinci yılığıça daʿvet maḫfī sūretde devām ḳıldı İslāmnı ḳabūl ḳılġan kişiler mümkin ḳadar müşrik-(24) lerġa bildürmes saʿy ḳılur idiler ʿibādetlerini taġ aralarıda barıp maḫfī sūretde edā ḳılur idiler İslām ile müşerref bolġan (25) kişilerniñg ʿādedleri otuzġa yitip Resūlullahnıñg bularġa dīn ve şerīʿatnı ögetmeki żarūr bolġan sebebdin ṣaḥābe-i kirāmdın El-Erḳam bin Ebī El-Erḳamnıñg üyini yıġılmaḳ üçün taʿyīn ḳıldılar aṣḥāblar güyā her küni maḫfī sūretde (27) şubu El-Erḳamnıñg üyiġa cemʿ bolup ʿibādet ḳılur idiler ve hem Resūlullahdın İslām aḥḳāmlarını örgenür idiler (28) müşriklerdin saḳlanmaḳnıñg ve İslāmnı heşr ḳılmaḳnıñg (60)çāresini fikr ḳılur idiler bu vaḳtlerde müşrikler (1) Resūlullahnıñg yeñgi bir dīnġa daʿvet ḳılıp ḫalāyıḳlarnı özigа tābiʿ ḳılıp yürgenini bilseler mu līkin müşriklerġa (2) daḫl ḳılınmaġan sebebdin ʿibādetlerini maḫfī ḳılġan cihetdin āvāz çıḳarmas idiler واتذر عشيرتك الما قربين

(3) digen Eş-Şuʿrā Sūresiniñg 214nci āyeti فاصدع بما تؤمر واعرض عن المشركين digen El-Ḥicr Sūresiniñg (4) 94nci āyeti kibi āyetler nāzil bolġanda Resūlullah ḫalāyıḳlarnı āşikārā daʿvet ḳılmaḳġa şürūʿ ḳıldı evvelā özi-(5)-niñg ḫīşleri ʿAbd-i Menāf baṭnlarını yaʿnī Benī Hāşim Benī El-Muṭṭalib Benī Nevfel Benī ʿAbd-i Şemslerni cemʿ ḳılıp meclis (6) ḳıldı ularġa özinіñg Allahu Teʿālā ve Taḳaddes ṭarafıdın ʿumūmen hemme ḫalāyıḳlarnı ve ḫuṣūṣen öz ḫīşlerini (7) ḥaḳḳ dīnġa daʿvet ḳılmaḳ üçün

iberilgen peyġamber ikenlikini beyān ḳıldı eger şol dīn-i ḥaḳḳġa tābi‘ bolsalar dünyā ve āḫiretde (8) sa‘ādet-mend bolmaḳlarını eger tābi‘ bolmasalar dünyā ve āḫiretde bed-baḫt şaḳī bolmaḳlarını iẓhār ḳıldı şubu meclis-(9)-de Resūlallahnıng ḳılġan kelām-ı ḥikmet-intiẓāmnıng maẓmūnı şubu idi ki rā'id ya‘nī kārvānlarnıng aldıda (10) tüşüdurġan ve ḳonadurġan bir āverdan ta‘yīn ḳılmaḳ üçün ilgeri mangġan kişi hiç vaḳtde öz ehliġa (11) yalġan söylemeydür mening hem başḳa ḫalāyıḳlarġa yalġan sözleşimni farż ḳılınsa mu lākin sözlerġa yalġan (12) sözlemeymen mening başḳa kişilerni aldamaḳım taḳdīr ḳılınsa mu lākin sizlerni hergīz aldamaymen Ḫudā-yı Tebārik ve (13) Te‘ālāġa ḳasem ḳılıp aytamen ki men hemme ḫalḳġa‘umūmen ve sizlerġa ḫuṣūṣen Allahnıng ibergen peyġamberidürmen siz-(14)-ler uḫlaġan kibi olasizler uyġanġan dik ḥaşr ḳılanasizler ḳılġan işlerinlerdin ḥesāb alınadur (15) yaḫşılıḳġa yaḫşılıḳ yamanlıḳġa yamanlıḳ bile cezā biriledür sizlerning baradurġ n cayınglar yā Cennet yaki (16) Cenennemdür bu ikilesi dā'imidür Ey ‘Abdu'l-Muṭṭalibning balaları öz ḳavmiġa men alıp kilgen nersedin (17) ziyāderaḳ nerseni alıp kilgen bir kişini bilmeymen men sizlerġa dünyā ve āḫiretning sa‘ādetini alıp kildim (18) meclisdeki ḫaẏāyıḳlardın Ebū Lehebdin başḳası Resūlallahġa meşāḳḳ söz ḳıldılar ammā Ebū Leheb bolsa ḫīşlerini (19) Resūlullahnı bu işdin men‘ ḳılurġa da‘vet ḳıldı eger fātirraḳ bu işni yoḳ itmekning çāresiġa (20) ḳılınmasa Ḳureyş ‘Arablarını bu işġa muḳābil bolurlar arada zor fitne ḳozġalıp kette muḥārebe bolup ḳaladur(21)

didi Ebū Ṭālib anġa Muḥammedni ta ölgünçe ḥimāye ḳılamen dip cevāb birdi

(22) RESŪL LLAHNING SAFĀ TAĠIĠA ÇIḲIP ḲUREYŞNİ DA^{c}VET ḲILĠANINING BEYĀNI

(23) Yuḳarıda ẕikr ḳılınġan vāḳı^{c}adın keyin Resūlullah^{c}umūmen Ḳureyş ^{c}Arablarını İslāmġa daʿvet ḳılmaḳġa şürū^{c} (24) ḳıldı bir kün Safā Taġıġa çıḳıp Ḳureyş Ḳabīlelerini ḳıçḳırdı āvāzını añglaġan Mekke ḫalḳı vāḳı^{c}anıñ ihtimāmlıḳ (25) bir iş ikenini bilip Safā ṭaraġġa mañgdılar özi çıḳalmaġan kişi öz āveride nāyib iberdi ḫalāyıḳlar (26) cem^{c} bolġanda Resūlullah bularġa ḫiṭāb ḳılıp eger sizlerġa uşbu taġ arḳasıda atlıġ ^{c}asker bar Mekkeġa hücūm (27) ḳıladur dip ḫaber birsem sözümni taṣdīḳ ḳılamsizler didi Ḳureyş ^{c}Arabları elbette taṣdīḳ ḳılamiz zirā ki bu vaḳtġıça (28) sendin yalġan söz añglaġanimiz yoḳ dip cevāb birdiler soñgra resūlullah andaġ bolsa men siz-
(61)lerni bütlerġa ^{c}ibādet (1) ḳılmaḳdın ḳiçmekġa Allahu Te^{c}ālāġa ^{c}ibādet ḳılmaḳġa da^{c}vet ḳılamen eger şol bāṭıl i^{c}tiḳād ile devām ḳılsañglar zor ^{c}azābnıñ (2) vuḳū^{c}ı bile inẕār ḳılamen didi ḫalāyıḳlar Resūlullahnıñ bu sözleriġa aṣlā ḳulaḳ salmadılar belki ular Resūlullahnı şaşġan bolsa (3) kerek eger andaġ bolsa mundaġ yoḳ nerseni sözlemesidi digen kibi sözlerni ḳılıp tarap ketdiler ḫalāyıḳlarnıñ içide Ebū Leheb (4) bar idi ol tāli^{c}siz Resūlullahġa ḳatıḳ sözlerni ḳılıp yandı Resūlullah da^{c}vet ḳılġan Dīn-i İslām fıṭratġa ḫūb yaḳin (5) ma^{c}ḳūl ḳabūl ḳılmaḳ bik āsān bir dīn bolsa mu līkin neçe zamānlardın taḳlīd ve ḫurāfātnıñ esīri bolup kilgen ata

babaları-(6)-nıñg yolını muḳaddes bir dīn dip gümān ḳılġan nādān ʿArablarġa tola yād köründi Resūlullahnı ve ol ẕātġa tābiʿ bolġan (7) kişilerni bular azġan gümrāh kişiler dip iʿtiḳād ḳılur idiler ularġa nevʿ nevʿ istihzālarnıñg yamġurlarını yaġdurur idiler (8) fırṣat tafsa ularnı masḫara ḳılur idiler Resūlullah ötüp kitkende

(9) هذا ابن ابی کبشة یکلم من السماء هذا غلام عبد المطلب یکلم من السماء

(10) dir idilerResūlullahġa uçrasalar ammā کلمت الیوم من السماء dip istihzā ḳılur idiler aṣḥāb-ı kirāmnı körseler bir biriġa (11) ḫiṭāb ḳılıp قد جاءکم ملوک الما دص dir idiler soñgra Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem bularnıñg ata babalarıġa irkeşgeni-(12)-ni ḥumḳġa nisbet birip ata babalarını dalālet birle ḥükm ḳılġanda ve maʿbūdlarını hem meẕemmet ḳılıp ulardın fāʾide ve żarar (13) kilmeydür ularnıñg başḳa yaġaç taşlardın farḳı yoḳ dip beyān ḳılġanda ve hem İbrāhīm ʿAleyhi's-Selāmnıñg dīnide (14) dip iʿtiḳād ḳılsalar mu ol millet İbrāhīmġa bi'l-külliye muḫālif bir yolda bolmaḳlarını sözlegende Mekke müşriklerini ġāyet ḥamiyet-(15)-ġa kilip taʿaṣṣubnıñg tāmūrlarını ḳozġaldı Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmnı bu işdin menʿ ḳılmaḳġa maṣlaḥat ḳıldılar ammā Peyġamber ʿAleyhi's-Selām (16) Ebū Ṭālib kibi nüfūzlik bir şeyḫniñg ḥimāyeside bolġaç ol ẕātġa rūbe-rū söz ḳılmadılar şubu sebebdin Ebū Ṭālib-(17)-din Resūlullahnı menʿ ḳılmaḳnı ṭaleb ḳılmaḳçı boldılar

(18) MÜŞRİKLERNİÑG EBŪ ṬĀLİBNİÑG ḤUẒŪRIĠA BARĠANINIÑG BEYĀNI

(19) Ḳureyş ketteleridin Velīd bin El-Muġīre Ebū Sufyān bin

Ḥarb ʿUtbe bin Rebīʿa Şeybe bin Rebīʿa Ebū En-Necterī bin Hişām (20) ʿAmr bin Hişām başlıḳ ketteler Ebū Ṭālibniñg ḥużūrıġa barıp Ey Ebū Ṭālib Muḥammedniñg ata babasınıñg dīnini (21) taşlap yeñgi bir dīnġa ḥalāyıḳlarnı başlaġanını bilesen biz Muḥammedniñg bu işiġa turalmaymiz sen Muḥammedni bu işdin menʿ (22) ḳılġıl yaki Muḥammedni bizlerġa tafşur birgil dидiler Ebū Ṭālib bularnı yumşaḳ söz birle yandurdı līkin Resūlullahġa bu ḫuṣūṣda (23) aṣlā söz ḳılmadı Resūlullah ilgeriki meslekide devām ḳıldı

(24) ḲUREYŞ KETTELERİNİÑG EBŪ ṬĀLİBNİÑG ḤUŻŪRIĠA İKİNCİ MERRE BARĠANINIÑG BEYĀNI

(25) Ḳureyş ʿArablarınıñg ketteleri Ebū Ṭālibniñg Resūlullahnı menʿ ḳılmaġanını bilip ġāyet melāl boldılar 2nci merre (26) barıp Ey Ebū Ṭālib sen bizleriñg aralarımızda iʿtibārlıḳ şerīf bir mū-yı safīd kişidürsen sendin Muḥammedni bu işdin (27) menʿ ḳılmaḳı ṭaleb ḳılduḳ sen ḳabūl ḳılmadıñg bizler ata babalarımızını sökdürüp ʿaḳllarımızını ḫumḳġa nisbet (28) birdürüp ḳılmaġıl bolmasa Muḥammed birle ve sen birle ḍeng ḳılamiz digen maẓmūnda söz ḳıldı meẕkūr kettelerniñg mundaġ teşvīş -

(62)(1) lik sözlerdin Ebū Ṭālib ġāyet ḫacālet bolup Resūlullahnı ḳıçḳırdı ol ẕātġa Ey Muḥammed manġa Ḳureyş ketteleri şundaġ (2) söz ḳıldılar sen özüñgni saḳla manġa kötergil bolmaydurġan yükni yükleme didi Resūlullah Ebū Ṭālibniñg bu sözidin (3) ḥimāyesidin çıḳarmaḳını fehm ḳılıp bu işni taşlamaḳ üçün künni öñg ṭaraçımda Aynı çepe ṭarafımda (4) ḳoysalar mu taşlamaymen ölgünçe şol meslekimdin ayrılmaymen digen maẓmūnda

söz ḳılıp maźmūnda söz ḳılıp közleridin (5) yaş aḳġan ḥālde çıḳıp kitdi Ebū Ṭālibniñg şefḳati kilip Ey Muḥammed barġıl ḫāḫlaġanıñgnı sözle men seni ḥimāyem-(6)-din çıḳarmaymen didi

(7) ḲUREYŞ KETTELERİNİÑG EBŪ ṬĀLİBNİÑG ḤUŻŪRIĠA 3nci MERRE BARĠANINIÑG BEYĀNI

(8) Ḳureyş ketteleri Ebū Ṭālibniñg Reśūlullahnı ḥimāye ḳılġanını körüp nime iş ḳılışlarını bilmey ḥayrān boldılar Ebū Ṭālib (9) iʿtibārlıḳ ve nüfūzlıḳ bir şeyḫ bolġan sebebdin anıñg birle muḥārebe ḳılġanda anġa tābiʿ bolġan ḳabīleler anıñgdın (10) ḳılıp arada ḳanlıḳ vāḳıʿalar peydā bolmaḳı muḥtemel bolġan cihetdin işini ceng ṭarafġa tartmay mümkin ḳadar şulḥ birle (11) tamām ḳılmaḳġa maṣlaḥat ḳıldılar hemmedin keyinki çāre şol boldı ki Ḳureyşniñg ketteleridin Velīd bin El-Muġīreniñg (12) oġlıʿUmāreni alıp barıp Ey Ebū Ṭālib uşbu yigit Ḳureyş yigitleriniñg muʿteber ve muḥteremidür bu yigitni (13) sanġa biremiz özüñgġa oġul ḳılġıl bunıñg orınġa Muḥammedni bizlerġa teslīm ḳılġılʿUmāre bolsa Muḥammedġa (14) bire bir yigitdür dидiler Ebū Ṭālib munġa taʿaccüb ḳılıp sizler ʿaceb bir söz ḳılasiz men sizleriniñg yigitleriñgizni alıp (15) terbiyet ḳılamen sizler anıñg berāberiġa meniñg oġlumnı öltüresizler bu boladurġan iş imesdür didi Reśūlullah (16) Ḳureyş müşriklerininiñg düşmen bolġanlarıġa ve ularnıñg istihzā' maśḫara ḳılmaḳlarıġa ḳaramay özi Ḫudā ṭarafdın (17) buyurulġan ḫıdmetni edā ḳılmaḳda aṣlā ḳāṣırlıḳ ḳılmay fırṣat kilgende ḫaǰāyıḳlar cemʿ bolup mecmuʿlarġa (18) barıp ḫalāyıḳ-

larnı İslāmġa daᶜvet ḳılur idiler ġāyet teʾsīrlik bir āvāz birle āyāt-ı Ḳur ānіyyeni oḳur idi ḫāhi (19) ḥacc mevsimide ve ḫāhi Mecenne Züʾl-Mecāz ᶜUkāẓ kibi mevsimlerde ḥāżır bolup hemme ᶜArablarnı İslāmġa daᶜvet ḳılur (20) idi mutaᶜaṣṣıb ve nādān Ḳureyş ᶜArabları Resūlullahġa hemme ḳuvvetleri birle muḳābil turdılar mevsimlerġa ḥāżır olġan (21) eṭrāf ᶜArablarıġa hem Resūlullahnıñg sözlerini teʾsīrsiz ḳaldurmaḳġa ictihād ḳılur idiler ammā İslāmnıñg (22) nūrı egerçi ular bu nūrnıñg öçmekini irāde ḳılsalar mu līkin āheste āheste münteşir olur idi ᶜAbd-i Menāf balaları-(23)-dın Ebū Lehebdin başḳa Benī Hāşim birle Benī El-Muṭṭalib bu mesʾelede Ebū Ṭālibniñg ṭarafıda bolup Benī Âbd-i (24) Şems ve Benī Nevfel Ḳureyşᶜ Arablarnıñg ṭarafıda ḳaldılar Ebū Ṭālib ᶜumūm ᶜArablarnıñg özlerigа düşmen bolmaḳ-(25)-larnı defᶜ ḳılmaḳ maḳṣadı birle teʾsīrlik ḳaṣīdeler tertīb ḳılıp özleriniñg Ḳureyş ᶜArablarınıñg (26) ṭarafıdın maẓlūm bolġanlarını beyān ḳılur idiᶜArablarnıñg kettelerіniñg köñgüllerini tapmaḳġa (27) saᶜy ḳılur idi Muḥammedni ölgünçe ḥimāye ḳılışını sözler idi ol vaḳtlerde şiᶜrniñg efkārı-ı ᶜāmihġa teʾsīri (28) zor idi bu sebebdin bu ḳaṣīdeler ᶜArablarnı tola yaḫşi yumşatıp ularnıñg dillerini
(63)iritür idi Ebū Ṭālib-(1)-niñg Resūlullahnı ḥimāye ḳılmaḳdın çıḳmaġanını ve anġa yaman ḳaṣd ḳılınsa ḫāhi Ebū Ṭālib ve ḫāhi anġa tābiᶜ bolġan (2) Benī Hāşim ve Benī El-Muṭṭalib ᶜArabları ẓuhūr ḳılıp çıḳmaḳlarını bik yaḫşi bilgen Ḳureyş ᶜArabları Resūlullahnıñg ḳuvvet (3) birle taḫtatmaḳġa cürʾet ḳılalmadılar līkin Resūlullahnıñg kārıġa revāc birmeslik

İslāmnı taratdurmaslıḳ (4) ve hem Resūlullahnıñg tābʿlerini kem ḳılmaḳ ḫuṣūṣda mümkin bolġan çārelerniñg hemmesini ḳıldılar Resūlullah ve (5) aṣḥāb-ı kirāmnı nevʿ nevʿ istihzā ḳılur idiler ḥimāye ḳıladurġan kişileri bolġan kimselerni ġāyet ḳatıḳ (6) sūretdeʿazāb ḳılur idiler Resūlullahġa her nevʿ laḳablarnı ve her cins iftirālarnı ḳılur idiler ol zāt-(7) nı şāʿir dir idiler ve hem kāhin dir idiler ve hem sāḥir dir idiler ve hem mecnūn ve meshūr dir idiler Resūlullah bularnıñg iftirā-(8)-larıġa ançа ihtimām ḳılmas idi öz ḫıdmetini edā ḳılmaḳda devām ḳılur idi bularnıñg istihzā ve iftirā-(9)-larıġa muḳābil nāzil bolġan āyāt-ı Ḳurāniyye birle teselli ve ārām tapıp Cenāb-ı Allahu Teʿālāġa iʿtimād ḳılıp hemīşe İslām-(10)-nı neşr ḳılmaḳġa cān ve dili birle saʿy ḳılur idi

(11) İSTİHZĀ ḲILĠUÇILARNIÑG BEYĀNI

(12) Ḥażret-i Resūlullah Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem ve ṣaḥābe-i kirāmlarġa āzār ve cefā ḳılmaḳda hemme Ḳureyş ʿArabları müşterek bolsa-(13)-lar mu ʿtīkin baʿżıları Resūlullahġa ġāyet düşmen bolup hemme küç ve ḳuvvetlerni ol zātnıñg żararıġa ṣarf ḳılur (14) idiler bularnı şerʿ lisānı ile müstehzin yaʿnī istihzā ḳılġuçılar dip zikr ḳılındı mezkūr cemāʿat içinde kette (15) düşmeni Ebū Cehil Resūlullahġa her vaḳt āzār ve cefā ḳılur idi ḫuṣūṣen Resūlullah namāz üçün Kaʿbetullahġa (16) barsaʿibādetdin merf ḳılmaḳġa ġāyet ictihād ḳılur idi bir vaḳtde Ebū Cehil Ḳureyş ketteleri birle bir meclisde (17) olturġanda men imdi Muḥammedniñg bu işleriġa ṭāḳat ḳılal-

maymen irte Muḥammed Kaʿbetü'llahġa kilip namāz oḳuġanda (18) zor taşnı alıp barıp anı urup itemen sizler ḫāhi meni ʿAbd-i Menāfnıñg balalarıġa tafşuruñglar ve (19) ḫāhi müdāfaʿa ḳılıñglar men bu işni ḳılamen didi der-vāḳiʿ irtesi Resūlullah ʿibādet birle meşġūl bolġan (20) vaḳtde zor bir taşnı alıp kilip Resūlullah ṭarafġa kildi Ḳureyşniñg ketteleri bunıñg nime iş (21) ḳılışını bilmek üçün ḳarap turur idiler Ebū Cehil Resūlullahġa yaḳin barġanda ḳolıdaki taşnı taşlap (22) ġāyet ḳorḳġan ve rengi öçken ḥālde yandı Ḳureyş müşrikleri sanġa nime boldı sözüñgde turmadıñg dip (23) soraġanda Muḥammedġa yaḳin barġanda aldımda bir irkek tive kilip hücūm ḳıldı şunıñgdın ḳorḳup yandım didi (24) mundın başḳa Resūlullah birle Ebū Cehilniñg arasıda yine bir vāḳıʿa mervīdür vāḳıʿa ol ki Ebū Cehilde alışı bar (25) uzun müddet alalmay yürgen bir kişi Ḳureyş ketteleri cemʿ bolġan bir meclisġa kilip Ebū Cehildin şikāyet (26) ḳıldı ve anıñgdın ḥaḳḳını alıp birişlerini ṭaleb ḳıldı meclisdeki ḫalāyıḳlar fırṣatnı ġānimet bilip (27) ḥaḳḳ igesi Resūlullahġa iberdiler anġa Ebū Cehildin ḥaḳḳıñgnı alıp birmekġa ḳādir imes sen Muḥammedġa (28) bar ol ẕāt nüfūzlıḳ bir kişi alıp birür didiler bu sözdin maḳṣadları Resūlullahnı Ebū Cehilniñg sökmeki (29) ve düşmen ḳılmaḳ idi ḥaḳḳ igesi Resūlullahġa kilip yardım ṭaleb (64)ḳılġanda Resūlullahhiç bir söz ḳılmasdın (1) ḥaḳḳ igesi birle Ebū Cehilġa barıp işikini ḳaḳdı işikniñg āvāzı Ebū Cehilniñg rengi öçüp çıḳdı Resūlullah (2) Ebū Cehilni körüp bunıñg ḥaḳḳını tiz birgil didi Ebū Cehil tiz müddetde meẕkūr

ḥaḳḳını çıḳarıp birdi istihzā ḳılġuçılarnıñg kettelerіdin (3) biri Ebū Leheb idi Ebū Leheb Resūlullahnıñg tağası bolsa mu lākin köp düşmen idi (4) Ebū Leheb Reśūlullahġa ḥimāye bolġan sebebdin her vaḳt Resūlullahnıñg işikini necās tler birle boyap ḳoyur idi Resūlullah (5) şikāyet ḳılsa ḳatıḳ sözler birle āzār birür idi Ebū Lehebniñg ḫatunı Ümm-i Cemīle binti Ḥarb hem iri kibi Resūlullahnıñg (6) ġāyet zor düşmeni idi ol Żāt-ı Pāk ve Şāh-ı Levlakniñg ḥaḳḳıda ḫatunlarnıñg meclisіde neçe nev' iftirālar ḳılur (7) idi bularnıñg ḥaḳḳıda Tebbet Sūresi nāzil bolġanda ularnıñg ʿadāveti tola ziyāde boldı istihzā ḳılġuçılarnıñg (8) yine biri ʿUḳbe bin Ebī Muʿaytdur bu hem Ebū Leheb kibi Resūlullahnıñg işiklerini necāsetler birle boyap ḳoyur idi ol Żāt-ı Nübüvvet-(9)-simātnı körse maśhara ḳılur idi bir kün Resūlullah Kaʿbe-i Muʿaẓẓamanıñg yanıda ʿibādet ḳılıp turġanda meżkūr ʿUḳbe ol żātnı körüp (10) kiyimi birle bik ḳatıḳ yürgep aldı Kaʿbeniñg eṭrāfıda ṣaḥābelerdin ḥāżır kişilerdin bolsa mu Resūlullahnı ḳutḳaz-(11)-maḳġa cür'et ḳılalmadılar şol vaḳtde Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳ Raḍıyallahu Teʿālā ʿAnh kilip Resūlullahnı itip aldı ve yine bir kün Resūlullah (12) Kaʿbede namāz oḳup turġanda ʿUḳbe Ebū Cehilniñg işāreti birle yeñgi soyulġan tiveniñg karınlarını alıp kilip secdede-(13)-ki ḥālde Resūlullahnıñg uçasıġa saldı aṣḥābdın hiç bir kişi bu necāsetni alıp itmekġa cür'et ḳılalmadı (14) Resūlullah ḥareket ḳılmay secdede yatdı soñgra Ḥażret-i Fāṭıma kilip meżkūr karın ve öçeyleri taşladı Resūlullah secde-(15)-din turup meżkūr kettelerġa atlarını tutup

du'ā ḳılġanı mervīdür ʿUḳbe Resūlalluhnıñ mübārek yüzüġe tükürmek pīşāne-(16)-siġa urmaḳ kibi rezāletlerdin tartınmas idi istihzā ḳılġuçılardın yine biri Velīd bin El-Muġīredür Velīd (17) Ḳureyş ketteleridindür meẕkūr Velīd bir vaḳtde Resūlullahdın bir vaḳtde Ḳur ān añglap ġāyet mütāṯir boldı özinin̄g te'sīri-(18)-ni öz ḳavmi Benī Maḫzūmġa sözledi men Muḥammeddin bir söz añgladım ol söz insānnıñg sözi hem imes cinnniñg sözigе hem (19) oḫşamaydur Muḥammedniñg bu işi bir vaḳt teraḳḳī ḳıladur didi Velīdniñg ḫīşleri bu sözidin İslām ile müşerref (20) bolmaḳıdın ḳorḳup ġāyet ḥayretde ḳaldılar Ebū Velīd bin El-(21)-Muġīre ḳızıp kitip sizler Muḥammedni mecnūn dirsizler anıñg mecnūnġa oḫşa bir arayışını körgenñgizler bar mu hem anı (22) kāhin dirsizler anıñg kehānet örgenigenini körgeniñgizler bar mu ve hem şā'ir dirsizler anıñg şi'r birle meşġūl bolġanını (23) añglaganıñgızlar bar mu didi bunıñg cevābıdın Ebū Cehil yoḳ körmedük ve añglamaduḳ dip turdı andın keyin Ebū Cehil (24) Velīdġa ol Muḥammedniñg istiḳbālide fikriñg nimedür didi Velīd bir ḳadar oylap Muḥammed bolsa sāḥirdür körmeysizler ir (25) birle ḫatun arasını bala birle atanıñg arasını ayırıp boldı didi Müdeşşir Sūresideki وحيدا ساصليه سقر (26) ذرنى ومن خلقت ayetler ve Sūresideki ولما نقطع كل حسلاف سبين -dın tartıp سنسمه على الخرطوم (27) -ġıça āyetler uşbu Velīd bir El-Muġīreniñg ḥaḳḳıda nāzil boldı dirler bu meẕkūrlerdin başḳa El-Esved bin ʿAbd-i (28)Yaġuṯ El-ʿĀṣ bin Vā'il El-Esved bin El-Muṭṭalib Naḍr bin El-Ḥāriṯler

Resūlallahnı ve aṣḥāb-ı kirāmlarnı istihzā ḳılmaḳda ḥaddin (29) aşġan kişilerdindür Cenāb-ı Allahnıñg bunlarnıñg ḥaḳḳında nāzil bolġan Sūre-i Ḥicrdeki انا كفيناك المستهزئين (65)(1) الذين يجعلون مع الله الها اخر فسوف يعلمون digen 94nci āyetiniñg te'vīli kildi bulardın tolası Bedir Muḥārebesiside (2) maḳtūl boldılar ve ba'żıları aġır bītāb bolup öldiler Ḳureyş 'Arabları Resūlallahġa āzār ve cegā ḳılgandik aṣḥāb-ı kirāmlarġa (3) ġāyet ḳatıḳ sūretde āzār ve cefā ḳıldılar ḥimāye ḳıladurġan nüfūzlıḳ igesi yoḳ kişiler müşriklerniñg 'azābları-(4)-nıñg oḳlarıġa nişāne boldılar Mekke müşrikleriniñg bularġa 'azāb ḳılmaḳlarıdın ġaraż ularnı İslāmdan ḳayturmaḳ idi (5) ḥaḳīḳatni tapıp 'īmānnıñg nūrı dilide yıldızlaġan kişi andın ḳaytur mu dil kanā'at ḳılġan i'tiḳād istihzā ve (6) mashara ḳılmaḳ birle yaki 'azāb ve 'uḳāb ḳılmaḳ birle terk ḳılanur mu ṣaḥābe-i kirāmnıñg Resūlallahġa tābi' bolmaḳları dünyāda (7) bir manṣıb ve ābe-rūlarġa yetmek üçün yaki māl ve mülk ḥāṣıl ḳılmaḳ üçün imes idi bir mertebe ḥaḳīḳat şerābı birle muẓaffer bolġan kişi (8) her çend meşaḳḳat körse mu elbette bāṭılġa meyl ḳılmas zamānlardın tartıp taş ve yıġaçlarġa 'ibādet ḳılıp Lāt ve Menāt (9) ve 'Uzzā ve Hübel kibi öz ḳolları birle yasaġan nerselerde fā'ide ve żarar bar digen bāṭıl i'tiḳād ve ḥamāḳatdın bir tutulġan (10) kişi yine şol ḥamāḳatġa rücū' ḳılur mu şubu sebebdin Ḳureyş 'Arablarınıñg āzār ve ẓālimleri bularġa aṣlā te'sīr ḳılmadı (11) mü'minleriniñg i'tiḳādlarıdın ḳaytmaḳları tursun taḥī ularnıñg īmānlarınıñg ḳuvvetlenmekiġa sebeb boldı meẕkūr cebr ve sitemlerġa (12) çidamaḳları birle

ve her nev‘ belā ve muṣībetlerġa ṣabır ḳılmaḳları birle ular Allah Te‘ālānıñg beşāretiġa müsteḥaḳḳ bolup dünyāda (13) ‘Ulemā ve‘ lefā bolup zemīnġa vāriṯ boldılar Allahu Te‘ālānıñg

ونريـدان نمن على الذين استضعفوا فى الما رض ونجعلهم

(14) ائمة ونجعلهم الوارثين digen Ḳaṣaṣ Sūresiniñg 5nci āyetiniñg tācını kiydiler

(15) ‘AẒĀB ASTIDA ḲALĠAN AṢḤĀBLARNIÑG ẒIKRİ

(16) Ḳureyş ‘Arablarıdın ḳatıḳ ‘aẓābve cefā körgen kişiler uşbular idi lnci Bilāl bin Remāc bu ẓāt Umeyye bin Ḫalḳnıñg (17) ḳulı idi Umeyye anıñg boynıġa arġamçı salıp balalarġa birür idi balalar munı at itip oynar idiler ol Bilālniñg (18) müşriklerġa söz yandurmaḳġa aşlā ḳudreti yoḳ idi Umeyye ol Bilālni kün ısıġanda ḳumġa alıp çıḳıp (19) ḳızıġ ḳumnıñg üstide yatḳuzup sīnesiġa zor taşnı koyur idi hem anġa sen yaki şol ḥālde olāsen yaki (20) Muḥammedġa kāfir bolup Lāt ve ‘Uzzāġa ‘ibādet ḳılasen dir idi Ḥażret-i Bilāl Sa‘ādet-mab bunġa eḥad eḥad sözidin (21) başḳa cevāb ḳayturmas idi bir vaḳtde şol ṭarīḳa ‘aẓāb çekip yatġanda yanıdın Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳ (22) ötdi Umeyyeniñg bu ḳatıḳ mu‘āmelesiġa ṭāḳat ḳılalmay Ey Umeyye kaçanġıça bu miskīnġa ‘aẓāb ḳılasen Allahu Te‘ālādın (23) ḳorḳmamen didi Umeyye anı sen azġuzduñg anġa şefḳat ḳılsañg alıp satıp ḳutḳaz didi soñgra Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳ (24) Bilālni satıp alıp āzād ḳıldı Bilāldin başḳa ‘aẓābdın ḫalāṣ ḳılmaḳ üçün Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳnıñg (25) satıp alıp āzād ḳılġan kişileri köpdür Bilālniñg anası Ḥamāme ‘Āmir bin Fuhayra Ebū Fukeyhe Züneyze Ümmü ‘Uneysler Ebū Bekrü'ṣ-

(26)-Ṣıddīḳ āzād ḳılġan kişilerdür ʿĀmir bin Fuhayra şol derecede āzād ḳılınġan idiler ṭāḳat ḳılalmaġandın nime (27) söz ḳılġanını bilmes idi Züneyze digen ḫatun ġāyet ḳatıḳ ʿaẕāb kördi ḥattā kiʿaẕābnıñg astıda közleri (28) ámā boldı şundaġ ʿaẕāblarını körüp yine Īmānıda ṯābit ḳaldı Raḍıyallahu Teʿālā (66)Anha Ebū Cehil meẕkūr ʿāciz (1) kişilerni taḥḳīr ḳılıp Muḥammedniñg dīniġa ve añā ireşgen kişilerġa taʿaccüb ḳılmasa sizler Muḥammedniñg dīni ḥaḳḳ bolsa bulardın (2) ilgeri bizler tābiʿ bolur idük ḥaḳīḳatnı rāst yolı bizdin ilgeri Züneyze tapar mu dir idi bu söz birle nübüvvetġa ṭaʿn ḳılmaḳnı oylar (3) idi ol bedbaht bir nerseġa tābiʿ bolġan kişilerniñg māl ve mülk ṣāḥibi bolmaġanını manṣıb ve āberū ige-(4)-si bolmaġanını şol nerseniñg buṭlānıġa delīl ḳılur idi Ebū Cehil munı bilmeydurġan kişi imes idi līkin muġālaṭa ḳılıp (5) mundaġ sözlerini ḳılur idi ol şaḳī kibir ve ġurūrıġa sığmaġandın ḳuvvet-i nüfūzını Resūlullahġa ḫilāf ḳılmaḳġa (6) istiʿmāl ḳılur şubu ḫilāf birle fıṭratını ve istiʿdādını bozup eşrefü'n-niʿam bolġan ʿaḳıl niʿmetiġa şükr (7) ḳılmay belki küfrān ḳılur ve yaman yolġa ṣarf ḳılur idi yine Allahü Teʿālānıñg yolıda ʿaẕāb ḳılanadurġan kişiler-(8)-din biri ʿUmār bin Yāser ve ol ẕātnıñg atası ve anası ve birāderi idi Resūlullah bularġa ʿaẕāb ḳılınġan vaḳtde (9) ötse Ey Āl Yāser ṣabır ḳılıñglar sizlerniñg baradurġan cayıñglar cennetdür Ey Perverdigārım Āl Yāserġa maġrifet ḳılġıl (10) dir idi ʿUmārnıñg atası ve anası ʿaẕābnıñg aṣtıda vefāt ḳıldılar ammā ʿUmār bolsa ʿaẕābġa ṭāḳat ḳılalmay (11) zebānıdın kelime-i küfrni telaffuẓ ḳıldı

aṣḥāb-ı kirām munı añglap Resūlullahġa ʿUmār dīniñgdin çıḳdı dидiler Resūlullah (12) bularġa yoḳ ʿUmār başıdın ayaġıġıça Īmān birle pürdür didi Ḫabbāb bin El-Eret hem şundaġ ḳatıḳ ʿaẕāb ḳılanur (13) idi ol ẕāt cāhiliyyet ʿaṣrıda esīr alınġan bir timürçi idi nübüvvetdin ilgeri Resūlullah her vaḳt anıñg yanıġa barıp (14) anıñga muḥabbet ḳılur idi Resūlullah nübüvvet birle müşerref bolġanda Ḫabbāb ol Cenāb-ı Saʿādet-mab ġa tābiʿ boldı bu (15) Ḫabbābnıñg ḫocası bir ḫatun idi meẕkūr ḫatun ḳızıġan timür birle bunıñg uçasını daġ ḳılur idi Ḫabbāb bin (16) Murre Resūlullahnıñg ḥuẕūrıġa barıp özinıñg zaḫmetlerіdin şikāyet ḳıldı ve hem Resūlullahdın bu bāre-(17)-de duʿā ḳılmaḳnı ṭaleb ḳıldı Resūlullah munıga ġāyet ḳaynap sizlerdin ilgeriki ḳavmlerniñg körgen ʿaẕābları (18) mundaġ imes idi ulardın baʿżılarınıñg tenlerini timür tarġak birle tarar idiler ḥattā ki başlarıdın ayaġlarıġıça (19) erre birle tilip yirer idiler ular şol vaḳtde hem öz dīnleridin ḳaytmas idiler bu Dīn-i İslām bir vaḳtde elbette (20) ḳuvvet tapadur ḫavf ve teşvīşler tügeydür emniyet āşikārā boladur yalġuz bir kişiġa Ṣanʿādın Ḥaẓramavtġıça (21) ḫavfsız yürmek mümkin boladur didi ḍer-vāḳiʿ Resūlullahnıñg sözi toġrı çıḳdı az zamāndın keyin Cezīretü'l-(22)-ʿArab emīn ve ʿadāletniñg merkezi boldı Ḳureyş ʿArablarınıñg cefālarıdın Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳ kibi ġāyet ṣāf köñgüllik (23) şerīf bir ẕāt ḳutulalmadı ol ẕātġa āzār birmekleri elbette tolaraḳ Resūlullahġa nāşır bolġan sebebdin (24) ve köp kişilerni öziġa irkeşdürgen vechidin idi Ḥażret-i Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳ Ḳureyşniñg āzārları ḥaddin (25)

aşġanda Ḥabeşeġa hicret ḳılmaḳ niyyeti birle Medīnedin çıḳıp Bekrü'l-Ġammād digen yirġa yetḳende Ḳāre Ḳabīle-(26)-sining kettesi İbn-i Düġüne bunı körüp Ey Ebū Bekr ḳayda barasen didi Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳ Ḳureyşning āzār ve külfetiġa (27)çidayalmay Ḥabeşeġa hicret ḳılıp çıḳdım didi İbnü'd-Düġüne Ey Ebū Bekr sen şehrdin çıḳarılmaḳġa lāyık imessen (28) ṣıla-i raḥim kılasen faḳīrlerġa yitimlerġa yardım ḳılasen ziyāfet ḳılasen (67)belā ve muṣībet körgen kişiġa yardım ḳılasen (1) men seni ḥimāyemġa alamen Mekkeġa yanġıl dip ḳayturup kildi İbnü'd-Düġüne Mekkeġa kilgende Ḳureyş kettelerining ḥużūrıġa (2) birdin birdin barıp Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳnı öz ḥimāyesiġa alġanını beyān ḳıldı İbn-i Düġüne kette kişi bolġan sebebedin (3) Ḳureyş ketteleri munıng sözini red ḳılmadılar Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳġa öz üyideġına ʿibādet ḳılmaḳġa Ḳur ān āşikārā oḳu-(4)-masġa öziġına oḳumaḳġa emr ḳılmaḳnı tiledi İbn-i Düġüne Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳni şubu işlerġa emr ḳıldı Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳ (5) bir munça vaḳtler bu şarṭġa reʿāya ḳılsa mu soñgra işik aldıda bir mescid binā ḳılıp şunda ʿibādet ḳıldı ve āşikārā (6) ve Ḳur ān oḳudı Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳ Ḳur annı ġāyet teʾsīrlik oḳur idi özi hem Ḳur ān oḳur ḥālde ayrılıp (7) yiġar idi müşrıklerning ḫatun ve balaçaḳaları bu zātning yanıġa kilip tiñgler idi müşrikler munı körüp (8) ġāyet ḳorḳdılar İbnü'd-Düġüneni ḳıçḳırıp Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳning ḥaḳḳıda şikāyet ḳıldılar İbnü'd-Düġüne bu sözni añglap (9) Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳġa yaki şarṭ boyunça iş ḳılasen yaki ḥimāyemni ḳayturasen didi Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳ Raḍıyallahu Teʿālāġına (10) men Allahu Teʿālānıng

ḥimāyesiġa rāżıdurmen dip İbn-i Düġüneniñ ḥimāyesini ḳayturdı Īmān yolıda āzār ve cefā (11) körgen kişiler yalġuz bu ẕikr ḳılınġan kişiler imes idi belki tola köp idi līkin mezkūrlarnıñ körgen (12) ʿaẕābları ġāyet derecede ḳatıḳ idi (13) ḤAŻRET-İ ḤAMZANIÑ İSLĀM İLE MÜŞERREF BOLĠANINIÑ BEYĀNI (14) Mekke müşriklerініñ Resūlullahġa ġāyet derecede āzār birmekleri ve ol ẕātġa ẓulm ve sitem ḳılmaḳları muḥteremʿammi (15) Ḥażret-i Ḥamzanıñ İslām ile müşerref bolmaḳıġa sebeb boldı şundaġ ki Ebū Cehil bin Hişām Ḥażret-i Faḫr-i Kā'ināt (16) ʿAleyhi Efḍalü'ṣ-Ṣalavātnı bir küni ġāyet ḳatıḳ elfāẓ birle sökken idi Resūlullahbu Ebū Cehilġa جواب الاحمق السكوت (17) mażmūnıça cevāb birmey sükūt ḳıldı bu vāḳıʿanı bir ḫatun körüp turup Ḥamzaġa sözledi Ḥamza ḥamiyyetġa kilip Kaʿbetu'llahda (18) köp kişilerniñ arasıda Ebū Cehilni başı cerāḥat bolġunça urdı Ḥażret-i Ḥamza Raḍıyallahġa şeḳiġa sen Muḥammedġa (19) niçük āzār biresen ve hālen ki men anıñ dīnidemen didi baʿżı kişiler Ebū Cehilniñ ṭarafdārı bolup Ḥażret-i Ḥamzaġa (20) hücūm ḳılmaḳ bolsalar mu Ebū Cehil Ḥamzanıñ İslām ile müşerref bolġanıñġdın ḳorḳup ḳoyup biriñgler Ḥamzanıñ ḥaḳḳı bar[21] men anıñ birāderiniñ oġlını elfāẓ-ı ḳabīḥalar birle düşnām ḳılġan idim didi uşbu vāḳıʿadın keyin Ḥamza (22) İslām birle müşerref bolup İslāmġa zor ḫıẕmet ḳıldı Ḥamzanıñ İslāmġa kirmeki birle Mekke müşrikleri ġāyet ġam-nāk boldılar (23) Ḥamza İslām birle müşerref bolmaḳ birle Resūlullahġa āzār ve cefāları azraḳ kem idi Ḥamza nihāyet zemīn içide muʿteber (24) şerīf bahādır bir kişi idi Ḳureyş ʿArabları

āzār ve cefā birle hiç bir menfā'at körmegeç belki kāfirler müslimānlarġa her çend (25) cefā ve āzārnı ziyāde ḳılsalar ularnıñg īmān ve i'tiḳādı kündin künġa ziyāde bolġaç kāfirler meşveret yolıġa kirdiler 'Utbe (26) Rebi'a El-'Aşbā bolsa öz ḳavminiñg arasıda özi kette sözi maḳbūl bir żāt idi aytdı ki Ey Ḳureyş ḳavmi men (27) Muḥammediñg ḥużūrıġa barıp söz ḳılıp körey ve bir munça emrlerni 'arż ḳılay şāyed ki ol Muḥammed ḳabūl ḳılsa efleşip yürsek (28) bizler hem āzār ve cefā ḳılmasaḳ ol hem bizleriñg ḥaḳḳımızda söz ḳılmasa nime dirsiz-(68)ler didi Ḳureyş müşrikleri Ey Ebū El-Velīd (1) barıp añga söz ḳılġıl didiler 'Utbe Resūlullahnıñg ḥużūrıġa mescidde namāz oḳup turġan ḥālde barıp Ey birāderimniñg oġlı (2) sen bolsañg bizleriñg içimizde zor kişilerdindürsen sen öz kavminġa tola kette bir nerseni alıp kildiñg ular-(3)-nıñg cemā'atini tefriḳa ḳıldıñg ve ularnıñg 'aḳllarını ḥamḳġa nisbet birdiñg ve ularnıñg ma'būdlarını ve dīn ve milletlerini 'ayıb ḳıldıñg (4) ve ularnıñg ötüp kitken ata babalarını kāfir ve 'aḳlsız didiñg men sañga söz ḳılamen ve bir neçe işni 'arż ḳılamen fikr (5) ḳılıp ba'żısını ḳabūl ḳılsañg yaḫşi boladur didi soñgra Resūlullah Ey Ebū El-Velīd söz ḳılsañglap körey didi (6) soñgra meẕkūr 'Utbe Ey birāderimniñg oġlı sen uşbu ḳılıp yürgen işik birle mālnı alsañg bizler sañga hemmemiz-(7)-din bay bolġudik māl cem' ḳılıp birsek ve eger cemā'atġa ḫoca bolmaḳını irāde ḳılsañg seni bizler hemmemizġa ḫoca ḳılıp (8) alsaḳ sensiz aşlā bir iş ḳılınmasa ve eger pādişāhlıḳnı ümīd ḳılsañg seni pādişāh ḳılsaḳ ve eger bu kilgen nerse

cinn (9) ve şeyṭān ṭarafdın bolup anıñg defʿiġa özüñg ḳadar bolalmasañg sañga bizler ṭabābet birle devā ḳılsaḳ didi ... soñgra (10) Resūlullah Ey Ebū El-Velīd seniñg sözüñg tamām boldı mu didi soñgra ʿUtbe sözüm tamām boldı didi Ḥaẓret-i Faḫru'l-(11)-Kirām ʿAleyhi Efḫaru's-Selām sözüñg tamām bolsa mendin söz añglaġıl dip Fuṣlat Sūresiniñg evvelidin on onbir āyet (12) tilāvet ḳıldı soñgra Resūlullahnıñg mübārek aġzını ʿUtbe tutup uruġ toġançılıḳnıñg ḥaḳḳ ḥürmeti birle sen (13) tilāvetdin toḫta didi soñgra ʿUtbaniñg ḳaṣdlarıdın hiç biri vücūdġa kilmey müşriklerniñg kaşıġa barġanda (14) müşrikler ʿUtbedin vāḳıʿanı su'āl ḳıldılar soñgra ʿUtbe Allahu Teʿālāġa ḳasem ḳılıp aytamen ki men Muḥammeddin bir söz añgladım (15) ol sözing mişlini aşlā añglamadım idim Allahu Teʿālāġa ḳasem ḳılamen ki men Muḥammeddin añglaġan söz şiʿr imes kehānet imes (16)siḥir imes Ey Ḳureyş ʿArabları mañga iṭāʿat ḳılıñglar şu-bu meşveretniñg emrini mañga birmeñgler meniñg sözümni (17) ḳabūl tutuñglar Muḥammedni öz dīni birle ḳoyup biriñgler ol ẕāt birle işiñgler bolmasun Ḫudā-yı Tebārik ve Teʿālāġa ḳa-sem ḳılamen ki (18) Muḥammeddin men añglaġan sözġa elbette bir netīce boladur ol kelām bīgār söz imesdür eger ʿArablar Muḥammedni yoḳatsa sizler hem ḳutula-(19)-sizler ve eger ʿArablarġa ġālib kilse ol Muḥammed siḥir ḳılıpdur didiler ... soñgra ʿUtbe meniñg re'yim uşbudur didi andın keyin (20) müşrikler Peyġamberimizdin sen bizleriniñg büt-perestlikimiz-de şirk bolasañg bizler hem seniñg alıp kilgen diniñg-(21) de şerīk bolsaḳ her ikiledin taşlanmasa dip su'āl ḳıldılar

soñgra Allahu Teʿālā ve Taḳaddes ṭarafıdın يا ايها الكفرون
لا اعبد ما تعبدون ولا انتم عابدون ما اعبد ولا انا عابد ما عبدتم ولا انتم (22)
عابدون ما اعبد لكم دينكم ولي دين

digen (23) sūre nāzil boldı ve hem Resūlullah ularġa meni Ḫudāġa şerīk kiltüredür dip aṣlā ḫayāl ḳılmañglar didi soñgra müşrik-(24)-ler nā-ümīd boldılar andın keyin müşrikler Resūlullahdın Ḳur ān-ı Kerīmdin kāfirleriñ ḥaḳḳıda kilgen āyetlerini alıp (25) itmekni iltimās ḳıldılar yaʿnī bu Ḳurānda bizleriñ ve hem bütlerimiziñ meẕemmeti bardur ve bizlerġa ḳatıḳ vaʿīd hem bardur (26) şubu Ḳur āndın başḳa bir Ḳur ān alıp kilseñ yaki şubu Ḳur āndın bizleriñ ḥaḳḳımızda kilgen āyet ve sūrelerni alıp (27) itseñ dip iltimās ḳıldılar Allahu Teʿālā bularnıñ bu sözleriġa cevāb ḳılıp

قل ما يكون لي ان ابدله من (28) تلقاء نفسي ان اتبع الا ما يوحى الي

digen Yūnus Sūresiniñ āyetini nāzil ḳıldı Peyġamber ʿAleyhi's-Selām küffār Ḳureyş birle bir meclisde (1) olturup ularġa vaʿẓ ve naṣīḥat ḳılıp ve Ḳurān ve tilāvet ḳılıp ularnı özi alıp kilgen muḳaddes dīnġa daʿvet ḳılıp (2)turar idi nāgāh İbn-i Ümmü Mektūm kildi ve ḥālān ki Peyġamber ʿAleyhi's-Selām Ḳureyş müşrikleriġa meşġūl idi ulardın azraḳ ve (3) yumşaḳlıḳ körgen sebebdin ularnıñ İmān kiltürmegide ṭamaʿ ḳılıp turġan idi şubu arada meẕkūr İbn-i Ümmü Mektūm-(4)-nıñ şubu sözi Resūlullahġa aġır kildi ve anıñ Peyġamberimiziñ kelāmını aralap söz ḳılġanı üçün anıñ melāl boldı (5) İbn-i Ümmü Mektūmġa iltifāt ḳılay dise bu eşrāflarnıñ dilleri nefret ḳılur ve eger İbn-i Ümmü Mektūmġa iltifāt ḳılmasa ol kişi

(69)

(6) ʿilm ṭaleb ḳıldı bu arada Resūlallah İbn-i Ümmü Mektūmnıñg şubu arada söz ḳılġanını hūş körmey ol Żāt-ı Nübüvvet-ṣıfat (7) İbn-i Ümmü Mektūmdın iʿrāż ḳıldı bu sebebdin Allahu Teʿālā عبس وتولى ان جاءه الاعمى وما يدريك لعله يزكى (8) اويذكر فتنفعه الذكرى اما من استغنى فانت له تصدى وما عليك الا يزكى واما من جاءك يسعى وهو يخشى (9) فانت عنه تلهى digen 10ncı āyetini nāzil ḳıldı bu āyetlerniñg tercemesi Muḥammed ʿAleyhi's-Selām İbn-i Ümmü (10) Mektūm nām bir aʿmā ṣaḥābe kilgende iʿrāż ḳılıp mübārek yüzini çiritdi Ey Muḥammed sañga nime bildüredür yaʿnī sen (11) bilmeysen şāyed ki ol aʿmā pāk bolġay yaki żikrni añglaġay soñgra añga żikr menfāʿat ḳılġay ammā bir kişi istiġnā ve tekbīr (12) ḳılsa sen añga mutaṣaddī bolasen ve añga vaʿż ve naṣīḥat ḳılasen andaġ kişi Īmān kiltürmese żararı sañga bolmaydur sen (13) Ḥaḳḳnı beyān ḳılġandın keyin ularnıñg öz günāhı öziġa boladur ve ammā bir kişi saʿy ḳılıp Ḫudādın ḳorḳup yaki yolnıñg (14) ḳorḳup sañga iḫlāṣ birle kilse sen andın yüz āverisen digen ḫiṭāb-ı ʿitāb-ı intisābdur şubu vāḳıʿadın (15) keyin Peyġamber ʿAleyhi's-Selām hiç bir faḳīrniñg yüziġa mübārek yüzini tolġamadı ve çiritmedi her vaḳt İbn-i Ümmü Mektūm Resūlul-(16)-lahnıñg ḥużūrıġa barsa merḥabā بمن عاتبنى فيه ربى dir idi mana şubu vāḳıʿanı mü'minler köz aldıda tutsa ḫuṣūṣen (17) faḳīrlerdin nāmūs ḳıladurġan ʿulemālar ve miskīnlerdin ʿār ḳıladurġan aġniyālar dilleride tutsa elbette ularġa (18) yaman ḫūylarnıñg ḳarañgġulıġıdınḳutulmaḳ üçün bir nūrlik çerāġ bolmaḳġa sezāvārdur

(19) ḲUREYŞ ʿARABLARINIÑG RESŪL LLAHDIN ĀYĀT-I KEVNİYE VE ḤAVĀRİḲ ṬALEB ḲILĠANINI ·

(20) Müşrikler Resūlullahdın ṭaleb ḳılġan muṭāliblerdin hiç biri vücūdġa kilgendin keyin bular başḳa dervāzedin (21)kirmekini fikr ḳıldılar Resūlullahdın Āyāt-ı Kevniyė ve ḥavāriḳ ʿādāt ṭalib ḳılmaḳ birle ʿāciz ḳılmaḳnıñ ḥayāliġa tüşüp (22) Ey Muḥammed eger sen nübüvvetde ṣādıḳ bolsañ bizlerġa bizler ṭaleb ḳılġan muʿcizeni körsetgil Aynı iki pāre ḳılġıl dидiler (23) Allahu Teʿālā Resūlullahġa bu muʿcizeni birdi Ay iki parça yarıldı soñġra Resūlullah mana ḳarañglar körüñgler didi şubu (24) ḳıṣṣanı ʿAbdu'llah bin Mesʿūd rivāyet ḳıldı ʿAbdu'llah bin Mesʿūd bolsa ilgeri İmān kiltürgen sābıḳīn evvelīn-(25)-dindür ol ʿAbdullah bin Mesʿūddin köp yollar birle rivāyet ḳılındı ve hem ol ḥadīṯ ʿAbdu'llah bin ʿAbbās ve Eneb bin (26) Mālik ve Huẕeyfe bin El-Yemān ve Cubeyr bin El-Mutʿimlerdin ve başka ṣaḥābelerdin rivāyet ḳılındı ammā Ṣaḥīḥīnde İbn-i Mesʿūddın ve (27) İbn-i ʿAbbāsdın ve Enes bin Mālikdin rivāyet ḳılındı bu ḳıṣṣa tevātür derecesiġa yaḳin bargan meşhūr rivāyetler (28) birle ṡābit bolġaç bu ḥādiṯeni bolmaġan bir ḥādiṯedür dimek İbn-i ʿAbbās bolsa ol vaḳtde kiçik idi Enes bolsa (1) Medīnelik idi bular bu vāḳıʿanı ḳaydaġ rivāyet ḳıladur dip iştibāh ḳılmaḳ sezāvār imesdür çünki ular İbn-i Mesʿūddın (2) yaki şubu vāḳıʿada ḥāżır bir ṣaḥābedin yaki Resūlullahdın rivāyet ḳılġandur ḥadīṯ ʿulemāları ḫuṣūṣa İmam ari ve (3) İmam Müslim bu ḥadīṯni ḳabūl ḳılıp rivāyet ḳılsa ve cumhūr-ı müfessirīn اقربت الساعة وانشق القمر āyetlerini

şubu (4) ḥadīṣe birle tefessür ḳılsalar bu vāḳı'ada şek ḳılmaḳġa nime yol bar dīn ve millet-emīnleri rivāyet ḳılġan Ḳurānġa (5) yaki başḳa ṣaḥīḥraḳ ḥadīṣġa yaki İslāmnıñg nūrıġa muḫālif bolmaġan şarṭ birle elbette taṣdīḳ ḳılınsa kerek (6) اذا قالت حذام فصدقوها فان القول ماقالت حذام (7) müşrikler şubu kette mu'cizeni körgendin keyin ularnıñg ba'żıları sizlerġa Ebū Kebşeniñg oġlı siḥir ḳıldı digenide (8) Allahu Te'ālā ularnıñg ḥaḳḳıda وان يروا ايۃ يعرضوا و يقولوا سحر مستمر āyetini nāzil ḳıldı dirler bu āyetniñg (9) tercemesi eger müşrikler Muḥammedniñg nübüvvetiġa dalālet ḳıladurġan bir mu'cizeni körseler ular a'rāż ḳıladurlar ve ular bu dāīm bolġuçı (10) bir siḥirdür diydürler ya'nī ular ṭaleb ḳılġan mu'cize unı arḳa arḳasıdın peydā ḳılsaḳ ular īmān kiltürmey belki bu mu'cize (11) imes belki dāīm bolġuçı siḥirdür diydürler digen sözdür andın keyin müşrekler mücerred te'annütdin bir bir munça mu'cizelerni (12) sordı ḥattā ki ular aytdı ki bizler üçün zemīndin bulaḳ çıḳarmasañg yaki sañga ḫurmalıḳ üzümlik baġ bolmasa (13) ve anıñg aralarıda arıḳ ve cārī ḳılmasañg yaki āsmānnı özüñg gümān ḳılġandik pāre pāre bolġan (14) ḥālde bizlerġa tüşürmeseñg yaki Allahu Te'ālānı ve firiştelerni bizlerġa mu'āniye körsetip Peyġamberlikiñgġa gevāh ḳılıp (15) alıp kilmeseñg yaki altundın sañga bir öy bolmasa yaki āsmānġa çıḳıp bizler oḳuydurġan ḳudret ḳalemi (16) ile yazılġan bir kitāb alıp kilmeseñg īmān kiltürmeymiz dididler bularnıñg su'ālini Benī İsrā'īl Sūreside (17) وقالوا لن نؤمن لك حتى تفجر لنا من الارض ينبوعا او تكون لك جنة من نخيل وعنب فتفجر

الا نهارخلالها تفجيرا اوتسقط السماء كما زعمت علينا كسفا اوتاتي بالله
والملئكة قبيلا اويكون لك بيت من زخرف اوترقى (18)
في السماء ولن نؤمن لرقيك حتى تنزل علينا كتابا نقرؤه
(19)

digen āyetler ile ḥikāyet ḳıldı şu-bu āyet-(20)-lerniñg maʿzmūnı yoḳarıda ẕikr ḳılınġan sözdür bu müşrikler şubu ṭaleb ḳılınġan muʿcizelerini Resūlallah iẓhār ḳılsa mu yine (21) bu muʿcize imes belki siḥirdür dip Īmān kiltürmeslik Allah Kerīm Teʿālā ve Taḳaddesġa āşikārā maʿlūm bolġaç ularġa قل سبحان ربي هل كنت (22) الا بشرا رسولا dip cevāb birdi bu āyetniñg maʿzmūnı Ey Muḥammed sen ularġa aytġıl men Perverdigārım-(23)-nı hemme rezā'īl ve neḳā'iṣdin pāk dip ʿtiḳād ḳılamen men bolsam Benī Ādemdin iberilgen bir Peyġamberdürmen sizler (24) ṭaleb ḳılġan nerselerni Allahu Teʿālādın başḳa kişi peydā ḳılalmaydur mende ol nerselerni ḳılmaḳġa nerse-(25)-lerni peydā ḳılmaḳġa iḳtidār yoḳdur digen sözdür aṣḥāb-ı kirāmlar müşrikler her nevʿ muʿcize ṭaleb ḳılġanda ularnıñg (26) Īmānıġa ḥarīş bolġan sebebdin Peyġamberimiz şubular ṭaleb ḳılġan muʿcizelerni Allahu Teʿālādın ṭaleb ḳılıp alıp (27) kilse iken dip tola ārzū ḳılur idiler bu sebebdin Allahu Teʿālā bularġa ḫiṭāb ḳılıp El-Ġām Sūraside
وما يشعركم انها اذا جاءت لا يؤمنون (28) āyetini nāzil ḳıldı
(71)bu āyetniñg tercemesi sizler Ey mü'minler bilmeysiz-(1)-ler ki ol müşriklerġa ṭaleb ḳılġan muʿcizesi kilse ular Īmān kiltürmeydürler nükte müşrikler Ey Allah eger Muḥammed kiltürgendin ve Ḳur ān(2) özüñgniñg nezdide kilgen ḥaḳḳ bolsa

bizlerġa āsmāndın taş yaġdırġıl yaki ḳatıḳ ʿaẕāb ibergil didiler bularnıñg (3) bu sözini Allah Kerīm Ḳur ān-ı Kerīmde Enfāl Sūresida اللهم ان كان هذا هو الحق من عندك فامطر علينا حجارة من السماء او ائتنا بعذاب اليم (4) digen āyet birle ḥikāyet ḳıldı şubu sözni ḳılınġan kişilerdin Īmānġa kiledür dip (5) ümīd ḳılanadur eger ularnıñg dilide Īmānġa kilmek bolsa idi ular eger şubu Dīn-i İslām ḥaḳḳ bolsa ve Ḳurān sendin (6) bolsa bizlerġa āsmāndın taş yaġdurġıl yaki ḳatıḳ ʿaẕāb ibergil dimey belki eger ḥaḳḳ bolsa bizlerni şubu ḥaḳḳ dīnġa hidāyet (7) ḳılġıl dir idiler fā'ide āgāh bolġıl ki Peyġamberimiz sünnet ve ʿādātları müşrikler ulardın Īmān kiltüredurġan (8) niyeti ḳılmay belki mücerred ʿinād ve taʿannütdin Peyġamberni ʿāciz ḳılmaḳ niyeti birle muʿcize ṭaleb ḳılsalar Allahu Teʿālādın şubu muʿcizeni (9) peydā ḳılıp birmekni ṭaleb ḳılmaydurlar Peyġamberimizniñg bu muʿcizeni Allahu Teʿālādın ṭaleb ḳılmaslıḳınıñg sebebi evvelki Peyġamberler (10) ṭaleb ḳılsa elbette Allahu Teʿālā ol muʿcizeni peydā ḳılıp biredür muʿcize vücūdġa kilgendin keyin ular Īmān kiltürmeseler (11) ular ʿĀd ve Ṯamūd kibi helāk boladurlar Peyġamberler öz ḳavmleriġa ʿaẕāb nāzil bolmasun dip ʿinād ve taʿannüt yüzidin ṭaleb ḳılġan (12) muʿcizeni Allahu Teʿālādın ṭaleb ḳılmaydurlar Allahu Teʿālānıñg Benī İsrā'īl Sūresideki وما منعنا ان نرسل بالآيات الا ان كذب بها الاولون (13) digen āyetiniñg maʿnāsı hem şubu sözġa şāhiddür añglaġıl ki ʿİsā ʿAleyhi's-Selām Hīrdus-(14)-nıñg aldıda turġan ḥālde meẕkūr Hirdus ʿİsā ʿAleyhi's-Selāmdın muʿcize ṭaleb ḳıldı Ḥażret-i

ʿİsā ʿAleyhi's-Selām Hirdus (15) ṭaleb ḳılġan muʿcizeni kiltürmey soñgra Hirdus mashara ḳılıp ʿİsā ʿAleyhi's-Selāmnıñg zor düşmeni Bilatis-(16)-ġa iberip birdi meẕkūr Bilatis egerçi ilgeri zor düşmen bolsa mu līkin bu vaḳtde peşīmān ḳılıp ol Ẕāt-ı Nübüvvet-ṣıfat-(17)-nıñg mülāḳatıġa müştāḳ idi mana şubu söz İncīl levḳadın 23nci ishāḥda zikr ḳılındı müşrikler ġef söz birle (18) ve bürhān ve ḥuccet birle müselmānlarġa berāber kilmedin ʿāciz kilgen sebebdin İbrāhīm ʿAleyhi's-Selāmnıñg ḳavmi ihtiyār ḳılġan (19) ḳuvvet-i siyāsetġa rücūʿ ḳıldılar ḳaydaġ ki İbrāhīm ʿAleyhi's-Selāmnıñg ḳavmi ol Ẕāt-ı Risālet-simāt birle bürhān ve ḥuccet-(20)-de berāberlik ḳılalamaġanda حرقوا وانصروا الهتكم dip ḳuvvet-i siyāsetiġa rücūʿ ḳılġan idiler bu müşrikler hem şubu (21)yolda yürüp İslām ile müşerref bolġan kişilerġa āzār ve cefānı ziyāde ḳıldılar ve Peyġamberimizġa tābiʿ bolmaḳ-(22)-dın ḥalāyıḳnı merf ḳıldılar āzār ve cefānıñg ular kirmegen hiç bir dervāzesi ḳalmadı müşriklerniñg āzār ve cefāları ḥad-(23)-din aşġan sebebdin Ḥażret-i Faḫr-i Kā'ināt ʿAleyhi Efḫarü'ṣ-Ṣalavāt aṣḥāb-ı kirāmġa sizler zemīnde tefriḳa boluñglar Allahu Teʿālā (24) sizlerni fāt fırṣatda cemʿ ḳıladur didi soñgra ṣaḥābe-i kirāmlar ḳaysı ṭarafġa baramiz dip su'āl ḳılġanda Ḥabeşe (25) zemīni ṭarafga işāret ḳıldı

(26)AṢḤĀB-I KİRĀMNIÑG ḤABEŞEĠA BİRİNCİ HİCRETİNİÑG BEYĀNI

(27) Resūl-i Ekrem Ṣallalahu ʿAleyhi ve Sellem işāret pür-beşāreti birle oniki ir kişi 4 ḫatun kişi toġulġan ve ösgen yirlerini (28) taşlap körmegen ve bilmegen bir memleketġa īmān

saḳlamaḳ üçün hicret ḳıldılar Mekke müşrikleri ḳoġlap çıḳma-
(72) sun dip maḫfī (1) sūretde kitdiler baʿżılar müşriklerniñ köz aldıdın āşikārā sūretde kitse mu līkin ḳayda barışını bildürmedi Ḥabeşeġa (2) lnci hicret ḳılġan kişiler uşbu kişilerdür lnci ʿOsmān bin ʿAffān 2.Ruḳayya binti Resūlallah ʿOsmānnıñ ḫatunı (3) 3.Ebū Ḥuzeyfe binʿUtbe 4.Sehle binti Süheyl Ebū Ḥuzeyfeniñ ḫatunı 5.Ebū Seleme 6.Ümmü Seleme Ebū Selemeniñ ḫatunı (4) 7.ʿĀmir bin Rebiʿa 8.Leylā binti Ebī Hişme ʿĀmir ḫatunı 9.Zübeyr bin El-ʿAvvām 10.ʿAbdu'r-raḥman binʿAvf 11.ʿOsmān bin Maʿzūn (5) 12.Ebū Sabre 13.Hātıb binʿAmr 14.Süheyl bin Vehb uşbu Süheylni Süheyl bin El-Beyḍā dip hem żikr ḳılurlar (6) 15.ʿAbdu'r-raḥman bin Mesʿūd 16. Musʿab binʿUmeyrlerdür muḥaḳḳıḳlarnıñ baʿżısı Ḥabeşeġa hicret ḳılġanlar on ir kişi 5 ḫatun (7) kişi idi diydür bu 15 kişiniñ ʿadedi ʿOsmān binʿAffān ḫatunı Ruḳayya bile Ebū Seleme ḫatunı Ümmü Seleme bile Ebū Sabre bin Ubey hem (8) Ümmü Gülsūm bile ʿĀmir bin Rebiʿa ḫatunı Leylā bile Ebū Ḥuzeyfe ḫatunı Sehle bile ʿAbdu'r-raḥman binʿAvf ʿOsmān bin Mazʿūn (9) Musʿab binʿUmeyr Süheyl bin El-Beyḍā 15 Zübeyr bin El-ʿAvvāmlardur bu sözġa ḳaraġanda ʿAbdu'llah bin Mesʿūd Ḥabeşeġa hicret (10) ḳılġuçı muḥācirlerdin bolmay Mekke-i Muʿaẓẓamada ḳalġanlardın boladur wallahu aʿlem Ḥabeşeġa hicret ḳılġuçılarnıñ Mekkedin çıḳḳan (11) tārīḫi biʿsetniñ beşinci yıl Receb Ayda imiş meẕkūr muḥācirler Baḥr-i Aḥmer sāḥiliġa yetkende iki kime toġrı kilip ḳalıp (12) özlerini Ḥabeşe memleketiġa alıp aldılar Mekkeniñ müşrikleri ḫaberdār bolup bularnıñ arḳasıdın

ḳoġlap barsalar mu yetişal-(13)-madılar hicret ḳılmaġan ṣaḥābelerdin baʿżıları her çend āzār ve cefā (14) körse mu äz vaṭanlarıdın ayrılġusı kilmey bir vaḳt Allahu Teʿālānıñg nuṣreti kilür dip ümīd ḳılıp Mekke-i Mükerremede ḳaldı (15) ḤAŻRET-İ ʿÖMER bin EL-ḪAṬṬĀBNIÑG İSLĀM İLE MÜŞERREF BOLĠANINIÑG BEYĀNI

(16) Ḥabeşeġa birinci hicret ḳılınġandın keyin Mekke ʿArablarınıñg ketteleridin meşhūr ʿÖmer bin El-Ḫaṭṭāb İslām ile müşerref boldı(17) ʿÖmer bin El-Ḫaṭṭāb ilgeri Ehl-i İslāmġa ġāyet düşmen bolup ularġa mümkin ḳadar āzār ve cefā ḳılmaḳdın aṣlā pāk tutmay-(18)-durġan ve ularġa ġāyet ḳatıḳ muʿāmele ḳıladurġan kişi idi Ḥabeşe muḥācirleridin Leylā aytadur ki men Ḥabeşeġa çıḳmaḳnı (19) niyet ḳılıp tivemġa mingen idim irim bir kārġa meşġūl idi şol vaḳtde ʿÖmerbin El-Ḫaṭṭāb kilip manñga Ey Ümmü ʿAbdu'llah (20) sefer ḳayda didi men añga bizlerġa āzār ve cefā ḳıldıñglar ve ẓulm ve sitem ḥaddin aşdı dīnimizni tutmaḳ üçün rāḥat (21) birmediñgler şubu sebebdin cebr körmeydurġan bir cayġa kitmekġa mecbūr bolduḳ didim ʿÖmerniñg sözümġa Allah aḳ yol birsün dip (22) cevāb birdi men ʿÖmerdin mundaġ yumşaḳ söz añglap ḥayrān ḳaldım irim kilgende vāḳıʿ anı sözledim irim bu sözni (23) ḳılmasa ʿÖmerni İslāmġa dāḫil boladur dip ümīd ḳılıp bolmaydur bir taḳdīr Ḫaṭṭābnıñg işeki müselmān bolsa (24) ʿÖmer müselmān bolur didi Ḥaẓret-i ʿÖmer bin El-Ḫaṭṭāb Raḍıyallahu Teʿālā ʿAnhanıñg İslām ile müşerref bolışı El-Erḳam bin Ebī El-Erḳamnıñg (25) üyide bolġan idi Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem ʿÖmer bin

El-Ḫaṭṭābnıñg īmānıġa kilmekini ārzū ḳılur idi ʿÖmer-(26)
niñg İslāmı ile ehl-i islām bir ḳadar tınçlıḳ ve amānlıḳ de-
recesiġa yetmeklerini ümīd ḳılur idi der-vāḳiʿ ʿÖmer bin El-
(27)Ḫaṭṭāb Raḍıyallahu ʿAnh. İslām ile müşerref bolma ile ehl-i
İslām bir ḳadar ārām tapdılar ʿÖmerniñg ḳuvveti birle (28) ve
hem ol Żāt-ı Ġayret-şı atnıñg teklīfi birle namāzlarını Kaʿ-
(73)bede āşikārā oḳudılar bu vaḳtġıça her kim (1) namāznı maḫfī
oḳur idi zirā kiʿÖmer İslām ile müşerref bolışdın ilgeri müş-
riklerdin ḳorḳup hiç bir kişi Kaʿbeniñg (2) ḥużūrıda namāz
oḳuyalmas idi Ḥażret-iʿÖmer bin El-Ḫaṭṭābnıñg islām ile mü-
şerref bolġanı Mekke ʿArablarınıñg dillerini (3) köp ġam ve
ḳayġuġa taşladı ol Żāt-ı ʿAsālet -simātnıñg İslāmġa ġāyet açıġ-
ları kildi ḥattā ki cemʿ bolup ol żātnı (4) öltürmek ḳaṣdı bi-
le muḥāṣara ḳıldılar şol vaḳtde El-ʿĀṣ bin Vāʾilü's-Sehmī añg-
lap kilip ʿÖmer bin El-Ḫaṭṭābnı öz ḥimāyesi-(5)-ġa alġanını
iʿlān ḳıldı şol sebebdin maḳsūdlarıġa yetalmadılar
(6) ḤABEŞEĠA HİCRET ḲILĠUÇILARNIÑG ḲAYTĠANINIÑG BEYĀNI
(7) Ḥabeşeġa barġuçılar Mekke-i Muʿaẓẓamadın çıkıp üç ay tur-
ġandın keyin Mekke ʿArabları Resūlallahġa ve aṣḥāb-ı kirāmġa
āzār ve cefā (8) ḳılmaḳdın yığılıp digen bir ḫaberni añgladı-
lar toġulġan ösgen yirleridin ayrılġan ġurbetniñg ġubārı mun-
dın (9) ilgeri pīşāneleriġa ḳonmaġan ve Resūl-i Ekrem Ṣallal-
lahu ʿAleyhi ve Sellemniñg dīdār-ı saʿādet-nişārıġa bülbül-
niñg gülġa bolġan (10) iştiyāḳıdın artuḳ müştāḳ bolġan ve
ṣaḥābe-i kirāmlar birle körüşmekġa Mecnūn Leylānı körmekġa
bolġan ārzūsıdın hem ziyāde (11) ārzū-mend bolġan muḫācirler

meẕkūr ḫaberni taḥḳīḳ ḳılmay Mekkeġa ḳaytdılar bu ṣoḥbet gülzārınıñ bülbülleri taḫi Mekkeġa (12) yitmey ḥaḳīḳatni bilip baʿżıları Ḥabeşeġa yandılar baʿżıları maḫfī sūretde ve baʿżıları öz ḫīşleriniñ ḥimāyeside Mekke-i (13) Mükerremeġa kirdiler mana Ḥabeşeġa hicret ḳılġuçılarnıñ ḳaytıp kilmeki-ning sebebi uşbu ẕikr ḳılınġan sebeblerdür ammā baʿżı (14) müverriḫler muḥācirlerniñ yanġanınıñ sebebini Resūlullah Sūreü'n-Necmni ḳır'at ḳılġan vaḳtde Ḳureyşleriniñ bütleri-(15)-niñ ḥaḳḳıda Şeyṭānnıñ ilḳāsı birle meẕkūr sūredeki افرايتم اللات والعزى ومناة الثالثة الاخرى (16) āyetidin keyin تلك الغرانيق العلى وان شفاعتهن لترتجى dip ḳoşup oḳuġan iken andın keyin Ḳureyş (17) müşrikleri secde ḳılıp īmān kiltürüpdür dip Ḥabeşeġa añglanıp muḥācirler yandılar dip beyān ḳılurlar تلك الغرانيق العلى وان شفاعتهن لترتجى (18) digen sözniñ maʿ-nāsı bu bütler uluġ yaş ṣāḥib-i cemāl maʿbūdlardur yaki kette uluġ (19) firiştelerdür ularnıñ şefāʿati her āyine ümīd ḳı-lanadur digen sözdür bu rivāyet ʿaḳlā ve naḳlā fāsiddür (20) muñga oḫşa rivāyetler egerçi bizleriniñ uluġ tefsīr kitāb-larımızda meẕkūr bolsa mu ve muʿteber tārīḫ ṣaḥīfelerimizde mesṭūr (21) bolsa mu līkin bir rivāyetni mīzānıġa ve her naḳl-ni ʿaḳlınıñ ḳānūnıġa toġrı ḳılmay belki her rivāyetni ʿayn-ı ḥaḳīḳat gümān (22) ḳılanıp yazılmış aşılsız rivāyetlerdür çünki Resūl-i Emīnniñ Ḳur ān-ı Kerīmġa Şeyṭānnıñ ilḳāsı birle Ḳur āndın (23) imes belki Dīn-i İslāmġa münāfi nerse-lerni ḳoşup oḳuşını tecvīz ḳılınsa vaḥy-i ilāhīdin ve şerʿ-i şerīfdin bi'l-külliye amān (24)ve ʿiṣmet köterilip kitmes mu

ve hem Ḥabeşeġa hicret ḳılġuçılarnıñġ yanġanıġa Ġarāniḳ ḳışşasını sebeb ḳılġuçılar hicret Recebde (25) bolġan rücūʿ Şevvālde bolġan En-Necm Sūresiniñġ nüzūli Ramażān-ı Şerīfde bolġan meẕkūr sūreniñġ nüzūli birle muḥācirleriñġ (26)rücūʿınıñġ arasıda bir ay müddet ötken dip beyān ḳılurlar tamil ḳılġıl ki ol zamānda iş arabası bolmasa tilġraf (27) ve tilifon kibi tizlik birle ḫaber ḳılanadurġan esbāblar bolmasa bir ay müddetde Ḥabeşeġa ḫaber barıp andın ular (28) sefer āmādesini teyyār ḳılıp Mekke-i Mükerremeġa yanadurlar bir ay müddetde ḫaber añġlanıp ularnıñġ Mekkeġa yanıp kilmeki mümkin müdür (29) mana bu rivāyetniñġ ʿaḳlā fesādı maʿlūm boldı ammā naḳlā fesādı evvelki meẕkūr ḥadīṣniñġ senedi bik muẓṭaribdür (74) Kaḍı (1)ʿAyāż Şifā nām kitābıda Ġarāniḳ ḥadīṣini ehl-i sıḥḥatdın hiç bir kişi rivāyet ḳılmadı ve hiç iʿtimādlıḳ kişi ʿilletdin selāmet (2) sened birle ḳılmadı diydür ve hem meẕkūr ḥadīṣniñġ minneti hem ġāyet muẓṭaribdür çünki Peyġamber ʿAleyhi's-Selāmnıñġ fitnetlik (3) ve belāġatlik aṣḥābları ve faṣāḥatlik ve ẕekāvetlik müşrikler mecnūn imes ki ular bütlerniñġ meẕemmetiniñġ arasıda (4) medḥni añġlap ḳabūl ḳılġaylar bu sūrede ol bütlerni meẕemmet ḳıldı eger Ġarāniḳ ḥadīṣi vāḳiʿ bolsa bütlerni medḥ ḳılġan (5) boladur mundaġ söz hiç bir ʿāḳil rāżı bolmaydur eger şubu vāḳıʿa rāst vāḳiʿ bolsa ḳıblēniñġ taḥvīli birle fitne (6) ḳılġan müşrik ve münāfıḳlar elbette bu vāḳıʿanı zor ḥuccet ḳılıp Ḳur ān Ḫudādın imes dip ḫuṣūmet ḳılur idiler eger ḫuṣūmet vücūd-(7)-ġa kilgen bolsa idi elbette rivāyet ḳılamur idi hiç bir muʿāniddin Ey

Muḥammed sen sözüngniñg evvelide bütlerni meẕemmet ḳıldıñg (8) āḫiride medḥ ḳıldıñg digen sözni naḳl ḳılınmadı ve hālān ki kāfirler Ḳur'ān-ı Kerīm ḥaḳḳıda munçalik bir ḫalel tapsalar ular (9) zor bir ḫuccet ḳılıp aṣlā ḳılıç sürmaḳġa ve ḳan tökmekġa māyil bolmas idiler ve hem bu sūreniñg evvel ṭaraflarıda والنجم اذا هوى (10) وما ينطق عن digen āyet bardur şubu söz meẕkūr sūreniñg evvelide mesṭūr turup Ġarānīḳ ḳıṣṣasını taṣdīḳ ḳılana-(11)-dur ammā Mesnevī-i Şerīfdeki Ḥażret-i Mevlevī Rūmīniñg

(12) مثنوی ما دکان وحدت است غیر واحد هر چه بینی آن بت است

(13) بت شکن بهر دام عامه را همچنان دان کالفرانیق العلی

(14) digen maḳtūl ḥaḳīḳat maḥṣūli bu rivāyetniñg rāstlıġıġa dalālet ḳılmaydur çünki Mevlānānıñg ġarżī rivāyetniñg (15) ṣıḥḥat ve fesādıġa müteʿallik imesdür ol vechidin Mevlānā aṣlā ḥaḳīḳati yoḳ rivāyet ve ḥaḳīḳatleri öz maḳṣadıġa bahāne (16) ḳılıp ẕikre ḳıladur ve hem ʿAbdu'llah bin Mesʿūdnıñg Peyġamberimiz ve'n-Necmni oḳup secde ḳıldı uşbu ḥāletde Resūlal-(17)-lahnıñg ḳaşıdaki kişilerdin bir kişidin başḳa hemme kişiler secde ḳıldılar meẕkūr bir kişi secde ḳılmay bir avuç (18) rīze taşnı alıp pīşānesiġa yetküzüp mañga uşbu kifāye ḳıladur didi men ol kişiniñg kāfirlik ḥālde (19) maḳtūl bolġanını kördüm digen maẕmūndaki ḥadīṯni ve ʿAbdu'llah bin ʿAbbāsnıñg Ḥażret-i Peyġamberimiz ve'n-Necm-(20)-ni oḳup secde ḳıldı Ḥażret-i Peyġamberimiz birle müselmān ve müşrikler ve cinn ve insler secde ḳıldılar digen maẕmūndaki (21) ḥadīṯni İmām Buḫārī rivāyet ḳıladur bu ḥadīṯlerdin hem müşrikler

Resūlallah تلك الغرانيق العلى وان شفاعتهن لترتجى (22) digen cümleni ve'n-Necm Sūresideki افرايتم اللات والعزى ومناة الثالثة الاخرى digen āyetġa ḳoşup oḳuġan (23) vechidin rāżı bolup secde ḳıldı digen maʿnā çıḳmaydur çünki bu ḥadīşniñg maʿnāsı Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem (24) oḳup aṣḥāb-ı kirāmlar birle secde ḳılıp idi müşrikler Muḥammed ve mü'minler öz Perverdigārını taʿẓīm ḳılıp secde ḳılsalar (25) bizler hem öz maʿbūdlarımızını taʿẓīm ḳılıp secde ḳılamiz dip secde ḳıldılar digen sözdür uşbu ḥadīşlerni muḥaḳḳıḳlar(26) şubu ṭarīḳa ile tefsīr ḳıldılar yaki ʿArablar şiʿr ya ḫuṭbe faṣāḥat ve belāġatde nihāyet derecede bolsa'(آن كانخسين) ḳılıp (27) hem secde ḳılur idiler iḥtimāl ki uşbu sūre-i kerīme ġāyet faṣāḥat ve belāġatde fāyiḳ bolġan sebebdin secde (28) ḳılġandurlar pes maʿlūm boldı kim Ṣaḥīḥ-i Buḫārīdeki iki ḥadīş hiç vech birle Ġarānīḳ ḳıṣṣasınıñg rāstlıġıġa dalālet (29) ḳılmaydur ammā Nūrü'l-Yaḳīn ṣāḥibiniñg Ḳureyş müşrikleridin secde ḳılġanıġa
(75) aṣlā dalālet ḳılmaydur ammā Nūrü'l-Yaḳīn (1) ṣāḥibiniñg Ḳureyş müşrikleriniñg secde ḳılġanıġa aṣlā dalālet ḳılmaydur belki ʿAbdu'llah bin Mesʿūdnıñg uşbu kişi kāfir-(2)-lıḳ ḥālde maḳtūl boldı digen sözi ilgeri müselmān idi soñgra mürettid bolup maḳtūl boldı digen maʿnāġa müşʿirdür digen (3) sözi sehv bolsa kerek çünki Buḫārīde ʿAbdu'llah bin Mesʿūdnıñg ḥadīşiniñg āḫiride فراتيه بعد ذلك قتل كافرا وهو ابيّ بن خلف (4) digen söz bardur mana bu ḥadīşde secde ḳılmay bir çengāl rīze taşnı alıp pīşānesiġa yetküzüp ḳoyġan kişi Umeyye (5) bin Ḫalef dip taṣrīḥ ḳılınsa meẕkūr Umeyyeniñg hiç vech birle Īmān kiltür-

geni ṣābit bolmasa ol kişi (6) ilgeri müselmān idi soñgra mürettid bolup maḳtūl boldı digen maʿnāġa ḫaml ḳılanadur ve hem İbn-i Mesʿūdnıñg ḥadīşi-(7)-ni mundaġ maʿnāġa ḫaml ḳılmaḳ İbn-i ʿAbbāsnıñg ḥadīşiġa muḫālifdür ve ḥālān ki her ikile ḥadīş bir vāḳıʿada var ve (8) bolġan ḥadīşlerdür Vallahu aʿlem (9)ḲUREYŞ ʿARABLARINIÑG BENĪ HĀŞIM BİRLE MUʿĀMELE ḲILMAYMİZ DİP (10) AHD-NĀME ḲILIP KAʿBENİÑG İÇİĠA ASĠANLARINIÑG BEYĀNI (11) Mekke müşrikleri Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem ve aṣḥāb-ı kirāmlarġa düşmenliklerini kündin künġa ziyāde ḳılsalar mu (12) ular tutġan yolları birle aṣlā maḳṣadġa yitelmegen sebebdin Ḳureyşniñg ketteleri üyleşip Benī Hāşim ve Benī Muṭṭalib-(13)-lerbirle almaḳ satmaḳ alış biriş kiliş barış ḳılmaymiz dip bir veşīḳa ve ahd-nāme yazıp Kaʿbeniñg içiġa asdılar (14) şubu ahd-nāmeniñg muḳtežāsıça Ḳureyş müşrikleri Benī Hāşim ve Benī Muṭṭalibler Resūlallahnı yalġuz taşlap itmegen (15) sebebdin ular birle hiç bir muʿāmele ḳılmas boldılar ḥattā ki ḳız almas ḳız birmes hem boldılar bu sebebdin ʿAbd-i Menāf balalarıdın iki (16) baṭn yaʿnī Benī Hāşim ve Benī ʿAbdu'l-Muṭṭalib ḫāhi mü'min bolsun ḫāhi müşrik bolsun Ḳureyşdin ayrılıp Ebū Ṭālib-(17)-niñg şiʿbiġa kirdiler şiʿb dip iki tağnıñg arasıdaki yılġanı ayturlar şubu şiʿb şiʿb-i Ebī Yūsuf (18) dip ẕikr ḳılanadur bularnıñg şiʿbġa kirmeki biʿşetniñg 7nci seneside Muḥarremü'l-Ḥarāmnıñg başıda idi Ebū (19) LehebBenī Hāşimdin bolsa mu bular birle şiʿbġa kirmey belki ularġa zor düşmen bolup müşriklerni ularnıñg ẓararıġa (20) ḳozġar idi şiʿb Ebī Ṭālibde Benī Hāşimniñg

tartġan meşaḳḳat ve külfetleri ve körgen künleriniñg ḳatıḳlıġı (21) tavṣīfdin bīrūn ve taʿrīfdin füzūn idi çünki ularnıñg ḳaşıġa çıt yaḳadın kişi kirmek ve ular başḳa halḳlar birle (22) iḫtilāṭ ḳılalmas idi şol sebebdin Benī Hāşimler Muḥammed ʿAleyhi's-Selām başlıḳ bir habis-ḫānede idi açlıḳ ile şol (23) derecede mübtelā idiler ki eger diraḫt yafraġlarını ve nebātāt ve ot çöp yıldızlarını tapsalar Behişt niʿmet Sirişkniñg (24) niʿmetleriniñg cayıda körür idiler Ebū Ṭālib hemme ʿArablarġa düşmen bolup arada ṣıla-i raḥim üzülgendin keyin (25) ʿArab kettelerininñg könglini tapmaḳ ve ularnıñg sengin dillerini yumşatmaḳ ve mezkūr veşīḳa ve ahd-nāmeni (26) yoḳatmaḳ üçün teʾsīrlik ḳaşīdeler naẓm ḳılur idiler ol vaḳtlerde şiʿrniñg efkār-ı ʿāmeġa teʾsīri ziyāde idi (27) bu ḳaşīdeler ʿArablarnı yumşatıp ularnı bir āvāz ve yıġatġandın keyin ʿArab ketteleri bu işġa rāżı imeslikini beyān (28) ḳılıp mezkūr Ḳuṭeyʿa köterildi ve veşīḳa yırtıldı bu veşīḳanı yırtıp Ḳuṭeyʿanı zāyil ḳılışıġa saʿy kılġan kişiler (29) ʿArab ketteleridin Hişām bin ʿAmr Züheyr bin Ebī Umeyye Muṭʿim bin ʿAdiy Ebū'l-Baḫterī bin Hişām Rebiʿa bin El-Esved idiler

(76)(1) bular Hişām bin ʿAmrniñg dalāleti birle veşīḳanı bozmaḳġa cür'et ḳılıp veşīḳanı yırtıp Ḳuṭeyʿanı yoḳatdılar mezkūr Hişām (2) Hişāmniñg oġlı Naḍlanıñg ana bir birāderining oġlı idi uşbu münāsebet birle bu veşīḳanı bozmaḳġa köp (3) saʿy ve ictihād ḳıldı ve hem Benī Hāşimler şiʿb-i Ebī Ṭālib digen yılġanı içideki vaḳtlerde mezkūr Hişām sılanı (4) körmey ularġa püşide yardım ḳılur idi ḥattā ki tiveġa aş yüklep buġday

artıp mezkūr yılġanıñg ağzıġa (5) kiçede alıp barıp tiveniñg noḫtasını alıp yılġanıñg içiġa hidip ḳorıyar idi Ḥażret-i Ḫayru'l-Kirām ʿAleyhi's-(6)-Ṣalāt ve's-Selām ʿArablarnıñg veşīḳasıdın Allahu Teʿālānıñg nāmıda başḳa kelimeleri dip kitdi (7) dip ḫaber birgen idi ʿArablar bu ḫaberni añglap veşīḳanı körseler Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem digendik çıḳdı

(8) ṢAḤĀBE-İ KİRĀMNIÑG ḤABEŞEĠA İKİNCİ HİCRETNİÑG BEYĀNI

(9) Ḳureyş müşrikleri ehl-i İslāmġa ṣadḳıḳ ḳılıp meẓkūr veşīḳanı ḳılġanda Peyġamber ʿAleyhi's-Selām Aṣḥāb-ı Kirāmġa ikinci (10) defʿa yine Ḥabeşeġa hicret ḳılmaḳġa fermān ḳıldı bu sebebedin 83 ir kişi 19 ḫatun kişi Ḥabeşeġa revān boldılar Mekke-(11)-de ehl-i İslāmdın tola az kişi ḳaldı bu nevbet hicret ḳılġan kişilerniñg arasıda ʿOsmān bin ʿAffān ḫatunı Ruḳayye (12) birle Caʿfer bin Ebī Ṭālib ḫatunı Esmā binti ʿUmeys birle ʿAbdu'llah bin Mesʿūd ʿUbeydu'llah bin Caḥş ḫatunı Ümmü Ḥabībe (13) binti Ebī Sufyān birle ʿAbdu'llah bin Caḥş Saʿīd bin El-ʿĀṣnıñg iki ọġlı ʿAmr ve Ḫālid Ebū Ḥuzeyfe bin ʿUtbe (14) El-Miḳdād bin El-Esvedler bar idiler bularnıñg kişiġa Yemenlik İslām birle müşerref bolġan Ebū Mūsā El-Eşʿarī (15) ve ol Ẕāt-ı Ḫulūṣiyyet -simāt ḫīşleri barıp Ḥabeşede ehl-i İsḫām ḫayli köp idi uşbu muḥācirlerdin baʿżıları vaṭanlarını ve ḫīşlerini körmey ṭāḳat ḳılalmaġandın Mekkeġa ḳaytıp kildiler ve baʿżıları Resūlullah-(17)-nıñg Medīne-i Münevvereġa hicret ḳılġanını añglap Medīneġa kildiler bundın başḳa birdin ikidin yanġanlar hem (18) bolsa kerek Ḥabeşe

muhāǧirlerin hemmedin keyin yanġanları hicretniñ yettenici yılı feth-i Ḫayber vaḳtide Ca'fer (19) bin Ebī Ṭālibniñ ḳol astıda boldı Ḳureyş 'Arabları ehl-i İslāmnıñ Ḥabeşeġa hicret ḳılıp anda bir 'ādil pādişāh-(20)-nıñ ḥimāyesiḋe tinc rāḥat birle turup dīn vechidin āzāde bolġanlarıġa ġāyet melāl bolup içleri puşup (21) İslāmniñ Cezīretü'l-'Arabdan başḳa yirġa münteşir bolġanıdın ḳorḳdılar şubu sebebdin ăz aralarıda meşveret ḳılıp (22) hediye birle 'Ömer bin El-'Āṣ ve 'Umāre bin El-Velīdni Ḥabeşeġa iberdiler meẕkūr iki kişi Ḥabeşeġa barıp Necāşīniñ (23) vezīrleri birle körüp şubu hediyelerni birdiler Necāşīġa maḳṣadlarını yetküzmek üçün yardım ṭaleb ḳıldılar ammā Necāşī bular-(24)-nıñ sözigā ḳulaḳ salmay maḳṣadlarıġa yitalmadı

(25) 'ĀMÜ'L-ḤÜZN YA'NĪ ĠAM YILINIÑ BEYĀNI

(26) Resūlallah başlıḳ Benī Hāşim ve Benī El-Muṭṭalibniñ şi'bdin çıḳaşı bi'setniñ on yıl keyin hicret-(27)-din üç yıl ilgeri idi şi'bdin çıḳıp alta aydın keyin şefḳatlik 'ammi Ebū Ṭālib vefāt ḳıldı yaşı (28) seksendin ötken idi Ebū Ṭālib bītāb bolġanda Ḳureyş ketteleri yıġılıp ḥālini soramaḳ üçün bar-(29)-dılar ve hem Ebū Ṭālibġa sen bizlerniñ içimizde muḥterem bir kişidürsen ḥāliñ aġırlaşıp ḳaldı Muḥammed birle

(77) bizlerni (1) epleştürüp ḳoyġıl Muḥammed bizleriñ dīnimizġa ve ma'būdlarımızġa daḫl ḳılmasun bizler hem Muḥammediñ dīniġa ve ma'būdıġa ta'arruż ḳılmaylı (2) dидiler bu sebebdin Ebū Ṭālib Resūlallahnı ḳıçḳırıp Ḳureyş kettelerineñ tileklerini beyān ḳıldı Ḥażret-i Faḫr-i Mevcūdāt (3) 'Aleyhi Efḫarü's-

Şalavāt Ebū Ṭālibġa tola yaḫşi boladur līkin munıñg birinci maḳṣūdım men birle epleşmek üçün ularġa (4) Lā İlāhe İllallah aytmaḳ Allahu Te'ālādın başḳa hiç bir nerseġa 'ibādet ḳılmaslıḳ lāzımdur mundın başḳa bir nerse-(5)-ni hem ṭalāb ḳılmaymen didi bu sözni Ḳureyş ketteleri añglap nā-ümīd boldılar Ebū Ṭālib Resūlullahnıñg peyġamberlikini (6) tekẕīb ḳılmasa mu līkin Kelime-i Şehādetni telaffuẓ ḳıldı ḥattā ki 'ömrniñg āḫiride Resūlullah yalınıp yalbarıp īmān (7) kiltürmekini tileše mu līkin Ebū Ṭālib özümdin keyin evlādımnı ḫalāyıḳlar seniñg atañg ata babalarınıñg dīnnidin (8) çıḳḳan dip 'ayıb ve meẕemmet ḳılur miskīn dip ḳorḳma dip ḳabūl ḳılmadı Allahu Te'ālā meẕkūr Ebū Ṭālibniñg ḥaḳḳıda انك لا تهدى من احببت ولكن الله يهدى من يشاء (9) digen ayetni ما كان للنبى والذين امنوا ان يستغفروا للمشركين ولو كانوا اولى قربى من بعد ما تبين لهم انهم اصحب الجحيم (10) digen āyetni nāzil ḳıldı dip İmām Buḫārī rivāyet ḳıladur (11) Ebū Ṭālib vefāt ḳılġanda Resūlullah zor bir töbrükdin ayrılgan sebebdin ve müşrikler iḫtiyāt ḳıladurġan kette bir ḥāmī (12) bu libās yoḳalġan vechidin müşriklerniñg āzār ve cefāsı evveldekidin ziyāde boldı Ebū Ṭālib vefāt ḳılmasda (13) Mekkelikler Resūlullahnı söz birle rāḥatsız idiler idi her nev' āzār ve cefānıñg dervāzelerini açdılar ḥattā ki başıġa (14) toforaḳ saçmaḳ Ka'bede namāz oḳuġanda necāsetlerni üstiġa ḳoymaḳ āzār ve cefālardın iḫtiyāt ḳılmadılar

(15) ḤAẒRET-İ ḪADĪCE-İ KÜBRĀNIÑG VEFĀTINIÑG BEYĀNI

(16) Ebū Ṭālibniñg vefātıdın keyin uzun müddet ötmey Ümmü'l-

Mü'minīn Ḥażret-i Ḫadīce hem vefāt ḳıldı ʿAllame-i Şehīr İbnü'l-(17)-Ḳayyımü'l-Cevzī Ḥażret-i Ḫadīce Ebū Ṭālibdin üç kün keyin vefāt ḳıldı diÿdür ammā İbnü'l-Aṣīr bolsa evvelen Ḫadīce Raḍıyallahu ʿAnha(18) vefāt ḳıldı andın otuz beş kün keyin yaki ellik beş kün keyin Ebū Ṭālib vefāt ḳıldı diydür Ḫadīce ʿaḳl-(19)-lik ve fikirlik bir ḫatun bolup Resūlullahġa ġāyet zor yölençük ve ol zātnıñg derd ve elemini her vaḳt berāber (20) tartaşıp başḳalarnıñg Resūlullahġa daḫl ve taʿarruż ḳılmaḳıdın zor mānīʿ idi Resūlullah bu iki kişiniñg vefātıġa (21) ġāyet mertebede ġam-nāk boldı sālnı ʿĀmü"l-Ḥüzn yaʿnī ġam yılı dip tesmiye ḳıldı

(22) RESŪLULLAHNIÑG SEVDE RAḌIYALLAHU ʿANHANI ALĠANINIÑG BEYĀNI

(23) Ḥażret-i Ḫadīce vefāt ḳılġan ayda Resūlullah Sevde binti Zemʿa El-ʿĀmiriyeni aldı meẕkūr Sevde özinīñg iri (24) Sekrān bin ʿAmr birle ikinci mertebede Ḥabeşeġa hicret ḳılġan idi Ḥabeşedin ḳaytıp kilip azġına zamānda iri (25) vefāt ḳılıp ḥāmīsiz ḳaldı Ḥażret-i Faḫrü'l-Enām ʿAleyhi's-Selām bu Sevdeniñg ḫīşleri anı bāṭıl dīnġa yandurmasun dip (26) özi aldı Resūlullahnıñg mundın keyin alġan ḫatunlarınıñg tolaraḳı şundaġ bir maṣlaḥatġa mebnī idi

(27) RESŪLULLAHNIÑG ḤAŻRET-İ ʿĀĪŞE RADIYALLAHU ʿANHANI ALĠANINIÑG BEYĀNI

(28) Ḫadīceniñg vefātıdın bir ay ötkende Peyġamberimiz Ebū Bekrü's-Ṣıddīḳ Raḍıyallahu ʿAnhnıñg ḳızı Ḥażret-i ʿĀĪşeni aldı ʿĀĪşe(29) Raḍıyallahu ʿAnha bu vaḳtlerde alta yette yaşda idi Resūlullahnıñg ḳız alġan ḫatunı yalġuz uşbu ʿĀĪşedür 50 yaşġa

(78)(1) kirgen bir ẕātnıñg 7 yaşġa kirgen bir kiçik ḳızını alġanı şubu ʿaşrıñg teraḳḳī-perverleriġa tolaʿacīb ve ġāyet yāt körünse (2) mu līkinʿırḳ aḥvālidin ḫuṣūṣen mundın on üç yarım ʿaṣr ilgeri ʿArabistānnıñg aḥvāl-i tārīḫiyyesidin ḫaberdār bolġan (3) kişilerġa munda bir ʿacīb iş yoḳ çünki ol vaḳtlerde yette sekiz yaşda ḳızlarnı 50 yaşdaki kişi imes (4) belki atmış 70 yaşdaki ḳarılar hem alur idiler ḳızlarnıñg ol vaḳtlerdeki terbiyetleride ularnıñg andaġ bir ḳarı (5) kişiġa tüşgeni bir noḳṣān sanalmas idi ol vaḳtlerde yaşlıḳdın tolarak derecede riyāset ve şerefġa (6) ḳaralur idi ḳızlar irniñg ḳarı bolġanını özleriġa bir ʿār körmes idiler belki ir yaş bolsa mu özi ḥaḳīr ve ẕelīl ḳorḳaḳ (7) bolsa zorʿār idi Dīn-i İslāmnıñg nūrlıḳ yüzıġa ḳara çaplaġusı bar kişiler Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem-(8)-niñg Ḥażret-i ʿĀİşeni alġanını ol ẕātnıñg şehvet-perestlikiġa ḫaml ḳılıp ol Ẕāt-ı Nübüvvet-ṣıfatnıñg (9) Peyġamberlikiġa şübhe ve şek kiltüredürler ḥāşā ve kelā andaġ imesdür ular eger Ḥażret-i ʿĀİşeniñg Resūlallahġa tüşgeniġa (10) ne ḳadar ḫursend bolġanını ve hem Resūlallahnıñg emride ve nikāḥıda bolġanını ne ḳadar faḫr sanaġanını Resūlal-(11)-lahdın keyin ol ẕāt birle bolġan muʿāmelelerini āşikārā bayān ḳılġanını ve hem Resūlallahġa ḫatun bolmaḳ ile rūḥānī (12) lezzetlerniñg ḳaʿr ve sāḥilsiz deryāsı içre ġarḳ bolġanını Ümmü'l-Mü'minīn laḳabı ile müşerref bolġanını tefekkür ḳılsalar (13) elbette andaġ sözlerdin yanur idiler ve yine bir ḥikmet ol ki Ḥażret-i ʿĀİşe ġāyet ʿaḳllik dāniş-mend (14) zīrek istiʿdādlik bir ḳız idi mundaġ bir

ḳız Resūlallahnıñg ḫizmetide terbiyet ḳılġanda ol Resūl-i Pāk ve Şāh-ı Lev-(15)-lākdın aḥkām-ı İslāmnı gümānlıġı öge- nipᶜumūmen ehl-i islāmġa ve ḫuṣūṣen ularnıñg yarım yartası bolġan (16) ḫatunlarġa zor üstād bolışı maᶜlūm idi bu sebebdin Resūlallah ol Żāt-ı Dāniş-mend-ṣıfatġa raġbet ḳıldı (17) der-vāḳiᶜ keyin Ḥażret-i ᶜĀİşe kette faḳīhlerdin boldı maᶜden risāletdin tola köp ḥadīşlerni rivāyet ḳıldı ve hem (18) Ḥażret-i ᶜĀİşeni almaḳda bu meẕkürdın başḳa köp ḥikmetler bardur

(19) RESŪL-I EKREM ṢALLALLAHU ᶜALEYHİ VE SELLEMNİÑG ṬĀ'İFĠA HİCRET ḲILĠANINIÑG BEYĀNI

(20) Āgāh bolġıl ki Ebū Ṭālib vefāt ḳılıp Resūlallahġa Ḳureyş müşriklerinіñg ẓulmleri ḥaddin aşġan Resūlallah Ṭā'ifġa (21) barıp ol Ṭā'ifniñg ketteleriġa iltiᶜā ḳılmaḳçı boldı Ṭā'if ᶜArabları Ḳureyşniñg düşmenleri idi ve hem Ṭā'if-(22)-de Resūlallahnıñg ḫīşleri bar idi bu sebebdin bularnıñg yardım ḳılmaḳlarını ümīd ḳılıp özinіñg āzādgerdesi (23) Zeyd bin Ḥāriṣ birle Ṭā'ifġa bardı ol vaḳtde Ṭā'ifniñg katteleri ᶜAmr bin ᶜUmeyrü'ṣ-Ṣaḳīfīniñg balaları ᶜAbd-i Yâleyl (24) Mesᶜūd Ḥabīb nām kişiler idi Resūlallah Ṭā'ifde on kün turup meẕkūr kettеleri birle ve başḳa eşrāflar birle (25) körüşüp yardım ṭaleb ḳılsa mu hiç bir netīce ḥāṣıl bolmadı āḫiri bularnıñg nuṣretleridin nā-ümīd bolup bularnıñg özi-(26)-niñg Ṭā'ifġa kilgenini Ḳureyş ᶜArablarıġa aytmaslıġını tiledi bular Resūlallahnıñg bu tilekini ḳabūl ḳılmadılar (27) belki Resūlallahnı Ṭā'ifdin fātraḳ yanarġa emr ḳıldılar ve hem ḫalāyıḳlarnı Resūlal-

lahnıñg żararıġa ḳozġadılar bu sebebdin (28) Resūlallah melāl bolġan ḥālde Zeyd bin Ḥārişe birle Ṭā'ifdin çıḳıp kitdi Re-
(79)sūlallahnıñg arḳasıdın nādān yaşlar (1) taş atıp ḳoġladılar ḥattā ki mübārek ayaġlarını cerāḥat ḳıldılar Zeyd bin Ḥārişe ḳudretiniñg barıça meẕkūr nādān yaşlarnıñg (2) şer'ini def' ḳılur idi yolda 'Utbe bin Şeybeniñg bağınıñg ḳaşıda bir tüf üzüm dıraḫtınıñg tübiġa andik ārām (3) almaḳ üçün perākende bolġan aḥvāllerini cem'ḳılmaḳ üçün oltur uşubu yirde Resūlallah Du'āü't-Ṭā'if dip meşhūr (4) du'āsını ḳıldı du'ānıñg bir yarımı uşbudur اللهم انى اشكو اليك ضعف قوتى وقلة حيلتى على الناس
يا ارحم الراحمين انت رب المستضعفين وانت ربى الى من تكلنى ان لم يكن
بك غضب على فلا ابالى (5)

ya'nī Ey Perverdiġarım (6) meniñg küç ve ḳuvvetimniñg ḳalmaġanını ve ḫalāyıḳlarnıñg naẓarıda ḥürmet ve i'tibārımnıñg ḳalmaġanını sanġa şikāyet ḳılamen (7) Ey Er-Raḥmanü'r-Raḥīm sen ża'īf ve 'ācizlerniñg Perverdigārıdürsen eger meni kimġa tapşursañg manġa açıġıñg bolmasa pāk (8) tutmaymen ve bu meşaḳḳat ve külfetleriġa ihtimām ḳılmaymen digen sözdür Resūlallah meẕkūr üzüm dıraḫtınıñg tübide şubu ḥāl(9) bilen turġan zamānda 'Utbe birle Şeybe özleriniñg bağıda bar idi ular Resūlallahnıñg bu ḥālde bolġanını körüp dili (10) irip bir sap üzüm iberdiler Resūlallah üzümni alıp kilgüçi 'Addās nāmıda bir naṣarā ḳulnıñg ḳolıdın üzümni alıp Bismillahi'r-raḥmāni'r-raḥīm (11) dip yimekġa şürū ḳıldı meẕkūr naṣarā ḳul munġa ta'accüb ḳılıp bu yirniñg (12) ḫalḳı mundaġ sözni aytmas idi didi

soñgra Resūlullah sen ḳaysı yirlik ḳaysı dīnde didi meẕkūr ḳul men Ninovalik (13) naṣarā bir kişidürmen didi Resūlullah añga hay hay yaḫşi kişiniñ Yūnus bin Mettāniñ bir yurtlığı iken didi (14) meẕkūr naṣarā evvelkidin ziyāderaḳ taʿaccüb ḳılıp sen Yūnusnı ḳaydın bilesen didi Resūlullah añga Yūnus ʿAleyhi's-(15)-Selāmniñ ḥaḳḳında tüşgen āyetlerni oḳudı ʿAddās añglap İslām ile müşerref boldı Resūlullah Naḫleġa yitip (16) kiçe vaḳtide namāz oḳuġanda bir neçe cinnniñ Ḳur ān añglap İslām ile müşerref bolġanını ehl-i siyer rivāyet ḳılurlar (17) AḥḳāfSūresiniñ 29ncı āyeti 32nci āyetiġiça şubu bārede nāzil boldı dirler mundın başka cinnniñ (18) ḥaḳḳında taḫi Cinn Sūreside oçuḳ maʿlūm sūretde Resūlullahnıñ Ḳur ān oḳuġannı cinnlerniñ añglaġanını beyān ḳıladur (19) el-ḥāṣıl ñ cinnlerniñ Ḳur ān oḳuġanını añglap īmān kiltürgenleride şübha yoḳdur

(20) RESŪLULLAHNIÑG MUṬʿİM BİN ʿADİYNİÑG ḤİMĀYESİDE MEKKEĠA KİRGENİNİÑG BEYĀNI

(21) Ḥażret-i Faḫrü'l-Enām ʿAleyhi'ṣ-Ṣalāt ve's-Selām Mekkeġa yaḳın barġanda Ḫuzāʿe Ḳabīlesidin bir kişini Muṭʿim bin ʿAdiyġa (22) iberdi meẕkūr Muṭʿimdin öz ḥimāyesiġa almaḳını ṭaleb ḳıldı Muṭʿim bin ʿAdiy bunı ḳabūl ḳıldı derḥāl oġul-(23)-larıġa ve ḫīşleriġa bu sözni beyān ḳılıp Kaʿbetu'llahnıñg ḳaşıġa bardı şol vaḳtde Peyġamber ʿAleyhi's-Selām Zeyd bin Ḥārişe (24) birle Mekke-i Mükerremeġa kirip Kaʿbetu'llahnıñg ḳaşıġa kildi meẕkūr Muṭʿim tive üstide bolġan ḥālde ʿArab-(25)-larġa Muḥammedʿ Aleyhi's-Selāmnı ḥimāyesiġa alġanını

iʿlān ḳıldı soñgra Resūlullah rükngȧ barıp anı istilām ḳıldı (26) ve hem iki rekʿat namāz oḳudı soñgra Zeyd bin Ḥārişe birle öyigȧ kildi mezkūr Muṭʿim ḫīşleri birle ḳılıç ve nīze asgan (27) ḥālde Resūlullahnı öyigȧ alıp kilip ḳoydı Ḥażret-i Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem Muṭʿim bin ʿAdiyniñg (28) bu ḳılgan yaḫşılığını ve hem yuḳarıda zikr ḳılın-
(80)gan ahd-nāmeni yoḳatmak toġrasıdaki ḫizmetini aṣlā (1) unutmay anı her vaḳtde zikr ḳılur idi Bedir Muḥārebesiде 70 müşrikni esīr alġanda bu sāsıḳlarnı eger Muṭʿim bin (2) ʿAdiy selāmet bolup kilip sorasa añga birer idim digeni Buḫārīde mezkūrdur der-vāḳiʿ Muṭʿimniñg bu işleri (3) anıñg ʿaḳllik ve mürüvvetlik ve ʿālī cenāb bir kişi ikenlikiġa zor şāhiddür
(4) RESŪLULLAHNIÑG BİR KİÇEDE MESCİD-İ ḤARĀMDIN ḲUDÜS-İ ŞERĪFĠA (5)BARĠANINIÑG VE HEM ĀSMĀNĠA ÇIḲIP TÜŞGENİNİÑG BEYĀNI
(6) İsrā digen Resūlullahnıñg bir kiçede Mescid-i Ḥarāmdın Beytü'l-Muḳaddesġa barġanıdın ʿibāretdür ammā miʿrāc bolsa ās-(7)mānġa çıḳıp rūḥānī ʿālem birle ḳonuşup körüşmekidin ʿibāretdür isrā ile miʿrācnıñg keyfiyetleri ḥadīş kitāb-(8)-larıda ve iʿtikād ṣaḥīfeleride mezkürdur bu yirde zikr ḳılmaḳġa ḥācet yoḳdur ammā isrā Ḳur ān-ı Kerīmde ṣābitdür miʿrāc (9) Ḳur - ān-ı Kerīmde mezkūr bolmay ḥadīş kitāblarıda mezkūrdur ʿulemālar isrā birle miʿrācnı bir zikr ḳılurlar ve hem isrā ve (10) miʿrācnı bir sözdür dirler ve hālān ki bu ikisiniñg arasıda farḳ bardur çünki miʿrāc ḥadīşleriniñg tolaraḳı-(11)-da Mescid-i Ḥarāmdın Beytü'l-Muḳaddesġa barġanı mezkūr bolsa mu lākin Ḳur ān-ı Kerīmde āsmānġa çıḳmaḳ bāreside (12) hiç bir

söz ẕikr ḳılınmadı şubu sebebdin bu iki söz başḳa başḳa bolup isrā' digen kiçede Mescid-i Ḥarāmdın Ḳudüs-i (13) Şerīfġa barmaḳdur miʿrāc bolsa āsmānġa örlep rūḥānī ʿālemler bile tonuşup körüşmekdinʿibāret-(14)-dür āgāh bolġıl ki ḫāhi isrā' bolsun ve ḫāhi miʿrāc bolsun uyġak ḥāletde boldı mu yaki uyḳuda boldı mu (15) Selef-i Ṣāliḥīn veʿulemā-i rāsiḫīnlerniñg arasıda iḫtilāf bardur līkin cumhūr bularnıñg uyġak vaḳtde bolġanını (16) teyyār ḳıldılar līkin baʿżıları uyḳuda tüşde bolġan dirler bu baʿżıları tüşde digen söziġa

(17) وما جعلنا الرويا التى ارنياك الا فتنة للناس

digen āyet birle istihşād ḳılurlar bu āyetniñg maẓmūnı biz sañga körsetgen (18) rūşenī ḫalāyıḳnı imtiḥān ḳılmaḳ üçüngına ḳılduḳ başḳa vechdin ḳılmaduḳ digen söz-(19)-dür şubu āyet isrā ḥaḳḳıda nāzil bolġan dip ṣaḥīḥ ḥadīşde taṣrīḥ ḳılındı ve hem şerīkniñg ḥadīşi (20) bürhān ḳılurlar çünki meẕkūr şerīkniñg Enesdin rivāyet ḳılġan ḥadīşide ثم استيقظت.. digen (21)ʿibāret bardur bu cümleniñg tercemesi andın keyin oyġandım digen sözdür bu söz hem tüşde bolġan-(22)-lıġını rūşen bildüredür şuñga oḫşa miʿrāc ḥadīşlerideki بينا انا عند البيت بين النائم و اليقظان (23) hem tüşde bolġanıdın ḫaber biredür dirler isrā birle miʿrācnıñg tüşde bolġanı (24) Ḥażret-i ʿĀīşe Ümmü'l-Mü'minīn Raḍıyallahu Teʿālā ʿAnha ve Ḥażret-i Muʿāviye ve Ḥasan Baṣrīlerdin rivāyet ḳılındı (25) Ḥażret-i ʿĀīşe

ما فقد جسد رسول الله صلى الله عليه وسلم ولكن الله اسرى بروحه

dir idi bu ḥadīş-(26)-nıñg tercemesi Reṣūlallahnıñg mübārek

cesedi ve teni yoḳalmadı līkin Allahu Teʿālā kiçede mübārek rūḥını alıp (27) bardı digen sözdür Ḥażret-i Muʿāviye isrādın su'āl ḳılġanda كانت رؤيا من الله صادقا didi (28) bu eğerniñ tercemesi isrā bolsa Allahu Teʿālā ṭarafıdın bolġan vā-
(81)ḳıʿaġa toġrı rāst ve tüş idi digen (1) sözdür dānā bolġıl ki isrā tevātür bolġan Ḳur ān-ı Kerīm birle şeksiz ve şübhesiz ṡābit bolġan sebebdin ḫāhi uyġaḳlıḳda (2) bolsun ve ḫāhi tüşde bolsun iʿtiḳād ḳılmaḳ vācibdür uyġaḳlıḳda boldı mu yaki uyḳuda birildi mu Ḫudā-yı Bīçūn Teʿālā ve (3) Taḳaddesniñ öziġa maʿlūmdur ammā miʿrāc ḥaḳḳıda ḥadīṡler ġāyet köp bolup metni tola mużṭaribdür miʿrāc bāreside (4) kilgen eḥādiṡlerniñ tolaraḳı Ḥażret-i Enes bin Mālikġa baradur meẓkūr eḥādiṡlerniñ birbiriġa muḫālif cayları hem bardur (5) şubu sebebdin ʿulemālar miʿrāc ḥadīṡlerini cemʿ ḳılmaḳda köp meşaḳḳat tapdılar ḥattā ki meẓkūr iḫtilāflardın ḫalāṡ tapmaḳ (6) üçün baʿżıları miʿrācnıñ neçe merre bolġanını iḫtiyār ḳılurlar miʿrācnıñ ḥadīṡleriniñ senedi ve metni ġubārsız (7) dürüst bolġan taḳdīrde iʿtiḳād vācib bolġan mes'elelerdin bolmaydur zīrā ki ḫaber ve vāḥid ẓann ifāde ḳılıp (8) iʿtiḳādī mes'elede kifāye ḳılmaydur çünki iʿtiḳādī mes'elelerniñ edille-i ḳaṭīʿa birle ṡābit bolmaḳ lāzımdur miʿrāc bāreside (9) kilgen eḥādiṡlerini bu yirde ẓikr ḳılıp terceme ḳılınsa söz uzap kitedür līkin nāẓırlarġa rücūʿ ḳılmaḳ āsān bolsun dip (10) ḥadīṡlerniñ edille-i ḳaṭīʿa birle ṡābit bolmaḳ lāzımdur miʿrāc bāreside kilgen eḥādiṡlerini bu yirde ẓikr ḳılınıp terceme ḳılınsa söz (11) uzap kitedür līkin nāẓırlarġa rücūʿ

ḳılmaḳ āsān bolsun dip ḥadīṯlerniñg bar orunlarını taʿyīn ḳılındı Ṣaḥīḥ-i Buḫārī (12) birinci cüz de 78nci ṣafḥada ve yine 201nci ṣafḥada ve yine 4nci cüzde 109nci 135nci 152nci (13) 163 ṣafḥalarda ve yine 5nci cüzde 52nci 53nci ṣafḥalarda rivāyet ḳılındı ve hem Cāmiʿ-i Tirmizide 1nci cüzde(14) 29ncı ṣafḥada 2nci cüzde 141nci ṣafḥada rivāyet ḳılındı ve hem Sünen-i Nisā'ī de 1nci cüzde 76ncı 77nci (15) ṣafḥalarda rivāyet ḳılındı ve hem Ṣaḥīḥ-i Müslimde 1nci cüzde 78 ṣafḥada rivāyet ḳılındı muḥterem nāẓırlar miʿrāc bāreside (16) kilgen ḥadīṯlerini teftīş ḳılmaḳnı irāde ḳılsalar şubu muʿteber kitāblarġa ve başḳa ṣaḥīḥ kitāblarıġa rücūʿ ḳılurlar (17) isrā kiçeside Allah Teʿālā ehl-i İslāmġa beş vaḳt namāznı farż ḳıldı bu vaḳtġıça Resūlullah irte künde iki rekʿat kiçe-(18)-de iki rekʿat namāz oḳur idi meẕkūr isrā cumhūrnıñg söziġa ḳaraġanda hicretdin bir yil ilgeri imişdür vallahu'l-aʿlem

(19) MEDĪNE-İ MÜNEVVERENİÑG ʿARABLARNIÑG ĪMĀN İLE MÜŞERREF BOLĠANINIÑG BEYĀNI

(20) dāna bolġıl ki Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem Mekke-i Mükerremede on yıl müddet ḫalāyıḳlarını āşikārā sūretde Īmānġa daʿvet ḳıldı (21) ve aralıḳda ḥacc vaḳtde ḥāżır bolġan ḳabīlelerniñg ketteleri İslāmġa daʿvet ḳılıp Mekke müşriklerinden özini ḥimāyeleriġa (22) almaḳlarını tiler idi ve yine Mecenne Zu'l-Mecāz bāzārlarıda hemīşe ḥāżır bolup her ḳabīleniñg ketteleri birle körüşüp (23) ularnı Dīn-i İslāmġa daʿvet ḳılur idi ve özini ḥimāyeleriġa almaḳlarını tiler

idi Resūlullah özini şundaġ tola ḳabīle-(24)-leriġa az ḳılġan līkin hiç bir ḳabīle Resūlullahnı ḥimāyesiġa almadı taḫi tola ḳabīḥ sūretde red ḳıldılar Ka'betu'llahnı (25) ziyāret ḳılmaḳ üçün kilgen 'Arablarnıñġ içide Yeṯrib zemīnide turadurġan Evs ve Ḫazrec Ḳabīleleri bar idi meẕkūr ḳabīle-(26)-ler Yeṯrib Yahūdīleridin şubu künde Benī İsmā'īldin āḫir zamān Peygamberi meb'ūs boladur dip söz añġlaġan idiler vāḳı'a Resūlullah-(27)-nıñġ bi'ṯetiniñġ aldıda Yahūd Naṣarālarınıñġ 'ulemālarnıñġ aġzıdın her vaḳt şundaġ sözler añġlanur idi bir zamān ḥaccniñġ (28) vaḳtide Resūlullah Evs 'Arablardın Suveyd bin Eṣ-Sāmid nām bir kişiġa İslāmnı 'arż ḳıldı meẕkūr Suveyd ḳabūl (82)ḳılmasa mu bi'l-külliye (1) ḳayturup itmedi ikinci yılı ḥacc vaḳtide İyās bin Mu'āẕ nām bir kişi Resūlullahnıñġ sözini ḳabūl ḳıladurġan dereceġa (2) kilse mu līkin hemrāhı Ebū'l-Ḥayser Enes bin Rāfi' men' ḳıldı İyās şubu sefer Medīneġa barıp uzun müddet ötmey vefāt ḳıldı (3) bu İyāsnıñġ vefāt bolur ḥālde tehlīl ve tesbīḥ ve taḫbīr ve taḥmīd aytġanı rivāyet ḳılanadur üçünci mevsimde Resūlullah (4) Ḫazrec 'Arablarıdın Es'ad bin Zurāre 'Avf bin El-Ḥāriṯ Rāfi' bin Mālik Ḳuṭbe bin 'Āmir bin Ḥadīde 'Uḳbe Bin 'Āmir bin Nābī Cā bir bin (5) 'Abdu'llah nām alta kişi birle 'Aḳabede körüşüp ularġa İslāmnı 'arż ḳıldı 'Akabe bolsa Minā Mekkeniñġ arasıda Mekkeġa (6) üç ḥākirim miḳdārı yıraḳ bir yılġadur ḥaccda taş atıladurġan orunlarınıñġ biri şoldur meẕkūr kişiler İslām (7) ile müşarref bolup Yeṯribġa yanıp kitdiler bular Yeṯribġa yanıp barġanda sözlerni añġlaydurgan kişilerni İslāmġa (8) da'vet ḳıldılar

bularnıñg dalāleti birle Yeşribde bir neçe kişiler İslām birle müşerref boldılar 4nci yılı Yeşriblîklerdin mevsim-(9) ġa on iki kişi ḥāżır boldılar birinci Esʿad bin Zurāre 2 ʿAvf bin El-Ḥāriş 3 Muʿāz bin El-Ḥāriş 4 Rāfî bin Mālik (10) 5 Zekvān bin ʿAbd-i Ḳays 6ʿUbāde bin Eş-Ṣāmid 7 Yezîd bin Şaʿlebe 8ʿAbbās binʿUbāde 9ʿUḳbe binʿĀmir (11) 10 Ḳuṭbe bin ʿĀmir 11 Ebū'l-Ḥaysem bin Et-Teyyihān 12ʿÜveym bin Sāʿideler-dür bu ẕātlardın 5 kişi ilgeriki mevsimde İslām-(12)-nı ḳa-būl ḳılġan kişilerdür ḳalġan 7si müşrik idiler Resūlullah bularġa yineʿAkabede mülāḳat bolup İslāmnıʿarż (13) ḳıldı bular hem ḳabūl ḳıldılar Resūl-i Ekrem Ṣallallahuʿ Aleyhi ve Sellemġa Allahu Teʿālāġa hiç bir nerseni müşrik ḳılmasġa (14) uġurluḳ ḳılmasġa zinā ḳılmasġa kiçik balalarnı çaḳım ve ḥarā-cet veʿār ve nāmūsdın ḳorḳup öltürmesġa iftirā ve taḳbān (15) ḳılmasġa bîʿat ḳıldılar şubu bîʿatınıʿAkabe-i Evvelî bîʿatı dirler feṭḥ-i Mekke küni ḥatunlardın uşbu ṭarîḳada bîʿat (16) alınġan sebebdin uşbu bîʿatnı bîʿat-ı nisā dip tesmiye ḳılanadur Resūlullah meẕkūr Yeşribliklerġa Ḳurʾān ve (17) dîn taʿlîm ḳılmaḳ üçün Muṣʿab binʿUmeyrni ular birle iberdi faḳaṭ Muṣʿabnı iberdi digen söz İbn-i Hişāmnıñg (18) sözidür ammāʿAllame-i şehîr bin El-Ḳayyımü'l-Cevzî Zādü'l-Meʿādda meẕkūr Muṣʿab birle İbn-i Ümmü'l-Mektūmnı iberdi diydür meẕ-kūr Muṣʿab (19) Medîneġa barıp Esʿad bin Zürāreniñg üyiġa tüşdi ve Muṣʿab ve Saʿdlerniñg daʿvet ve ictimādı birle (20) Yeşribde İslām yıldızlaġanı turdı ḥattā ki İslām kirmegen hiç bir öy ḳalmadı Evs ketteleridin meşhūr Saʿd (21) bin

Muʿāẕ ve Üseyd bin Ḥuḍayr hem Muṣʿab binʿUmeyrniñg daʿveti birle İmān kiltürdiler Muṣʿab şubu 4nci yılı (22) bir neçe müddet turup 5nci mevsimdin ilgeri Mekkeġa yandı 5nci yılı mevsimġa Yeṯribʿ Arablarıdın tola köp (23) kişi ḥāżır boldı bularnıñg içide müselmānlardın 75 ir kişi 2 ḫatun kişi bar idi ketteleri Berāʾ bin Maʿrūr idi (24) bular iʿmāl ḥaccnı tamām ḳılıp ʿAkabede Resūlullah birle körüşüp bīʿat ḳılurġa vaʿde ḳıldılar Resūlullah birle körüşüklerini (25) Mekkeniñg müşrikleridin ve özleriniñg hemrāhlarıdın pūşide ḳılmaḳ üçün yarım kiçede birdin ikidin ʿAkabeġa kil-(26)-diler hemrāhları aşlā tuymadılar bular ʿAkabeġa barġanda Resūlullah ʿAbbās bin ʿAbdu'l-Muṭṭalib birle ḥāżır idiler Resūlullah ʿAbbās-(27)-nı Yeṯriblikler birle bolġan muʿāhedesini teʾkīd ḳılmaḳ üçün alıp kilgen idi meẕkūr ʿAbbās taḫi İslām ile müşerref bolmaġan (28) idi ḫalāyıḳlar yığılıp bolġanda ʿAbbās sözġa kirişip (83) ularġa aytdı ki Muḥammedniñg biziñg aramızda (1) ne ḳadar ve ḥürmet ve iʿtibāri barlığını bilesizler Muḥammedniñg ḳabīlesi ve ḫīş ve ḳarındaşları ol ẕātnı hemīşe ḥimāye (2) ḳıladur līkin ol ẕātniñg sizler bile bolġusı kiledür eger sizler vaʿde ḳılġan nerselerġa vefā ḳılsañgizler tola yaḫşi (3) boladur eger vaʿdeleriñgizde tururġa közleriñgiz yitmese anıñg dilini ḳozġap perākende ḳılmañglar digen maẓmūnda söz (4) ḳıldı Yeṯribliklerniñg kette Berāʾ bin Maʿrūr bizler elbette sözimizde turamiz ḳılġan vaʿdemizi öz cayıġa kiltüremiz (5) eger sözimizde turmasak munda kilmes idük dip cevāb birdi soñgra Resūlullahġa bīʿat ḳılmaḳnı tilediler Resulallah

(6) ol Ḳur ān oḳup soñgra ularnı İslāmġa tergīb ḳıldı soñgra Resūlullah meni ḫatun ve balalarıñgızını saḳlaġan (7) kibi saḳlamaḳġa bī'at biriñgizler didi soñgra Berā' bin Maʿrūr Resūlullahnıñg ḳolıdın tutup bī'at ḳıldı şol arada (8) Ebū'l-Ḥaysem bin Et-Tayyihān sözġa kireşip Ey Resūlullah bizler birle Yahūdlarnıñg arasıda muʿāhedeler bar bizler soñgra bī-'at (9) ḳılmaḳ birle ol münāsebetlerni üzüp muʿāhedeni bozamiz sen müşriklerġa ġālib kilseñg bizlerni taşlap (10) Mekkeġa öz ḳavm ḳarındaşlarınıñg yanıġa kitersen mu didi Resūlullah tebessüm ḳılıp yoḳ men her vaḳt siz-(11)-ler birle bolamen didi mundın keyin ḫalāyıḳlar Resūlullahġa birdin birdin bī'at ḳılġanı turdılar meẕkūr bī'atġa ʿAkabe-i Sāniye-(12) hiñg bī'atı dirler bī'at tamām bolġanda Resūlullah bularnıñg arasıda on iki kişini naḳīb yaʿnī re'īs taʿyīn (13) ḳıldı 1nci Berā' bin Maʿrūr 2nci Rāfiʿ bin Mālik 3 Saʿd bin Ebī Ḥaysе 4 Esʿad bin Zürāre 5 Ebū'l-Ḥaysen bin Et-Teyyihān (14) 6 Üseyd bin Ḥuḍayr 7 Saʿd bin Er-Rebiʿ 8 Saʿd bin ʿUbāde 9 ʿAbru'llah bin Revāḥa 10 ʿAbdu'llah bin ʿAmr bin Ḥarām (15) 11nci ʿUbāde bin Eṣ-Ṣamit 12 El-Munzir bin ʿAmr ve soñgra Resūlullah bu bī'atnı Ḳureyş ʿArabları bilip ḳalmasun dip (16) ularġa orunlarıġa barıp tinçlik birle yatmaḳġa emr ḳıldı bu bī'atnıñg ḫaberi Ḳureyş ʿArablarıġa bilingendin keyin (17) Ḳureyş ketteleri irte künde Yeṯrib ʿArablarınıñg tüşgen yirleriġa kilip sizler bizler birle muḥārebe ḳılmaḳ üçün (18) Muḥammed ʿAleyhi's-Selām birle muʿāhede ḳılıp_sizler ve hālān ki sizler birle buzulmaḳ ve ceng ḳılmaḳ bizlerġa aşlā maṭlūb

imes (19) idi didiler bī'atġa ḥāżır bolmaġan Yeṯriblik müşrikler bu sözġa ḳasem birle inkār ḳıldılar bu iş bolġan iş (20) imes eger bolsa elbette bizler bilür idük didiler soñġra Yeṯrib 'Arabları Mekke-i Mükerremedin menāsiklerinin tamām ḳılıp (21) yanıp kitdiler Yeṯrib 'Arabları Resūlullah Yeṯribġa kilgende ölgünçe ol ẕātnı ḥimāye ḳılmaḳġa ve hem ḳolıdın (22) kigende ölgünçe ol ẕātnı ḥimāye ḳılmaḳġa ve hem ḳolıdın kilgen bar ve meni ayamay ḳılmaḳ va'de birgen sebebdin (23) ularnı elżār dirler

(24) ṢAḤĀBE-İ KİRĀMNIÑG YEṮRİBĠA HİCRET ḲILĠANINIÑG BEYĀNI

(25) Şubu ẕikr ḳılınġan vāḳı'adın keyin Resūlullah aṣḥāb-ı kirāmġa Yeṯribġa hicret ḳılmaḳ birle emr ḳıldı binā'en'aleyh aṣḥāb-ı (26) kirām birdin Yeṯribġa hicret ḳılġanı turdı Mekkede ḥimāye ḳılġuçı kişisi yoḳ baʿżı müteza'ifīndin başḳa Resūl (27) ve balaçaḳaları ve Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳ ve ḫatun balaçaḳaları ve 'Alī İbn-i Ebī Ṭālibġına ḳaldı Mekke müşrikleri aṣḥāb-(28)-nıñg Medīneġa köçüp ol yirde ārām tapġanını ve hem Resūlullahnıñg Medīneġa baradurġanını ve Yeṯrib 'Arab-
(84)ları birle (1) ḳuvvet kesb ḳılıp soñġra başlarıġa zor belā ve muṣībet bolaşını ḫayāl ḳılıp bunıñg çāresini ḳılurġa yol izdip (2) tedbir meydānıda fikirlerini cevelān ḳıldurdılar bu sebebdin Dārü'n-Nedvede zor maṣlaḥat meclis ta'yīn ḳılıp Resūlullah-(3)-nıñg ḥaḳḳıda ḳaydaġ çāreler ve tedbīrler ḳılmaḳnıñg ḥaḳḳıda müẕākere ḳıldılar her kişiler bir fikirlerni ḳıldılar ba'żı-(4)-lar ḳayd bile muḳayyed ḳılıp ḥabis ḳılalı şubu ḥālde ölsün didiler mu maṣlaḥat Ḳureyş 'Arablarıġa ança

maḳbūl bolmadı ve baʿżı-(5)-lar Mekke-i Mükerremedin çıḳarsaḳ digen maṣlaḥatnı meydāngа ḳoysalar mu Muḥammedni Mekkedin çıḳarsaḳ bargan yirde ḥalāyıḳ-(6)-larnı özigа tābiʿ ḳıladur anıng tatlıḳ sözigа ḥalḳlarnıng esīr bolmaḳ muḳarrirdür songra ḥalāyıḳlar yıgılıp bizlerning bagımızgа (7) bir bilā boladur dip mezkūr maṣlaḥatnı red ḳıldılar hemmedin keyin Ebū Cehil bin Hiṣām uṣbu fikrini ḳıldı ki bizler hemme Ḳureyṣ baʿżı-(8)-larıdın birdin baḥādır yigit taʿyīn ḳılıp ularnıng ḳollarını itik ötken ḳılıç bireli ular Muḥammedning öyigа ḳamap (9) alsunlar Muḥammed taṣgarıgа çıḳḳan vaḳtde hemmesi hücūm ḳılıp öltürsünler andın keyin Muḥammedning ḥīṣleri Muḥammed-(10)-ning ḳātilleridin ḳıṣāṣ ṭaleb ḳılalmaydurlar belki diyet almaḳgа rāżı bolurlar didi hemme ḥalḳ ṣubu fikrni maʿḳūl körüp (11) ṣol kiçe on iki yigitni Resūlallahnıng öyini ḳamamaḳgа ve ol zāt taṣgarıgа çıḳḳanda hücūm ḳılıp öltürmekgа buyramaḳgа (12) maṣlaḥatnı toḫtatıp taradılar

(13) RESŪL-İ EKREM ṢALLALLAHU ʿALEYHİ VE SELLEMNİNG MEDĪNEGA HİCRET ḲILGANINING BEYĀNI

(14)Mekke müşriklerining mezkūr maṣlaḥatnı Allahu Teʿālā Resūliga bildürdi ve Mekkedin ṣol kiçe çıḳışgа emr ḳıldı Reʿ-sūlallah Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳ (15) Raḍıyallahu ʿAnhgа barıp vāḳıʿanı beyān ḳıldı ve özining Yesribgа hicret ḳılmaḳ birle mâmūr bolganlıgını hem beyān ḳıldı Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳ (16) Ya Resūlallah meni birge alıp kitemsen digende Resulallah ʿābirge alıp kitemen didi Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳbunga hursendlıgıdın yıglap (17) kitdi bu vaḳtgıça Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳ Yesribgа hicret

ḳılmaḳġa ruḫṣat sorasa Resūlullahruḫṣat birmeydurġan idi şubu sebebdin (18) Resūlullah özi birle alıp kitedür dip ārzū ḳılur idi Ḥażret-i Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳ hicret ḳılmaḳ üçün iki tive teyyārlap baḳıp (19) turġan idi şubu tivelerniñg birini Resūlullahġa birse mu Resūlullah ḳulsız alġanı unamay ḳulını birmek bolup aldı Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳ (20) Raḍıyallahu Teʿālā ʿAnhnıñg ḫatunı sefer üçün ozuḳ teyyār ḳıldı özleri yol körsetip Medīneġa alıp barmaḳ üçün ʿAbdu'llah bin Üreyḳıṭ nām (21) bir müşrikni icāreġa alıp tivelerni añga tapşurdı üç kün ötkendin keyin Ṣevr nām taġdaki ġārnıñg aġzıġa (22) tivelerni alıp barmaḳġa emr ḳıldılar Resūlullah kiçede Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳnıñg üyiġa alıp kilip ikisi hemrāh bolup meẕkūr Ṣevr tağıġa (23) barmaḳ bolup üyiġa yanıp kildi üyiġa yanıp kildi Ḥażret-i ʿAli İbn-i Ebī Ṭālibni ḳıçkırıp vāḳıʿanı beyān ḳıldı ol (24) ẕātġa müşriklerniñg közlerini boyamaḳ üçün Resūlullahnıñg ornıda yatmaḳġa emr ḳıldı ve hem Resūlullah kilgendin keyin (25) ol ẕātnıñg alış birişlerini ve muʿāmelelerini tügetip arkadın Yeṯribġa barmaḳġa emr ḳıldı şubu kiçe ḳarañgġu tüşgende (26) Ḳureyşniñg yigitleri Resūlullahnıñg üyini ḳamap aldılar Allah Kerīmniñg ʿināyet ve nuṣretiġa işengen Resūlullah (27) hergīz ḫavf ve teşvīş ḳılmay bir az müddet üyide turdı soñgra meẕkūr müşriklerniñg yigitleriniñg hemmesi ḳatıġ uyḳuġa kitdiler (28) şol vaḳtde Resūlullah üydin çıḳıp Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳniñg üyiġa barıp andın keyin Ṣevr tağı-

(85)ġa revān boldılar (1) meẕkūr taġġa barıp meẕkūr taġdaki bir ġārġa kirip aldılar Ḳureyş yigitleri tañg atġunça Resūlullah-

nıñg üyini saḳlap turup (2) Resūlullah çıḳmaġandın keyin üyiġa basıp kirip ḳarasa Resūlullahnıñg ornıda Ḥażret-i ʿAli yatıpdur ular ḥayrān bolup meẕkūr (3) Ḥażret-i ʿAlidin Resūlullahnı sorap ol ẕāt üçün cevāb birmegeç ol ẕātnı ḳatıḳ süretde ḳıynadılar soñgra derḥāl (4) Resūlullahnı izlemekġa şürū ḳıldılar hiç bir üyni ve hiç bir germe ve ġārlarnı ve taġlarnı ḳoymadılar Resūlullahnı Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳ (5) birle alıp kilip birgen kişiġa yaki bar yirini körsetip birgen kişiġa kette ecr biremiz dip iʿlān ḳıldılar müşrikler Resūlullah-(6)-nı izlegende Ṣevr taġıġa neçe mertebe barsalar mu ġārġa kitmediler şol vaḳtde Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳ müşriklerniñg ayaġlarınıñg āvāz-(7)-larını añglap ġāyet ḳorḳup ḥattā ki yıġlar idi Resūlullah ḳorḳma Allahu Teʿālā bizlerġa yardım ḳıladur dip Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳ-(8)-niñg dilidin ḥünnı ve köñglidin teşvīşni zāīl ḳılur idi müşrikler şubu ṭarzda Resūlullahnı üç kün ḳadar izleyip (9) aḫtarsa mu tapalmay izlemekdin toḫtadılar Ḥażret-i Faḫr-i Mevcūdāt Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳ birle üç küñgıça şol ġārda yatdılar Ḥażret-i Ṣıddīḳ-(10)-Ekberniñg ferzend ercümendī ʿAbdu'llah bin Ebī Bekr her kiçe meẕkūr ġārġa kirip bu ẕāt-ı Saʿādet-ṣıfatlarġa müşriklerniñg nime iş (11) ḳılġanını ḫaber birip kiter idi Ḥażret-i Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳniñg āzādgerdesi ʿĀmir bin Fuheyre Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳniñg ḳoylarını meẕkūr (12) ġārnıñg eṭrāfıda baḳıp ʿAbdu'llahnıñg izlerini yoḳatur idi üç kün ötkendin keyin vaʿde boyunça ʿAbdu'llah bin Üreyḳıṭ (13) tivelerni alıp kildi tivelerniñg biriġa Resūlullah yine biriġa Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳ birleʿĀmir bin

Fuheyre minip yolġa çıḳdılar (14) ʿAbdu'llah bin Üreyḳıṭ mezkūr ẕātlarġa yol körsetip aldılarıda manīgdı Yeṯribġa toġrı çonīg yol birle barmaḳnı ḫavflik bolur (15) mikīn dip Baḥr-i Aḥmerniṉg yanıġa birle kitdiler Ḳadīd nām mekānnıṉg çevreside tarġuçı Benī Medlic Ḳabīlesidin ötkende bir kişi (16) bu Ẕāt-ı Saʿādet-simātlarnı berrākdın körüp ḳalıp bir yirde yıġılġan kişilerġa kilip men ḥāżır şol ṭarafġa tiveġa atlaġan (17) kişilerni kördüm ular elbette Muḥammed ve anıṉg hemrāhları bolsa kerek didi meclisde Sürāḳa bin Mālik digen bir kişi bar idi ol (18) kişi Resūlullahnı tutup birip Ḳureyş ʿArabları taʿyīn ḳılıp iʿlān ḳılġan ecrni alġusı kilip başḳalar bilip (19) ḳalmasun dip yoḳ ular felān ve filān kişiler bolsa kerek ular yoḳalġan māllarını izdip çıḳḳan kişilerdür didi

(20) SÜRĀḲANIṈG RESŪLULLAHNI ḲOĠLAP BARĠANINIṈG BEYĀNI

(21) Meẕkūr Sürāḳa ḫalāyıḳlarnı bilip ḳalmasun dip ular Muḥammedler imes belki başḳa kişiler bolsa kerek digendin keyin ḫalāyıḳlar (22) başḳa sözġa kirip kitdiler ilgeriki söz taşlanġaç Sürāḳa öz orındın turup üyiġa barıp nīze ḳılıçlarını (23) alıp atıġa minip Resūlullahnıṉg arḳasıdın yürdi Ḥażret-i Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳ ġāyet ḳorḳġandın her vaḳt arḳaġa ḳarar (24) idi ammā Resūlullah bolsa ġāyet tinclik birle kitip barur idi Ḥażret-i Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳ bir vaḳtde arḳasıġa ḳarap Sürāḳa-(25)-nıṉg yaḳin yitip kilgenini körüp nihāyet ḳorḳup Resūlullahġa beyān ḳıldı Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem aṉġa ḳorḳ-(26)-ma Allahu Teʿālā ve Taḳaddes bizlerġa nurṣet

birer didi soñgra uzun müddet ötmedi Sürāḳanıñg atınıñg ayaġları (27) zemīnġa patıp yüralmas boldı Sürāḳa bu vāḳıʿanı körüp Resūlullahdın duʿā iltimās ḳıldı ve ol Żāt-ı Nübüvvet-Şeyyātġa (28) Īmān ḳaṣd ḳılmasġa ahd ḳıldı Resūlullahġa ozuḳ ve kiyim birmekçi bolsa mu Resūlullah bizlerġa kerek imes sen
(86) bizlerġa (1) ḫıdmetni irāde ḳılsañg bizlerni izdip kiledurġan kişilerni yandurġıl didi Sürāḳa bu Żāt-ı Saʿādet-ṣıfatlarġa (2) ḫalāyıḳlarnı yandurmaḳġa vaʿde ḳılıp yanıp kitdi yolda Resūlullahnı izdip barġan kişilerġa ol ṭarafda bir kişi (3) yoḳ dip yandurdı uşbu vaḳtde Sürāḳanıñg ṭalebi birle Resūlullahnıñg anda ahd-nāme yazıp birgeni rivāyet ḳılınadur

(4) ENṢĀRLARNIÑG RESŪL-İ EKREM ṢALLALLAHU ʿALEYHİ VE SELLEMNİÑG İSTİḲBĀLİĠA ÇIḴḴANLARNIÑG BEYĀNI

(5) Ḥażret-i Faḫr-i Kā'inātʿ Aleyhi Efḫarü'ṣ-Ṣalavātnıñg Mekke-i Mükerremedin Yeṯribġa hicret ḳılġanı enṣārġa añglanġan idi şubu sebebdin ular Resūlullah-(6)-niñg aldıġa her kün ḫarreġa çıḳıp kün ḳızıġunça saḳlap turup kilmegende yanıp kirip kiter idiler ḫarre dip ḳartaşlıḳ (7) kiñg bir saynı dirler Medīneniñg ḫarreleri köp bolup meẕkūr ḫarre Kubānıñg yanıdadur bunġa Ḫarre-i Kubbā dirler bir kün enṣārlar (8)ʿādātları boyunça meẕkūr ḫarreġa çıḳıp kün ḳızıġunça turup hiç bir yoluçını körmegen sebebdin yine yanıp kirip (9) kitdiler şol vaḳtde Yeṯribniñg çit ṣaḥrālarıġa barġan bir Yahūdī yıraḳdın yoluçılarını körüp ḳatıḳ āvāz birle enṣār-(10)-ġa ḳarap neç e kündin beri intiẓār çikken misāfirleriñgizler kildi sizler istiḳbālġa çıḳıp saḳlaġan baḫtıñgızlar āyınā kilip (11)

yatadur dip ḳıçḳırdı derḥāl enṣār ḳılıç ve nīzelerini alıp Resūlullahnıñg istiḳbālı üçün ḥarreġa bardılar bütün Yeṯrib ḥursendlik āvāzileri birle toldı ḥatun ḳız balaçaḳalar R-- sulallahnıñg ḥaḳḳıda şi'r ve münācātlar aytıp ol Żāt-ı Nübüvvet-ṣıfat (13) Yeṯribġa kilip tüşkünçe aldılar āb-ı bīṭāḳat bolur idiler

(14) طلع البدر علينا من ثنيات الوداع وجب الشكر علينا ما دعى لله داع
ايها المبعوث فينا جئت بالامر المطاع

(15) digen beytlerni ḥatunlar ve kenīzekler yaḫşı āvāz birle oḳur idiler bu üç beytniñg tercemesi bizlerġa on tört künlük tolun ay Ṣeniyetü'l-(16) Vedā' digen caydın ṭulū' ḳıldı mādām ki Allahu Te'ālāġa bir du'ā ḳılġuçı duā ḳıladur bizlerġa uşbu tolun aynıñg ṭulū' ḳılġanıġa (17) şükr ḳılmaḳ vācibdür Ay bizlerniñg içimizde meb'ūs bolġan Peyġamber iṭā'at ḳılanadurġan her kişi inṣāf ḳılsa ḳabūl ḳıla--(18)-durġan bir yaḫşı nerseni alıp kildiñg digen sözdür

(19) RESŪL-İ EKREM ṢALLALLAHU 'ALEYHİ VE SELLEMNİÑG ḲUBĀĠA TÜŞKENİNİÑG BEYĀNI

(20) Ḥażret-i Resūl-i Ekrem Ṣallallahu 'Aleyhi ve Sellem hemrāhları birle ve aldıġa çıḳḳan enṣār birle Yeṯribdin iki yarım çaḳırım ḳadar mesāfede (21) Yeṯribniñg cenūb şarḳī ṭarafındaḳı Ḳubā Ḳaryeside Benī 'Amr Benī 'Avf 'Arablarıġa tüşüp Külṯūm bin Hidmniñg üyide (22) mihmān boldı ammā Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳ bolsa Ḫenḥ digen cayda Ḥārcet bin Zeydniñg üyige tüşdi uşbu vaḳt bi'ṯetniñg (23) 13nci yılı Rebīü'l-Evvelniñg 8 dü-şenbe küni idi mīlādiyening 622nci yılı Sentebirning 20nci

küniġa toġrı (24) kilse kerek Mışırlik Maḥmūd Pāşanıñg taḥ-
ḳīḳiġa ḳaraġanda uşbu kün Rebī ü'l-Evvelniñg 8nci dü-şenbe
küniġa toġrı kiledür ammā (25) ehlisiz bolsa Rebī ü'l-Evvel-
niñg 12si idi dirler müte'aḫḫirīn ʿulemālarnıñg muḥaḳḳıḳları
meẕkūr Maḥmūd Pāşafikrini ḳabūl ḳılġan sebebdin (26) ʾsiz hem
8 küni dü-şenbe idi didük līkin ḥesāb ḳılınsa şubu Rebī ü'l-
Evvelniñg 12nci küni dü-şenbeġa toġrı kilemdür yaki 8nci kü-
ni (27) dü-şenbeġa toġrı kileydür maʿlūm bolsa kerek Vallā-
hü ʾ aʿlem Resūlullah meẕkūr Ḳubāda dü-şenbe se-şenbe çehār-
şenbe penc-şenbe tört (28) kün turup anda Mescid-i Ḳubā dip
meşhūr mescidni te'sīs ḳıldı Resūlullahnıñg Ḳubā'da tört kün-
(87)din ziyāde turġanıda (1) ehilsiz arasıda iḫtilāf bardur cum-
hūr bu bārede İbn-i İsḥāḳġa irġeşip tört kün turġanını tercīḥ
ḳıldalar ammā ʿAllāme-i (2) bī-Ḫillāf İbnü'l-Ḳayyımü'l-Cevzī
Ḳubāda tört kün turġan idi diydür ve hem Resūlullahnıñg Ḳubā-
da on tört kün turġanı (3) Ṣaḥīḥ-i Buḫārīniñg 5nci cüzde 68nci
ṣafḥada Ḥażret-i Enesniñg ḥadīṣide meẕkūrdur tört kün turdı
mu yaki köp turdı mu Ḫudā (4) dānādur andın keyin Cumʿa küni
Yeṯribġa revān boldı Benī Sālimniñg maḥalleside Cumʿanıñg
vaḳti bolup anda cumʿa oḳudı mana şubu (5) cumʿa Resūlallah-
nıñg hemmedin ilgeri oḳuġan cumʿasıdur cumʿa namāzı egerçi
Mekkedeki vaḳtde farż ḳılınġan bolsa mu ol yīrde (6) yıġılıp
ʿibādet ḳılmaḳ mümkin bolmaġan sebebdin cumʿaoḳuyalmaġan idi
Medīne ḫalḳı bolsa Resūlullah kilgünçe cumʿa oḳur idiler Me-
dīne ehlini (7) yıġıp hemmedin ilgeri cumʿa oḳuġan kişi Esʿad
bin Zürāre idi uşbu cumʿada Resūlullah tübendeki maẓmūnda

(8) ḫuṭbe oḳuġanı mervīdür Ey cemāʿatler āḫiret üçün ḥāżır bolunġlar yaḫşi ʿamellerni ḳılınġlar ilġām ve iḥsān ḳılınġlar sizler bir vaḳt-(9)-de olup dünyā ve māllardın ayrılıp Perverdigār-ı Bī-çünnıng ḥużūrıġa barasizler Perverdigār-ı Teʿālā ve Taḳaddes men sizlerġa Resūl (10) iberdim mu ve māl birdim mu ḳılġan ʿamelleriṅgler ḳayda ḳılġan sehāvāt ve iḥsānlarıṅglar ḳayda diydür ol vaḳtde sizlerġa ʿamel-(11)-leriṅglerdin başḳa bolanıdurġan nerse yoḳdur aldılarıṅgızda dūzaḫdın başḳa bir nerseni körmeysizler şundaġ bolġan sebebdin (12) sizler ilġām ve iḥsān ḳılıp dūzaḫ ʿaẕābıdın ḳutulmaḳġa saʿy ḳılınġlar eger çendī ki yarım ḫurmā bolsun ṣadaḳa ḳılınġlar ilġām ve (13) iḥsān ḳılmaḳġa küçi yetmegen kişiler ḫōş mülāḳat ve mülāyim söz birle faḳīr ve miskīnlerniṅg dillerini alsunlar çünki Allahu Teʿālā (14) bir yaḫşilıḳ neçe çendān ḳılıp yanduradur mana Resūlallahnıṅg mübārek ḫuṭbesiniṅg maẓmūnı uşbudur cumʿa bolsa (15) ehl-i İslām üçün birʿīd künidür Resūlallah ol künni taʿẓīm ḳılur idi ol künniṅg ʿibādetini ziyāde ḳılur idi (16) cumʿa künide ġusl ḳılur idi ḫoşbūy nerselerni istiʿmāl ḳılur idi cumʿa üçün yaḫşi kiyimlerini kiyer idi ṣaḥābe-i kirāmġa (17) hem şundaġ ḳılmaḳġa emr ḳılur idi Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem cumʿa namāzıġa ḫalḳlar yıġılıp olġanda çıḳar idi (18) secdeġa kirgende ḫalāyıḳġa islām birür idi menberġa çıḳıp ḫalḳġa ḳarap olturġanda Ḥaźret-i Bilāl ezān aytur idi (19) ezān aytılıp tügeşiġa Resūlallah āvāre turup ḫuṭbe oḳur idi ḫuṭbeni iki bolup sözler idi iki ḫuṭbeniṅg arasıda (20) azġına olturup alur idi

ḫuṭbe tamām bolġanda yine Bilāl tekbir aytur idi soñgra Resūlullah iki rekʿat cumʿa namāzı oḳur (21) idi ol vaḳtde ezān bir mertebe aytalur idi mescidniñg taşıdaki ezān ol vaḳtde yoḳ idi ezān birle ḫuṭbeniñg (22) arasıda hiç bir namāz yoḳ idi bu söz cumʿadın ilgeri sünnet bolġan namāznıñg yoḳlıġıġa rūşen şāhiddür Resūlullah (23) ḫuṭbe oḳup turġanda mescidġa kirgen bir kişiġa Resūlullahnıñg namāz oḳumaḳġa emr ḳılġanı Ṣaḥīḥīnde ve hem başḳa muʿteber ḥadīṯ kitāb-(24)-larıda meẕkūr bolsa mu lākin İbnü'l-Ḳayyımnıñg Zādü'l-Meʿadda ḳılġan taḥḳīḳġa ḳarağanda ol namāz sünnet bolmay belki taḥiyatü'l-mescid namāzı (25) idi digen maʿlūm boladur meẕkūr İbnü'l-Ḳayyım Zādü'l-Meʿadda cumʿanıng iki rekʿat farżıdın ilgeri sünnet bolġan (26) meşrūʿ bir namāz yoḳdur dip ẕikr ḳıldı Resūlullah mescidġa çıḳıp minberde ḫuṭbe oḳuġan ḥālde aṣḥāblar oḳuġan bolsa-(27)-lar mu ol namāz sünnet namāz bolmay belki mücerred neflдür şubu sebebdin aṣḥāb-ı kirāmlar cumʿadın ilgeri her nevʿ nefl namāz oḳur idiler (28) hemmeleri tört rekʿat yaki iki rekʿat yaki alta rekʿat muʿayyeh bir namāz oḳumas
(88)idiler ammā cumʿadın keyin Resūlullahnıñg öyiġa (1) kirip iki rekʿat namāz oḳuġanı Ṣaḥīḥīnde rivāyet ḳılındı aṣḥāb-ı kirāmġa cumʿadın keyin tört rekʿat namāz oḳumaḳġa emr ḳılındı(2) Ṣaḥīḥ-i Müslimde meẕkūrdur ammā cumʿanıñg farżıdın ilgeri Resūlullahnıñg ḫāhi öyide ve ḫāhi mescidde sünnet ṭarīḳa ile ḫāhi iki (3) rekʿat ve ḫāhi tört rekʿat namāz oḳuġanı şübūtġa yetmedi İbn-i Teymiye Resūlullah cumʿadın keyin mescidde namāz oḳusa tört rekʿat oḳur (4) idi eger öyde oḳusa iki

rekᶜat oḳur idi diydür Ḥażret-i Ebū Dāvud ʿAbdu'llah bin ᶜÖmerdin hem Resūlullah cumᶜanıñ farżıdın (5) keyin mescidde sünnet namāzını oḳusa iki rekᶜat oḳur idi diydür Ḥażret-i Ebū Dāvud ʿAbdu'llah binᶜÖmerdin hem Resūlullah cumᶜanıñ (6) farżıdın keyin mescidde sünnet namāzını oḳusa tört rekᶜat oḳur idi üyide oḳusa iki rekᶜat oḳur idi dip (7) rivāyet ḳıladur ve hem Buḫārī ve Müslim ʿAbdu'llah binᶜÖmerdin Resūlullah cumᶜadın keyin üyide iki rekᶜat namāz oḳur idi(8) digen maʒmūnda bir ḥadīṯni rivāyet ḳıladur ve hem İmām Müslim Ebū Hureyredin Resūlullah Ey mü'minler sizlerdin bir kişi cumᶜa oḳusa (9) cumᶜadın keyin tört rekᶜat namāz oḳusun didi digen maᶜnāda bir ḥadīṯni ẕikr ḳıladur mana bu ḥadīṯlerġa ḳarağanda (10) cumᶜadın keyin tört rekᶜat sünnet bar ikenliki rūşen maᶜlūm boladur bu mesʾeleniñ taḥḳīḳini gümānıġı ḫahlaġan (11) kişi İbnü'l-Ḳayımü'l-Cevzīniñ Zādü'l-Meᶜād nām kitābıda 122nci 123nci 124nci ṣafḥalarda maḳṣadıġa yetedür Resūlullah-(12)-nıñ zamānıda iḫtiyār ẕuhr dip atalġan namāz hem oḳulmas idi Resūlullah ḫuṭbe oḳuġanda ḫalāyıḳlarġa özigə yaḳin oltur-(13)-maḳġa emr ḳılur idi ve hem ḫuṭbeni iḫlāṣ birle dil ḳoyup añġlamaḳġa fermān ḳılur idi ḫuṭbe oḳuġanda ḫalāyıḳlarnı bir biri bile (14) sözleşmekdin nehy ḳılur idi oḳuġan ḫuṭbeside ḫalāyıḳlarġa İslāmnıñ ḳānūnlarını ve şerʿīyātniñ esāslarını ve dīn-(15)-niñ aṣl ve yıldızlarını beyān ḳılur idi iᶜmāl-i ṣāliḥġa ve enᶜām ve iṭᶜām ve iḥsān kibi mekārim aḫlāḳġa fermān ḳılur idi Resūlullah-(16)-nıñ ḫuṭbeleri hemīşe bir nevᶜ bolmay belki her maḳāmġa ve aḥvālġa ḳarap

bolur idi ḫuṭbe oḳuġanda ḥācet ḫuṭbesini (17) üzüp aṣḥāb-ı kirāmdın söz soraġuçılarġa cevāb birip soñgra ḫuṭbesini oḳur idi ḫuṭbe oḳuġanda bir ʿaṣāġa (18) yolanur idi çıḳıp ḫuṭbe oḳuydurġan üç pileklik bir minberi bar idi meẕkūr minber yasalmasdın ilgeri mescidniñ içide (19) ḫurmā yıġaçıdın bolġan bir töbrükġa yolanıp oḳur idi minber yasalıp Resūlullah meẕkūr töbrükini taşlap minberġa çıḳḳanda (20) ol töbrük ehl-i mescid añglaġudik nāle ḳıldı minberġa çıḳḳanda ol töbrük ehl-i mescid añglaġudik nāle ḳıldı soñgra Resūlullah (21) minberdin tüşüp töbrükniñ yanıġa barıp meẕkūr töbrükni ḳuçaḳlap aldı andın keyin ol töbrük āheste āheste nāledin (22) pestledi

(23) ḤAẔRET-İ RESŪL-İ EKREM ṢALLALLAHU ʿALEYHİ VE SELLEMNİÑ YEṢRİBĠA KİRGENİNİÑ BEYĀNI

(24) Cumʿadın keyin tivesiġa minip yolıġa devām ḳıldı Yeṣribniñ maḥalleleridin ötkünçe her maḥalleniñ bayları ve kette-(25)-leri Resūlullahnıñ aldıġa çıḳıp üyleriġa tüşmekini ārzū ḳılıp merḥamet ḳılsa iken dip iltiCā ḳılur idiler tiveniñ (26) tizgenini ḳatıḳ tutup üyleri ṭarafġa māyil ḳılmaḳġa güşiş ḳılur idiler ammā Resūlullahü'l-Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem bularġa (27) tiveni öz iḫtiyārıġa ḳonmaḳġa fermān ḳılur idi ve tive çökelengan yirġa tüşedurġanını iẓhār ḳılur idi (28) Resūlullahnıñ aḥvāli bolġan Benī En-Neccārniñ maḥallesiġa yitip Ebū Eyyūb Ḫālid bin Zeydü'l-Enṣārīniñ üyiġa (89) barġanda tive (1)çökelendi Resūlullah tivesidin tüşüp

cayımız inşā'allah uşbu caydur didi meẕkūr Ebū Eyyūb Resūlullah tivedin tüşgen (2) hemān nerselerni üyiġa

alıp kirip kitdi andın keyin Resūlullah الرجع رحله
dip Ebū Eyyūbniñg öyiġa ḳandı Es'ad bin (3) Zürāre tiveniñg tizgenidin yetilip öz öyiġa alıp kitdi el-ḥāṣıl Resūlullahnı ve ol Żāt-ı Risālet-ṣıfatnı alıp kilgen (4)tiveni mihmān ḳılmaḳ şerefi bu iki żāt-ı sa'ādet-simātġa müyesser boldı Ebū Eyyūbniñg üstideki āşiyāneġa alıp çıḳmaḳçı bolsa mu ziyāret ḳılġuçı kişilerġa meşaḳḳat bolışıdın ḳorḳup (6) astıdaki öyini iḫtiyār ḳıldı Resūlullah özigā öy salġunça uşbu Ebū Eyyūbniñg öyide mihmān boldı Resūlullahġa (7) Ebū Eyyūbniñg ḳılġan ziyāfetidin başḳa enṣārlardın Sa'd bin'Ubāde Es'ad bin Zürāre kibi kettelerinin̄g öyleridin (8) her aḫşam üç tört ṭabaḳ aş kilip turur idi Resūlullah hicret ḳılıp kilgendin Yeşrib Şehr-i Medīne Er-Resūl ve El-Medīne (9) dip tesmiye ḳılındı gūyā ki evvelki namı unutuldı Medīne-i Münevvereġa kilgende Resūlullah ellik üç yaşda idi

(10)HİCRETNİÑG BİRİNCİ YILIDA RESŪLULLAHNIÑG ḪATUN BALAÇAḲALARININÑG MEDĪNEĠA KİLGENİNİÑG BEYĀNI

(11) Resūlullah Medīne-i Münevvereġa kilip ḫatun balaçaḳalarını alıp kilmek üçün Zeyd bin Ḥārişe birle Ebū Rāfi'ni Mekke-i Mükerremeġa iber-(12)-di bular Resūlullahnıñ ḳızları Ümmü Gülsūm ve Fāṭımanı Ümmü'l-Mü'minīn Sevde binti Zem'anı Zeyd bin Ḥāriṣeniñg ḫatunı Ümmü Eymen birle oġlı (13) Üsāme bin Zeydni alıp kildiler Resūlullhnıñ ḳızı Zeyneb bolsa iri Ebū'l-'Āṣ ibermegen sebebdin kilalmadı bular birle 'Abdu'llah (14) bin Ebī Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳ hem Ebū Bekrü'ṣ-Ṣıddīḳniñg ḫatunı Ümmü Rūmān ḳızları Esmā ve 'Āīşelerni alıp kildi Ḥażret-i 'Alī

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

şi^{e}r oḳur idiler ular birle Resūlullah hem

(90)(1) اللهم لا عيش الا عيش الاخرة فاغفر الانصار والمهاجره

(2) dir idi hicretniñg birinci yılı Resūlullah muhācirler birle enṣārlar arasıda muḥabbet ve meveddetni muḥkem ḳılmaḳ üçün ularnı bir (3) biri birle āḫiretlik dost ḳılıp ḳoydı meẕkūr dostlıḳ muḳteżāsıça bir dost vefāt bolsa yine bir dost anıñg (4) mīrāṣını alur idi bu birāderçilik mūcibiçe mīrāṣ almaḳ Bedir Muḥārebesiġa devām ḳılındı andın keyin

دارلوا الما رحام بعضهم اولى ببعض فى كتاب الله (5) من المومنين والمهاجرين

digen nāzil bolġaç bir birāderçilikniñg ḥükmi tügep mīrāṣ yaḳin-(6)-larıġa yetedurġan boldı der-ḥaḳīḳat enṣārlar bu birāderçilik ʿaḳd ḳılınmasda hem muhacirlerġa ḳollarıdın kilgen yaḫşılıḳ-(7)-larnı aşlā ayamay ḳılur idiler māl ve mülklerdin ayrılıp faḳīr ḥālde kilgen muḥācirīn-i kirāmnı terbiyet ḳılmaḳda hiç (8) bir ḳāṣırlıḳ ḳılmas idiler ularnı öz öyleriġa alıp barur idiler ularġa özleriniñg yirlerini ve māllarını taḳsīm ḳılıp (9) birür idiler meẕkūr birāderçilik ʿaḳd ḳılınġanda bu muḥabbet ve meveddet taḫi ziyāde boldı enṣārdın Saʿd bin Er-Rebiʿ niñg (10) āḫiretlik dostı ʿAbdu'r-raḥman bin ʿAvfġa mālınıñg nıṣfını birmek bolġanı ve iki ḫatunıdın ḫāhlaġanını ṭalāḳ ḳılıp (11) birmek bolġanı bu dostlıġ ve birāderçiliknıñg ni derecede muḥkem ikenlikiġa elbette zor delīl bolsa kerek kette müfessirlerimiz (12) bu ḫuṣūṣda Allah Kerīm enṣārnı medḥ ḳılıp والذين تبوؤا الدار والايمان من قبلهم يحبون من هاجر اليهم ولا يجدون فى صدورهم حاجه مما اوتوا ويوثرون على انفسهم ولو كان بهم خصاصه (13) ومن يوق شح نفسه فاولئك هم المفلحون (14) digen āyetni nāzil ḳıldı dirler

(15) bolsa Resūlullah Ḳubādaki vaḳtde yitip kildi ol ẕāt piyāde kilgen sebebdin ġāyet cerḥ tartġan uruḳlaġan put-(16) ları ḳaparġan idi Resūlullah munı körüp yıġlaġanı mervīdür

(17) RESŪLULLAHNIÑG MEDĪNE-İ MÜNEVVEREDE MESCİD BİNĀ ḲILĠANINIÑG BEYĀNI

(18) Resūlullah Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem Medīne-i Münevvereġa kilip tivesi çökelenġan orunġa mescid salmaḳçı boldı bu orun enṣār-(19)-dın Muʿāẕ bin ʿAfrā yaki Esʿad bin Zürārenińg terbiyetideki Sehl ve Süheyl nāmıda iki yitim balanıńg idi meẕkūr Muʿāẕ bin (20) ʿAfrā bu yirni bī-kārġa birip yitimlerni özi rāźı ḳılmaḳçı bolsa mu lākin Resūlullah bī-kārġa alışnı ḳabūl ḳılmadı (21) belki on ṭılāġa satıp aldı mescid ornıda ḫurmā dıraḫtları ve müşriklerniń ḳabirleri bar idi Resūlullah ḫurmā dıraḫtlarını (22) kisdürdi ḳabrlerini körlep aldurup tüzletdi mescid ġāyet sāde sūretde binā ḳılındı özi kisek evvelki taşdın (23) yıġaçları ḫurmā yıġaçıdın bolup tüpesi ḫurmā dıraḫtlarınıńg şāḫları birle yapıldı mescidniń eṉgizlıġı üç gez (24) uzunlıġı yüz gez toġrası hem yüz gezġa yaḳin idi işiki üç idi biri zor işik yine biri kiçik işik yine (25) biri Resūlullahnıńg ḥücresiġa kiredurgan işik idi mescidniń etrāfıġa bolup Sevde ve ʿĀīşe üçün iki (26) ḥücre binā ḳılındı bu vaḳtde Resūlullahnıńg ḫatunları şubu iki Ẕāt-ı saʿādat-simāt idiler andın keyin ḫatun (27) ziyāde bolġan sarı ḥücreler hem ziyāde ḳılındı mescidniń bināsıġa tamām enṣārlar iştirāk ḳılġan kibi Resūlullah özi (28) hem iş ḳılur idi enṣārlar mescidġa işlegen ḥālde her nevʿ ḳaṣīdeler

(15) EẔĀNNIŃG MEŞRŪ‘ BOLĠANINIŃG BEYĀNI

(16) Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ‘Aleyhi ve Sellem ve muḥācirler Mekke-i Mükerremedeki vaḳtde namāzniń aldıda eẕān aytmaḳ yoḳ idi (17) çünki Mekkede yıġılıp cemā‘at bolup namāz oḳumaḳları gūyā ki mümkin imes derecede idi eẕān bolsa ḥalāyıḳlarġa namāz-(18)-nıń vaḳtini bildürmek üçün ve ularnı namāzġa yıġmaḳ üçün meşrū‘dur şunıń üçün Resūlullah Medīne-i Münevvereġa (19) kilip cemā‘at birle namāz oḳumaḳġa fırṣat tapġaç mü'minlerġa namāznıń vaḳtini bildürmek bāreside aṣḥāb-ı (20)kirām birle meşveret ḳıldı ba‘żılar ‘alem kötersek didiler ve ba‘żılar igiz yirġa ot yaḳsaḳ didiler ve ba‘żılar Yahūdīler kibi boġa (21) çalsaḳ didiler ve ba‘żılar Naṣarālar kibi çaŋ çiksek didiler līkin bu fikirlerinińg hiç ḳaysı maḳbūl bolmay āḫiri (22) maṣlaḥat her namāznıń vaḳtide nidā ḳılmaḳġa toḫtadı nidā ḳılmaḳ üçün maḫṣūṣ kişiler ta‘yīn ḳılındı nidā ḳılmaḳġa (23) māmūr bolġan kişilerdin ‘Abdu'llah bin Zeydü'l-Enṣārī bir vaḳtde tüşde kördiki bir kişi kilip şubu kündeki ma‘rūf (24) eẕānnı ta‘līm ḳıldı meẕkūr ‘Abdu'llah uyḳudın uyġanıp Resūlullahnıń ḥużūrıġa barıp vāḳı‘anı beyān (25) ḳıldı Resūlallah anġa seniń tüşiń rāst toġrı tüş didi mundın keyin şol ṭarīḳada nidā ḳılamiz (26) didi ṣaḥābe-i kirāmdın Ḥażret-i ‘Ömer hem körgen idi ol ẕāt hem bu tüşni Resūlallah beyān ḳıldı şundaġ bolup her (27) namāznıń aldıda eẕān oḳuladurġan boldı Resūlallahnıń Medīnede mü'eẕẕinleri iki kişi idi biri Bilāl yine (28) biri İbn-i Ümmü Mektūm Ḥażret-i Bilālirtegenniń namāzıda Ḥayyalel-felāḥ dın keyin özidin ḳoşup

(91) iki mertebe . . . . (1) الصلوة خير من النوم dip aytur idi Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem muñga söz ḳılmadı Ramażān aylarıda bamdād eẕānıdın başḳa seḥer (2) üçün hem bir eẕān oḳur idi tekbir bolsa eẕān kibi bolup namāzġa şürūʿ ḳılışıñg aldıda aytalur idi Ḥażret-i Ebū Ḥanīfeniñg (3) meẕhebide eẕān birle tekbir bir renkdür līkin tekbirde Ḳad-ı Ḳāmetü'ṣ-Ṣalat cümlesini ziyāde ḳılınıp aldırap aytadur ammā İmām-ı (4) Şāfiʿī Raḥmetu'llahnıñg meẕhebide eẕānnı ikidin ikidin ve tekbirni birdin birdin aytadur līkin tercīʿ ḳılanadür yaʿnī اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا (5) رسول الله lafẓını evvelde pesk āvāz birle aytalıp soñgra āvāznı köterilip aytaladur ammā (6) İmām Mālikniñg meẕhebide eẕān hem ve tekbir hem birdin birdin tekrār ḳılınmay aytaladur ammā İmām Aḥmed Raḥmetu'llahnıñg meẕhebide eẕān-(7)-nı ikidin oḳulup tekbirni birdin birdin aytaladur līkin bu meẕhebde eẕānda tercīʿ yoḳdur imāmlarımıznıñg eẕān ve (8) tekbirde bu ṭarīḳa iḫtilāf ḳılmaḳları Medīne-i Münevvere ve Mekke-i Mükerremeniñg mü'eẕẕinleri Ḥażret-i Bilāl ve Ḥażret-i Ebū Maḥdūra Raḍıyallahu Teʿālā (9) ʿAnhümā her biri Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemniñg taʿlīmi birle başḳa başḳa eẕān ve tekbir oḳuġanlarıdın kilmişdür Resūlallahnıñg (10) zamānıda cumʿanıñg eẕānı bir idi Ḥażret-i ʿOsmānnıñg ḫilāfetide ḫalāyıḳlar köpeyip Medīne-i Münevvere zor alġanda yine (11) bir eẕān ziyāde ḳılındı evvelā mescidniñg aldıdaki ṣaḥnede bir eẕān aytalıp soñgra ḫaṭīb minberġa çıḳḳanda yine bir eẕān ayta-(12)-ladurġan boldı soñgra Hişām bin ʿAbdu'l-Melik Ḥażret-i ʿOsānnıñg

vaḳtide ziyāde ḳılınıp mescidniñ ṣaḥnesiide oḳulġan (13) eẕān üçün mināre binā ḳılınıp meẕkūr eẕānnı minārede aytaladurġan ḳıldı āgāh bolġıl ki ḫaṭībniñ aldıda ḫāhi mü'eẕẕin ḫaṭīb-(14)-ġa yaḳin bolsun ḫāhi yıraḳ bolsun muḳābil turup aytadurġan eẕān Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemniñ zamān-ı saʿādet-nişān-(15)-larıda bar eẕān idi bu eẕānda tā bu vaḳtġıça hiç bir taṣarruf bolmay sünnet boyunça oḳulup kildi ammā Ḥażret-iʿOsmān ziyāde ḳılınġan (16) eẕān ḫaṭīb minbere çıḳışdın ilgeri mescidniñ taşıda aytaladurġan eẕāndur bu eẕānnı evvelki eẕāndın ilgeri oḳuġan (17) sebebdin eẕān-ı evvel dirler ve yine evvelki eẕān Resūlullahnıñ zamāneside bolup bu eẕān keyin Ḥażret-iʿOsmānnıñ zamāne-(18)-side ziyāde ḳılınġan vechidin eẕān-ı ṣānī hem dirler ammā Hişām bolsa şubu ziyāde ḳılınġan eẕānnı minārede (19) oḳuladurġan ḳıldı Hişām şubu ziyāde ḳılınġan eẕānnı minārede oḳuladurġan ḳılmaḳdın başḳa hiç bir taṣarruf (20) ḳılmadı ammā nūrü'l-yaḳīn ṣāḥibiniñ Hişām bin ʿAbdu'l-Melik Ḥażret-iʿOsmān ziyāde ḳılġan mescidniñ aldıdaki ṣaḥnede aytaladurġan (21) eẕānnı minārede aytaladurġan ḳıldı minārede aytaladurġan eẕānnı ḫaṭīb minberġa çıḳḳanda mescidniñ içide (22) aytaladurġan ḳıldı ḫaṭībniñ aldıda mescidniñ içide aytaladurġan eẕān Hişām bin ʿAbdu'l-Melik peydā ḳılınġan (23) bidʿatdur digen sözi sehv bolsa kerek bu sözniñ nām-ı ṭuġyānı ikeni Hişāmdın ilgeri mināre bar mu idi yaki (24) yoḳ mu idi teftīş ḳılınsa āşikārā maʿlūm boladur el-ḥāṣıl cumʿanıñ iki eẕānıda ʿulemālarnıñ taḥḳīḳsiz sözleri az (25) imes līkin taḥḳīḳ biz ẕikr ḳılġan

sözdür taḫi şubu ʿaṣrdaki baʿżıʿulemālarnıñg nūrü'l-yaḳīn ṣāḥibinüñg sözini taḥḳīḳ gümān ḳılıp (26) ḫaṭīb minberġa çıḳḳanda aytaladurġan eẕān-ı mesnūnnı terk ḳıldurmaḳġa cür'et ḳılġanı şāyān-ı taʿaccübdür Vallahu ʿalem (27) dānā bolġıl ki Medīne-i Münevvereniñg eṭrāğıda Yahūdīlerniñg Benī Naḍīr Benī Ḳurayẓa Benī Ḳaynuḳāʿ nāmıda üç kette ḳabīle-(28)-leri bar idiler ḳabīleler Medīneniñg tüben ṭarafıda sākin bolup Benī Naḍīr Buthān nām beyābānda Benī Ḳurayẓa Mehzūr nām (92)(1) Benī Ḳaynuḳāʿ Sūḳ-ı Ḳaynuḳāʿ dip maʿrūf zemīnde sākin idiler Resūlullah Medīneġa kilgende meẕkūr Yahūdīlerniñg İslām-(2)-ġa dāḫil bolmaḳlarını fikr ḳılur idi ular elbette teʾḫīr ḳılmay İslāmnı ḳabūl ḳılur dip zor ümīdde idi çünki (3) ular ehl-i kitāb bolup nübüvvet ve risāletdin ḫaberdār idi Benī İsmāʿīldin bir peyġamber kiledür dip zor ṭamaʿda idiler(4) ḫattā ki ular müşrikler bile mücādele ḳılıp maġlūb bolsalar fāt yaḳın zamān āḫirniñg Peyġamberi kiledür bizler ol Peyġamberġa (5) kilgen hemān irkeşip sizler birle muḥārebe ḳılıp feṯḥ ḳılamiz şol vaḳtde bizler ġālib kilemiz dir idiler ve hem Tevrāt-(6)-da Benī İsmāʿīldin kiledurġan peyġamber birle beşāret bar idi meẕkūr peyġamberniñg ṣıfatları ve naʿtları hem bar idi (7) bu Tevrātda ẕikr ḳılınġan ṣıfatlar Ḥażret-i Muḥammed ʿAleyhi's-Ṣalāt ve's-Selāmdın başḳa hiç bir kişiġa toġrı imes idi (8) bu sebebdin Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemniñg fikride ularnıñg İslām ile müşerref bolmaḳlarınıñg yaḳın idi ammā ular (9) Resūlullah oylaġan yirdin çıḳmadı işengen taġda kiyik yatmadı ʿumūmen Yahūdīler Resūlul-

lahnıñg daʿvetini ḳabūl ḳılmas (10) yalġuz Benī Ḳaynuḳāʿnıñg ʿālimleridin ʿAbdu'llah bin Sellām nām bir kişi tābiʿleri birle İslāmnı ḳabūl ḳıldı başḳaları (11) bolsa zamān-ı āḫir peyġamberiniñg Benī İsrā'īldin kilmey ʿArabdın kilgeniġa ḥased ḳıldılar ularnıñg kitāblarıġa muṣaddaḳ (12) bolġan Ḳur ān-ı Kerīmniñg taʿlīm ve ḥidāyetiġa hiç bir ehemmiyet birmediler ḫāhi Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemniñg ḥaḳḳındaki beşāret-(13)-leri neçe nevʿde tevīl ve taḥrīf ḳılıp Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmdın başḳaġa ḥaml ḳıldılar Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemġa hemme-(14)-din ilgeri irkeşmekġa lāyık kişiler şubu Yahūdīler bolsa mu līkin bular ḥasedniñg devāsız kesaliġa mübtelā bolġaç gümān (15) ḳılġan yirdin çıḳmadı ārī ḥased dilde orunlaşsa insānnı her cins ḫayrāt ve hidāyāt ve kemālāt ve fezāyil ve (16) ḥasenātlardın maḥrūm ḳıladur bularnıñg özleri īmān kiltürmekleri bir çitde tursun başḳalarnı taḫi īmān kiltür-(17)-mekdin menʿ ḳılur idiler yeñgidin İslām ile müşerref bolġan ʿArablarnı fitneġa giriftār ḳılıp ularnı īmāndın (18) yandurmaḳġa bar köpini ṣarf ḳıldılar el-ḥāṣıl İslām ve ehl-i islāmġa düşmenlik ḳılmaḳda hiç bir ḳāṣırlıḳ ḳılmadılar

(19) RESŪL-İ EKREM ṢALLALLAHU ʿALEYHİ VE SELLEMNİÑG YAHŪDĪLER BİRLE MUʿĀHEDE (20)ḲILĠANINIÑG BEYĀNI

(21) Añglaġıl ki Medīne Yahūdileri İslāmnı ḳabūl ḳılmaç Resūlallah bular ile tinç turmaḳ ġarażı birle ṣulḥ ve muʿāhede (22) ḳıldı Yahūdīler her vaḳt tinc yatıp Resūlallahnıñg düşmenleriġa yardım ḳılmaydurġan Resūlallah hem Yahūdīlerniñg

düşmenleriġa (23) yardım ḳılmaydurġan mażmūnda muᶜāhede ḳıldı ammā Resūlallahnıñg nefᶜī üçün Yahūdīler ve Yahūdīler üçün Resūlullah yardım(24) ḳılur idiler uzun ötmey Yahūdīler birdin birdin ᶜahdleriniñg süst binālarını ḫıyānetleri ile vīrān (25) ḳıldılar bu sebebdin bularnıñg baᶜżıları sükūnet ḳılġan yirleridin çıḳarılmaḳġa ve baᶜżılarını ḳılıç ile öltürmekġa (26) maḥkūm boldılar

(27) ALLAHU TEᶜĀLĀ ṬARAFIDIN MEKKELİKLER BİRLE CENG ḲILMAḲ ÜÇÜN İZİN BOLĠANINIÑG BEYĀNI

(28) Medīne-i Münevvereġa hicret ḳılınġuça Resūlullah düşmenleriġa muḳābil bolup esbāblarını teyyār ḳılmaġan idi Mekkede-
(93) ki vaḳtde (1) Resūlullahnıñg tābīleri az ammā müşrikler köp bolġan sebebdin ular birle cenġniñg ḫayālini ḳılış lāyık imes idi Mekkede (2) vaḳtde Ḳureyş müşriklerinīñg āzār ve cefālarıġa ve ẓulm ve sitemleriġa ṣabırdın başḳa çāre yoḳ idi Mekkedeki vaḳtde (3) Allah Hakīm Teᶜālā ve Taḳaddes Peyġamberiġa her vaḳt āyetler nāzil ḳılıp ol Żāt-ı Nübüvvet -sı atġa tesellī ḫāṭır ḳılur idi (4) düşmenler her çend āzār ve cefā ḳılsalar hem daᶜvetde ḳāṣırlıḳ ḳılmasġa ve ṣabır ve metānetdin ayrılmasġa kāfirlerġa ḥuccet ve (5) bürhān ve yumşaḳ söz ve mülāyim vaᶜẓlar birle muḳābil bolmaḳġa fermān ḳılur idi فاصبر اولو العزم من الرسل ولا تستعجل لهم (6) kibi ṣabır ve sebātġa daᶜvet ḳılġan āyetler Ḳur ān-ı Kerīmde toladur Resūlullah Mekkedeki vaḳtde İslāmnıñg neşr bolaşı (7) ḳılıç ve nīzeniñg köpi birle bolmay belki mücerred ḥucced ve bürhān ve tebşīr inẕār ile ġına bolmaḳıda şübhe yoḳdur Resūlullah

Medīne-(8)-ġa hicret ḳılıp İslām şevketi bir miḳdārı ziyāde bolġaç Allah Hakīm Teʿālā ve Taḳaddes Resūlullahnı ve ṣaḥābe-i kirām-(9)-larnı vaṭanlarıdın her nevʿ āzār ve cefā ile çıḳarġan Ḳureyş ʿArablarıġa muḳābil esbāb istiʿmāl ḳılmaḳġa izin birdi bu bārede (10) اذن للذين يقاتلون بانهم ظلموا وان الله على نصر هم لقدير الذين اخرجوا من ديارهم بغير حق الا ان يقولوا ربنا الله (11) digen Ḥacc Sūresiniñ āyetlerini nāzil ḳıldı soñra Resūlullah öziġa ve aṣḥāb-ı kirāmġa cefā ḳılġan Ḳureyş müşrikleri (12) birle muḥārebe ḳılmaḳġa şürūʿ ḳıldı müşriklerniñ ḳuvvet ve şevketlerini sindürmak üçün Şāmdın yalġan ticāret māl-(13)-larını tartıp almaḳġa şürūʿ ḳıldı bu iş üçün leşker iberdi ve hem Ḳureyş müşrikleriniñ aḥvālidin her vaḳt (14) ḫaber alıp turup ularnıñ ḳuvve-i rūḥiye ve esbāb-ı ḥarbiyeleriġa vāḳıf olup turdı

(15) RESŪLULLAHNIÑ ḤAMZA BİN ʿABDU'L-MUṬṬALİBNİ LEŞKER BİRLE ḲUREYŞ (16) KĀRVĀNLARINI TALAMAḲ ÜÇÜN İBERGENİNİÑ BEYĀNI

(17) Hicretniñ birinci yılı Māh-ı Şerīf Ramażānda Resūlullah Şāmdın kaytıp kilgen Ḳureyş kārvānlarını talamaḳ (18) üçün Ḥamza bin ʿAbdu'l-Muṭṭalibni vālī ḳılıp muḥācirlerdin otuz kişini iberdi ʿalem Ebū Mürşidü'l-Ġanavīniñ ḳolıda (19) idi kārvānnıñ kettesi Ebū Cehil bin Hişām bolup kārvānını saḳlamaḳ üçün kilgen 300 müşrik bar idi (20) meẕkūr leşker Baḥr- i Aḥmerniñ sāḥilide ʿAyṣ digen mekānġa yetkende Ḳureyş kārvānlarıġa uçradılar meẕkūr mekānda iki ṭaraf (21) cenġġa ḥāzır bolup ṣaf ṣaf bolsalar mu līkin Cüheyne Ḳabīlesidin kettesi Mecdī bin ʿAmr aralaşıp bularnı (22) ceng ḳılġan ḳoymadı bu

sebebdin mezkūr leşker ceng ḳılmay Medīne-i Münevvereġa yandılar Mecdī bin ʿAmrnıñ bu ḳılġan işiġa (23) Resūlullahnıñ leşker ḳılġanı mervīdür

(24) RESŪLULLAHNIÑ ʿUBEYDE BİN EL-ḤĀRİŞNİ VĀLĪ ḲILIP MÜŞRİKLERNİÑ KĀRVĀNLARINI TUTMAḲ ÜÇÜN LEŞKER İBERGENİNİÑ BEYĀNI

(25) Resūlullah şubu yılı Şevvālde müşriklerniñ kārvānlarını tutmaḳ üçün ʿUbeyde bin El-Ḥāriṣni vālī ḳılıp muhācirler-(26)-din 80 kişini iberdi ʿalem Muṣṭaḥ bin Eṯāṯede idi mezkūr leşker Cuḥfe birle Vedān arasıdaki Baṭn-ı Rābiġ digen (27) mekānġa yetkende kārvānġa uçradılar kārvānda iki yüz müşrik (94) bolup kettesi Ebū Sufyān idi arada dürüstraḳ (1) ceng bolmay ārān oḳ atışmaḳġına boldı līkin müşrikler İslām leşkerleriniñ arkasıda yine leşker bar mikīn dip (2) ḳorḳup ḳaçdılar İslām leşkerleri bik bolġan sebebdin ularnıñ arḳasıdın ḳoġlamadılar müşriklerniñ içide İslām-(3)-nı ḳabūl ḳılıp Medīneġa kilelmegen Miḳdād bin ʿAmr ve ʿUtbe bin Ġazvān bar idi bular fırṣat tapıp İslām leşkeri ṭarafıġa (4) ḳaçıp kildiler uşbu yılı enṣārnıñ ketteleridin Berā' bin Maʿrūr ve Esʿad bin Zürāre vefāt boldı Esʿad bin Zürāre (5) Berī Neccārnıñ naḳībi yaʿnī başı bolgan sebebdin ol ẕāt vefāt bolġanda Resūlullah ularġa naḳīb bolup ularnıñ ṭālīʿ-(6)-niñ bülendlıġı āşikāra boldı ve hem uşbu yılı Mekke müşrikleriniñ ketteleridin Velīd bin El-Muġīre birle El-ʿĀṣ bin Vāʾilü's-Sehmī (7) vefāt ḳıldılar

HİCRETNİÑ İKİNCİ YILI BOLĠAN VĀḲIʿALARNIÑ BEYĀNI

(8) Hicretdin ikinci yılınıñ ol ṭarafıda Resūl-i Ekrem

Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem Ḳureyş kārvānlarıġa muḳābil çıḳıp (9) Medīne-i Münevverede öz ornıġa Saʿd binʿUbādeni ḳoydı ʿalemni Ḥamza binʿAbdu'l-Muṭṭalibġa birdi ehl-i islām Vedān yirġıça barsa (10) mu müşriklerniñg kilip ḳalġanlarını añglap yanıp kildiler meẕkūr Vedān Mekke birle Medīneniñg arasıda bir ḳışlaḳdur bu (11) ḳışlaḳ Ebvā'ġa yaḳın bolġan sebebdin meẕkūr ġazveġa Ġazvetü'l-Ebvā' hem dirler Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem Benī Ṣamere ʿArabları-(12)-nıñg re'īsi Maḥşā binʿAmr birle ṣulḥ ḳıldı ṣulḥ boyunça Resūlullah bularġa ve bular Resūlullahġa yardım ḳılur idi Ḥażret-i Faḫr-i (13) Kā'ināt ʿAleyhi Efḫarü'ṣ-Ṣalavāt uşbu seferide 15 kün müddet yürdi şubu ceng Resūlullah özi ḥāżır bolġan cenglerniñg evveli (14) idi

RESŪLULLAHNIÑG BEVĀṬ DİGEN YİRĠA CENG ÜÇÜN ÇIḲĠANINIÑG BEYĀNI

(15) İkinci yılı Rebīʿü'l-Evvelde Resūlullah Ḳureyş ʿArablarınıñg zor bir kārvānınıñg Şāmdın yanġanını añglar (16) muhācirlerdin 200 kişi birle çıḳdı ʿalemni Saʿd bin Ebū Vaḳḳāṣġa birdi meẕkūr kārvāngа baş bolġuçı ʿUmeyye bin Ḥalef (17) idi müşriklerdin 100 kişi ol kārvānnı ḥimāye ḳılur idi Resūlullah Medīne-i Münevverede öz ornıda Saʿd bin Muʿāz-(18)-nı ḳoydı Resūlullah başlık mü'minler Bevāṭ nām zemīnġa yetkende müşriklerniñg ötüp kitgenini añglap muḥārebesiz (19) yanıp kildi Bevāṭ digen Cuheyne ḳabīlesining taġlarıdın bir tag bolup Raḍvā nām taġnıñg yanıdadur

(20) RESŪLULLAHNIÑG ḲUREYŞ KĀRVĀNLARINI TOSMAḲ ÜÇÜN ʿAŞĪREĠA

BARĠANINIŊ BEYĀNI

(21) İkinci yılı Cemādīü'l-Evvelde Resūlullah Ebū Sufyānnıŋ zor bir kārvān birle Şāmdın yanġanını aŋġlap muhācirlerdin (22) 150 kişi birle çıḳdı ʿalemni Ḥamza bin ʿAbdu'l-Muṭṭalibġa birdi Ebū Seleme bin ʿAbdi'l-Esedni Medīne-i Münevverede öz ornıda (23) ḳoydı İslām leşkeri ʿAşīre nām yirġa barsalar mu līkin kārvānlar ötüp kitkenini aŋġlap ʿAşīredin ötmedi ʿAşīre (24) digen Medīne-i Münevvere birle Yenbūʿnıŋ arasıda bir zemīndür Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem uşbu seferide Benī Medlic (25) ʿArabları birle muṣāliḥa ḳıldı

(26) BİRİNCİ BEDİR MUḤĀREBESİNİŊ BEYĀNI

(27) Ḥażret-i Resūl-i Ekrem Ṣallalahu ʿAleyhi ve Sellem ʿAşīre Ġazvesidin yanıp biraz müddetdin keyin Kürz bin Cābirü'l-Fihrī Medīne (28) ehliniŋ māllarını ḳoġlap alıp kitken idi Resūlullah bu ḫaberni aŋġlap leşker birle meẕkūr Kürzniŋ arka-
(95)sıdın (1) ḳoġlasa mu yetalmay Kürz ḳutuldı bu seferde İslām leşkeri Bedirġa yaḳın yirġa barġan sebebdin bu cenġġa Ġazve-i (2) Bedr-i Evvelī dirler bu cengde ʿalem ʿAlī bin Ebī Ṭālibniŋ ḳolıda idi Resūlullah Medīne-i Münevverede Zeyd bin Ḥāriṯeni öz ornıġa nā'ib ḳılġan idi

(3) ʿABDU'LLAH İBN-İ CAḤŞNIŊ LEŞKERİNİŊ BEYĀNI

(4) İkinci yılı Resūlullah ʿAbdu'llah bin Caḥşnı vālī ḳılıp 8 kişidin mürekkeb bir leşker teyyārlap meẕkūr (5) ʿAbdu'llahġa bir mektūb biriṗ iki kündin keyin açıp oḳumaḳġa ve hem şubu mektūbnıŋ maẓmūnıça ʿamel ḳılmaḳġa (6) fermān ḳıldı ʿAbdu'llah iki kün maŋġıp mektūbnı açıp ḳaradı mektūbda

اذا نظرت كتابي هذا فامض حتى تنزل (7) بنخلة فترصد بها قريشا وتعلم لنا من اخبارهم dip yazılġan idi bu sözniñg maᶜnāsı bu mektūbnı (8) oḳuġanda Naḫle digen yirġa barıp anda Ḳureyş ᶜArablarıġa müntezir bolġıl ularnıñg ḥaḳḳıda maᶜlūmāt alıp yatġıl (9) digen sözdür ḳılmay mektūb birmekniñg sebebi ḫaber ḫalāyıḳlarġa (10)ifşā bolmasun üçün idi leşker Resūlallahnıñg emri boyunça Naḫleġa yürdi yolda ᶜUtbe bin Ġazvān birle Saᶜd bin Ebī Vaḳḳāṣ-(11)-nıñg miñgeşip mañgadurgan tivesi yoḳalıp leşkerdin ayrılıp ḳaldılar leşker Naḫleġa yetkende bularnıñg (12) yanıdınᶜAmr bin El-Ḥaḍramī El-Ḥakem bin Keysānᶜ Oṣmān bin ᶜAbdullah Nevfel binᶜAbdullah'larnıñg ḳol astıda Ḳureyş (13) ᶜArablarınıñg bir kārvānı ötüp kitdi kārvānlarnı saḳlaġuçılar az bolġan sebebdin leşker-i İslām kārvānġa (14) hücūmᶜAmr bin El-Ḥaḍramī'ni öltürdiler Nevfel ḳaçıp ḳurtuldı ḳalġan ikisi yaᶜnī El-Ḥakem bin Keysānᶜ Oṣmān bin ᶜAbdullah (15) esīr alıp kārvān birle Medīne-i Münevvere'ġa alıp barıldı Mekke Müşrikleriġa meẕkūr esīr ve kārvānlarını yandurup almaḳġa (16) hiç bir yol ḳalmadı bu ḥādiṣe şehr-i ḥarām bolġan Recebniñg āḫīride idi Leşker-i İslāmnıñg eşhür-i ḥarāmda ceng ḳılġan-(17) ları üçün ḫāhi Resūlullah ve ḫāhi Aṣḥāb-ı Kirāmlarnıᶜayb ḳıldılar müşrikler ve yahūdīler bolsa mu ḥāgnı fırṣat (18) bilip her nevᶜ sözlerni fāş ḳıldılar eşhür-i ḥarāmnıñg ḥürmetini saḳlamagan sebebdin zorᶜayb ḳılıp kette fitne-(19)-lerniñg dervāzeleri açdılar leşker hem Resūlullahnıñg ve hem ṣaḥābelerniñgᶜayb ḳılġanlarını körüp ġāyet ġamnāk boldılar (20) Allahu Teᶜālā bu leşkerniñg mevāḫaẕeġa sezāvār imesligini ve

aṣḥāb-ı kirāmġa ḥaddin ziyāde āzār ve cefā (21) ḳılġan müş-
riklerġa mundaġ muʿāmeleʿayb imesligini beyān ḳılıp
ويسئلونك عن الشهر الحرام قتال فيه قل (22) قتال فيه كبير وصد عن
سبيل الله وكفر به والمسجد الحرام واخراج اهله منه اكبر عند الله والفتنة
(23) اكبر من القتل āyetini nāzil ḳıldı bu āyetniñ maẓmūnı Ey Mu-
ḥammed sendin şehr-i ḥarāmda ceng ḳılmaḳ bāre-(24)-side su'-
āl ḳıladurlar sen ularġa aytġıl şehr-i ḥarāmda ceng ḳılmaḳ
ġāyet īmān işidür ol ayda ceng (25) ḳılmaḳ Allahu Teʿālānıñ
yolıdın tosmaḳdur ve ol Allahu Teʿālāġa kāfir bolmaḳdur ve
Mescid-i Ḥarāmġa hem kāfir bolmaḳdur (26) Mescid-i Ḥarāmnıñ
ehlini ol muḳaddes mekāndın çıkarmaḳ Allahu Teʿālānıñ nezdi-
de andın hem zorraḳ bir işdür ḫalāyıḳlarnı (27) dīndin çıḳar-
maḳ üçün fithe ḳılmaḳ öltürmekdin hem ketteraḳ günāhdur digen
sözdür esīrlerdin biri yaʿnī El-Ḥakem bin (28) Keysān İslām
ile müşerref bolup Medīne-i Münevverede ḳaldı yine biri fid-
(96)ye birip Mekkeġa yanıp kitdi şubu seferde (1) alınġan ġanī-
metniñ 5 din birini Resūlullah özi alıp ḳalġan tört ḥiṣṣeni
leşkerġa taḳsīm ḳılıp birdi bu ġanīmet (2) İslām leşkeriniñ
hemmedin ilgeri alġan ġanīmeti idi

(3) BEDR-İ KÜBRĀ ĠAZVESİNİÑ BEYĀNI

(4) İkinci yılı Cemādīü'l-Evveli ayıda çıḳıp uçrayalmaġan zor
kārvānnıñ Şāmdın Mekkeġa ḳaytışını Resūlullah (5) kütüp ular-
nıñ rücūʿıġa müntezir idi Ramażān-ı Şerīfniñ ol ṭarafları-
da meẕkūr kārvān Mekke-i Mükerremeġa yanışını (6) añglap Re-
sūlullah Aṣḥāb-ı Kirāmġa teyyār bolmaḳġa fermān ḳıldı kārvān-
da müşriklerniñ ʿadedi az bolġan sebebdin (7) Ḥażret-i Faḫr-i

Kā'ināt ʿAleyhi Efḫarü'ṣ-Ṣalavāt bu seferġa köp ehemmiyet bir-
medi ve Ṣaḥābe-i Kirāmnı bu seferġa çıḳmaḳġa ciddī ṣūretde
(8) daʿvet ḳılmadı şubu sebebdin köp kişiler bu seferġa çı-
ḳalmadılar ve hem kārvān uḳup ḳalıp maḫfī ötüp kitip ḳalmasun
(9) dip bik maḫfī ṣūretde yāşirūn ṭarz ile teyyār bolġan se-
bebdin ve baʿżılar seferde bolup üyide ḥāzır bolmaġan cihet-
din (10) yaki üyide ḥāzır bolsa mu at ve tiveleri teyyār bol-
maġan vechidin bu seferġa çıḳalmadılar bu sebebdin bik aldı-
laraġan (11) ḥālde 313 kişidin bir ʿasker tertīp ḳılanıp sefer-
ġa çıḳdılar bulardın 86 kişi muhācirlerdin 61 kişi Evsdin
(12) 170 kişi Ḫazreʿdin idi Evs egerçi ḳuvvetlik ve şevket-
likrāk ve cengde ṣabırlık bolsa mu bulardın az kişi (13) çı-
ḳanı bularnıñg mekānı Medīnedin biraz yıraḳ bolup bu cengniñg
maṣlaḥatı aldılaraş uşbu metot bolġaç Resūlullah (14) bizler-
ġa Medīnede at yaki tivesi teyyār kişidin başḳa kişi irkeş-
mesün digen sebebdindür bularda 70 tive bar (15) idi iki ki-
şi üç kişi tört kişi nöbetleşip miñgeşip barur idiler ḥattā
ki Resūllullah ʿAlī ibn-i Ebī Ṭālib Mirşad bin Ebī Mirşad-(16)
lar bir tiveġa Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳ ʿÖmerü'l-Fārūḳ ʿAbdu'r-raḥman
bin ʿAvflar bir tiveġa nöbet ile miñgeşip yürer idiler bu
(17) arada atlıġ ʿasker barı iki kişi idi biri Miḳdād bin Es-
ved yine biri Zübeyr bin El-ʿAvvām idi ammā Hişām atlıġ kişi
üç (18)kişi idi biri Merşed bin El-Ganavī idi bu żātnıñg atı-
nıñg nāmı Seyl idi yine biri Miḳdād idi bu żātnıñg atınıñg
(19) nāmı Bağracaḥ idi yine biri Zübeyr bin El-ʿAvvām bu żāt-
nıñg nāmı Yaʿsūb idi diydürler Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi

ve Sellem Medīne-i Münevvereḍe (20) öz ornıda İbn-i Ümmü Mektūmnı nā'ib ḳılıp Resūl-i Muḫterem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem Medīnenīŋ taşıda Büyūtu's-Saḳiyā nām yirġa (21) barıp İslām ʿaskerini körüp cengġa ḳudreti yoḳ kişilerni Medīneġa yandurdı Medīneġa yanġanların içide Abdu'llah (22) bin ʿÖmer Rāfiʿ bin Ḫadīc Berā bin ʿĀzib Zeyd bin Ṯābitler bar idiler Büyūtu's-Saḳiyā digen Medīne-i Münevvereniŋ ġarb ṭarafıda (23) Medīneġa yaḳın tatlıġ bulaḳı bar maʿrūf bir caydur İslām ʿaskeri Revḥāġa yetgende Ebū Lübābeni Medīne-i Münevvereġa (24) vālī ḳılıp iberdi Revḥā digen Medīnedin Mekke ṭarafda bir mekāndur Revḥā birle Medīneniŋ arası otuz farḳ mil (25) miḳdārı mesāfededür şubu seferde zor ʿalemni Muṣʿab binʿUmeyrġa muhācirlerniŋ ʿalemini ʿAlī bin Ebī Ṭālibġa enṣārnıŋ (26) ʿalemini Saʿd bin Muʿāẕġa birdi Şafrā nām mekānġa yaḳın barġanda Sübeys bin ʿAmr birle ʿAdīy bin Ebī Ez-Zeġabelerni kārvān-(27)-dın ḫaber alıp kilmek üçün Bedirġa iberdi Ṣafrā bolsa ikinlik ḫurmālık bir āverūn bolup Bedir birle Ṣafrānıŋ arası (28) bir künlik mesāfedür Ebū Sufyān Resūlullahnıŋ kār-
(97)vānnıŋ yolını tosup çıḳanını aŋglap Ḳureyşġa yitküzmek (1) üçün Ḍamḍam bin ʿAmr El-Ġıfārīni Mekkeġa iberdi Ḍamḍam Mekkeġa kilip Kureyş bu ḫaberni yitküzgen hemān Ḳureyş ʿArabları ġāyet (2) ḥamiyetġa kilip kārvānnı ḳutḳazmaḳ üçün aldılar işlıḳ birle teyyar bolmaḳġa sürūʿ ḳıldılar zīrā ki mundın azġına (3) müddet ilgeri vāḳiʿ bolġan ʿAmr bin El,Ḥaḍramīniŋ ḫādigesiniŋ dağı ularnıŋ yürekleridin taḫtı kitmegen idi bunıŋ üstiġa (4) Resūlullahnıŋ şundaġ zor kārvānnı tosmaḳġa cür'et

ḳılġan bularnıñg sīnesiġa oḳ kibi ḳadaldı bular ġāyet der-
ʿaẓab bolġanıdın (5) nime iş ḳılışnı bilmediler kārvānnı ḫalāṣ
ḳılmaḳ üçün ve hem ʿAmr bin El-Haḍramīniñg ḳışāşını almaḳ üçün
ḫalāyıḳlarnı köp teşvīḳ (6) ve taḥrīż ḳılġanı turdılar Ku-
reyşni cenġga ġāyet teşvīḳ ḳılġan zor ġayret ve kette ḥamiy-
yet birle muḥārebe üçün ḥareket ḳılġan kişi meşhūr (7) Ebū
Cehil bin Hişām idi Ebū Cehil bu ḫuşūşda bar köpini ṣarf ḳıl-
dı cenġga çıḳışnı aġır körgen kişiler-(8)-niñg baʿzısını ḳor-
ḳutup ve baʿżısını ʿayıblap çıḳışġa mecbūr ḳıldı bu seferġa
Benī ʿAdiy Baṭınıdın başḳa hemme Ḳureyş baṭınları (9) ḳoşuldı
yalġuz Benī ʿAdiy ayrılıp ḳaldı ʿArab ketteleridin Ebū Lehebdin
başḳa hemmesi teyyār boldılar Ebū Leheb bolsa özi çıḳmaḳ (10)
ornıda El-ʿĀṣ bin Haşim nām bir kişini iberdi ʿÜmeyye bin Ḫalef
ḳarılıġı vechidin şubu seferġa çıḳmay Mekkede ḳalışnı ḫāhla-
sa (11) mu Ebū Cehil kibi ketteler ʿayıb ḳılġan sebebdin çıḳış-
ġa mecbūr boldı Ḳureyş ketteleridin ʿUtbe bin Rebīʿa hem çıḳ-
may ḳalurnı ḫāhlasa (12) mu ḳarıdaşı Şeybeniñg taḥrīżi birle
ol kişi hem çıḳdı şubu ṭarz ile teyyār bolup miñġa yaḳīn ki-
şidin birʿasker tertīb (13) ḳılınıp seferġa çıḳdılar bulardın
200 kişi atlıġ ʿasker ḳalġanı piyāde ʿasker idi ozuḳ atmaḳ üçün
ʿaskerġa soyup (14) birmek üçün kirek bolġanda yinmek üçün 700
miḳdārı tive alıp çıḳdılar ʿaskerniñg rūḥını kötermek üçün al-
dıları-(15)-dın dīdeklerdin İslāmnı hicv ve meẕemmet ḳılıp
şiʿr ve ebyāt oḳup mañgar idiler Ḳureyş ʿaskeri Cuḥfeġa barġan-
da Ebū Sufyāndın (16) bir mektūb kildi mektūbda kārvān çoñg
yol birle mañgmay Ḳızıl Diñgiz lebi birle mañgıp Resūl-i

Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemniṅg (17) ʿaskeridin ḳutulġanını yazġan idi ve hem Mekkedin çıḳan ʿaskerġa yanıp kitmekġa fermān ḳılġan idi bu mektūb oḳulġanda (18) Ebū Cehil bin Hiṣām bizler yanmaymiz bizler Bedirġa barıp üç kün turup tiveler soyup haraḳlar teyyār ḳılıp şubu eṭrāf (19) ḫalḳıġa özimizni bilindüremiz ta ki bizlerniṅg ḳuvvet ve şevketmiz hemme ʿArabġa meşhūr bolup mundın keyin hemme ʿArablar bizlerdin ḳorḳ-(20)-sun didi kettelerdin Ḫsen bin Şerīḳniṅg teşvīḳı ve dalāleti birle Hirre Baṭını yanıp kitdiler Benī Hāşim Baṭını yanmaḳnı ḫāhlasa (21) mu līkin ḫalāyıḳlar ḫuṣūṣen Ebū Cehil ḥaddin ziyāde ʿayıb ḳılġan sebebdin ʿilācı yoḳ ʿasker birle barışġa mecbūr boldılar İslām (22) ʿaskeri ṣafrā digen mekāndın ötkende kārvānnıṅg ḫaberini almaḳ üçün barġan iki zāt kilip kārvānnıṅg Bedirġa (23) yaḳīn kilgenini ḫaber birdiler Resūlullah Ḳureyş müşriklerīniṅg kārvānı ḳutḳazmaḳ üçün çıḳanlarıdın ḫaberi yoḳ idi (24) bu sebebdin Resūlullah'ġa hiç bir süstlıḳ ʿārīż bolmay yolıda devām ḳılur idi Ṣafrādın ötüp bir orunda toḫta-(25)-ġanda müşriklerniṅg çıḳanlarıdın ḫaber aldı şol vaḳtde Resūlullah ʿaskerniṅg kettelerini yıġıp ceng ḳılış ḳılmasda meşveret (26) ḳıldı Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳ ʿÖmerü'l-Fārūḳ kibi muhācirlerniṅg ketteleri Resūlullah nime işġa buyurasa cān ve dil birle iṭāʿat ḳılamiz Re-(27)-sūlullahnıṅg buyruḳudın ḳıl miḳdārı tecāvüz kılmaymiz diseler mu līkin arada ceng ḳıladurġan bolsaḳ ilgeri dimek (28) kirek idi ilgeri ceng üçün çıḳamiz bizlerġa rūşen maʿlūm bolsa cengġa

(98)teyyār bolup çıḳar idük digen (1) kişiler hem boldı ammā

Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellemniŋ fikri ceng ḳılmaḳda idi ol Żāt-ı Nübüvvet-ṣıfāt Allahu Teᶜālānıŋ (2) nusretiġa işenür idi ve hem ṣaḥābelerġa Allahu Teᶜālā maŋga iki tāyifeniŋ birini yāki kārvānnı ḳutḳazmaḳ üçün Mekkedin kilgen (3) ᶜaskerni vaᶜde ḳıldı dir idi Resūlullahnıŋ ceng ṭarafdārı bolġanını Mikdād bin Esved bilip ey Resūlullah Allahu Teᶜālā (4) seni nime işġa buyurasa şubu işni ḳılġıl biz saŋga Benī İsrā'īl Ḥażret-i Mūsāġa digendik اذهب انت وربك فقاتلا انا (5) هاهنا قاعدون yaᶜnī sen Perverdigārnıŋ birle barıp muḳātele ḳılıŋglar bizler bu yirde olturup turamiz dimeymiz belki (6) اذهب انت وربك فقاتلا انا معكما مقاتلون yaᶜnī sen Perverdigārnıŋ birle barıp ceng ḳılıŋglar biz hem sizler birle (7) ceng ḳılamiz dimeyiz eger bizni Berkü'l-Ġımād digen cayġa cenġġa alıp barsaŋ arḳada ḳalmaymiz didi Berkü'l-Ġımād (8) digen Yemende bir mekānnıŋ ismidür bizlerni şubu ḳadar yıraḳ yirġa ceng üçün alıp çıḳsaŋ bizler aṣlā (9) ḫilāf ḳılmay inḳıyāz ḳılamiz didi Resūlullah Mikdādnıŋ sözine ġāyet ḫursendde boldı çünki bu vaḳtġıça enṣārdın (10) hiç bir kişi söz ḳılmaġan idi ve ḥālān ki Resūluuhġa enṣārnıŋ muvāfaḳatı bik kirek idi zīrā ki muhācirler Resūlullahnıŋ (11) öz kişileri bolġaç ularnıŋ Resūlullahnıŋ arġasıda ḳalmaslıġı maᶜlūm idi mundın ilgeri hem muhācirler (12) Resūlullah birle bir neçe cenġa çıḳan idiler ammā enṣārnıŋ bu seferi Resūlullah birle bolġan seferleriniŋ birinci seferi idi (13) ve hem enṣār ᶜAḳabe biᶜatıda Resūlullahnı ḥimāye ḳılmaḳnı gerdenleriġa alsalar mu ol biᶜatda Resūlullah birle

cenġa (14) çıḳmaḳ taṣrīḥ ḳılmaġan idi. şubu sebebdin Resūlullaḥġa enṣārnıñg fikrini bilik ve ularnıñg muvāfaḳatlarını añglamaḳ (15) zor maṭlūb idi Resūlullah enṣārdın cevāb almaḳ maḳṣadı birle yine ḫalāyıḳlarnıñg fikrini sorar soñgra enṣārdın (16) Sa'd bin Mu'āẕ ey Resūlullah sen bu sözüñgdin bizni irāde ḳılsañg kirek didi Resūlullah hem 'ārī sizlerni irāde (17) ḳılamen didi soñgra Ḥażret-i Mu'āẕ ey Resūlullah biz sañgra īmān kiltürdük seniñg peyġamberlikiñgġa işenip taṣdīḳ (18) ḳılduḳ seni ḥimāye ḳılmaḳġa ve sañgġa yardım ḳılmaḳġa va'de ḳılduḳ sen Allahu Te'ālā fermān ḳılġan işġa cür'et ḳılġıl bizler (19) sendin ḳıl miḳdārı ayrılmaymiz eger bizni arḳıñgdın uġbu Ḳızıl Deñgizġa kirmekġa buyurasañg toḫtamay kire-(20)-miz bizler ceñgġa ḫūy ḳılġan kişilerdürmiz ve hem ṣabırlik ṣebātlik şecā'atlik kişilerdürmiz inşā'allah bizlerdin (21) ḫursend boladurġan işlerni köresen Allahu Te'ālāġa tevekkül ḳılıp yoluñgda devām ḳılġıl didi Resūlullah Sa'dnıñg (22) bu sözini işitip ġayet ḫursend boldı mana imdi Ḳureyş müşrikleri birle uçraġanda cezmen ceng ḳılmaḳġa maṣlaḥat toḫtap (23) İslām 'askeri Bedir ṭarafġa ḳarap yürüdi kārvān ḥaḳḳıda ḫaber almaḳ üçün 'Alī Zübeyr Sa'dnı Bedirġa iberdi 'asker Bedirġa yaḳīn (24) bir yirġa tüşüp istirāḥat ḳılġanda bular Ḳureyş müşrikleridin iki kişini tutup Resūlullaḥnıñg ḥużūrıġa alıp kildiler (25) Resūlullah bulardın sizler kim bolasizler bu yirde nime iş ḳılasizler dip soraġanda bular Ḳureyş üçün suġa kilgenlerini (26) Ḳureyş müşrikleriniñg ḳa'īde tüşgenlerini ve ularnıñg az köpligini eşrāf ve ekābirler-

din kimler ḥāżır ikenligini (27) birin birin beyān ḳıldılar Resūlullah Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem bulardın Ḳureyş kettelerini añglap Aṣḥāb-ı Kirāmġa ḫiṭāb ḳılıp (28) هذه مكة didi bu ḥadīsniñg maẓmūnı bu قوالعت المكم افلا دكمدما

(99)Mekke sizlerġa ciger parçalarını taşladı (1) digen sözdür İslām ʿaskeri tüşgen orun bik ḳumlıḳ bir zemīn idi şol arada yamġur yaġıp tofraḳlar basılıp (2) kitdi susızlıḳdın teşne bolġan ʿasker sīrāb bolup rāḥatlandılar soñgra Resūlullahnıñg fermānı ile ʿasker(3) ḳozġulup Bedirniñg yıraḳ bir suyıġa tüşdiler şubu vaḳtde Ḥabbābbin El-Münẕir ey Resūlullah bu orunġa Allahu (4) Teʿālānıñg fermānı birle tüşiñg mu yaki öz fikriñg birle tüşdiñg mu didi Resūlullah öz fikri birle tüşgenini beyān (5) ḳılġanda Ḥabbāb ey Resūlullah bu orunġa tüşmek aṣlā muvāfıḳ imes bizler Bedirniñg müşrikleriġa yaḳīn (6) bolġan suyıġa tüşüp hemme bulaḳlarını kömüp tosup itsek müşrikler teşnelikdin meşaḳḳat çikedür didi Re-(7)-sūlullah hem Ḥabbābnıñg bu fikrini ġāyet maʿḳūl körüp Ḥabbāb digen cayġa tüşmekġa fermān ḳıldı bu (8) sebebdin ʿasker Ḥabbāb digen mekāñga tüşüp bulaḳlarnı yoġantıp kette kette köl ḳıldılar müşriklerġa sunıñg yolını (9) kismek üçün hemme bulaḳlarnı kömüp itdiler andın keyin Saʿd bin Muʿāẕnıñg fikri birle Resūlullahġa muḥārebe (10) vaḳtde ʿaskerniñg ḥareketini körüp turmaḳ üçün igiz bir yirġa bir kepe ḳılındı Ḳureyş ʿArabları Bedirġa yaḳīn (11) bir mekāñġa tüşken idiler mezkūr yamġur bularnıñg yollarını patḳaḳ tayġaḳ ḳılıp ularġa yürümek ġāyet ḳıyın (12) boldı bu sebebdin müşrik ʿaskerleri bik meşaḳḳat

çikdiler bu vechdin İslām ʿaskerleri Bedirning suyıġa ilgeri kilip (13) tüşdiler ammā müşrikler yol yaman bolġan sebebdin Bedirning suyıġa ölkül almadılar

(14) RESŪL-I EKREM ṢALLALLAHU ʿALEYHI VE SELLEMNİNG ʿASKERNI ṢAFLIGENİNING BEYĀNI

(15) Kureyşning ʿaskeri Bedirġa kilip tüşüp iki ʿasker bir biriġa körüngende Resūlullah ʿaskerni teyyār ḳılmaḳġa sürūʿ ḳıldı (16) özi ṣaf arasıġa kirip ṣafnı rāst ḳılur idi aldıġa yaki kīniġa çıḳıp kitgen kişilerni mübārek ḳolıda-(17)-ki ʿaṣā birle zaḥr ḳılıp استقم يا فلان yaʿnī ey felān rāst turġıl dir idi İslām ʿaskerini ṣabır ve ṯebātġa delālet (18) ḳılur idi ularġa ṣabır ḳılsanglar Allahu Teʿālā yardım ḳıladur dir idi İslām ʿaskeri ṣaflanıp cenggа bir işārekġına (19) ḳalġan bir vaḳtde müşrikler hakkıda ceng ḳılış ḳılmas ḥaḳḳıda fikirler muḫtelif idi Ebū Cehil bin Hişām kibi (20) kettleri hemme küç ḳuvvetleri birle ḥalāyıḳlarnı cenggа teşvīḳ ḳılġan ḥālde ʿUtbe bin Rebīʿa ve Hakīm bin Ḫizām kibiler (21) müşriklerni cengdin yanmaḳġa dāvet ḳılur idiler ʿUtbe Ḳureyşni cengdin meʿf ḳılmaḳ üçün özining ḥalīfi (22) ʿAmr bin El-Ḥaḍramīning diyetini köteremen ve kārvāndaki malning ṣemenini tolaymen didi ammā Ebū Cehil bin Hişām bunı (23) ḳorḳançağlıḳ birle ʿayıb ḳıldı ʿUtbening sözini teʿṣīrsiz ḳılmaḳ üçün ve hem müşriklerning ḥamiyetini ḳozġamaḳ üçün ʿAmr (24) bin El-Ḥaḍramīning ḳarındaşı ʿĀmirni ʿAmrning ḳanını ṭaleb ḳılıp müşriklerning arasıda ḳıçḳırmaḳġa emr ḳıldı songra (25) ʿĀmir Ebū Cehilning emri boyunça ḳatıġ āvāz birle واعمراه dip

ḳıçḳırdı bu feryādnı müşrikler anglamaḳ birle ḥamiyetga (26) kilip cenggа ḥāżır boldılar ʿUtbe hem sözi maḳbūl bolmagaç öz fikridin yanıp cenggа teyyār boldı cengdin (27) ilgeri müş-riklerdin El-Esved bin ʿAbdü'l-Esedü'l-Maḥzūmī gāyet kibir ve gurūr birle āşikārā bolup İslām ʿaskerining (28) ḳölidin su içmekga ḳasem ḳıldı muhga Ḥamza muḳābil çıḳıp öltürdi andın (100)keyin ādet boyunça cengg mübāreze (1) ṭarīḳa ile başlandı müşriklerdin ʿUtbe bin Rebīʿa Şeybi bin Rebīʿa Velīd bin ʿUtbe çıḳıp özleri İslām askeridin (2) mübāriz ṭalеb ḳıldılar bularga enṣārdın üç kişi yaʿnī ʿAbdu'llah bin Revāha ve ʿAfrānıng iki oğlı ʿAvf birle Muʿavviz çıḳsalar (3) mu līkin bular mübārizlerning Ḳureyş bolmaḳını şarṭ ḳılgan sebebdin Resūlullah ʿUtbeġa ʿUbeyde bin El-Ḥāriṣ bin ʿAbdu'l-Muṭṭalibni (4) Şeybeġa Ḥamzanı Velīdga ʿAlīni çıḳardı Ḥamza birle ʿAlī uzun müddet ötmey mübārizlerini öltürdiler ʿUbeyde (5) bir ki ʿUtbe bolsa bir ḳadar meydānda yorup her ikisi zor mecrūḥ boldılar şol arada Ḥamza birle ʿAlī ʿUtbeġa ḥamle ḳılıp öltürdiler (6)ʿUbeyde bin El-Ḥāriṣ mecrūḥ bolup putı kesilgen ḥālde Resūlullahning kepesiga alıp barıldı ʿUbeyde kepeġa (7) kirip Resūlullahġa ḳarap Ebū Ṭālib selāmet bolsa idi وصلى حتى نصرى حوله ونذهل عن ابنا تنا والحلائل (8) digen sözigа hemmedin bizning müsteḥaḳḳraḳ ikenligimizni bilür idi digeni mervīdür mezkūr beyt Ebū Tālibning lāmiye-(9)-sidindür maẓmūnı bizler Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmnı mādām el-ḥiyāh ḥimāye ḳılamiz tā ol Żāt-ı Saʿādet-ṣıfātning çevreside (10) yıḳıtılıp öltürülmeyve ḫatun balaçıḳalarımızdın ġāfil bolmay ol żātnı sizlerġa tapşuramiz mu yaʿnī ḥergiz

(11) tapşuramiz digen sözdür ceng ġāyet ḳızıp kitgende Resūlullahnıng ʿUbeydeġa meşġūl bolmaḳġa fırṣatı bolmaġan (12) sebebdin ol Żāt-ı Ḥilm-ṣıfāt ʿUbeydeġa mübārek ḳademiyyeti ḳılıp birip özi ceng meydānıda ḳaraġanı hem mervīdür (13) mübāreze tamām bolġanda Resūlullah yine yengidin ṣafnıng arasıda yürüp İslām yolbaslarını rāst ve tigiz (14) ḳıldı Sevvād bin Garaniyye nām bir enṣārīning ṣafdın çıḳıp turġanını körüp istiḳam yā Sevvād dip ḳolıdaki kiçik tayaḳ (15) birle Sevvādnıng ḳusaḳını boş urġan idi Sevvād ey Resūlullah sen ʿadālet birle mebʿūṯ bolġan ḥālde meni urdung (16) men sendin ḳıṣāṣ alamen didi Ḥażret-i Peyġamber ʿAdālet-maẓhar angā ḳıṣāṣ birmek üçün mübārek ḳusaḳını açġanda Sevvād (17) Resūlullahnıng mübārek ḳusaḳını soydı Resūlullah munıng sebebbini soraġanda Sevvād ey Resūlullah aldımda ölüm ḥāżır-(18)-dur āḫir ʿömride tenim sening teningġa tiksün didim didi bu sebebdin Resūlullah Sevvādġa yaḫşı duʿā ḳıldı Resūlullah (19) ṣaflarnı tigizlegende İslām bahādırlarına men emr ḳılmaġunça hücūm kılmanglar eger sizlerġa müşrik ʿaskerleri hücūm ḳılsa (20) oḳ birle müdāfaʿa kılınglar ular sizlerġa ḳılıç birle hücūm kılmaġunça hücūm ḳılmanglar didi andın keyin yine Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳ (21) birlekepeġa kirdi meẓkūr kepening işikide Resūlullahnı ṣaklap Saʿd bin Muʿāz birle bir neçe enṣār turar idi songra (22) yine İslām yolbaslarınıng ḳaşıġa kilip ularnı ṣabır ve ṣebātġa dalālet ḳıldı şehīdlerġa behişt birle beşāret (23) birdi ḳātillerġa maḳtūlning timür kiyim ḳılıç nīze esbāb ve yaraḳ cabduḳlarını birmekġa vaʿde ḳıldı andın keyin ġāyet

(24) ḳatıḳ ceng başlandı Resūlullah hem kepeġa kirip cengniñg aḥvāliġa ḳarap turar idi Allahu Teʿālādın yardım ve nuṣret (25) sorar duʿā ḳılur idi şubu küni Ramażān-ı Şerīfniñg on yettesi Cumʿa küni idi Bedir Muḥārebesiside Resūlullahnıñg (26) ve hem Aṣḥāb-ı Kirāmnıng iftār ḳılġanları Cāmiʿ-i Tirmizīniñg birinci cildde 94nci safḥada rivāyet kılındı bu ceng (27) uzun söz almadı İslām bahādırları ketteleriġa iṭāʿat ḳılġan sebebdin ve ṣabır ve ṯebātde tağ miṯillik bolġan vechidin (28) Allahu Teʿālānıñg nuṣretiġa müstehaḳḳ bolup müşriklerġa ġālib kildi müşriklerdin 70 kişini öltürdiler yitmiş (101)kişini esīr (1) aldılar öltürülgen müşriklerning içide kettelerdin meşhūr Ebū Cehil bar idi bu ḥabeṯni enṣārdın Muʿāḏ bin ʿAfrā ḳatıḳ (2) cerāḥat ḳılıp kitgen idi soñgra birāderi Muʿavviz kilip ḳılıç birle çapdı Ebū Cehil ölür ḥālde idi soñgra Resūlullah-(3)-nıñg emri birle Muʿavviz Ebū Cehilni tapıp öltürdi ve hem öltürülgen Ḳureyş kettelerinīñg içide Ebūʿ Ubeydeniñg (4) atası Cerrāḥ bar idi bu Cerrāḥnı oġlı Ebūʿ Ubeyde öltürdi Ebūʿ Ubeyde atasınıñg hücūmunı körüp ḳaçsa mu Cerrāḥ anıñg (5) arḳasıdın ḳoġlap yanmağaç Ebūʿ Ubeyde yanıp öltürdi ve hem ularnıñg içide Umeyye bin Ḫalef ve oġlı ʿAlī bar idi (6) Umeyye bin Ḫalef birle oġlı ʿAlīni ʿAbdu'r-raḥman binʿAvf esīr alġan idi ʿAbdu'r-raḥman birle Umeyye arasıda Mekkedeki (7) vaḳtde dostlıḳ bar idi cengniñg āḫīrideʿAbdu'r-raḥman ġanīmet alġan timür kiyimlerni köterip yürgen Umeyye (8) körüp özini esīr almaḳnı ṭalēb ḳıldı eġerʿAbdu'r-raḥman esīr alsa özini köp māl birip ḳutulmaḳını beyān ḳıldı bu sebebdin (9)

ʿAbdu'r-raḥman timür kiyimlerini taşlap Umeyye veʿAlī ata bala iki kişini tutup alıp kitdi şol arada Bilāl bularnı körüp (10) ḳalıp enṣārdın bir neçe kişini yıġıp bularġa hücūm ḳılıp her ikisini öltürdiler şundaġ ḳılıpʿAbdu'r-raḥman ġanīmet (11) alġan timür kiyimleridin ve hem esīrleridin maḥrūm ḳaldı andın keyinʿAbdu'r-raḥman Allahu Teʿālā Bilālġa raḥmet ḳılsun meni (12) timür kiyimlerimdin ve hemesīrlerimdin maḥrūm ḳıldı dir idi Bilālningʿ Umeyye birleʿAlīġa mundaġ ġayrėt körsetmeki ularnıng (13) Bilālġa Mekkede ḥaddin ziyādeʿaẕāb ḳılġanları üçündür ve hem öltürülgenlerning içide Ebu'l-Buḥteri bin Hişām (14) bar idi bu kişini Resūlullah öltürmesġa emr ḳılsa mu özi ḳarşı bolġandın öltürüldi ve hem ularnıng içide Ebū Sufyān-(15)-nıng oġlı Ḥanẓala bar idi ve hem Nevfel bin Ḫuveylid Saʿd bin El-Āṣnıng iki oġlıʿUbeyde birle El-Āṣiʿ Uḳbe bin Ebī Muʿayṭ (16) En-Naḍr bin Ḥārişler bar idi meẕkūrʿUḳbe birle Naḍr esīr alınġan idiler Bedirdin İslām bahādırları yanġanda Resūlullah (17) bularnıng başlarını çapdurdı bu meẕkūrlardın başḳa kişiler hem öltürülgen kişilerning içide bar idiler esīrlerning (18) içide ResūlullahnıngʿammiʿAbbās bin ʿAbdu'l-Muṭṭalib veʿamek-zādeleriʿUḳeyl bin Ebī Ṭālib Nevfel bin Ḥārişler bar idi enṣār (19) Raḍıyallahu Teʿālāʿ Anhum ʿAbbāsnı fidyesiz ḳoyup birmekçi bolsa mu likin Resūlullah ḳabūl ḳılmadı taḥīʿAbbāsġa hiç bir esīrġa ḳılmaġan (20) ḳatıġlıḳ ḳıldı olʿAbbāsdın birāder-zādeleriʿAḳīl birle Nevfelning ve ḥalīfiʿUtbe binʿAmr fidyesini aldıʿAbbās evvelde (21) mening bu ḳadar fidye birmekġa mālım yoḳ dise mu likin Resūlullah

Ümmü'l-Faḍlda ḳoyup çıḳan mālларnıñg ḳaydasen cengġa çıḳanda (22) Ümmü'l-Faḍlġa bir munça filni birip men olsam Faḍlġa şol ḳadar ʿAbdu'llahġa şol ḳadar ʿUbeydüllahġa şol ḳadar birersen dime-(23)-diñg mu didi ʿAbbās mundaġ ḥayrān bolup bu sözni Ümmü'l-Faḍldın başḳa hiç bir kişi bilmes idi Ḥaḳḳ peyġamber ikensin dip (24) İmān kiltürdi ve hem esīrlerniñg içide Resūlüllahnıñg küyö oġlı Zeynebniñg iri Ebū'l-ʿĀṣ bin Er-Rebīʿ hem bar idi Ebū'l-ʿĀṣ-(25)-nı ḳutḳazmak üçün ḫatun Zeyneb anası Ḫadīce ṭarafıdın zifāf kiçeside birilgen boynıġa asıldurġan mercān (26) incülerini ibergen idi Resūlüllah munı körüp köñgli bik yumşadı fevḳal-ʿāde içi aġırıp Aṣḥāb-ı Kirāmlardın Zeynebniñg (27) mercānnı almay Ebu'l-ʿĀṣnı āzād ḳılmaḳlarnı ṭaleb ḳıldı Aṣḥāb-ı Kirāmlar cān ve dili birle ḳabūl ḳıldılar bu sebebdin Ebū'l-ʿĀṣ (28) fidyesiz āzād ḳılındı Zeynebni ibeṭedurġan şarṭ birle āzād ḳılındı soñgra Zeyd bin Ḥārise (102)birle enṣārdın bir kişi Zeynebni (1) alıp kildiler Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem Zeynebni biʿsetdin ilgeri birgen idi ve hem ol Ebū'l-ʿĀṣnı yaḫşi körer idi çünki(2) Resūlüllahġa vaḥy kilip ḫalḳı tevḥīdġa daʿvet ḳılġanda Ebū Lehebniñg iki oġlı Resūlüllahnıñg iki ḳızı Ümmü Gülsūm (3) Rukiyeni ṭalāḳ ḳılġan idiler Ebū'l-ʿĀṣġa hem Zeynebni ṭalāḳ ḳılmaḳġa delālet ḳılsalar mu ṭalāḳ ḳılmadı belki Ebū'l-ʿĀṣ Zeynebni (4) ṭalāḳ ḳılmaḳġa delālet ḳılsalar mu ṭalāḳ ḳılmadı belki Ebū'l-ʿĀṣ Zeynebni hiç bir ḫatunġa tigişmesligini beyān ḳıldı şunıñg üçün (5) Resūlüllah bunı her vaḳtde medḥ ḳılur idi Ebū'l-ʿĀṣ Feṭḥ-i Mekkeniñg aldıda İslām ile müşerref bol-

ġanda Resūlullah Zeyhebni (6) ilgeri nikāḥ birle özigа birdi ve hem esīrlerdin ʿAmr bin Ebī Sufyān idi ʿAmr bin Ebī Sufyānnı Ebū Sufyān ḳutḳuzup (7) almadı bir vaḳtde ensārdın Saʿd bin El-Nuʿmān nām bir kişi Mekkeġa ʿumre üçün kilgende ʿAmr üçün ol Saʿdnı (8) esīr aldılar soñgra Resūlullah ʿAmrnı āzād ḳılıp anıñg birebiriġa Saʿdnı yandurdı ve hem esīrleriñg içide Süheyl bin ʿAmr (9) bar idi Süheyl bin ʿAmr Ḳureyşniñg füṣaḥātlarıdın idi ʿÖmer bin El-Ḫaṭṭāb ey Resūlullah mañga ruḫṣat birgil uşbu kişiniñg (10) tişlerini soġurup alıp atay ta ki mundın keyin seniñg żarārıñgġa söz ḳılmasun didi Resūlullah ʿÖmerü'l-Fārūḳġa (11) andaġ ḳılma men andaġ ḳılmaḳġa ruḫṣat birmeyman Süheyl bu vaḳtġıça bizniñg żarārımızġa söz ḳılġan bolsa mundın keyin İnşāallah (12) biziñg nefʿimizġa söz ḳılur didi der-vāḳiʿdut vāḳıʿasıda meẕkūr Süheylniñg İslāmġa tola zor ḫızmetleri yitikdi ve hem (13) esīrlerde Velīd bin El-Velīd bar idi bunı ḳarındaşları Ḫālid birle Hāşim ḳutḳuzup aldılar Mekkeġa yanġanda İslāmnı (14) ḳabūl ḳılmadı añga ḫalāyıḳlar andaġ bolsa fidye birişdin ilgeri İslāmnı ḳabūl ḳılsañg yaḫşi bolur idi dise-(15)-ler ol Ẕāt-ı Himmet-ṣıfāt Velīd ḳorḳup İslāmnı ḳabūl ḳıldı dimekleridin ḳorḳdum dip cevāb birdi ve hem esīrlerde (16) Es-Sā'ib bin Yezīd ve Vehb bin ʿUmeyrü'l-Caḥmī ve Musʿab bin ʿUmeyrniñg birāderi Ebū ʿAzīz kibi meşhūr kişiler bar idi ve cengde İslām (17) ʿaskeridin öltürülgen kişi on tört idi ceng tükengende Resūlullah müşriklerniñg cüẕẕelerini yıġdurup Bedirniñg (18) ḳuduḳlarıġa taşlap kömdürdi bularnı kömüşdin ilgeri Resūlullah bularġa ḳarap

yā ʿUtbe bin Rebīʿa ve yā Şeybe bin (19) Rebīʿa veyā falān ve yā felān هل وجدتم ما وعد ربكم حقا فانی وجدت ما وعدنی حقا digen mervīdür soñgra üç kün (20) Bedirde ṭurup ġanīmet ve esīrni alıp Medīne-i Münevvereġa revān boldı Medīne ehliġa beşāret birmek üçün ʿĀliyye ehliġa (21) ʿAbdu'llah bin Revāḥanı Sāfle ehliġa Zeyd bin Ḥārişeni iberdi ʿĀliyye digen Medīneniñg kün çıḳış ṭarafıdur ammā Sāfle (22) Medīneniñg kün patış ṭarafıdur medīnedeki Yahūdiler birle münāfıḳlar Medīne Müselmānlarını neçe nevʿ sözler birle teşvīşġa (23) tüşürüp turġan bir ḥālde meẕkūr ʿAbdu'llah birle Zeyd Medīne müselmānlarıġa tükemen ve hem unutulmas derecede bir hursend-(24)-lik haberini alıp kildiler Zeyd bin Ḥārişe Medīneġa kilgen ḥālde müselmānlar Resūlullahnıñg ḳızı Ruḳiyeni kömüp yanġan (25) idiler tenbīh añglaġıl ki zamān-ı risāletde ve selef-i ṣāliḥīnniñg vaḳtleride meyyitni defn ḳılmaḳġa ġāyet aldurur idi (26) ḥattā ki kiçede vefāt ḳılsa tañg atġunça saḳlamay defn ḳılur idiler bu zamāndaki dik yıraḳ yirlerdin ʿulemā ve ṣaliḥā ve şüyūhlarnı (27) ḥaṭ birle ḳıçḳırıp ular kilgünçe bir kün iki kün saḳlamaḳ yoḳ idi meyyitni aldılarap yumaḳ pāk ḳılmaḳ ve ḫoşbūy (28) ḳılmaḳ ve aḳ nerse birle yurmaḳ aldırap defn ḳılmaḳ Resūlullahnıñg sünnet-i seniyyeleridindür ve hem Resūl-i Ekrem (103) Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem (1) ḥużūr-ı ʿālīleriġa bir cenāzenialıp kilseler bu meyyitniñgḳarżı bar mu yoḳ mu idi dip eger ḳarżı bolmasa añga ṣalāt-ı cenāzé ḳılunur (2) idi ve eger ḳarżı bolsa özi ṣalāt-ı cenāzéni oḳumay ṣaḥābelerġa oḳumaḳġa iẕin ḳılur idi Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem-(3)

niñg medyūn kişiġa ṣalāt-ı cenāze oḳumaġanınıñg sebebi Resūlullahnıñg namāzı bolsa şefā'atdür oi Żāt-ı Nübüvvet-ṣıfāt-(4)-nıñg şe fā'ati lāzım ve maḳbūldür ammā medyūn bolsa ger dīndeki ḳarżġa gerdür tā farżnı anıñg ger dīndin edā (5) ḳılınmay behiştġa kirmeydür bu sebebdin Resūlullah medyūnnıñg namāzını oḳumas idi ve Allahu a'lem bu söz arada azġına münāsebet birle (6) ziyāde ḳılındı bolsa bu sözniñg ḥāli bu imes idi bu mes'eleni İslām Ḳānūnı nām kitābımızda tefżīlā beyān ḳılamiz İnşā allah (7) İslām 'askeri Bedirdin yanıp Ṣafrāġa yetkende Resūlullah ġanīmetlerni piyādeġa bir ḥiṣṣe atlıḳlarġa üç ḥiṣṣe ḳılıp (8) taḳsīm ḳıldı Resūlullah emr ḳılġan ba'żı bir iş üçün cenġġa ḥāżır bolalmaġan kişilerġa hem naṣībe birildi 'Osmān bin 'Affān (9) cenġġa çıḳmaḳnı ṭalēb kılsa mu Ruḳiye ḳatıḳ bī-tāb bolġan sebebdin Resūlullah ol żātnı alıp çıḳmadı (10) Ebū Lübābeni Revāḥadın Medīneġa vālī ḳılıp ibergen idi 'Āṣım birle 'Adiyni Ḳubā' birle 'Āliyyede ḳaldurġan idi Ḥāriṣ (11) bin Ḥāṭıbnı 'Amr bin 'Avf ḳabīlesi ḥaḳḳıda añglanġan bir vāḳı'a üçün ibergen idi Ḥāriṣ bin Ṣımme birle Ḫavvāt bin Cübeyr (12) 'askerġa yiteşalmay Revāḥada kalġan idiler Talḥa bin 'Abdu'llah birle Sa'īd bin Zeydlerni cāsūslik üçün ayırılıp ceng (13) tügegende 'askerġa kilip aytdılar mana uşbu kişilerġa başḳalar kibi naṣībe birildi bu meẓkūrdın başḳa Bedirde şehīd (14) bolġan on tört kişiġa hem birildi Medīne ḫalḳı Bedir ġāzīleriniñg aldıġa ġāyet ḫursendlik birle çıḳdılar kiçik (15) balalar ve dīdekler Medīneniñg köçeleride şi'r ve ebyātlar oḳup ḫursendlikdin nime iş ḳılışlarını bilmey yürüdiler Medīne-

(16)-de ve etrāfda bolġan İslām düşmenleri bu muẓafferiyyetdin ġāyet ġam-nāk ve bī-nihāyet melāl boldılar İslām şevketi ve ḳuvveti ziyāde (17) boldı şubu vāḳı'adın ḳeyin Medīne ḫalḳıdın bir neçe kişiler İslāmnı ḳabūl ḳıldılar Ḫazrec ḳabīlesiniñg re'īsleridin meşhūr (18) 'Abdu'llah bin Ubey bin Selūl ve hem ol kişiġa irgeşgen kişiler İslāmnı ẓāhir ḳabūl ḳıldılar ammā Ḳureyş müşriklerīniñg (19) rūḥları tola patladı gūyā ki ular āsmāndın yerġa tüşdi 'Arab ḳabīlelerīniñg arasıda i'tibārları kemdi (20) çünki Ebū Cehil bin Hişām 'Utbe bin Rebī'a Şeybe bin Rebī'a 'Ukbe bin Ebī Mu'ayṭ kibi zor re'īsler öltürüldi (21) RESŪL-İ EKREM ṢALLALLAHU 'ALEYHİ VE SELLEMNİÑG ESĪRLERNİÑG ḤAḲḲIDA AṢḤĀB-I KİRĀM BİRLE MEŞVERET ḲILĠANINIÑG BEYĀNI (22) Resūlullah esīrler ḥaḳḳıda nime iş ḳılmaḳ üçün Aṣḥāb-ı Kirām birle meşveret ḳıldı Ḥażret-i Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddiḳ Ey Resūlullah (23) biz ularnı māl berāberiġa āzād ḳılalı ular ḥāzırda bizleriñg düşmenlerimiz bolsalar muniñg sebebniñg birle hidāyetġa (24) kilip sañga mu'ayyen ve nāṣır bolsa iḥtimāli bar didi Sa'd bin Mu'az birle 'Abdu'llah bin Revāḥa hem bu fikirġa ḳoşuldı ammā 'Ömer bin El-Ḫattāb (25) Ey Resūlullah bular seni tekẕīb ḳıldılar seni ve aṣḥābıñgnı vaṭanlarıdın ḳoġladılar mañga öz ḳarındaşımnı birgil Ḥamzaġa (26) hem öz ḳarındaş 'Abbāsnı birgil 'Alīġa hem ḳarındaş 'Aḳīlni birgil bizler ularnı öltüreli bu esīr alınġan kişiler (27) bolsa küfüriñg imāmları ve ketteleri bularnı elbette öltürmek kerek didi Resūlullah (104)bu iki ẕātnıñg fikir ve re'ylerini (1) ḥürmet ḳıldı her ikisiniñg iḫlāṣ ve yaḳınları üçün teşekkür ḳıldı andın keyin bular-

ġa ḳarap Ey ʿÖmer sen Ḥażret-i Nūḥ ʿAleyhi's-Selām kibi (2) sengdildürsen çünki Nūḥ ʿAleyhi's-Selām kāfirlerġa رب لا تذر على الارض من الكافرين ديارا dip duʿā ḳıldı Ey Ebū Bekir sen (3) Ḥażret-i İbrāhīm kibi yumşaḳ köñgüldürsen çünki İbrāhīm ʿAleyhi's-Selām فمن تبعنى فانه منى ومن عصانى فانك غفور رحيم dip duʿā (4) ḳıldı didi ammā Resūlullah özi Ebū Bekirü's-Ṣıddiḳniñ söziġa ḳoşuldı esīrlerdin fidye alunurġa toḫtadı her kişiniñ fidyesi öz (5) ḥāliġa ḳarap miñg tengedin tört miñg tengeġıça boldı (6) ḲUREYŞ MUŞRİKLERİNİÑG ĠAM-NĀK VE MELĀL BOLĠANINIÑG BEYĀNI (7) Ḳureyş müşrikleri Mekkeġa yanġanda bir ay müddet ölükleriġa yıġa zārı ḳıldılar soñgra düşmenleriniñg ḫursend bolışıdın ḳorḳup yıġa (8) zārını terk ḳıldılar esīrlerni ḳutḳazmaḳ üçün köp fidye soraydur dip tola aldılar mu El-Muṭṭalib bin Vedāʿ nām bir kişi (9) çıdayalmay maḫfī sūretde Mekkedin Medīneġa barıp atasını tört miñg tenge birip ḳutḳuzup alıp kildi bundın keyin her ḳaysı-(10)-lar birdin ikidin Medīneġa barıp esīrlerini ḳutḳuzup alıp kildi fidyebirmekġa ḳuvveti yoḳ baʿżı kişiler fellsiz āzād ḳılındılar (11) oḳuş yazış birgen kişilerniñg her biri on balaġa sabaḳ ve ders birip şubu balalarġa yazış oḳuşnı taʿlīm ḳılġandın (12) keyin āzād ḳılındılar ve baʿżıları Mekkedeki ehl-i İslām esīrleri birle tebdīl ḳılındı Bedir Muḥārebesi Ḳureyş müşrikleri birle ehl-i İslāmnıñg (13) arasıda bolġan zor muḥārebelerniñg hemmedin ilgerikisidür bu muḥārebede İslām ʿaskeri Cenāb-ı Allahnıñg ʿināyet ve nuṣreti-(14) niñg sāyeside ve Aṣḥāb-ı Kirāmlarnıñg īmān ve yaḳınlarınıñg ve ġebāt ve ṣabırlarınıñg bereket ve ḫāsiyetleri birle özleri

dik (15) üç çendān bolġan mükemmel müsellaḥ müşrek ʿaskerlerigа ġālib kildiler Bedir muḥārebesi ḥaḳḳıda Allahu Teʿālā Enfāl Sūresini tüşürüp (16) cengdeki ġalebetniñg özininiñg yardımı birle bolġanını beyān ḳıldı Bedir esīrleridin fidye almaḳ Cenāb-ı Allahu Teʿālā ve Taḳaddesniñg (17) emīr ve fermānı birle bolmay Resūlullahniñg öz ictihādı birle bolġan idi şubu sebebdin Resūlullah bu bārede Aṣḥāb-ı Kirām birle meşveret (18) ḳıldı bu ḫuṣūṣda Allahu Teʿālā şubu sūrede 67nci 68nci 69ncı āyetlerde ehl-i İslāmniñg müşriklerdin fidye (19) almaḳlarınıñg ḫaṭā ikenligini dünyānıñg māllarıġa aldanıp bundaġ müşriklerni saḳ selāmet tuyup birmek ulardın fidye (20) almaḳ kerek imesligini beyān ḳıldı maʿa-haẕā mücteḥidniñg ictihādı üçün ʿaẕābġa müsteḥaḳḳ imesligini beyān ḳılıp ehl-i İslāmġa (21) fidyedin kilgen mālnı mübāḥ ḳıldı meẕkūr āyetler uşbudur

ماكان لنبي ان يكون له اسرى (22) حتى يثخن في الارض تريدون
عرض الدنيا والله يريد الاخرة والله عزيز حكيم لولا كتاب
من الله سبق لمسكم فيما اخذتم (23) عذاب عظيم فكلوا مما غنمتم
حلالا طيبا واتقوا الله ان الله غفور رحيم

bu āyetlerniñg maẕmūnı hiç (24) bir peyġamberġa zemīnde ḳatlni köp ḳılmay ve ol peyġambernіñg şevketi ve ḳudreti meşhūr bolmay añga fidye alınadurġan esīrniñg (25) bolaşı lāyıḳ ve sezāvār imesdür taḫtı şevket ve ḳuvvet meşhūr bolmasdın ve ḳatlni köp ḳılmasdın bir kibi hemmedin ilgeriki (26) cengde fidye alınadurġan esīrler bolmaydur sizler bī-beḳā hiç nerseġa arzımaydurġan dünyānıñg metāʿīni irāde ḳıla-(27)-sizler ve Allahu Teʿālā üçün āḫiretniñg şevābını irāde ḳıladur ve Allahu Teʿālā

ġālibdür özining dostlarını düşmen-(28)-leriġa ġālib ḳıladur Allahu Teʿālā Ḥakīmdür bendelerġa egerçi derḥāl aġır ve açıḳ (105)bolsa mu līkin ʿāḳıbetde ḥaddin ziyāde menfaʿatlik (1) nerselerġa fermān ḳıladur eger Allahu Teʿālādın ilgeri neḥy ṣarīḥsiz ʿaẕāb ḳılmaymen yaki nādānlıḳ birle bir nā-meşrūʿ işni ḳılınsa mevāḫaẕe (2) ḳılmaymen yaki ehl-i Bedirġa ʿuḳuviyyet ḳılmaymen yaki ġanīmetni Muḥammedning ümmetiġa ḥelāl ḳıldım digen ḥükm ötmese idi elbette sizlerġa (3) alġan fidyening sebebi birle Allahu Teʿālā ṭarafıdın kette ʿaẕāb nāzil bolur idi sizlerġa imdi ġanīmet ve fidye ḥelāl ṭayyibdür (4) andın keyin Hüdādın perhīz ḳılınglar taḥḳīḳ Allahu Teʿālā günāhnı maġfiret ḳılġuçıdur ve raḥmet ḳılġuçıdur digen kelām (5) ḥikmet-i intiẓāmdur Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem uşbu āyet nāzil bolġanda eger ʿaẕāb nāzil bolsa ʿÖmerdin başḳa kişi necāt (6) tapmas idi digeni mervīdür

(7) KEDER MUḤĀREBESİNİNG BEYĀNI

(8) Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem Bedir muḥārebesidin ḳaytıp Medīne-i Münevverede bir neçe kün turġanda Benī Süleym ʿArablarınıng muḥārebeġa (9) teyyār bolġanlarını anglap bularġa muḳābil turup çıḳdı Medīne-i Münevverede İbn-i Ümmü Mektūmnı nāyib ḳıldı ʿalem Ḥażret-i ʿAlīning ḳolıda (10) idi līkin bu seferde ceng bolmadı İslām ʿaskeri müşriklerning keder nām sözleriġa barıp tüşgen sebebdin bu muḥārebeġa keder muḥārebe-(11)-si diyilür taḫi bu ġaẕveni Benī Süleym Ġazvesi hem dirler İslām ʿaskeri kederde üç kün müddet turup ceng bolmay yandılar

(12) SEVĪḲ ĠAZVESİNİÑG BEYĀNI

(13) Mekke müşrikleri Bedirdin maġlūb bolup yanġaç Mekkede kette re'īs bolup ḳalġan Ebū Süfyān bin Ḥarb Resūlullah birle ceng (14) ḳılmaḳġa nezr ḳılġan idi şol nezriside turup vefā ḳılmaḳ üçün 200 ʿasker teyyār ḳılıp Medīneġa revān boldı ehl-i İslām-(15)-nıñg aḥvāllerini bilmek ve hem yardım soramaḳ üçün Benī Naḍīr yahūdīleriġa barıp meẕkūr Benī Naḍīrniñg kettesi Ḥayā bin Aḫṭab birle körüş-(16)-mekçi bolsa mu meẕkūr Ḥayā ḳabūl ḳılmadı soñgra Sellām bin Mişkem birle körüşüp sözleşdi bulardın hiç bir fā'ide köralmaġan (17) sebebdin İslām bahādırları birle ceng ḳılmaḳġa cür'et ḳılmadı şundaġ bolsa mu ḳasemiġa vefā ḳılmaḳ üçün bir neçe kişini Medīneniñg (18) ḫurmālarıġa ot yaḳıp küydürmek üçün iberdi bu sebebdin meẕkūr müşrikler Medīneġa yaḳin kilip bir neçe toḳ ḫurmā yıġaçlarıġa ot (19) ḳoyup küydürdiler Medīne ḫalḳıdın iki kişi uçrap ḳalıp ol iki kişini müşrikler öltürdiler Resūlullah bunı añglap 200 ʿasker (20) birle Ebū Süfyānnı ḳoġlap çıḳdı Medīne-i Münevverede Beşīr bin Abdu'l-Münzirni nāyib ḳıldı līkin arada ceng bolmadı çünki müşrik ʿaskeri (21) ġāyet aldılarap ḳaçdı ḥattā ki atġa aġır kilmesün dip ozuḳ talḳanlarını taşlap ḳaçdı müşriklerniñg ozuḳı köpraḳ talḳan (22) idi İslām ʿaskeri bu ozuḳnı ġanīmet alġan sebebdin meẕkūr ġazveni Sevīḳ Ġazvesi dirler sevīḳ dip talḳannı dirler Sevīḳ (23) Ġazvesi zi'l-ḥiccениñg ol ṭaraflarıda idi

(24) BENĪ ḲAYNUḲĀʿ ĠAZVESİNİÑG BEYĀNI

(25) Bedirde ehl-i İslāmnıñg ġālib bolġanı Medīnedeki ʿumūmen

yahūdīlerġa ve ḫuṣūṣen Benī Ḳaynuḳā yahūdīleriġa tola bik te'-
sīr ḳıldı (26) bular ehl-i İslāmnıñ mundaġ zor ġalebetleriġa
ġāyed ḥased ḳıldılar aradaki ʿahdlerini unutup ehl-i İslāmġa
münāsib imes (27) baʿżı ḥareketde boldılar bir vaḳtde Benī
Ḳaynuḳā bāzārıġa barġan bir enṣāriyye ḫatunnı düşnām ḳılıp
anıñ ābrūyını (28) tökdiler Resūlullah bunı añglap Benī Ḳay-
nuḳaʿnı meẕkūr bāzārda yıġıp naṣīḥat ḳıldı ve ʿahdleriġa turmaḳ-
(106)ġa fermān ḳıldı (1) ularnıñ ehl-i İslām ḥaḳḳında yaman yaramas
ḥareketleriniñ ʿāḳıbeti yaman bolışını bildürdi bular Resūlul-
lahnıñ naṣīḥatını ḳabūl ḳılmay (2) ol Ẕāt-ı Nübüvvet-ṣıfātġa
til uzatıp ol ẕātnıñ sözleriniñ rūʿya söz ḳıldı sen bizlerni
öz ḳavmiñġa ḳıyās (3) ḳılma ularġa ġālib kilmek birle لاقتالنا
ularġa bolsa ceng bilmeydurġan ḫalḳdur bizler birle ceng
ḳılsañ bizleriniñ kim ikenligimizni (4) bilesen didiler der-
vāḳiʿ Benī Ḳaynuḳaʿ bahādır cengġa üste ġayretlik ḫalḳlar idi
Resūlullah her ne ḳadar ṣulḥni yaḫşi köre-(5)-durġan bir Ẕāt-ı
Ḥilm-ṣıfāt bolsa mu līkin mundaġ ḫalḳdın bir yaḫşılıḳ çıḳmaġan
sebebdin her ḳaçan bolsa bular birle bir çalışıp (6) körmey
mümkin bolmaġan vechiden bular birle ceng ḳılmaḳ üçünʿasker
teyyār ḳılıp Şevvāl ortalarıda bularnıñ ṭarafıġa revān boldı
(7) Medīne-i Münevverede Ebū Lübābeni nāʾib ḳıldı ʿAlemni Alla-
hu Teʿālānıñ cürʾetlik yolbası Ḥamzaġa birdi Yahūdīler Resū-
lullahnıñ ʿasker (8) teyyār ḳılġanını añglap ḳorġanlarıġa ki-
rip aldılar İslām yolbasları bularnı 15 kün müddet muḥāṣara
ḳıldılar soñgra yahūdīler (9) ceng ḳılmaḳdınʿācizliġini bilip
Resūlullahdın ṣulḥ soradılar bu sebebdin hemme māl ve mülkle-

rini ḳoyup faḳaṭ ḫatun ve bala-(10)-larını alıp Medīne-i Münevveredin köçmek şarṭı birle ṣulḥ ḳılındı bularnı Medīnedin çıḳarmaḳġa ʿUbāde Es-Ṣāmitni buyuruldı (11) Ḥażret-i ʿUbāde ularnı üç kün müddetde çıḳarıp tamām ḳıldı ular Medīne-i Münevveredin çıḳıp Şāmda ʿUẓʿāt digen mekānġa (12) kitdiler Benī Ḳaynuḳāʿ yahūdīleriniñg özleriġa maḫṣūṣ zemīnleri bolmay Ḥazrec Ḳabīlesiġa ḥalīf idiler ular ticāret ve ṣanāʿat (13) birle maʿīşet ḳılur idiler bularnıñg köpraḳı zerger idiler bular yette yüz bahādırdın ʿibāret idi Benī Ḳaynuḳāʿ yahūdīleridin alınġan ġanīmet-(14)-niñg ḫamsīni Resūlullahġa çıḳarılıp bāḳiʿ ḳalġanını ʿaskerġa taḳsīm ḳılındı Ḳaynuḳāʿ yahūdīleri ilgeridin Ḥazrec Ḳabīle-(15)- siniñg ketteleridin ʿUbāde bin Es-Ṣāmit bularnıñg Resūlullahġa muḳābil bolup ehl-i İslāmġa münāsib imes yaramas işlerni (16) ḳılġanını körüp bular birle münāsebet rişтesini kisdi ammā ʿAbdu'llah bin Ubey bolsa münāfıḳ bolġaç men ularnı taşlamay-(17)-men baʿżı bir vāḳıʿalar peydā bolup ularnıñg yardımlarıġa muḥtāc bolsaḳ iḥtimāli bar dip ular birle rābıṭnı üzmedi

(18) ḲIBLENİÑG BEYTÜ'L-MUḲADDESDİN KĀBETU'LLAHĠA YÜTKELGENİÑG BEYĀNI

(19)Uşbu yılı Māh-ı Şaʿbānda ḳıble Beytü'l-Muḳaddesdin Kāʿbetu'llahġa yütkeldi Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Selllem Mekkedeki vaḳtde Resūlullah (20) Beytu'llahġa ḳarap namāz oḳur idi Medīneġa kilgende on alta on yette ay müddet Beytü'l-Muḳaddesġa ḳarap namāz oḳudı Resūlullah-(21)-nıñg dili babası İbrāhīm ʿAleyhi's-Selāmnıñg ḳıblesi bolġan Kaʿbetu'llahġa te-

veccüh ḳılmaḳnı ṭaleb ve ārzū ḳılur idi Allahu Teʿālā özinīñg Resūli ümīd (22) ḳılġan kaʿbeni ḳible ḳılıp Baḳara Sūreside bir neçe āyet nāzil ḳıldı ḳibleni yütkemekniñg sebebi ḫalāyıḳlarnı imtihān ḳılmaḳ (23) idi der-vāḳiʿ bu vāḳıʿa ḫalāyıḳlarġa zor fitne boldı īmānı süst baʿżı müselmānlarnıñg īmāndın çıḳmaḳlarıġa hem sebeb boldı münāfıḳ-(24)-lar ve yahūdīler müşrikler bu vāḳıʿa birle ḫalāyıḳlarnı ġāyet teşvīşġa ve teşreddüdġa saldılar müşrikler Muḥammed Beytü'l-Muḳaddesni taşlap Kaʿbeġa (25) ḳaradı uzun müddet ötmey ata babalarınıñg dinigа ḳaytadur dīdiler yahūdīler Muḥammed eger Ḥaḳḳ peyġamber bolsa idi başḳa peyġamberler (26) kiltürgen ḳibleni taşlamas idi ol Muḥammed Ḥaḳḳ peyġamber imesdür dīdiler münāfıḳlar Muḥammed müterēddid bolup ḳaldı nime iş ḳılışını bilmey (27) birdem bir yirġa yine bir dem yine bir yirġa ḳarap namāz oḳuydur dīdiler ammā īmānları kāmil rāst müselmānlar bolsa aṣlā şekk ḳılmay belki īmān-(28)-ları ziyāde bolup turdı çünki bular hāhī Beytü'l-Muḳaddes ve hāhī Kaʿbeniñg orun ve taşlarıġa hiç bir ḫuşūşiyet ve ḳudsiyet (1) bolmaġanını ularnıñg muḳaddesliki (107) Allahu Teʿālāġa nisbet ve iżāfe ḳılınġan sebebdin ġına bolġanını Allahu Teʿālā özi ḫāhlaġan (2) mekānı özigа nisbet birip şubu mekānġa yüz kiltürmekni bir ʿibādet ḳılmaḳġa iḫtiyārlik bir ḳadar muḫtār ikenini özinīñg (3) bendelerini ʿibādet ḳılġan ḥālde ḫāhlaġan ṭarafġa ḳaramaḳġa fermān ḳılmaḳġa ḳudretlik biʀ ʿAzīz Ḥakīm ikenini tola yaḫşı bilür (4) idiler şubu sebebdin Beytü'l-Muḳaddesni taşlap Kaʿbeġa yüz kiltürmekġa maʾmūr bolġanda سمعنا واطعنا dip cān düvelleri (5) birle ḳabūl

ḳıldılar münāfıḳlar ve yahūdīler ve müşrikler kibi ḳıyl ü ḳālniñg ġubārını āsmānġa saġmadılar nā-şāyeste sözġa aġız açmadılar Allahu Teʿālā(6) Baḳara Sūreside münāfıḳ ve yahūdī ve müşriklerniñg mundaġ nā-şāyeste sözlerni ḳılmaḳlarını taḫtı ḳıbleni yütkemesdin sorlıġa (7) beyān ḳılıp ularga biredurġan cevābnı hem taʿlīm ḳıldı

(8) RAMAẒĀN-I ŞERĪFNIÑG RŪZESINIÑG FARẒ BOLĠANINIÑG BEYĀNI

(9) Şubu ikinci yılı Şaʿbān ayıda Allahu Teʿālā ehl-i İslāmġa Ramaẓān ayıda rūze tutmaḳnı farż ḳıldı bu bārede Baḳara Sūresi bir neçe (10) āyet nāzil ḳılıp rūze nimedinʿibāret ikenligini kimlerġa mecbūrī sūretde farż ve kimlerġa ruḫṣat bar ikenligini ruḫṣat (11) bolġanda kimler keyin ḳaẓā ḳıladur kimler fidye birmek birle ḳaẓā ḳılmaḳdın ḳutuladur beyān ḳıldı Ramaẓān rūzesiniñg münāsebeti (12) birle fitre ṣadaḳası hem vācib ḳılındı

(13) ZEKĀTNIÑG FARẒ BOLĠANINIÑG BEYĀNI

(14) Şubu yılı ehl-i İslāmġa zekāt farż ḳılındı bu vaḳtġıça ṣadaḳa ve infāḳ farż ḳılınsa mu ḫāhi Allahu Teʿālā Kurān-ı Kerīmde ve ḫāhi Resūl-i (15) Kerīm Ḥadīṯ-i Şerīfde ḫalāyıḳlarnı infāḳ ve iḥsānġa teşvīḳ ve delālet ḳılsa mu nişābnıñg miḳdārı zekātnıñg miʿyārı (16) beyān ḳılınmaġan idi zekāt bolsa İslāmnıñg ġāyet kette rüknleridindür İslāmda zekātnıñg vācib bolġanıdın ol (17) İslāmnıñg ictimāʿi bir dīn ikenligi her kişi özinіñg işini rāstlap başka kişiler birle işi bolmay yürümey belki aġniyālar (18) fuḳarālarnıñg aḥvālidin ketteler kiçiklerniñg ḥācetleridin ḫaber aladurġan bir millet ikenligi rū-

ǧen maʿlūm boladur Ḳurān-ı Kerīm zekātnı (19) hemīşe namāznıñg arḳasıdın zikr ḳıladur infāḳ ve iḥsān ḳılmaǧan kişilerni mālınıñg zekātını birmegen ǧanīlerni ǧāyet (20) ḳatıḳ sūretde ḳorḳutadur zekāt farż-ı ʿayndur zekāt birmegen kişiler Ḳurān-ı Ḥakīmniñg naẓarıda kāmil mü'minlerdin sanalmaydur tenbīh (21) āgāh bolġıl ki zekāt Ḳurān-ı Ḥakīmde hemīşe Īmān namāz birle bir yirde zikr ḳılanadur biz ehl-i İslām şubu Ḳurān-ı Kerīmni Allahu Teʿālādın (22) nāzil bolġanı bir muḳaddes kitābdur dip çın köñglimiz birle iʿtiḳād ḳılıp turup şubu zekāt bāreside tola suhūlet-(23)-lik ḳılamiz biz ehl-i İslām namāz zekāt rūze ḥacc işlerini ġāyet rāst iʿtiḳād birle ve bī-nihāyet iḫlāṣ birle ḳılmaḳımız (24) fevḳalʿāde żürūr idi anı ḳılmaymiz köplerimiz māldın ayrılġumiz kilmey biralmaymiz ve baʿżı zekāt biredurġan ḥīle (25) birle biredürler aşılsız süst rivāyetlerġa toġrı ḳilıp ḥīle şerʿiyye ḳılġan bolup zekātdın ḳutuladurlar baʿżı ehl-i ʿilmniñg (26) bürhānsız delīlsiz felsefesi birle Ḳurān-ı Ḥakīmni taşlanadur zekāt ḥīle birle edā ḳılınsa zekātdın bolġan maḳṣad ḥāṣıl (27) bolmaydur ḥīle birle ʿibādet ḳandaġ ʿibādet boladur ʿibādetde niyyetniñg ḫāliṣ bolmaḳı ẓāhir birle bāṭılnıñg müvāfıḳ bolmaḳı (28) şarṭ imes mu ve hem zekāt birgüçiler zekātnı öz maṣraflarıġa birmekleri ġāyet żarūr-
(108)dur alġuçılar zekātġa müsteḥaḳḳ bolmay (1) özi bay bolup turup fel ve mālnı yaḫşi körgen sebebdin men müsteḥaḳḳ dip aladur şubu işlerniñg hemmesi ḫāhi birgüçide ve ḫāhi (2) alġuçıda Īmānnıñg süstliġıdın bolsa kerek eger Īmān süst bolmasa birgüçi ḥīle ḳılmas idi alġuçı yalġan sözlemes idi Vallahu aʿlem

(3)ʿĪD NAMĀZINIŊG MAŞRŪʿ BOLĠANINIŊG BEYĀNI

(4) Şubu yılı Allahu Teʿālā ehl-i İslāmġa ʿīd namāzını meşrūʿ ḳıldı Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem Ḳaynuḳāʿ ve Sevīḳ Ġazvelerid̲in (5) fārig̲ bolup Zi'l-ḥicceniŋg onı bolġanda Medīneniŋg ḫalḳını yıġıp iki rekʿat namāz oḳudı mana şubu birinci defʿa oḳulġanʿīd (6) namāzı idi uşbuʿīdde Resūlullah özi iki ḳoy ḳurbānlıḳ ḳıldı başḳa bay kişiler hem ḳurbānlıḳ ḳıldılar Resūlullah (7)ʿīdni meydānda oḳuydurġan idi mescidde yalġuz bir defʿa yamġur bolgan sebebdin oḳuġan idiʿīd namāzı yalġuz (8) iki rekʿat bolup anıŋg aldıda ve arḳasıda hiç bir namāz oḳulmas idiʿīd üçün ezān tekbīrü's-ṣalavat cāmiʿi kibi nerseler hem (9) aytılmas idiʿīd namāzını ilgeri oḳup soŋgra Resūlullah ḫalḳġa muḳābil turup maḳāmġa münāsib ḫuṭbe oḳur idi ḫalāyıḳlarġa (10) vaʿẓ ve naṣīḥat ḳılur idi ḫatun ḳızlarġa ʿalā ḥadde vaʿẓ ve naṣīḥat ḳılur idi ularnı ṯʿāne ḳılmaḳġa teşvīḳ ve delālet ḳılur (11) idiʿīd namāzı oḳulġanda ḫuṭbeni aŋglaş aŋglamasda ḫalāyıḳlar muḫayyer idilerʿīd cumʿa küniġa toġrı kilip ḳalsa (12)ʿīd namāzıġa iktifā ḳılmaḳġa ruḫṣat ḳılur idi şubu ruḫṣat Saḥīḥ-i Buḫārīde yettinci cildde 103nci ṣafḥada ve hem Sünen-i Ebī Dāvūd-(13)-da birinci cildde 160ncı ṣafḥada rivāyet ḳılındı ol vaḳtdeʿīd ve cumʿalar ir kişilerġa ġına maḫṣūṣ bolmay ḫatun ḳızlar hem (14) ḥāzır bolur idiler ʿīd ḳurbān namāzınıŋg ikinci yılı oḳulġanlıḳı tārīḫ kitābları-da siyer saḥīfeleride meẕkūr bolsa mu rūzeʿīd namāzı-(15)-nıŋg ḳaysı yılı ibtidā ḳılıp oḳulġanlıġı ḥaḳḳıda rūşenraḳ bir söz tapılmadı İbnü'l-Esīrniŋg ʿīd ḳurbān namāzınıŋg (16) ḥaḳḳıda

وهو اول صلاة عيد صلاها digen sözidin rūze ʿīd namāzınıñg şubu ikinci yılı oḳulmaġanlıġı (17) fehm ḳılanadur vāḳiʿde hem şundaġ bolsa kerek çünki Ramażān-ı Şerīfniñg rūzesi uşbu ikinici yılı farż ḳılındı Resūl-i Ekrem (18) Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem şubu yılı Ramażān-ı Şerīfde Bedir Muḥārebesi birle meşġūl idi Bedirdin fāriġ bolup ḳaytıp kilmeki yaki Ramażān-ı (19) Şerīfniñg āḫirleride yaki suʿālniñg başıda bolsa kerek ve hālān ki Bedirdin yanġandaki Resūlullahnıñg hemme aḥvāl ve aḫbārlarını (20) ehl-i siyer ẕikr ḳıldılar ammā ʿīd namāzı ḥaḳḳıda hiç bir nerse ẕikr ḳılmadılar eger Resūlullah yoldaki yaki Medīnede rūzeʿīd namāzını oḳuġan (21) bolsa idi elbette rivāyet ḳılanur idi eger Resūlullah seferde bolup Medīnede ḳalġan Aṣḥāb-ı Kirāmlar oḳuġan bolsa idi ol hem elbette (22) rivāyet ḳılanur idi şubu sebebdin rūzeʿīd namāzı ikinci yılı oḳulmay belki üçünçi yılı oḳulġan bolsa kerek dip gümān (23) ḳılamiz vallahu aʿlem uşbu sen'e Resūlullahnıñg ḳızı Fāṭıma ʿAlī İbn-i Ebī Ṭālibġa nikāḥ ḳılındı ve hem Ḥażret-i Āīşeni uşbu yılı (24) Resūlullahnıñg üyiġa yütkeldi Aṣḥāb-ı Kirāmdın ġāyet zāhid ʿĀbid ʿOsmān bin Maẓʿūn uşbu yılı vefāt ḳıldı bu ẕāt sābıḳīn (25) evvelīndin bolup hem Ḥabeşeġa ve hem Medīneġa hicret ḳılġan idi Resūlullah bu ẕātnıñg ḳabriġa su sipdürdi ve hem tofraḳ üstiġa taş ḳoydurdı

HİCRETDİN ÜÇÜNÇİ YILI BOLĠAN VĀḲIʿALARNIÑG BEYĀNI

(27) Uşbu yılı Muḥarremde Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Selāem Benī Saʿlebe ve Benī Muḥārib ʿArablarnıñg ehl-i İslām birle ceng ḳılmaḳ üçün teyyār bolġan-(28)-larını añglap 450

miḳdārı ʿasker birle ularġa muḳābil bolup çıḳdı Medīnede öz
(109)orında ʿOsman bin ʿAffānnı nā'ib (1) ḳıldı Resūlullah yolda Saʿ-
lebe ʿArablarıdın bir ikişi birle uçraşıp anı īmānġa daʿvet ḳıl-
dı ol hem ḳabūl ḳıldı soñgra Resūlullah anıñgdın (2) düşmenler
ḥaḳḳıda söz soradı ol zāt müşrikler İslām ʿaskerleriniñg kilip
yatḳanını añglap tāġ aralarıġa ḳaçıp kitdiler (3) didi bu se-
bebdin İslām ʿaskeri cengsiz yandı İslām ʿaskeri uşbu seferde
12 kün yürüdi bu seferde müselmānlar zī-emr nāmıdaki (4) bir
suġa kirip toḥtaġan sebebdin bu ġazveni Zī'l-Ḳıṣṣa Ġazvesi dip
tesmiye ḳıladur

(5) KAʿB BİN EŞREFNİÑG ÖLTÜRÜLGENİNİÑG BEYĀNI

(6) Beni Naḍīrniñg ketteleridin Kaʿb bin El-Eşref nām bir ya-
hūdī Resūlullahġa ve ehl-i İslāmġa fevkalʿāde düşmen bolup
her vaḳt (7) ularnıñg żararıġa saʿy ḳılur idi Kaʿb bin El-Eş-
ref bolsa özi bay şerīf kişi idi ve hem şaʿīr bolġan bu sebeb-
din anıñg (8) özi ḥalāyıḳlarġa teʾsīr ḳılur idi ehl-i İslām
Bedirde ġālib bolġandın keyin mezkūr Kaʿb ehl-i İslāmġa ḥased
ḳılġandın nime iş (9) ḳılışını bilmey ḳaldı Mekkeġa barıp Ḳu-
reyş ʿArablarınıñg ġam ve endüvleriġa şerīk boldı ularnıñg
ölükleriġa mersiyeler naẓm ḳıldı (10) soñgra bularnı ehl-i
İslāmnıñg żararıġa delālet ḳıldı Medīneġa kilgende İslām ḥa-
tunlarını zikr ḳılıp şiʿrler sözledi köp-(11)-ġa żararlıḳ ʿahd
ve mīṯāḳnı aşla reʿāye ḳılmaydurġan bir kişini yoḳ itmek köp-
niñg nefʿi üçün żarār bolġan sebebdin (12) Resūlullah Kaʿb bin
El-Eşrefni öltürmek üçün Muḥammed bin Meslemeni iberdi Muḥam-
med bin Mesleme öziġa tört hemrāh alıp Kaʿbniñg (13) ḳaşıġa

bardı bularnıñg içide Kaᶜbniñg rıżāen ḳarındaşı Ebū Nā'ile hem bar idi Muḥammed bin Mesleme Kaᶜbniñg ḳaşıġa (14) barġanda uşbu maẓmūnda söz ḳıldı ki bu kişi yaᶜnī Resūlullah bizlerdin iᶜāne tola sorap fellerimiz tügedi taḫi yine iᶜāne soraydur (15) şubu sebebdin sendin iki tive ḫurmā karż almaḳ üçün kildim didi muñga Kaᶜb men sañga anıñg ḳaydaġ kişi ikenligini (16) beyān ḳıldım mu sen taḫi anıñgdın tuyasen didi Muḥammed Mesleme añga irkeşip ḳalġandın mu neçelik birle talşaġumiz kilmey-(17)-dür işniñg ᶜāḳıbeti nime boladur şuñgga ḳaramiz didi Muḥammed bin Meslemeniñg bu sözleri ḥīle üçün Resūlullahnıñg iżni birle (18) aytılġan sözler idi Kaᶜb bin El-Eşref Muḥammed bin Meslemeniñg sözleriġa tola ḫursend bolup ceng esbāblarını rehin ḳoymaḳ (19) şarṭı birle ḳarż birmekçi boldı Muḥammed bin Mesleme hem aḫşam ṭarafġa ceng esbāblarını alıp kilmekçi bolup kitdi ḳarañgġu (20) tüşgende Muḥammed bin Mesleme evvelki hemrāhları birle Kaᶜb bin El-Eşrefniñg ḳaşıġa barıp anı ḥīle birle üyidin çıḳarıp (21) öltürüp kitdiler şundaġ ḳılıp ehl-i İslām uşbu toñgġuznıñg şerrīdin ḳutuldılar Kaᶜbnıñg öltürülgeni Rebīü'l-(22)-Evvelde idi

SECRĀN ĠAZVESİNİÑG BEYĀNI

(23) Uşbu yılı Cemādīü'l-Evvelde Benī Süleymᶜ Arablarınıñg Medīneġa ḥücūm ḳılmaḳ üçün Secrān nāmıda bir orunġa yıġılġanını añlap (24) Resūlullah üç yüzᶜ asker birle bularġa muḳābil bolup çıḳdı Medīnede öz ornıda İbn-i Ümmü Mektūmnı nā'ib ḳıldı İslām ᶜaskeri (25) Secrāngġa barġanda müşrikler ḳaçıp kitgen idiler şubu sebebdin ceng bolmay yanıp kildiler bu seferde İslām

ʿaskeri on kün ḳadar (26) yürdi

ZEYD BİN ḤĀRİŠENİÑG SERİYYESİNİÑG BEYĀNI

(27) Bedir muḥārebesidin keyin Ḳureyş müşrikleri Medīne yolıdın Şāmġa barmaḳınıñg teşvīşlik bolġanını fikr ḳılıp ʿIraḳ yolı (28) birle kārvān iberdiler kārvānda Ebū Sufyān bin Ḥarb Ṣafvān bin Umeyye Ḥuveylid bin ʿAbdü'l-ʿUzzā kibi ketteler bar (110)idiler Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem (1) kārvānnıñg ḫaberini añlap Zeyd bin Ḥārişeniñg kol astıda bir yüz kişidin bir seriyye tertīb ḳılıp iberdi mezkūr seriyye El-Ḳarde (2) nām yirde kānvānġa uçradı kārvān ḫalḳı ḳaçıp ḳutuldı ammā mālları ġanīmet alındı bu seriyyeniñg çıḳmaḳı Cemādīü'l-Āḫir (3) ayıda idi ġanīmet beşdin biri alınġandın keyin ḳalġanını ʿaskerġa taḳsīm ḳılındı tenbīḥ añglaġıl ki ġazve dip Resūlullah (4) özi ḥāzır cengni dirler ammā seriyye dip Resūlullah özi ḥāzır bolmay belki Ṣaḥābe-i Kirāmnıñg birini vālī ḳılıp ibergen ʿaskerni dirler

(5) UḤUD MUḤĀREBESİNİÑG BEYĀNI

(6) Bedir Muḥārebesidin keyin Mekkede kette bolup ḳalġan Ebū Ṣufyān bin Ḥarbniñg ehl-i İslāmdın öç almaḳ ḳasdı üçün iki yüz ʿasker (7) birle Medīneġa barıp hiç işni ḳalmaşturalmay yanġan yuḳarıda zikr ḳılınġan idi Bedir vāḳıʿasıdın derd ve eleminiñg üstiġa (8) taḫi mundaġ muvaffaḳiyetsizligiġa uçraġan Ebū Ṣufyān her niçükde bolsa ehl-i İslāmdın intiḳām almaḳnıñg niyyetide yürer idi Bedir (9) vāḳıʿası atası yaki ḳarındaşı maḳtūl bolġan ʿasker ʿİkrime bin Ebū Cehil Ṣafvān bin Umeyye ʿAbdu'llah İbn-i Ebī Rebīʿa kibi ketteler hem (10) fırsat tapıp müşrik-

lerni ehl-i İslām birle muḥārebe ḳılmaḳġa teşvīḳ ve delālet ḳılur idi Bedirde mecrūḥ bolġan dillerniñg cerāḥat-(11)-leriġa intiḳām birle merhem ḳoymaḳġa ictihāt ḳılur idiler munıñg üstiġa Bedir vāḳı'asıdın keyin müşriklerniñg ticāret yolları (12) tutulup kitgen idi bu sebebdin müşrikler ḳuvvetlik bir 'askeri cem' ḳılıp ehl-i İslāmnıñg ḳuvvet ve şevketlerini sindürmek özleri-(13)-niñg ḫayāliçe zor bir maḳṣad idi Bedir vāḳı'asıġa sebeb bolġan kārvāndaki māllarınıñg igeleridin köpraḳları Bedirde (14) ḥāzır bolġan sebebdin mezkūr māllar Mekkeġa kilgen hemān taḳsīm ḳılınmay belki Dārü'n-Nedvede saḳlanıp ḳoyulġan idi (15)müşrik 'askeri Bedirdin yanġanda kārvānġa zor iştirākleri bolġan kettelerniñg tolası Bedirde ḳırılġan sebebdin (16) ikinci Bedirdeki maġlūbiyetniñg te'sīridin kārvān māllarını taḳsīm ḳılmaḳġa dilleri ḫāṭır cem bolalmay ölüklerġa (17) mātem tutmaḳ birle meşġūl bolġan sebebdin mezkūr māl igeleriġa birilmey turġan idi uşbu māllarnıñg fā'idesi (18) ehl-i İslām birle muḥārebeġa ṣarf ḳılmaḳ üçün Ḳureyş ketteleri Ebū Ṣufyānġa barıp bu ḫuṣūṣda söz ḳıldılar Ebū (19) Ṣufyān hem munı bik ma'ḳūl körüp ularġa ḳoşulup ḫalāyıḳlarnı bu işġa teşvīḳ ḳılda Ḳureyşniñg ketteleridin köp-(20)-raḳlarınıñg atası ve ba'żısınıñg oġlı ve ba'żısınıñg ḳarındaşı öltürülüp dilleri mecrūḥ bolġan sebebdin (21) bu sözni ḫursendlik birle ḳabūl ḳıldılar bu sebebdin kārvāndaki māllarnıñg fā'idesi bolġan ellikniñg altunnı ceng (22) levāzımlarıġa ta'yīn ḳılındı muḥārebe üçün uşbu ṭarīḳa mālnıñg orunını ḳılġaç Ḳureyş ketteleri ġāyet ciddi sūretde (23) muḥārebeġa ḫalḳnı delālet ḳılġanı

turdılar Mekke etrāfıdaki Ṣaḥrā ʿArablarıġa vaʿẓ ve naṣīḥat ḳılıp ularnı hem ḳozġamaḳ (24) üçün meşhūr ḫaṭīb ve şāʿīrlerini iberdiler bularnıñ içide Bedir Muḥārebeside Resūlullahnıñ ḳolıġa esīr tüşüp (25) faḳīrligidin bīgārdın āzād ḳılġan ehl-i İslāmnıñ żararıġa saʿy ḳılmaslıḳnı şarṭ itken Ebū ʿUzzā El-Cumahī hem bar idi Ebū ʿUzzā (26) meẕkūr şarṭnı köñglüde tutup bu muḥārebeġa aralaşmaydurġan bolsa mu līkin Ṣafvān bin Umeyyeniñ köp delāleti birle ḳabūl (27) ḳıldı meẕkūr ḫaṭīb ve şāʿīrlerning teşvīḳi ve delāleti birle Tihāme ve Kināne ʿArablarıdın ve Ḳureyşniñ ḳoşnaları bolġan (28) Eḥābişdin tola köp ʿasker cemʿ ḳılındı başḳa fırḳalarnıñ ʿasker başları ʿİkrime bin (111)Ebī Cehil Ḫālid bin El-Velīd Ṣafvān (1) bin Umeyye Ebū Sufyānnıñ kol astıda idi Ḳureyş ketteleri muḥārebedin ḳaçmaslıġımızġa sebeb boladur ve hem ʿaskerniñ rūḥını (2) köterer dip özleri birle ḫatunlarını hem alıp çıḳdılar ḫatunlar içide hem kettesi ve ġayretlik ve hamiyyetlik Rāḳī Ebū Sufyān-(3)-nıñ ḫatunı Hind binti ʿUtbe ʿİkrimeniñ ḫatunı Ümmü Ḥakīm Ṣafvān bin Umeyyeniñ ḫatunı Berze binti Mesʿūd Ḥāris bin Hişāmnıñ (4) ḫatunı Fāṭıma binti Velīd ʿAmr bin El-ʿĀṣ nıñ ḫatunı Zeyṭʿa Binti Mebne Ṭalḥa bin Ebī Ṭalḥa nıñ ḫatunı Silāleler ve başḳa (5) ḫatunlar idi ve hem ʿaskeriniñ rūḥını kötermek üçün ve ularnı teşcīʿ ḳılmaḳ üçün şiʿr ve ebyāt oḳuydurġan kenīzekler dīdekler hem (6) alıp çıḳdılar ʿaskeriniñ içide ehl-i İslām arasıda fāsıḳ dip maʿrūf Ebū ʿĀmir hem bar idi ol kişi cāhiliyyet (7) zamānında Yeṯribdeki Evs Ḳabīlesiniñ kettesi idi Resūlullah Medīneġa hicret ḳılıp kilgende ol Żāt-ı Nübüvvet-şı-

fatġa (8) ḥased ḳılıp Medīneni taşlap bir neçe tābiʿleri birle Mekkeġa kitḳen idi ol kişi cāhiliyyet ʿaṣrıda Rāhib dip meşhūr idi ol kişi Resūlullahġa ḥased ḳılıp Mekkeġa kitḳendin keyin Resūlullah anı fāsıḳ dip tesmiye ḳıldı Bedir Muḥārebesiside Ḥamza bin (10) ʿAbdu'l-Muṭṭalib Taʿīmeni öltürgen idi meẕkūr Taʿīme Cübeyr bin El-Mutʿimniñ idi bu sebebdin Cübeyr Ḥamzanı itip öltürmek üçün (11) ġāyet ok atmaḳġa usta Vaḥşi nāmıdaki ḳulını ḳıçḳırıp Ḥamzanı öltürmekġa fermān ḳıldı eger Ḥamzanı öltürse anı āzād ḳılmaḳnı (12) sözledi bu sebebdin Vaḥşiniñ hemme maḳṣadı fırṣat kiltürüp Ḥamzanı öltürmek idi şundaġ ḳılıp Ebū Sufyān (13) öçiniñ kişidin bir ʿasker tertīp ḳılıp Medīneġa revān boldı ʿalem ʿAbdu'd-Dār balalarıdın Ṭalḥa bin Ebī Ṭalḥa nām bir kişidin ḳolıda idi (14) ʿasker Şevvālning 4inci küni Çeḥārşenbe künide Medīneniñ Şimāl-Şarḳī ṭarafıdaki Uḥud taġıda ʿAyneyn nāmıda (15) bir yerġa tüşdi şubu sebebdin müverrīḫler Uḥud künini ʿAyneyn küni dip hem ẕikr ḳılurlar müşrik ʿaskeri Mekkedin çıḳanda ʿAbbās bin (16) ʿAbdu'l-Muṭṭalib Ġıfār Ḳabīlesidin bir kişi birle Resūlullahġa bularnıñ çıḳanlarını beyān ḳılıp bir mektūb iberdi ʿAbbās bolsa (17) Bedir vāḳıʿasıda köp ziyān tartġanını bahāne ḳılıp bu muḥārebeġa çıḳmaġan idi meẕkūr kişi üç kün içide Medīneġa kilip (18) Resūlullahġa mektūbnı tapşurdı Resūlullah ol vaḳtde bir iş toġrasıdın Ḳubāġa barġan idi mektūbnıñ maẓmūnınını (19) añglap Resūlullah Ḳubā eşrāfıdın Saʿd bin Er-Rebiʿaġa kirip anıñ birle biraz müzākerede boldı añga işniñ āḫiri (20) ḫayrlik boladur dip ümīd ḳılġanını sözledi soñgra Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi

ve Sellem Medīne-i Münevvereġa barıp müşriklerniñg ḥaḳḳıda
(21) ḫaber almaḳ üçün cāsūslar iberdi cāsūslar ḳaytıp müşrik-
lerniñg Uḥudġa yaḳın bir yerġa kilip tüşgenini beyān ḳıldılar
munıñg (22) üçün Resūlullah Aṣḥāb-ı Kirāmlarını yıġıp müşrik-
ler üçün ḳaydaġ tedbīr ḳılmaḳ bāreside ular birle meşveret ḳıl-
dı (23) özinifg fikri düşmenġa muḳābil çıḳmaḳ Medīnede turup
düşmenler ḥücūm ḳılġanda müdafā'a ḳılmaḳ ikenligini beyān (24)
ḳıldı Aṣḥāb-ı Kirāmdın ba'żı yaşanġan ḳarı-ḳurılar Resūlullah-
nıñg fikriġa ḳoşulsalar mu līkin Bedirdeki ġalebet birle rūḥ-
(25)-lara köterilgen köñg ülleri açılġan yaş ṣaḥābeler düşmen-
ġa ḳarşı çıḳmaḳ fikrini ḳuvvetlediler Bedir muḥārebesiġa çıḳaḫ-
may ġanīmetdin maḥrūm ḳalġan kişiler tolarak bu fikrni takviye
(26)
ḳıldılar meşhūr ḳahramān hem keyinkilerniñg fikrini (27) tak-
viye ḳıldı munāfıḳlarnıñg başlıġı 'Abdu'llah İbn-i Ubey Resū-
lullahnıñg fikride idi mezkūr 'Abdu'llah Ey Resūlullah düşmen-
ġa ḳarşı (28) çıḳıp özimizni bilek ḳılmaylı eger ular Medīne-
ġa hücūm itseler ir ḫalḳlar ularġa muḳābil bolup müdafā'a ḳı-
(112) lurlar ve ḫatunlar ve balalar (1) ögzelerdin taş atıp yardım
ḳılurlar eger hücūm ḳılmasalar tola yaḫşi boladur çünki ular
bu taḳdīrde me'yūs bolup ḳaytıp kitken (2) bolurlar digen idi
bu fikir bolsa bik toġrı 'aḳılġa muvāfıḳ bir fikir idi ammā köp
kişiler düşmenġa ḳarşı çıḳmaḳ tarafıda bolġan sebebdin (3) Re-
sūlullah ularġa irgeşip ceng üçün çıḳmaḳġa ḳarar birdi Resūlul-
lah umūr-ı dünyeviyye her vaḳtde Aṣḥāb-ı Kirāmlar birle (4)
meşveret ḳılur idi ularnıñg ḳarafıdın ṣādır bolġan toġrı fi-
kirlerini öz fikriġa tercīḥ ḳılur idi köp iḫtiyār ḳılġan (5)

fikirini egerçi öz fikirġa muḫālif bolsa mu ḳabūl ḳılur idi mana bu vāḳı'ada hem Resūlulah İslāmnıñg kette esāslarıdın bolġan (6) şūrā ḳā'idesiġa ehemmiyet birip her ne ḳadar öz fikriġa muvāfıḳ bolmasamu köpniñg fikriġa irgeşdi şubu küni Şevvāl-(7)-niñg altası Cum'a küni idi Resūlullah Aṣḥāb-ı Kirāmı birle Cum'a oḳup ḫuṭbede ularnı ṣabır sebātġa delālet ḳıldı ṣabır ve sebātını (8) lāzım tutġan taḳdīrde ġālib kiliġerini beyān ḳıldı Cum'adın keyin her kim ceng esbāblarıġa ḳarap teyyār ḳılıp ḥāzır bolġan (9) ḥālde Resūlullah üyidin timür kiyimlerini kiyip ceng esbāblarını asıp çıḳdı bu vaḳtde cengni iḫtiyār ḳılġan (10) kişiler nedāmet ḳılıp bizler Resūlullah iḫtiyār ḳılmaġan işġa zorladuḳ ve hālān ki bizlerġa Zāt-ı Nübüvvet-ṣıfātnı (11) özi iḫtiyār ḳılġan işġa zorlamaḳ yetmes idi dидiler soñgra Resūlullah ceng üçün teyyār bolup çıḳanda Ey Resūlullah (12) bizler seni özüñg iḫtiyār ḳılmaġan işġa zorladuḳ sen özüñg bilgeniñgni ḳılġıl bizler sañga tābi' bolamiz dидiler (13) Resūlullah bularġa peyġamber bolġan kişiġa cengġa teyyār bolġandın keyin cengdin yanmaḳ münāsib imesdür didi andın keyin ceng-(14)-niñg 'alemlerini taḳsīm ḳıldı muhācirlerniñg 'alemini Muṣ'ab bin 'Umeyrġa Ḫazrec Ḳabīlesiniñg 'alemini Ḥabbāb bin El-Munzirġa Evs-(15)-niñg 'alemini Üsseyd bin Ḥuḍayrġa birdi hemme 'asker birniñg bolup bir neçe ṣaḥābiye ḫatunlar bar idi bularnıñg içide Ümmü'l-(16)-Mü'minīn Ḥażret-i Āīşe Fāṭıma binti Resūlullah Ümmü Süleym Ümmü Suleyṭ Ümmü 'Umāre binti Ka'b Ümmü Eymenler bar idi bular muḥārebede 'askerġa (17) su tüşüp mecrūḥlarġa ḳarap ilāc ḳılur idiler Medīne-i Münevverede

İbn-i Ümmü Mektūm nā'ib bolup ḳaldı İslām ʿaskeri Şevvālniñg (18) altıncı küni Cumʿa künide ʿaṣrdın keyin Uḥudġa ḳarap sefer ḳıldı şubu küni aḫşamda Şeyḫīn digen mekānġa tüşüp şubu (19) yerde ḳondı ʿaskerniñg gözet ḳılmaḳ üçün bir neçe kişi birle Muḥammed bin Meslemeni ve Resūlullahnı gözet ḳılmaḳ üçün Żekvān bin ʿAbdu'l-Ḳays-(20)-nı taʿyīn ḳılındı uşbu yerde Resūlullah ʿaskerniñg aḥvālini teftīş ḳılıp kördi cenġa ḳudreti yoḳ ṣabīlerni yandur-(21)-dı bularnıñg içide Zeyd bin Ṣābit Esāḳat bin Zeyd ʿAbdu'llah bir ʿÖmer Berā' bin ʿĀzib Ebū Saʿīdü'l-Ḫudrī Zeyd bin Erḳam ʿUrābe bin Evs (22) bar idiler Rāfiʿ bin Ḫadīc başda yandurulmaḳġa muḳarrer bolsa mu oḳ atmaḳġa ustalıġı beyān ḳılınġaç Resūlullah anı (23) ʿaskerde ḳaldurdı Semre bin Cündüb Rāfiʿ bin Ḫadīcniñg ʿaskerde ḳalġanını körüp yıġladı ve hem ügey atasıġa şikāyet ḳıldı (24) Resūlullah meni ḳaldurup Rāfiʿni ḳabūl ḳıldı ve ḥālān ki ben anıñg birle küreşgende çalışġanda anı taşlap iter idim (25) didi bu söz Resūlullahġa añglanġanda bularnı çalışdurup kördi Semre Rāfiʿni taşlap itdi soñgra Resūlullah anı (26) ʿaskerlikġa ḳabūl ḳıldı İslām ʿaskeri meẓkūr Şeyḫīn digen mekāndın seḥer vaḳtide ḳuzġulup Medīne birle Uḥud arasıda (27) Eşvaṭ digen mekānġa yetkende ʿAbdu'llah bin Ubey Muḥammed ʿAleyhi's-Selām meniñg fikrimni ḳabūl ḳılmadı yaş balalarnıñg fikriġa (28) irgeşdi nime üçün özimizni bīgār tehlikeġa taşlaymiz dip öziġa irgeşgen 300 ʿas-
(113)ker birle Medīneġa ḳaytıp (1) kitdi Ḫazrecniñg kettesidin ʿAbdu'llah bin ʿAmr bin Ḥarām bunı körüp ʿAbdu'llah bin Ubeyġa yalınıp yalbarıp ḳaytmasġa köp saʿy ḳılsa mu (2) līkin ol żāt-

nıñg sa'y ve ictihādı bīgār kitdi 'Abdu'llah İbn-i Ubey 'askerdin ayrılıp kitmeki İslām 'askeriniñg arasıġa (3)ḫaylī teşvīş saldı ḳalġan 700 'asker birle Resūlullah Uḥud tağıda bir açuḳ yerġa orunlaşdı 'askerniñg arḳasını (4) Uḥudġa ḳaratıp orunlaşdurdı her iki ṭaraf 'askerlerini safladılar Resūlullahnıñg 'askeride 500 miḳdārı oḳ (5) atadurġan usta mürgen bar idi bularġa 'Abdu'llah bin Cübeyrni emīr ḳıldı bularnı 'askeriñg arḳasıġa orunlaşdurup (6) müşriklerdin 'askeriñg arḳasını saḳlamaḳġa ve hem müşrik 'askeri İslām 'askeriġa hücūm ḳılġanda ularnı oḳ birle (7) yandurmaḳġa emr ḳıldı ġalebet ḫāhi İslām 'askeride bolsun ve ḫāhi düşmen 'askeride bolsun orunlarıdın (8) aşlā yütkelmesġa emr ḳıldı soñgra hemme 'askerġa ḳarap ularnı teşci' ḳıldurġan ḫuṭbe oḳudı iki ṭarafnıñg 'askeri bir yerġa (9) yaḳinlaşġanda yuḳarıda zikr ḳılınġan Ebū 'Āmir müşrik 'askeriniñg içidin çıḳıp Evs Ḳabīlesidin añgra itā'at (10) ḳılıp anıñg ṭarafıġa çıḳmaḳlarını ümīd ḳılıp ularġa özini bildürse mu anıñg ümīdi bīgār zāyi' boldı enṣār-(11)-lar anı ḳabīḥ sūretde red ḳıldılar Ebū 'Āmir munı körüp meniñg ḳavmim mendin keyin bozulġan iken dip öz ornıġa kitdi (12) soñgra ceng mübāreze ṭarīḳi birle başlandı evvelā müşrik 'askeridin biri çıḳıp mübāreze ṭaleb ḳıldı buñga Zübeyr bin El-'Avvām çıḳıp (13) öltürdi andın keyin Ṭalḥa bin Ebī Ṭalḥa çıḳdı bunı Ḥażret-i 'Alī öltürdi 'Abdu'r-Raḥman İbn-i Ebī Bekir çıḳıp mübāreze ṭaleb (14) ḳılġanda añga atası Ebū Bekirü's-Ṣıddiḳ çıḳsa mu Resūlullah ruḫṣat birmedi Resūlullah ol Żāt-ı Taṣdīḳ-ṣıfātġa متعنا بنفسك (15) يا ابا بكر dip yandurdı bu ḥadīşniñg maẓmūnı Ey Ebū Bekir

sen öz vücūdnıñg birle fā'idelendürgil yaᶜnī aldırap (16) cenggа tüşüp bizlerni vücūdıñgdın maḥrūm ḳılmaġıl digen kelām-ı lüṭf-encāmdur andın keyin iki ᶜasker bir biriġa hücūm ḳılıp ḳatıḳ (17) sūretde ceng başlandı müşriklerniñg ḫatunları ᶜasker arḳasıdın her nevᶜ şiᶜrler oḳup irlerini teşciᶜ ḳılur idiler müşrik (18) ᶜaskeri İslām ᶜaskeriġa üç mertebe hücūm ḳılsa muᶜAbdu'llah bin Cübeyrniñg ḳol astıdaki oḳçı fırḳalar oḳ atıp yan-(19)-durdılar İslām ᶜaskeri ġāyet şecāᶜat birle ceng ḳıldı ḫuṣūṣen Ebū Dücāne Ḥamza ᶜAlī kibi bahādırlar ceng meydānıda oḳ (20) kibi atılıp yürer idiler yolbaşlarnıñg aldılarıġa her kim uçrasa anıñg ḳanı birle ṭeşne ḳılıçlarını suġurur idiler müşrik ᶜaskeri-(21)-niñg ᶜalem ṣāhibleriġa birdin birdin ḳırılġanı turdılar ḥattā ki yalġuz Ebū Ṭalḥanıñg evlādıdın yette kişi öltürüldi andın keyin müşrik (22) ᶜaskeridin ᶜalem kötermekġa hiç bir kişi cür'et ḳılalmay ᶜalemleri yerġa tüşdi müşrik ᶜaskerleri hem maġlūb bolup ḳaçışġa (23) şürūᶜ ḳıldılar ḫatun ḳızları aldılarıdın yıġlap Uḥud ṭarafġa yügüzdiler İslām ᶜaskerleri bunı körüp cür'etleri ziyāde bolup (24) arḳalarıdın ḳoġlap ġanīmetler cemᶜ ḳılġanı turdılar

(25) ᶜABDU'LLAH BİN CÜBEYRNİÑG ḲOL ASTIDAKİ OḲÇI FIRḲA ORUNLARIDIN YÜTKELGENİNİÑG BEYĀNI

(26) İslām ᶜaskerleriniñg arḳasıda ḥimāye üçün turġan fırḳalar müşriklerniñg maġlūb bolġanını ve ehl-i İslāmnıñg müşriklerniñg (27) arḳasıdın ḳoġlap ġanīmet cemᶜ ḳılġanını körüp bizler munda nime iş ḳılamiz dip ḫalḳlar kibi ġanīmet almaḳġa müşriklerniñg (28) fırḳasıdın kitdiler bularnıñg kettesi ᶜAbdullah Bin Cübeyr

(114)ularnıñg köñgülleriġa Resūlullahnıñg sözini tüşürüp orun-(1)-larıdın ḳozġalmasġa emir ḳılsa mu ular kettesiniñg sözini ḳabūl ḳıldılar dünyānıñg mālıġa aldanıp müşriklerniñg arḳasıdın (2) yüküzdiler yalġuz ʿAbdu'llah bin Cübeyr bir neçe kişi birleġına Resūlullahnıñg emriġa imtisāl ḳılıp ornıda turdı müşrik ʿaskeri-(3)-niñg emīrleridin Ḫālid bin El-Velīd meẕkūr fırḳanıñg ornıdın ḳozġalġanlarını körüp bir ḳadar ʿasker birle bularġa hücūm ḳılıp ular-(4)-nıñg hemmesini öltürdi soñgra ġanīmet cemʿ ḳılmaḳ üçün barġan İslām ʿaskeri bunı körüp ġāyet mertebede şaşıp (5) ḳaldı ol arada müşrik ʿaskeri hem Ḫālidniñg İslām ʿaskeriġa hücūmını körüp ḳaçışdın toḫtadı bu vaḳtġıça müşriklerniñg (6) ʿalemi taşlanġan ḥālde olup añga hiç kişi cür'et ḳılalmay turur idi şol arada ʿAlḳameniñg ḳızı ʿUmre nām bir ḫatun ʿalemni (7) köterip ḫalāyıḳnı ʿalemġa yıġmaḳġa şürūʿ ḳıldı bu sebebdin müşrik ʿaskeri ʿalemniñg eṭrāfıġa yıġılıp İslām ʿaskeriġa hücūm (8) ḳılışġa şürūʿ ḳıldılar iki ṭarafdın hücūm astıda ḳalġan İslām ʿaskeri nime iş ḳılışlarını bilmey şaşıp (9) ḳalıp ularnıñg şafları buzuldı her ḳaysıları her ṭarafġa ḳarap birdin ikidin cengġa kirişdiler bular ġāyet şaşġandın (10) nime iş ḳılışlarını bilmey öz hemrāhlarını hem bilmesdin öltürüp işlediler bu vaḳtde muhācirlerniñg ʿalemini kötergen (11) Muṣʿab binʿUmeyrni öltürgen İbn-i Ḳumse' nāmıda bir müşrik Muḥammedni öltürdüm dip ʿaskerniñg içide söz taratdı munı müşrik (12)ʿaskeri añglap ularnıñg rūḥı bik köterildi İslām ʿaskeri bu ḫaberni añglap bik ḫayretde ḳaldı arada imdi Resūlullah (13) öltürülse nime işġa ceng ḳılamiz

digüçiler boldı ve hem cengni taşlap Medīneġa ḳaçġuçılar boldı şubu Medīne ṭarafga ḳaçġuçılar-(14)-nıñg içide ʿOsmān bin ʿAffān El-Velīd binʿUkbe Ḥārice bin Zeyd Rifāʿa bin Mālīler bar idiler bular ḳaçsalar mu Medīneġa kirmekdin (15) ḥayā ḳılıp üç kün teʾ-ḥīr ḳılıp Medīneġa kirdiler mana İslām ʿaskerini şol ḳadar ḫayret aldı ki ḥattā ki baʿżıları ʿAbduʾllah bin (16) Ubeyġa ibtiḥā ḳılmaḳ kerek ol ʿAbduʾllah Ebū Sufyāndın bizlerġa amān alur dimekġa kildiler egerçi Muḥammed ʿAleyhiʾṣ-Ṣalāt veʾs-Selāmöltürülse mu dīnimiz-(17)-din müdafāʿa ḳılmaḳ üçün muḥārebe ḳılmay çāre yoḳ ol Żāt-ı Nübüvvet-simāḳ olsa mu dīnimiz bāḳī dip cengniñg meydānıda (18) ġābit bolup ġāyet ḳatıḳ sūretde ceng ḳılġuçılar hem boldı uş-bu cümledin biri Enes bin Naḍr idi bu żāt Resūlullah-(19)-nı maḳ-tūḫ boldı dip gümān ḳılıp nime iş ḳılışnı bilmey ḥayretde ḳalġan bir ḳavmniñg ḥużūrıġa kilip nime cihetdin (20) ceng ḳılmay mundaġ turasizler didi ular nime iş ḳılamiz Resūlullah bolsa öltürüldi didiler soñgra Enes bin Naḍr Resūlullah (21) maḳtūl bolsa sizler-ġa ḥayātda nime rāḥat barur ol żātġa oḫşa sizler hem ceng ḳılıp maḳtūl boluñglar dip müşrikʿaskeri-(22)-niñg arasıġa oḳ kibi atı-lıp kirip kitip şehīd boldı Ebū Ṭalḥa El-Enṣārī Ebū Dücāne Saʿd bin Ebī Vaḳḳās Ṭalḥa binʿUbeyduʾllah (23) Ebū Bekirüʾṣ-Ṣıddiḳ ʿAlī Sehl bin Ḥuneyfler Resūlullahnıñg ḳaşıda ġābit ḳalıp müşriklerdin ol Żāt-ı Nübüvvet -ṣıfātnı saḳlar (24) idiler Ebū Ṭalḥa El-Enṣārī Resūlullahnı ḥimāye ḳılmaḳda ġāyet zor ġayret körsetdi ol żāt oḳ atmaḳġa ġāyet māhir idi (25) bu żāt oḳlarını Resūlullahnıñg aldıda saçıp ḳoyup yaḳin kilgen kişilerni oḳ birle yandırur idi Resūlul-lah ḥużūrıdın (26) ötken baʿżı kişilerde oḳ körse oḳlarıñgnı Ebū

Ṭalḥaġa birip kit dir idi Saʿd bin Ebī Vaḳḳās hem Resūlullah-(27) nıñg yanıdın ayrılmadı Resūlullah Ey Saʿd oḳ atġıl atam anam sañga fedā bolsun dir idi Sehl bin Ḥuneyf (28) hem oḳ atışıġa ġāyet usta bolup düşmenlerni oḳ birle Resūlullahnıñg ḳaşıġa kiltürmes i-
(115)di Ebū Dücāne (1) hem hemīşe Resūlullahnıñg yanıda müstakīm turup Resūlullahġa ok tikmesün dip arḳasını müşriklerniñg eṭrafıġa ḳılıp ularnı Resūlullah-(2)-nı saḳlar idi arḳasıġa oḳ her ḳança tikse ve aṣlā yütkelmey bir ḥālde turar idi Ziyāde bin El-Ḥāriṣ hem Resūlullahnıñg yanıdın (3) ayrılmay ol Ẕāt-ı Nübüvvet-ṣıfātdın düşmenlerni defʿ ḳılur idi ol ẕāt mecrūḥ bolup satılġanda Resūl-i Ekrem Ṣallallahu (4) ʿAleyhi ve Sellem añga mübārek ḳademini ḳoyup birdi meẕkūr Ziyāde Ḥażret-i Faḫr-i Kā'ināt ʿAleyhi Efḍalü'ṣ-Ṣalavātnıñg mübārek ḳademiġa başını ḳoyġan (5) ḥālde şehādet şerbetini nūş ḳıldı Raḍıyallahu Teʿālā ʿAnha Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemniñg ölüm ḫaberi taralġandın keyin ol Ẕāt-ı (6) Nübüvvet-simātnı hemmedin ilgeri Kaʿb bin Mālik El-Enṣārī tunup ġāyet ḫursendlikdin ḳatıḳ āvāz birle (7) يامعشرالا نصار ابشروا yaʿnī Ey enṣār cemāʿati ḫursend bolunglar dip ḳıçḳırdı Resūlullah bu Kaʿbġa turġıl dip işāret ḳıldı andın keyin (8) Peyġamber ʿAleyhi's-Selām Saʿd bin Ebī Vaḳḳās birle Saʿd bin ʿUbādeniñg arasıda bolġan ḥālde evvelki ornıġa kildi arḳasıdın (9) Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddiḳ ʿAlī İbn-i Ebī Ṭālib ʿÖmer bin El-Ḫaṭṭāb Ṭalḥa Zübeyrler hem bar dirler Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem evvelki ornıġa yetkende (10) Fāṭıma birle ʿAlī Resūlullahnıñg cerāḥatlerini yudılar yumaḳ birle ḳan toḫtamay Ḥażret-i Fāṭıma azraḳ būryānıñg parçasını küydürüp (11) külini cerāḥatġa

basdı andın keyin ḳan toḫtadı andın keyin Resūlullah şundaki bir zor taşġa çıḳmaḳçı boldı cerāḥat-(12)-niñg küçidin maḳdūrı ḳalmaġaç öz küçi birle çıḳmalmay Ṭalḥa bin ʿUbeydu'llah köterip çıḳardı şubu vatḳde müşrikler-(13)-niñg bir fırḳası taġnıñg başıda idi Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem bularġa ʿÖmer bin El-Ḫattābnıñg ḳol astıda bir munça ʿasker (14) iberip taġdın ḳoġlap tüşütdi şubu zamānda Ubey bin Ḫalef Resūlullahnı öltürmekçi bolup Resūlullahnıñg kaşıġa (15) barġanda Resūlullah yanıdaki bir saḥābeniñg nīzesini alıp ʿUbeyniñg boġazıġa urup ġāyet ḳatıḳ mecrūḥ ḳıldı ʿUbey şol (16) cerāḥatdin Mekkeniñg yolıda bedbaḫt oldı ʿUbey bin Ḫalef Mekkedeki vaḳtde yaḫşi bir atnı semiz bakıp hemīşe ol (17) kara ṭālīʿ men Muḥammedni uşbu atnıñg üstide öltüremen dir idi Resūlullah bu ḫaberni añglap İnşāallah men anı öltüremen (18) digen idi şubu söz toġrı kildi bu muḥārebede müşriklerdin on yette kişi öltürülgeni mervīdür muḥārebe toḫtaġanda (19) Ebū Sufyān bin Ḥarb taġġa çıḳıp İslām ʿaskeriġa ḳarap افيكم محمد yaʿnī sizlerning içiñgizde Muḥammed bar mu Muḥammed (20) selāmet mu dip üç mertebe ḳıçḳırdı añga hiç bir cevāb işitmegeç üç mertebe افيكم ابن ابى قحافة yaʿnī sizleriñg içiñgizde (21) Ebū Bekir rü'ṣ-Ṣıddīḳ selāmet bar mu dip ḳıçḳırdı anıñg bu sözige hem hiç bir cevāb bolmaġanda (22) افيكم عمر بن الخطاب yaʿnī sizlerde Ḥażret-i ʿÖmer bin El-Ḫattāb selāmet bar mu dip ḳıçḳırdı añga ʿÖmer çıdalmay özleriniñg selāmet (23) barlıġını bildürüp cevāb birdi andın keyin Ebū Sufyān اعل هبل اعل هبل yaʿnī Ey Hübel nām büt bülend bolġıl didi (24) muñga Resūlullah الله اعلى واجل dip cevāb birmekġa fermān ḳıldı andın

keyin Ebū Sufyān لنا العزى ولا عزى لكم (25) yaʿnī bizlerġa ʿUzzā nām būt bar sizlerġa yoḳ didi muñga hem Resūlullah الله مولانا ولا مولى لكم yaʿnī Allahu Teʿālā bizlerniñg (26) igemizdür sizlerġa hiç bir ige yoḳdur dip ǿevāb birdi andın keyin Ebū Sufyān bu ceng Bedir Muḥārebesiġa berāber ceng (27) boldı eger ḫāhlasañglar keler yılı yine Bedirde muḥārebe ḳılurmiz didi Resūlullah muñga tola yaḫşi boladur bizler muḥārebeġa teyyār (28) dip cevāb birdi

116)(1) MÜŞRİK ʿASKERİNİÑG UḤUDDIN YANĠANINIÑG BEYĀNI

(2) Yuḳarıda ẕikr ḳılınġan vāḳıʿadın keyin Ebū Sufyān leşkeri birle yanıp kitdi Resūlullah bularnıñg ḳayda kitḳenini bimek üçün ʿAlī (3) bin Ebī Ṭālibni ḳıçḳırıp Ey ʿAlī sen müşriklerġa ḳara eger tivelerini minip atlarını yitelip yürgen bolsalar ular Mekkeġa yanġan bolurlar (4) ve eger atlarıġa yürgen bolsalar Medīneġa hücūm ḳılmaḳ üçün barurlar ular eger Medīneġa barsalar yine ceng ḳılurmiz didi Ḥażret-i ʿAlī (5) müşriklerniñg arḳasıdın barıp atlarını yitialıp tivelerini minip kitḳenlerini körüp kilip Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem-(6)-ġa ḫaber birdi

UḤUD MUḤĀREBESİDE ŞEHĪD BOLĠAN ẔĀTLARNIÑG ẔİKRİ

(7) Uḥud Muḥārebesi ehl-i İslām üçün ġāyet ḳorḳunclik ve niḥāyet teşvīşlik bir muḥārebedür bu muḥārebede ehl-i İslāmdın yetmişdin (8) artuḳraḳ kişi şehīd boldı mundın başḳa taḫi tola köp kişi : mecrūḥ boldı şehīd bolġan kişilerniñg altası (9) muḥācirlerdin ḳalġanı enṣārdın idi şehīdlerniñg içide Resūlullahnıñg ʿammi meşhūr bahādır Ḥamza bin ʿAbdu'l-Muṭṭalib ʿAbdu'llah bin (10) Caḥş Muṣʿab binʿUmeyr Ḫanzala bin Ebī ʿĀmir Ġaylu'l-Melā'ike ʿAbdu'llah bin ʿAmr bin Ḥarām ʿAmr bin El-Cemūḥ Ḥallād bin ʿAmr Saʿd bin Er-Rebīʿ

(11) Enes bin En-Naḍrlar bar idiler Ḥamza bolsa ᶜaskerlerniñg içide oḳ dip atılıp kim uçrasa şunı öltürüp yürgende yuḳarıda ẕikr (12) ḳılġan Vaḥşi zor bir taşnıñg arḳasıġa büküp turup bildürmesdin nīzesi birle urup şehīd ḳıldı ammā Muṣᶜab binᶜUmeyr-(13) ni İbn-i Ḳume nām bir müşrik öltürdi ol ẕāt Resūlullahnıñg yanıda ṯābit bolup ol Ẕāt-ı Nübüvvet-ṣıfātdın müşrikler-(14)-ni defᶜ ḳılıp turar idi Muṣᶜab öltürülgeç Resūlullah ᶜalemniᶜAlī İbn-i Ebī Ṭālibġa birdi ammā Saᶜd bin Er-Rebīᶜ şol ḳadar (15) ḳatıḳ muḥārebe ḳılġan idi ki ol ẕātnıñg bedenidin yetmiş bir cerāḥat bolġan idi ceng tamām bolup Resūlullah ölük ve mecrūḥ-(16)-larġa ḳaratġanda Saᶜd bin Er-Rebīᶜ sekerāt ḥālde āḫirki tınıḳlarını alıp yatġan idi ölük ve mecrūḥlarġa ḳaramaḳġa meᶜmūr (17) bolġan kişi Saᶜd bin Er-Rebīᶜġa Resūlullahnıñg selāmını yetḳüzdi Saᶜd hem ol kişiġa mendin Resūlullahġa selām yetḳüzgil (18) ḳavmim enṣārġa meniñg vaṣiyyetim şol kī ularᶜUḳbadaki bīᶜatnı unutmasuñglar eger Resūlullahġa düşmen ṭarafdın azraḳ (19) nā-şāyeste iş yitip ḳalsa Allahu Teᶜālānıñg ḥuẕūrıda ular aṣlā maᶜẕūr bolmaydurlar didi ammā Enes bin En-Naḍrnıñg (20) bedenidin 50 yir cerāḥat boldı bu ẕātnıñg cerāḥati köp bolġan sebebdin hiç kişi ol ẕātnı tonuyalmay hemīşeresi (21) barmaḳ uçlarıdın tonudı

(22) RESŪLULLAHNIÑG UḤUD MUḤĀREBESİDE MECRŪḤ BOLĠANINIÑG BEYĀNI

(23) Ebū Dücāne El-Enṣārī Ṭalḥa binᶜUbeydu'llah Ebū Ṭalḥa El-Enṣārī Ümmüᶜ Umāreler tola köp yaradār bolġan idiler Ümmüᶜ Umāre (24) Resūlullahnıñg yanıda ol Ẕāt-ı Risālet-penāhımızdın düşmenlerni defᶜ ḳılur idi Resūlullahnıñg mübārek bedenidin bir neçe yir (25) cerāḥat ḳılındı ᶜAbdu'llah bin Şehāb ez-Zehrī Peyġamberimizniñg

yüzini mecrūḥ ḳıldı ʿUkbe bin Ebī Vaḳḳās taş birle (26) urup aldı kişini sindürdi İbn-i Ḳumʿe urġan sebebdin Resūlullahnıñ mübārek başıġa kiygen timür kiyimniñ timürleri (27) iki mübārek ḳovzıga kirip mecrūḥ boldı mezkūr timürlerni Ebū ʿUbeyde bin El-Cerrāḥ tişleri birle soġurup aldı timürler ḳatıḳ (28) patıp kitken sebebdin tartıp alġanda Ebū ʿUbeydeniñ aldı iki tişi çıḳıp kitdi

117) Ebū ʿĀmir Er-Rāhib müselmānlar (1) yıḳılıp helāk bolsun dip küylep ağızını yapıp ḳoygan ḳuduḳġa Resūlullah yıḳılıp tüşüp mübārek dizleri sürdülip (2) kitdi ve hem bik şaşıp kaldı ʿAlī İbn-i Ebī Ṭālib birle Ṭalḥa İbn-i ʿUbeydu'llah Resūl-i Ekrem Ṣallallahü ʿAleyhi ve Sellemni ḳuduḳdın tartıp (3) aldılar (4) ceng tamām bolup müşrik ʿaskeri Mekkeġa yanġanda Resūlullah ölüklerni yığıp defn ḳılmaḳġa emr ḳıldı müşrikler şehīdlerniñ (5) ḳulaḳ ve burunlarını kisip ḳarınlarını yarıp meşüle ḳılġan idiler Ḥamza bin ʿAbdu'l-Muṭṭalibniñ ḳulaḳ ve burunları kisilgen (6) ḳarınları yarılġan sūretde yatġan idi Ebū Sufyānnıñ ḫatunı Hind Binti ʿUtbe ve anıñ hemrāhları şehīdleriniñ ḳulaḳ (7) ve burunlarını munçaḳ ḳılıp boyunlarıġa asılıp aldılar Hind Vaḥşīġa mükāfāt ḳılıp öz ḳolı birle anıñga munçaḳ siyāb (8) asıp ḳoydı Hind Ḥamzanıñ yürekni alıp cānıda yoḳalmay taşlap itdi Ḥamzanıñ bu sūretini Resūlullah (9) ve Aṣḥāb-ı Kirāmlar körüp fevkalʿāde melāl boldılar ehl-i İslām sa'ādet-encāmnıñ yürekleride saḳlamaydurġan derecede mecrūḥ (10) boldılar Resūlullah şehīdlerni öz orunlarıda defn ḳıldurdı baʿżılar ḫīşlerini Medīneġa alıp kitseler mu Resūlullah ularnı aldurup (11) öltürülgen cayıġa kömdürdi her bir kişi üçün bir gūr küylemaḳ müşkil bolġan sebebdin iki üç kişi bir ḳabirġa kömüldi

şehīdlerdin (12) ḳaysısı Ḳurān köpraḳ bilse Resūlullah anı gürġa ilgeri ḳoydı şehīdler yuyulmay ḳanları birle ve hem öz kiyimleri birle kömül-(13)-diler kiyimleri yırtılıp kitken bir iki şehīdni başḳa kefen birle kömüldi Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve sellem Uḥudnıng (14) şehīdleriġa cenāze namāzı oḳumadı şubu söz Buḫārīde 5nci cüzde 102nci safḥada rivāyet ḳılındı ʿAlleme-i şehīr İbnü'l-Ḳayyım El-Cevzī (15) aytdı ki Resūlullah şundaġ cengde şehīd bolġan zāt-ı saʿādet-ṣıfātlarġa ṣalāt-ı cenāze oḳumas idi (16)şundaġ oḫşa Ḫulefā-yı Rāşidīn ve ularnıng nā'ibleri ceng meydānıda şehādet şerbetini nūş ḳılġan zevāt-ı kirāmlarġa (17) ṣalāt-ı cenāze oḳumas idiler ammā Resūlullahnıng 8 yıldın keyin özi vefāt boluşdın ilgeri Uḥudnıng şehīdleriġa namāz (18) oḳuġanı Ṣaḥīḥ-i Buḫārī ve Ṣaḥīḥ-i Müslimde rivāyet ḳılınsa mu şehīdlerġa cenāzė oḳumaḳ sünnet bolġan sebebdin imes idi eger (19) bu sebebdin bolsa sekiz yıl teʾḫīr ḳılmas idi belki ölükler birle vedā laşġan ḳabīledin bir iş idi Resūlullahnıng Uḥud (20) şühedālarıġa özi bu dünyādın irtiḥāl ḳılışdın ilgeri namāz oḳuġanı ol Żāt-ı Nübüvvet-ṣıfātnıng maraż-ı mevtādın ilgeri (21) bāḳīʿġa çıḳıp ular üçün istiġfāl ḳılġanıġa oḫşa bir iş idi İbnü'l-Ḳayyımnıng sözi tügedi

(22) İSLĀM ʿASKERİNİNG UḤUDDIN MEDĪNE-İ MÜNEVVEREĠA YANĠANINING BEYĀNI

(23) Uḥud vāḳıʿası Şevvālning 7nci küni irtegende başlanıp şubu küni namāzdın keyin tügedi Resūlullah şehīdlerni (24) kömdürüp şubu küni kiçede Medīneġa yandı Medīne ehli tenleri ve köngülleri mecrūḥ olġan ḥālde yanġan ġāzīlerini körüp ġāyet (25) ġam ve

endūhnīng içide ḳaldılar gūyā ki üylik ikişler atası yaki ḫīş ve ḳarındaşınıng ölüm ḫaberini aṅglap hezār (26) nāle ve zārı bī-şümār bī-ḳarārı birle āh ve efgān āvāzını bülend köterdiler gūyā ki Medīne ḳarāṅguluḳ içide ḳaldı münāfıḳlar bu işġa (27) ġāyet ḫursend boldılar ular ḫursendlikni içleriġa sıġduralmay taşġarı çıḳardılar bolmaydurġan işġa ictihāt ḳıldıṅglar (28) bizlerdik Medīnede tinc yatsaṅglar sizlerga bu belā tüşmes idi didiler şuṅga oḫşa Yahūdīler hem bu vāḳı'aġa ġāyet ḫursend boldılar

(118)(1) MAĠLŪBİYETNİṄG SEBEBİ VE SERİYYENİṄG BEYĀNI

(2) Cengde re'īsġa itā'at ḳılmaḳ ol re'īsniṅg her emr ve fermānını cān ve dil birle ḳabūl ḳılıp öz cayıda ḳoymaḳ ġāyet (3) lāzım nerse bolup ġalebetniṅg birinci sebebleridin bolġan ḥālde İslām 'askeri bu cengde öz re'īsleriġa itā'at ḳılmadılar (4) cengniṅg başıda ġalebet ehl-i İslām ṭarfda bolup düşmen 'askeri ḳatıḳ sūretde ḳaçġan ḥālde faḳaṭ oḳçı fırḳası Resūlul-(5)-lahnıṅg emr ve fermānıġa imtişāl ḳılmaġan sebebdin maġlūb boldılar başlarıġa zor belā ve muşībet kildi aşılda İslām 'askeri (6) cengġa çıḳar vaḳtde Resūlullahnıṅg fikriġa irgeşmey Resūlullahġa ilḥāḥ ḳılıp Resūlullahnı bir zor cengġa alıp çıḳdılar ular (7) ibtidā Resūlullahnıṅg sözigā irgeşip Medīne-i Münevveredin ḳuzġalmaslar müşrikler Medīneġa kilmese iḥtimāl idi eger kilseler Medīneniṅg (8) içide müdafā'a ḳılmaḳ āsānraḳ idi muḥāṣaraġa 'ādet ḳılmaġan 'Arab 'askeri az tola müddetdin keyin yanıp kiter idi Uḥud Muḥārebe-(9)si her çend ehl-i İslām üçün ġāyet te'essüflik ve teşvīşlik bir muḥārebe bolsa mu līkin 'āḳıbetiniṅg i'tibārı birle bularġa (10) bik fā'idelik boldı ehl-i İslām bu vāḳı'adın tola menfā'atlik

ders aldılar Bedir vāḳı'asıda ularnıñg leşkeri bir az ġalebet (11) ḳılġan idi bu sebebdin ular her vaḳtde özleriniñg başlarıdın ġalebetniñg sāyesi ve nuṣretniñg tācı zā'il bolmaydur digen (12) gümānda idiler Uḥud vāḳı'asıdın keyin bu ḫuşūṣdaki ḫatālarını bilip ḳurugdın ḳurug ġalebet ümīd ḳılış bī-hūde bir iş (13) ikenligini rūşen fehm ḳıldılar ġalebet üçün esbāb-ı ẓaferġa asılmaḳ lāzım ikenini uçuḳ añgladılar bu derslerniñg sāye-(14)-side ve bu ta'līm-i İlāhīniñg netīcesi birle kiledurġan cenglerde ġālib boldılar Uḥud Muḥārebesi ḥaḳḳıda Allahu Te'ālā Āl-i 'İmrān Sūresside (15) 60 āyet nāzil ḳılıp İslām 'askeriġa tesellī ḫāṭır birdi maġlūb bolmaḳlarınıñg sebeblerini beyān ḳıldı bu vāḳı'adın keyin (16) nā-ümīd bolmay kiledurġan zamān üçün bu vāḳı'anı ḫāṭırda tutup cengde re'īslerniñg emriġa itā'at ḳılmaḳġa (17) bi'l-külliye çıḳmaḳġa fermān ḳıldı mezkūr āyetlerde siyāset esāslarıdın bik köp ḥaḳīḳatlerni beyān ḳıldı Ṣaḥābe-i Kirāmlar uşbu (18) āyetlerniñg maẓmūnını ḫāṭırdın aşlā cüdā ḳılmay keyinki muḥārebelerde muẓaffer menṣūr boldılar

(19) ḤAMRĀ'Ü'L-ESED ĠAZVESİNİÑG BEYĀNI

(20) Müşrik 'askeri egerçi Medīneġa kirmey toġrı Mekkeġa kitse mu līkin ular yanıp kilip Medīneni basmaḳnıñg iḫtimāli bar idi (21) şubu sebebdin ehl-i İslām şubu kiçeni gözet ḳılıp āgāhlıġ birle ötküzdiler irtesi Resūlullahnıñg fikri müşriklerniñg arḳaları-(22)-dın barmaḳġa ḳarar tapıp Aṣḥāb-ı Kirāmlarnı cem' ḳılġanı turdı bu nevbet cenġġa Uḥudġa ḥāżır bolġanı kişilerdinbaşḳa kişi çıḳmaydur (23) dip fermān ḳıldı 'Abdu'llah bin Ubey hemrāhları birle çıḳışnı ṭaleb ḳılsa mu ularġa icāzet ḳılmadı 'alemni

Ḥażret-i ʿAlīġa (24) birdi Medīne-i Münevverede İbn-i Ümmü Mektūmnı nā'ib ḳılıp Mekke ṭarafġa ḳarap yürdi Aṣḥāb-ı Kirāmnıñg köprakı Uḥud vāḳıʿasıda mecrūḥ (25) bolup ḳuvveti ḳalmaġan bolsalar mu münāḳaşasız Resūlullahnıñg emriġa imtisāl ḳılıp çıḳdılar yolda müşrik ʿaskeri munçalik (26) birle ḳaytıp kitişleriġa peşīmān ḳıldılar bu ḳadar ġālib kilgendin keyin ehl-i İslāmnı ḳırıp tügetip yanmaḳ kerek idi (27) barıp Medīneġä hücūm ḳılmaḳ kerek idi dişip yine Medīneġa barışnıñg maṣlaḥatını ḳıldılar Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem (28) yolda Maʿbid El-Ḫuzāʿaġa uçrap ol Maʿbidni Ebū Sufyān birle hemrāhlarıġa ḳorḳuncı salmaḳġa buyuradı Ḫuzāʿa Ḳabīlesi ḳadimdin (29) Resūlullahnıñg ḫulefālarıdın idi ve hem uşbu uçraġanda İslām ile müşerref bolġan idi bu sebeb-
(119)din Maʿbid Ebū Sufyān (1) bile Ravḥā' nām yirde uçraşıp yolda Muḥammedni kördüm tola köp ʿasker birle arḳañgızlardın kilip yatadur Uḥudġa ceng üçün (2) çıḳmaġanlar hem bu defʿa çıḳadur uzun müddet ötmey ular munda kiledürler didi özinīñg İslām ile müşerref bolġanını Ebū (3) Sufyānġa bildürmedi Ebū Sufyān Maʿbidnīñg sözini añglap fikir ḳılıp bizler Medīneġa hücūm ḳılmaḳ niyeti birle idük didi (4) Maʿbid añga andaġ fikrni taşlamen sañga naṣīhat ḳılamen tizraḳ Mekkeġa barıp al didi bu sebebdin Ebū Sufyān İslām (5) ʿaskerinīñg köp bolaşını gümān ḳılıp Medīneġa barıp hücūm ḳıladurġan fikirdin yandı İslām ʿaskeri Ḥamrā'ü'l-(6)-Esed nām yirde üç kün turup Medīneġa yanıp kildiler Ḥamrā'ü'l-Esedde Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem yuḳarıda (7) zikr ḳılınġan şāʿir Ebū ʿUzza El-Cumāḥīni tutup öltürtdi Ebu ʿUzza ḳonalġuda uḫlap ḳalıp hemrāhlarıdın ayrılıp ḳalġan (8) idi Ebū ʿUzza

bu defᶜa hem Resūlullah dın āzād ḳılmaḳnı tilese mu līkin Resūlullah لا يلدغ المومن من جحر مرتين dip cevāb (9) yandurdı bu ḥadīsniñg maᶜnāsı mü'min kişi bir töşekde iki merre çaḳılmaydur yaᶜnī bir nersedin iki mertebe aldanmaydur (10) digen maẓmūndur uşbu yılı Resūlullah nıñg nebīresi İmām Ḥasan vucūdġa kilip dünyā dimāġını muᶜaṭṭar ḳıldı ve hem uşbu (11) yılı Ümmü Gülsūm Bint-i Resūlullah birle Ḥażret-iᶜOsmān nıñg arasıdaᶜUḳde nikāḥ vāḳiᶜ bolup bu iki Żāt-ı saᶜādet ṣıfāt-(12)-nıñg muḥabbet gülzārı içre meserret gülleri açıldı ve hem uşbu yılı Ḥafsa Bintiᶜ Ömer Zeyneb Bint-i Ḫuzeyme El-Hilāliyyeler Ümmühāt-ı (13) Mü'minīn ḳatārıġa kirip bu iki güher-pāk hiç kişiġa müyesser bolmaydurġan saᶜādet riştesiġa tizildi Ḥafṣa bolsa mumdın (14) ilgeri Ḫuneys bin Ḫuẕāfeniñg nikāḥıda idi meẕkūr Ḫuneys Bedirde mecrūḥ bolup şubu cerāḥatdin vefāt ḳılġan idi ammā (15) Zeyneb Bint-i Ḫuzeyme bolsa mundın ilgeri ᶜAbdu'llah bin Caḥşnıñg nikāḥıda idi bu żāt Uḥud Muḥārebesiде şehīd boldı (16) tenbiye añglaġıl ki Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyi ve Sellemniñg Zeyneb Bint-i Ḫuzeymeni alġanı şubu 3nci yılda idi (17) dip müverriḫler żikr ḳılurlar ve hem ᶜAbdullah Bin Caḥş Uḥud muḥārebesiде şehīd oldı dirler Uḥud muḥārebesi bolsa şubu 3 nci yılı (18) Şevvālniñg 7nci künі şenbe künі bolġanıdi dirler şubu sözlerni bir biriġa toġrı ḳılınsa Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem- (19) -niñg Zeynep ni şubu 3 nci yılınıñg içide almaḳ mümkīn olur mu fikr ḳılmaḳ kerek ve hem uşbu yılı ᶜarāḳnı ḳaṭᶜī (20) sūretde ḥarām ḳılındı ᶜArablar ᶜarāḳnı fevḳalʼāde yaḫşi körgen sebebdin bir yolı ḥarām ḳılınmay belki derece be derece ḥarām ḳılındı (21) eger defᶜa ḥarām ḳılınsa ularġa ᶜarāḳ-

nı taşlamaḳ meşaḳḳat bolsa iḥtimāl idi ol vechidin āsānlıḳ birle diller ḳabūl ḳılsun dip (22) nefret ḳılanadurġan ḥādiṯeler vāḳiᶜ bolġandın keyin ḥarām ḳılındı zīrāki bir münker işniñg ḥarāmlıġını bir ḥādiṯeġa isnād (23) ḳılınsa anıñg zararı bilingen sebebdin nefslerde teᵓṯīri küçlik bolup dil āsānlıḳ birle ḳabūl ḳılurlar bu (24) sebebdin aḥkām-ı şerᶜiyyeniñg ekṯerī bir ḥādiṯedin keyin nāzil bolmayış idi ᶜarāḳnı derece be-derece ḥarām ḳılmaḳnıñg ṭarīḳi (25) ol ki Allahu Teᶜālā ᶜarāḳ birle ḳumārnıñg ḥaḳḳıda evvelā يسئلونك عن الخمر و الميسر قل فيهما اثم كبير و منافع للناس و اثمهما اكبر (26) من نفعهما āyetini nāzil ḳıldı āyetniñg maẓmūnı Ey Muḥammed sendin ḥalāyıḳlar ᶜarāḳ ve ḳumārnıñg ḥālidin soraydurlar (27) ularġa aytġıl ol ikisidekitola zor günāh bardur vė ḥalāyıḳlarġa menfāᶜatler hem bardur ol ikisideki günāh menfāᶜatidin (28) ketterāḳdur digen kelām-ı ḥikmet-i intiẓāmdur harāḳnıñg nefᶜī bėdənni ḳoy ḳılmaḳdur ammā ḳumārnıñg nefᶜī andın ḥāṣıl (1) bolġan fā'ideni ṣadaḳa ḳılur idiler bu āyet bileᶜarāḳ taḥi ḳaṭᶜī sūretda ḥarām ḳılınmaġan sebebdin müselmānlarnıñg baᶜżı-(2)-sı ᶜarāḳ içip aḳlı yapılıp Ḳurānnı aralaşturup oḳuġan cihetdin ikinci derecede Allahu Teᶜālā mest kişiġa namāznı (3) ḥarām يا ايها الذين امنوا لا تقربوا الصلوة و انتم سكارى حتى تعلموا ما تقولون āyetini nāzil ḳıldı āyet-(4)-niñg tercemesi Ey mü'minler namāzġa mestlik ḥāletde ta üziñgler aytġan nerselerni bilmey yaḳın bolmañglar yaᶜnī ᶜarāḳ içip (5) aḳlıñglar yayılġandın keyin ta hūşġa kirip üziñgler digen sözni fehm ve ürek ḳılmaġunça namāzġa yaḳīn kilmeñgler digen (6) sözdür soñgra harāḳ içmek birle baᶜżı müselmānlardın baᶜżısıġa ẓulm ve sitem ẓāhir boldı ḥattā ki Ḥamza Raḍıyallahu

ʿAnh mest-(7)-lik ḥāletde Ḥażret-i ʿAlīniñg iki tivesini öltürüp ḳoygānı Ṣaḥīḥi-i Buḫārīde mervīdür harāḳnıñg ehl-i İslāmġa (8) uçuḳ maʿlūm bolġandın keyin Allahu Teʿālā harāḳnı ḳaṭʿī sūretde ḥarām ḳılıp يا ايها الذين امنوا انما الخمر والميسر والانصاب والازلام رجس من عمل الشيطان فاجتنبوه لعلكم تفلحون (9) āyetni nāzil ḳıldı tercemesi Ey mü'minler ʿarāḳ ve ḳumār veʿibādet üçün ve ḳur-(10)-bānlıḳ ḳılmaḳ üçün tigilengen taşlar ve bir işni irāde ḳılsalar meẕkūr işniñg yaḫşılıġını yamanlıġdın ayırıdurġan (11) oḳlar ʿaḳl yaman köredurġan bir necs nersedür pes anıñg her biridin ictināb ḳılıñglar şāyed ki necāt tapasizler digen (12) sözdür uşbu āyet nāzil bolġanda müselmānlar bizler harāḳdın yanduḳ dip cān ve dilleri birle ḳabūl ḳıldılar bu zamānlarda (13) hem müselmānlar ḳabūl ḳılıp harāḳ içikdin ve hem her cins menāhīdin yanġaylar şubu Ḳurān-ı Kerīmni Ḫudā-yı Tebārik ve Teʿālā-(14)dın nāzil bolġanı vahy-i İlāhī dip rāst köñgülleri birle iʿtiḳād ḳılıp turup şubu Ḳurān-ı Ḥakīm nehy ḳılġan ʿarāḳ (15) ḳumār yalġan ġadr ḫıyānet riyā uġurluḳ bühtān yalġan güvāhlıḳ güvāhlıḳnı yapmaġlıḳ kibi ḥarām işlerni ḳaṣd (16) ḳılmaġaylar Ḳurān-ı Ḥakīmni Ḫüdā-yı Tebārik ve Teʿālādın dip iʿtiḳād ḳılmaḳ ol Ḳurānnıñg emriġa ittiḳāb ḳılıp nehydin ictināb (17) ḳılmaḳdur Ḳurān Ḫüdādın dip turup ʿarāḳ riyā kiẕb ġadr ḫıyānet sirḳat zinā bühtān kėtmān-ı şehādet (18) şehādet-i zūr kibi ḳaṭʿen ḥarām işlerni bāk tutmay ḳılsa Ḳurān Ḫüdādın digen sözide maʿnā yalġançı bolsa kerek (19) ehl-i İslām Ḳurān-ı Kerīm nehy ḳılġan işlerni ḳılmamdın oyalmaydurġan gūyā ki bu münāhīler ehl-i İslāmnıñg ekserīde ʿādet (20) bolġan sebebdin ança ʿayıb sanalmaydurġan boldı ise müselmānlar fikr ḳılġaylar dünyā ve āḫiretniñg saʿādetiġa

müştemil (21) ve evvelīn ve āḫirīnniŋ ḳıṣaṣ ve iḫbārı mutaḍammin ve hemme ḥükemā-i uḳalālarnıŋ ʿaḳl ve fikri lāl boladurġan derecede ḥikmet (22) ve sanāʿatġa maḫtūy Ḳurān-ı Hakīmniŋ yolıġa kirmekġa saʿy ve ictihād ḳılġaylar ʿarāḳnı sinçaynıŋ ornıda içmegeyler (23) Rabbānī bey kibi iʿtiḳād ḳılmaġaylar rāstlıġnı hergiz birmegeyler taḳvānı ḳılġaylar Resūl-i Ekerem Şallallahu (24) ʿAleyhi ve Sellemniŋ her sünnetiġa irgaşgeyler ve her bidʿat ve ḫurāfātnı taşlaġaylar ve enṣārī ʿādetlerini İslām (25) ʿādetleriġa tercīḥ ḳılmaġaylar

(26) TÖRTİNCİ YILIDA BOLĠAN VĀḲIʿALARNIŊ BEYĀNI

(27) Benī Esed Ḳabīlesidin Ṭalḥa ve Seleme nām iki kişiniŋ ehl-i İslām birle ceng ḳılmaḳ üçün ḳavmleri dalālet ḳılġanı Resūlullahġa aŋglandı (28) bu sebebdin Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem bir yüz ellik miḳdārı kişidin bir ʿasker teyyār ḳılıp Ebū
121) Selemeni ʿaskerġa vālī tiklep ularġa (1) iberdi mezkūr ʿasker törtinci yılı Muḥarremniŋ başıda Benī Esedniŋ yiriġa sefer ḳıldı Medīneniŋ Şarḳ ṭarafıdın Ḍayd digen (2) ḳaşıdaki Benī Esedniŋ taġlarıdın Ḳuṭn digen taġniŋ yanıda düşmenlerġa hücūm ḳıldılar düşmenler İslām ʿaskerini (3) körüp her ṭarafġa ḳaçdılar İslām ʿaskeri bu cengde on kün yürüp bir munça tive ve ḳoy ġanīmetleri alıp yandılar

(4) SUFYĀN BİN ḪĀLİDNİŊ ÖLTÜRÜLGENİNİŊ BEYĀNI

(5) Şubu yılı Muḥarremniŋ başıda Hüzeyl Ḳabīlesidin Sufyān bin Ḫālidniŋ ehl-i İslām birle ceng ḳılmaḳ üçün ʿasker cemʿ ḳılmaḳını (6) Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem aŋglap ʿAbdu'llah ibin Enesni ḳıçḳırıp mezkūr Sufyānnı öltürmek üçün iberdi ʿAbdu'llah

yıraḳ (7) yirġa barıp bir kişini ḥīlesiz öltürmek mümkin bolmaġan sebebdin yalġan söz kerek bolsa sözlemekġa ruḫṣat aldı ʿAbdu'llah (8) Sufyānnıñg yanıġa barġanda özini Benī Ḫuzāʿa Ḳabīlesidin dip körsetdi ve hem Muḥammed birle ceng ḳılmaḳ üçün teyyār (9) bolġanınıñgnı añglap sañga yardım ḳılmaḳ üçün kildim didi Sufyān ʿAbdu'llahnıñg bu söziġa fevlalʿāde ḫursed bolup (10) özinīñg Resūlullah birle ceng ḳılmaḳ üçünʿasker teyyār ḳılmaḳda bolġanını āşikārā beyān ḳıldı ve hem ʿAbdu'llahnı mihmān (11) ḳılmaḳ üçün çadırıġa alıp kitdi Sufyān uḫlaġanda fırṣat tapıp anı öltürüp Medīne-i Münevvereġa revān boldı ʿAbdu'llah-(12)-nıñg arḳasıdın hiç bir kişi ḳoġlap çıḳmadı ʿAbdu'llah uşbu seferide on sekiz kün yürdi meşhūr müverrihlerdin ʿAbdu'l-(13)-Mü'min bin Ḫalef aytdı kiʿAbdu'llah mezkūr Sufyānnıñg başını Resūlullahnıñg ḥużūrıġa alıp kildi Resūl-i Ekrem Ṣallallahu (14) ʿAleyhi ve Sellem añga bir ʿaṣā birip mana şu-bu ʿaṣā ḳıyāmet küni seniñg ve meniñg aramızda bir ʿalāmetdür didi ʿAbdu'llah (15) ölür vaḳtde şubuʿaṣānı kefenimniñg arasıda ḳoyuñglar dip vaṣiyyet ḳıldı

(16) RİCĪʿ ḪĀDİŞESİNİÑG BEYĀNI

(17) Uşbu yılı Māh-ı Ṣaferde Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemniñg ḥużūr-ı ʿālīleriġa ʿAdl ve El-Ḳāra Ḳabīleleridin bir neçe kişi kilip (18) īmān iẓhār ḳılıp özleriġa dīn ve şerīʿat aḥḳāmını ögetmek üçün Aṣḥāb-ı Kirāmdın bir neçe kişini ibermekni tilediler (19) bular İslāmnı ḳabūl ḳılmaġan idiler bularnıñg bu işi bir ḥīle idi bularnı ʿAbdu'llah bin Üneys öltürüp kilgen Sufyān bin (20) Ḫālidniñg ḳavmi Benī Hüzeyl ibergen idi Resūlullah ularınıñg īmānıġa işenip dīn ve şerīʿat aḥḳāmını ögetmek üçün (21) ʿĀṣım bin

Ṣābit başlıḳ on kişini ular birle iberdi Ri_cī[c] nām bir sugа yetkende mezkūr ḳavm bularġa ḥıyānet ḳılıp Hezīl (22) Ḳabīleleridin Benī Liḥyān [c]Arablarıġa bularnıñg kilgenidin ḫaber birdiler Benī Liḥyāndın derḫāl iki yüz miḳdārı kişi bular birle (23) soḳuşup Ülarnı helāk ḳılmaḳ üçün çıḳdılar Aṣḥāb-ı Kirām bu vāḳı[c]anı añglap bir taġġa çıḳıp aldılar düşmenler (24) yollardın taġdın tüşüp teslīm bolmaġanı tilediler ve hem ular teslīm bolsa öltürülmey selāmet ḳalışlarını beyān (25) ḳıldılar müşriklerniñg sözleriġa ṣaḥābelerdin Ḫubeyb bin [c]Adiy ve Zeyd bin Ed-Deġene işenip bir teslīm ḳılsalar mu bularnıñg her iki-(26)-sini şehīd ḳıldılar Ḫubeyb birle Zeyddin başḳaları müşriklerniñg ḳolıġa tüşmekni [c]ār sanıp ceng ḳılıp şehīd (27) boldılar Ḫubeyb bin [c]Adiyniñg öltürülmekdin ilgeri müşriklerdin ruḫṣat alıp iki rek[c]at namāz oḳuġanı ve hem şubu
122) (28) tübendeki ebyātnı digeni Buḫāride rivāyet ḳılındı (1)

ولست ابالی حین اقتل مسلما علی ای شق کان فی الله مصرعی

(2) Ya[c]nī müselmān bolġan ḥālde öltürülsem meniñg helākım ḳaysı ḥāl bile bolsun Ḫüdānıñg yolıdaġına bolsa men hiç bāk tutmaymen ve pervā ḳılmaymen

(3) وذلک فی ذات الالٰه وان یشأ یبارک علی اوصال شلو ممزع

(4) Ya[c]nī bu ölüm Allahu Te[c]ālānıñg yolıdadur eger Allahu Te[c]ālā ḫāhlasa a[c]żālarġa bereket iberedür ve raḥmet ḳıladur

(5) Bİ'Rİ MA[c]ŪNE ḤĀDİŞESİNİÑG BEYĀNI

(6) Uşbu yılı Māh-ı Ṣaferde Benī [c]Āmirniñg ketteleridin Melā[c]ib El-Elsine dip meşhūr bolġan [c]Āmir bin Mālik Resūl-i Ekrem Ṣallallahu [c]Aleyhi ve Sellem-(7)-niñg ḥużūrıġa kilgen idi Resūlullah munı İslāmġa da[c]vet ḳılġanda mezkūr [c]Āmir egerçi ḳabūl ḳılmasa mu līkin

bi'l-külliye ḳayturmadı (8) belki Ey Muḥammed sen delalet ḳılġan nerse tola yaḫşi nersedür sen men birle Necid ehliġa ṣaḥābelerdin bir neçe kişini ibergil dīnġa (9) daᶜvet ḳılsunlar ular şubu dīnni ḳabūl ḳılur dip gümān ḳılamen dip yaḫşi ᶜevāb birdi Reşūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem aŋġa Necid (10) ehlidin ḳorḳmaŋġ didi ᶜĀmir Reşūlullahġa eger sen kişi iberseŋġ iberilgen kişilerni men ḥimāyemġa alamen didi bu sebebdin (11) Reşūlulahnıŋġ birle Münzir bin ᶜĀmr başlıḳ Ṣaḥābe-i Kirāmdın 70 kişini iberdi meẕkūr kişiler ṣaḥābelerniŋġ aŋġlaġanġan (12) yaḫşıları bolup Ḳurān-ı Kerīmni köp oḳugan sebebdin Ḳurrā' diyilür idiler bu ẕātlar Medīne-i Münevvereniŋġ Ċanūb Şarḳīsidė (13) Benī ᶜĀmir birle Benī Süleymniŋġ yirleriniŋġ arasıdaki Bi'ri Maᶜūne nām bir yirġa yetḳende araları-dın Ḥarām bin Milḥān nāmıda bir kişi (14) birle Benī ᶜĀmirniŋġ kettesi ᶜĀmir bin Et-Ṭufeylġa mektūb iberdi ᶜĀmir mektūbġa iltifāt ḳılmay mektūbnı alıp kilgüçi Ḥarāmġa ẓulm (15) ḳılıp anı öltürtdi andın keyin meẕkūr Ḥarāmnıŋġ hemrāhları birle ceng ḳılmaḳ üçün ḳavmi Benī ᶜĀmirni delālet ḳılsa mu ular (16) meẕkūr ṣaḥābeler Melāᶜibü'l-Elsineniŋġ ḥimāyeside bolġan sebebdin ceng ḳılmaḳġa rāżı bolmadılar bu cihetdin ᶜĀmir bin Et-Ṭufeyl (17) Benī Süleym Ḳabīleleridin Raᶜl Zekvān ᶜAṣiyye digan baṭınlardın yardım soradı bular ḳabūl ḳılıp ᶜĀmir bin Et-Ṭufeyl birle (18) barıp Aṣḥāb-ı Kirāmnı iḥāṭā ḳılıp ularnıŋġ hemmesini şehīd ḳıldılar aṣḥāb-ı saᶜādet-intisāblardın yalġuz Kaᵓb bin (19) Zeyd birle ᶜĀmir bin Umeyyeġına selāmet ḳaldılar başḳalar her çend zor bahādırlıḳ birle soḳuşsalar mu sanlar az bolup (20) düşmen köp bolġan sebebdin maġlūb boldılar Bi'ri Maᶜūne Ḥādiṣeside şehīd ḳılınġan kişilerniŋġ içide hicret (21)

seferide Resūlullahġa yoldaş bolġan ᶜĀmir bin Füheyra hem bar idi meẕkūr ḥādiṣe birle Ri'ci Ḥādiṣesiniñg ḫaberi Medīne-i Münevvereġa (22) bir vaḳtde kilip Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellemni ve Aṣḥāb-ı Kirāmlarnı ḥaddin ziyāde çiksir ġam ve endūh-(23)-ġa girifdār ḳıldı Ḥażret-i Faḫr-i Kā'ināt ᶜAleyhi Efḫarü'ṣ-Ṣalavātniñg meẕkūr aṣḥābġa ḥıyānet ḳılġan müşriklerġa bir ay müddet namāz-ı (24) Bamdādniñg ikinci rekᶜatiniñg rükūᶜidin keyin duᶜā-yı bed ḳılġanı Ṣaḥīḥ-i Buḫārīde 2nci cildde 260ncı safḥada rivāyet (25) ḳılındı şubu ḥādiṣede selāmet ḳalġan ᶜAmr bin Umeyye Medīne-i Münevvereġa yanġanda yolda iki müşrikni toġrı kiltürüp Benī (26) ᶜĀmir Ḳabīlesidin dip gümān ḳılıp ular uyḳudaki vaḳtde öltürüp kitken idi ammā bu müşriklerniñg ḳolıda (27) Resūlullahdın alınġan ᶜahd ḳaġazı bar idi ᶜAmr bin Umeyye Medīneġa kilip Resūllullahġa vāḳıᶜanı beyān ḳılġanda ol ᶜAmr-(28)-nıñg ḫatā ḳılġanını bilip tola te'essüf ḳıldı meẕkūr vāḳıᶜa Benī Naḍir Ġazvesiġa sebeb bolmuşdur

123)(1) BENĪ NAḌĪR ĠAZVESİNİÑG BEYĀNI

(2) Uşbu yılı Rebīᶜü'l-Evvelde Resūlullah Medīneġa yaḳın bolġan Benī Naḍīr yahūdīleriġa ᶜAmr bin Umeyye öltürülgen iki kişiniñg (3) ḫūnını tölemek üçün ḳarż sorap barġan idi Resūlullah birle Aṣḥāb-ı Kirāmdın Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳ ᶜÖmerü'l-Fārūḳ ᶜAlī İbn-i Ebī Ṭālib (4) ve başḳalar bar idi Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem yahūdīler birle körüşüp ḥācetni ᶜarż ḳılġanda başımız bilen ḳabūl ḳılamiz (5) didiler ammā bularnıñg bu çeraylik muᶜāmeleleri aġzınıñg uçıda bolup içleride yaman niyyetde idiler Resūlullah yahūdīler-(6)-din bir kişiniñg üyiniñg aldıda olturġan ḥālde yahūdīler

bizler mundın artuḳ fırṣat tapılmas bir kişi üyniñg (7) üstidin Muḥammedniñg başıġa uşbu tigürmen taşını taşlasun tā ki mundın rāḥatda bolurmiz dip meşveretde boldılar (8) bu iş aralarıdın ʿAmr bin Ḥaccāş nām bir kişini taʿyīn ḳıldılar līkin bularnıñg fikri bīgār kitdi Resūlullah bularnıñg (9) ḥareketleridin işni bilip derḥāl ornıdın yütkelip Medīneġa yanıp kitdi Resūlullah Medīneġa hücūm ḳılġanda Yahūdīler birle muʿāhede (10) ḳılġan idi muʿāhedeniñg muḳdeżāsı yahūdīler müselmānlar birle ceng ḳılmay tinc turmaḳ her ṭaraf yine bir ṭarafnıñg żararıġa yardım (11) ḳılmaslıḳ idi yahūdīlerniñg Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemġa mundaġ muʿāmeleleri muʿāhedeni ayaġ astıġa taşlap (12) bolup mundaġ kişilerdin hiç bir vaḳt emīn bolmaḳ mümkin bolmaġan sebebdin bularnı yirleridin çıḳarmaḳġa maşlaḥat (13) ḳarar tapdı bu sebebdin Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem Benī Naḍīr Yahūdīleri on kün içide Medīne zemīnidin çıḳsun (14) dip Muḥammed bin Meslemeni iberdi evvelde yahūdīler Medīneni taşlap kitmekġa rāżı bolsalar mu līkin Medīneniñg münāfıḳlarınıñg yardım (15) vaʿde ḳılġanıġa işenip Resūlullahnıñg Medīnedin çıḳsun digen emr ve fermānıġa itāʿat ḳılmay kikrekini çıḳardılar (16) ḫāhlaġanıñgnı ḳıl bizler öz yirlerimizdin kitmeymiz dидiler bu sebebdin Resūlullah ʿasker yıġıp bularnıñg üstiġa revān(17) boldı Medīnede İbn-i Ümmü Mektūmnı nāyib ḳılıp ʿalemni Ḥażret-i ʿAlīġa birdi İslām ʿaskerini yahūdīler körüp ḳorġanlarıġa (18) kirip aldılar İslām ʿaskeri bularnı alta kün muḥāṣara ḳıldı andın keyin Resūlullah bularnı ḳorḳutmaḳ üçün ularnıñg (19) ḫurmā dıraḫtlarını kismekġa fermān ḳıldı yahūdīlerde İslām ʿaskeri birle berāber kitmekġa ḳuvvet bolmaġan sebebdin

ʿAbu'llah bin Ubey (20) ve hemrāhları hem ilgeri ḳılġan vaʿdeleride turalmaġan vechidin ṣulḥ ṭaleb ḳılmaḳġa mecbūr boldılar bular yir su ve esbāb (21) ve aġır nerselerini taşlap tive köteridurġan nerselerini ve ḫatun bala-çaḳaları alıp Medīnedin kitmekġä rāżı bolup (22) ṣulḥ tamām boldı bularnıñg köpraḳı Şām ṭaraflarıġa kitdiler baʿżıları Ḫayberde toḫtadılar Ḫayberde ḳalġanlarnıñg içide (23) Ḥayy' İbn-i Aḫṭab Sellām bin El-Ḥaḳayḳ Kināne bin Er-Rābiʿ kibi ketteler hem bar idi Benī Naḍīr yahūdīleridin İslāmnı ḳabūl ḳılġan (24) yalġuz iki kişi boldı biri Bāyīn bin ʿUmeyr yine biri Ebū Saʿd bin Vehb Benī Naḍīr yahūdīleriniñg yirleri ve bulardın alınġan (25) ġanīmetler ʿaskerġa taḳsīm ḳılmadı zīrā ki bu ġanīmet at ve tive çapdurup soḳuşup alınġan ġanīmet bolmay belki cengsiz (26) meşaḳḳatsiz āsānlıḳ birle alınġan ġanīmet idi mundaġ ġanīmetler ʿaskerġa taḳsīm ḳılınmay ceng levāzımātıġa Resūlullah-(27) nıñg özi ve bala-çaḳalarıġa ve ḫīşleriġa ve yetim ve miskīn ve İbn-i Sebīlġa ṣarf ḳılınur idi şubu sebebdin Resūlullah (28) bu māldın yurt ve yir ve üyleridin ayrılıp kilgen ve māl ve çehārpāy-
124)ları taşlap faḳīr ḥāletde köçüp kilgen (1) kişilerġa birdi ammā enṣārdın bik faḳīr bolġan yalġuz iki kişiġağına birdi Benī Naḍīr Muḥārebesi ḥaḳḳında Allahu Teʿālā Ḥaşr Sūresini. (2) nāzil ḳıldı yuḳarıda ʿarāḳnı üçünci yılı ḥarām ḳılındı dip zikr ḳılmış idük ammā İbn-i Hişām Es-Sīrā El-Hişāmiyyeniñg 2nci (3) cildde 74nci ṣafḥada ʿarāḳnıñg ḥarām ḳılınmaḳı 4nci yılıda Benī Naḍīr Ġazveside idi dip zikr ḳıldı vallahu aʿlem

(4) KEYİNKİ BEDİR ĠAZVESİNİÑG BEYĀNI

(5) Uḥud Muḥārebesi pitüp müşrikler Mekkeġa inmekġa teyyār bolġan-

da Ebū Sufyān Resūlullahġa keler yılı Bedir mevsīmide sizler birle taḫi muḥārebe (6) ḳılmiz teyyār bolunġlar digen idi Resūlullah hem hiç ḳorḳmay tola yaḫşi boladur teyyār bolmiz dip cevāb birgen idi imdi (7) şubu vaʿde ḳılınġan Bedir mevsīmi tasnılaşıp ehl-i İslām birle ceng vaḳti kilgende Ebū Sufyān tola ḫayretde ḳaldı çünki bu yılı (8) Mekkede açarçılıḳ ḳatıḳçılıḳ bar idi ammā cengġa çıḳmasa hemme ʿArab ḳabīlelerinin̄g arasıda Ḳureyşnin̄g mertebe ve iʿtibārları (9) yoḳalıp ehl-i İslāmnın̄g şevket ve şöhretleri ziyāde boladurġan bir maġlū-yı maġlūbiyyet sanalur idi şubu sebebdin (10) Ebū Sufyān ehl-i İslām ʿaskeri cengġa çıḳmasġa bir ḥīle yasadı Eşcaʿ ḳabīlesidin Nuʿaym bin Mesʿūd nām bir kişiġa köp ecr birip (11) Medīneġa iberdi ve an̄ga Ebū Sufyān bik köp ʿasker birle Mekkedin çıḳdı sizlerġa an̄ga muḳābil bolmaḳ mümkin bolmaydur sizlerġa Uḥud (12) kibi yaḳin yirde ne ḳadar ġalebet ḳılġan kişilerdin Bedir ḳadar yıraḳ bir yirde niçük ḳutılasızlar digen cengdin ḳayturadurġan (13) teşvīşlik ve ḳorḳunclik sözlerdi Resūlullahġa ve Aṣḥāb-ı Kirāmġa sözlemekġa fermān ḳıldı naʿīm Medīne-i Münevvereġa barıp Ebū Sufyānnın̄g (14) fermānıça ehl-i İslāmnın̄g arasıda fitne salsa mu lākin ehl-i İslām munın̄g sözigġa iltifāt ḳılmadılar Allahu Teʿālānın̄g nuṣretigġa (15) yolanıp cengġa çıḳdılar bu muḥārebeġa çıḳḳan İslām ʿaskeri 1500 kişi bolup 50 miḳdārı atlıġ idi ammā (16) Ebū Sufyān 2000 miḳdārı piyāde ve 50 miḳdārı atlıġ ʿasker birle çıḳıp Mecenne digen bāzārġa yetḳende bu yılı (17) ʿasker üçün meşaḳḳatlik ḳaḥaṭçilik yıldur dip yandı müşrik ʿaskeri Mekkeġa yanġanda Mekke ehli bular talġan yimek üçün (18) çıḳdılar bular bolsa talġan ʿaskeri dip maşḫara ḳıldılar İslām ʿaskeri

Bedirde sekiz kün turup yandılar bular bu maᶜnevi ġalebet-(19)-din başları āsmānġa yetken ḥālde Medīneġa ḳaytdılar mezkūr ġazvede Ḥassān bin Ṯābit veᶜAbdu'llah İbn-i Revāḥanıñg Ebū Sufyān-(20) nıñg vaᶜdeside turmaġanıdın mashara ḳılıp aytġan şiᶜrleri köpdür bu ġazve bolsa Şaᶜbān ayıda bolġan idi Medīne-i Münevverede (21) öz ornıda ᶜAbdu'llah İbn-i Ubeyniñg oġlı ᶜAbdu'llahnı nā'ib ḳıldı bu ehilsizniñg köpraḳiniñg sözidür ammā İbnü'l-Eṯīr bu ġazve-(22)-de Resūlullah ornıġa Medīne-i Münevverede ᶜAbdu'llah İbn-i Rəvāḥa ḳaldı diydür vàllahu aᶜlem uşbu yılı Aṣḥāb-ı Kirāmdın (23) Ebū Seleme vefāt ḳılıp ḫatun Ümmü Seleme tul ḳaldı Ebū Seleme Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellemniñg emildaş ḳarındaşı idi ve hem (24) ilgeri īmān kiltürgen sābıḳīn evvelīndin idi Ḥabeşeġa hemmedin ilgeri hücūm ḳılġan zāt-ı saᶜādet-ṣıfātlardın (25) idi Resūl-i Ekerem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem Ebū Selemeniñg ḥāmīsiz ḳalġan ḫatunı bir felāketġa uçrap helāk birle giriftār (26) bolmasun dip özi nikāḥlap aldı Ḥażret-i Peyġamberimiz alġan ḫatunlarınıñg köpraḳı şundaġ iri ölüp ḥāmīsiz (27) ḳalġan ve ḳavm ve ḳarındaşları ṭaraġıdın fitneġa uçrap helākġa tüşüp ḳalur miskīn dip teşvīş ḳılanadurġan (28) ḫatunlar idi Resūlullahnıñg nebīresi Hüseyin bin ᶜAlī şubu yılı toġuldı ᶜOsmān bin ᶜAffānnıñg oġlı ᶜAbdu'llah şubu yı-
25) lı (1) vefāt ḳıldı Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellemniñg Zeyd bin Ṯābitni yahūdīlerniñg ḫattını ögenmekġa buyuraġanı uşbu yılı idi

(2) BEŞİNCİ YILI BOLĠAN VĀḲIᶜALARNIÑG BEYĀNI

(3) Beşinci yılı Rebīᶜü'l-Evvelde Resūlullahġa Medīne-i Münevvereniñg Şimāl ṭarafıda Medīnedin 15 künlük mesāfede Dūmetü'l-Cendel

(4) digen caydaki ḫalḳlarnıñg yolıdın ötḳen kişilerġa ẓulm ve sitem ḳılġanları ve hem Medīneġa kilmek üçün ʿasker teyyār ḳılġanı (5) añglandı şubu sebebdin bular birle ceng ḳılmaḳ üçün teyyār bolup 1000 miḳdārı Aṣḥāb-ı Kirām birle Dūmetü'l-Cendelġa sefer ḳıldı (6) Medīne-i Münevverede Sabāʿ bin ʿArafṭa El-Ġıfārī nāyib bolup ḳaldı İslām ʿaskeri Dūmetü'l-Cendelde ularnıñg māl ve bedeñg-(7)-leriġa hücūm ḳılıp ġanīmet aldılar bu ḫaber Dūmetü'l-Cendelniñg ehliġa añglanġanda ular ḳorḳup ḳaçdılar Resūlullah ularnıñg yiride (8) bir neçe kün turup eṭrafġa ʿasker iberip ularnı izdetip teftīş ḳıldursa mu hiç kişini tiyalmadılar andın keyin alġan (9) ġanīmetleri birle Medīne-i Münevvereġa yandılar Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemyolda Benī Firāre Ḳabīlesiniñg başlıġı ʿUyeyne (10) bin Ḥuṣayn El-Ferrāzī birle maṣālaḥat ḳıldı ʿUyeyneniñg zemīni ṣāliḥ bolmaġan sebebdin añga Medīnedin 36 mil miḳdārı mesāfetde (11) bir zemīn taʿyīn ḳılıp birdi

(12) BENĪ MUṢṬALIḲ ĠAZVESİNİÑG BEYĀNI

(13) Resūlullahġa Medīneniñg Şimālide on beş künlük bir yirde turġuçı Benī Muṣṭalıḳ Ḳabīlesiniñg başlıġı Ḥāriṯ bin Ebī Ḍırār-(14)-nıñg ehl-i İslām birle ceng ḳılmaḳ üçün ʿasker teyyār ḳılġanı işitildi bu ḫaberni taḥḳīḳ ḳılmaḳ üçün Berrīn bin Ḥuṣayb nām (15) bir ẕātnı iberdi bu ẕāt Benī Muṣṭalıḳġa barıp bularnıñg cengġa ḥāżır bolġanını bilip kildi bu sebebdin Resūlullah (16) Medīnede Zeyd bin Ḥāriṯeni nā'ib ḳılıp köp ʿasker birle ular birle ceng ḳılmaḳ üçün çıḳdı ʿasker içide bu vaḳtġıça (17) hiç bir cengġa çıḳmaġan münāfıḳlar hem bar idi bu münāfıḳlarnıñg niyyetidin üçün ḫıdmet bolmay belki ġanīmetdin ṭamʿ ḳılıp (18) çıḳmış idi Resūl-i Ekrem

Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemnīñ yanıda Ümmühāt-ı Mü'minīndin Ḥażret-i Āişe ve Ḥażret-i Ümmü Seleme Raḍıyallahu ʿAnhümā (19) bar idi İslām ʿaskeri yolda Benī Muṣṭalıḳ ṭarafıdın ehl-i İslām ṭarafġa ḳaramaḳ üçün iberilgen bir cāsūsnı tutup Benī (20) Muṣṭalıḳnıñ ʿaskeri ḥaḳḳıda maʿlūmāt soradılar cāsūs çoçuḳ cevāb birmegen sebebdin öltürüldi Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi (21) ve Sellemnīñ Benī Muṣṭalıḳnıñ birle ceng ḳılmaḳ üçün çıḳḳanı ve hem yolda ularnıñ cāsūslarını öltürtgeni ularġa añglap (22) ular ġāyet ḳorḳdılar ḥattā ki baʿżıları ayrılıp kitdiler İslām ʿaskeri Müreysiʿ nām bir suġa yetkende müşrikler birle uçraşıp (23) biri yine biriġa muḳābil boldılar Resūlullah ʿaskerni saflap muhāciрlerniñ ʿalemini Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳġa ve enṣārnıñ ʿalemini (24) Saʿd binʿUbādeġa birdi ceng başlanıp bir ḳadar atışġandın keyin Resūlullah ʿaskerniñ hücūm ḳılmaḳġa buyuradı uzun (25) müddet ötmey müşrikler maʿlūb boldı müşriklerdin onça kişi öltütüldi başḳalarını ḫatun ve balaları birle esīr ḳılındı bu ceng-(26)-de esīr alınġan ḫatunlar iki yüz miḳdārı idi ammā ġanīmet bolsa iki miñg tive beş miñg ḳoy idi esīrlerniñ arasıda (27) Ḥādişniñ ḳızı Berra hem bar idi esīrlerni taḳsīm ḳılġanda Berra Ṣābit bin Ḳaysnıñ naṣībesiġa çıḳıp Ṣābit Berra-(28)-nıñ bir munça pilniñ berāberiġa āzād ḳılmaḳçı boldı Ḥażret-i Peyġamber ʿAleyhi's-Selām meẕkūr pilni birip Berranı özi nikāḥlap
126)aldı (1) andın keyin atını Cüveyreye dip yütkep ḳoydı Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemniñ Cüveyriyeni alġanı ġāyet zor bir maṣlaḥatġa mebnī (2) idi çünki Benī Muṣṭalıḳ ʿArap Ḳabīleleriniñ ġāyet ʿazīzleridin idi bularnıñ ḫatunı ve balalarını esīr ḳılmaḳ ularġa tola aġır kilür (3) idi munıñ üstiġa Cüveyriye

Benī Muṣṭalıḳnıñg kettesi Ḥārişniñg ḳızı idi mundaġ kette z̄ātnıñg ḳızını ḳul ḳılıp (4) işletmek yaki āzād ḳılınıp ʿādī bir kişiġa nikāḥlamaḳ ança münāsib imes idi bu sebebdin Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem bu z̄āt-(5)-nı özi alıp könglini ḫursend ḳıldı Resūlullahnıñg bu muʿāmelesini körüp Aṣḥāb-ı Kirām Resūlullahnıñg ḳodalarını ḳul ḳılıp (6) tutmaḳ münāsib imes dip esīrlerniñg hemmesini āzād ḳıldılar Peyġamberimizniñg bu çeraylik siyāseti birle bir munça ḫatunları (7) ḳulluḳnıñg zindānıdın ḳutulup āzādlıḳnıñg bu sinānıġa çıḳdılar Aṣḥāb-ı Kirāmnıñg bu çeraylik muʿāmelelerini Benī Muṣṭalıḳ (8) körüp hemmesi İslāmnı ḳabūl ḳıldı

(9) BENĪ MUṢṬALIḲ ĠAZVESİDE VĀḲİʿ BOLĠAN ḤĀDİSELERNİÑG BEYĀNI

(10) Ḥażret-iʿÖmer bin El-Ḫaṭṭābnıñg ḫıdmetkārı birle Ḫazrec Ḳabīlesidin bir kişiniñg arasıda biraz nizā' vāḳiʿ boldı ḫıdmetkār enṣārīni (11) urup mecrūḥ ḳıldı bu sebebdin enṣārī cāhiliyyet ʿādetiçe enṣārdın ve ḫıdmetkār hem muḥācirlerdin yardım ṭaleb ḳıldı(12) her iki fırḳa öz kişisini saḳlamaḳ üçün ẓuhūr ḳılıp münāzaʿat ḳıldılar ḥattā ki ceng ḳılış derecesiġa kildiler şol vaḳtde (13) Resūlullah bu ḫaberni añglap bularnıñg kaşıġa kilip bularġa vaʿz ve naṣīḥat ḳılıp ipleştürdi meşhūr münāfıḳ ʿAbdu'llah İbn-i Ubey (14) bin Selūlġa bu vāḳıʿa añglanġanda ḫaseddin ziyāde açıġlanıp bu kündekidik ḫārlıḳnı körgenim yoḳ idi bizler ularnı (15) üylerimizġa tüşürdük imdi ular bizlerni urup ḳıynaydur atıñgnı simirtseñg tebessük özüñgni tişler digen mẹsel bizlerġa (16) toġrı kildi Allahġa ḳasem ḳılamen ki Medīneġa barġanda ularnı ḳoġlap çıḳararmiz

لیخرجن الاعز منها الاذل didi andın keyin (17) yanıda bolġan hemrāhlarıġa ḳarapmana bu ḫārlıḳ ve zebūnluḳ hemmesi özüñglerdin kildi

evvelde ularnı Mekkedin köçürüp alıp (18) kildiñgler mālıñglarnı ular birle berāber körüñgler ol hem yetmey Muḥammedni dip soḳuşup öltürüldüñgler balalarını güllerni yitim ve (19) ḫatunlarıñglarnı tul ḳıldıñglar şubu sebebdin kündin künġa sizler azayıp ular köpeyip turarlar mundın keyin ularġa yardım (20) ḳılmañglar ularġa faḳr u żarūret tüşüp Muḥammed ʿAleyhi's-Selāmdın ḳaçıp ayrılıp tügesünler didi Muḥammed meclisde Zeyd bin Erḳam nām īmānı (21) ḳuvvetlik yaş birikip bar idi ʿAbdu'llahnıñg bu sözlerini añglap ġayretġa kilip Resūlullahnıñg ḥużūrıġa barıp (22) aytıp ḳoydı Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem munı añglap Zeyd bin Erḳamġa Ey yigit seniñg añga bir açığıñg bardur (23) şubu sebebdin anıñg ḥaḳḳıda mundaġ sözlerni ḳıladurġansen iḥtimāl ḫatā añglaġansen dip teġāfülniñg yolını (24) tutsa mu Zeyd bu sözlerni ʿAbdu'llahdın añglaġanını ḳasem birleküçlendürdi Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem ḥalīm yumşaḳ tabīʿatlik bir kişi (25) bolup ʿuḳūbāt ve intiḳām bābıda aldılaramaydurġan bir Żāt-ı Ḥalīm-ṣıfāt idi ʿAbdu'llahnıñg sözi ḳaṭʿī sūretde şābit bolsa (26) müşkil işler toġulup zor fitne boluşdın iḥtiyār ḳılıp bu sözini ebşāt ḳılmasġa saʿy ḳılur Ḥażret-iʿÖmer bin (27) El-Ḫaṭṭāb Raḍıyallahu ʿAnh bu sözni añglap ʿAbdu'llah bin Ubeyni öltürmek kerek dip sözlese mu Resūlullah munı ḳabūl ḳılmay Eyʿ Ömer (28) ḫalḳ Muḥammed öziġa irgeşigen aṣḥāblarını öltürür iken dise yaḫşi bolur mu didi andın keyin kün
27) ḳıyām bolup ısıġ (1) bolġanıġa ḳaramay ṣaḥābelerni ḳuzġalmaḳġa buyuradı kün mundaġ ḳızġan vaḳtde köçmekġa fermān ḳılmaḳdın maḳṣūdı bir fitne (2) basılsun ḫalāyıḳlar yıġılıp bu bārede söz ḳılıp fitne köpeysün dimekçi idi Üseyd bin Ḥuḍay kilip Ey Resūlullah (3)

mundaġ ısıġ vaḳtde köçmekġa emr ḳılġanıñġıñ sebebi nimedür bir ḳadar kün salḳındaġanda köçsek bolmas bu digende Rasūl-i (4) Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem añga hemrāhlarınıñ sözlerini añglamadıñ mu didi muñga ḳarşı Useyd yā Resūlullah ol ʿAbdu'llah ḫār-(5)-dursen ʿazīzdürsen ḫāhlasañ sen anı Medīnedin çıḳararsen dip cevāb birdi yolda bik ḳatıḳ yürgen sebebdin ḳonalġuġa (6) kilip tüşgen hemān ḫalāyıḳlarnıñ hemmesi uḫlap kitip fitne zor imdi ʿAbdu'llah bin Ubey birle hemrāhlarınıñ ḥaḳḳıda (7) Münāfıḳīn Sūresi tüşüp ularnı rüsvā ḳıldı ʿAbdu'llah İbn-i Ubeyniñ oġlı ʿAbdu'llah ḫaberni añglap Resūlullah atamnı hemānā (8) öltürmekġa fermān ḳıladur başḳa kişi öltürüp anıñ birle meniñ aramda ʿadāvet bolġunça özüm öltürey dip iẕn (9) soramaḳ üçün Resūlullahnıñ ḥuẓūrıga kilse mu Resūlullah ḳabūl ḳılmadı atañ mādām ki biziñ şeciyetimizde bolsa öltürmeymiz (10) didi ve hem ʿAbdu'llahġa atasıġa yaḫşi muʿāmele ḳılmaḳġa fermān ḳıldı

(11) ḤAẒRET-İ ĀİŞE RAḌIYALLAHU ʿANHANIÑG ḤAḲḲIDA BOLĠAN YALĠAN TÖHMETNİÑG BEYĀNI

(12) Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem bile bu cengġa Ḥaẓret-i Āişe Raḍıyallahu ʿAnhanıñg çıḳḳanı yazılġan idi İslām ʿaskeri ceng-(13)-din yanġanda Medīneġa yaḳin bir ḳonalġuġa tüşgen idiler Ḥaẓret-i Āişe baʿżı ḫāceti üçün kārvāndın çit yaḳaġa barıp ḫācetini (14) edā ḳılıp kārvānnıñg yanıġa kilgende boynını silep baḳsa munçaġı yoḳ tüşüp ḳalıpdur munçaḳnı izdip ḫācet ḳılġan (15) yirġa bardı Ḥaẓret-i Āişe Raḍıyallahu ʿAnhanıñg kacadesini köteredurġan kişiler hiç oylamay kacadeni tiveniñg üstiġa (16) ḳoydılar Ḥaẓret-i Āişeniñg kacadede yoḳlıġı ḫāṭırlarıġa aşlā kilmedi çünki ol vaḳtde

ḫatunlar bir oruḳ yinik idiler (17) anıñg üstiġa Ḥażret-i Āīşe kiçik bir ḳız idi şubu sebebdin kötergüçiler ol z̲āt-ı tehāret-ṣıfātnı kacadede dip (18) gümān ḳıldılar Āīşe Radıyallahu ʿAnha munçaḳını izdip tapıp kilgende kārvān köçüp kitken idi kārvānnıñg arḳasıdın (19) yürüp yetmek mümkin bolmaġaç ular hemānā meni izdip kiltürler dip ornıda yatıp şunda uḫlap ḳaldı Aṣḥāb-ı (20) Kirāmdın Ṣafvān bin Muʿaṭṭal nām bir kişi kārvāndın ayrılıp arḳada ḳalġan idi bu z̲āt uyḳuçraḳ bolup hemīşe (21) şundaġ küçġa ülgüralmay ḳalup idi Ṣafvān İslām ʿaskeri tüşgen yirġa kilse Ḥażret-i Āīşe turadur ol z̲āt-ı[22] afat-ṣıfātnı körüp tönüp taʿaccüb ḳılıp انا للہ وانا الیہ راجعون dip bülend āvāz birle ḳıçḳırdı Ḥażret-i Āīşe bu āvāz (23) birle uyġanġanda Ḥażret-i Āīşeġa hiç söz ḳılmasdın tivesini yaḳin tartıp Ḥażret-i Āīşe minmek üçün teyyārladı (24) Āīşe tiveġa minip Ṣafvān tiveni teyyārlap ʿasker arḳasıdın kilip ularġa yetgende toġrı tüş vaḳti bolup ular (25) istirāḥat ḳılıp yatġan idiler bu vaḳtġıça Āīşeniñg kārvāndın ayrılıp ḳalġanıdın Aṣḥāb-ı Kirāmlarnıñg ḫaberi (26) yoḳ idi Ṣafvānnıñg tiveside Ḥażret-i Āīşeniñg tüşgenini ḫalāyıḳlar körüp her nevʿ fikir ve ḫayālġa kitdiler (27) münāfıḳlar ve baʿżı īmānı żaʿīf kişiler Ṣafvān birle Āīşe ḥaḳḳıda yaman gümānlarnı kıldılar meşhūr münāfıḳ ʿAbdu'llah bin Ubey bu vāḳıʿa-(28)-nı fırṣat bilip neçe ḳasem töhmetlerni ḳıldı aġzıġa nime kilse yandurmay şunı ḳıldı ṣaḥābe-i kirāmlerniñg ket-
128) teleri bolsa (1) Ḥażret-i Āīşeniñg mundaġ rezāletidin ve mundaġ naḳīżedin pāklıġını ve hem Allahu Teʿālā ġāyet hürmetlik ve nihāyet derecede (2) uluġ Peyġamberiġa ʿafīfe ṣāliḥa imes bir ḫatunnı toġrı kiltürmezlikini ḳaṭʿī sūretde bilgen sebebdin Āīşe birle

Ṣafvān-(3)-nıñg ḥaḳḳıda yaḫşi ḫayāl ve çeraylik gümāndın başḳa hiç bir nerse sözlemediler kārvān Medīneġa yanġanda ḫalāyıḳlar (4) bu söz ziyāde ḳılġalı ḳurdılar Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem bolsa bu bārede hiç bir nerse dimes idi şubu sefer Medīneġa kilgende (5) Āīşe bī-tāb bolup 26 kün orun tutup yatıp ḳaldı bu müddet içide ol zāt-ı saʿādet-ṣıfāt özinīñg (6) ḥaḳḳıda sözlengen sözidin aṣlā ḫaberi yoḳ idi līkin Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem Ḥażret-i Āīşenīñg bu bī-tāblıġıda (7) evvelki bī-tāblıġ vaḳtlerdeki dik lüṭf ve merḥāmet körsetmey hücresiġa kirip ḥālīñg nime digen sözdin başḳa (8) söz ḳılmas idi şubu sebebdin Ḥażret-i Āīşe Resūlullahdın atasınıñg üyide yatmanġa ruḫṣat sorap anda yandı (9) bu arada Resūlullah ḫatun ve ḫīşlerinīñg ketteleri birle Āīşenīñg ḥaḳḳıda meşveret ḳılmaḳda idi Üsame bin Zeyd (10) biz Āīşenīñg toġrasıda ve Ṣafvānnıñg bāreside yaḫşılıḳdın başḳa hiç bir nerseni bilmeymiz ḫalḳnıñg töhmetidin (11) bi'l-Külliye ḳutḳazmaḳ maḳṣadı birle andın başḳa hem dünyāda ḫatunlar bardur dip ayrılmaḳ ṭarafını tercīḥ ḳılıp yine (12) Ḥażret-i Āīşenīñg ḫizmetkār ḫatunıdın Āīşenīñg bāreside söz saramaḳġa maṣlaḥat birdi bu sebebdin (13) Resūl-i Ekerm Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem ḫizmetkār ḫatunnı ḳıçḳırıp Ḥażret-i Āīşenīñg ḥaḳḳıda .....rıda ḫizmetkār ḫatūn Ey (14) Resūlullah men ol zāt-ı tehāret-ṣıfātnıñg ḥaḳḳıda hiç bir nerse bilmeymen ol zātġa ʿayıb bolġudik bir nerse (15) körgenim yoḳ şol ḳadar bardur ki ol zāt uyḳuçı yaş bir kiçik bala idi Ḥażret-i Āīşe birle Ṣafvānnıñg ḥaḳḳıda (16) taḥḳīḳ ve teftīş ḳılınıp ularġa töhmet ḳılınġudik bir nerse tapılmaġanda Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem ḫalāyıḳlarnı yıġıp minberde

(17) uşbu maẓmūnda söz ḳıldı Ey cemāʿat meniñg ḫatunumnıñg ḥaḳḳında meni rencitgen kişiler bar men ḫāhi ḫatunum Āīşe (18) ve ḫāhi anıñg birle töhmet ḳılġan Ṣafvānnıñg ḥaḳḳıda yaḫşılıḳdın başḳa bir narseni bilmeymen meni rencitgen kişiler-(19)-niñg ḥaḳḳıda nime dirsizler bu bārede meni kim maʿẕūr tutardur didi soñgra Üseyd bin Ḥuḍayr turup Ey Resūlullah (20) seni men maʿẕūr tutamen eger seni rencitgen kişiler Evsdin bolsalar boyunlarını kisemen eger Ḫazrec ḳarındaşımız-(21)-dın bolsalar nime fermān ḳılsañg şunı ḳılamiz didi Saʿd binʿUbāde turup sen bularnıñg öz ḳavmiñgdin bolmaġanını (22) bilip mundaġ sözlerni ḳılasen eger öz ḳavmiñgdin bolsalar öltürmekġa rāẓı bolmas idiñg didi muñga (23) Üseyd bin Ḥuḍayr sen münāfıḳsen münāfıḳlarnı ḥimāye ḳılasen didi Resūl-i Ekerem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem işniñg nizāʿġa tartġanını (24) körüp minberdin tüşüp āvāz ve ġavġanı bastı şubu sebebdin hemme toḫtap ḳaldı Ḥaẓret-i Āīşe bī-tābliġdın biraz saḳay-(25)-ġanda Āīşeni töhmet ḳılġan kişilerdin Muṣṭaḥ bin Üṯāṯeniñg anası birle talaġa çıḳḳan idi yolda Muṣṭaḥnıñg anası (26) öz itekiġa debṯīb salıp yıḳılıp تعس مسطح didi bu sözniñg maʿnāsı Muṣṭaḥ helāk bolsun digen yaman duʿādur (27) bu sözni Ḥaẓret-i Āīşe añglap bu ḳaydaġ söz Bedir Muḥārebesiġa ḥāẓır bolġan kişiġa mundaġ sözni dimek lāyıḳ imesdür (28) didi Muṣṭaḥnıñg anası Ey Āīşe sen ularnıñg sözle-
129)gen sözlerini añglasañg bu sözni aytmas idiñg didi soñgra Āīşe (1) ular nime söz ḳılurlar didi Muṣṭaḥnıñg anası Ḥaẓret-i Āīşeġa vāḳıʿanı beyān ḳıldı Ḥaẓret-i Āīşe bu vaḳtġıça bu bārede bir söz (2) añglaġanı yoḳ idi Muṣṭaḥnıñg anasıdın bu sözlerni añglap özlikidin kitip yine Kūfede yatmaḳġa mecbūr boldı Ḥaẓret-i (3) Āīşe bu sözni

yaḫşıraḳ bilmek üçün anasıdın soradı bu ẕātġa anası Ey ḳızım ḫaḍa bolma her ḫatun özi çeraylik (4) bolup irinińg muḥabbeti aňglap ziyāde bolsa ve anınıńg kün ve işleri hem köp bolsa anıńg ḥaḳḳıda bir ḳasem sözler boladur didi Ḥażret-i (5) Āīşe anasıdın bu sözlerni aňglap ḫaḍa bolup kiçesi taňg atḳunça köziġa uyḳu kirmey yıġlap çıḳdı küni Ḥażret-i (6) Āīşe atasınıńg üyide Kūrfede yatġanda Resūlullah kirip aňga Ey Āīşe seniń̄g ḥaḳḳıńgda ḫalāyıḳlar neçe nev‘ söz ḳıladur-(7)-lar eger sen bu işdin pāk bolsańg Allahu Te‘ālā seni aḳlap bu töhmetdin pāk ḳılur ve eger şubu ḫalāyıḳlarnıńg ḳılġan sözi rāst (8) bolup sen günāhlıḳ bolsańg tevbe ḳılġıl insān ḳılġan günāhıġa iḳrār ḳılıp tevbe ḳılsa Allahu Te‘ālā anıńg tevbesini ḳabūl ḳıla-(9)-dur didi bu sözni Ḥażret-i Āīşe işitip ġāyet ḳatıḳ sūretde yıġlap kitdi ata ve anasıġa Resūlullahġa cevāb biriňgler (10) didi ana ve atası bizler Resūlullahġa nime dip cevāb biremiz biz bilmeymiz dididler soňgra Ḥażret-i Āīşe Resūlullahġa sizler bu sözġa (11) şol derecede işengeňg eger men bu işdin pāk disem sözümni taṣdīḳ ḳılasizler ve eger özüm bu işdin pāk bolup (12) turup öz üstümġa ‘ayıbnı yülesem işenesizler men özümġa Yūsuf ‘Aleyhi's-Selāmnıńg atası Ya‘ḳūb ‘Aleyhi's-Selām-(13)-nıńg فصبر جميل والله المستعان على ما تصفون digen sözidin başḳa bir söz tapmaymen dip yine yatıp yıġla-(14)-ġalı turdı Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ‘Aleyhi ve Sellem uşbu meclisdeki vaḳtde Allah Kerīm Nūr Sūresideki on āyetni tüşürüp (15) anamız Ḥażret-i Āīşeni aḳladı Resūl-i Ekrem Ṣallallāhu ‘Aleyhi ve Sellem Ḥażret-i Āīşeġa Allahu Te‘ālānıńg aḳlaġanı birle ḫoş ḫaber birgende (16)ata ve anası Ey Āīşe öre turup Resūlullahġa teşekkür ḳıl didi Ḥażret-i Āīşe yoḳ

meni aḳlaġan Allahu Teʿālādın başḳa öre (17) turup Resūlullahġa teşekkür ḳıl didi Ḥażret-i Āīşe yoḳ meni aḳlaġan Allahu Teʿālādın başḳa hiç bir kişiġa teşekkür ḳılmay-(18)-men dip cevāb birdi Ḥażret-i Āīşeni töhmet ḳılġanlarnıñg içide meşhūr şāʿir Ḥassān bin Ṯābit ve Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳ-(19)-nıñg ḫīşi Muṣṭaḥ bin Üṯāṯe ve Zeyneb bint-i Caḥşnıñg hemşīresi Ḥamene bint-i Caḥş bar idi bularġa şerīʿat ḳānūnıça cezā (20) ḳılındı ʿAbdu'llah bin Ubey bolsa bu sözġa hemmedin ziyāderaḳ revāc birgüçi bolsa mu anıñg cezāsı āḫiretġa bāḳī ḳoyuldı

(21) HENDEK YAKĪ AḤZĀB ĠAZVESİNİÑG BEYĀNI

(22) Benī Naḍīr yahūdīleri vaṭanlarıdın çıḳarılġandın keyin Şām ṭaraflarıġa ve baʿżılar Ḫaybereġa kitdiler dip yuḳarıda (23) zikr ḳılınġan idi Ḫaybereġa orunlaşġan Yahūdīler her vaḳt müselmānlardın öç almaḳġa ve ḳollarıdın kitken yirlerini yandurup (24) almaḳġa fırṣatġa ḳarap turar idiler ve hem ikinci Bedirġa barıp ceng ḳılamiz dip vaʿde ḳılıp çıḳalmaġan Ḳureyşnıñg (25) dilleridi fırṣat tapıp müselmānlarġa zor bir şevket ve ḳuvvet birle çıḳıp ḳatıḳ bir edeb birmek niyyeti bar idi Ḳureyşnıñg bu ḥālini (26) Ḥayy bin Aḫṭab Sellām bin Ebī Ḥuḳayḳ Kināne bin Ebī Rebīʿa Sellām bin Mişkem kibi yahūdī ketteleri bilip imdi (27) müselmānlardın öç almaḳ vaḳti kildi dip ʿArab Ḳabīlelerini ularınıñg żararıġa ḳozġap fitne ḳılġalı turdılar hemmedin (28) ilgeri Ḳureyş Ḳabīlesiġa barıp ketteleri birle körüşüp ular ehl-i İslām birle ceng ḳılsalar ceng ḳıl-

(30)maḳları birle vaʿde (1) ḳıldılar müşrikler munı ḫursendlik birle ḳabūl ḳıldılar andın keyin Ġaṭafān Fezzār Eş-Şūcaʿ Mürre nām ḳabīlelerġa barıp kette-(2)-leri ʿUyeyne bin Ḥuṣayn El-Ferrāzī Ḥāriṯ

bin Avf El-Mürrī Mesʿūd bin Zühayle El-Eşcaʿ birle uzlaşıp ularnı ehl-i İslāmnıñg (3) zararıġa teşvīḳ ḳıldılar ularġa Ḳureyş müşriklerinińg hem ceng üçün teyyār bolġanını beyān ḳıldılar ular hem cān-ı dil birle ḳabūl (4) ḳıldılar andın keyin başḳa ʿArab ḳabīleleri birle körüşüp ulardın hem bir munça ṭarafdār yıġdılar el-ḥāṣıl Ḳureyş ʿArabları (5) ve ularġa tābiʿ bolġan baʿżı Tihāme ve Kināne ʿArabları tört mińg miḳdārı toplanıp Madīneġa revān boldılar bulardın üç yüz (6) miḳdārı atlıġ ʿasker idi bularda mingeşip barmaḳ ozuḳ artmaḳ üçün bin mińg beş yüz miḳdārı tive bar idi (7) Ḳureyşnińg ʿalemi ʿOsmān bin Ebi Ṭalḥanıńg ḳolında idi Ġaṭafān Ḳabīlesinińg ʿalemi ʿUyeyne bin Ḥuṣayḥda idi Benī (8) Süleym Ḳabīlesinińg ʿalemi Şufyān bin ʿAbd-i Şemsnińg ḳolıda idi Benī Esed Ḳabīlesinińg emīri Ṭalīḥa bin Ḫuveylid idi (9) hemme ʿasker on mińg miḳdārı bolup hemmeniń emīri Ebū Sufyān idi Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemnińg ṭarafdārlarıdın bolġanını (10) Ḫuzāʿa ʿArabları müşriklernińg mundaġ ḳuvvetlik ʿasker birle Medīneni başmaḳ üçün çıḳanlarını Resūlullahġa yetküzdiler bu sebebdin (11) Resūlullah Medīnede turmaḳ yaki müşriklerġa muḳābil çıḳmaḳ ḥaḳḳıda Aṣḥāb-ı Kirām birle maşlaḥat birdi Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem ve ṣaḥābe-i kirāmlar (12) bu fikrini ġāyet müvāfıḳ körüp hendek ḳazmaḳġa şürūʿ ḳıldılar Resūlullah hem özi köpniń ḳatarıġa hendek (13) ḳazar idi her on kişiġa ḳırḳ arşın yir bolup birilgen idi hendek ḳazġan ḥālde Resūlullah ʿAbdu'llah bin Revāḥanıńg

(14) لاهم لولا انت ما اهتدينا ولا تصدقنا ولا صلينا

(15) فانزلن سكينة علينا وثبت الاقدام ان لاقينا

(16) والمشركون قد بغوا علينا وان ارادوا فتنة ابينا

(17) digen şiʿrlerni oḳur idi

(18) اللهم لما عيش الما عيش الما حزة فاغفر المانصار والمهاجره

(19) digen sözni dir idi Aṣḥāb-ı Kirāmlar hem

(20) نحن الذين بايعوا محمدًا على الجهاد ما بقينا ابدا

(21) digen şiʿrni teḳrār ḳılur idiler hendek Medīneniñg Şimāl ṭarafıġa kün çıḳış ṭarafdaki saydın tartıp kün patış ṭarafda-(22)-ki sayġıça ḳazıldı Medīneniñg başḳa ṭarafları ḳuyuḳ hurmā yıġaçları ve ḳorġan ornıġa ötedurġan ḥavlehu ʿimāretler birle yürgergendin (23) düşmendin ḳorḳunclik imes idi ehl-i İslāmġa yıl ḳatıp kilip köpleride yimek üçün ozuḳ bolmaġan sebebdin ve hem hendek (24) ḳazmaḳ üçün maṭlūb derecede kilişgen esbābları bolmaġan vechidin hendek ḳazmaḳġa ġāyet müşkülātları çikdiler (25) hendek ḳazılıp bütgende Resūlullah hatun ve bala-çaḳalarını Medīnedeki muḥkem üylerġa orunlaşdurdı andın keyin Resūlullah (26) öz ornıġa İbn-i Ümmü Mektūmnı nāyib ḳılıp üç miñg ḳadar Aṣḥāb-ı Kirām birle müşriklerġa muḳābil çıḳdılar muhācirleriniñg ʿalemi (27) Zeyd bin Ḥārişede enṣārnıñg ʿalemi Saʿd binʿUbādede idi ʿasker Medīneniñg Şimāl ṭarafıda Selʿ nām taġġa arḳasını ḳılıp hendekġa ḳarap (28) orunlaşdılar Ḳureyş ve ularġa irgeşgenler Medīneniñg Şimāl-i Garbī ṭarafı-
31)da Cerf digen mekān birle Ziʿābe digen mekān-(1)-nıñgarasıda orunlaşġan idi ammā Ġaṭafān ve ularġa irgeşgenler Uḥud ṭarafıġa orunlaşġan idi

(2) HENDEKNİÑG NEFʿİNİÑG BEYĀNI

(3) Medīneni yir birle yeksān ḳılmaḳ üçün ve İslām nāmını yir yüzidin kötermek üçün kilgenʿArab Müşrikleri Medīneniñg eṭrafıda (4) hendek ḳazılġanını körüp ġāyet şaşıp ḳaldılar zīrā ki bu vaḳtġıça

cenglerde hendek ḳazmaḳ ʿuṣūli ʿArablarda maʿrūf imes idi (5) ehl-i İslāmġa hendek ḳazmaḳnı ʿAcemniñg ceng ʿuṣūlini biledurġan Selmān-i Fārisī taʿlīm birgen idi hendek müşriklerni Medīneġa basıp (6) kirmekdin menʿ ḳıldı Medīneni müşrikler bir ay miḳdārı muḥāṣara ḳılsalar mu līkin ḳılıç birle çapışmaḳ boldı yalġuz hendek vāsıta-(7)-sı ile oḳ birle atışmaḳġına boldı atışmaḳ şol ḳadar ḳuvvetlik ve şol ḳadar uzaḳ devam ḳıldı ki müselmānlar hendek eṭrafıdın (8) kitmesġa mecbūr boldılar bir kün İslām ʿaskeri peşīn veʿasr ve şām namāzlarını vaḳtide edā ḳılalmay hemmesini kiçede ḳażā (9) ḳılmaḳ-ġa mecbūr boldı şubu söz Zādü'l-Meʿād da 1nci cildde 368nci ṣafḥa-da rivāyet ḳılındı yine ikinci bir küni namāz-ıʿasrnı (10) şām birle ġām vaḳtide oḳuġanları Ṣaḥīḥ-i Buḫārī ve Ṣaḥīḥ-i Müslimde rivāyet ḳılındı Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem kiçeler-de (11) müşriklerniñg hendek üstidin at sigertip kirmekleridin korḳup ʿaskerġa ḳaraval ḳoyġan idi ve hem bir neçe kişi Resūlullah-(12)-nıñg özini saḳlar idi Resūlullah Aṣḥāb-ı Kirāmnı her vaḳt ġayretġa kirgüzüp turar idi Allahu Teʿālāniñg İslām ʿaskeriġa (13) yardım ḳılmaḳını sözler idi Allahu Teʿālāniñg vaʿdesiġa işenip Aṣḥāb-ı Kirāmnıñg yimek üçün keñg keñgri ozuḳları (14) bolmasa mu līkin bahādırāne yolbasdik müdāfaʿada devām ḳılur idiler uzun vaḳt-ler muḥāṣara ḳılıp atışmaḳ birleġına bir fā'ide (15) ḥāṣıl boma-ġaç müşriklerniñg bahādırları hendekniñg tarraḳ yiridin at sigir-tip İslām ʿaskeriġa hücūm ḳılmaḳ niyyetiġa tüşdi-(16)-ler bu sebeb-din meşhūr bahādırlardın ʿAmr bin ʿAbdūd İkrime bin Ebī Cehil Hübeyre bin Ebī Vehb Ḍırār bin El-Ḫaṭṭāb ve başḳa yü-(17)-reklik bahādır müşrikler at sigirtip hendekdin uḳup İslām ʿaskeriġa yaḳınlaşdılar

ʿAmr bin ʿAbdūd ġāyet maġrūrāne bir sūretde (18) öziġa berāber kilgüdik bahādır ṭaleb ḳıldı muñga ṣaḥābe-i kirāmlarnıñg yolbasılarıdın ʿAlī bin Ebī Ṭālib çıḳıp azġına müddetde (19) öltürdi müşrikler munı körüp ḳaçdılar Nevfel binʿAbdu'llah nām bir kişi hendekġa yıḳılıp boynı sındı muḥāṣara arasıda (20) İslām ʿaskeri fevḳalāde meşaḳḳatler çikdiler çünki müşrikler müselmānlarġa ḳaraġanda ḳıyās ḳabūl ḳılmaydurġan derecede köp (21) bolup esbābları mükemmel idi ammā Medīnede açarçılıḳ bolup müselmānlarnıñg yimek içmekleri hem kem idi munıñg üstiġa Medīne (22) yahūdīleridin Benī Ḳureyẓa fırṣatnı ġanīmet bilip ehl-i İslām birle aralarıdaki ʿahdnı bozdılar muñga Medīnedin ḳoġlanġan (23) Benī Naḍīr yahūdīleridin kettesi Ḥayy bin Aḫṭab sebeb boldı bu Ḥayy Benī Ḳureyẓa yahūdīlerinıñg kettesi Kaʿb bin Esedġa (24) barıp müselmānlar birle arada bolġan ʿahdni bozmaḳnıñg fırṣatı kilgenlikini sözlep anı müselmānlarnıñg żararıġa delālet ḳıldı (25) Kaʿb her ne ḳadar ilgeri Ḥayynıñg teklīfini ḳabūl ḳılmasa mu keyin ḳabūl ḳılmay çāre tapmadı soñgra Kaʿb keyin iş yaman bolup ḳalsa (26) mendin körmey belki her ikilemizdin köreli dip Ḥayy bin Aḫṭabnı özinıñg ḳorġanıġa kirmekġa teklīf ḳıldı Ḥayy (27) bu sözni ḳabūl ḳılıp Kaʿbnıñg ḳorġanıġa kirdi bu ḫaberni Resūlullah añglap ġāyet melāl boldı bu ḫaberni taḥḳīḳ ḳılmaḳ üçün (28) Saʿd bin Muʿāz Saʿd binʿUbāde ʿAbdu'llah bin Revāḥa Ḫavvāt bin Cübeyrlerni iberdi bular barıp kilip
(32) ḫabernıñg (1) toġrı ikenliġini Resūlullahġa sözlediler bu ḫaberni İslām ʿaskerinıñg arasıġa taralġanda ġāyet ḳorḳuncġa tüşdiler (2) münāfıḳlar nifāḳlarını iẓhār ḳılıp Allahu Teʿālā ve anıñg peyġamberi bizlerġa yalġan vaʿde ḳıldı bizlerinıñg üylerimiz oçuḳ (3)

düşmen bizleriniñg ḫatun bala-çaḳalarımızġa hücūm ḳılur miskīn dip ḳorḳamiz dip Medīneġa yanmaḳçı boldılar Medīne-i Münevvereni (4) Ḳurayẓa Yahūdīleridin saḳlamaḳ üçün Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem Mesleme bin Ebī Eslemni iki yüz kişi birle Zeyd bin Ḥārişeni (5) üç yüz kişi birle iberdi

(6)RESŪLULLAHNIÑG ĠAṬAFĀN ᶜARABLARI BİRLE ŞULḤ ḲILMAḲÇI BOLĠANINIÑG BEYĀNI

(7) Ḥażret-i Faḫr-i Kā'ināt ᶜAleyhi Efḫarü'ṣ-Ṣalavāt neçe ṭarafdın müşkülāt astıda ḳalġanda Ġaṭafān Ḳabīlesini yandurup müşrikler-(8)-niñg ḳuvvetini azatmaḳ ve ularnıñg küçini kemitmek ḳaṣdı birle re'-īslerni ᶜAnte bin Ḫaşın ve Ḥāriṯ bin ᶜAvfġa Medīneniñg (9) meyvelerīdin üçdin birini birip şulḥ ḳılmaḳ fikriġa tüşüp bu fikrni en-şārlarnıñg ketteleridin Saᶜd bin Muᶜāẕ birle (10) Saᶜd binᶜUbādeġa sözledi bular Yā Resūlullah bu yalġuz özüñgniñg fikri mu yaki Allahu Teᶜālā ṭarafdın kilgen vaḥiy mu dididler (11) Ḥażret-i Peyġamberimiz öz fikri ikenligini sözlegende Saᶜd bin Muᶜāẕ bizler bütlerġa ᶜibādet ḳılġan vaḳtde ular biz-(12)-lerniñg meyvelerimizde ṭamᶜ ḳılmaz idiler imdi İslām ile müşerref bolġandın keyin bizler ularġa meyve ve yemişlerimizni (13) biremiz mu bu aşlā boladurġan iş imesdür bizler ularġa ḳılıçdın başḳa nerse birmeymiz didi Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem (14) bu sözni añglap fikridin yandı bu arada Ḳureyş ve Ġaṭafān yahūdīleriniñg nezdide ᶜ işençlik ve iᶜtibārlıḳ bolġan Nuᶜaym bin (15) Mesc̄ūd El-Eşᶜcī Resūlullahnıñg ḥużūrıġa kilip İslāmnı ḳabūl ḳıldı ve añga Resūlulah icāzet birse bir ḫızmeṯ körsetsem (16) dip iltimās ḳıldı Resūlullah muñga ḥaddin ziyāde ḫursend bolup ḫızmetġa ruḫṣat birdi andın

keyin Nuʿaym hemmedin ilgeri (17) Benī Ḳurayẓa Yahūdīleriġa barıp ḳarındaşlarıñġız Benī Naḍīr ve Benī Ḳaynuḳaʿ Yahūdīleri Muḥammed birle aradaki ʿahdni bozup yurtlarıdın ve māl (18) ve mülkleridin maḥrūm boldılar bu ḥālde sizler devām ḳılsañġlar sizlerġa hem şu muṣībet kiledür sizler özüñġlerni ʿArablarġa (19) ḳıyās ḳılmañġlar ʿArablar maġlūb bolsalar öz vaṭanlarıġa yanıp kiltürler sizler her vaḳtde Muḥammed birle ceng ḳılmaḳġa ḳādir (20) imessizler Ḳureyş ve Ġaṭafān ʿArablarıdın ular sizlerni taşlap kitmes üçün 70 kişini gerü alıñġlar andaġ bolmasa sizler (21) cengġa aralaşmañġlar didi mundın keyin müşriklerġa barıp Ḳureyẓa Yahūdīleri sizleriñġ taşlap kitişiñġizdin ḳorḳup (22) Muḥammed birle aradaki ʿahdni bozġanıġa pişmān ḳıldılar Muḥammedġa kişi iberip sizlerdin bir neçe kettelerini añġa tutup birmekġa vaʿde (23) ḳıldılar ular sizdin bir munça kettelerni iberişini tileydür ihtiyātda boliñġlar didi Ebū Sufyān Ḳureyẓa Yahūdīleriġa elçi iberip (24) cengġa çıḳmaḳġa teklīf ḳılġanda bular bizlerni taşlap kitmes üçün bir neçe kişini gerü birsiñġler Muḥammed birle ceng ḳılmaḳ üçün (25) çıḳmaymiz dip cevāb birdiler müşrikler bu sözni añġlap ġāyet şaşıp ḳalıp köñġülleriġa ḳorḳunçı tüşdi Nuʿaymnıñġ sözi (26) toġrı iken dip işendiler şol arada ġāyet ḳarañġġu bir kiçede ġāyet ḳatıḳ bir şamal çıḳıp müşriklerniñġ çadırlarını (27) yıḳıtdı ḥattā ki ḳazanlarını aġdurup dum ḳıldı müşriklerniñġ köñġülleriġa taḫi mu ḳorḳuncı ziyāde tüşdi müşrikler yahūdīler (28) İslām ʿaskeri birle birleşip bu ḳanañġġuluḳnı ġanīmet bilip bizlerġa hücūm ḳılurlar dip
(133) şol kiçe ġāyet aldıraşlık birle yanıp (1) kitdiler arkalarını İslām ʿaskeridin saḳlamaḳ üçün Ḫālid bin El-Velīd birle bir munça

ᶜasker hem ḳoydılar şundaġ ḳılıp on miñg (2) miḳdārı mükemmel ᶜasker birle kilip Medīneni yir birle yeksān ḳılmaḳ ḳaṣdı birle kilgen müşrikler Resūlullahnıñg اللهم منزل الكتاب سريع الحساب
(3) اهزم الاحزاب اللهم اهزمهم وانصرنا عليهم
dip ḳılġan duᶜāsı birle ve ṣaḥābe-i kirāmnıñg ġebātı ve ġayret (4) birle ve hem Cenābü'l-Ulūhiyyet-māb Allahu Teᶜālā ve Taḳaddesniñg yardımı birle ġāyet ḳabīḥ bir sūretde maġlūb bolup yandılar bu ceng müşrikler-(5)-niñg ᶜArablarnıñg nezdide iᶜtibār ve ḫıdmetlerini ḫayli ḳıymetli ḫalāyıḳlarnıñg arasıda naẓardın sāḳıṭ bolmaḳlarıġa zor sebeb boldı (6) Müselmānlarnıñg cānları köterildi ve ularnıñg iᶜtibārları ve ṣavketleri artdı bu cengniñg münāsebeti birle Allahu Teᶜālā Aḥzāb Sūresini (7) nāzil ḳılıp müşriklerniñg maġlūb bolmaḳları öz ṭarafıdın zor ᶜināyet ve niᶜmet ikenligini beyān ḳıldı Ḫendek Muḥārebesinde (8) Evs Ḳabīlesiniñg ketteleridin Saᶜd bin Muᶜāẕġa oḳ tikip ḳatıḳ sūretde mecrūḥ bolup soñgra Beni Ḳureyẓa Muḥārebesidin keyin (9) şubu cerāḥatdın şehīd boldı رضى الله عنه وعن سائر الصحابة والتابعين Saᶜd bin Muᶜāẕ İslām üçün ġāyet zor ḫıdmet (10) ḳılġuçılardındur enṣārnıñg arasıda Saᶜdnıñg derecesi muḥācirlerniñg arasıda Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳniñg derecesidik (11) idi Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem ġāyet ġamnāk boldı

(12) BENİ ḲUREYẒA MUḤĀREBESİNİÑG BEYĀNI

(13) Resūlullah ve ṣaḥābeler Ḫendek Muḥārebesidin boşaġanda Resūlullah ehl-i İslāmnıñg ġāyet müşkil bir vaḳtleride aradaki muᶜāhede-(14)-ni bozup düşmenlik iẓhār ḳılġan Benī Ḳureyẓa yahūdilerigа edeb birmekçi boldı Ḫendekdin Medīneġa yanıp kilip bu kün Benī

Ḳureyẓa-(15)-ġa barmay ʿaṣr oḳumasun didi Aṣḥāb-ı Kirām hem uzun müddet ötmey cengde bolup barġan ve çarçaġanlarıġa ḳaramay سمعنا وطاعتك (16) dip ceng üçün teyyār boldılar ʿalemni ʿAlī bin Ebī Ṭālibġa birdi Resūlullah Medīnede öz ornıda İbn-i Ümmü Mektūmnı nā'ib ḳıldı (17) yolda ʿaṣrnıñg vaḳti bolġanda aṣḥābdın baʿżıları Resūlullahnıñg sözi ḥaḳīḳatıġa maḥmūl imesdür Resūlullah bu sözdin tiz (18) barmaḳnı ḳaṣd ḳıldı dip ʿaṣrnı yolda vaḳtide edā ḳıldılar ve baʿżılar sözni ḥaḳīḳatıġa ḥaml ḳılıp Benī Ḳureyẓaġa yetkende (19) ḥuftandın keyin oḳudılar Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem burlardın hiç ḳaysısını müvāḥaẓe ḳılmadı Benī Ḳureyẓa Yahūdīleri İslām (20) ʿaskerini körüp fevḳalā de şaşıp ḳaldılar aradaki ʿahdni bozġanlarıġa tola pişmān ḳıldılar Resūlullahġa bizler ʿahdimizni (21) bozmaduḳ dip ḳutulmaḳ bolsalar mu evvelde bu söz ḳaṭʿī sūretde sübūtiġa yetgen sebebdin ve hem ḳılġan işleriġa peşimānları hem (22) rāst dil birle bolmay fırṣat tapġanda taḥi yine ḳozġaladurġan bolġaç Resūlullah bularnıñg sözleriġa iltifāt ḳılmadı yahūdīler (23) munı körüp müdāfaʿa ḳılmaḳ üçün teyyār bolup ḳurġanlarıġa kirdiler İslām ʿaskeri bularnı 20 kün muḥāṣara (24) ḳıldı uzun müddet devām ḳılġanda açlıḳ ve susuzlıḳdın helāk bolup tügep kitmekidin ḳorḳup bular Resūlullahġa Benī Naḍīr (25) Yahūdīleri birle ḳılınġan ṣulḥ şarṭları birle ṣulḥ ḳılmaḳlarını sözlediler ammā bularnıñg ḳılġan yaman işleri Benī Naḍīr yahūdīleri-(26)-niñg ḳılġan yaman işleriġa ḳaraġanda ġāyet zor bolġan sebebdin Resūlullah munı ḳabūl ḳılmadı belki biznıñg ḥükmmizġa rāżı (27) bolsañglar muḥāṣaranı toḫtatmiz bolmasa muḥāṣaranı toḫtatmaymiz dip cevāb birdi Benī Ḳureyẓa bu sözni añglap maṣlaḥat

soramaḳ (28) üçün Ebū Lübābeni iberişni Resūlullahdın tilediler Ebū Lübābe bolsa Evs Ḳabīlesidin bolup Benī Ḳureyẓanıng̃ müttefik-
134)leridin (1) idi ularnıng̃ içide Ebū Lübābening bala-çaḳaları hem bar idi bu sebebdin Benī Ḳureyẓa Yahūdīleri aṅga işenür idi Ebū Lübābeni Ḳureyẓa (2) Yahūdīlerining̃ ḳaşıġa barġanda ḫatun bala-çaḳalarınıng̃ yıġlaġanını körüp köngül irip Resūlullahnıng̃ ḥükmiġa tüşeng̃-(3)-ler sizlerni çapmaḳġa ḥükm ḳıladur dip taşladı andın keyin özining̃ ḫatā ḳılġanını bilip ġāyet peşimān ḳılıp (4) Resū-lullahġa körünmekdin ḫayā ḳılıp Medīne-i Münevvereġa ḳaytıp kitdi özini mescidning̃ bir tübrekiġa bağlap Allahu Teʿālā (5) tevbesini ḳabūl ḳılmaġunça şubu tübrökdin kitmesġa vaʿde ḳıldı Benī Ḳureyẓa Yahūdīleri İslām ʿaskeriġa muḳābelet ḳılmaḳda (6) hiç bir fā'ide bolmaġandın Resūlullahġa teslīm bolmaḳġa mecbūr boldılar bularnıng̃ müttefikleri bolġan Evs Ḳabīlesi Resūlullah-(7)-ġa kilip Ḫazrec Ḳabīlesining̃ müttefikleri bolġan Benī Ḳaynuḳaʿ Yahūdīleriġa yumşaḳ-lıḳ ḳılġandıng̃ bularġa hem yumşaġlıḳ (8) ḳılışını tilediler şubu sebebdin Resūlullah bularġa ḥükm üçün öz aralarıdın bir kişini saylap taʿyīn ḳılmaḳġa fermān ḳıldı (9) bu sebebdin bular özleri-ning kettesi Saʿd bin Muʿāẕnı ḥükm taʿyīn ḳıldılar ol vaḳtde Saʿd bin Muʿāẕ Ḫendek Muḥārebeside (10) bolġan cerāḥatnıng̃ sebebi bir-le aġrıḳ idi Saʿd bin Muʿāẕ işekġa minip İslām ʿaskerining̃ arasıġa kilgende (11) Evs Ḳabīleleri bu ẕātnıng̃ etrafıġa yıġılıp yahūdīler-ġa ḳatıḳ ḥükm ḳılmaslıġını soradılar Saʿd bularġa Saʿdġa (12) Al-lahu Teʿālānıng̃ ḥükmini cārī ḳılamḳda ḫalāyıḳnıng̃ sözleridin ḳork-maydurġan vaḳt dip özining̃ ʿadālet (13) birle ḥükm ḳıladurġanını bildürdi Saʿd bin Muʿāẕ ḥükm ḳılışıdın (14) ilgeri Aṣḥāb-ı Kirām-

larġa ḳarap meniñg ḥükmmimniñg nāfiẕ bolaşıġa sizler rāżı mu didi soñgra bisler rāżı dip ɵevāb (15) birdiler andın keyin Resūlullah turġan ṭarafġa ḳarap mumda bolġan Ẕāt-ı Nübüvvet-ṣıfātġa hem meniñg ḥükmim nāfiẕ bolamdur (16) didi Resūlullah hem ārī nāfiẕ bolamdur dip cevāb birdi andın keyin Sa'd bin Mu'āẕ irlerniñg öltürülmeki birle ḫatun (17) bala-çaḳalarnıñg esīr alınmaḳ birle ḥükm ḳıldı bu sebebdin 600 yaki 700 kişidin 'ibāret bolġan Benī Ḳureyẓa irleri (18) çapıldı ḫatun ve balaları esīr ḳılındı ve māl ve mülklerini ġanīmet alındı alınġan esīr ve ġanīmetlerni piyādelerġa (19) bir ḥiṣṣe atlıġlarġa üç ḥiṣṣe taḳsīm ḳılındı ġanīmet bolsa 1500 ḳılıç 2000 nīze 300 timür kiyim 500 ḳalḳan (20) ve yine üy esbābları ve bir miḳdārı tive ve hem az tola (21) ġanīmet birildi ḫatunlarnıñg içide Resūlullahnıñg 'ammesi Ṣafiyye Ümmü 'Umāre ve Ümmü Selīṭ ve Ümmü'l-'Alā Sümeyr bint-i Ḳays (22) ve Ümmü Sa'd bint-i Mu'āẕ Kebşe bint-i Rāfi' bar idi İslām 'askeri Medīneġa yanġanda Allahu Te'ālā yuḳarıda ẕikr ḳılınġan (23) Ebū Lübābeniñg tevbesiġa ḳabūl ḳıldı Sa'd bin Mu'āẕ Raḍıyallahu 'Anh uzun turmay şol cerāḥatdin vefāt (24) ḳıldı Resūlullah munı her vaḳt özinīñg köz aldıda bolsun dip mescidġa bir çadır teyyār ḳıldurup şol çadırda yatḳuz-(25)-dı Resūl-i Ekrem Ṣallallahu 'Aleyhi ve Sellem ve Aṣḥāb-ı Kirāmlar bu ẕātnıñg vefātıġa tola ġamnāk boldılar Ḫendek ve Ḳureyẓa Muḥārebe-(26)-leride Aṣḥāb-ı Kirāmlardın toḳuz kişi şehīd boldı (27) RESŪL-İ EKREM ṢALLALLAHU 'ALEYHİ VE SELLEMİNİÑG ZEYNEBİ ALĠANINIÑG BEYĀNI

(28) Uşbu senede Resūlullah Zeyneb bin Caḥşnı aldı Zeyneb bolsa Ḥażret-i Ḫayrü'l-Beşerniñg 'ammesi 'Ümeyye bint-i 'Abdu'l-Muṭṭalibniñg

135)(1) ḳızı idi Ḥażret-i Peyġamberimiz Mekke-i Mükerremedeki vaḳtde İslām birle müşerref bolġan idi Resūlullahdın ilgeri Resūlullahnıñg āzādgerde-(2)-si ve hem baḳıp alġan balası Zeyr bin Ḥārişeniñg nikāḥıda idi Zeynebni Zeydġa Resūlullah özi alıp birgen idi Zeyd egerçi (3) Resūlullahnıñg baḳıp alġan balası bolsa mu aṣlıda bir ḳara ḳul bolup Zeyneb Beni Hāşim neslidin kette bir şerīf kişiniñg ṣāḥibü'l-cemāl (4) bir ḳızı bolġan sebebdin bularnıñg aralarıda aṣlā ittifāḳçılıḳ ve ḥüsn-i muʿāşeret bolmadı Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem (5) Zeynebni Zeydġa soraġanda Zeyneb bu işġa aṣlā rāżı imes idi Zeynebniñg velīsi ʿAbdu'llah bin Caḥş hem bu işġa (6) rāżı bolmay belki bu işni özigа kette bir noḳṣān ve hemşīresigа zor birʿār dip gümān ḳılur idi bu ḥālni Resulūllah hem rūşen (7) bilür idi lākin ol Zeynebni Zeydġa alıp birmekġa Cenāb-ı Müsebbibü'l-Esbāb ṭarafıdın me'mūr idi Allahu Teʿālāniñg Zeynebni Zeydġa (8) alıp birmekġa fermān ḳılışınıñg sebebi ʿArablarnıñg arasıda ġāyet maḳbūl birʿādetni bāṭıl ḳılmaḳ idi āgāh bolġıl ki (9) ʿArablarda bala baḳıp alış bar idi bularnıñg nezdide baḳıp alġan bala hemme aḥkāmda ḥattā ki ġübūt-ı nesebde hem öz şulbdin (10) bolġan bala oḫşa idi baḳıp alġan balanıñg ḫatunını baḳıp alġan kişi nikāḥlap almaḳı cāyiz imes idi aṣlıda (11) Resūlullahnıñg Zeynebni Zeydġa alıp birişġa meʾmūr bolışının sebebi uşubu nā-şāyesteʿādetni bāṭıl ḳılmaḳ (12) idi Cenāb-ı Rabbü'l-ʿİzze ṭarafıdın bolġan fermān mūcibiçe Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem Zeydġa Zeynebni soraġanda ḫāhi (13) Zeyneb ve ḫāhi anıñg velīsi ʿAbdu'llah rāżı bolmaġanda وما كان لمؤمن ولا مؤمنة اذا قضى الله ورسوله امرًا ان يكون لهم الخيرة من امرهم (14) ومن يعص الله

وَرَسُولُهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا

digen Aḥzāb (15) Sūresining 36ncı āyeti nāzil bolup ular ḳabūl ḳıldılar līkin Zeyneb ile Zeydniñg arasıda ittifaḳçılıḳ (16) ve ḥüsn-i mu'āşeret bolmadı Zeyneb özinīñg ḥaseb ve neseb ve şerefiġa ve cemāl-i sa'ādet mālıġa işenip Zeydni pesend ḳılmay (17) añga ḳatıḳ sözlerni ḳılıp āzād birmek ile anı rencitür idi Zeyd evvelde muñga bir ḳadar ṣabır ḳılsa mu Zeyneb ṭarafıdın (18) serkeşlik köp bolġan sebebdin ṣabırnıñg mecāli ḳalmay Resūlullahġa bu bārede şikāyet ḳıldı mundın keyin Zeyneb (19) bile adi sezāvārçılıḳ ḳılmaslıġını Resūlullahġa bu bārede şikāyet ḳıldı mundın keyin Zeyneb bile adi sezāvārçılıḳ (20) ḳılmaslıġını Resūlullahġa bildürüp meẕkūr Zeynebni ṭalāḳ ḳılmaḳ üçün meşveret saldı Ḥażret-i Resūl-i Ekrem Ṣallallahu 'Aleyhi (21) ve Sellem Zeydniñg Zeynebni ḳoyup birişini soñgra özinīñg alışını vaḥy-i ilāhī birle bildürdi līkin ġāyet ḥayālıḳ bir Ẕāt-i[22] Cemīlü's-ṣıfāt bolġan sebebdin ḥalāyıḳlarnıñg arasıda gef boluşdın iḥtiyāt ḳılıp Allahu Te'ālā ve Taḳaddes-(23)-niñg emr ve fermānını meẕkūr fermānı derḥāl edā ḳılmaḳ üçün bolmay belki te'ḫīr birle edā ḳılınsa mu boladurġan bir fermān bolġan (24) sebebdin fırṣat birle edā ḳılışġa muntaẓar idi bu sebebdin her çend Zeyd Zeynebni ḳoyup biremen dise Cenāb-ı Ḥayyā-intisāb[25] Ḥażretleri çeraylik mu'āmele ḳılmaḳġa fermān ḳılur idi وَاِذْ تَقُولُ لِلَّذِىٓ (26) اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاَنْعَمْتَ عَلَيْهِ اَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللّٰهَ وَتُخْفِى فِى نَفْسِكَ مَا اللّٰهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشٰىهُ (27) āyeti uşbu sözġa maṣdāḳdur Zeyd köp def'alar Zeynebni ḳoyup biremen dip tola digende Resūlullah Zeydġa Zeynebni (28) ṭalāḳ

ḳımaḳġa icāzet birdi Zeyd Zeynebni ṭalāḳ ḳılġandın keyin ʿiddet
136) tamām bolġanda Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem (1) aldı bu nikāḥ birle ʿArablarnıñġ arasıda tola maḳbūl ve ularnıñġ köñgülleriġa sigip kitgen birʿādetni bāṭıl ḳılındı mundaġ diī-(2)-lerde uzamap kitkenʿādetni bāṭıl ḳılmaḳ Ṣāḥibü'ş-Şeriʿanıñġ öz ṭarafıdın bolmaḳı münāsib idi añglaġıl ki Zeyd bile Zeyneb-(3)-niñġ arasıda ötken vāḳıʿanıñġ ecmāli ve Resūlullah birle Zeynebniñġ arasıda vāḳiʿ bolġan sözniñġ ḫülāṣası uşbu-(4)-dur ammā köp müverriḫler bu vāḳıʿaġa sebebḳılıp bik ġarīb sözlerni rivāyet ḳılurlar ki bir vaḳtde Resūl-i Ekerm Zeydniñġ üyiġa (5) barġanda şamal perdeni kötörüp itken sebebdin Zeynebni körüp ḳalıp anıñġ ḫüsn ve cemāliġa girifdār bolup (6) سبحان اللہ مقلب القلوب didi Zeyneb bu sözni añglap Zeydġa didi soñgra Zeyd Resūlullahnıñġ közi tüşüp ol Zāt-ı(7)Kāmilüṣ-ṣıfātġa merġūbe bolġan ḫatunnı nikāḥda tutmaḳ revā imes dip Zeynebni ṭalāḳ ḳıldı andın keyin Resū-(8)-lullah bu Zeynebni aldı dip rivāyet ḳılurlar bu sözni egerçi kette müverriḫlerimiz tāriḫ kitāblarıda rivāyet ḳılsalar mu ve hem (9) uluġ müfessirlerimiz tefsīr kitāblarıda ḥikāye ḳılsa mu līkin manṣıb risāletġa raḫne boladurġan İslāmġa zor birʿayıb (10) boladurġan mevẓūc bir rivāyetdür müfessirlerimiz her rivāyetniʿayn-ı ḥaḳīḳat gümān ḳılıp süst rivāyet ve zaʿīf ḥikāyet (11) ve aṣılsız isrā'īliyāt ve yıldızsız ḫurāfātlarnı tefsīr kitāblarıda ẕikr ḳılsalar mu līkin muḥaḳḳıḳlarnıñġ naẓar-ı ḥaḳāyıḳ-ı beyn ve fikr-(12)-i deḳāyıḳ-i güzīnleri aldıda mundaġ sözler maḳbūl bolmaydur İslām düşmen naẓarı mundaġ rivāyetlerġa yolanıp Muḥammed ḫatun-perest (13) idi közi tüşgen ḫatunı alur idi ḥattā ki öz ḳolıda terbiyet ḳılınıp öz oġlınıñġ

ʿakīde bolġan Zeydniñg ḫatunını ṭalāḳ (14) ḳıldurup özi aldı dip ṭaʿn ḳılurlar bu rivāyet bolsa özi öz nefsini bāṭıl ḳıladurġan bir rivāyetdür çünki Zeyneb (15) bolsa Resūlullahnıñg ʿammesiniñg ḳızı idi ilgeri hemīşe körüp yürgen Resūlullahnıñg aldıda çoñg bolġan bir ḳız idi (16) hem Resūlullah özi alıp birgen idi ol vaḳtde perde hem yoḳ idi Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem Zeynebni şamal perdeni (17) köterip körüp taşladı digen söz ḳaydaġ dürüst boladur ve hem Peyġamberimiz Mekkede Ḥicr Sūresiniñg (18)

ولقد نعلم انك يضيق صدرك بما يقولون فسبح بحمد ربك وكن من الساجدين

digen 130 āyeti nāzil boldı ḳaydaġ taṣavvur ḳılana-(19)-dur ki Seyyid-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem öz ḳavmiġa men Perverdigār Bī-çūn Teʿālā ve Taḳaddes ṭarafıdın iberilgen Peyġamber dip turup (20) ve hem irte ve aḫşam uşbu āyetlerni oḳup turup özinīñg aṣḥāblarıdın kişiniñg üyiġa kirip anıñg ḫatuhıġa (21) ḳaraġay ve ol ḫatunnı almaḳnı ārzū ḳılġay uşbu iş bir taḳdīr ötre ḥāl kişilerniñg biridin şādır bolsa elbette ʿayıb (22) ḳılanadur nübüvvet maḳāmıġa lāyıḳ köreledür ḥāşā ve kellā her giz lāyıḳ körülmeydür pes maʿlūm boldı ki bu rivāyet ġarāniḳ (23) rivāyeti dik ġarāż sāḳilerniñg igeleri müselmānlarnı fitneġa taşlamaḳ ve delāletġa başlamaḳ üçün toḳup ḳoyġan (24) yalġan rivāyetdür Allahu aʿlem şubu yılı Ḥicāb Āyeti nāzil boldı ḥicāb yaʿnī perde Resūlullahnıñg ḫatunlarıġa ḫāṣdur (25) Ḥażret-i ʿÖmer perde āyeti tüşüşdin ilgeri perdeni dost tutar idi perde bāreside Ḳurān küşikni ārzū ḳılur (26) idi ḥattā ki Ḥażret-i ʿÖmer Resūlullahnıñg ḫatunlarıġa eger Resūlullah sizlerde mañga itāʿat ḳılsa sizlerni hiç bir köz körmes (27) idi dir idi soñgra Aḥzāb Sūreside وازا سالتموهن متاعا

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

فاسالوهن من وراء حجاب ذالكم اطهر لقلوبكم وقلوبهن

(28) digen āyet nāzil boldı bu āyetniñg terce-
37)mesi Ey mü'minler Resūlullahnıñg ḫatūnlarıdın bir nerse sora-(1)-
sañglar perdeniñg arḳasıdın sorañglar şubu perdeniñg arḳasıdın so-
raġanıñglar sizlerniñg dilleriñgler üçün ve hem ezvāc-ı muṭahha-
rāt-(2)-larnıñg dilleri üçün pākrakdür digen sözdür andın keyin
baʿżılar bizler tağalarımıznıñg ḳızlarıġa hem perdesiz söz ḳılmaḳ-
dın (3) menʿ ḳılanmaduḳ eger Muḥammed vefāt bolsa men Āīşeni alamen
didi andın keyin وما كان لكم ان توذوا رسول الله ولا ان تنكحوا
(4) ازواجه من بعده ابدا ان ذلكم كان عند الله عظيما
digen āyet nāzil boldı maẓmūnı Ey mü'minler sizlerġa Resūlullahġa
(5) āzār birmek yetmeydür Resūlullahdın keyin ḫatunlarını almaḳ
sizlerġa yetmeydür bu iş yaʿnī Resūlullahġa āzār biriş ve ol Żāt-
(6)-dın keyin ḫatunlarını alış Allahu Teʿālānıñg nezdide kette gü-
nāh boladur mana Resūlullahnıñg ḫatunlarınıñg ḥaḳḳıda kelgen (7)
āyetler uşbudur ammā Resūlullahdın ḫatunlarıdın başka mü'mine ḫa-
tunlar ir ḫalḳlardın közlerini yummaḳ ve ferʿler (8) emr ḳılındı
şunġa oḫşa ir kişiler hem közlerini yummaḳ ve ferclerini saḳlamaḳ-
ġa fermān ḳılındı ve hem ḫatunlarnı barmaḳıda-(9)-ki üzük dik ya-
ki ḫinā dik yaki közide sürme dik āşikārā zīnetleridin başḳa zī-
netlerini āşikārā ḳılmaḳdın (10) nehy ḳılındı ammā bilekdeki bi-
leyzük ve paḳalçadaki ḫalḳa ve gerdendeki munçaḳ ve baştaki tāc
ve sīnedeki ve şāḥ (11) ve ḳulaḳdaki zīre ve perpīzeler dik pūşi-
de zīnetlerini körsetmekni ḥarām ḳılındı Ḳurān-ı Kerīmde şubu zī-
netlerini (12) körsetmek āşikārā zīnet bolsa cāyiz ve revā bolup
ve eger pūşide zīnet bolsa ḥarām boldı līkin zīnetniñg özi (13)

murād imes belki .zīnet asıladurġan ʿuẓv murāddur ve hem ẖatunlarnı yaḳasıdaki açıḳ ḳalġan yirlerġa sīneleri (14) açıḳ ḳalmaġay dip līçektaşlamaḳġa fermān ḳılındı çünki ol vaḳtde ẖatunlarnıñg yaḳaları şubu kündeki naṣārālarnıñg (15) ẖatunlarnıñg yaḳasıda yek kiñg bolup sīneleri ve köküsleri körünüp turar idi ve līçeklerini arḳa ṭarafġa (16) taşlap ḳoyur idi bu sebebdin ẖatunlarnıñg sīne ve köküsleri āşikārā bolmasuñg dip līçekleri birle yaḳalarıdın açıḳ (17) ḳalġan yirlerni yapmaḳġa fermān ḳılındı ve hem ẖatunlarnı putıdaki ḥalḳanı āşikārā ḳılmaḳ üçün putlarını zemīnġa (18) urmaḳdın men ḳılındı āgāh belġıl ki Allahu Teʿālā Ḳurān-ı Kerīmde evvel zīnetni āşikārā ḳılmaḳdın nehy ḳılıp andın (19) keyin zīnetniñg ārāzını āşikārā ḳılmaḳdın nehy ḳılġanıdın zīnetniñg mekānlarını açmay pūşide tutmaḳnıñg (20) ġāyet żarūrliki maʿlūm boladur Allah Kerīm Teʿālā ve Taḳaddes Nūr Sūreside وقل المومنات يغضضن من ابصارهن و يحفظن فروجهن ولا يبدين زينتهن الا ما ظهر منها و (21) ليضربن بخمرهن على جيوبهن ولا يبدين زينتهن الا لبعولتهن او آبائهن او آباء بعولتهن او ابنائهن او ابناء بعولتهن او اخوانهن او بنى اخوانهن او نسائهن او ما ملكت ايمانهن او التابعين غير اولى الاربة من الرجال او الطفل الذين لم يظهروا (23) على عورات النساء ولا يضربن بارجلهن ليعلم ما يخفين من زينتهن و توبوا الى الله جميعا ايها المومنون لعلكم تفلحون (24)

digen 30ncı āyetni nāzil ḳıldı bu āyet bolsa (25) ẖatun kişiler kimlerġa körenedür ve kimlerġa körünmeydür şubu bārede ẖūb açıḳ beyān ḳıladur tercemesi Ey Muḥammed mü'mine ẖatunlarġa (26) aytġıl ki ular ir kişilerdin közlerini yıġsunlar ve ve ferclerini saḳlasuñglar āşikārā zīnetleridin başḳa zīnetlerini

bīgānelerġa āşikārā (27) ḳılmasuñglar ve peçeklerini yaḳalarıġa yapsuñglar ve pūşide zīnetlerini öz irleridin ve atalarıdın ve ʾ ḳayın atalarıdın ve öz oġul-(28)-larıdın ve irleriniñg oġullarıdın ve ol ḫatunlarınıñg bir tuḳan birāderleridin ve birāderleriniñg (38)oġullarıdın ve ularnıñg (1) hemīşelerinīñg oġullarıdın ve ularnıñg ḫıdmetidéki ḫāhi āzād bolsun ḫāhi dīdek bolsun ḫatunlardın yaki (2) sizlerdin aşḳan taşḳan taʿāmdın yimek üçün irgeşgen ve ularnıñg ḫatun kişilerġa ḥāceti yoḳ kişilerdin ve (3) ḫatunlarınıñg ʿavretleriġa ḳöz salmaydurġan kiçik balalardın başḳa kişilerġa āşikārā kilmasuñglar ve ol ḫatunlar pūşide (4) zīnetlerini ḫalāyıḳlarġa āşikārā ḳılmaḳ üçün ve pūşideki ḫalḳalarını bildürmek üçün putlarını zemīnġa urmasuñglar (5) Ey mü'minler Allahu Teʿālā ve Taḳaddesga tevbe ḳılıñglar şāyet ki necāt tapasızlar digen sözdür uşbu āyet nāzil bolġanda (6) Ṣaḥābe-i Kirāmlarnıñg ḫatunları cān ve dilleri birle ḳabūl ḳıldılar Ḥażret-i Āīşe Raḍıyallahu Teʿālā ʿAhna aytadur ki men enṣār-(7)-nıñg ḫatun ḳızlarıdın yaḫşıraḳ ḫatunlarnı körmedim ular şubu āyet nāzil bolġanda her biri başlarıġa līçek salıp (8) gūyā ki ularnıñg başlarıda ḳarġa ḳonġan dik boldılar bu zamānda hem ḫatunlar şubu Ḳurān-ı Kerīmniñg Allahu Teʿālādın nāzil bolġan (9) vahy-i ilāhī dip iʿtiḳād ḳılġandın keyin elbette şubu ḥükmlerni cān ve dilleri birle ḳabūl ḳılġaylar suhūletlik ḳılmaġaylar ve hem (10) ḫatunlar evvel-i İslāmda cāhiliyyet zamānlarıda perdesiz idiler ḫatunlar ḫāhi āzād bolsun ve ḫāhi dīdek bolsun (11) bir köñgüllik bir līçek birle talaġa çıḳar idiler baʿżı yaş ādemler ve baʿżı şūḫ yigitler dīdekler kiçede dıraḫtlikġa ḥācet (12) üçün çıḳkanda az maz taʿarruż ḳılıp ularġa baʿżı

çaḳ çaḳ sözlerni ḳılur idi ġāhā āzād ḫatunlarġa hem bilmesdin (13) dīdek mikīn dip şundaġ mücāmelelerni ḳılıp taşlap ular bizler dīdek dip gümān ḳılıpmiz dir idiler bu sebebdin (14) āzād ḫatunlar dīdek ḫatunlardın başḳa sūretde bolup yüzlerni ve şāġārālarını yapadurġan bir rū-yı māl ve saraġuç salmaḳġa (15) emr ḳılındı Allahu Teʿālā Aḥzāb Sūreside يا ايها النبي قل لازواجك وبناتك ونساء المؤمنين يدنين عليهن من جلابيبهن ذلك ادنى ان يعرفن فلا يؤذين وكان الله غفورا رحيما (16) digen 58nci āyetni nāzil ḳılıdı tercemesi Ey Peyġamber ḫatunla-(17)-rıngġa ve ḳızlarıngġa ve mü'minleriŋg ḫatunlarıngġa aytġıl ular saraġuçlarını üstiġa saluŋglar bu iş ular tunulup āzār biriŧ-(18)-mesġa bik yaḳındur vàllahu teʿālá bendeleriniŋg günāhlarını maġfiret ḳılġuçı ve ular raḥmeŧ ḳılġuçı digen sözdür ammā ḫatunlar-(19)-nıŋg alġuçı yigitġa körünmey perdeniŋg içide bolmaḳ Resūl-i Ekrem Ṣallallahuʿ Aleyhi ve Sellem ve Ṣaḥābe-i Kirām ve tāyʿīn ve selef-i ṣāliḥīnler-(20)-niŋg zamān-ı sünnet-nişānlarıda yoḳ bir iş idi belki şāriʿ ḥakīm ḫatunnı körüp almaḳnı sünnet ḳıldı mana ḫatunlarnıŋg (21) zamān-ı saʿādetde ve selef-i ṣāliḥīnlerniŋg zamānıda perde bāresideki aḥvāli uşbu ṭarīḳa idi andın keyin ḳāsıd (22) bolup ḫatun ḳızlar dīnġa müvāfıḳ terbiyet ḳılınmaġan cihetdin şerīʿat ḫıdmetide turmay Şeyṭānġa īrānlarnı şikār (23) ḳıladurġan başıki bolġan sebebdin ve īrānlar hem şerʿġa müvāfıḳ terbiye ḳılınmay şerīʿat edebilerde turalmay belki fisḳ ve (24) fücūr yolıda pāk tutmasdın yürgen vechidin ḫatunlarnıŋg perde içide bolġanı hemme müselmānlarnıŋg nezdide (25) çeraylik körüldi ʿacib yaḫşi ḳılındı vàllahu aʿlem

(26)ALTANCI YILDA BOLĠAN VĀḲIʿALARNIŊG BEYĀNI

(27) Uşbu yılı Māh-ı Muḥarremde Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAlyehi ve Sellem Żāriye nām yirde turadurġan Benī Bekr Ḳabīlesidin bir ḳavmġa ġārit ḳılmay üçün (28) Muḥammed bin Mesleme başlıḳ otuz miḳdārı atlıġ ʿasker iberdi Muḥammed bin Mesleme bularġa barıp bil-
139) dürmesdin hücūm (1) ḳıldı düşmendin ançа kişi öltürülüp ḳalġanları ḳaçdılar meẕkūr ʿasker ḫayli tive ve ḳoy ġanīmet alıp kildi bular yolda Benī Ḥanīfe kettelerīdin (2) Sümāme bin Uṯālni tutup esīr aldılar Medīneġa Sümāmeni alıp kilgende Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem anı (3) üç küngıça İslāmġa delalet ḳılsa mu ḳabūl ḳılmadı andın keyin añġa hiç bir żarar yetküzmesdin āzād ḳıldı Sümāme Resūlullahdın (4) mundaġ kette niʿmetni körüp köñgül yumşap İslāmġa muḥabbet peydā ḳılıp Resūlullahnıñ ḥuẓūrı kilip īmān iẓhār ḳıldı (5) muñga Resūlullah ġāyet ḫursend boldı çünki Sümāme Benī Ḥanīfe Ḳabīlesiniñ kettesi idi ol İslām ile müşerref (6) bolġandın keyin añġa irgeşip bik köp kişi İslām ile müşerref bolġan idi Sümāme öz vaṭanıġa ḳaytġanda ʿUmre (7) üçün Mekke-i Mükerremeġa kirip ehl-i Mekkeġa özinīñ müselmān bolġanını bildürdi Mekke ḫalḳı her ne ḳadar muñga ʿaẕāb ḳılġusı kilse mu Sümāmeniñ yiridin bularġa ozuḳ kilişini ḫāṭırlarıġa tüşürüp ʿaẕāb ḳılmadılar Sümāme vaṭanıġa ḳaytmaġanda (9) ḳavmini Ḳureyş ʿArablarıġa aş ozuḳ ibermekdin menʿ ḳıldı bu sebebdin Ḳureyş ʿArabları ġāyet aġır ḫālde ḳaldılar zīrā ki bularġa (10) hemmedin köprak aş ozuḳ Yemāmedin kilür idi Ḳureyş ʿArabları çāre tapalmay Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemġa mektūb iberip (11) Sümāmeni aş ozuḳ ibermekġa buyuramaḳnı tiledi şefket ve merḥametniñ ġāyet yuḳarı derecesinde bolġan Peyġamberimiz Mekke (12) müşriklerniñ tileklerini ḳabūl ḳıldı

Sümāmeġa mektūb iberip Mekkeġa aş ozuḳ ibermekdin ḳavmini tosmasġa (13) fermān ḳıldı azġına zamān ilgeri Medīneni yir birle yeksān ḳılmaḳ üçün kilip İslām ehlini muḥāṣara ḳılıp ularnı bir ḫurmā-(14)-ġa muhtāc bolur derecede açlıḳġa mübtelā ḳılġan düşmen bir ḳavmġa Resūlullahnıñg meẓkūr muʿāmelesi ʿaḳılnı ḥayrān ḳıladur-(15)-ġan bir muʿāmeledür bu muʿāmelede Peyġamberdin başḳa bir ẕātda bolmasa kerek

(16) BENĪ LİḤYĀN ĠAZVESİNİÑ BEYĀNI

(17) Uşbu yılı Rebīʿü'l-Evvelniñg ol taraflarıda Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem aṣḥāb-ı Riciġa ḫıyānet ḳılıp öltürgen Benī (18) Liḥyān Ḳavmiġa edeb birmek üçün 200 miḳdārı ʿasker birle Medīnedin çıḳdı ʿaskerdin yigirmesi atlıġ idi Medīne-i Münevverede (19) Ümmü Mektūmnı nā'ib ḳıldı ḳayda baradurġanını ḫalḳġa bildürmeslik üçün toġrı yolnı taşlap Şām ṭarafıġa revān (20) bolup andın keyin şol ṭarafnı basıp Mekkeniñg yolıġa tüşdi İslām ʿaskeri müşriklerġa yaḳin barġanda Benī Liḥyān añglap (21) tağlarġa ḳaçıp kitdiler Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem munda iki kün turup her ṭarafġa kişi iberse mu līkin hiç kişini (22) tapalmadı Resūlullah Mekke müşrikleriġa özüniñg şevketini āşikārā ḳılmaḳ üçün ʿAsfān digen cayġa bir ḳadar ʿasker iberdi (23) ʿAsfān Mekkedin iki künlük mesāfetde bir mekāndur İslām ʿaskeri meẓkūr ʿAsfānnıñg Cenūb ṭarafıda Mekkedin sekiz mil (24) mesāfetde Kirāġü'l-Ġamīm nām bir tağġa barıp müşriklerniñg közleriġa körünüp ularnıñg dillerini ḫūb ibertip ceng ḳılmay (25) Medīneġa yandılar İslām ʿaskeri şubu ġazveġa kilgende yolda Bi'r-i Maʿūne ve Ricīʿ şehīdleriġa duʿā ḳılġanları mervīdür

(26) ĠĀYE ĠAZVESİNİŊG BEYĀNI

(27) Medīne-i Münevvereniŋg Şimāl ṭarafıda Ġāye nām bir dıraḫtlıḳ yirde Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellemniŋg otlap yüridurġan yigirme (28) tivesi bar idi bir küni ᶜUyeyene bin Ḥuṣayn 40 atlıġ ᶜasker birle kilip pataçını öltürüp tivelerni alıp kitdi 40)(1) enṣārdın Seleme bin El-Ekvaᶜ nām bir kişi munı aŋglap Resūlullahġa ḫaber birgende Resūlulāah ularnıŋg arḳasıdın çıḳmaḳġa teyyār (2) boldı ᶜasker yitip barġunça düşmenni meşġūl ḳılıp tutmaḳ üçün Seleme bin El-Ekvaᶜnı iberdi ol ẕāt oḳ atışġa ġāyet usta (3) bolup ve hem yügürdaḳ idi Seleme düşmenniŋg arḳasıdın yitip ularġa oḳ atġalı turdı düşmen bu ẕātnı ḳoġlasa (4) dıraḫt arḳasıġa büküp yaki taşnıŋg üstiġa çıḳıp taş ve oḳ atar idi İslām ᶜaskeri arḳadın kilip ḳalışdın (5) ḳorḳup müşrikler yükni yiŋgil ḳılmaḳ üçün köp nīze ve kiyimlerini taşlap kitdiler āḫiri İslāmᶜaskeri müşriklerniŋg arḳa-(6)-sıdın yitip iki arada oḳ atışmaḳ boldı müselmānlardın bir kişi müşriklerdin iki kişi öltürülüp tivelerdin köprekini ḳutḳaz-(7)-dılar bu cengde ġāyet bahādırlak körsetkenkişiler atlıġlardın El-Miḳdād bin Esved piyādelerdin Seleme bin El-Ekvaᶜ idi ᶜalem (8) bolsa El-Miḳdādnıŋg ḳolıda idi Medīnede İbn-i Ümmü Mektūm nā'ib bolup ḳalġan idi ᶜasker 5 kün yürüp Medīne-i Münevvereġa (9) yandı bu ceng Zī-Ḳard Ġazvesi dip ẕikr ḳılanadur

(10)ᶜUKKĀŞE ᶜASKERİNİŊG BEYĀNI

(11) Ehl-i İslāmġa her vaḳtde żarar yetküzedurġan Benī Esed Ḳabīlesiġa edeb birmek üçün Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem Rebīᶜü'l-Evvelde (12)ᶜÜkkāşe bin Muḥṣannı vālī ḳılıp 40 kişini iberdi meẕkūr ᶜaskerini Esedniŋg turadurġan El-Ġasmer nām cayġa

yetkende ular (13) bu ḫaberni aṅglap ḳaçdılar meẕkūr ʿasker ceng ḳılmay iki yüz tive ġanīmet alıp Medīneġa yandı

(14) MUḤAMMED BİN MESLEMENİṄG ʿASKERİNİṄG BEYĀNI

(15) Zī'l-Ḳuṣṣa nām yirde turadurġan Benī Ṯaʿlebe ʿArablarınıṅg Medīne-i Münevvereniṅg eṭrāfıdaki ḥayvānlarġa ġārit ḳılmaḳçı bolġanı (16) Resūlullahġa aṅglanıp ularġa hücūm ḳılmaḳ üçün Rebīʿü'l-Evvelde Muḥammed bin Mesleme başlıḳ on atlıġ ʿasker iberdi bular uyḳudaki (17) vaḳtde düşmen yāṣirūn kilip şehīd ḳıldılar bulardın yalġuz kettesi Muḥammed bin Mesleme mecrūḥ ḥālde Medīneġa yanıp kilip vāḳıʿa-(18)-nı beyān ḳılġanda Resūlullah bulardın intiḳām almaḳ üçün Ebū ʿUbeyde bin El-Cerrāḥ başlıḳ 40 miḳdārı ʿasker iberdi (19) İslām ʿaskeri Benī Ṯaʿlebeniṅg yiriġa yetkende düşmendin bir kişi hem ḳalmay ḳaçıp kitken idi bu sebebdin ceng bolmay (20) bir munça ḳoy ve tivelerni ġanīmet alıp Medīneġa yandılar

(21) ZEYD BİN ḤĀRİṮENİṄG ʿASKERİNİṄG BEYĀNI

(22) Ḫendek Vāḳıʿasıda müşriklerġa ḳoşulġan Benī Süleym ʿaskeriġa edeb birmek üçün Rebīʿü'l-Āḫirde Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem Zeyd (23) bin Ḥāriṯeni vālī ḳılıp bir ʿasker iberdi yolda esīr tüşken Ḥalīme nām bir ḫatunnıṅg taʿlīmi birle İslām bahādırları düşmenniṅg (24) yiriġa yitdi düşmenler ḫaberni aṅglap ḳaçġan sebebdin ceng bolmay bir munça ḳoy ve tivelerni ġanīmet alıp ve bir munça esīrler (25) alıp yanıp kildi Resūlullah İslām ʿaskeriġa fā'idesi yetken Ḥalīmeni iri birle āzād ḳıldı

(26) ZEYD BİN ḤĀRİṮENİṄG ʿASKER ẒAFERMAẒHARINIṄG BEYĀNI

(27) Uşbu yılı Cemādīü'l-Evvelde Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem Şāmdın Mekkeġa yanıp kiledurġan Ḳureyş kārvānını aṅglap

(28) Zeyd bin Ḥārişeni vālī ḳılıp 170 miḳdārı ᶜasker birle iberdi
(41) İslām yolbasları kārvānnı tamām kişileri ve mālları (1) birle esīr ḳılıp Medīne-i Münevvereġa alıp kildiler bularnıñg içide kārvānnıñg re'īsi ve Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellemniñg ḳızı Zeyneb-(2)-niñg iri Ebū'l-ᶜĀṣ hem bar idi Zeyneb Medīneġa hicret ḳılġanda Ebū'l-ᶜĀṣ müşrik bolġan sebebdin Mekkede ḳalġan idi Ebū'l-ᶜĀṣ (3) esīr tüşüp Medīnegа kiltürülgende ḫatunı Zeynebniñg ḥimāyesiġa kirdi ve ol Zeynebdin kārvānnı yandurup birmekġa (4) Resūlullahdın soramaḳını ḳıladı Resūlullah bu sözni Aṣḥāb-ı Kirāmġa ḳılġanda bular hemmesi berāber rāżı boldılar Ebū'l-ᶜĀṣ Mekkeġa yanġanda (5) kārvānki mālları öz igelerigа tafşurup birip Medīneġa kilip īmān kiltürdi Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem añga evvelki nikāḥ birle Zeyneb-(6)-ni birdi Muḥammed bin Meslemeniñg hemrāhlarını şehīd ḳılġan Benī Ṯaᶜlebe ᶜArabları birle muḥārebe ḳılmaḳ üçün Resūlullah Cemādīü'l-Āḫirde Medīne-i (7) Münavveredin 36 mil miḳdārı mesāfetde ṭaraf digen mekānġa Zeyd bin Ḥārişeni vālī ḳılıp 15 kişini iberdi düşmen (8) bularnı körüp bularnıñg arḳasıdaᶜasker barlıġını gümān ḳılıp ḳaçıp kitdiler Zeyd 20 tive ġanīmet alıp Medīneġa yandı (9) ehl-i İslāmġa her vaḳtde żararları tigip turġan Medīneniñg Şām ṭarafıdaki Dārü'l-Ḳurrāda turadurġan Benī Fezzāre ᶜArab-(10)-larıġa edeb birmek üçün Peyġamber ᶜAleyhi's-Selām Māh-ı Recebde Zeyd bin Ḥārişeni vālī ḳılıp bir leşker iberdi mezkūr leşker Dārü'l-Ḳurrā-(11)-ġa barıp hücūm ḳıldı her iki ṭarafdın bir neçe kişi öltürüldi mezkūr leşker ularnıñg kettelerіdin bir kişiniñg ḳızını esīr alıp Medīne-(12)-ġa yandı Māh-ı Şaᶜbānda Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem ᶜAbdu'r-raḥman binᶜAvfnı vālī

qılıp 700 miqdārı Aṣḥāb-ı Kirām-(13)-nı Dūmetü'l-Cendelde qurġuçı Kelb Qabīlesi birle ceng qılmaq üçün iberdi bular Dūmetü'l-Cendelġa barıp üç kün miqdārı (14) düşmenni Dīn-i İslāmġa delalet qıldılar 4nci küni re'īsleri El-Aṣbaᶜ binᶜOmar birle bir neçe kişi Dīn-i İslāmnı qabūl qılıp başqa-(15)-ları cezye birürġa rāżı bolġan sebebdin ceng qılmay yandılarᶜAbdu'r-raḥman Ḥażret-i Peyġamber ᶜAleyhi's-Selāmnıng emri birle El-Aṣbaᶜnıng (16) qızı Tamāḍırnı aldı Fedek nām yirde turadurġan Benī Saᶜd Qabīlesidin bir qavmining ehl-i İslām birle ceng qılmaq bolġah Ḫayber Yahūdīleriġa (17) yardım qılmaq üçünᶜasker cemᵉ qılġanları Resūlullahġa añglanıp bularġa edeb birmek üçünᶜAlī bin Ebī Ṭālibni vālī (18) qılıp 100 kişini iberdi İslāmᶜaskeri yolda Berī Saᶜd tarafıdın muᶜāhede qılmaq üçün Ḫayberġa iberilgen bir cāsūs-(19)-nı tutup bularnıng turġan yirlerini bildi mezkūrᶜasker düşmenning yiriġa barġanda ular qaçıp kitken idiler bu sebebdin (20) ceng bolmay 500 tive 2000 qoy ġanīmet alıp yandılar buᶜaskering barışı Şaᶜbān ayıda idi

(21) EBŪ RĀFİᶜNİNG ÖLTÜRÜLGENİNİNG BEYĀNI

(22) Medīne-i Münevverening etrāfıdın qoġlap Ḫaybergа orunlaşġan Benī Naḍīr kettelerіdin biri Ebū Rāfiᶜ Sellām bin Ebī El-Ḫuqayq (23) ikeni yuqarıda zikr qılınġan idi bu zāt ġāyet derecede bay bolup yahūdīler arasıda iᶜtibārlıq ve nüfūzlıq bir kişi (24) idi ol kişi Ḫuyey bin Aḫṭab kibi Ḫendek Muḥārebeside müselmānlarnıng żararıġa köp kişilerni qozġap çıqarġan idi ve hem Ḫayber (25) Yahūdīleri müselmānlardın intiqām almaqġa delālet qılur idi Ebū Rāfiᶜ uşbu işde devām qılsa Ḫayber Yahūdīleri birle ehl-i İslām (26) arasıda zor ceng bolup tola köp qan tökülür idi şubu sebebdin

Ḥazrec Ḳabīlesidin beş kişi Resūlullahnıñg ḥużūrıġa kilip (27) bizniñg birāderlerimiż Evslikler Kaᶜb bin El-Eşrefni öltürüp ecr ve sevābġa yitdiler imdi bizlerġa uşbu fitneni (28) öltürmekġa ruḫṣaṯ birgil didiler Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem bularġa ruḫṣat birdi bularnıñg kettesi ᶜAbdu'llah bin ᶜAtīk idi (42)(1) bular Ḫayberġa barıp kiçeniñg irtesi ḳalᶜaġa ḥīle birle kirip Ebū Rāfiᶜni öltürüp Medīneġa yandılar bu vāḳıᶜa Māh-ı Şerīf-i Ramażānda (2) boldı

ᶜABDU'LLAH BİN REVĀḤANIÑG ᶜASKERİNİÑG BEYĀNI

(3) Ebū Rāfiᶜ öltürülgende anıñg ornıda re'īs bolup ḳalġan Esīr bin Zürām öz ḳavmini Resūlullahnıñg żararıġa delālet ḳılıp (4) men Muḥammedġa hiç kişi ḳılmaġan işni ḳılamen ᶜAṭfān Ḳabīlesiġa barıp ularnı Muḥammed birle ceng ḳılmaḳġa daᶜvet ḳılamen dip köp (5) ḥareket ḳılur idi Resūlullahġa bu ḫaberni añglap ᶜAbdu'llah bin Revāḥanı vālī ḳılıp otuz kişini iberdi ᶜAbdu'llah bin Revāḥaġa imkānı (6) bolsa anıñg dilini İslāmġa māʾil ḳılmaḳġa saᶜy ve ictiḥād ḳılurġa fermān ḳıldı ᶜAbdu'llah Esīr bin Zürāmġa barıp anı Resūlullahġa (7) barıp teslīm ḳılmaḳġa delālet ḳıldı teslīm ḳılsa anı Resūlullah Ḫayberġa vālī ḳılıp ḳoyuşını beyān ḳıldı Esīr ᶜAbdu'llahnıng sözini (8) yaḫşi körüp otuz kişi birle Medīneġa revān boldı bulardın her biri İslām ᶜaskeridin arḳasıġa mingeşgen idi yolda (9) ᶜAbdu'llahġa ciñāyet ḳılıp anı öltürmekni ḳaṣd ḳıldı ᶜAbdu'llah bunıñg niyyetini bilip ḳalıp anı öltürtdi andın keyin (10) ḳalġan hā'inlerni öltürtüp tamām ḳıldı

(11) RESŪLULLAHNIÑG ᶜAMR BİN ÜMEYYENİ EBŪ SUFYĀNNI ÖLTÜRMEK ÜÇÜN İBERGENİNİÑG BEYĀNI

(12) Uşbu yılı Ebū Sufyān bin Ḥarb Resūlullahnı öltürtmek üçün Medīneġa bir kişini ibergen idi mezkūr kişi Medīneġa barıp (13) Benī ʿAbdu'l-Eşhel Mescidide Resūlullah birle uçraşdı Resūlullah bunı körüp bu kişi yaman niyyet birle kilgen kişidür līkin öz (14) niyyetiġa yitalmaydur didi mezkūr kişiniñg Resūlullahġa yaḳin barġanını körüp ʿÜseyd bin Ḥuḍayr itekidin ḳatıḳ sūretde tartdı (15) şol vaḳtde munıñg kim astıġa yuşurup ḳoyġan ḫancerni tüşüp kitdi mezkūr ḫāyin tutulup andın söz soraldı (16) bu ḫāyin sözniñg ḥaḳīḳatini bildürdi soñgra Resūlullah munı āzād ḳıldı andın keyin bu kişi Ey Muḥammed hiç kişidin ḳorḳmas (17) idim seni körüp ḳorḳdım ʿaḳlım başımdan ḳaçıp şaşıp ḳaldım sen meniñg nime üçün kilgenimni bildiñg şubu sebebdin seni öltür-(18)-mek mümkin bolmaslıġını ve hem seniñg ḥaḳḳ yolda ikenligini Ebū Sufyān ḳavmi birle bāṭıl yolda ikenligini bildim dip İslām ile müşerref (19) boldı bu vāḳıʿadın keyin Resūlullah Ebū Sufyānnı öltürmek üçün ʿAmr bin Ümmeyye Eḍ-Ḍamrīni iberdi ʿAmr ġāyet yüreklik ḥīle (20) birle öltürmekġa usta bir kişi idi Resūlullah ʿAmrġa bir kişini hemrāh ḳılıp birdi bular Mekke-i Mükerremeġa kiç birle kirdiler bular fermān (21) ḳılınġan işni edā ḳılışdın ilgeri Kaʿbe-i Muʿaẓẓamanı ṭavāf ḳıldılar bularnıñg Mekkeliklerdin bir kişi körüp yaman niyyet birle kilgen -(22)-liklerini bildi bu sebebdin bular fermān ḳılınġan işlerni edā ḳılmasdın Mekkedin ḳaçdılar Mekke müşrikleri arḳalarıdın ḳoġlasalar mu (23) yetalmadılar

ʿİKL VE ʿUREYNE ḤĀDİŞESİNİÑG BEYĀNI

(24) Uşbu yılı Māh-ı Şevvālde ʿİkl veʿUreyneʿArablarıdın bir ḳavm İslāmnı ḳabūl ḳılġan bolup Medīne-i Münevvereġa kildiler bular

ṣaḥrāda turup (25)ᶜādet ḳılġan sebebdin Medīneniñg hevāsı kiliş-
mey bī-tāb boldılar ularġa Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sel-
lem özininiñg tiveleri tura-(26)-durġan yirġa barıp tivelerniñg
süt ve yolları birle devā ḳılmaḳġa emr ḳıldı bular az müddet tu-
rup şifā tapıp patacınıñg (27) ḳol ve putlarını kisip közlerini
çıḳarıp öltürüp patanı hidip kitdiler Resūlullahġa bu ḫaber añg-
lanıp bularnıñg arḳasıdın (28) Kerzīn Cābir El-Fahrī vālī ḳılıp
yigirme atlıġ ᶜasker iberdi meẕkūr ḫāyinlerni İslām ᶜaskerleri Me-
143)dīneġa alıp kilgende (1) Resūlullah bularnı bular patacını öltür-
gendik öltürtdi

(2) ḤUDEYBİYE VĀḲIᶜASINIÑG BEYĀNI

(3) Resūlullah bir küni Aṣḥāb-ı Kirāmlar birle ġāyet tinclikde
Mekke-i Mükerremeġa kilip menāsik-i ḥaccnı edā kılıp ḳuş körgen
idi bu (4) sebebdin neçe yıldın beri Mescid-i Ḥarāmnıñg ziyāreti-
din maḥrūm bolġan Peyġamberimizniñg köñgli Mekkeġa barmaḳġa ḳozġu-
lup ᵉUmre (5) üçün sefer ḳılmaḳġa niyyet ḳıldı Aṣḥāb-ı Kirāmġa tü-
şini beyān ḳılıp ᶜUmre üçün teyyār bolmaḳġa fermān ḳıldı Aṣḥāb-ı
Kirām bu tüş-(6)-niñg mıṣdaḳı bu yıl meydāngа çıḳadur dip ümīd
ḳılıp ġāyet ḫursend bolup sefer āmādelerini teyyār ḳılmaḳġa şürūᶜ
ḳıldılar ehl-i (7) İslām birle muḥārib bolġan Ḳureyş ᶜArablarınıñg
Mekkeġa kirgüzmeslikidin ḳorḳup ᶜadeḍlerini köp ḳılmaḳ niyyeti bir-
le şaḥrā (8) ᶜArablarını hem çıḳmaḳġa delālet ḳılsa mu līkin bular-
dın bik az kişi muvāfaḳat ḳıldılar tolası ehl-i İslām müşrikler-
din maġlūb bolup (9) öldüreledür dip gümān ḳılıp neçe nevᶜ āzār-
lar beyān ḳılıp çıḳmadılar

(10) ḤAẒRET-İ PEYĠAMBERİMİZNİÑG ᶜUMRE NİYETİ BİRLE YOLA ÇIKKANI

(11) Hicretniñg 6ncı yılı Māh-ı Zi'l-Ḳa'dede Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem 1400 aṣḥāb birle Mekkeġa revān boldı (12) bularnıñg içide ezvāc-ı muṭaḥarātdın Ümmü Seleme ve bir neçe ṣaḥābe ḫatun bar idi Medīne-i Münevvere İbn-i Mektūm nā'ib bolup ḳaldı maḳṣadları ceng ḳılmaḳ bolmay ʿUmre ḳılmaḳ bolġan sebebdin ḳılıçdın başḳa ceng esbāb almadılar müşrikler ḫaberni (14) añglamaḳ üçün Resūlullah aldıdın bir cāsūs ibergen idi İslām kārvānları ʿAsfānġa yaḳın barġanda meẕkūr cāsūs kilip Ḳureyş ʿArabları Resūlullahnıñg çıḳanıdın ḫaber tapıp Mekkeġa kirmekġa yol birmes bolup müdāfaʿa ḳılmaḳ üçün 200 (16) bahādır teyyārlap Ḫālid bin El-Velīdni emīr-i ʿasker ḳılıp Kirāġü'l-Ġamīmġa çıḳarġanlarını beyān ḳıldı Resūlullah ḫaberi añglap Aṣḥāb-ı Kirām (17) birle meşveret ḳıldı meşveretniñg netīcesi żarūrlik ceng ḳılmaḳdın tartınmasġa muḳarrer bolup yürüyler Kirāġü'l-Ġamīmġa yetkende (18) Ḫālid bin El-Velīdniñg namāz içide kilip hücūm ḳılmaḳıdın ḳorḳup namāz-ı ʿaṣrnı ḫavf namāzı ḳılıp oḳuylar ḥadīṯ (19) kitāblarıda Ṣalāt-ı ʿAsfān dip meşhūr namāz uşbu namāz bolsa kerek mana şubu namāz birinçi defʿa oḳulġan ḫavf namāzı idi (20) cumhūr ehlsiz ṣalāt-ı ḫavf 4nci yılı Ẕātü'l-Riḳāʿ Ġazveside başlap oḳuldı diseler mu İbnü'l-Ḳayyımniñg taḥḳīḳġa ḳarağanda (21) bu söz dürüst imesdür Ẕātü'l-Riḳāʿ Ġazvesi Ḫayber Muḥārebesidin keyin bolmuşdur İmām-ı Buḫārīniñg fikir hem İbnü'l-Ḳayyımniñg (22) taḥḳīḳġa müvāfıḳdur Allahu aʿlem Ḥażret-i Faḫrü'l-Enām ʿAleyhi's-Selāmnıñg bu sefer birle maḳṣadı Beytu'llahnı ṭavāf ḳılmaḳ bolġan (23) sebebdin imkānı bar ceng bolmasġa ictihād ḳılur idi toġdı yol birle yürse Ḫālidniñg ʿaskeriġa uçrap ḳan tökülüp (24) ḳalur mikīn dip Mekke-i Mükerremeniñg tüben

ṭarafıdın Ḥudeybiyeġa baradurġan yamanraḳ bir yoldın yürdiler Seniyyetü'l-Murād nām yirġa yetkende (25) Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellemnin̄g Ḳuṣvā nām tivesi çökelendi Aṣḥāb-ı Kirāmlar anı her çend zecr ḳılsa mu ḳopup yürdi (26) soñgra aṣḥāb Ḳuṣvā çarçdı Ḳuṣvā haradı didiler Resūlullah Ḳuṣvā çarçmadı haramadı çarçmaḳ harmaḳ anın̄g ᶜādeti (27) imesdür anı filni toḫtatġan Allahu Teᶜālā toḫtatdı didi tivenin çökelenmaḳı Mekkede ceng ḳılıp niyet Allahnın̄g ḥürmeti (28) reᶜāya ḳılınmay ḳalışġa bir işāret kibi olġan sebebdin Resūlullah Aṣḥāb-ı Kirāmġa Ḳureyş ᶜArabları Beytu'l-
44)lahnın̄g taᶜẓīmi boladur-(1)-ġan ḳaydaġ şarṭlarnı ᶜarż ḳılsalar ḳabūl ḳılışnı maᶜlūm ḳıldı Resūlullahnın̄g zecr ḳılmaḳı birle tive ḳopup yürdi İslām (2)ᶜaskeri Ḥudeybiyenin̄g Mekkedin yıraḳraḳ bir ṭarafıġa orunlaşdılar Ḫālid bin El-Velīd bularnın̄g Ḥudeybiyeġa tüşkenini bildi Huccāc-ı (3) Kiram Ḥudeybiyeġa orunlaşġanda Bedīl bin Varaḳā kilip Resūlullahdın nime üçün Mekkeġa kilgenini soradı Resūlullah bun̄ga ceng (4) üçün kilmeyᶜUmre üçüngına kilgeninin beyān ḳılġanda Bedīl barıp Ḳureyşġa vāḳıᶜanı bildürdi ammā Ḳureyş ᶜArabları (5) Bedīl Resūlullahnın̄g müttefikleri Ḫuzāᶜa ᶜArablarıdın bolġaç anın̄g sözigа ḳulaḳ salmadılar soñgra işnin̄g ḥaḳīḳatini bilmek (6) üçün Eḥābīşnin̄g re'īsi Ḥuleys binᶜAlḳameni iberdiler Resūlullah munın̄g kilgenini körüp Aṣḥāb-ı Kirāmġa bu kişi ḳurbānlıḳ-(7)-larını taᶜẓīm ḳıladurġan kişilerdindür bularnın̄g aldıda ḳurbānlıḳ üçün alıp kilgen tivelerni hidip ḳoyun̄glar didi (8) Aṣḥāb-ı Kirām tivelerni bunın̄g aldıġa hidip ḳoyup itdiler Ḥuleys munı körüp yanıp kitdi ḲureyşᶜArab-(9)-larıġa bular yalġuzᶜUmre üçün kilidürler Laḫm Ce'zẕām Ḥumeyrᶜ Arabları Beytu'llahnı ziyāret ḳılıp kitip

tursa ᶜAbdu'llah-(10)-nıng oġlı Muḥammedni menᵉ ḳılmaḳ münāsib imesdür bularġa Mekkeġa kirmek üçün ruḫṣat birmek kerek didi Ḳureyş ᶜArabları buŋga sen (11) ḥīle bilmeydurġan bir iᵉrābīdursen dip munıŋg hem söziġa ḳulaḳ salmadılar bundın keyin Ṣaḳīf ᶜArablarnıŋg kettesi ᶜUrve Bin (12)Mesᵉūd iberdiler ᶜUrve Resūlulllahnıŋg ḥużūrıġa barıp biraz sözleşkendin keyin Resūlullah ᶜumre üçün kilgenligiġa (13) ḳanāᶜat ḥāṣıl ḳıldı bu arada Aṣḥāb-ı Kirāmnıŋg Resūlullahnı ḳılġan taᶜẓīm ve ḥürmetini körüp ᶜUrve ḥayrān ḳaldı Ḳureyş ᶜArab-(14)-larıġa barġanda men Kisrā Ḳayṣer Necāşīlerniŋg ḥużūrıġa barġan idim hiç bir katteni aṣḥāb ve ittibāᶜi Muḥammedniŋg aṣḥābları anı ḥürmet (15) ḳılġandik ḥürmet ḳıladurġan körmedim Muḥammedniŋg aṣḥābları ol ẕātnı cānlarıdın artuḳ körür ikenler ol ẕātnı hiç bir (16) vaḳtde taşlap ḳaçmaḳ iḥtimāli yoḳ sizler Muḥammedniŋg ṭalebini ḳabūl ḳılıŋglar Muḥammed birle ceng bolup ḳalsa sizlerniŋg ġālib (17) bolmaḳıŋglar bik yıraḳ köredür didi Resūlullahġa ve Aṣḥāb-ı Kirāmġa ḥaddin ziyāde açıġı bermeke müşrikler bunıŋg naṣīḥatini (18) hem ḳabūl ḳıldılar bu yıl Mekkeġa icāzet birmekġa ḳaṭᶜā rāżı imesligini beyān ḳıldılar bundın keyin Mükriz bin Ḥafaṣ nām bir kişi Resūlullah-(19)-nıŋg ḥużūrıġa barıp ḳaytsa mu maṭlūb ḥāṣıl bolmadı Resūlullah Mekkeġa kilmekdin maḳṣad yalġuzᶜumre bolup ceng ḳılmaḳ aṣlā (20) köŋglide yoḳlıġını müşriklerġa bildürmek üçün evvelde Ḥażret-iᵉÖmer bin El-Ḫaṭṭābnı ibermek bolġanda ol ẕātnıŋg Mekkede (21) ḥimāye ḳıladurġan ḫīşlerini bolmaġan sebebdin Mekkeġa kirmekdin iḥtiyāt ḳılıp özi kirmey ᶜOsmān bin ᶜAffānnı (22) ibermekġa meşveret birdi Ḥażret-i ᶜOsmān bolsa Benī Ümeyyedin olup ol ẕātnıŋg Mekkede ḥimāye ḳıladurġan ḫīşleri bar idi (23) bu

sebebdin Resūlullah Ḥażret-i ʿOsmānnı iberdi bu zāt birle aṣḥābdın onça kişi Resūlullahnıng ruḫṣatı birle Mekkedeki (24) ḫīşlerini ziyāret ḳılmaḳ üçün bardılar Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi Ve Sellem Ḥażret-i ʿOsmāngа Mekkedeki ʿāciz zaʿīf müselmānlarġa Mekkening (25) yaḳın vaḳtde feṯḥ ḳılınmaḳı birle beşāret birmekġa emr ḳıldı Ḥażret-i ʿOsmān Mekkeġa Ebān bin Saʿīd El-Emevīning ḥimāyesi-de (26) kirip müşriklerġa Resūlullahnıng sözini beyān ḳılsa mu hiç bir niyyetiçe ḥāṣıl bolmadı taḫi Ḥażret-i ʿOsmānnı hemrāhları bir-le ḥabis ḳıldılar (27) bu sebebdin Aṣḥāb-ı Kirāmlarnıng arasıda Ḥażret-i ʿOsmānnı müşrikler öltürdi digen ḫaber fāş bolup Resūlul-lah Mekkelikler birle (28) ceng ḳılmaḳ bolup Aṣḥāb-ı Kirāmnı biʿ-at üçün yıġdı

45)(1) BĪʿAT-I RIḌVĀNNING BEYĀNI

(2) Aṣḥāb-ı Kirāmlar Ḥudeybiyede bir dıraḫtnıng sāyeside Resūlul-lah birle olsa olurġa ol Żāt-ı Nübüvvet-ṣıfātdın bir ġarīc ḳaç-masġa (3) birdin birdin bīʿat ḳıldılar hemmedin ilgeri bīʿat ḳıl-ġan kişi Ebū Sinān El-Esedī idi Ebū Sinān bīʿatnı tola çeraylik sūretde (4) edā ḳılġan sebebdin başḳalar bīʿat ḳılġanda soñgra Sinān bīʿat ḳılġan nerselerġa bīʿat ḳılamiz dir idiler Resūl-i Ekrem Ṣallallahu (5) ʿAleyhi ve Sellem bir ḳolını yine bir ḳolıġa ḳoyup bu ʿOsmān üçün bolsun dip bīʿat icrā ḳıldı dip rivāyet ḳıla-nadur bu bīʿatnı bīʿat (6) dirler bu arada müşriklerdin bir munça-sı birle aṣḥāb arasıda biraz cedel bolup müşriklerdin 12 kişi esīr alındı ammā meẕkūr dıraḫtnı (7) şecere-i rıḍvān dirler bu bā-rede لقد رضي الله عن المومنين اذ يبايعونك تحت الشجرة

digen Feṯḥ Sūresining 18nci (8) āyeti nāzil boldı ʿÖmer bin

El-Ḫaṭṭābnıñg zamān-ı ʿadālet iḳtirānıda ḫalāyıḳlar bu dıraḫtdın töbrük izdip ol dıraḫtnı (9) taʿẓīm ḳılmaḳġa şürūʿ ḳılġanıda Ḥażret-iʿÖmer mezkūr dıraḫtnı kisdürüp itdi bu bīʿatnıñg ḫaberi müşriklerġa añglanıp (10) bular ḳorḳup Resūlullah birle ṣulḥ ḳılmaḳ fikriġa tüşdiler bu sebebdin meşhūr ḫāṭibleridin Süheyl bin ʿAmrnı vekīl ḳılıp iberdiler (11) Süheyl Resūlullahnıñg yanıġa barıp esīrlerini ḳoyup birmekni ṭaleb ḳıldı Resūlullah bularnı ḳoyup birmekni ʿOsmānnı hemrāhları (12) birle Ḳureyş ʿArablarınıñg ḳoyup birmekiġa taʿlīḳ ḳılġan sebebdin müşrikler bularnı ḳoyup birdiler Süheylniñg Resūlullah-(13)-ġa ḳılġan şarṭları uşbu 4 şarṭdın ʿibāretdür 1nci şarṭ müselmānlar Beytu'llahnı kiledurġan yılı müselmānlar Mekkeġa (14) kirip üç kün turadur Mekke ḫalḳı bu üç kün müddetde Mekkedin çıḳıp turadur 2nci şarṭ müşriklerdin İslāmnı ḳabūl ḳılıp Medīneġa barġan kişiler ṭaleb ḳılınsa ḳayturaladur müselmānlardın Mekkeġa kitken kişini yandurmaḳ yoḳdur 3nci (16) şarṭ Ḳureyş birle ehl-i İslām arasıda 10 yıl müddet ceng ḳılınmaydur 4 şarṭ ʿArablarda iḫtiyār bardur ḫāhlaġan (17) ḳabīle Resūlullahnıñg ʿahdiġa kiredür şubu tört şarṭdın üçünci şarṭ ehl-i İslām üçün yiñgil şarṭ idi çünki Resūlullah (18) Ḳureyş birle arada ṣulḥ ve muʿāhede bolup müşrikler birle ehl-i İslām aralaşsa İslāmnıñg yaḳin müddetde saçılmaḳını ümīd (19) ḳılur idi Resūlullah bu vaḳtġıça müşrikler birle ġāyet żarūr kilse ceng ḳılur idi Cenāb-ı Nübüvvet-māb her vaḳtde başḳa-(20)-lar birle tinc turmaḳnı yaḫşı körür idi şubu sebebdin Medīneġa kilgende Medīneniñg yanıdaḳı ehl-i kitābları birle muṣālaḥa ḳıldı (21) eger Mekke müşrikleri Ṣaḥābe-i Kirāmġa āzād birip ularġa cefā ḳılsa idi ular dīnleridin yandurmaḳ üçün ularġa

āzāb ḳılmasa (22) idi ve Resūlullaha̋ yaman ḳaṣd ḳılmay ol Z̲āt-ı Risālet-ṣıfātnı öz ḥāliga̋ ḳoyup ḥürriyetde ḳoysa idi Medīneġa̋ hücūm ḳılıp (23) ularġa̋ ceng yolını tutmas idi v'allahu a'lem ṣulḥ ṣarṭlarınıng̃ içide müselmānlarġa̋ bik aġır kilgen ṣarṭlar (24) birinci ikinci ṣarṭlar bolsa mu līkin üçünci ṣarṭnıng̃ āsān ve ehl-i İslāmġa̋ müvāfıḳlıġıġa̋ ḳarap Resūl-i Ekrem Ṣallallahu 'Aleyhi ve Sellem (25) mez̲kūr ṣarṭlarnı ḳabūl ḳılmaḳ ṭarafıda oldı Ṣaḥābe-i Kirām munı baṣta bik aġır körüp aṣlā rāżı bolmay tola melāl boldılar ḥattā ki Ḥażret-i (26) 'Ömer dik kette ṣaḥābī Resūlullaha̋ saña̋ kiremiz men şuhdag̃ tüş kördüm dideng̃ mu didi Resūlullah birinci ṣart ḫuṣūṣıda (27) men tündeki beşāretni bu yılı cezmen Mekke boladur dimedim kiledurġan yılı Beytu'llahnı ṭavāf ḳılmaḳ şubu beşāret-(28)-ning̃ taḫtıda dāḫildür ikinci ṣart bāreside İs-
146)lāmdın çıḳıp Mekkeġa̋ yanıp kitken kişilerni bizning̃ aṣlā (1) iḥtiyācımız yoḳ İslāmnı ḳabūl ḳılıp Medīneġa̋ kilgen kişilerni yandurmaḳda hem ẓarar yoḳ ularnı bu vaḳtde (2) āzādlıḳ keñgçlik kiledür dip Ṣaḥābe-i Kirāmlarnı ḳanā'at ḳıldurmaḳġa̋ köp sa'y ḳılsa mu Resūlullahnıng̃ sözi bik (3) me̲lāl bolġan ṣaḥābelerġa̋ köp te'sīr ḳılmadı Resūlullah bularnıng̃ ḳabūl ḳılmaġanıġa̋ ḳaramay evvelki fikride müstaḳim turup ṣulḥ-nāme yandurdı (4) yarġuçı Ḥażret-i 'Alī idi her iki ṭarafdın güvāhlar ḥāżır ḳılındı Resūlullah ṭarafıdaki ṣāhidlerning̃ içide (5) Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳ 'Ömer İbn-i Ḫaṭṭāb 'Abdu'r-raḥman bin 'Avf bar idi müşrikler ṭarafıda Mükriz bin Ḥafaṣ birle Ḥuveyṭıb bin 'Abdu'l-'Uzza (6) ṣāhid idi Ṣulḥ-nāme iki ḳarça bolup biri Süheyl bin 'Amrda ḳaldı ṣulḥ-nāme yazılġanda 'acib bir vāḳı'a boldı ki (7) Resūlullahnıng̃ ġāyet ṣulḥ ṭarafdārı

ikenligiġa rūşen delīldür meẕkūr vāḳıʿa ġol ki Resūlullah ṣulḥ-nāmeni (8) بسم الله الرحمن الرحيم lafẓı birle ibtidā ḳılmaḳnı ʿirāde ḳılsa Süheyl men mundaġ nerseni bilmeymen özimiz biledurġan (9) باسمك اللهم dip yaz didi Resūlullah Süheyl digen dik باسمك اللهم dip yazdurdı anıdn keyin Resūlullah Heẕāmā-i Sālih (10) ʿAleyhi Muḥammed Resūlullah Süheyl binʿAmr dip aytıp birdi Süheyl muñga Ey Muḥammed bizler seniñg Resūl ikenligini bilsek Mekkeġa (11) kirmekdin menʿ ḳılmas idük ve sen birle ceng hem ḳılmas idük munıñg ornıġa Muḥammed binʿAbdu'llah dip yazdur didi Resūlullah (12) ʿAlīġa Resūlullah lafẓı öçürüp anıñg cayıġa ʿAbdu'llah lafẓını yazmaḳġa emr ḳılsa mu Ḥażret-i ʿAlī Resūlullah sözini öçürmekġa (13) rāżı bolmadı bu sebebdin Resūlullah öz ḳolı birle öçürdi Aṣḥāb-ı Kirāmnıñg müşriklerġa ġāyet açıġları kilip cenġġa (14) bir işaretġağına ḳarap turġan ḥālde ceng bolsa ġālib kilmekleri bik muḥtemel bolġan vaḳtde Resūlullahnıñg bularnıñg ḫāṭır-(15)-larını aṣlā reʿāya ḳılmay mundaġ aġır şarṭlar birle ṣulḥ ḳılışı bu ṣulḥ Dīn-i İslāmġa ġāyet fā'idelik netīceler ẓuhūr ḳılmaḳını (16) ümīd ḳılġan sebebdindür der-vāḳiʿ iş Resūlullah fikir ḳılġandik boldı Ḥudeybiye Muṣālaḥasıdın keyin ehl-i İslām (17) müşrikler birle arayaşġanı turdılar İslām birleʿArabnıñg arasıdaki perde köterildi İslāmnıñg Allahu Teʿālā ṭarafıdın (18) kilgendin ilāhī ikenligiġa işengüçiler köpeyip ehl-i İslāmnıñg ʿadedi ziyāde artıp kitdi ehlsiz sözigа (19) ḳaraġanda muṣāliḥadın Feṭḥ-i Mekkeġıçalık İslāmnı ḳabūl ḳılġanlarnıñg sanı bīʿsetdin tartıp tā muṣālaḥa vaḳtġıça ḳabūl (20) ḳılġanlardın köpdür Vallahu aʿlem Süheyl binʿAmrnıñg oġlı Ebū Cendel İslāmnı ḳabūl ḳılġan bolsa mu

atası anı (21) ḥabis ḳılıp Medīneġa hücūm ḳılmaḳdın menᶜ ḳılıp turar idi ṣulḥ-nāme yazılġan vaḳtde ol Ebū Cendel ḳaysı (22) ṭarz birle ḳutuldı ḳutulup Resūlullahnıñg ḥużūrıġa kildi Süheyl munı körüp Ey Muḥammed sendin hemmedin ilgeri munı yandurup (23) birmekni ṭaleb ḳılamiz didi Resūlullah muñga ṣulḥ-nāme yazılıp put mekānını bahāne ḳılıp yandurup birmes ṭarafdārı bolsa mu (24) līkin Süheyl andaġ bolsa sen birle ṣulḥ ḳılmaymen digen sebebdin Resūlullah munı yandurup birmekġa rāżı boldı Ebū Cendel Ṣaḥābe-i (25) Kirāmġa ḳarap Ey cemāᶜat nime üçün meni müşriklerġa biresizler meniñg ularnıñg ḳolıda ne ḳadarᶜazāb tartġanımnı bilmeysizler (26) didi Resūlullah muᶜāmelesi üçün Aṣḥāb-ı Kirāmlar ġāyet melāl boldılar ḥattā ki Ḥażret-iᶜÜmerniñg uşbu vaḳtde Resūlullahnıñg (27) ḥużūrıġa barıp sen Ḥaḳḳ Peyġamber imes mu bizler Ḥaḳḳ dīnde bolup düşmenler ḅāṭıl dīnde imes mu Ḥaḳḳ Peyġamber bolup biz Ḥaḳḳ dīnde (28) bolsaḳ nime üçün mundaġ rezāletni ḳabūl ḳılamiz taḥi andaġ ḫārlıḳġa muẓṭar bolġanımız yoḳ sen bizlerġa Beytu'llahnı
147)barıp (1) ṭavāf ḳılamiz dimesdiñg mu didim Resūlullah ārī men Ḥaḳḳ Peyġambermen bizler Ḥaḳḳ dīndedürmiz Beytu'llahnı ṭavāf ḳılamiz (2) dip sözledim līkin men bu yıl ṭavāf ḳılamiz dimedim kiledurġan yılı ṭavāf ḳılasizler didi andın keyin Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳġa (3) barıp uşbu maẓmūnda söz ḳıldım bu ẕāt ḥem Resūlullah dik cevāb birdi andın keyin şubu işimġa kefāret bolsuñg dik (4) köpᶜameller ḳıldım digeni mervīdür muṣālaḥa tamām bolġanda Resūlullah Aṣḥāb-ı Kirāmġa iḥrāmdın çıḳmaḳġa ḳurbānlarnı zebḥ (5) ḳılmaḳġa emr ḳılsa mu muṣālaḥanıñg aġır şarṭlarıdın melāl bolġan aṣḥāblar mezkūr emrniñg imtiṣālide ḳāṣırlıḳ ḳılıp te'ḫīr (6) ḳıldılar Resūlullah

Aṣḥāb-ı Kirāmlarnıñg bu ḥāllerini körüp ġamnāk bolup ezvāc-ı mütaḥḥarātdın Ümmü Selemeniñg ḳaşıġa barıp aṣḥāb-(7)-nıñg söz añglamaġanını şikāyet ḳıldı muñga Ümmü Seleme Ey Resūlullah sen aġır şarṭlar birle ṣulḥ ḳıldıñg munıñg üçün aṣḥāb-(8)-lar ġāyet melāldür bu toġrada ular maᶜzūrdurlar sen hiç bir söz ḳılmasdın iḥrāmıñgdın çık munı körüp ular hem sañga (9) tābiᶜ boladur didi bu sebebdin Resūlullah ḳurbānlıḳını zebḥ ḳılıp saçını aldurup iḥrāmıdın çıḳdı Aṣḥāb-ı Kirām-(10)-lar hem munı körüp teʾhīrsiz iḥrāmdın çıḳdılar Resūlullah Mekkedin yanġanda Feṭḥ Sūresi nāzil bolup Ḥudeybiye Muᶜāhedesidin (11) melāl bolġan Aṣḥāb-ı Kirāmlar ḫūb ḫursend boldılar Ḥudeybiye Muṣālaḥasınıñg İslām üçün ġāyet fāʾidelik bolaşını (12) Mekke-i Mükerremeniñg feṭḥ bolaşını bildiler ṣulḥ bāreside Resūlullahnıñg fikri toġrı bolup özleriniñg fikri ḫaṭā ikenligini (13) añgladılar ṣaḥābeler Resūlullahġa ḳılġan baᶜżı kilişmegen muᶜāmeleleriġa peşimān ḳılıp istiġfār ḳıldılar Raḍıyallahu Teᶜālā ᶜAnhum (14) Ecmaᶜīn Resūlullah aṣḥāblar birle Medīneġa yanġanda ᶜUkbe bin Muᶜayṭnıñg ḳızı Ümmü Gülsūm İslāmnı ḳabūl ḳılıp Medīneġa kildi (15) bunıñg ḫīşleri arḳasıdın barıp ṣulḥ mūcibiġa Ümmü Gülsūmni birmekni ṭaleb ḳılsa mu Resūlullah şarṭnıñg ḫatunlarġa şāmil (16) imesligini beyān ḳılıp birmedi uşbu münāsebet birle Mümteḥine Sūreside bir neçe āyet nāzil boldı Allahu Teᶜālā hücūm ḳılıp (17) kilġen ḫatunı imtiḥān ḳılıp mü'min ikenligi ṯābit bolsa hicretni başḳa dünyevi ᶜarż üçün bolmay yalġuz Allahu Teᶜālānıñg (18) rıżāsı üçün ikenligi muḥaḳḳaḳ bolsa Mekke-i Mükerremeġa yandurmasġa müşrik irleridin ayırıp ularnınıñg birgen mihrlerini yandurup birmekġa emr ḳıldı (19) meẕkūr muhācirlerniñg başḳa kişiġa

tigmek ḥaḳları barlıġını beyān ḳıldı Aṣḥāb-ı Kirāmġa mundın keyin müşrike ḫatunlarını nikāḥıda tutmasġa (20)fermān ḳılıdı bu sebeb-din Aṣḥāb-ı Kirām müşrike ḫatunlarıdı ṭalāḳ ḳıldılar şol vaḳtde ᶜÖmer bin El-Ḫaṭṭāb Mekkedeki müşrike 2 ḫatunnı (21) ṭalāḳ ḳıldı meẓkūr ḫatunlarnıñg birini Ṣafvān bin ᶜUmeyye yine birini Mu'āviye aldı Ḥudeybiye Muᶜāhedesidin biraz müddet keyin Ebū Baṣīr nām (22) bir kişi İslāmnı ḳabūl ḳılıp Medīnegа kilse mu Resūlullah ḳabūl ḳılmaġan sebebdin Şām yolıda bir yirġa barıp orunlaşdı meẓkūr (23) Ebū Cendel hem müşriklerdin ḳutulup Ebū Baṣīrniñg yanıġa bardı Ṣaḥrā ᶜArablarıdın hem tola köp kişi bularnıñg yanıġa yıġılıp (24) Şām yolıdın yürgen müşriklerniñg kārvānlarıġa hücūm ḳılġanı turdı bularnıñg ṭalañg bulañglarıdın bīzār bolġan müşrikler (25) Resūlullahġa ilçi iberip muᶜāhedeniñg 2nci maddesini bozmaḳnı ṭaleb ḳıldılar bu sebebdin meẓkūr şarṭ bozulup İslāmnı ḳabūl (26) ḳılıp Mekkedin Medīnegа kilgen kişiler yandurulmas boldı Ḥudeybiye Muᶜāhedesiniñg münāsebeti birle Baḳara Sūreside bir āyet (27) nāzil boldı eşhür-i ḥaramda ceng ḥaccᶜumre iḥṣār ḥükmlerini beyān ḳıldı Ḥażret-i Muḥammed ᶜAyelhi 's-Selāmnıñg Peyġamberlik ᶜArab Ḳavimġagına maḫṣūṣ (28) bolmay tamām ḫalāyıḳġaᶜāiddür Ḳurān-ı Kerīmdeki يا ايها الناس انى رسول الله اليكم جميعًا digen Aᶜrāf Sūresiniñg 157nci āyeti 148)(1) وما ارسلناك الا كافة للناس بشيرا ونذيرا digen sūre Sabā' Sūresiniñg 27nci āyeti

(2) digen Enbiyā' Sūresiniñg 106ncı āyeti Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellemniñg hemme ḫalāyıḳlarġaᶜumūmen peyġamber-(3)-ligiġa oçuḳ bürhāndür Ḥudeybiye Muᶜāhedesiġıça Resūlullah ḲureyşᶜArabları birle ṣulḥda bolmay belki muḥārib bir ḥālde bolup (4) ular

meşġūl bolġan sebebdin İslāmnı çek yakadaki ḫalāyıḳlarġa yetküralmay turar idi ol Żāt-ı Nübüvvet-ṣıfāt bu (5) vaḳtġıça yalġuz ʿArab ḫalḳını ve yaḳin eṭrāfıdaki ḫalḳlarnıġına dīnġa daʿvet ḳıldı Ḥudeybiye Muʿāhedesi ḳılınıp Ḳureyş (6) müşrikleridin ve hem başḳa ʿArablardın ḳorḳunc tügep Resūlullahnıñg birinci işi yaḳin eṭrāfıdaki pādişāh ve vālī ve ḥākimlerġa (7) ilçiler iberip ularnı dīnġa daʿvet ḳılmaḳ boldı ularnı dīnġa daʿvet ḳılıp ilçiler ibermek 6ncı yılınıñg (8) āḫirleridin yaki 7nci yılı Muḥarremdin başlap tā Resūlullahnıñg vefātıġıça idi Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem bu vaḳtġıça yazġan (9) mektūblarıda mühr istiʿmāl ḳılmaydurġan idi pādişāhlarnı daʿvet ḳılmaḳ fikrini Aṣḥāb-ı Kirāmlarġa taşlaġanda ular (10) ḥükümdārlarġa iberedurġan ḫaṭlarnıñg mühür yoḳ bolmaḳ lāzımdur digenleridin keyin bir üzük ḳaldurup (11) meẕkūr üzükġa üç saṭır ḳılıp Muḥammed Resūlullah cümlesini yazdurdı bu kelimelerdin Allah lafẓı üstde Resūl lafẓı ötrede Muḥammed lafẓı astda idi uşub mührni Resūlullahdın keyin Ebū Bekir ʿÖmer ʿOsmān Raḍıyallahu Teʿālā ʿAnhumlar hem teberrüken istiʿmāl ḳıldılar (13) Ḥażret-i ʿOsmānnıñg ḫilāfetide Ḥażret-i ʿOsmānnıñg ḳolıdın Bi'r-i Arīs nām ḳuduḳġa tüşüp yoḳaldı

RESŪLULLAHNIÑG PĀDİŞĀHLARĠA İLÇİ İBERGENLERİ BEYĀNI

Ḥudeybiye (14) Muʿāhedesidin keyin Resūlullah alta ilçi iberdi Rūm pādişāhı Ḳayṣerġa yaʿnī Heraḳlġa Dıḥyetü'l-Kelbini İrān Kisrāsı (15)Perdizġa ʿAbdu'llah bin Ḥuẕāfe Es-Sehmini Ḥabeşe pādişāhi Necāşīġa ʿAmr bin Ümeyye Eḍ-Ḍamrīni Mıṣır pādişāhi Cüreyḥ bin Mīnāʿa Ḥāṭıb (16) bin Ebī Belṭaʿanı Ġassān ḫükümdārı Celbe bin El-Ehīmġa Şücāʿ bin Vehbni Yemāme emīri ʿAvẕe bin ʿAlīġa Suleyṭ binʿAmrnı (17)

iberdi uşbu kişilerniñg her yiriġa mektūblar barıp hemmesini bir künde yollap salġanını rivāyet ḳılanadur mundın (18) başḳa ʿUmmān emīrleri Cüfeyr ve ʿAbdġa ʿAmr bin El-ʿĀṣnı Baḥreyn vālīsi El-Munzir bin Sāvīġa El-ʿAlā bin El-Muḥḍarīni Ḥāriṯ bin (19) ʿAbd-i Kilāl El-Ḥayrīġa Muḥācir bin Ümeyye El-Muḥzeyīni ve Zü'l-Kilāʿ El-Ḥamīrīġa Ḥarīr bin ʿAbdü'l-Cebelīni iberdi (20) Müseylemetü'l-Kezzābġa iki nevbet mektūb ibergan idi mektūbnı ʿAmr bin Ümeyye Eḍ-Ḍamrī birle yine birini Es-Sāib bin El-ʿAvvām birle iberdi (21) Ḥumeyr ḥükümdārlarıdın ʿAbd-i Kilāl baları Ḥāriṯ Mesrūḥ Nāimlerġa Āişe İbn-i Rebīʿa El-Maḫzumīni iberdi Ḥāriṯ bin ʿAbd-i Kilālġa (22) iki nevbet mektūb ibergen boladur Heraḳl bu künde Küdüs-i Şerīfde idi İrānlık birle bolġan cengde (23) Romalıḳlar ġālib kilip Heraḳl Sūriye ḳıṭʿasını işlāḥ ḳılmaḳ üçün ve hem ġalabetġa şükr ḳılıp Ḳüdüs-i Şerīfni ziyāret (24) ḳılmaḳ üçün Ḳudüsġa kilgen idi mezkūr Dıḥyetü'l-Kelbī mektūbnı ḳayṣerġa Ḳudūs-i Şerīfde tafṣārdı mektūbnıñg (25) maẓmūnı uşbu idi bu mektūb Allahı Teʿālānıñg ḳulı ve resūlī Muḥammeddin Romanıñg kettesi Heraḳlġa barsun toġrı yolġa kirip (26) rāst yolġa irgeşgenlerġa selām bolsun men seni İslāmġa daʿvet ḳılamen İslām ile müşerref bolsañg selāmet bolasen (27)Allahu Teʿālā sañga ecriñgni iki ḥiṣṣe biredür eger İslāmnı ḳabūl ḳılmañg hemme ḳavmniñg günāhı sañga boladur Ey ehl-i (28) kitāb sizler birle bizler aramızda müşterek bolġan ifrāṭ ve tefrīṭidin ḫāli bir sözġa kiliñgler
49)Allahu Teʿālādın hiç kişiġa ʿibādet (1) ḳılmaylı ol Ẕātü'l-Vahiyyetṣıfātġa hiç kimini şerīk ḳılmaylıdın başḳa birbirimizni Rabb almaylı Ey ehl-i İslām (2) eger ehl-i Kitāb bu işdin iʿrāż ḳılsalar bizler müselmāndurmiz muñga Ey ehl-i kitāb gevāhā boluñglar diñgler

digen maʿnāda idi (3) Heraḳl mektūbnı oḳup şubu vaḳtde ticāret üçün Şām ṭarafıġa barġan Ebū Sufyān birle hemrāhlarını ḳıçḳırtıp tercümān yaʿnī tilmaç (4) vāsıṭası birle Ebū Sufyāndın Resūlullahnıñg aḥvālini soradı Ebū Sufyān ol vaḳtde müşrik bolsa muʿArablarda yalġan söz ġāyet (5) meẕmūmlıġıdın rāst cevāb birdi Ebū Sufyān birle Heraḳlnıñg arasıda uşbu sūretde sözniñg cārī bolġanı (6) Buḫārīde rivāyet ḳılanadur Heraḳl sizleriñg arañglarda Muḥammed neseb iʿtibārı ile ḳaydaġ kişi didi Ebū Sufyān neseblik şerīf (7) kişi idi yine Heraḳl andın ilgeri sizlerdin peyġamberlik vaʿdi ḳılġan kişi bar mu idi didi Ebū Sufyān yoḳ idi didi (8) yine Heraḳl Muḥammedniñg ata babalarıdın pādişāh bolġan kişi bar mu idi didi Ebū Sufyān yoḳ idi didi yine Heraḳl añga tābiʿ (9) bolġanlar bay kişiler mu yaḫı ʿāciz faḳīr kişiler mu didi Ebū Sufyān ʿāciz faḳīr kişiler didi Heraḳl añga tābiʿ bolġan kişiler kündin (10)künġa ziyāde bolup turamudur yaḫi kemiḳ turamudur didi Ebū Sufyān ziyāde bolup turadur didi Heraḳl anıñg dīniġa kirgen kişiler-(11)-din yanıp kitkenler hem bar mu didi Ebū Sufyān yanıp kitkenler yoḳ didi Heraḳl peyġamberlik vaʿdi ḳılışdın ilgeri yalġan sözle-(12)-gen mu didi Ebū Sufyān yalġan sözlegen imes didi Heraḳl ʿahdni bozġanı bar mu didi Ebū Sufyān ḥāżır bizler anıñg birle muʿāhede-(13)-dedürmiz bozar mu yaḫi bozmas mu men bilmeymen didi Heraḳl anıñg birle ceng ḳıldıñglar mu didi Ebū Sufyān ceng ḳıldıḳ didi Heraḳl ḳaysıñg-(14)-lar ġālib kildiñgler didi Ebū Sufyān gāhī ol gāhī biz didi Heraḳl sizlerni nimeġa teklīf ḳıladur didi Ebū Sufyān yekikene (15) bir Allahu Teʿālāġa ʿibādet ḳılıñglar ol Żātü'l-Vahiyyet-ṣıfātġa hiç nerseni şerīk ḳılmañglar ata babalarıñglardın

ḳalġan dīnni taşlaŋġlar (16) diydür namāz oḳumaḳġa ṣadaḳa birmekġa zinā fısḳ fücūr saḳlanmaḳġa ṣı'la-i raḥim ḳılmaḳġa emr ḳıladur didi mana uşbu su'āl ve cevāblar (17) Heraḳl birle Ebū Sufyānnıŋġ arasıda cārī bolġandın keyin Heraḳl Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellemniŋġ peyġamberlikiġa işenip anıŋġ dili (18) İslāmġa māyil bolup vezīrlerni ve erkān-ı devletlerni yıġıp İslāmġa dāḫil bolmaḳ bāreside meşveret ḳılġanıda vezīrler ve erkān-ı devletler (19) ḳabūl ḳılmay Heraḳl dünyā ebrūyını āḫiretġa iḫtiyār ḳılġan sebebdin Īmān ile müşerref bolalmay İslāmdın maḥrūm ḳaldı

(20) وللہ یہدی من یشاء الی صراط مستقیم

(21) ḤAŻRET-İ RESŪL-İ EKREM ŞALLALLAHU ᶜALEYHİ VE SELLEMİŊ KİSRĀĠA MEKTŪB İBERGENİNİŊ BEYĀNI

(22) Āgāh bolġıl ki Īrān Devletiniŋġ Pāyıtaḫtı ol vaḳtde Medāyin Şehri idi ᶜAbdu'llah bin Ḥuẕāfe Medāyin Şehriġa barıp Kisrā Perdīzniŋġ ḥuẕūrıġa (23) kirip mektūbnı tafşurdı mektubnıŋġ maẕmūnı bu mektūb Allahu Teᶜālānıŋġ peyġamberi Muḥammeddin Īrānnıŋġ kettesi Kisrāġadur ṣırāṭ-ı (24) müstaḳīm ve rāh-ı rāstġa kirip Allahu Teᶜālā ve ol Ẕātü'l-Vahiyyet-ṣıfātnıŋġ peyġamberiġa Īmān kiltürgen Allahu Teᶜālādın başḳa (25) ḥaḳīḳi maᶜbūd yoḳ ol Ẕāt-ı Ḳudsiyyet-ṣıfātnıŋġ şerīki yoḳ Muḥammed Allahu Teᶜālānıŋġ bendesi ve peyġamberi dip şehādet birgen kişilerġa (26) selām bolsun men seni İslāmġa daᶜvet ḳılamen çünki men Allahu Teᶜālā ṭarafıdın hemme evlād-ı beşerġa iberilgen peyġamberdürmen ḫalāyıḳlarnı (27)ḳorḳamen inkār ḳılġan kişilerġa ᶜaẕābnıŋġ bolaşı birle ḳorḳamen İslāmnı ḳabūl ḳılsaŋġ selāmet bolasėn eger ḳabūl ḳılmasaŋġ (28) hemme mecūsiniŋġ günāhı saŋġa boladur Kisrā mektūbnı oḳup kibir ve ġurūrıdın ġāyet

.50)ḳaynap mektūbnı yırtıp farça farça (1) ḳılıp taşlap itdi Resūlullah ṭarafıdın kilgen ilçiġa eger ilçini öltürmek bolsa idi seni öltürür idim didi Resūlullah Kisrā-(2)-nıñg bu muʿāmelesini añglap Allahu Teʿālā anıñg mülkini farça farça ḳılıp yoḳalsun dip duʿā ḳıldı der-vāḳiʿ uzun müddet ötmey Īrānda (3) ehl-i İslām ṭarafıdın żabṭ ḳılındı Kisrā ġāyet maġrūrlıġıdın mezkūr serkeştliġġa kanāʿat ḳılmay Ḥabeşedeki vālīsi Bāzānġa Muḥammedni (4) tutup iberdip mektūb bardı ʿArab müverrihleriniñg sözigа ḳaraġanda mezkūr Bāzān Resūlullahġa 2 kişi iberip şubu iki kişi birle Kisrāġa (5) barmaḳġa emr ḳıldı eger itāʿat ḳılmasa öltürmek birle ḳorḳatdı mezkūr ilçilerġa Resūlullah Kisrānıñg öltürülgeni birle ḫaber birdi bu sebebdin (6) Bāzān ṭarafıdın kilgen ilçiler İslāmġa dāḫil boldı bular vāḳıʿanı Bāzānġa beyān ḳılġanda ḫaber rāst çıḳıp Bāzān hem İslām birle müşerref (7) boldı dirler

(8) RESŪLULLAHNIÑG NECĀŞĪĠA MEKTŪB İBERGENİNİÑG BEYĀNI

(9) Necāşīġa iberilgen ʿAmr bin Ümeyyeni Resūlullah iki işġa fermān ḳılġan idi biri mektūbnı tafşurmak yine bini Ebū Sufyān bin Ḥarb-(10)-nıñg ḳızı Ümmü Ḥabībeni nikāḥlap almaḳ üçün Necāşīni vāşıṭa ḳılmaḳ ve Ḥabeşeġa hücūm ḳılġanlar Medīneġa uzatmaḳnı ṭaleb ḳılmaḳ idi (11) Resūlullah Necāşīġa uşbu ḫuşūşda hem mektūb yażġan idi dirler ʿAmr Ḥabeşeġa barıp Necāşīġa mektūbnı tafşurdı mektūbnıñg (12) mażmūnı uşbudur mektūb Allahnıñg peyġamberi Muḥammeddin Ḥabeşeniñg kettesi Necāşīġadur men ol Allahu Teʿālāġa Muḥammed aytamen ki ol Żāt-ı (13) Ḳudsiyyet-ṣıfātdın başḳa maʿbūd yoḳdur ol Żāt-ı Mülk-i Mü'min Müheymindür men gevāhlıḳ biremen ki ʿĪsā bin Meryem Allahu Teʿālānıñg rūḥı ve kelime-(14)-sidür ol Allahu Teʿālā

ol rūḥnı pāk pākīze dünyādın kisilgen Meryemġa taşlaġan Meryem hem ol rūḥ birle ḥāṣıl bolġan Allahu Teᶜālā (15) Ḥażret-i Ādemni ḳudret ḳolı birle ḫalḳ ḳılġandik Ḥażret-i ᶜĪsānı rūḥ ve nefḥadın peydā ḳıldı Ey Necāşī seni şerīki yoḳ Allahu Teᶜālā-(16)-ġa ve ol Żāt-ı Vahiyyet -ṣıfātġa itāᶜat ḳılmaḳġa bu bārede mañga tābiᶜ bolmaḳġa ve mañga kilgen nerselerġa Īmān kiltürmekġa daᶜvet ḳılamen (17) Allahu Teᶜālānıñg peyġamberidürmen seni ve sañga tābiᶜ ḫalḳlarnı Allahu Teᶜālāġa daᶜvet ḳılamen men sizlerġa Ḫüdānıñg emrini yitkürdim ve naṣīḥat (18) ḳıldım ḳabūl ḳılıñglar والسلام على من اتبع الهدى Necāşī Resūlullahnıñg mektūbı muḳteżāsıça Ümmü Ḥabībeni Resūlullahġa vekāleten nikāḥlandur-(19)-dı Ümmü Ḥabībe iriᶜUbeydu'llah bin Caḥş birle Mekkedin Ḥabeşeġa hücūm ḳılıp kilgen idiᶜUbeydu'llah Ḥabeşede Naṣrāniyyetġa kirgen-(20)-din keyin vefāt ḳılıp Ümmü Ḥabībe tul ḳalġan idi Allah ve Resūl-i Ekremniñg rıżāsı üçün vaṭanını taşlap ġurbet şehirleriġa hücūm (21) ḳılġan ve hem iriniñg vefātı birle köñgli sınġan şeref igesi bir ḫatunnıñg köñglini tapmaḳ üçün mundın artuḳ iḥsān bar mu (22) Necāşī Aṣḥāb-ı Kirāmnı kimelerġa salıp uzatdı Necāşī İslāmnı ḳabūl ḳıldı mu yaki ḳılmadı mu iḫtilāf bardur ehl-i siyerniñg cumhūrı (23) İbn-i İsḥāḳlarġa tābiᶜ bolup mezkūr Necāşīniñg İslāmnı ḳabūl ḳılġanını beyān ḳılurlar ular Necāşīniñg Resūl-i Ekrem Ṣallallahu (24)ᶜAleyhi ve Sellemniñg mektūbınıñg cevābıġa mektūb yazġanını ve hem ol mektūbnıñg sūretini beyān ḳılmışlar Resūlullahnıñg ṣaḥābe-i kirāmlarġa Eşḥama (25) nām bir Necāşīniñg vefāt ḫaberini beyān ḳılıp añga cenāze namāzı oḳuġanı Ṣaḥīḥ-i Buḫārīde mezkūrdur ᶜAmr bin Ümeyye ilçi bolup mektūb (26) alıp barġan Necāşīniñg

İslāmġa kildi digen ḫaberniñg aşıl yıldızı uşbu ḥadīṯ bolsalar līkin Ṣaḥīḥ-i Müslimde Ḥażret-i (27) Enesdin rivāyet ḳılınġan ḥadīṯġa ḳaraġanda Resūlullah mektūb ibergen Necāşī İslām ile müşerref bolmaġanı çıḳadur İbnü'l-Ḳayyım hem Müslim-(28)-niñg ḥadīṯini delīl ḳılıp Resūlullah mektūb iberġen Necāşī İslām ile müşerref
51)bolmaġan idi Resūlullahġa īmān kiltürüp Aṣḥāb-ı Kirām-(1)-nı ḥimāye ḳılġan Peyġamberimiz añga cenāze namāzı oḳuġan Necāşī ol Necāşī imesdür diydür İbn-i Ḥazm Ṭāhirī hem şol re'ydedür der-(2)-vāḳi' şumdaġ bolsa kerek çünki Necāşīniñg İslāmġa dāḫil bolup Resūlġa mektūb ibergeni ʿaḳlen ve naḳlen şābit imesdür ammā ʿaḳlen (3) şābit imesligi eger bu iş bolsa idi Ḥabeşe birle Medīne arasıda başḳa bir münāsebet bolur idi Ḥabeşeġa hücūm ḳılġanlar yanġandın(4) keyin Ḥabeşede İslāmnıñg eşeri ḳalmaġanlıġı tārīḫ beyānıġa ḳaraġanda maʿlūmdur ehl-i siyer Resūlullahnıñg İslāmnı ḳabūl ḳılġan (5) pādişāh ve ketteleriġa dīni taʿlīm ḳılmaḳ üçün kişiler ibergenini zekāt aladurġan kişiler ibergenini zikr ḳıldılar ammā Ḥabeşeġa yaki zekātçı (6) yaki muʿallim ibergenini zikr ḳılmadılar eger Ḥabeşe ḥükümdārı İslām kiltürse elbette bu ḫuşūşda bir söz boladur idi ammā naḳlen şābit imesligi (7) Resūlullah ilçi ibergen Necāşīniñg İslām ile müşrerref bolġanı iʿtibārġa alurlıḳ sened birle şābit imesdür ammā ehl-i siyerniñg (8) Resūlullah mektūb yazġan Necāşī İslām ile müşerref bolġan idi digen sözlerni Zādü'l-Meʿād ṣāḥibi İbnü'l-Ḳayyım red ḳılıp ular-(9)-nıñg sözi hem ḫayāldür ammā Resūlullah رجل صالح digen ve añga cenāze namāzı oḳuġan Necāşī bu Necāşī imesdür cenāze namāzı oḳulġan (10) Necāşī biʿsetniñg 5nci yılıda hicret ḳılġan Aṣḥāb-ı Kirāmnı ḥimāye ḳılġan ularġa

yaḫşi muᶜāmele ḳılġan Necāşīdür anıñg hem (11) resmī sūretde İslām kiltürgeni maᶜlūm imesdür Resūl –i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem anıñg müselmān bolġanını vahy birle bilmişdür

(12) MIŞIRNIÑG KETTESİ MUḲAVḲISĠA MEKTŪB İBERGENİNİÑG BEYĀNI

(13) Āgāh bolġıl ki Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellemniñg zamān-ı saᶜādet iktirānıda Mışır memleketi Şarḳī Roma pādişāhlıġıġa tābiᶜ bolup Muḳavḳıs Roma pādişāhı (14) ṭarafıdın niṣbet ḳılanur idi Muḳavḳıs ḳıbṭī bolup İskenderiyyede iḳāmet ḳılur idi Hāṭıb İskenderiyyeġa barıp mektūbnı Muḳavḳısġa (15) teslīm ḳıldı mektūbnıñg maẓmūnı uşbu idi bu mektūb Allahu Teᶜālānıñg ḳulı ve peyġamberi Muḥammeddin Ḳıbṭ Ḳavminiñg kettesi Muḳavḳısġa-(16)-dur rāst yolġa tābiᶜ bolġanlarġa selām bolsun men seni İslāmġa daᶜvet ḳılamen İslāmġa dāḫil bolsañg selāmet bolasen (17) Allahu Teᶜālā sañga ecrni iki ḥişşe ḳıladur eger iᶜrāż ḳılsañg Ḳıbṭ Ḥalḳınıñg günāhı sañga boladur Ey ehl-i kitāb sizler birle bizleriniñg (18) aramızda müşterek bolġan ifrāṭ tefrīṭdin pākīze bir sözġa kelińgler Allahu Teᶜālādın başḳa hiç bir kişiġa ᶜibādet ḳılmaylı ol Żāt-ı (19) Ḳudsiyet-ṣıfātġa hiç nerseni şerīk ḳılmaylı Allahu Teᶜālādın başḳa birbirimizni Rabb itmeylī eger ehl-i kitāb bu sözdin iᶜrāż ḳılsa-(20)-lar Ey ehl-i İslām bizler müselmāndurmiz muñga sizler şāhid boluñglar diñgler Muḳavḳıs İslāmnı ḳabūl ḳılmasa mu līkin Resūlullah ṭarafıdın (21) barġan ilçini fevkalᶜāde iḥtirām ḳıldı ve hem Resūlullahġa cevāb yazıp mezkūr ilçidin iberdi iki çeraylik dīdek ve bir ḳaçaḳ ve başḳa (22) ḥediyeler hem iberdi mezkūr dīdeklerniñg biri Māriye yine biri Sīrīn idi Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem Māriyeni mülk-i yemīn birle ḫatun ḳılıp (23) andın

İbrāhīm vücūdġa kildi Sīrīnni Ḥassān bin Sābitġa ḥediye ḳıldı Resūlullahdın keyin Ḥażret-i ʿAlī minip yürgen Düldül (24) dip meşhūr ḳaçar uşbudur Muḳavḳıs Resūlullahġa barġan mektūbnıñg maẓmūnı uşbudur Muḥammed bin ʿAbdu'llahġa Ḳıbṭ Ḳavminiñg kettesi Muḳavḳıs-(25)-dın baʿde's-selām mektūbnı oḳudum nime sözlegeniñgni ve nimeġa daʿvet ḳılġanıñgnı añgladım men hem bir peyġamber kiledür dip bilür (26) idim līkin Şāmdın çıḳar miskīn dip gümān ḳılur idim seniñg ibergen ilçiñgni ḥürmet ḳıldım sañga Ḳıbṭ ḥalḳı arasında (27) zor orunda kette mertebede iki dīdek ve bir munça kiyimler ve minip yürmek üçün bir ḳaçar iberdim ve's-Selām Resūlullahġa Muḳavḳıs-(28)-nıñg cevābı kilgende ol Muḳavḳıs ḳolıdın ḥükümdārlıḳ kitedür dip ḳorḳup İslāmnı ḳabūl ḳılmadı anıñg mülki zā īl bola-

(152)(1)-dur digen maẓmūnda söz ḳıldı der-vāḳiʿ uzun müddet ötmey Mıṣır memleketi ehl-i İslām ṭarafıdın feṯḥ ḳılındı

(2) RESŪLULLAHNIÑG ĠASSĀN EMĪRİĠA MEKTŪB İBERGENİNİÑG BEYĀNI

(3) Ġassān emīriniñg nāmı Cebele idi Dımaşḳda turar idi Resūlullahnıñg ilçisi Şücāʿ bin Vehb mektūbnı tafşurdı mektūbda (4) tehennā bir Allahġa īmān kiltürmekġa daʿvet ḳılınġan ḳabūl ḳılmaġan taḳdīrde mülkiniñg zevāli birle ḳorḳutulġan idi Cebele mektūbnı (5) oḳup der-ġaḍab bolup mektūbnı yirġa taşladı Medīne-i Münevvereġa hücūm ḳılmaḳnı ḳaṣd ḳıldı Heraḳl añga ruḫṣat birmegeni sebebdin (6) ilçiġa yaḫşi muʿāmele ḳılıp ḥediyeler birip uzatdı Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem anıñg ḳılġan nā-şāyeste muʿāmelesini añglap mülki (7) zāīl bolsun dip duʿā ḳılġanı mervidür köpraḳ ehl-i siyer Resūlullahnıñg Şücāʿ bin Vehbni El-Ḥāriṯ bin Ebī Şamr El-Ġassānīġa iber-(8)-genini beyān ḳılurlar ammā İbn-i Hişām bolsa Cebele

bin El-Ehīmġa iberdi diydür Zādül-Meᶜād ṣāḥibi hem meẕkūr Şücāᶜnıñg Cebeleġa (9) iberligenini ẕikr ḳılıp bu zaᶜīf rivāyet diydür Şücāᶜnıñg Cebeleġa iberilgeni Vāḳidī ve İbn-i İsḥāḳnıñg rivāyetidür ve hem (10) bu ẕātnıñg Cebele bin El-Ehīm ġa iberilgenini beyān ḳılurlar Kāmūsü'l-Aᶜlāmnıñg ṣāḥibi şubu sözni ẕikr ḳıladur lākin Ḥāriṣ bin Ebī (11) Şamrnıñg Terceme-i Ḥālidin ḫaber tā ḳılıp anıñg ḳaysı tārīḫde vefāt bolġanını bilinse ḥaḳḳı zāhir bolup İbn-i Hişāmnıñg sözi (12) toġrı çıḳsa kerek çünki şubu risālede yuḳarıda ẕikr ḳılınġan sözġa ḳaraġanda El-Ḥāriṣ Ebī Şamr Resūlullah eṭrāfdaki pādişāh (13) ve vālīlerġa ilçiler birle mektūblar ibergen senede ḥayāt imes idi El-Ḥāriṣ bu tārīḫdin ḫayli ilgeri vefāt ḳılġan idi zīrāki (14) ᶜArab müverrihleri ol El-Ḥārişni "Ġasāsene Münādire Mülūk-ı Kinde Eyyām-ı Arab" ḥaḳḳında söz ḳılġanda neçe cayda ẕikr ḳılurlar ᶜArab müverrihleri (15) ol El-Ḥārişni münāzire yaᶜnī Ḥīre ḥükümdārlarıdın El-Münẕir bin Ma'ü's-Semā' birle bir zamānda solup bu ikisiniñg arasıda ceng (16) hem bolġanını rivāyet ḳılurlar ve hālānki El-Münzir Kisrā'lardın Nūşirevān birle bir zamānda idi ol El-Münzir Nūşirevānnıñg zamānıda (17) 563 nci sene Mīlādiyede vefāt ḳıldı ᵒAyn-ı Ebāġ vāḳıᶜası meẕkūr El-Münzir birle El-Ḥārişnıñg arasıda bolġan ceng idi (18) şubu ceng bolġanda bularnıñg her ikilesi ḳarı kişiler idi El-Ḥārişniñg şubu cengde iki oġlınıñg öldürülgeni rivāyet (19) ḳılanadur mundaġ bolsa El-Ḥārişniñg Resūlullah mektūblar ibergen yılıġıça yaᶜnī 628 nci sene Mīlādiyeġıça Ḳayd-ı Ḥayātda (20) bolmaḳı bik yıraḳdur ve hem ᶜArab müverrihleri meẕkūr Ḥārişniñg Semūl bin ᶜĀdiyā İmrü'l Ḳays ve ᵒAlḳame El-Faḥl Amr bin Gülsūmler birle bolġan (21) vāḳıᶜalarını

zikr ḳılurlar İmrü'l-Ḳays bolsa 560ncı sene-i mīlādiyede Semūl bolsa hem 560ncı sene-i mīlādiye ammā ʿAlḳame (22) bolsa beşyüz altımış birinci sene-i mīlādiyede ʿAmr bin Gülsūm bolsa altı yüzinci mīlādiyede vefāt ḳılmışlar mana ʿArab müverrihleri-(23)-niñg öz sözleriġa ḳaraġanda Ḥāriṯ bin Ebī Şamrnıñg Resūlullah mektūb ibergen Ḥāriṯ başḳa Ḥāriṯ bolsa Ḥāriṯ (24) bolsa iḥtimāl dip ḫayāl ḳılınsa ʿArab müverrehleri meẕkūr Ḥārişniñg başḳa Ḥāriṯ bin Ebī Şamr nām ḥükümdār bardur dip beyān (25) ḳılmaydurlar naṣārā müverrihleridin Corci Zeydānü'l-ʿArab Kable'l-İslām nām kitābıda Ġassāniler ḥaḳḳıda köp maʿlūmātlar beyān (26) ḳılmış meẕkūr Corci Zeydān El-Ḥāriṯ Ebī Şamrnıñg ḥaḳḳıda ḫayli sözler beyān ḳılıp anıñg Rum ḥükümdārınıñg daʿveti birle 560-(27)-ncı mīlādiyede İstanbulġa barġanını ve hem 529ncı mīlādiyede vefāt ḳılġanını beyān ḳıladur bu sözġa ḳaraġanda (28) hem meẕkūr Ḥārişniñg Resūlullah mektūb yazġan vaḳtde ḥayāt imesligi maʿlūm boladur şuñga oḫşa El-Münzir bin El-
(153)Ḥāriṯ bin (1) Ebī Şamrġa Resūlullahnıñg mektūb ibergen ġubārsız ṣaḥīḥ rivāyet bolmasa kerek çünki ʿArab müverrihleriniñg nezdide Ḥārişniñg (2) ḥükümdārlıḳ ḳılġan El-Münzir nām oġlı yoḳdur meẕkūr Ḥārişniñg oġlı Cebeleniñg El-Münzir ismide oġlı bolsa mu līkin ḥükümet (3) sürmegen idi Yunan tārīḫleriġa ḳaraġanda El-Münzir bin El-Ḥāriṯ bin Ebī Şamr nām bir ḥükümdār bolsa mu līkin ol kişi 582-nci mīlādiye-(4)-de vefāt ḳılġan imiş mana şubu sebebdin biz İbn-i Hişāmnıñg sözini tercīḥ ḳılıp Şücāʿ bin Vehbi Cebele bin El-Ehīmġa (5) ibergen dip zikr ḳıldūḳ

(6) RESŪL-İ EKREM ŞALLALLAHU ʿALEYHİ VE SELLEMİÑG BAḤREYNNİÑG VĀLİSİĠA MEKTŪB İBERGENİNİÑG BEYĀNI

(7) Baḥreynniñg vālisi El-Münzir bin Sāvī Resūlullahnıñg mektūbını alıp tevfīḳ ḳılmay İslāmnı ḳabūl ḳıldı bu z̲āt öz ḳavmiġa İslāmnı (8) ḳılġanda ehl-i kitāb ve mecūsīlerdin başḳaları ḳabūl ḳıldılar mez̲kūr Münzirniñg İslāmnı ḳabūl ḳılmaġan ehl-i kitāb ve mecūsīlerniñg ḥaḳḳıda (9) Resūlullahnıñg emr ve fermānını sorap mektūb yazġanı rivāyet ḳılanadur mektūbnıñg maẓmūnı uşbudur Ey Resūlullah seniñg mektūbıñgnı (10) Baḥreynniñg ḥalḳıġa oḳudum bulardın İslāmnı yaḫşi körgenler İslāmnı ḳabūl ḳıldılar yaḫşi körmegenleri ḳabūl ḳılmadılar meniñg zemīnimde (11) Yahūdīler ve mecūsīler bar ularnıñg ḥaḳḳıda nime iş ḳılmaḳġa fermān birseñg Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem añga vaᵉz ve naṣīḥat ḳılıp Yahūdī (12) ve mecūsīlerdin cezye alnaḳġa fermān ḳılıp anı evvelkide ḳaldurup eger sīretini tebdīl ḳılmasa ᶜazl ḳılmaslıḳını beyān ḳılıp cevāb (13) yazdı soñgra Baḥreyn zemīnideki mecūs ve Yahūdīlerdin her bāliġ bir tola altun cezye taᶜyīn ḳılındı Cenāb-ı Risālet-māb Peyġamberi-(14)-miz Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem ᶜAmr bin El-ᶜĀṣnı bir mektūb bilen ᶜUmmānnıñg emīrleri Cüfeyr veᶜAbdġa iberdi mez̲kūr mektūbnıñg maẓmūnı (15) uşbudur bu mektūb Allahu Teᶜālānıñg bendesi ve ilçisi Muḥammeddin Cülendiniñg oġulları Cüfeyr veᶜAbdġadur rāst (16) yolġa tābiᶜ bolġanlarġa selām bolsun men sizlerni İslāmġa daᶜvet ḳılamen İslāmnı ḳabūl ḳılsañglar dünyā ve āḫiretde selāmet (17) bolasizler men ḥayātda bolġan kişilerni endāz̲ ḳılmaḳ üçün inkār ḳılġuçı kişilerni ᶜaz̲āb birle ḳorḳatmak üçün Allahu Teᶜālā (18) ṭarafıdın hemme ḫalāyıḳlarġa iberilgen ilçidürmen sizler eger İslāmnı ḳabūl ḳılsañglar mensūbıñglarda ḳoyamen eger ḳabūl (19) ḳılmañgızlar seniñg mülkiñgler zāyil boladur meniñg ᶜaskerim

sizlerniñg yirleriñgizġa tüşüp meniñg peyġamberlikimni iẓhār ḳıladur (20) digen maᶜnādadur bular evvelde İslāmnı ḳabūl ḳılmasalar mu lākin Resūlullah ṭarafıdın ilçi bolup kilgen ᶜAmr bin El-ᶜĀṣ (21) köp delīller bilen peyġamberimiziñg nübüvvetini Dīn-i İslāmnıñg faẓlını beyān ḳılġandın soñgra kanāᶜat ḥāṣıl ḳılıp ḳabūl ḳıldılar (22) Ḥaẓret-i ᶜAmr bin El-ᶜĀs Resūlullahnıñg vefātıġıça ularnıñg arasıda boldı Ḥaẓret-i Ḫayrü'l-Enām ᶜAleyhi Eṣ-Ṣalātü ve's-Selām Sulayṭ bin (23) ᶜAmrü'l-ᶜĀmirini bir mektūb birle Yemāme emīri Hevze bin ᶜAlīġa iberdi meẕkūr ḥaṭṭda ol Hevze binᶜAlī İslāmġa daᶜvet ḳıldı (24) eger ḳabūl tutsa öz ornıda bāḳī ḳoymaḳnı vaᶜd ḳıldı eger ḳabūl ḳılmasa ehl-i İslām ṭarafıdın feṭḥ ḳılınıp anıñg mülki zāyil boladur dip (25) ḳorḳatdı Hevze mektūbnı alıp kilgen Sülayṭ bin ᶜAmrnı iḥtirām ḳılıp añga ḥediyeler birdi Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellemġa cevāb (26) hem yazdı cevābda Resūlullahġa tābiᶜ bolġan yirlerde men şerīk bolsam İslāmnı ḳabūl ḳılamen dip taᶜlīḳ ḳıldı Ḥaẓret-i Faḫrü'l-Enām (27) ᵒAleyhi's-Selām bunıñg mektūbını körüp eger mendin andik bir ḳıṭᶜa yir sorasa birmeymen özi helāk boldı didi Hevze Resūlullah (28) Mekkeni feṭḥ ḳılıp ḳaytġanda vefāt ḳıldı köp zamān ötmesdin Yemāme vilāyeti ehl-i İslām ḳolıġa
154)ötdi Ḥaẓret-i Cenāb-ı Ḥikmet-māb-ı-(1)-mız her ḳavm İslāmnı ḳabūl ḳılsalar ularġa özleriniñg kettesini vālī ḳılıp ḳoyur idi uşbu senede Ḥaẓret-i Ümmü'l-Mü'minīn Āişe (2) Raḍıyallahu Teᶜālā ᶜAnhümanıñg vālidesi Ümmü Rūmān vefāt boldı dip rivāyet ḳılurlar baᶜżıları 7nci senede vefāt ḳıldı dip rivāyet (3) ḳıladur hicretniñg 7nci yılı meşhūr Ḫayber Muḥārebesi boldı Ḫayber bolsa Medīne-i Münevvereniñg Şimāl Ġarbısıda 33fersaḫ mesāfetde yahūdīler-(4)-niñg

yurtı idi Ḥażret-i Risālet-penāh Sa'ādet destġa Peyġamberimiz 7nci yılı Muḥarrem ayıda 1400 kişi bolup meẕkūr Ḫayberġa (5) revān boldı bular içide Ḥudeybiyeġa ḥāżır bolġan Ṣaḥrā 'Arabları bar idi Ḥudeybiyeġa ḥāżır bolmaġan Ṣaḥrā 'Arablarıdın (6) köp kişiler uşbu ġazatġa çıḳmaḳ üçün Resūlullahdın icāzet sorsalar mu ularnıñ maḳṣatları yalġuz ġanīmet almaḳ bolġan (7) vechidin Ḥażret-i Peyġamberimiz ḫāhlasañgızlar çıḳıñglar ve ḫāhlamasañgızlar çıḳmañglar līkin sizlerġa ġanīmet birilmeydür dipcevāb (8) birgendin keyin ular ḳılmadılar bu ġazatġa ezvāc-ı muṭahharātdın Ümmü Seleme bile bir neçe ḫatunlar çıḳḳan idiler Medīnede Sebbā' bin 'Araf a El-(9)-Ġıfārī nā'ib bolup ḳaldı yolda Resūl-i Ekrem Ṣallallahu 'Alyehi ve Sellemniñg 'Āmir bin Eḳvā'ġa şi'r oḳuşġa emr ḳılġanı meẕkūr 'Āmirniñg (10) Peyġamberimizniñg emr ve fermānı boyuça yaḫşi āvāz bilen şi'r oḳup barġan rivāyet ḳılanadur İslāmnıñg kārvān meymenet (11) samanları tañg bilen berāber 'Aṭfān digen ḳabīle bilen Ḫayber arasıda Rici' nām bir mekānġa tüşüp orunlaşdı İslām (12) 'askerleriñgniñg bu mekānnı iḥtiyār ḳılmaḳı 'Aṭfān Ḳabīlesiniñg Ḫayber Yahūdīleriġa yardımını ḳaṭ' ḳılmaḳ üçün idi Ḫayber (13) ḫalḳı irte kette esbāblarını köterip öz işleriġa çıḳḳanda Resūlullahnıñg 'askerini körüp ḫayrān bolup şaşıp (14) ḳaldılar özleriniñg ḳorġanlarıġa kirip aldılar Ḫayber Şehri biri biridin cüdā Mitāḥ Eş-Şıḳḳ El-Keşīye isminde üç ḳorġan-(15)-dın 'ibāret bolup bularnıñg ol kişi ya'nī Mitāḥ Ḥışn-ı Na'īm Ḥışnü's-Sa'bi Ḥışn-ı Kale nāmlıḳ üç ḳorġandın (16) 'ibāret idi 2ncisi ya'nī Eş-Şıḳḳ Ḥışn-ı Ubey Ḥışn-ı Berrī nāmlıḳ iki ḥışndın 'ibāret idi 3ncisi ya'nī El-Keşīye (17) Ḥışn-ı Ġamūs Ḥışn-ı Vaṭīḥ Ḥışnü's-Selālim nāmlıḳ üç ḳorġandın 'ibāret Ḥażret-i

Risālet-penāhımız evvelki Ḫaybar (18) ḳorġanlarını muḥāṣara ḳılmaḳ üçün meẕkūr ḳorġanlarınıñ Şarḳ ṭaraflarıġa oḳ yitmeydurġan cayġa tüşüp orunlaşdı (19) düşmenler iṭāʿat ḳılmaḳġa mecbūr bolur mikīn digen ḳaṣd bilen ḫurmā dıraḫtları kismekġa fermān ḳıldı 400 top miḳdārı ḫurmā dıraḫt-(20)-ları kisilip hiç bir ḥāṣıl çıḳmaġandın soñgra ḫurmā dıraḫtlarını kismekdin menʿ ḳılıp meẕkūr Ḥıṣn-ı Naʿīmġa oḳ atmaḳġa şürūʿ ḳıldılar (21) meẕkūr Ḥıṣn 6 kün muḥāṣara ḳılınġandın soñgra hiç bir fā'ide ḥāṣıl bolmadı bu vaḳtde Resūlullah ʿalemni nöbet bilen her kün Aṣḥāb-ı (22) Kirāmlardın biriġa birür idi kiçedeʿaskerlerni saḳlamaḳ üçün ādemler ḳoyur idi altancı kiçedeʿaskerlerni saḳlamaḳ nöbeti Ḥażret-iʿÖmerġa (23) idi Ḥażret-i ʿÖmer meẕkūr kiçede ḳorġandın çıḳḳan bir Yahūdī tutup Resūlullahnıñ ḥużūrıġa alıp kildi Yahūdī Resūlullah ḥużūrıġa kilip mañga (24) amān birseñ baʿżı bir esrārlarnı beyān ḳılamen didi Resūlullah añga amān birdi bu sebebdin meẕkūr Yahūdī ḳorġandaki ḫalḳlar fevḳa-(25)-l'āde melāl boldılar bala-çaḳalarını Ḥıṣnü'ş-Şaḳḳ nāmlıḳ ḳorġanġa iberdiler irte sizler bilen ceng ḳıladurlar eger şubu ḳorġan-(26)-nı ḳolġa kiltürseñgizler anda timür kiyim ḳılıc mancınıḳ kibi esbāblar saḳlanġan ornını körse tā men bularnı ḳolġa kiltürseñgizler (27) başḳa ḳorġanlarnı almaḳ sizlerġa āsān boladur didi şol kiçe Resūlullah irteʿalemni andaġ kişiġa biremenge Allahu Teʿālā ve Resū-(28)-lullahnı dost tutadur ve ol kişi hem Allah ve Resūlni dost tutadur didi soñgra irte künde Resūlullahʿalemni

155) Ḥażret-i ʿAlī (1) Karīmu'llah vecheġa iberdi İslāmʿaskerleri ḳorġanġa yaḳin barmaḳġa şürūʿ ḳıldı iki ṭarafnıñʿaskerleri ṣafleşgende yahūdīlerdin (2) meydāngа çıḳıp mübāriz ṭaleb ḳıldı ʿAlī İbn-i Ebī

Ṭālib çıḳıp munı öltürdi andın keyin düşmenleriñ birinci bahādırlarıdın Muraḥḥib (3) çıḳıp mübāriz ṭaleb ḳıldı Muḥammed bin Mesleme Resūlullahdın icāzet sorap muña muḳābil çıḳdı bir ḳadar alışıp çalışıp āḫiri öltürdi (4) bulardın keyin Muraḥḥibniñ birāderi Yāsir çıḳdı bunı Zübeyr bin El-ʿAvvām öltürdi bundın keyin İslām ʿaskerleri hücūm ḳılıp ḳorġan-(5)-ġa kirdiler düşmenler bu ḳorġanġa yaḳin bolġan Ḥışn-ı Şaʿbġa ḳaçdılar Ḥışn-ı Şaʿbda düşmenler fevkalʿāde metānet körsetip İslām (6)ʿaskerleriġa ġālib kilişġa yaḳin bolsa mu āḫiri Ḥabbāb bin El-Münzir ve başḳa bir neçe kişilerniñ ġayretinin sāyeside bu ḳorġan-(7)-nı hem aldılar bu iki ḳorġanda ehl-i İslām köp ġanīmet aldılar soñgra yahūdīler Ḥışn-ı Kaleġa kirip aldılar bu ḥışnnı hem muḥāṣara ḳıldılar (8) meẕkūr ḳorġanda düşmenler fevḳalʿāde ġayret körsetkendin 3 kün devām ḳılınġan muḥāṣarada hiç bir netice körülmey 4nci (9) küni esīr tüşken bir yahūdīniñ delālēti bilen ḳorġanġa kiredurġan sunı tosap düşmenlerni ḳorġandın çıḳarmaḳġa mecbūr (10) ḳıldılar düşmenler ḳorġandın çıḳıp muḳāvemet ḳılalmay maġlūb bolup Ḥışnü'ş-Şaḳḳġa ḳaçıp kirip aldılar İslām (11)ʿaskerleri bularnı ḳoġlap barıp Ḥışn-ı Ubeyni muḥāṣara ḳıldılar bir neçe kün muḥārebe ḳılıp çarçġan muḥāṣara astıda ḳalıpʿāciz-(12)-laġan düşmenler her ne ḳadar ḳuvvet körsetseler mu maġlūb olup Ḥışnü'l-Berrīġa ḳaçdı Ḥışn-ı Ubeyni feṯḥ ḳılmaḳda kette (13) ḳuvvet körsetken kişi Ebū Dücāne El-Enṣārī idi Ḥışnü'l-Berrī düşmenler ġāyet derecede seḳāʿat körsetkendin keyin mancınıḳ istiʿmāli (14) lāzım kilip düşmenʿaskerleriniñ muḳāvemetiġa mecāli ḳalmay Ḥuṣunü'l-Keşībeġa iltiǰā ḳıldı El-Keşībe ḳorġanlarıdın hemmedin ilgeri (15) Ḥışnü'l-Ḳamūş

muḥāṣara ḳılındı bu ḳorġan bolsa Ḫayber ḳorġanlarıdın hemmesidin kettesi ve hem müstakemi idi ol cihetdin (16) İslām ᶜaskeri buni muḥāṣara ḳılmaḳġa fevḳalʿāde müşkülāt çikdiler 20 kün devām ḳılġan muḥāṣara arḳasıda ᶜAlī İbn-i Ebī Ṭālib-(17)-niñg ḳolıda feṭḥ ḳılındı mezkūr ḳorġanda Ḫuyey İbn-i Aḫṭābnıñg ḳızı Ṣafiye esīr alındı bundın keyin ḳalġan iki ḳorġan (18) yaᶜnī Ḥıṣnu'l-Vaṭīḥ ve Ḥıṣnu's-Selālimlerni hem muḥāṣara ḳılsalar mu düşmenler artuḳ küç körsetalmay muṣālaḥa ḳılmaḳġa mecbūr boldılar mezkūr (19) ḳorġanda 100 dāne timür çapan 400 dāne ḳılıç 100 dāne nīze 500 dāhe yaçaḳ ġanīmetler aldılar Ḫayber Yahūdīler üstleride-(20)-ki kiyimdin başḳa nerse almay ḫatun balaları bilen Ḫayberni taşlap çıḳıp kitmekġa muṣālaḥa bir ḳarar bolup soñgra yahūdīler-(21)-niñg ilticāsı bilen Ḫayberiniñg yarım maḥṣūlātı bilen birip iḳāmet ḳılmaḳ şarṭı bile Resūlullah bularnı Ḫayberde ḳaldurdı (22) līkin iḫtiyār ḳılġan vaḳtde bularnı Ḫayberdin çıḳarışnıñg şarṭı bilen muṣālāḥa tāmam boldı Ḫayber feṭḥ ḳılınıp muṣālaḥ tāmam (23) bolġandın keyin Sellām bin Mişkemniñg ḫatunı Zeyneb binti El-Ḥāriṣ digen yahūdīye ḫatun ḳoy püşürüp Resūl-i Ekerm Ṣallallahu ᶜAlayhi (24) ve Sellemġa ve ṣaḥābe-i kirāmlarġa taḳdīm ḳıldı Ḥażret-i Peyġamberimiz aġzıġa almaḳ birle zehr salınġanlıġını maᶜlūm ḳılıp aġzıġa (25) alġan loḳmasını yandurup taşladı ṣaḥābelerdin Bişr bin El-Berrā' mezkūr göştdin bir az yimek bilen vefāt boldı mezkūr ḫatunnı (26) ḳıçḳırıp ḳılġan işiñg sebebidin su'āl ḳılındı ol yahūdīye ḫatun eger Peyġamber bolsa añga żarar ḳılmas eger yalġançı bolsa anıñg-(27)-dın ḳutulurmiz dip uşbu işni ḳıldım dip cevāb birdi Resūlullah bu ḫatunnı evvelde ᶜavf ḳılsa mu līkin Bişr bin El-Berrā' vefāt (28)

ḳılġandın keyin ḳışāşen öltürüldi meẕkūr zehr Ḥaẕret-i Peyġamberimizġa hem te'sīr ḳılıp anıñġdın her vaḳt şikāyet ḳılġanı ḥattā
56)maraż-ı (1) mevtāda şunı yādıġa tüşürüp keselini uşbu zehrdin körgenliki rivāyet ḳılanadur İslām ᶜaskeri Ḫayber Ġazātıdın ḳaytġanda Mekke-i (2) Mükerremedin Ḫālid bin El-Velīd ᶜAmr bin El-ᶜĀṣ veᶜOṯmān bin Ebī Ṭalḥa Medīneġa kilip ḳabūl-i İslām bilen müşerref boldılar bu ekserᶜulemā-i müverriḫīn-(3)-niñġ sözidür līkin İbnü'l-Esīr El-Cezerī bular sekizinci yılıda Īmān ile müşerref bolġan diydür Ḥaẕret-i Resūl-i Ekrem Ṣallallahuᶜ Aleyhi ve Sellem (4) ve Aṣḥāb-ı Kirāmlar bularnıñġ İslāmnı ḳabūl ḳılġanlarıġa fevḳalᵉāde ḫursend boldılar çünki bu üç kişiniñġ her biri Mekke-i Mükerremeniñġ (5) eşrāflarıdın idiler Ḫālid bin El-Velīd naẓīrsiz bir bahādır idi meẕkūr Ḫālidniñġ aḥvālini terceme ve beyān ḳılmaḳġa bir kitāb kerek (6) bu risālemiz añġa vefā ḳılmaydur Amr bin El-ᶜĀṣ bolsa hem kette bahādır ġāyet derecede müdebbir bir ẕāt idi bu ṣıfatlik kişilerᵉ-(7)-niñġ müşriklerdin ayrılıp İslāmnı ḳabūl ḳılġanları müşriklerġa nihāyet kette bir muṣībet idi bularnıñġ İslāmı ile müşriklerniñġ (8) ḳuvveti kem boldı mü'minlerniñġ ḳuvveti ziyāde boldı Ḫālid bin El-Velīd Resūlullahġa Ey Resūlullah sañġa muḳābil turup tola muḥārebe-(9)-lerde boldumᶜavf ḳıl Allahu Teᶜālādın mangġa maġfiret ṭalebᵉ ḳıl dip iltimās ḳılur idi Ḥaẕret-i Resūl-i Ekrem Ṣallallahuᶜ Aleyhi ve Sellem añġa السلام (10) يجب ما قبله dip cevāb birdi andın keyin Resūlullah Ḫālid bin El-Velīdni veᶜAmr bin El-ᶜĀṣnı köpᵉaskerler vālī ḳılıp (11) cenglerġa iberdi uşbu sene Şaᵉbān ayda Necid ṭarafda Benī Ferrāze ᶜArablarıġa Ḥaẕret-i Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳ vālī ḳılıp (12) birᶜasker

iberdi mezkūr ᶜasker Benī Ferrāze bilen muḥārebe ḳılıp ularġa ġālib kildi bir ḳadar ġanīmet ve esīrler alıp Medīne-i Münevvereġa (13) ḳaytıp kildi ve hem uşbu Şaᵉbānda Ḥażret-i ᶜÖmerni vālī ḳılıp bir ᶜaskerni Medīneniñg Cenūb ṭarafıda Terbe (14) digen caydaki Hevāzin ᶜArablarıġa iberdi Hevāzin ᶜArabları işitip ḳaçdı ᶜÖmer bin El-Ḫaṭṭāb muḥārebe ḳılmay bir ḳadar (15) ġanīmet alıp Medīne-i Muṭaharraġa rücūᶜ ḳıldı Necide ṭarafdaki Benī Muḥārib ve Benī Saᵉlebe ᶜArablarınıñg Resūlulah bilen ceng (16) ḳılmaḳġa teyyār bolġanı Ḥażret-i Resūl-i Ekrem Şallallahu ᶜAleyhi ve Sellemġa işitip Ḥażret-i Risālet-penāhımız yette yüz miḳdārı ᶜasker bilen (17) ular ṭarfġa sefer ḳıldı Medīnede öz ornıġa ᶜOsmān İbn-i ᶜAfġān ḳaldurdı düşmenler Peyġamberimizniñg kilişini añglap taġlarġa (18) ḳaçdılar soñgra düşmenler İslām ᶜaskerleri bilen ceng ḳılmaḳġa teyyārlense mu līkin ceng bolmadı uşbu ġazātda düşmenniñg (19) kilip hücūm ḳılışını hūbı bolġan sebebdin ṣalāt-ı ḫavf oḳuġanları mervīdür uşbu ġazātnı Ġazvet-i Zātü'r-Riḳāᶜ (20) dip tesmiye ḳılanadur cumhūr-ı müverriḫīn ġazātnı törtünci yılda bolġan dirler ammā İmām Buḫārī Raḥmetu'llahu ᶜAleyh ġazvet-i (21) Zātü'r-Riḳāᶜ Ḫayber Muḥārebesidin keyin 7nci yılı bolġan dipdür İbnü'l-Ḳayyım El-Cevzī hem uşbu fikirdedür bu bārede (22) İmām Buḫārī ve İbnü'l-Ḳayyımlarnıñg kelāmı ḥaḳḳ bolsa kerek vallahu aᶜlem Ḥudeybiye Muᶜāhedesiġa bir yıl tamām bolġanda Resūlullah ve Aṣḥāb-ı (23) kirāmlar ötken yıldaki ᶜumrelerini ḳażā ḳılmaḳ üçün Mekke-i Mükerremeġa revān boldılar Ḥażret-i Resūlullahnıñg ornıda Medīne-(24)-de Ebūẕer El-Ġıfārī ḳaldı Ḥażret-i Resūl-i Ekrem Şallallahu ᶜAleyhi ve Sellem özi bile atmış tive ḳurbānlıḳ aldı bu defᶜa Resūlullah (25) müşriklerniñg

ḥıyānetleridin iḥtiyāt ḳılıp ḳılıçdın başḳa ḳural ve esbāblar al-
ġan idi Ḥażret-i Resūlullah (26) Merrü'ṭ-Ṭahrān digen cayġa yet-
kende Ḳureyş ʿArablarıdın bir cemāʿat ehl-i İslāmnıñg teyyārlıḳ
birle kilişini körüp fevkalʿādė (27) ḳorḳdılar Ḳureyş müşrikleriġa
barıp bu sözni ḫaber ḳıldılar haberni Ḳureyş müşrikleri işitip iş-
niñg aṣıl yıldızını (28) uḳmaḳ üçün Mükriz bin Ḥafaṣ bilen bir
neçe kişini Ḥażret-i Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAlyehi ve Sellemniñg
157) ḥuẓūrıġa iberdiler bular (1) Resūlullahnıñg Ḥudeybiye Muʿāhedesiġa
ḫilāf esbāb ve ḳural bile kilişiniñg sebebini sordılar Ḥażret-i
Resūlullah ḳılıçdın (2) başḳa nerselemni alıp kirmeymiz dip cevāb
birdi Ḥarāmġa yaḳīn Baṭın-ı Nācih digen mekānda başḳa ḳurallarını
ḳoyup anı (3) saḳlamaḳ üçün iki yüz m.dārı kişi ḳaldurup özleri
tivesiġa minip Aṣḥāb-ı Kirāmlar birle ġāyet derecede şevketlik
(4) Mekkeġa dāḫil oldı Aṣḥāb-ı Kirāmlar ʿumredin fārigʿ bolġanda
Baṭın-ı Nācihde ḳural saḳlaġanı ḳalġanlar kilip ṭavāf ḳıldılar
(5) ularnıñg ornıġa başḳaları barıp ḳıldılar uşub ṭarīḳada üç kün
turdılar 4ncı küni Süheyl binʿÖmer ve Ḫuveyṭıb binʿAbdu'l-(6)ʿUzza
kilip Resūlullahdın şarṭ bolunça Mekkedin çıḳmaḳlarını sordılar
Saʿd binʿUbāde Raḍıyallahu Teʿālā ʿAnh bu seniñg birinіñg mu biz-
(7)-lerni çıḳarārġa nime ḥaḳḳınıñg bar dip idi maʿden-i ḥilm Peyġam-
berimiz ol Süheyl ve Ḫuveyṭıbġa hitāb ḳılıp Mekkede bir ḫatunġa
(8) toy ḳılmaḳ bolup idi uşub terini ḳılıp her birimiz hem meclis
bolup andın kitsek bolmas mu didi bular ḳabūl ḳılmay (9) Resūlullah-
nıñg çıḳmaḳını ṭaleb ḳılġan sebebdin ol cāhil inād ve ġāfil fesād
ve gerīnler bilen muḳābeletlik ḳılmay (10) واعرض عن الجاهلين
maẓmūn-ı Saʿādet-maḳrūnı ile Resūlullah Mekkedin

çıḳıp kitdi bu ʿumreni ʿUmretü'l-Ḥudeybiye ve ʿUmretü'l-Ḳaḍā dinedür (11) Ḥażret-i Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem Mekkeġa kirişdin ilgeri caʿfer bin Ebū Ṭālibni iberip Meymūne binti Ḥāriṯ El-Hilāliyyeni ornıġa (12) soradı Meymūne öz işini ʿAbbās bin ʿAbdu'l-Muṭṭalibġa tafşurup ʿAbbās Meymūneni Resūlullahġa alıp birdi Meymūne Resūlullah-(13)-nıñg alġan ḫatunlarınıñg hemmedin keyin alġan ḫatunıdur sekizinci sene 8nci yılı māh-ı Şaferde Ḥażret-i Resūl-i Ekrem Ṣallallahu (14) ʿAleyhi ve Sellem ʿAṣfān digen mevziʿġa yaḳın Kedīd nāmlık bir mekānda sākin Benī El-Mülevvaḥ ʿArablarıġa bir ʿasker-i ẓafer-perver iberdi Ġālib (15) bin ʿAbdu'llah El-Leysī Raḍıyallahu ʿAnhnı meẕkūr ʿaskerġa emīr ḳıldı meẕkūr ʿasker yolda müselmānlarġa bik düşmen bolġan Ḥāriṯ bin Mālik (16) El-Leysīni esīr aldı bu ʿaskerler Benī El-Mülevvaḥnıñg mekānıġa barġanıda ularnıñg yoḳlıḳlarını bilip ularnıñg māllarını hidip (17) kitkenini işitip köp leşker birle ḳoġlap çıḳdılar bu ḳavm İslām ʿaskerini ʿaskerini ḳoġlap yaḳin yetişkende köp yamġur yaġıp (18) düşmen birle İslām ʿaskeri arasıdaki yolġa su bilen tutup mānīʿ bolup İslām ʿaskerini Allahu Sübḥāne Ma-Ecellü Bürhāne öz (19)cünūdī bilen düşmenlerniñg şerridin saḳlaġaç İslām ʿaskerleri Medīne-i Münevvereġa selāmet ġanīmetler birle kildi Benī Mürre (20) ʿArablarıġa Şīrīn Saʿdnı emīr ḳılıp bir ʿasker ibergen idi meẕkūr ʿaskerler maġlūb olġan idi Ġālib bin ʿAbdu'llah Beni El-Mülevvaḥ-(21)-ġa ġālib bolup ḳaytḳandın keyin Resūlullah bu kişini emīr ḳılıp 2 yüz miḳdārı bir ʿaskerni Benī Mürreġa iberdi meẕkūr (22) ʿaskerlerini Mürreniñg mekānlarıġa barıp ḳatıġ muḥārebe ḳılġandın keyin ġālib kildi köp ġanīmet ve esīrler bilen Medīne-i Münevvereġa (23) rücūʿ ḳıldı

ġanīmetni taḳsīm ḳılġanda ġāzīlerniñ her birleriġa 10dın tive tikdi Şām ṭaraflarıda Żāt-ı Eṭṭaḥ digen (24) cayġa Kaʿb binʿUmeyr El-Ġıfārīni emīr ḳılıp birʿasker iberilse mu düşmen bile vāḳiʿ bolġan muḥārebe İslām ʿaskeri az bolup (25) düşmenʿaskeri köp bolġan sebebdin maġlūb bolup tamāmı şehīd boldılar Kaʿb binʿUmeyr tenhā özi selāmet ḳaldı Resūl-i (26) Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem ve Aṣḥāb-ı Kirāmlar bu vāḳıʿaġa ġāyet derecede maḥzūn boldılar Baṣrā Pādişāhıġa ilçi ḳılıp iberilgen (27) Ḥāriṯ binʿUmeyr El-Ezdīni Mevta ġa barġanda Şercīl binʿAmru'l-Ġassānī öltürgen idi bu vāḳıʿanı Ḥażret-i Peyġamberimiz işitip (28) köp maḥzūn bolġan idi bulardın intiḳām almaḳ üçün 3000din ziyāderaḳ birʿasker tertīb ḳılıp
158) Zeyd bin Ḥāriṯeni (1) emīr ḳıldı Zeyd şehīd bolsa Caʿfer bin Ebī Ṭālib emīr bolsun Caʿfer şehīd bolsaʿAbdu'llah bin Revāḥa emīr bolsun dip fermān ḳıldı Resūl-i (2) Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem yıraḳ yirġa ḳuvvetlik düşmenler bilen muḥārebeġa baradurġan ġāzīlerni özi uzatıp çıḳdı ular Ḥażret-i (3) Ḥaḳḳ-ı Sübḥāne ve Teʿālānıñ nuṣretiġa yolanıp Şāmdaki düşmenleriñgiz bilen muḥārebe ḳılıñglar ʿibādet birle meşġūl bolġan (4) kişilerġa tigmeñgler ḫatun ve balalar ḳarı ḳurılarnı öltürmeñgler dıraḫtlarnı kismeñgler imāretmerni yıḳıtmañglar dip vaṣiyet ḳıldı İslām (5) ʿaskerleri Şām yiride Meʿān digen mekānġa yetkende Rumlar ve ularġa tābiʿ Aʿ ʿArablar yıġılıp zor ḳuvvetlik birʿasker teyyār ḳılġanını işitdiler (6) bu sebebdin Aṣḥāb Resūlullahġa ilçi iberip müddet soraşnı müzākere ḳılġanlarıda ʿAbdu'llah bin Revāḥa bu maṣlaḥātġa ḳarşı bolup buʿAbdu'llah-(7)-nıñg ġāyet ḥalāvetlik ve te'sīrlik sözi bilen ʿasker müdded ṭaleb ḳılmaḳdın ḳaytıp Rum ṭarafġa ḥareket ḳıldılar

bilḳāde Müşārif (8) Ḳaryeside iḳāmet ḳılġan idiler İslām ᶜaskerleri Mü'te Ḳaryesini bārgāh ḳıldılar iki ᶜasker arasıda ḳatıḳ ceng başlanıp (9) Zeyd şehīd boldı andın keyin Caᶜfer emīr boldı bu zāt hem şehīd boldı ąndın keyin ᶜAbdu'llah bin Revāḥa emīr bolup bu zāt hem (10) şehīd boldı emīrsiz ḳalġan İslām ᶜaskerleridin baᶜżıları ḳaçmaḳġa teyyār bolup ᶜasker bozulurġa yaḳin bolġanda Sābit bin Erḳam (11) nihāyet te'sīrlik bir vaᶜz sözlep ᶜaskerni şebāt ve metānetġa daᶜvet ḳıldı ve hem ᶜaskerniñg içide ḥāżır bolġan Hālid bin (12) El-Velīdni emīr taᶜyīn ḳılmaḳnı ṭaleb ḳıldı mezkūr Sābitniñg sözi bile ᶜaskerġa bir ḳadar ḳuvvet kirdi Hālidni Emīrü'l-Ceyş naṣb ḳılındı (13) uşbu kānī kiçeġiça ceng devām ḳıldı irtesi Hālid ᶜaskerniñg tertībini başka ḳıldı aldıdakilerni arḳa oñg ṭarafdakilerni (14) solġa yütkedi uşbu kün Rumlar nihāyet ḳatıḳ hücūm ḳılıp İslām ᶜaskerini tarac marac itmek niyeti bolsalar mu berāberleride (15) başḳa ᶜaskerlerni körüp İslām ᶜaskerleriġa imdād kilgen dip gümān ḳılıp ḳorḳup arḳasıġa yandılar bularnı ḳoġlap bas-(16)-maḳ ᶜaskerniñg kette bir belāġa giriftār bolışıġa sebeb bolmasun dip düşmenlerni ḳoġlap almay Medīne-i Münevvereġa selāmet barmaḳnı ġanīmet (17) bilip rücūᶜ ḳıldılar der-vāḳiᶜ Hālidniñg fikir ve tedbīri bik yaḫşi bularnıñg selāmet Medīneġa yanıp kilişleri çoñg ġanīmet idi (18) çünki Rum ᶜaskerleri ġāyet derecede köp bolġan vechidin Rumlar bilen ceng ḳılıp ġalebe itmek mümkin imes idi Hālid bin (19) El-Velīdniñg ceng işleriġa ġāyet derecede māhirlıḳdın İslām ᶜaskeri maġlūbiyet nām kötürüşġa sezāvār olmay maġlūbiyet-(20)-din ḳutuldı Rum ᶜaskerleri hem İslām ᶜaskerlerini hezīmet ve helāketdin iḥtiyāt ḳılġan vechidin ḳoġlamay selāmet-(21)-liklerini

ġanīmet bildiler mezkūr İslām ᶜaskerleri Medīneġa kilgende istikbāl üçün çıḳḳan Aṣḥāb-ı Kirāmdın baᶜżıları bularnı (22) maġlūbiyet bilen ᶜayıb ḳılsalar mu Ḥażret-i Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem ular maġlūb bolmadılar belki ular ġālib boldılar dip merḥamet (23) ḳıldı mezkūr ᶜaskerniñg emīrleri Zeyd Caᶜfer ᶜAbdu'llahlarnıñg şehīd bolġanlarını ular şehīd bolġan künu Resūlullahnıñg ularnıñg (24) şehādeti bile ḫaber birgeni ülar şehīd bolup tamām bolġandın soñgra Ḫālid bin El-Velīdni ᶜirāde ḳılıp ᶜaskerlerni Allahnıñg ḳılıçlarıdın bir (25) ḳılıç emīr boldı dip ḫaber birgeni Ṣaḥīḥīnde rivāyet ḳılanadur bu ᶜaskerler egerçi ṭāhiren bir fā'ide ḳılmay belki Aṣḥāb-ı Kirāmlarnıñg (26) kettesidin 3 kişiniñg ḳatlıġa sebeb bolsa mu līkin bāṭınen zor fā'idelerdin ḫāli olmasa kerek çünki İslām devletiniñg 3000-(27)-din ziyāde ᶜaskerni şol ḳadar yıraḳ yirge ibermeki anıñg ḳuvvet ve şevketlerini başḳa devletlerġa bildüredür Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem (28) mezkūr Zeyd Caᶜfer ve ᶜAbdu'llahlarnıñg şehīd bolġanlarını bildürgendin keyin Caferniñg ḫatunı cāhiliyet ᶜādetiçe ḳatıḳ āvāz birle
159)(1) yıġladı Resūlullah bularnı yıġlamaḳdın menᶜ ḳıldı bular yıġlamaḳdın toḫtamaġanda Ḥażret-i Resūlullah Ḥażret-i ᶜAlīġa bular yıġla-(2)-maḳdın toḫtamasalar aġızlarıġa tofraḳ sapaḫ digeni rivāyet ḳılanadur mezkūr ᶜaskerlerniñg çıḳaşı Cemādīü'l-Evvelde bolġan imiş (3) uşbu yılı Cemādīü'l-Āḫirde Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellemġa Żātü's-Selāsil digen yirdeki Ḳuḍāᶜa ᶜArablarınıñg Medīneġa hücūm ḳılmaḳ üçün (4) teyyār bolġānı işitildi bu ṭarafġa ᶜAmr bin El-ᶜĀṣnı emīr ḳılıp 300 kişini iberdi bular düşmenniñg yirleriġa yetkende ᶜAmr bin (5) El-ᶜĀṣ düşmenniñg köplikidin ḫayralıp

Rāfiᶜ bin Kaᶜbnı iberip Resūlullahdın müddüd soradı bu vechidin Ḥażret-i Resūl-i Ekrem (6) Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem Ebū ᶜUbeyde bin El-Cerrāḥnı emīr ḳılıp yine 200 kişi iberdi bularnıñg içide kibār-ı aṣḥābdın Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳ (7) veᶜÖmer hem bar idi bu ᶜaskerler ᶜAmr bin El-ᶜĀṣnıñg ᶜaskerleriġa yetkendin keyinᶜAmr bin El-ᶜĀṣ ᶜaskerġa düşmen bilen ceng ḳılmaḳġa (8) buyuradı İslām ᶜaskerleri bilen düşmenlerniñg arasıda vāḳiᶜ bolġan cengde İslām ᶜaskeri şevketlik hey'etde ġālib (9) kilip köp ġanīmetler alupġa muvāfıḳ boldılar uşbu sene Receb ayda Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem Ebū ᶜUbeyde bin El-Cerrāḥnı emīr (10) ḳılıp 300 kişini Baḥr-i Aḥmer sāḥilide iḳāmet ḳıladurġan Cühayre ᶜArabları bile ceng ḳılmaḳ üçün iberdi İslām (11)ᶜaskerleri düşmen yirleriġa barıp 15 kün izlep düşmenni tapalmadı İslām ᶜaskeri bu sefer ġāyet derecede aclıḳ bilen girifṭār bolup dıraḫt yafraḳlarını(12) yidurġan mertebeġa yetdiler mezkūrᶜaskerġa Ḫuṭbe Seriyesi dip nām ḳoyuluşı uşbu sebebdindür (13) mezkūrᶜasker ceng ḳılmay Medīneġa rücūᶜ ḳıldılar Ḥudeybiye Muᶜāhedesidin soñgraᶜArablardın Benī Berk Ḳabīlesi Ḳureyş ḥimāyesiġa (14) kirgen idi Ḳureyş müşrikleri bilen ehl-i İslām şulḥ ḳılışġandın keyin Benī Bekrᶜ Arabları bir fırṣat tapıp Ḫuzāᶜa ᶜArablarıġa (15) hücūm ḳılıp bir neçe kişini öltürdiler Ḳureyş müşrikleri bularġa maḫfī sūretde esbāb ve bahādırlar bilen imdād ḳıldılar Mekke müşrik-(16)-leriniñg bu işleri ḥaḳīḳatde Ḥudeybiye Muᶜāhedesini ayaḳ astıġa salıp muᶜāhedeni bozmaḳ idi mezkūr vāḳıᶜadın keyin (17) Ḫuzāᶜa ᶜArabları Ḳureyş müşriklerininiñg ḫıyānetidin şikāyet ḳılmaḳ üçün ve hem Benī Bekrᶜ Arablarınıñg żararıġa yardım soramaḳ üçün (18)ᶜAmr bin Sālim başlıḳ bir neçe

kişini ilçi ḳılıp Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemniñg Ḥużūr-ı Pür-Ḥużūrlarıġa iberdiler mezkūr ilçi Medīneġa (19) barıp Resūlullahġa vāḳıʿanı beyān ḳıldılar yardım ṭaleb ḳıldılar Ḥażret-i Peyġamberimiz bularnıñg sözidin köp müteʾssir bolup (20) bularġa yardım ḳılurġa vaʿde ḳıldı Ḳureyş müşrikleri ḳılġan ḫıyānetleriniñg ʿāḳıbeti yaman bolışını işitip işni (21) tedārik ḳılmaḳ üçün Ḥażret-i Peyġamberimiz bilen muṣālaḥanı yeñgidin yineʿaḳd (22) ḳılmaḳ üçün Ebū Sufyānnı Medīneġa iberdi Ebū Sufyān Medīneġa barıp kızı Ümmüʾl-Müʾminīn Ümmü Ḥabībeniñg üyiġa tüşdi Ebū Sufyān (23) Ümmü Ḥabībeniñg üyide Resūlullah olturadurġan töşekde oltурmaḳçı bolġanıda Ümmü Ḥabībe mezkūr töşekni tartıp aldı (24) Ebū Sufyān bunı körüp Ey ḳızım töşekni nimege mendin tartıp alasen didi Ümmü Ḥabībe sen müşriksen seniñg Resūlullah (25) olturadurġan töşekde olturmaḳıñg revā imes didi Ebū Sufyān bu sözíniñg berāberide Ey ḳızım bizdin ayrılġandın keyin (26) bozulġan ikensen didi bundın keyin Ebū Sufyān Resūlullahġa barıp muṣālaḥanı yeñgi ḳılmaḳ üçün söz ḳılsa mu līkin Resū-(27)-lullah ṭarafıdın yaḫşi cevāb işitmedi Ebū Sufyān işniñg ḥaḳīḳati Resūlullahġa oḳulup ḳalġanını bilip muḥācirlerniñg ketteleridin (28) Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳ ʿÖmer ʿAlī Fāṭımalardın şefāʿat ümīd ḳıldı bulardın hem yaḫşı cevāb
160)alalmadı ġāyet derecede meʾyūs ḥālde Mekkeġa (1) rücūʿ ḳıldı Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem her ne ḳadar Ḳureyş müşrikleri birle tinc turmaḳ ve muṣālaḥanı devām etmek ṭarafıda bolsa mu müşriklerniñg (2) mezkūr muʿāmeleleri ehl-i İslāmnıñg şerefiġa münāsıb bolmay belki İslām bahādırlarıġa istihzā naẓarı bile bu sebebdin düşmenlerġa (3) muḳābele biʾl-miṯl ḳılurġa ḳarar

birildi vāḳıʿada hem Ḥudeybiye Muʿāhedesidin keyin ehl-i İslāmnıñg ʿadedi köpeyip ḳuvveti ziyāde bolġan idi (4) müşrikler ehl-i İslāmġa nisbet bik zaʿīf bolġan vechidin ehl-i İslām bile mukāvemet ḳılmaḳları metşūr imes idi müşriklerniñg muʿāhede-(5)-ni bozġanı ḳan tökülmesdin Mekkeniñg feth bolışıġa Beytu'llahnı bütlerdin tāze ḳılıp tamām Cezīretü'l-ʿArabġa İslām nūrını saçmaḳġa (6) kette bir fırşat idi şunıñg üçün Resūlullah fırşatnı ġanīmet bilip Feth-i Mekke üçün ʿasker teyyār ḳılışġa şürūʿ ḳıldı Medīne (7) eṭrāfıdaki müselmān Şaḥrā Ārablarıġa ḥāżır bolmaḳġa fermān ḳıldı ʿaskerġa baradurġan yirni imkānı bar ḫalḳġa işhār ḳılmasġa fermān (8) ḳıldı çünki peyġamberimizniñg murādı Mekkeni ḳan tökmey feth ḳılış idi bunıñg üçün Mekke müşrikleriġa bu ḫabernıñg añglanmaslıḳı (9) maṭlūb idi Aşḥāb-ı Kirāmdın Ḥāṭıb bin Ebī Belteʿa nāmlık Bedir Muḥārebesiġa ḥāżır bolġan bir kişi Ḳureyş müşriklerini bir yaḫşi-(10)-lıḳ ḳılmaḳ niyeti bilen Resūlullahnıñg Mekkeni feth ḳılmaḳ üçün ḥāżır bolġanını tiz bir müddetde şevketlik ʿasker bile Mekkeġa sefer (11) ḳılmaḳnı işhār eylep mektūb yazıp bir ḫatun bile Mekkeġa yiberdi mezkūr ḫatun mektūbnıñg zāyiʿ bolışıdın iḥtiyād ḳılıp (12) ve hem müselmānlardın bir kişi tartıp alışdın ḳorḳup mezkūr ḫatunı saçınıñg astıġa yaşurup yürdi Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem (13) vaḥy vāsıṭası bilen vāḳıʿadın ḫaberdār boldı ʿAlī İbn-i Ebī Ṭālib bilen Zübeyr bin El-ʿAvvāmnı ḫatunnıñg arḳasıdın yiberdi bular (14) ḫatunnıñg arḳasıdın yetip teftīş ḳılġanıda mektūbı tapalmay imdi yalañġaç ḳılıp teftīş ḳılamiz dip tehdīd (15) ḳılġandın keyin ḫatun saçınıñg arasıdın mektūbnı alıp birdi Resūlullah ḫatunnı ḳıçḳırıp mektūb yazışınıñg sebebini (16) soradı

muñga Ḫāṭıb bin Ebī Belta Ey Resūlullah men maẕūrdurmen meniñg Ḳureyşniñg içide ḫatun balalarım bar özüm Ḳureyş (17) Ḳabīlesidin imes ularnı ḥimāye ḳıladurġan kişilerim yoḳ seniñg aṣḥābıñgnıñg Ḳureyşdin bolġan sebebdin ularnıñg (18) ḫatun bala-çaḳasını ḥimāye ḳıladurġan kişiler bar men Ḳureyşġa uşbu yaḫşılıḳnı iʿtibār ḳılıp ḫatun bala-çaḳalarımnı (19) ḥimāye ḳılsun dip mektūb yazdım dip cevāb biridi Ḫāṭıbnıñg sözi toġrı bolup maẕūr bolgan sebebdin Resūlullah (20) muʿāheze ḳılmadı der-vāḳiʿ Ḫāṭıbnıñg mektūbıda mücerred bir ḫaber birmekdin başḳa ehl-i İslāmnıñg şān ve şevketlerigа münāfi bir şey (21) yoḳdur mektūb uşbudur اما بعد یامعشر قریش فان رسول الله صلی الله علیه وسلم جاءکم بجیش کاللیل یسیر کالسیل فو الله لو جاءکم وحده لنصره الله لانجز وعده فانظروا لها نفسکم والسلام (22) tercemesi

Ḫüdāġa ḥamd aytḳandın keyin (23) Resūlullahġa derūd ibergendin keyin Ey müʿeşşir Ḳureyş pes taḥḳīḳ Peyġamber Ṣallallahu ʿAleyhi Ve Sellem baradur sizlerġa kiçeġa oḫşa (24) heybetlik ʿasker bilen kim meẕkūr ʿasker tizlikde ve vaḫşetlikde selġa oḫşa yürüydür pes ol Perverdigārü'l-Vahiyyet-Şiʿārġa (25) ḳasem ḳılamen ki eger Muḥammed ʿAleyhi's-Selām sizlerġe tenhā kilse Allahu Teʿālā ol ẕātġa nuṣret biredür ve Allahu Teʿālā ol Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem-(26)-ġa feṯḥ-i Mekke bile ḳılġan vaʿdesiġa vefā ḳıladur pes öz nefsiñgler üçün fikir ve naẕar ḳılıñglar meniñg selāmım sizlerġa bolsun (27) digen sözdür Ḥaẕret-i Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem on miñgdin ziyāderak mükemmel silāḥlıḳ ʿasker ḥāẕırlap Mekkeni feṯḥ ḳılmaḳ (28) üçün yolġa revān boldı medīnede öz ornıda Ebū Rehm bin Huṣayn El-Ġıfārīni nā'ib ḳıldı ʿaskerniñg

(161)Medīne çıḳmışı Ramażān-ı Şerīf-(1)-niñg üçünci küni idi ʿasker Ebvāġa yetkende Resūlullahnıñg ibn-i ʿammi Ebū Sufyān bin El-Ḥāriṣ birle İbn-i ʿAmmesi ʿAbdu'llah bin Ebī Ümeyye uçradılar bular (2) müşriklerniñg uluġlarıdın Mekkedeki vaḳtde Resūlullahġa köp azār cefā ḳılġanlar idi bular Resūlullahnıñg ḥużūrıġa kilip İslāmiyetni (3) ḳabūl ḳıldılar ötken ḫaṭālarıġa iʿtirāf ḳılıp iʿtiẕār maḳāmıda قالوا لقد اثركم الله علينا وان كنا لخاطئين didiler Resūlullah bularġa (4) ġāyet raḥmet ve şevḳat ḳılġandın muʿāheze ḳılmay ʿavf ḳılıp لا تثريب عليكم اليوم يغفر الله لكم وهو ارحم الراحمين dip cevāb birdi (5) ularnıñg köñgüllerini tincletdi ʿasker Cüfeġa yetkende ʿAbbās bin ʿAbdu'l-muṭṭalib ḫatunı birle hicret ḳılıp uçradı ʿAbbās ilgeridin īmān (6) kitürse mu bu vaḳtġıça hicret ḳılmay turp idi Resūlullah ve Ṣaḥābe-i Kirāmlar bu kişiniñg hieret ḳılıp kilgeniġa köp ḫursend (7) boldılar ʿAbbāsnıñg ḫatunını Medīneġa yiberip özini Mekkeġa alıp kitdiler ʿAsker Kedīdġa yetkende Aṣḥāb-ı Kirāmlarġa rūze aġır kilgen vechidin (8) Resūlullah iftār ḳılurġa emir ḳıldı bularġa muḳtedi bolur üçün hemmedin ilgeri özi iftār ḳıldı bu vaḳtlerde Mekke müşrikleri her ne (9) ḳadar İslām ʿaskeriniñg çıḳışıdın ḫaber tapmasalar mu līkin hemīşe ḫavf ve teşvīş içide idiler çünki şulḥnı yeñgi ḳılmaḳ üçün barġan (10) Ebū Sufyān bin Ḥarbġa Resūlullah açıḳ çehrelik ḳılmaġandın Muḥammed bizlerġa bir te'dīb ḳılmaḳ niyetide oḫşaydur dip gümān ḳılur (11) idiler şuniñg üçün Ebū Sufyān Mekkeniñg eṭrāfıġa çıḳıp uḳuşup yürer idi İslām ʿaskeri Merrü'ṭ-Ṭehrāneġa yetip istirāḥat-(12)-ġa tüşkende Resūlullah bularġa ot yandurmaḳġa emir ḳıldı bu sebebdin on miñg birdin ot yaḳılıp tütün eṭrāfnı

tuş-(13)-ḳarıp itdi şol vaḳtde İslām ᶜaskeriniñg ḫaberini anglamaḳ üçün Ebū Sufyān Ḥakīm bin Ḥarām ve Bedīl bin Varaḳā bilen Merrü'ṭ-Ṭahrān-(14)-ġa yaḳin kilgen idi ᶜArafa otıġa oḫşa ot yaḳılġanını körüp Resūlullahnıñg ᶜasker ikenligini gümān ḳıldılar ᶜasker Merrü'ṭ-Ṭahrānda istirāḥat (15) ḳılġan eṣnāda birini körüp Mekkeniñg her ḥālde İslām ᶜaskeri ṭarafıdın feṯḥ ḳılınmaḳını (16) bu ḳadar şevket ve ḳuvvetlik ᶜasker bile ehl-i Mekkeniñg muḳāvemet ḳılmaḳları bī-ḫūde ḳan tökmek bī-maᶜnā özlerinin helāk ḳılmaḳdın başḳa (17) niyetçe birmeslikini eger Mekkeġa kirip ceng esbābını istiᶜmāl ḳılmasdın ilgeri ārī itāᶜat itseler ularnıñg māl ve cānları ḳutulup (18) ḳalışını sözlemek ve ularġa ḳarındaşça naṣīḥat ḳılmaḳ üçün Resūlullahnıñg ḳaçarını minip Mekke ṭarafġa mañgdı ᶜAbbās ḳarañgġu Mekke ṭarafġa (19) kitse yatġanra Ebū Sufyān ve hemrāhları Ḥakīm ve Bedīllerni avāzlarıdın tonup bularġa yaḳin barıp vāḳıᶜanı beyān eyledi Resūlullahġa (20) ᶜarż-ı iṭāᶜat ḳılurġa köp teşvīş ḳıldı muḳāvemet ḳılıp hiç bir fā'ide ḥāṣıl bolmaslıḳını sözledi bular çāre nāçār (21) ᶜAbbāsnıñg teklīfini ḳabūl ḳıldılar Bedīl bile Ḥakīm Mekkeġa ḳaytıp kitdi Ebū Sufyān bolsa ᶜAbbāsnıñg ḳaçarıġa mingeşip Resūlullah-(22)-nıñg ḥużūrıġa bardı Ebū Sufyān Resūlullahnıñg ḳaşıġa barġunça ᶜAbbās bir ḳaçarda bölgan sebebdin her otdın ötkende (23) Resūlullahnıñg ḳaçarıda ᶜammi kilip yatadur digendin başḳa söz aytmas idiler arḳasıdaki kişilerniñg kim ikenligini teftīş (24) ḳılmas idiler ᶜÖmer bin El-Ḫaṭṭābnıñg yanıdın ötkende Ebū Sufyānnı tanur Allahnıñg düşmeni Ebū Sufyān sen El-Ḥamdü'lillah biziñg ḳolimizġa (25) tüşdiñg didi soñgra bulardın ilgeri Resūlullah ḥużūriġa barmaḳ üçün tiz yügüzdi ᶜAbbās hem ᶜÖmer ilgeri barıp Resūlullah-

(26)-ġa Ebū Sufyān bāreside söz ḳılmasun dip ḳaçarnı çapıp ᶜÖmer - din ilgeri Resūlullah Ḥużūr-ı Pür-ḥubūrlarıġa yitdi Ebū Sufyānnı (27) özining ḥimāyeside ikenini sözledi şubu esnāda Ḥażret-i ᶜÖmer hem kilip Ebū Sufyānnı öltürtmek bāreside Resūlullahġa (28) söz ḳılsa mu Resūlullah öltürtmedi Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve
162) Sellem ᶜAbbāsġa Ebū Sufyānnı öz yanıda ḳondurup irtesi özining (1) ḥużūrıġa alıp kilmekġa buyuradı Resūlullahnıng emri boyunça ᶜAbbās Ebū Sufyānı yanıda ḳondurup irte künde Resūlullah ḥużūrıġa (2) alıp bardı Resūlullah bunı körüp Ey Ebū Sufyān sanga Allahu Teᶜālādın başḳa maᶜbūdnıng yoḳlaġı bilürġa vaḳt kilmedi mu (3) didi Ebū Sufyān ata anam sanga fedā bolsun eger Allahdın başḳa ilah bolsa idi bu vaḳtġıça biraz fā'idesi ve nuṣreti kilür (4) idi didi andın keyin Resūlullah sanga mening Allahu Teᶜālānıng Resūl ikenimni bilürġa vaḳt kilmedi mu didi munga ḳarşı (5) Ebū Sufyān ammā ol bārede könglümde taḫi azraḳ şekk bar didi andın keyin azraḳ vaḳt ötmesdin ḳabūl-i İslām bile müşerref (6) boldı Merrü'ṭ-Ṭahrānda bir ḳadar istirāḥat ḳılıp Resūlullah ᶜaskerni ḳozġalurġa fermān ḳıldı ᶜaskerni muntaẓam revşde şafladı (7) her ḳabīleġa maḥṣūṣ ᶜalem tutturdı ᶜAbbās bin ᶜAbdu'l-muṭṭalibġa ᶜasker ötedurġan tar bir cayġa Ebū Sufyānnı alıp barıp ᶜaskerni (8) körsetürga emir ḳıldı ᶜasker bolsa ġāyet derecede şevketlik ve tantanalik ḥālde Ebū Sufyānnıng aldıdın ötdi ᶜAbbās (9) Ebū Sufyānġa her bir cemāᶜatni ḳaysı ḳabīledin ikenini beyān ḳılur idi hemme āḫir cemāᶜat fevḳalᶜāde mükemmel ve müsellaḥ cemāᶜat muḥācir-(10)-ler bile enṣār cemāᶜatleri idi enṣārnıng ᶜalemi Saᶜd bin ᶜUbādening ḳolıda muḥācidlerning ᶜalemi Zübeyr bin El-ᶜAvvāmnıng ḳolıda (11) idi Ḥażret-i Peyġamberimiz özi uşbu ...

āḫirdeki muḥācirler cemāʿatide idi Ebū Sufyānġa ġāyet mertebede heybetlik görüngen (12) ve añġa dehşet birgen cemāʿat enṣār ve muḥācirler cemāʿati idi bular ġāyet mükemmel sūretde müsellaḥ idi ḥattā ki timür kiyimlerdin közleṙidin (13) başḳa aʿżāları körünmes idi enṣārlar Ebū Sufyānnıñġ yanıdın ötken vaḳtde Saʿd binʿUbāde bu kün ceng künidür (14) bu kün Kaʿbe istiḥlāl ḳılanadurġan kündür didi Ebū Sufyān muḥācirlerniñġ cemāʿati ötkende Resūlullahġa Saʿdniñġ sözini didi (15)Ḥażret-i Faḫrü'l-Enām ʿAleyhi'ṣ-Ṣalāt ve's-Selām yoḳ bu kün Kaʿbe taʿżīm ḳılanadurġan kündür didi Resūlullah Saʿdnıñġ uşbu (16) sözi üçünʿalemni alıp oġlı Ḳays bin Saʿdġa birgeni mervīdür Ebū Sufyān İslām ʿaskerleriniñġ şān ve şevketlerini (17) körüp tiz Mekke-i Münevvereġa ḳaytıp Ḳureyşni Resūlullahġa ʿarż-ı iṭāʿat ḳılurġa delālet ḳıldı İslām ʿaskerleri bilen muḳāvemet ḳılmaḳnıñġ fā'idesi yoḳlıġını belki bī-hūde ḫūn tökmekġa sebeb bolışını bildürdi uşbu vaḳtde Ebū Sufyānnıñġ ḫatunı Hind binti ʿUtbeniñġ ḳızınıñġ saḳalıġa asılıp Ey Ḳureyş uşbu ḥāyin aḫmaḳ nādān ḳarını dünyā ḥayāt ḳoymay öltürüp (20) itiñgler digeni rivāyet ḳılanadur

(21) İSLĀM ʿASKERİNİÑG MEKKEĠA KİRGENİNİÑG BEYĀNI

(22)ʿAsker Mekke-i Mükerremeġa bir neçe ṭarafdın kirseler mu köprakʿasker Resūlullah bilen Mekkeniñġ üstü ṭarafıdın Ḫālid bin El-Velīdniñġ (23) ḥükm-i taḫtıdın astın ṭarafdın dāḫil boldılar Allah Zü'l-Celālniñġ keskin ḳılıcı Ḫālid bin El-Velīdiñġ ʿaskeri müşrikler ile andik muḥārebe ḳılıp muḥārebede (24) müşriklerdin 13 kişi ehl-i İslāmdın iki kişi maḳtūl boldı Ḥażret-i Faḫrü'l-Enām ʿAleyhi'ṣ-Ṣalāt ve's-Selām aṣlā (25) muḳāvemet ḳılmay Mekkeġa dāḫil olup

Hücūn digen cayda özigə çadır tikdürüp ᶜalemini uşbu yirde tikdirip ḳoydılar Beytu'llahgə(26) yaki Ebū Sufyānnıng üyigə yaki her kişi özining üyigə kirip alsa ol kişilergə amān birmeklerini iᶜlān ḳıldı bu sebebdin (27) muḳāvemetdin ᶜāciz ḳalgan müşrikler özining üylerigə yā Ebū Sufyānnıng üyigə Mescidü'l-Ḥarāmgə kirip aldılar İslām ᶜaskeri (28) fütūḥ-ı maẓharınıng Mekkegə kirmekleri 8nci yılı Māh-ı Şerīf-i Ramażānnıng yigirme küni Cumᶜa künide idi

.63)(1) KAᶜBE-İ MUᶜAẒẒAMANI BÜTLERDİN PĀKİZE ḲILMAḲLARINIÑG BEYĀNI

(2) Ḥażret-i Faḫrü'l-Enām çadırıda biraz istirāḥat ḳılgandın keyin muḥācir ve enṣārlar bile barıp bütlerini ṭavāf (3) ḳıldı Ḥacer-i Esvedni ḳolıdaki ᶜa ṣāsı bile istilām ḳıldı ṭavāfnı tivegə atlanıp ḳıldı soñgra Ḥażret-i Bilāl bilen Beytu'llah-(4)-gə kirdiler Beytu'llahdaki büt ve sūretlerini çıḳardı bu sūretler içide ḳollarıda izlām bolgan ḥālde İbrāhīm ve İsmāᶜil (5) ᶜAleyhi's-Selāmlarnıng sūretleri hem bar idi Beytu'llahda uşbu vaḳtde 360 büt bar idi dip rivāyet ḳılurlar (6) Beytu'llahnıng içi sūretlerdin pāḳize ḳılınġandın keyin Ḥażretü'l-Enām Cenāb-ı Ḥaḳḳ-ı Sübḥāne ve Teᶜālāgə bu niᶜmetning şükrini (7) edā ḳılmaḳ üçün şükür nūrıdın namāz oḳudı Beytu'llahnıng içide turup tekbīrler aytdı

(8) MEKKE ḤALĀYIḲLARINI ᶜUMŪMEN ᶜAVF ḲILGANLARINIÑG BEYĀNI

(9) Ḥażret-i Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem Beytu'llahdın çıḳışgə intizār çekip ḥalāyıḳlar işikning yanıgə cemᶜ bolup turdılar (10) Resūlullahnıng özigə ve hem Aṣḥāb-ı Kirāmlarġə haddin bīrūn veᶜadeddin füzūn ẓulm ve sitem tikürgen Mekke ehligə ne ṭarīḳa muᶜāmele (11) ḳıladur her kim öz iᶜtiḳādıça bir nevᶜī gümān ḳılur idiler Cenāb-ı Sübḥāne mā-aᶜẓam-şānnıng ve hem ol Ẕātü'l-

Vahiyyet-ġebātnıñg (12) Reśūliniñg rıżālıḳı üçün māl ve mülklerini taşlap ʿazīz vaṭanlarıdın ayrılıp muhācirler birle Reśūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemġa ve Aṣḥāb-ı (13) Kirāmlarġa yardım ḳılġan enṣār Mekkeniñg feṭḥ ḳılınıp büt ve śūretlerdin pākīze bolġanıġa Allahu Teʿālā bularġa ḳılġan vaʿdesi (14) ornıġa kilgeniġa ne ṭarīḳa şükür ḳılurnı bilmey tamām vücūdları şādlıḳdın irip turġan bir zamānda Allahu Teʿālānıñg Reśūliġa (15) ve ol Cenāb-ı Saʿādet-mābġa tābiʿ bolġan kişilerġa envāʿ-i cefālarnı ḳılġan ehl-i Mekke ḳılġan cināyetleriniñg netīcesi nime boluşıġa (16) bilmey ġāyet derecede ḫavf ve teşvīş ḳılġanıdın tamām eʿżāları titrip turġan idi eger Reśūlullahnıñg yanıda Ebū Sufyān (17) bolsa Aṣḥāb-ı Kirāmlarnıñg ornıda Mekke müşrikleri bolsa hiç bir kişini ḳoymay çafar idi līkin şevḳat ve merḥametde fikir ḳılınġan (18) mertebedin füzūn ve meḳārim aḫlāḳda ṭaṣavvur ḳılınġan derecedin bīrūn Ḥażret-i Faḫrü'l-Enām ʿAleyhi'ṣ-Ṣalāt ve's-Selām ve ehl-i Mekkeġa muḳābil bi'l-miṣl (19) ḳılmadı belki bularġa dostnıñg dostġa ḳıladurġan muʿāmelesidin hem yaḫşi muʿāmele ḳılındı bularnıñg hemmesini ʿavf ḳıldı (20) Beytu'llahdın çıḳḳan heman barıñglar hemmeñgizlerni āzād ḳıldım dip merḥāmet ḳıldı ḫavf ve teşvīşdin tamām aʿżāları titrip (21) turġan Mekke ehli bu merḥāmetni körüp ḫursendlikdin nime iş ḳılışını bilmey ḳaldılar ḥāl u ḳāl lisānı bile Reśūlullahġa teşekkür (22) ḳıldılar

REŚŪLULLAHNIÑG ḲUREYŞ ḤALḲIĠA VAʿẒ AYTḲANINIÑG BEYĀNI

(23) Mundın keyin Reśūlullah ḫalḳġa bir vaʿẓ sözlep köp aḥḳamlarını beyān ḳıldı mezkūr ḫuṭbe içide uşbu mażmūnlar bardur Ey (24) Ḳureyş Allah ʿAzze ve Celle Sizlerdin cāhiliyyet kibir ve ġurūrını

yoḳ ḳıldı ata baba bile iftihār ḳılmaḳnı yoḳ ḳıldı sizler hemmeñgizler ādem balaları ādem (25) balaları ādem tófraḳdın peydā ḳılındı bu sebebdin sizler birbiriñgiz bile berāberdür sizler eger biriñgizniñg yine biriñgiz artuḳlukı bolsa ᶜamel ve (26) taḳvā bilendür andın keyin uşbu Āyet-i Kerīmeni oḳudı يا ايها الناس انا خلقنكم من ذكر و انثى (27) و جعلنكم شعوبا و قبائل لتعارفوا ان اكرمكم عند الله اتقكم ان الله عليم خبير

Sūre-i Ḥucurāt on ikinci āyet uşbu vaḳtde (28) ᶜAlī İbn-i Ebī Ṭālib Ḥażret-i Faḫrü'l-Enām ᶜAleyhi'ṣ-Ṣalāt ve's-Selāmdın Beytu'llah aç-
(164) ḳusını ṭaleb ḳıldı Resūlullah ḳabūl ḳılmadı ᶜOsmān bin (1) Ebī Ṭalḥa ḳıçḳırıp Beytu'llahnıñg açḳusını birdi şubu küngıçalik mücābet ḥıdmetini ᶜAbdu'd-Dār balalarıda idi mundın keyin hem (2) meẕkūr ḥıdmet ularda ḳaldı sikāyet ḥıdmeti bolsa Benī Hāşimde idi Ḥażret-i ᶜAlī bu iki şerefniñg her ikilesini özleride (3) ḳılġusı kilip açḳuçnı Resūlullahdın ṭaleb ḳılġan idi

(4) EHL-İ MEKKENİÑG BĪᶜATINIÑG BEYĀNI

(5) Bundın keyin ehl-i Mekke Resūlullahnıñg ḥużūrıġa kilip birdin birdin bīᶜat ḳılıp İslāmiyetni ḳabūl ḳılmaḳġa şürūᶜ (6) ḳıldılar Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳniñg atası Ebū Ḳaḥāfe birle Ebū Sufyānnıñg oġlı Muᶜāviye uşbu vaḳtde İslāmġa dāḫil boldılar Ḥażret-i (7) Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳ ḳarılıḳ men saç ve saḳallar akarġan ve zaᶜīf bolup meşaḳḳat bilen mañgadurġan atasını Peyġamberimizniñg (8) Ḥużūr-ı Pür-Sürūrlarıġa alıp kilgende merḥameti ve şevḳati ḳozġulup Ey Ebū Bekir ḳarını cerḥġa salıpsen biz özimiz barur idük (9) digeni rivāyet ḳılanadur bīᶜat üçün kilgen bir kişiniñg ḫavfdın titrip ġāyet muẓṭarip bolġanını körüp (10) Resūlullah añga ḳorḳma men

pādişāh imesmen ḳurutup ḳaḳ ḳılġan göştni yidurġan bir Ḳureyş ḫatunınıñg oġlı-(11)-men dip mezkūr kişini ḫāṭır cemᶜ ḳılġanı rivāyet ḳılanadur

(12) ḪATUNLARNIÑG BĪᶜATINIÑG BEYĀNI

(13) İr ḫalḳlar bīᶜatdın fāzᶜ bolġandın keyin ḫatunlar bīᶜatġa şürūᶜ ḳıldılar bular Allahu Teᶜālāġa hiç bir nerseni şerīk ḳılmasġa (14) zinā ḳılmasġa uġurluḳ ḳılmasġa balalarını öltürmesge iftirā bühtān ḳılmasġa bīᶜat birdiler mezkūr ḫatunlarnıñg içide (15) Ümmü Hāni binti Ebī Ṭālib meşhūr Hind binti ᶜUtbeᶜİkrimeniñg ḫatunı Ümmü Ḥakīm binti El-Ḥāriṣ Ṣafvān binᶜUmeyyeniñg ḫatunı Hālid-(16)-niñg hemşīresi Fāḫiteᶜ Amr bin El-ᶜĀṣnıñg ḫatunı Rabṭa binti El-Haccāc bar idiler feṯḥ-i Mekke küniniñg irtesi Ḥażret-i Faḫrü'l-(17)-Enām ᶜAleyhi's-Ṣalāt ve's-Selām uşbu maẓmūnda ḫuṭbe oḳuġanı mervīdür Ey cemāᶜat Allahu Teᶜālā Mekke-i Mükerremeni āsmān ve zemīnni peydā (18) ḳılġandın tartıp ḥarām ḳıldı ol Mekkeniñg ḥürmeti Allahu Teᶜālāġa ve āḫiret küniġa īmān (19) aytḳan kişiġa ol Mekkede ḳan tökmek ve andaki yıġaçlarnı kesmek helāl imesdür meniñg ol Mekke istihlāl ḳılışım Allah Zü'l-Celāl-(20)-niñg ruḫṣatı bilendür manġa ḳarap hiç kişi anı istihlāl ḳılmasun mañga hem ol ruḫṣat bik az vaḳt boldı yine evvelki ḥürmetiġa (21) yandı bu vaᶜẓnı añglaġan kişiler añglamaġan kişilerġa tebliġ ḳılsun Mekke-i Mükerremeni feṯḥ ḳılġandın keyin Resūlullahnıñg (22) Ümmü Hāniniñg üyiġa kirip sekiz rekᶜat namāz oḳuġanları mervīdür uşbu namāznı Allah Zü'l-Celālniñg niᶜmet ᵓaẓmisiġa şükür (23) ḳılıp oḳuġandur ki feṯḥ ḳılınmaḳ birle şirk ve seniyyet yoḳ ḳılındı Beytu'llahnıñg içide ve eṭrāfıda bolġan bütler ve (24) sūretler buzuldı Mekke ehliniñg Lāt

ʿUzza Hübel kibi kette bütleri çaḳılıp vīrān ḳılındı ʿibādet yalġuz (25) Allah Zü'l-Celālġa boldı tamām Mekke eṭrāfları Allahu Ekber Allahu Ekber ṣadāları birle toldı Beytu'llah üstide Ezān-ı Muḥammedī oḳul-(26)-dı Ḥudeybiye Muʿāhedesside nāzil bolġan feṯḥ beşāreti vuḳūʿġa kildi

(27) Āyet-i Kerīmesiniñ müṣdāḳı ẓuhūr ḳıldı

165)(1) ʿAVFDIN MÜSTESNĪ KİŞİLERNİÑG BEYĀNI

(2) Ḥażret-i Faḫrü'l-Enām ʿAleyhi'ṣ-Ṣalāt ve's-Selām Mekke ehlini ʿavf ḳılġan vaḳtde cefāları kette günāhları zor bolġan (3) baʿżılarını istisnā ḳılġan idi bularnıñ baʿżılarnını öltürüldi (4) ve baʿżılarını yine keyinġa ḳılındı 1nci ʿİkrime bin Ebī Cehil bu kişi atasıġa oḫşa Resūlullahġa ġāyet derecede ẓālim ve sitem (5) ḳılur idi Mekke feṯḥ ḳılınġanda öltürülmekdin ḳorḳup Yemen ṭarafġa ḳaçġan idi andın keyin ḫatunı bunıñ üçün (6) Ḥażret-i Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemdin amān alıp irinıñ arḳasıdın barıp alıp kildi ʿİkrime kilgendin keyin (7) Resūlullah ḥużūrıġa kirip İslām kiltürdi meẕkūr ʿİkrime İslām fütūḥātlarıda kette şān ve şevket kesb ḳılġan zor (8) bahādırlardındur 2nci Ṣafvān bin Umeyye bu hem ʿİkrime kibi Resūlullahġa köp ezā ve cefā ḳılġan düşmenlerdin idi ehl-i İslām (9) ṭarafıdın Mekke feṯḥ ḳılınġanda Ciddeġa ḳaçġan idi ʿUmeyr bin Vehb El-Cemʿī bunıñ üçün Resūlullahdın amān alıp (10) arḳasıdın barıp alıp kildi Ṣafvān Resūlullah ḥużūrıġa kilip derḥāl İslāmiyetni ḳabūl ḳılmay Re-(11)-sūlullahdın iki ay mühlet soradı Resūlullah añġa iki ay imes 3 ay mühlet biremen didi Ṣafvān Tā īf Ġazve-(12)-sidin keyin İslāmiyet şerefi ile müşerref boldı 3nci ʿAbdu'llah bin Saʿd Ebī Serḥ bu kişi evvelde müselmān

bolup (13) Resūlullahnıñg vaḥyni yazadurġan kātiblerdin idi keyin mürettid bolup Mekkeġa ḳaytıp kilgen Mekkede Resūlullah-(14)-nıñg ḥaḳḳıda köp iftirālarnı ḳılġan idi Mekke müşrikleriġa sizlerniñg dīniñgler Muḥammedniñg dīnidin yaḫşidür dīniñg-(15)-lerdin hergiz ayrılmañglar digen idi Mekke feṯḥ ḳılınġanda rıżā ʿabir tuḳanı ʿOs-mān bin ʿAffānġa kilip köp iltićā ḳıldı (16) ʿOsmān Mekkede tınclıḳ bolġuça munı yuşurup turup tınclıḳ bolġandın keyin Resūlullahnıñg ḥużūrıġa alıp kilip (17) muñga amān soradı Resūlullah muñga amān birmekni ḳabūl ḳılmaslıḳ ṭaraſıdın tutsa mu līkin ʿOsmān köp iltićā ḳılġan vechidin (18) amān birdi ʿAbdu'llah hem İslāmiyet şerefi ile müşerref boldı törtinci ʿAbdu'llah bin Ḫaṭal 5nci 6ncı meẓkūr ʿAbdu'l-lah bin Ḫaṭal-(19)-nıñg 2 dīdeki idi bu ʿAbd bin Ḫaṭal evvelde mü-selmān bolsa mu keyin mürettid bolup Mekke-i Mükerremeġa yanġan idi bunıñg Resūlullah-(20)-nı hemīşe hicv ḳılıp şiʿr oḳuydurġan ḳuşaḳ ḳuşup beyt aytadurġan 2 dīdeki bar idi meẓkūr cāriyelerniñg biri (21) Mekke feṯḥ ḳılınġan küni ʿAbd bin Ḫaṭal bilen öltürüldi 2ncisi feṯḥ küni ḳaçıp turup andın keyin Resūlullah (22) ḥużūrıġa kilip İslāmiyet bile müşerref boldı 7nci El-Ḥuveyriṯ bin Naḳīd bu kişi Ḥażret-i Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem-(23)-niñg kette düşmenleridin idi Ḥażret-i Faḫr-i Kā'ināt ʿAleyhi Efżalü'ṣ-Ṣalavātnı hicv ḳılıp ve hem ol Ẕātnıñg ḥaḳḳıda nevʿ nevʿ (24) if-tirālarnı ḳılur idi feṯḥ küni Ḥażret-i ʿAlī öltürdi 8nci Maḳbes bin Ṣabābe Medīnede bir enṣārīni öltürüp mürettid (25) bolup Mek-keġa ḳaçıp kilgen bu hem öltürüldi 9ncı ʿAbdu'llah bin El-Zebʿarī bu hem Resūlullahġa köp cebr ve cefā ḳılġanlar-(26)-dın idi ol Ẕāt-Cemīlü'ṣ-ṣıfātnı her vaḳtde hicv ḳılur idi feṯḥ künide ḳaçıp

turup andın keyin Resūlullah-(27)-ġa kilip şiʿr bilen iʿtiẕār ḳıldı iʿtiẕārı ḳabūl ḳılınıp ʿavf ḳılındı 10ncı Vaḥşi bu Vaḥşi bolsa Ḥamza bin (28) ʿAbdu'l-Muṭṭalibni şehīd ḳılġan idi fetḥ küni Tāīf-ġa ḳaçdı andın keyin Tāīf ehli bile Resūlullah ḥuẓūrıġa kilip İslām .66)(1) iẓhār ḳıldı bunıñg günāhı ġāyet kette bolsa mu Resūlullah munı ʿavf ḳıldı līkin Resūlullah Ḥamzanıñg ḳātili bolġan (2) sebebdin mañga körünme dip şarṭ ḳıldı 11nci Hind binti ʿUtbe bu ḫatun Resū-lullahġa ġāyet mertebede düşmen idi ol Faḫrü'l-Enām (3) ʿAleyhi's-ṣalāt ve's-Selām ḥaddin ziyāde ezā ve cefālarnı ḳılur idi meẕkūr Hind Uḥud Muḥārebeside Ḥamza Raḍıyallahu ʿAnhnıñg yüre-(4)-kini ya-rıp alıp yanġan idi Mekke fetḥ ḳılınġanda Ḳureyş ḫatunları bilen Resūlullahġa kilip İslāmiyetni ḳabūl (5) ḳılıp Resūlullahdın ʿavf ṭaleb ḳıldı Ḥażret-i Peyġamberimiz ʿavf ḳıldı İslāmġa dāḫil bolġan-dın keyin hem İslāmġa köp ḫızmet (6) ḳılġanı mervīdür bu Hind bol-sa cāhiliye ḫatunlarınıñg ġāyet meşhūrlarıdın ʿibretlik ḥamiyyetlik yüreklik ʿafīfe bir ḫatun idi (7) 12nci Sāre bu ḫatun ʿAmr bin ʿAbdu'l-Muṭṭalibniñg cāriyesi idi Resūlullahnı hicv ḳılıp ḳuşaḳ ḳusar idi bu ḫatun (8) evvelde İslāmġa dāḫil bolsa mu mürettid bolup yeñgi-din Mekkeġa ḳaytġa idi fetḥ küni ʿAlī İbn-i Ebī Ṭālibniñg ḳılıcı-nıñg taḫtıda (9) kaldı

(10) ʿUZZA VE SÜVĀĠ VE MENATLARNI ÇAḲMAḲNIÑG BEYĀNI

(11) Ḥażret-i Faḫr-i Kā'ināt ʿAleyhi Efżalü's-Ṣalavāt Mekke-i Müker-remede kemāl şān ve şeref bile 19 kün turdı bu esnāda namāznı ḳaṣr (12) ḳılıp oḳur idi Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem Mek-keġa dāḫil bolup 5nci küni Ḫālid bin El-Velīdni emīr ḳılıp 30 peh-livān bile (13) yiberip ʿUzza digen bütni çaḳdurdı meẕkūr ʿUzza bolsa

Nahle digen mekānda bir ʿimāretniñg içigе alınğan yığaçdın ʿibāret (14) idi Ḳureyş ve Benī Kinānaniñg mābūdı idi ʿAmr bin El-ʿĀṣnı Süvāğnı çaḳmaḳ üçün iberdi ʿAmr bin El-ʿĀṣ bütniñg (15) ḳaşığa barğanda Ṣanemniñg ḥādimi ʿAmr bin El-ʿĀṣğa bu yirde nime ḳılamen ʿAmr Resūlullah meni Süvāğnı yıḳıtmak üçün (16) iberdi şunıñg üçün kildim didi ḥādim andağ söz ḳılma bu işni ḳılalmasmen didi ʿAmr añga ḥāli nem şol bāṭıl (17) iʿtiḳāddamusen körmeydurğan işitmeydurğan bir cemād ikenini bilmesmu did hemrāhları bile barıp yıḳıtıp (18) çaḳıp tamām ḳıldı ḥādim turup ḳaldı andın keyin meẕkūr ḥādim İslām ile müşerref boldı meẕkūr Süvāğ Hüzeyl Ḳabīlesi-(19)-niñg maʿbūdı idi Menbaʿğa yaḳin idi Menatnı çaḳmaḳ üçün 20 pehlivān birle Saʿd bin Zeyd El-Eşheli yiberdi (20) bular çaḳıp buzup ḳaytdılar Menat Baḥr-i Aḥmer sāḥilide Ḳadīd ismideki yirde Müşellel nāmlıḳ tağda idi Evs ve (21) Ḫazrec Ḳabīlelerініñg maʿbūdı idi ammā Lāt bolsa Ṭā'īfde Benī Ṣaḳīfniñg maʿbūdı idi mürebbiʿ bir taşdınʿibāret (22) bolup bir binānıñg içide idi Ṭā'if meẕkūr bütlerni çaḳmaḳğa kişi yibergen vaḳtde feṭḥ ḳılınmağan vechidin (23) Lātnı çaḳmaḳ üçün kişi yiberilmedi bi üç büt yaʿnī Lāt Menat ʿUzza egerçi her biri bir ḳabīleğa maḫṣūṣ bolsa (24) mu līkin tamām ʿArablar tarağıdın taʿẓīm ḳılınıp ularnı Allahu Teʿālānıñg ḳızları dip iʿtiḳād ḳılurlar idi Ḳurān-ı Kerīm bular-(25)-nı red ḳılıp افرايتم اللات والعزى ومناة الثالثة الاخرى الكم الذكر وله الانثى تلك اذا قسمة ضيزى (26) didi ʿUzza bu üç bütniñg içide kettesi dip iʿtiḳād ḳılurlar idi bunı Ḳureyş (27) ʿArabları köprak taʿẓīm ḳılurlar idi ʿUzzanıñg aldıda hemīşe ḳurbānlıḳlar buğuzlanur idi Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem (28) Mekke-i Mükerremedin kitkenleride ʿAttāb bin

Üseydni vālī ḳılıp ḳoyup kitdi bu z̲āt-ı ḳanā^{c}at-g̲imātġa her bir
167)künlikġa hem (1) ta^{c}yīn ḳılındı ^{c}Attāb mez̲kūr vaẓīfeniñg köplikini
beyān ḳılıp لا اشبع الله بطنا جاع على وجهه كل يوم digeni mervīdür
(2) maẓmūnı her bir künde bir dirhemġa toymay aç ḳalġan ḳusaḳnı
Allahu Te^{c}ālā toyġazmasun digen sözdür bu vaḳtġa kilgünçe (3) hic-
ret meşrū^{c} bolup tola köp āyetler hicret bāreside ehl-i İslāmnı
hicretġa teşvīḳ ḳılıp hicret ḳılġan kişiġa (4) kette ecr ve s̲evāb-
larnıñg barlıġı açuḳ ma^{c}lūmdur çünki tamām ehl-i İslāmnı bir noḳta-
ġa cem^{c} ḳılmaḳ idi Mekke-i Mükerreme (5) feṯḥ ḳılınmaḳ birle muñga
iḥtiyāc ḳalmadı binā en^{c}aleyh hicretniñg meşrū^{c}iyeti tamām boldı
(6) H̲ĀLİD BİN EL-VELİDNİÑG SERİYESİNİÑG BEYĀNI
(7) Resūlullah Mekke-i Mükerremedeki vaḳtde de Benī H̲uz̲eyme ^{c}Arab-
larını İslāmġa da^{c}vet ḳılmaḳ üçün H̲ālid bin El-Velīdni emīr (8)
ḳılıp (350) kişidin ^{c}ibāret bir ^{c}asker yiberdi ^{c}askerdeki kişilerniñg
köpraḳı muḥācir ve enṣārlar idi bir az Medīnedin (9) kilgen Ṣaḥrā
^{c}Arabları bar idi H̲ālid bin El-Velīd bularnı faḳaṯ İslāmġa da^{c}vet
ḳılmaḳ üçün yiberilgen idi ceng ḳılmaḳġa me'mūr (10) imes idi
mez̲kūr ḳabīle cāhiliyet zamānıda şūḥ Yāvā ^{c}Arablarıdın bolup ^{c}Abdu'r-
raḥman bin ^{c}Avfniñg atasını H̲ālid (11) bin El-Velīdniñg ^{c}ammeni ve
anıñg birāderini ve mez̲kūr ^{c}askerde bolġan Beni Süleym Ḳabīlesidin
bir neçe kişini öltürgen idiler (12) şol sebebdin bular H̲ālidniñg
^{c}askeridin ḫaber tapıp bizni öltürgen kiledür dip gümān ḳılıp ceng
esbāblarını (13) teyyār ḳılıp ḥāżır bolġan idiler bular H̲ālidġa
özleriniñg İslāmnı ḳabūl ḳılıp aḥḳam-i İslāmnı cārī ḳılmaḳda (14)
ikenini āşikārā ḳılsalar mu ularnıñg ceng üçün ḥāżırlanġandik mü-
sellaḥ ḥāżırlatġanını körüp H̲ālid şüpheġa tüşdi esbāb-(15)-larını

taşlatıp ularnıñg hemmelerini esīr alıp ᶜaskerġa ḳışmet ḳılıp birdi irtesi Ḫālid ᶜaskerġa esīrlerni öltürmekġa emr ḳıldı (16) Benī Seleme ᶜArablarıdın başḳaları öltürmey belki esīrlerni āzād ḳıldılar Ḫālidniñg meẕkūr muᶜāmelesiġa ṣaḥābelerniñg ketteleridin (17) baᶜżıları köp melāl bolup te'essüf ḳıldı ᶜasker Mekkeġa yanġanda Resūlullah Ḫālidniñg meẕkūr muᶜāmelesi üçün tevbīḫ ḳılıp (18) andın keyin ᶜAlī İbn-i Ebī Ṭālibni iberip maḳṭūl bolġanlarnıñg diyetini birdi

(19) ḤUNEYN CENGİNİÑG BEYĀNI

(20) Ḥażret-i Faḫrü'l-Enām ᶜAleyhi'ṣ-Ṣalāt ve's-Selām ṭarafıdın Mekke feṯḥ ḳılınıp şirk ve küfrniñg yoḳalġanını Ḳureyş müşrikleri ve Mekke eṭrāfıda-(21)-ki ᶜArablarnıñg Resūlullahġa iṭāᶜat ḳılġanını Hevāzin ve Ṯaḳīf ᶜArabları işitip bular tiz müddetde İslām-(22)-nıñg ᶜasker-i ẓafer-maẓharınıñg kilip muḥārebe ḳılmaḳını gümān ḳılıp ketteleri bir cayġa cemᵉ bolup bu ḫuṣūṣda meşveret ve (23) maṣlaḥatġa şürūᶜ ḳıldılar Hevāzin ve Ṯaḳīf ᶜArabları ᶜArablarınıñg ġāyet küçluḳ ḳuvvetlik ḳabīleleri idi bular özleri-(24)-niñg küçleriġa işenip Resūlullah bile muḥārebe ḳılmaḳġa İslām ᶜaskeri hücūm ḳılışdın ilgeri ularġa muḳābil çıḳıp hücūm (25) ḳılışġa bir ḳarar boldılar ḫāhi Hevāzin ḫāhi Ṯaḳīf ᶜArablarını ve ḫāhi başḳa İslāmġa düşmen ᶜArablarnı ehl-i İslām żararıġa (26) taḥrīż ḳılıp ḳuvvetlik ve şevketlik bir ᶜasker teyyār ḳıldılar meẕkūr ḳabīleler içide Resūlullahnı emitken rıżāen (27) anasınıñg ḳabīlesi Benī saᵉd hem bar idi ᶜaskerġa emīr bolmaḳġa Mālik bin ᶜAvf En-Nasārīni taᶜyīn ḳılındı meẕkūr Mālik her çend (28) şecāᶜatde ve ceng işleriġa ustalıḳda meşhūr bolsa mu yaş bolġan sebebdin tecrübesi kāmil imes

168)idi Mālik (1)ᶜaskerniñg meydān-ı ḥarbde ḳaçmaslikke sebeb boladur dip ᶜaskerġa özleri bilen ḫatun ve balaları alıp çıḳmaḳġa (2) fermān ḳıldı müşrikᶜaskeriniñg içideᶜaḳl ve fikr bilen mümtāz meşhūr Düreyd bin Eş-Şamme bar idi bu kişi müşriklerniñg kette pehlivānları-(3)-dın idi köp muḥārebelerde bolup şöhret çıḳarġan bolsa mu līkin şol künde köp ḳarıp zaᵊīfleşip kitken vechidin (4) resmī bir kişi bolup çıḳḳan idi ol kişini cenggа alıp çıḳmaḳdın ġarez ol kişiniñg fikridin istifāde etmek ve (5) anıñg birle tebriklenmek üçün idi Düreyd bin Eş-Şammeᶜaskerniñg içide ḫatun balalar māllar barlıġın bilip Mālikni ḳıçḳırıp (6) bularnı alıp çıḳmaḳnıñg sebebini soradı Mālik meydān-ı ḥarbdeᶜasker ḳaçmasun dip alıp çıḳdım digenide Düreyd (7) bu Mālikniñg fikrini taḫṭı'e ḳıldı ḫatun balalarnıñg bolmaḳı maġlūb bolġan kişini ḳaçḳaḳdın menᶜ ḳılalmas dip bularnı (8) yandurmaḳġa maṣlaḥat birdi Mālik sen özüñg āḳliñg ḳaytġan kişisen dip bunıñg fikrini ḳabūl ḳılmadı Resūl-i (9) Ekrem Ṣallallahuᵊ Aleyhi ve Sellemġa Hevāzin ve Saḳīfᶜ Arablarınıñg teyyār bolup cenggа çıḳmaḳı işitilgendin keyin 12 miñg ᶜasker (10) bilen bularġa muḳābil çıḳdı meẕkūrᶜaskeriniñg on miñgi Medīnedin feṯḥ-i Mekke üçün barġanᶜasker bolup ḳalġan 2 miñgi (11) yeñgidin İslām kiltürgen Mekke ḫalḳı idi bularnıñg dilleriġa īmānnıñg nūrı taḫi tāze orun tutup iḫlāṣ bilen (12) muḥārebe ḳılmaġan sebebdin İslā m ᶜaskeriġa andik müşkillik yüz kiltürdi İslāmᶜaskeriniñg içide müşriklerniñg (13) bolġanı hem ẓafer yolını yıraḳ ḳılıp nuṣret işikini biraz müddet tıḳap ḳoydı çünki baᶜżı müverriḫlerniñg taḥrīriġa ḳaraġanda (14) uşbu muḥārebede İslāmᶜaskeriniñg içide müşriklerdin seksen kişi bar idi Ṣafvān bin Umeyye Büheyl binᶜAmr (15)

ve hem bar idi İslām ʿaskeri Ḥuneynġa yaḳın barġanda Resūlullah ʿaskerni ṣaflap muhācirlerniñg ʿalemini Alī bin Ebī Ṭālib-(16)-ġa Evsniñg ʿalemini ʿÜseyd bin Ḥuḍayrġa Ḫazrecniñg ʿalemini Ḥabbāb bin El-Münzirġa birdi bulardın başḳa neçe ḳabīleniñg (17) başlıḳlarıġa ʿalemler birdi Peyġamberimiz özi iki ḳat timür kiyim kiydi İslām ʿaskeri ḥareket ḳılıp aldıdaki ṣaflar (18) Ḥuneynġa yetkende tar bir yirġa büküp turġan müşriklerniñg ʿaskeri İslām ʿaskeriniñg arḳasıdın kilip ḳatıḳ sūretde (19) oḳ atmaḳġa şürūʿ ḳıldı hiç oylamaġan caydın mundaġ hücūmnı körüp İslām ʿaskeri yanıp ḳaçışġa şürūʿ ḳıldı (20) arḳadın kiledurġan ʿaskerler bularnı körüp ḫavf ve vaḥşet bile ḳaçdı şol sebebdin İslām ʿaskerleri buzulup müşrikler (21) bularnıñg aḳralarıdın ḳoġladılar muḥārebe meydānıda Resūlullah ve muhācirler ve enṣārlardın bir neçe kişi ṯābit ḳaldı bularnıñg (22) içide Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳ ʿÖmer bin El-Ḫaṭṭāb ʿAlī ʿAbbās Faḍl binʿAbbās Ebū Sufyān El-Ḥāriṯ Rebīʿa bin El-Ḥāriṯ (23) Eymen bin Ümmü Eymen Esāme bin Zeydler bar idi ceng meydānıda ṯābit ḳadem ḳalġan ʿAbbās Resūlullahnıñg ḳaçarınıñg (24) tizgenini Ebū Sufyān bin El-Ḥāriṯ igerini tutup ol Żāt-ı Kāmilü'ṣ-ṣıfātnı muḥāfazāt ḳılur idiler Resūlullah ḳaçıp (25) kitken yanġan ʿaskerni ḳıçḳırıp ḳandurmaḳġa ictihād ḳılsa mu mezkūr ʿaskerleriñg ḳulaġı ḫavfdın āvāz işitmedi İslām ʿaskeri-(26)-niñg buzulġanıġa İslāmnı yeñgidin ḳabūl ḳılġan Mekke ḫalḳıdın baʿżısı ḫursend bolsalar mu līkin ʿİkrime bin Ebī (27) Cehil kibi ḥamiyet ve taʿaṣṣübdār kişiler teʾessüf ḳılur idiler Ṣafvān bin Ümeyye müşrik bolup turup uşbu vāḳıʿadın köp (28) ḫacālet boldı Ebū Sufyān bolsalar mu līkin ʿİkrime bin Ebī Cehil kibi ḥamiyet ve taʿaṣṣübdar kişiler

169) te'essüf ḳılur idiler Ṣafvān (1) bin Umeyye müşrik bolup turup uş-
bu vāḳıʿadın köp ḥacālet boldı Ebū Ṣufyān bolsa bir ḳadar ḫursend
bolġanını bildürdi (2) Ḥażret-i Faḫrü'l-Enām ʿAleyhi'ṣ-Ṣalāt ve's-
Selām meydān-ı ḥarbde انا النبی لا کذب انا ابن عبد المطلب
dip turar idi İslām (3) ʿaskerini bir yirġa cemʿ ḳılıp itiżāmġa a-
lış bolmaġan cihetdin Resūlullah ʿAbbās bin ʿAbdu'l-muṭṭalibġa muhā-
cir ve enṣārlarnı ḳıçḳır-(4)-maḳġa fermān ḳıldı ʿAbbās ġāyet avāz-
lıḳ kişi idi Ḥażret-i ʿAbbās ḳatıḳ avāz bile Yā maʿşerü'l-Enṣār yā
Aṣḥāb-ı bī-ḳırālar żevān (5) dip ḳıçḳırdı ḳaçıp kitse yatfaḳ Aṣḥāb-ı
Kirāmlar ʿAbbāsnıñ avāzını işitip mü'essir boluşup avāz ṭarafġa
ḳaytıp yügürdiler (6) ḳaçġan ʿasker köplikdin ve intiżāmsızlıḳdın
tive üstide bar almay tola köpleri tivelerini taşlap faḳaṭ esbāb-
ları-(7)-nı köterip piyāde yügürdiler İslām ʿaskeri az müddet içi-
de Peyġamberimizniñ ḳaşıġa yıġılıp muntaẓam sūretde ṣaflanıp (8)
bar ḳuvveti birle müşrik ʿaskeriġa hücūm ḳıldılar müşrik ʿaskerleri
ançа uzun müddet muḳābeletçilik ḳılalmay maġlūb bolup (9) ḳaçġalı
turdılar İslām ʿaskerleri bularnıñ arḳasıdın ḳoġlap bik köp māllа-
rını ġanīmet aldılar ḫatun ve balalarını ḥattā ki (10) ʿaskeridin
hem ḫayli köp esīr aldılar cenginiñ başıda ehl-i İslāmġa biraz
meşaḳḳatlik yüz kiltürüp İslām ʿaskeriġa biraz ḫavf (11) ve teşvīş
bolsa mu lākin Allah Subḥāne Ma-Ecellü Bürhāneniñ ʿināyeti bile
muhācirin ve enṣārnıñ ġāyret ve metānetleri sāyeside āḫiri (12)
ularġa nuşret yar bolup ular ẓafer tapdılar köp muḥārebelerde öz-
leridin neçe çendān artuḳ müşrik ʿaskeriġa ġālib bolup kilgen (13)
İslām yolbaslarınıñ bu cenġde buzulaşınıñ sebebi ʿaskerniñ neçe
ḳısımdın mürekkeb bolġanıdur yukarıda ẓikr ḳılınġan (14) sözġa

ḳaraġanda bu ʿasker içide köp Ṣaḥrā ʿArabları ve yeñigidin İslāmġa dāḫil bolġan Mekke ḫalḳı ve müşrikler bar idi bularnıñ (15) muḥārebe ḳılmaḳları ḫāliṣen lüvechi'llahi bolmay mücerred ḳatardın / ḳalmaslıḳ yaki ġanīmet almaḳ üçün idi bularnıñ fikrinçe İslāmnıñ (16) teraḳḳī ve tenezzüli berāber idi şol sebebdin bular müşriklerdin bir hücūm körmek bilen ḳaçmaḳnı ġanīmet bildiler bu vaḳtġıça köp cenglerde (17) ṣebāt ve şecāʿat bilen ṣābit ḳadem turġan idiler Allahu Teʿālānıñ yolıda māl ve cānlarını fedā ḳılıp kilgen muḥācirīn ve (18) enṣārlarnıñ köñgülleriġa ġanīmet toġrasıdın muḥārebe ḳıladurġan kişiler ḫavf ve teşvīş saldılar eger ʿasker enṣār ve muḥācirīnler-(19)-dinġına bolsa idi bundaġ ʿaskerniñ buzulışı ve ularnıñ ḳaçışı meṣtūr imes idi ḥaḳīḳatde düşmenġa muḳāvemet ḳılıp (20) muẓaffer ve menṣūr bolġan kişi enṣār ve muḥācirīn idiler ve Allahu ʿālem müşrikler maġlūb bolġandın keyin bir fırḳası Tā'īfġa ḳaçdılar (21) Evṭāşġa ḳaçġan müşriklerniñ arḳasıdın bir ḳadar ʿasker birle Ebū ʿĀmir El-Eşʿārīni yiberildi müşrikler bularġa bir miḳdārı muḳābelet-(22)-çilik ḳılıp āḫiri maġlūb boldılar muḥārebede Ebū ʿĀmir şehīd bolġan cihetdin cayġa Ebū Mūsā El-Eşʿārī emīr bolup tur-(23)-dı ʿaskerler ḫayli ġanīmet ve esīrler alıp Resūlullahnıñ yanıġa yandı esīr ve ġanīmetlerniñ tamāmını Caʿrāne nām cayġa cemʿ (24) ḳılındı ġanīmet bolsa 24 miñg tive ḳırḳ miñgdin ziyāderaḳ ḳoy tört miñg oḳ tola köp esīrlerdin ʿibāret (25) idi mezkūr Ḥuneyn Ġazveside Eymen bin Ümmü Eymen ve Zeyd bin Zemʿa şehīd boldılar Ḥuneynde maġlūb bolġan müşriklerdin bir fırḳa-(26)-sınıñ emīri Mālik bin ʿAvf bin ʿAvf Tā'īfġa ḳaçġanlar idi bular özleriġa bir yıllıḳ ozuḳ teyyār ḳılıp Tā'īfniñ (27) ḳorġan ve

istiḥkāmıġa kirip aldılar Resūlullah bularnıñg arḳalarıdın ḳoġlap barıp yolda Mālik bin ᶜAvfnıñg ḳalᶜasıġa (28) barġanda yıġıtıp ve çaḳıp ötüp kitdiler Saḳīf ḥalḳıdın bir kişiniñg bağıdın ötüp bağ-
(170)nıñg igesini İslāmġa daᶜvet (1) ḳılġanıda ol siyeh dil ḳabūl ḳılmay bağıġa ot ḳoyup birildi

(2) ṬĀ'ĪF ḲORĠANINI MUḤĀṢARA ḲILMAḲNIÑG BEYĀNI

(3) İslām ᶜaskerleri Ṭā'īfga yaḳın bir yirġa orunlaşdı müşrikᶜas.-kerleriġa oḳ atmaḳ bilen muḳāvemet ḳıldı bu atışmaḳda (4) İslām ᶜaskerleridin on iki kişi şehīd boldı köp kişi mecrūḥ boldı mecrūḥ-larnıñg içide Ḫālid bin El-Velīd ᶜAbdu'llah İbn-i Ebī Bekir (5) Ebū Sufyān bin Ḥarb bar idi Şehīdlerniñg içideᶜ Abdu'llah bin Ebī Ümeyye bar idi on sekiz kün muḥāṣara bolup hiç bir netīce ve fā'-ide ḥāṣıl (6) bolmadı çünki Ṭā'īfdeki ḳorġan ġāyet derecede müs-taḥkem bolup müşriklerde ozuḳ köp idi muḥāṣara künlerde Ḫālid bin El-Velīd mübāreze-(7)-ġa kişi ṭaleb ḳılġan idi düşmenlerdin hiç bir kişi bu Allah Zü'l-Celālniñg ḳılıçı bolġan żātġa muḳābil bolup çıḳalmadı müşrikler (8) boyun sunmağaç Ḥażret-i Resūl-i Ekrem Ṣal-lallahu ᶜAleyhi ve Sellem mançınıḳ ve debbābelerni istiᶜmāl ḳıldı Ṭā'īf eṭrāfıdaki ḫurmā dıraḫtlarını (9) kisdürdi şundaġ bolsa mu müşrikler ḳalᶜadın çıḳmadılar belki muḳāvemet ve muḳābeletde müs-taḳim turdılar mundın keyin on beş (10) miḳdārı ḳul iṭāᶜat ḳılıp ḳorġandın çıḳdı muḥāṣara uzun müddet devām ḳılġan sebebdin Ḥażret-i Peyġamberimiz Ṭā'īfni (11) taşlap kitmek fikriġa kildi bu ḫuṣūṣda Nevfel bin Muᶜāviye Ed-Deī'lī birle müşāvere ḳıldı Nevfel hem kit-mek ṭarafını tercīḥ (12) ḳıldı bu sebebdin Ḫayrü'ş-Şeberᶜ Aleyhi'ṣ-ṣalāt ve's-Selāmᶜ askerġa Ṭā'īfdin kitmekġa fermān ḳıldıᶜasker

evvelde Ṭā'ifni almay (13) kitmekġa rāżı bolmasa mu Resūlullah ular özleri kilip teslīm ḳıladurlar dip beşāret birgendin keyin bu İslām yolbasları (14) ḳanāᶜat ḳıldı ᶜaskerniñg baᶜżısı Peyġamberimizdin Ṭā'īf ḥalḳınıñg ḥaḳḳıda duᶜā-yı bed ḳılmaḳnı ṭaleb ḳılsa mu (15) līkin Peyġamberimiz bularnıñg ḥaḳḳıda duᶜā-yı ḫayr ḳıldı bularnıñg İslāmiyetni ḳabūl ḳılıp özleri (16) bolmaḳını Allahu Teᶜālādın sorap اللهم اهد ثقيفا واتنى بهم مسلمين dip duᶜā ḳıldı Ṭā'īfdin Resū-(17)-lullah toġrı Caᶜrāneġa ḳaytdı Caᶜrānede Ḥuneynde alġan ġanīmetler bar idi ġanīmet ve esīrlerniñg ḥesābı alındı şol (18) vaḳtde Hevāzin ᶜArablarıdın Züheyr bin Şard başlıḳ on tört kişi ilçi sūretide bolup kilip öz ḳavimleriniñg (19) İslāmnı ḳabūl ḳılġanlarını beyān ḳılıp Resūl-i Ekrem Şallallahu ᶜAleyhi ve Sellemdin māl ve ḫatun bala-çaḳalarını yandurup birmek-(20)-lerini ṭaleb ḳıldılar esīrlerniñg içide Resūlullahnıñg rıżāen ḳarındaşları bar idi meẕkūr ilçiler Resūlullahnıñg (21) şevḳatini ḳozġamaḳ üçün Ey Resūlullah esīrlerde seniñg ᶜammelerniñg ḫalalarnıñg seni terbiye ḳılġan kişiler bar eger seniñg (22) cayıñgda En-Nuᶜmān bin El-Münzir bolsa yaki El-Ḥāriṣ bin Ebī Şamr bolsa her āyine esīrlerni āzād ḳılur idiler elbette sen de biziñg (23) ümīdimiz zordur digen maẓmūnda söz ḳıldılar Ḥażret-i Cenāb-ı Şevkat-māb Peyġamberimiz bularġa men bu esīr ve ġanīmetlerniñg (24) hemmesini ḳaytarıp biralmaymen sizlerġa ḫatun balalar ḳadarlik mu yaki māllar ḳadarlik mu şubuḳlardın birini ḳaytarmaḳ (25) ḥaḳḳıda saᶜy ḳılay didi bular tabᶜī ḫatun ve balalarını iḫtiyār ḳıldılar andın keyin Peyġamberimiz bularġa namāzdın keyin ḫalḳġa (26) özleriñglerineñg İslāmġa dāḫil bolġanıñglarını ularġa dīn ḳarındaş bolġanıñg-

larını bilindürüp andın keyin esīrlerini ḳayturup (27) birmekni ṭaleb ḳılıñglar ǧol vaḳtde men sizlerǧa ḫānet ḳılamen didi namāzdın keyin bular Resūlullah digendik aṣḥābdın ḫatun (28) balalarını ḳayturup birmekni su'āl ḳıldılar Peyǧamberimiz hem söz ḳılıp (171)özinīñg esīrlerini yandurup birmek fikride bolmaḳ-(1)-nı bilindürdi Aṣḥāb-ı Kirāmnı şuñǧa terǧīb ḳıldı muḥācirler birle enṣār Resūlullahnıñg ḫāṭırı üçün öz erinīñg naṣībleridin (2) kiçdi Efra' bin Ḥābis 'Uyeyne bin Ḥuṣayn 'Abbās bin Mervān kibi ba'żı ḳabīleniñg re'īsleri evvelde rāżı bolmasalar mu Rasūlullah bularǧa (3) 2nci ǧanīmetdin mükāfātını ḳılmaḳnı beyān ḳılǧaç bular hem rāżı boldılar meẓkūr ilçilerǧa Resūl-i Ekrem Ṣallallahu 'Aleyhi ve Sellem Mālik bin 'Avf (4) kilip teslīm ḳılsa ḫatun ve balalarını aladur munıñg üstiǧa 100 tive hem aladur dip söz ḳılǧan idi Mālik bu sözni (5) ol ilçilerdin işitip Ṭā'if ḳal'asıdın maḫfī çıḳıp Resūlullahnıñg Ḥużūr-ı Pür-Ḥubūrıǧa kilip ḳabūl-i İslāmiyet bilen (6) maşrıḳ boldı Resūlullah ḳılǧan va'desi boyunça Mālikǧa ehl-i 'ıyālini yandurup birdi ve hem 100 tive birdi Hevāzin 'Arab-(7)-larıdın İslāmnı ḳabūl ḳılǧan kişilerǧa meẓkūr Mālikni re'īs ta'yīn ḳıldı

(8) ḤUNEYN ǦANĪMETLERİNİ TAḲSĪM ḲILMAḲNIÑG BEYĀNI

(9) Mundın keyin Ḥuneyn ǧanīmetlerini taḳsīm ḳılurǧa şürū' ḳılındı evvelde ḳollarıdın mülk ve riyāset kitken sebebdin köñgülleri (10) sınıḳ her ne ḳadar īmān ve İslāmnı ḳabūl ḳılsalar mu taḫi dilleri enṣār ve muḥācirīñler kibi ḳararlanmaǧan Ḳureyş ketteleri-(11)-niñg ve ḳabīle re'īsleriniñg dillerini tapıp bularǧa dīn-i İslāmnı yaḫşi körsetmek ile tola köp ǧanīmetni (12) birildi ǧol cümledin Ebū Sufyān bin Ḥarb ve oǧılları Yezīd birle Mu'āviyeǧa her

ḳaysıġa yüzdin tive 40 oḳıyadın (13) birildi Ḥakīm bin Ḥarāmġa 100 tive birildi Ḥakīm yine 100 tive soraġaç Resūlullah yine 100 tive birdi Süheyl bin ʿAmr (14) Ḥuveyṭıb bin ʿAbdu'l-ʿUzza ʿUyeyne bin Ḥuṣayn Efrāʿ bin Ḥābis Ṣafvān bin Umeyye Ḥāriṯ bin Hişām ʿAbbās bin Mevvāl (15) mundın başḳa tola köp ʿArab rü'esālarıġa dereceleriġa ḳarap 100din 50din 40din tive iḥsān ḳıldı mundaġ (16) kişilerġa ṣer -i şerīf lisānı ile mü'ellefetü'l-ḳulūb dirler İslāmġa kirgen kimselerġa māl birip ularnıñg dillerini (17) tapıp İslām ṭarafıġa māyil ḳılmaḳ üçün bu ṭarīḳa köp iḥsān ḳılındı mü'ellefetü'l-ḳulūblarġa uşbu ṭarīḳa muʿāmele ḳılıp ularnıñg dil ve köñgüllerini almaḳ İslāmnıñg kette ālī siyāsetleridindür meẓkūr ʿArab-ketteleri Resūlullahnıñg bu muʿāmele-(19)-sidin fevḳalʿāde ḫursend boldılar ular Resūlullahġa ḳaysı ṭarīḳada teşekkür ḳıladurlar bilmey ḳaldılar ularnıñg köñgül-(20)-leri Resūlullahġa İslāmġa ḫūb māyil boldılar ilgeri bularnıñg nezdide tola ḳabīḥ körüngen İslām bu muʿāmeledin keyin (21) tola müstaḥsen bolup kitdi meẓkūr mü'ellefet-i ḳulūbġa birilgen māllar aṣıl ġanīmetdin imes idi belki Resūlullah üçün ve (22) maṣāliḥ-i ḥükūmet üçün ṣarf ḳılanadurġan ḫumusdın yaki Peyġamberimizġa maḫṣūṣ ḫumus idi şunıñg üçün (23) Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem bu bārede ġāzilerniñg fikrini soramay birdi şundaġ bolsa mu Allah Zü'l-Celālni ve (24) ol Ẕātü'l-Vahiyet-ṣıfātnı öz ḥaḳḳı bile taḳdīr ḳılalmaġan baʿżı Ṣaḥrā ʿArabları Mü'ellefetü'l-Ḳulūblarġa mālnıñg köp biril-(25)-genini körüp ġanīmetdin ḳoruġ ḳalarmiz mikin dip andik melāl boldılar ḥattā ki Benī Temīmdin Zü'l-Ḫuveyṣara nām bir kişi (26) Resūlullahġa sen ʿadālet bile taḳsīm ḳılmadıñg ʿadālet ḳılġıl didi ve baʿżılar bu ḳısmetde Allah-

nıñg rıżāsını ṭaleb (27) ḳılınmadı dидiler Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem bu ṭarzda nā-ġāyeste söz ḳılġanlarġa yumşaġlıḳdın başka muʿāmele ḳılmadı (28) Aṣḥāb-ı Kirāmdın baʿżıları bularnı öltürmekġa meşveret birseler mu Resūlullah maʿden-i ḥilm-i
172)kerem bolġan sebebdin ʿavf ḳıldı (1) ġanīmetler taḳsīm ḳılınġanda piyādeler törtdin tive ḳırḳdın ḳoy birdi atlıḳlarġa bunıñg üç çendānı tigdi meẕkūr ġanīmet (2) muḥācir ve enṣārnıñg hiç ḳaysıġa birilmegen idi bu sebebdin bularnıñg ḫuṣūṣen enṣārnıñg azġına ḥāṭırları ḳaldı (3) Resūlullah öz ḳavmiġa köp ġanīmet birdi bizġa hiç bir ġanīmetdin birmedi ve hālān ki biz ol Ẕātġa aġır ḥālde yardım ḳılġan (4) idük ol Ẕātnı ve aṣḥābını ol gehrimizġa alıp barıp köp ḫızmetlerini ḳılıp idük māl ve cānlarımızını ol (5) Ẕātnı ḥimāye ḳılmaḳ üçün fedā ḳılġan idük Bedir Uḥud Hendek kibi ġāyet ve müşkil vāḳıʿalarda ceng meydānıda ṯābit (6) ḳadem turup idük bizler mundaġ nuṣret ve yardım cān mālımızını ol Ẕātnı ḥimāye ḳılmaḳ üçün fedā ḳılsaḳ biz-(7)-lerni nime üçün ġanīmetdin ḳuruġ ḳoyadur dидiler Ḥassān bin Ṯābit enṣārnıñg bu ḥālġa melāl bolġanlıġını beyān ḳılıp (8) bir ḳaṣīde naẓm ḳıldı meẕkūr ḳaṣīde uşbu beyitler bardur

(9) وات الرسول فقل ياخير مؤتمن ... للمومنين اذا ما عدوا لبشر

(10) علمت حى سليم وهى نازلة ... امام قومهم اوو ارهم نصردا

(11) يا معشر الله انصار النصر هم ... دين الهدى دعوان لحرب تستعر

(12) وجاهدوا فى سبيل الله واعترفوا ... للنا ثبات فما خافوا وما صجروا

(13) والناس الب علينا ثم ليس لنا ... الا السيوف واطراف القنا وزر

(14) نجل الدالناس لا يبقى على احد ... ولا نضيع ما توحى به السور

(15) وكم رددنا ببدر دمن ماطلوا ... اهل النفاق وفينا انزل الظفر

(16) ونحن جندل يوم النفض من اهل ... اذا خربت بطرا انشيا عها هضر

(17) فما وجينا وما خبرنا منا عثار رجل القوم قد عثروا

(18) Ḥażret-i Sa'd bin'Ubāde Resūlullahnıñg ḥużūrıġa kilip bu ḥuşūşda enṣārlarnıñg melāl bolġanlıġını beyān eyledi mundın (19) keyin Ḥażret-i Risālet-Penāhımız enṣārnı cem' ḳıldurup uşbu maẓmūnda söz ḳıldı Ey enṣār cemā'ati sizler tarafdın men mundaġ (20) şundaġ söz añġladım siz men kiligdin ilgeri zelāletde idiñgler imes mu Allahu Te'āla. meniñg sebebim birle sizlerni rāst yolġa (21) hidāyet ḳıldı sizler faḳīr idiñgler imes mu Allah Kerīm meniñg sebebim ile sizlerni bay ḳıldı bir biriñglerġa düşmen idiñgler imes mu Allah (22) Zü'l-Celāl meniñg sebebim birle sizlerni bir biriñglerġa dost ve āşinā ḳıldı Ḳureyş 'Arabları yeñgidin küfürdin çıkıp İslāmġa (23) dāḫil boldı ular köp muṣībetler kilgen ḫalḳlardur men ularġa māl birip ularnıñg köñgüllerini ḫursend ḳılay digen fikir-(24)-ni ḳılıp idim Ey enṣār cemā'ati ḫalḳnıñg köñglini almaḳ üçün birilgen azġına dünyā mālı üçün melāl boldıñgızlar mu ve hālān ki (25) sizlerniñg müstaḥkem ve ṯābit īmānlarıñgızlarġa işenip sizlerni ġanīmetdin maḥrūm ḳılġan idim Ey enṣār ḫalḳlar tive ve ḳoy (26) birle ḳaytıp kitse sizler Resūlullah bile ḳaytıp kitmekġa rāżı bolmaysizler men ḳasem bile aytamen ki eger hicret bolmaġan bolsa idi enṣār-(27)-dın bir kişi bolur idim eger tamām ḫalḳlar bir yolġa kirip enṣār yine bir yolġa kirseler men enṣārnıñg kirgen yolıġa kirer idim Ey Perverdigārım (28) enṣārġa ve enṣārnıñg balalarıġa raḥmet ḳılġıl mana Resūl-i Ekrem Ṣallallahu 'Aleyhi 173) ve Sellem uşbu sözni enṣārġa ḳıldı meẕkūr sözlerni (1) añġlap dilleri Īmān bile pür bolġan enṣārlar ilgeri sözlegen sözleriġa ġāyet mertebede peşīmān ḳıldılar Resūl-i Ekrem Ṣallallahu 'Aleyhi

ve Sellem mübārek sözleriniñg te'sīridin enṣārlar kiçik balalarġa oḫşa yıġlap nāle ve feryād ḳıldılar bizġa ġanīmet toġ-(3)-rıdın Resūlullahnıñg tüşgeniġa biz rāżı ve ḫursend dip meẕkūr meclisdin tarap kitdiler Ḥażret-i Faḫr-i Kā'ināt ʿAleyhi Efḫarü'ṣ-(4)-Ṣalavāt Caʿrānede on üç kün turup ġanīmetni taḳsīm ḳılġandın keyin ve müllefetü'l-ḳulūblarġa köp māllar birgendin (5) keyinʿumre üçün Mekkeġa bardı Caʿrānedin iḥrām bağladı Mekke-i Mükerremeġa kiç vaḳtde kiripʿumreniñg menāsiklerini icrā ḳıldı (6) yine şol kiçede Caʿrāneġa ḳaytıp kildi Mekke-i Mükerremede evvel taʿyīn ḳılınġan ʿAttāb bin Üseyīni yine vālī taʿyīn ḳılıp ḳoydı (7) ḫalāyıḳlarġa Ḳurān-ı Ḥakīmni ve aḥḳam-ı şerʿiyeni taʿlīm ḳılmaḳ üçün Ḥażret-i Muʿāẕ bin Cebelni taʿyīn ḳıldı andın keyin Aṣḥāb-ı Kirām (8) birle Medīne-i Münevvereġa Zü'l-Kaʿdeniñg yigirme beşi dāḫil boldı Ḥażret-i Faḫrü'l-Enbiyā ʿAleyhi's-Selām Caʿrānedeki vaḳtde (9) rıżāen hemşīresi Ve's-Şimār bintü'l-Ḥāriṣ bin ʿAbdu'lʿUzza kilgen idi Peyġamberimiz bu İsmā' ḥürmet ḳılıp özinigg (10) revāsını salıp olturġuzdı ve hem Peyġamberimiz meniñg ḳaşımġa tursañg zor ḥürmet ve kette iʿtibārġa yetesin dip (11) iltifāt ḳıldı İsmā' özinigg ḳavmiġa ḳaytġusı kildi andın keyin Peyġamberimizniñg bu İsmā'ġa köp ġanīmet (12) birgeni mervīdür meşhūr şaʿīr Kaʿb bin Züheyrniñg birāderi Buḥayr Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemniñg ḥużūrıġa kilip İslām (13) ile müşerref bolġan idi Kaʿb munı añglap Buḥayrġa ḫiṭāb ḳılıp الا ابلغا عني بجيرا رسالة bile ibtidā ḳılınġan sūretde (14) naẓm ḳılıp Buḥayrġa ibergen idi meẕkūr ḳaṣīdede Buḥayrnı sen ata babalarıñgdın ḳalġan ḥaḳḳ dīndin çıḳdıñg (15) dipʿayıb ḳılġan ve Peyġamberimizniñg nübüvvetiġa

igenmegen sözler bar idi Ḥażret-i Nübüvvet-Destgāh Peyġamberimiz Kaʿbniñg (16) mezkūr siʿrlerni añglap anıñg ḫūnnı helāl ḳılġan idi Buḥayr Resūlullahnıñg ḫūnlarını helāl ḳılġan baʿżı kişilerni ʿavf ḳılġanını (17) körüp birāderi Kaʿbġa mektūb yazıp Resūlullahġa kilip tevbe ḳılmaḳġa teşvīḳ ḳıldı tevbe ḳılmaḳ ile cānını ḳutḳuzup (18) almaḳını beyān ḳıldı Buḥayrnıñg kaʿbġa mektūb yazışı Peyġamberimiz Ṭā'if Muḥā arasıdın ḳaytġandın keyin idi Kaʿb Buḥayr-(19)-nıñg mektūbını alıp biraz tereddüd ḳılsa mu līkin başḳa çāre tapalmaġandın Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemġa barıp teslīm ḳılurġa (20) ve ol Żāt-ı Mürüvvet-ṣıfātdın ʿavf soramaḳġa fikri bir ḳarar boldı sebebdin Medīne-i Münevvereġa kilip bir ensārīniñg üyiġa tüşdi (21) soñgra mescidġa bardı ḫalḳlar bamdād namāzıdın boşaġandın keyin Kaʿb Resūlullahdın amān ṭaleb ḳıldı (22) muhācirler bu Kaʿbnıñg ḥaḳḳında yumşaḳ muʿāmele bolup ensār ḳatıḳ ḳıldılar āḫiri Peyġamber ʿAleyhi's-Selām munıñg (23) özrini ḳabūl ḳılıp ʿavf ḳıldı andın keyin Kaʿb Resūlullahnı ve muhācirlerni medḥ ḳılıp بانت سعاد dip maʿrūf bolġan (24) uzun ḳaṣīdesini naẓm ḳıldı ḳaṣīdeniñg ibtidāsı uşbu beytdür

(25) بانت سعاد فقلبي اليوم متبول متيم اثرها لم يفد مكبول

(26) ve bu ḳaṣīdeniñg içide uşbu beytler bardur

(27) رقال كل خليل كنت آمله لما الهمنيك اني عنك داشغول

(28) فقلت خلوا سبيلي لا ابا لكم فكل ما قدر الرحمن مفعول

174)(1) كل ابن انثى وان طالت سلامته يوما على آلة حدباء محمول

(2) ان الرسول لسيف يستضاء به مهند من سيوف الله مسلول

(3) في العرانين ابطال لبوسهم من نسج داؤد في الهيجا سرابيل

(4) كانهم من طوال الموت تمثيل وما لهم عن حياض الموت تهليل

(5) Mezkūr ḳaṣīdeni Kaʿb Resūlullahnıñ Ḥużūr-ı Sāmileride oḳuganda Kaʿb bin Züheyrni ḥürmet ḳılıp üstideki (6) bürdesini kiydürgeni mervīdür mezkūr bürdeni Ḥażret-i Ḫace Muʿāviye Kaʿb bin Züheyrniñ vereseleridin Yigirme miñg tengeġa satıp (7) aldı Ḫalīfedin ḫalīfeġa yötkelip kilgen bürde uşbu bürdedür şubu Kaʿbġa Resūlullah bürdesini birgen sebebdin (8) muḥaḳḳıḳlar Ḳaṣīde-i Bürde dip şubu Kaʿbnıñg ḳaṣīdesiġa aytadur ammā Şeyh Muḥammed (9)

امن تذکر جیران بذی سلم من جفنے دمعًا جری من مقلة بدم

(10) digen beyt bilen ibtidā ḳılınġan meşhūr ḳaṣīdesini ḳaṣīde-i bürde dimey belki ḳaṣīde-i bürde dimek sevābdur (11) dirler vallahu aʿlem Ḥażret-i Risālet-Penāhımız Ḥabeşeliklerdin bir ḳavmniñg Ciddeġa ġārit ḳılmaḳçı bolġanını añglap üç yüz (12)ʿasker birle ʿAlḳame bin Muḫrizni iberdi mezkūr ʿasker düşmenġa barıp yitip cenġa teyyār bolġanda düşmenler ḳaçdı şubu (13) sebebdin ceng bolmadı ʿasker ḳaytġanda mezkūr ʿAlḳame yaş yigitlerni ʿAbdu'llah bin Ḥuẕāfeni baş ḳılıp ilgeri iber-(14)-di mezkūr ʿAbdu'llah oyunçı kişi idi yolda ot yaḳdurdı ʿaskerġa otġa kirerġa fermān ḳıldı ʿasker şaşıp (15) ḳaldı baʿżıları rāst otġa kirerġa niyet ḳıldı andın keyin mezkūr ʿAbdu'llah özinigñ oynap ḳılġanlıġını (16) bildürdi Medīne-i Münevvereġa kilgende Resūlullahġa bu vāḳıʿanı beyān ḳıldı İslām ʿaskerleriniñg vālileriġa iṭāʿat ḳılġan-(17)-larınıñg ḥaḳīḳatini bilmek üçün şubu ḳıṣṣa kifāye ḳılsa kerek

(18) TOḲUZINCI YILIDA BOLĠAN VĀḲIʿALARNIÑG BEYĀNI

(19) Toḳuzıncı yılı Muḥarremde Ḥażret-i Risālet-Penāhımız ʿUyeyne bin Ḥuṣaynnı vālī ḳılıp Benī Temīm Ḳabīlesiġa ellik atlıḳ (20) ʿasker iberdi bunıñg sebebi Bişr bin Ebī Sufyān nāmıda bir kişini

Benī Kaʿb ʿArablarnıñg zekātlarını alıp kilmek üçün (21) ibergen idi Benī Kaʿb ʿArabları evvelde İslāmiyetni ḳabūl ḳılġan idi mezkūr Bigr kilgende mezkūr Benī Kaʿb ʿArabları (22) zekāt birmekçi bolsalar mu ularnıñg ḥimāyeleri bolġan Benī Temīm Ḳabīlesi bularnı zekāt birmekdin menʿ ḳıldılar mezkūr Bigr ḳaytıp (23) kilip vāḳıʿanı sözlegende Resūlullah bularġa edeb birmek üçün mezkūr ʿaskerni iberdi ʿasker Benī Temīmniñg yiriġa barıp (24) ġārit ḳıldı hayli ġanīmet ve esīrlerni alıp Medīneġa ḳaytdı līkin esīrler taḳsīm ḳılınmay ḳavimleri kilip sorasalar birile-(25)-dür digen birle Remle binti El-Ḥāriṣ üyide saḳlandı mezkūr vāḳıʿadın keyin Resūlullahdın sorap esīrlerni alıp (26) kitmek üçün Benī Temīmniñg ketteleridin bir cemāʿat ilçi heyʿeti bolup Medīne-i Münevvereġa kildi bularnıñg içide Benī (27) Temīm ketteleridin ʿUṭārid bin Ḥācib Zeberḳān bin Bedr Ḳays bin ʿĀṣım ve ʿAlḳame bin Ḥābisler bar idi bular Medīneġa (28) kilip ḥatun ve balalarını körüp fevḳalʿāde müteʿessir boldılar ṣabırsızlıḳdın Resūlullahnıñg hücresiġa barıp

175)(1) Ey Muḥammed biznifiñg ḳaşımızġa çıḳġıl sen birle münāzara ḳılmaḳ üçün ḫāṭib ve şāʿīrlerimizni alıp kildük dip ḳatıḳ āvāz birle (2) ḳıçḳırdılar bu vaḳt namāznıñg vaḳti bolup Ḥażret-i Bilāl ezān aytmaḳġa meşġūl idi Peyġamberimiz hem namāzġa teyyār bolmaḳ-(3)-da idi bularnıñg ḳatıḳ āvāzlarıġa Resūlullah melāl bolup hücresidin çıḳıp men sözde münāzara ḳılmaḳ üçün ve şiʿr söz-(4)-lemek üçün iberilmedim dip kitdi soñgra Sūre-i Ḥucurātnıñg törtinci beşinci āyetleri uşbu kişilerniñg ḥaḳḳıda (5) nāzil boldı dirler namāzdın keyin bular mescidġa kirip Resūlullah birle münāzara ḳılmaḳġa şürūʿ ḳıldılar hemmedin ilgeri meşhūr (6) ḫāṭibleri ʿUṭārid bin

Ḥācib turup tefāhür ḳılıp uzun bir ḫuṭbe sözledi muñga muḳābil Ṣābit bin Ḳays bin Şemmās cevāb (7) birdi andın keyin Zeberkān

(8) نحن الكرام فلا حى يعادلنا منا الملوك وفينا تضرب السبع

(9) digen beyti bile ibtidā ḳılınġan maʿrūf ḳaṣīde-i faḫriyesini inġād ḳıldı muñga muḳābil Resūlullahnıñg öz şāʿiri Ḥassān bin Ṣābit turup (10) fikri ve tā'ilsiz tizlik birle

ان الذوائب من فهر واخوتهم قد بينوا سنة للناس تتبع

(11) digen beytī bile ibtidā ḳılınġan ḳaṣīdesini oḳudı soñgra bular ḫiṭābetde mezkūr Ṣābit bin Ḳaysnıñg fā'iḳ olġanıġa (12) ve şiʿr ve faḫrda Ḥassān bin Ṣābitniñg ġālib olġanıġa iḳrār ḳılıp maġlūb boldılar Ḥażret-i Faḫr-i Kā'ināt Peyġamberimiziniñg (13) ḥużūrıda dīn-i İslāmnı ḳabūl ḳıldılar andın keyin Peyġamberimiz bularġa ḫatun ve balalarını ḳaytarıp birdi ve hem her ḳaysılarıġa (14) iḥsān ḳıldı

ḪĀLİDNİÑG ʿASKERİNİÑG BEYĀNI

(15) Añglaġıl ki Velīd binʿUtbe nāmıda bir ṣaḥābīni Benī Muṣṭalıḳ ʿArablarıdın zekāt almaḳ üçün ibergen idi Velīd-(16)-niñg kilişini işitip mezkūrʿArablar Velīdġa istiḳbāl ḳılmaḳ üçün ḳılıç ve nīzeler bile teyyār bolup Velīdniñg aldıġa (17) çıḳdılar Velīd bularnı körüp bularnıñg İslāmdın çıḳḳanlarını gümān ḳılıp yanıp kitip vāḳıʿanı Ḥażret-i Nübüvvet-Destgāhımızġa (18) beyān ḳıldı Resūl- i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem bu işni añglap bir ḳadarʿasker birle Ḫālid bin El-Velīdni iberdi mezkūr ʿasker (19) bularnıñg zemīniġa yetkende mü'ezzin Bamdād namāzıġa āzān aytdı Ḫālid Velīdniñg iginiñg ḫatā ikenligini bilip ceng (20) ḳılmay Medīne-i Münevvereġa ḳaytıp kildi andın keyin Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve

Sellem bulardın zekāt almaḳ üçün başḳa bir kişini (21) iberdi

ḤAẒRET-İ ʿALİNİNG ʿASKERİNİNG BEYĀNI

(22) Uşbu yılı Rebīʿü'l-Āḫirde Resūlullah ʿAlī İbn-i Ebī Ṭālibni vālī ḳılıp enṣārdın bir yüz ellik kişini Ṭayy Ḳabīlesiniñg (23) Betā Filisni çaḳmaḳ üçün iberdi mezkūr büt mezkūr ʿasker ṭarafıdın çaḳıldı Ṭayy Ḳabīlesi ʿaskerġa muḳābil turġan (24) sebebdin mālla-rıġa ġārit ḳılınıp ḫayli ġanīmet ve biraz esīr alındı mezkūr esīr-lerniñg içide meşhūr Hātim-i Tā'īniñg (25) ḳızı Seffāne bar idi Seffāne Medīneġa kilgende özüniñg Hātimniñg ḳızı ikenligini Resū-lullahġa bildürüp āzād (26) ḳılmaḳnı tiledi Resūlullah munı ḥürmet ḳılıp āzād ḳıldı Ḥaẓret-i Risālet-mābmıznıng Seffāneġa ḳılġan yaḫ-şılıḳı (27) mezkūr Seffāneniñg birāderi ʿAdiy bin Hātimniñg İslām ile müşerref bolmaḳıġa sebeb boldı çünki ʿAdiy Ali İbn-i Ebī Ṭālib-
176)niñg (1) ʿaskeri kilgende Şām ṭarafıġa ḳaçġan idi Seffāne Resūlul-lahnıng yaḫşi muʿāmelesini körüp birāderi ʿAdiyġa ḫaber birip (2) İslāmnı ḳabūl ḳılmaḳġa ve Resūlullahġa kilip iṭāʿat ḳılmaḳġa teş-vīḳ ḳıldı bu sözni añglap ʿAdiy Medīneġa kildi Peyġamberi-(3)-miz-ni körüp özüniñg Hātimniñg oġlı ʿAdiy ikenligini beyān ḳıldı Ḥaẓ-ret-i Peyġamber Kā'ināt ʿAleyhi Ekmelü'ṣ-Ṣalavāt (4) bu ʿAdiyni zi-yāfet ḳılmaḳ üçün hücresiġa alıp kildi yolda Peyġamberimizni bir ḳarı ḫatun toḫtatıp özi-(5)-niñg ḥācetleri ḥaḳḳıda uzun vaḳt söz ḳıldı mezkūr ʿAliy bu ḥālni körüp Ḥaẓret-i Peyġamberimizniñg tevā-żuʿsıġa (6) ḫayrān ḳaldı ve hem ʿAdiy içide bu kişi pādişāh imes iken belki Peyġamber bir ḥaḳḳ iken dip iʿtiḳād ḳıldı hücreġa kir-gende (7) Resūlullah muñgā ridā kibi bir nerse salıp olturġuzup Resūlullah özi ḳuruḳ yirġa alturdı bu hem ʿAdiyġa yaḫşi teʾsīr

(8) ḳıldı andın keyin Resūlullah munı İslāmġa d lālet ḳılmaḳġa ṣ-ġürū‘ ḳıldı ve anġa Ey ‘Adiy sen iḥtimāl biznińg faḳīr-(9)-likde ve muḥtāclıḳda bolġanımızını körüp dīnimizni ḳabūl ḳılmaydurġansen iḥtimāl ki biznińg dügmenlerimizniń köpliki (10) seni dīnimizġa kirmekdin mani‘ ḳıladurġandur iḥtimāl ki mülk ve ṣevket siznińg ḳolımızda bolmaġan sebebdin dīnimizdin ḳaça-(11)-durġansen men ḳasem bile aytamen ki enl-i İslāmda māl ṣol ḳadar tola köp boladur ki ol mālnı alġuçı kiṣi hem (12) bolmaydur ṣol ḳadar emniyet ve tınclıḳ boladur bir ḫatun kiṣi tenhā hiç kiṣidin ḳorḳmasdın Ḳadisiyedin Beytu'l-(13)-lahġa barıp ḳaytadur uzun müddet ötmey Bābil sarāylarınıńg feṯḥ ḳılınġanını köresen didi mundın keyin ‘Adiy (14) bin Hātim İslāmnı ḳabūl ḳılıp küfr ẓulumātıdın ḳutulup īmān nūrıġa çıḳdı Ḥażret-i Peyġamberimiz aytġan nerselerniń hemme-(15)-sini meẕkūr ‘Adiy kördi ‘Adiy bolsa evvelde Naṣārā idi

(16) TEBŪK ĠAZVESİNİŃ BEYĀNI

(17) Rumlarnıńg ehl-i İslām bile ceng ḳılmaḳ üçün ‘asker teyyār ḳılġanı Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ‘Aleyhi ve Sellemġa anġlanġan idi (18) bu sebebdin Aṣḥāb-ı Kirāmġa Rumlar bile ceng ḳılmaḳ üçün Şām ṭarafıġa sefer ḳılmaḳġa fermān ḳıldı başḳa cenglerde Resūlullah (19) sırnı gümān ḳılmaḳ üçün ne yirġa barıġını rūşen beyān ḳılmay seferġa çıḳar idi bu sefer bolsa baradurġan yir uzun bolup (20) sefer āmādelerini köpraḳ almaḳ lāzım bolġan sebebdin ne yirġa barıġını rūşen beyān ḳıldı bu cengġa çıḳmaḳ ḫalḳġa ġāyet (21) mertebede aġır kildi çünki bularnıńg ceng ḳıladurġan dügmenleri ol zamāneniń bir neçe ḳuvvetlik devletleridin bolġan (22) Şarḳī Roma İmparaṭorlıġı bolup baradurġan yirleri tola uzun idi Medīne ve

hem Medīneniñg etrāfıdaki yirler bu vaḳtde (23) ḳaḥṭçılıḳ idi kün hem fevḳalcāde ısıġ idi anıñg üstiġa şol vaḳtde Medīneniñg yimişleri pişḳan vaḳt (24) idi baġ ve zemīn igeleri özleriniñg baġlarıda yeñgi yimişler yiyip sāyelerde rāḥat ḳılıp yatġusı kilür idi casker teyyār (25) ḳılmaḳ üçün Resūlullah erbāb-i ḥimmetlerni iāneġa delālet ḳıldı bu bārede ḫuṭbeler sözlep vaẓ ve naṣīḥatlar ḳıldı icāneġa (26) ḳādir bolmāġan kişiler ecr ve sevābdın maḥrūm ḳalmaḳlarıġa ġāyet mertebede ḥasret ḳılur idiler Medīne-i Münevvereniñg Ḥażret-i cOsmān (27) bin cAffān tamām esbāb iger toḳum yügenleri birle üç yüz tive ellik at ve bir miñg tala birdi muñga Resūlullah (28) Ṣallallahu cAleyhi ve Sellem ġāyet ḫursend bolup ḳol köterip uzun ducā ḳılġanı rivāyet ḳılanadur Ḥażret-i Ebū Bekirü's-

177) Ṣıddīḳ-(1)-niñg sermāyesi tört miñg tenge idi hemmesi alıp kildi Ḥażret-i cÖmer bin El-Ḫaṭṭāb tamām mālınıñg nıṣfını alıp kildi (2) cĀṣım İbn-i cAdiy yitmiş tive ḫurmā alıp kildi Ṭalḥa bin cAbdu'llah İbn-i cAbbās bin cAbdu'l-Muṭṭalib ve cAbdu'r-raḥman bin cAvflar hem (3) köp icāne birdiler ḫatunlar ve ḳızlar ḳollarıdın kilgen ḳadar icāne ḳıldılar ḥattā ki ḫalḳa üzük ziyür bile yüzükler kibi (4) nerselerni ayamay birdiler meẕkūr cenġga atlanıp çıḳmaḳġa at ve tiveleri yoḳ faḳīrlerġa icāne māldın at ve tiveler biril-(5)-di icāne mālları tügep at ve kive tepişmey ḳayturulġan kişiler cenġga çıḳalmay ḳalġanıġa kiçik balalar dik (6) zār zār yıġlar idiler Sūre-i Tevbedeki ولا على الذين اذا ما اتوك لتحملهم قلت لا اجد ما احملكم عليه تولوا واعينهم تفيض من الدمع حزنا الا يجدوا ما ينفقون (7) digen toḳsan ikinci āyet şundaġ faḳīrlerniñg ḥaḳḳıdadur

(8) ŞUBU CENGGA ÇIKKAN VAḲTDE MÜNĀFIḲLARNIÑG FİTNELERİNİÑG BEYĀNI

(9) Āgāh bolġıl ki başḳa vaḳtlardeki dik ġubu cenġa müselmānlar teyyār bolur ḥālde münāfıḳlar fırşat tapıp müselmānlarnıñ (10) arasıda nevᶜ nevᶜ fitnelerni taşlap Muḥammed Şām dik uzun yirġa barıp Beni El-Aşfer yaᶜnī Rumlar birle ceng ḳılmaḳçı boldı (11) ular birle ceng ḳılmaḳnı oyun diydurġandur ularnı ᶜArablarġa ḳıyās ḳılış toġrı kilmeydür uzun müddet ötmey aṣḥāb-(12)-ları bile arġamçıġa bağlanıp esīr alanurlar digen maẓmūnda söz ḳılur idiler iᶜāne birgen faḳīrdin külüp maṣḫara ḳılur (13) idiler köp iᶜāne ḳılġanlarnı riyā üçün ḳıladur dip söz ḳılur idiler Tevbe Sūresideki الذين يلمزون المطوعين من المومنين فى الصدقت والذين لا يجدون الا جهدهم (14) فيسخرون منهم سخر الله منهم ولهم عذاب اليم digen yitmiş toḳuzuncı (15) āyet ġubu münāfıḳlarnıñ ḥaḳḳıda nāzil bolġan idi münāfıḳlarnıñ ḫalḳġa dāḫil ḳılıp aralarıġa fithe taşlap bularnıñ (16) nā-gāyeste kārları Peyġamberimizġa añglanġanda bu vāḳıᶜanı taḥḳīḳ ḳılmaḳ üçün ᶜAmmār bin Yāsirni ibergen idi bu münāfıḳlar (17) ᶜAmmārġa biz mundaġ sözlerni oyun külki ṭarīḳi ile ḳılduḳ ḫalḳlarġa fithe salmaḳ niyyeti bile ḳılmaduḳ dip cevāb birdiler (18) Sūre-i Tevbedeki ولئن سالتهم ليقولن انما كنا نخوض ونلعب قل ابالله وايته ورسوله كنتم تستهزون digen yitmiş (19) beşinci āyet uşbu münāfıḳlarnıñ ḥaḳḳıda tüşdi (20) UŞBU CENGDE ᶜÖZR BEYĀN ḲILIP SEFERDİN ḲALĠUÇILARNIÑG BEYĀNI (21) Cedd bin Ḳays nāmlıḳ bir kişi Resūlullahdın seferġa çıḳmasġa ruḫṣat soradı veᶜözr maḳāmıda Ey Muḥammed meniñg ḫatun-perest-(22) likimni tamām ḳavmim biledür men Şāmġa barsam Benī El-Aşfer yaᶜnī Rumlarnıñ ḳızları meni fitneġa giriftār ḳılur miskin dip teşvīş (23) ḳılamen men ularnı körsem taḳsīmġa mālik bolup turalmaymen

mañga ruḫṣat birgil didi Resūlullah mundaġ kişidin yaḫşilıḳ (24) kilmegeç añga ruḫṣat birdi Tevbe Sūresideki ومنهم من يقول ائذن لى ولا تفتنى الا فى الفتنة سقطوا وان جهنم لمحيطة بالكافرين (25) digen 49ncı āyet uşbu kişiniñ ḥaḳḳıda tüşken dirler Ṣaḥrā ʿArablarıdın seksen (26) miḳdārı kişi mağdūr bolmay turup nevʿ nevʿ sebeblerni beyān ḳılıp Resūlullahdın ruḫṣat aldılar Sūre-i Tevbedeki (27) وجاء المعذرون من الاعراب ليؤذن لهم وقعد الذين كذبوا الله ورسوله سيصيب الذين كفروا منهم (28) digen 90ncı āyet uşbu iʿrāb ḥaḳḳıda tüşken idi ʿAbdu'llah bin Ubey ve başka köp münāfıḳlar nevʿ (1) nevʿ özr beyān ḳılıp Medīnede ḳaldılar mundın başḳa İslāmiyetleride aşlā müttehem bolmağan Ebū Ḫayşeme Kaʿb bin Mālik Hilāl İbn-i Umeyye (2) Merāre bin El-Rabīʿler hem seferġa çıḳmaḳnı aġır alıp yaki arḳadım yetermiz digen ḫayāl birle seferġa çıḳmay ḳalġan idiler seferġa teyyār (3) bolġandın keyin Resūlullah Medīne-i Münevverede öz ornıda Muḥammed bin Mesleme El-Enṣārīni ḫatunlarıġa ḳaramaḳ üçün Ḥażret-i ʿAlīni ḳoyup (4) otuz miñ kişi birle sefer ḳıldı şubu seferde Medīnede öz ornıġa Muḥammed bin Meslemeni vālī ḳılġanı müverriḫlerniñ tolaraḳınıñ sözi-(5)-dür ammā İbn-i Hişām Muḥammed bin Meslemeniñ ornıġa Sebāʿ bin ʿArafṭanı ẕikr ḳıladur vallahu aʿlem meẕkūr otuz miñ ʿaskerniñ içide (6) on miñ miḳdārı atlıḳ ʿasker idi hemmedin zor ʿalemni Ebū Bekirü's-Ṣıddīḳġa muhācirlerniñ ʿalemini Zübeyr bin El-ʿAvvāmġa (7) enṣārdın Evs Ḳabīlesiniñ ʿalemini Üseyd bin Ḥuḍayrġa Ḫazrec Ḳabīlesiniñ ʿalemini Ḥabbāb bin El-Münzirġa ve başḳa (8) ḳabīlelerniñ ʿalemini meẕkūr ḳabīleniñ kettesiġa birdi Ḥażret-i ʿAlī Medīnede ḳalġan sebebdin münāfıḳlar Muḥammed

L78)

bu ʿAlī-(9)-ni aġırlıġıdın ve süstligidin cenġġa alıp çıḳmadı dip istihzā' ḳılġandın keyin meẕkūr ʿAlī Resūlullahnıñg arḳa-(10)-sıdın çıḳdı Ḥażret-i Nübüvvet-Destgāhımız buñga men seni ḫatunlarımġa ḳaramaḳ üçün ḳoyup çıḳıp idim ularnıñg söz-(11)-leriġa iḥtimām ḳılmasen mañga Mūsāġa Hārūn ḳaydaġ bolsa şundaġdursen līkin ġol farḳ bar ki mendin keyin Peyġamber (12) kilmeydür dip naṣīḥat ḳılıp Medīneġa yandundı ʿasker Hicrġa yetkende Ḥażret-i Risālet-Penāhımız Semūd Ḳavminiñg ḳıṣṣalarını (13) ḫāṭırlarıġa tüşürüp ulardın ʿibret alurġa her vaḳtde Allahu Teʿālānıñg ʿaẓametini köz aldıda tutup ġam ve endūh bile ötüp (14) kitmekġa fermān ḳıldı ol vaḳtde Tebūkda ʿimāretniñg eṣeri yoḳ idi Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem Muʿāẕ bin Cebelġa Ey (15) Muʿāẕ selāmet bolsañ; bu yirlerni bağlar bile pür köresen didi vāḳıʿen Resūlullahnıñg sözi toġrı kildi Tebūk uzun (16) müddet ötmey ehl-i İslām ṭarafıdın feṯḥ ḳılınıp ʿimāret ve bağlar bile toldı ʿaskerniñg Medīnedin çıḳışı Receb ayıda (17) idi ʿasker Medīnedin sefer ḳılġanda yuḳarıda ẕikr ḳılınġan Ebū Ḫayṯeme ġāyet ısıġ bir künde özinīñg bağıġa kirdi iki (18) ḫatunı bar idi her ikilesi munıñg çadırlarını tikip su birip salḳın ḳılıp ḳoyġan idi yeñgi yimişlerni sovuḳ sular (19) teyyār ḳılınġan idi Ebū Ḫayṯeme bu esbāb-ı rāstlarnı körüp ḫāṭırıġa Resūlullah tüşüp ḳaldı ġāyet mertebede ḥacālet (20) bolup Resūlullah şundaġ ısıġ künde meşaḳḳaḳ birle seferde bolsa meniñg sāyede āẕāde ḫatunlar birle tatlıḳ yimişlerni (21) yiyip sovuḳ şīrīn sularnı içip yatmaḳım münsib imesdür didi ve hem çadırlarıġa kirmekdin kiçip ġol sāʿatde (22) sefer āmādesini rāstlap ʿaskerniñg arḳasıdın sefer ḳıldı Ebū Ḫayṯeme ʿasker aḳrasıdın kilip ʿaskerġa

yetkende (23) ʿaskerler Tebūkda idi yıraḳdın Ebū Ḫaysemeni Ṣaḥābe-i Kirāmlar körüp Resūlullaḥġa yıraḳdın bir ḳara körenedür kim iken idi (24) Resūlullah Ebū Ḫayseme bolsa kerek didi soñġra meẕkūr könüngen ḳara Ebū Ḫayseme çıḳḳanda Resūlullah fevḳalʿāde ḫursend boldı (25) İslām ʿaskeri Tebūkda yigirme kün miḳdārı turdı bu esnāda şol eṭrāfdaki baʿżı ḫalḳlar kilip Resūlullah (26) bile ṣulḥ ḳıldılar Eyle digen yirniñg igesi Yuḥna uġbu vaḳtde Resūlullahnıñg ḥużūrıġa kilip her yılda üç (27) yüz ṭala birmek şarṭı bile ṣulḥ ḳıldı mundın başḳa Ezrec ve Ḥarbā ehilleri her yılda bir yüz ṭala birmek şarṭı ile ṣulḥ (28) ḳıldı Mīnā ḫalḳı birle yimileriñg üçdin birini birip turmaḳ şarṭı bile ṣulḥ ḳıldı ve hem Resūlullah

179) Tebūkda-(1)-ki vaḳtde Dūmetü'l-Cendelniñg emīri Ükeydir bin ʿAbdu'l-Melikġa Ḫālid bin El-Velīdni vālī ḳılıp tört yüz yigirme atlıḳ ʿasker (2) bile iberdi bu vaḳde meẕkūr Ükeydir şikār bile meşġūl idi Ḫālid Ükeydirni tutup alıp Resūlullahnıñg ḥużūrıġa alıp (3) kildi Ükeydirni Resūlullah İslāmġa delālet ḳılsa mu ḳabūl ḳılmaġandın taʿyīnlik cezye birip turmaḳ şarṭı bile ṣulḥ (4) ḳıldı Ḥażret-i Faḫrü'l-Enbiyā' ʿAleyhi's-Selām Tebūkda yigirme kün turup Şām ṭarafġa ḥareket ḳılmaḳ bāreside Aṣḥāb-ı Kirām birle (5) meşveret ḳıldı Aṣḥāb-ı Kirāmlar Tebūkdın ötüp Şām ṭarafġa barmaḳnı maʿḳūl körmediler ḥāżır bizler Tebūkġa kildük düşmen-(6)-din bir eser körmedük ular bizlerniñg kilgenimizdin ḳorḳdılar imesdi biz şuñga iktifā ḳılalıñg bizler Şāmġa barsaḳ (7) bir ḳadar müşkülātġa giriftār bolup ḳalsaḳ iḥtimāli bar çünki anda düşmenler köp ol Şāmda ehl-i İslām aṣlā yoḳ bu ilçe (8) Medīneġa ḳaytıp şubu ḳadarġa iktifā ḳılalı yine kilür zamānlarda bir iş bolur didiler ve hem yine Şāmda

barlığı añglanġan (9) idi ġubu sebebdin Resūlullah bularnıñġ fikriġa tābiᶜ bolup Medīneġa ḳaytmaḳġa muḳarrar boldı çünki Tebūk cenġġa çıḳmaḳdın ʿarż-ı (10) ehl-i İslāmnı imtiḥān ḳılmaḳ idi ularnıñġ īmānlarınıñġ dereceleri ve ṣalābet-i dīniyelerini imtiḥān ḳılmaḳ üçün (11) yıraḳ yirġa çıḳmaḳ mü'minlerni imtiḥān ḳılmaḳ üçün idi ġubu sebebdin Resūlullah baᶜżı bir sebebdin arḳa ḳalġan kişilerni saḳlap (12) turmay eger anıñġdin yaḫşılıḳ çıḳadurġan kişi bolsa bizġa yiter dip yürler idi menzillerniñġ biride kibār-ı aṣḥāb-(13)-dın Ebū Zerü'l-Ġıfārī Raḍıyallahu Teᶜālā tivesini yoḳatıp arḳada ḳalġan idi bunı körüp ṣaḥābe-i kirāmlar Ey Resūlullah (14) Ebū Zer ḳaldı didiler ṣol vaḳtde Ḥażret-i Risālet-Penāhımız ḳaḫsa ḳalsun eger anıñġdın yaḫşılıḳ çıḳadurġan bolsa (15) bizġa kilip yiter didi vāḳıᶜa Ebū Zer tivesini tapalmay ʿaskerdin ayrılıp ḳalıġdın ḳorḳup nerselerini uçasıda (16) köterip ʿaskerniñġ arḳasıdın yürdi ʿasker yine bir menzilġa tüşüp istirāḥat ḳılıp yatḳanda Ebū Zer köründi bunı körgende (17) Aṣḥāb-ı Kirāmnıñġ ḫursendlikdin başları āsmānġa yetdi Ḥażret-i Faḫrü'l-Enbiyā' ʿAleyhi's-Selāmġa Ebū Zerniñġ yetkenini beyān (18) ḳıldılar ṣol vaḳtde Resūlullah رحم الله اباذر يمشي وحده ويموت وحده didi vāḳıᶜen bu sefer bile ṣol (19) maḳṣad ġāyet rūşen āşikārā boldı aṣḥāb-ı kirāmnıñġ iᶜlā-yı kelimetu'llah yolıda ne ḳadar kette meşaḳḳatlerni taḥammül ḳılġanları her (20) ḳaydaġ ḫuṣūṣen Cenāb-ı Allah Zü'l-Celāl fermānını ornıġa ḳoymaḳġa cān fedālıḳları Allah Kerīmniñġ yolıda māl ve cānlarını ḳurbān (21) ḳılmaḳlarını kette farż bilip māl cānlarını fedā ḳılġanları uşbu sefer bile meydānġa çıḳdı bu ḳatġıça neçe nevᶜ ḳarineler bile bilenip (22) ḳalġan münāfıḳlarnıñġ ḥaḳīḳat ḥālleri

seferdin keyin tola rūşen maʿlūm boldı ularnıñg ehl-i İslām arasıġa fitne (23) taşlamaḳ ve ularnı yaman yollarġa başlamaḳdın başḳa bir kārġa yaramaslıġı āşikārā ẓāhir boldı şol vāḳıʿanıñg (24) münāsebeti ile Tevbe Sūreside Cenāb-ı Allah Ḥakīm münāfıḳlar ḥaḳḳında ʿibret alanıdurġan derslerni birdi Resūlullahġa itāʿatde ḳuṣūr-(25)-lıḳ ḳılġan cengġa çıḳmaḳġa suhūletlik ḳılġan kişilerġa melāmetlerni yaġdurdı İslām ʿaskerleri Tebūkdın ḳaytġanda Re-(26)-sūlullah ʿaskerlerni bir yoldın yiberip özi yamanraḳ bir yoldın ötmek toġrı kilip ḳaldı munı münāfıḳlardın bir neçesi bilip ḳalıp (27) ilgeri Resūlullah ötedurġan yirġa barıp turdılar maḳṣadları ol Resūl-i Pāk ve Şāh-ı Taḫt-ı Levlāknıñg tivesini hürkütüp (28) ol Risālet-Destgāhnı yıḳıtmaḳ idi ol ġaybnıñg tercümānı bularnıñg (180) fikrini bilip ḳalıp ʿAmmār bin Yāsirġa tiveniñg tizgenini (1) tutdurdı Ḥuẕeyfeġa tiveniñg arḳasıdın mañgmaḳġa emir ḳıldı bu sebebdin münāfıḳlar maḳṣadlarıġa yitalmadılar ular Resūlullah-(2)-nıñg arḳasıdın kilip yetişeler mu Ḥuẕeyfe ḳolıdaki tayaḳ birle tivelerniñg başıġa urup ilgeri mañgdurmadı ʿasker (3) Medīne-i Münevvereġa yaḳın kilgende Medīne ḫalḳı bularġa istiḳbāl üçün Seniyetü'l-Vedāʿġa çıḳdılar ḫatunlar ve ḳızlar ve yaş balalar (4) şubu tübindeki beytlerni teḳrar ḳılur idiler

طلع البدر علينا
من ثنيات الوداع وجب الشكر علينا ما دعا لله داع

(5) Resūlullah Medīneġa yetmekġa bir sāʿatlik yol ḳalġanda bir neçe aṣḥābnı yiberip Mescid-i Żarārnı yıḳıtıp (6) vīrān ḳıldurdı meẕkūr mescidni Ḳubā münāfıḳlarıdın bir cemāʿat binā ḳılıp Resūlullah Tebūk seferiġa çıḳışdın ilgeri ol Nübüvvet-Penāhımız (7) ḥużūrıġa kilip Ey Resūlullah bizler ḳarı ḳurı zaʿīf ve żuʿafālarġa

yeñgilik bolsun dip bir mescid binā ḳılduḳ öz-(8)-leridin uşbu mescidde başlap namāz oḳup birmeklerini ṭaleb ḳılamiz digen idiler Resūlullah sefer tereddüdide bolġan sebebdin bular-(9)-nıñg maḳṣadlarını maḥalleni ayırıp ehl-i İslām arasıġa tefriḳanıñg urugʻını saçmaḳ idi bularnıñg bu maḳṣadı Resūlullah-(10)-ġa maʿlūm bolup Tebūkdın ḳaytġanda vīrān ḳıldurdı Tevbe Sūresideki والذين اتخذ
(11) وامسجدا ضرارا و كفرا و تفريقا بين المومنين وارصادا لمن حارب الله
ورسوله من قبل وليحلفن ان اردنا الا الحسنى والله يشهد انهم لكاذبون
(12) لا تقسم فيه ابدا لمسجد اسس على التقوى من اول يوم احق ان
تقوم فيه فيه رجال يحبون ان يتطهروا والله يحب المطهرين
(13)

digen bir yüz yettenci 108nci āyet ġubu ḫuṣūṣda nāzil bolġan idi İslām ʿaskerleriniñg (14) Medīne-i Münevvereġa ḳaytġanda cengġa çıḳmaġan ḫalḳlar kilip özr beyān ḳıldılar Resūlullah bularnıñg zāhir ḥālleriġa ḳarapʿözr-(15)-lerini ḳabūl ḳıldı bāṭıllarını عالم السر والخفيات bolġan Cenāb-ı Allahġa tapşurdı şol vaḳtde başḳalardik (16) yalġanʿözrni beyān ḳılmay rāst ġadr aytay dise maḳūl bolġudik rāstʿözr yoḳ üç kişiʿözrsiz kildi bu üç (17) kişiġa Resūlullah Allahu Teʿālā ve Taḳaddes ṭarafıdın bularnıñg tevbeleri ḳabūl ḳılınġuça Aṣḥāb-ı Kirāmnı bular bile kiliş (18) barış sözleşigdin menʿ ḳılındı bu sebebdin ḫalāyıḳlar bular birle sözleşmes boldılar helāl birle merāret-i ḫalḳlarnıñg (19) mundaġ muʿāmele körüp ġam ve endūh ve ḥasret ḳılġanıdın üyleridin çıḳmaydurġan boldılar ḥattā ki mescidġa cemāʿatġa (20) barıgdın hem toḫtadılar ammā Kaʿb bolsa bularġa ḳaraġanda yaş bolġan sebebdin işdin ḳalmadı ḫalāyıḳlar söz ḳılmasa mu (21) mescidġa kilip turdı

uşbu vāḳıᶜaġa 40 kün ötkende Resūlullah bularġa ḫatunlardın ayrılıp tururġa emr ḳıldı (22) ilgeri keyin 50 kün ötüp ularġa yoruḳ ᶜālim karnīġġu keñg dünyā tar körenip yürgen vaḳtde Allah Kerīm bularnıñg (23) tevbelerini ḳabūl ḳıldı bu ḫuṣūṣda Sūre-i Tevbedeki

وعلى الثلثة الذين خلفوا حتى اذا ضاقت عليهم الارض بما رحبت
وضاقت عليهم انفسهم وظنوا ان لا ملجا من الله الا اليه ثم تاب (24)
عليهم ليتوبوا ان الله هو التواب الرحيم

(25) digen 118nci āyet nāzil boldı şubu vaḳtde bularᶜavf ḳılġan Allahu Teᶜālāġa şükr ḳılıp (26) tamām māllarını ṣadaḳa ḳılmaḳçı boldılar Peyġambèrimiz tamām māllarını birip tügetip aytay belki baᶜżısını ṣadaḳa ḳılıp (27) ve baᶜżısını özigа ḳaldurmaḳġa fermān ḳıldı

181)(1) ḤAŹRET-İ EBŪ BEKİRÜ'Ṣ-ṢIDDĪḲNİÑG EMİR BOLUP ḤACCĠA BARMAḲININÑG BEYĀNI

(2) Uşbu sene Māh-ı Zü'l-Ḳaᶜdeniñg āḫiride Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem ehl-i İslām birle ḥacc ḳılmaḳ üçün Ḥaźret-i Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳ-(3)-nı Emīrü'l-Ḥacc ḳılıp iberdi Medīne-i Münevveredin Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳbirle üç yüz miḳdārı ḥaclar çıḳdı Resūlullah ḳurbān-(4)-lıḳ üçün Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳ birle 20 tive iberdi Ḥaźret-i Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīközi tive ḳurbānlıḳ üçün aldı Mekke-i Mucaẓẓama (5) uşub vāḳıᶜadın bir yıl ilgeri Resūlullah ṭarafıdın feṯḥ ḳılınıp Resūlullahnıñg taḫt ḥükmide bolsa mu müşriklerni Beytu'llah-(6)-nıng ziyaretidin men kılınmagan idi ular evvelde Beytu'llahnı ziyāret ḳılur idiler öz ᶜādetlerinçe ḥacc ḳılur idiler (7) Cāhiliyyet zamānıdaᶜArablar Beytu'llahnı bir nime yalanġaç ṭavāf ḳılur idiler ḥaclar Mekke-i Muᶜaẓẓamaġa sefer ḳılġanda

ehl-i İslām (8) birle müşrikler arasıdaki muᶜāhedelerniñg buzulışıġaTebūk vāḳıᶜasıġa dā'ir Berā'e Sūresi nāzil bolġan idi (9) mezkūr sūre ehl-i İslāmnıñg kette düşmenleri müşriklerġa ᶜalāḳanı özüñgdinᶜibāret bolup bularġa tört ay ḳadar (10) fırṣat birildi mundın keyin arada bi'l-külliye münāsebetniñg üzülmeki ile söz ḳılındı şundaġ bolsa mu ehl-i İslām (11) birle aralarda bolġan ahdlarġa riᶜāyet ḳılġan baᶜżı ḳabīleler bu ḥükmdin müstesnā ḳılındı ular muᶜāhede müddetleri (12) tolġunça ḥüsn-i muᶜāmele bolmaḳġa fermān ḳıldı aṣlıda Ḥażret-i Faḫr-i Kā'ināt ᶜAleyhi Efżalu'ṣ-Ṣalavāt Medīne-i Münevvereġa (13) hicret ḳılmaḳ birle ehl-i İslām bile müşrikler arasıda münāsebet ḳaṭᶜ ḳılınıp bular bir yirġa muḥārib iki millet iᶜtibār (14) ḳılanur idi muḥārib iki devletniñg biri yine biriniñg şevketlerini tökütmekġa maddī ve maᶜnevī ḳuvvetlerini (15) saᶜy ve ictihād ḳılmaḳları ṭaᶜī bir emirdür şubu sebebdin müşrikler birle ehl-i İslām her vaḳt biri birini yıḳıtmaḳġa saᶜy (16) ḳılur idiler biri yine biriniñg māllarını tartıp almaḳġa fırṣat tapġan vaḳtde biri yine biriġa ġārit ḳılmaḳda ḳuṣūrlıḳ ḳılmas (17) idiler añglaġıl ki Bedir Uḥud Ḫendek vāḳıᶜaları şundaġ işlerniñg netīcesi idi

(18) ḤAŻRET-İ EBŪ BEKİRÜ'Ṣ-ṢIDDĪḲNİÑG ARḲASIDIN ᶜALĪ BİN EBĪ ṬĀLİBNİÑG BARMAḲINIÑG BEYĀNI

(19) Berā'e Sūresi nāzil bolġanda Resūl Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳniñg arḳasıdın Ḥażret-i ᶜAlīni iberip Ḳurbān Namāzı ḫalḳlarġa (20) uşbu sūreniñg başıdın ḳırḳ āyet oḳurġa fermān ḳıldı mundın keyin müşriklerġa Beytu'llahnı ṭavāf ḳılmaḳġa yol biril-(21)-meslikni Cāhiliyyet zamānıdaki dik yalañġaç ṭavāf ḳılmaḳnıñg memnūᶜ ikenligini

ḫalāyıḳġa bildürmekġa fermān (22) ḳıldı Ḥażret-i ʿAlī yolda Ḥażret-i Ebū Bekirniñg arḳasıdın yitip ol Żāt birle Mekke-i Muʿaẓẓamaġa kirip Ḳurbān Namāzını oḳup özi-(23)-niñg işini edā ḳıldı uşbu yılı ve onınçı yılı Ḥażret-i Faḫr-i Kā'ināt ʿAleyhi Efḫarü't-Teslimāt İslāmnı ḳabūl ḳılġan ʿArab Ḳabīle-(24)-leriġa zekāt almaḳ üçün bir neçe kişini iberdi bularnı muṣaddiḳūn ve ʿummāl-i Zekāt diyilür ʿUyeyene bin Ḥuṣaynnı Benī Temīm ʿArablarıġa (25) Yezīd bin Ḥuṣaynnı Eslem ve Ġıfār Ḳabīleleriġa ʿAmr bin El-ʿĀṣnı Benī Ferrāze ʿArablarıġa Bişr bin Sufyānīni Beni Kaʿb ʿArablarıġa (26) ʿAbbād bin Beşīrni Süleym ve Müzeyne ʿArablarıġa Rāfiʿ bin Mükeyşni Cüyeyne ʿArablarıġa Daḥḥāk bin Sufyānnı Beni Kilāb ʿArablarıġa ʿAdiy bin (27) Ḥātimni Ṭayy ve Esed Ḳabīleleriġa Zeberḳān bin Bedr birle Ḳays bin ʿĀṣımnı Benī Saʿd ʿArablarıġa El-ʿAlā' bin (28) El-Ḥaḍramīni Baḥreynġa ʿAlī İbn-i Ebī Ṭālibni Necrān ʿArablarıġa Süheyl bin Milḥāb Ṣafvān bin
182) Ṣafvān Bürre bin ʿÖmer Vekīʿ (1) Mālik bin Nüveyrʾalarnı Benī Temīm Ḳabīleleriġa Ferve bin Müseykni Murād ʿArablarıġa iberdi meẕkūr kimselerniñg baʿżıları (2) Resūlullah vefāt bolġunça şol orunlarıda bāḳī ḳaldı baʿżıları bolsa muvaḳḳatġına iberilgenlikdin vaẓīfelerini (3) edā ḳılıp yandılar Muḥācir bin Ebi Umeyye Kebd ve Ṣadef Ḳabīlelerininiñg zekātlarını almaḳ üçün taʿyīn ḳılınsa mu līkin (4) Resūlullah vefāt ḳılıp baralmay ḳaldı muṣaddaḳlar baylardın alınġan zekāt māllarını şol faḳīrleriġa (5) birür idiler eger faḳīrlerdin aşıp ḳalsa Medīne-i Münevvereġa iberür idiler Ḥażret-i Faḫrü'l-Enām ʿAleyhi'ṣ-Ṣalāt ve's-Selāmniñg mübārek (6) ḳızı Ḥażret-i ʿOsmān bin ʿAffānniñg Ümmü Gülsūm uşbu toḳuzıncı yılı vefāt boldı münāfıḳlarnıñg kettesi ʿAbdu'llah (7) bin Ubey hem uşbu yılı vefāt ḳıldı

mezkūr ʿAbdu'llah bin Ubeyniñg oğlı ʿAbdu'llah kibār-ı aṣḥābdın idi atası vefāt (8) ḳılganda Resūlullahnıñg ḥuẓūrıġa kilip añga istiġfār ḳılmaḳını ve anıñg ḳılġan yaman işlerini ʿavf ḳılmaḳını ṭaleb (9) ḳıldı atasıġa kefen ḳılmaḳ üçün Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemniñg uçasıdaki köñglekini ṭaleb ḳıldı Resūlullah (10) bu ʿAbdu'llahnıñg ḳılġan ṭalebini ḳabūl ḳılıp uçasıdaki köñglekini birdi ve hem cenāze namāzı oḳudı ḳabir üstiġa (11) turup añga istiġfār ḳıldı bundın keyin Allah Ḥakīm Berā'e Sūresideki

ولا تصل على احد منهم مات ابدا ولا تقم على قبره

(12) digen 84nci āyet birle Resūlullahnı münāfıḳlarġa ṣalāt-ı cenāze oḳumaḳdın ve hem ḳabirleride turmaḳdın menʿ(13) ḳıldı

ONUNCI YILDAKİ VĀḲIʿALARNIÑG BEYĀNI

(14) Uşbu onuncı yılı Rebīʿü'l-Āḫirde Resūlullah Yemendeki Benī El-Ḥāriṣ bin Kaʿb ʿArablarını İslāmġa delālet ḳılmaḳ üçün (15) Ḫālid bin El-Velīdni ḳaytıp birʿasker iberdi mezkūr ʿArablar Ḫālidġa muḳāvemet ḳılmay İslāmnı ḳabūl ḳıldılar Ḫālid Resūlullah-(16)-ġa bularnıñg İslāmġa dāḫil bolġanlarını beyān ḳılıp mektūb iberdi cevāb kilgünçe bularnıñg yanıda turup aḥḳam-ı (17) İslāmnı taʿlīm ḳıldı Ḥażret-i Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem bu Ḫālidġa yazġan cevābıda Medīneġa ḳaytıp kiliġini ve (18) mezkūr ʿArablardın bir cemāʿat-i Vefd hey'eti alıp kilmekni ṭaleb ḳıldı bu sebebdin Ḫālid birle mezkūr ʿArablarnıñg ketteleridin (19) bir ilçi hey'eti kildi Resūlullah ularġa re'İsleri Ḳays bin Ḥuṣaynnı emīr taʿyīn ḳıldı ġubu yılı Ramażān ayıda (20) Ḥażret-i Nübüvvet-penāhmiz Yemendeki Benī Meẕḥic ʿArablarını İslāmġa delālet ḳılmaḳ üçünʿAlī bin Ebī Ṭālibni vālī (21) ḳılıp birʿasker iberdi bularġa mezkūr

ᶜArablardın tecāvüz ve teᶜaddī bolmasa ceng ḳılmasġa fermān ḳıldı meẕkūr ᶜasker bu ᶜArablarnıñg (22) yiriġa kilgende bular oḳ çıḳarıp muḳābil boldılar bu sebebdin Ḥażret-i ᶜAlī bular birle ceng ḳılmaḳ mecbūr boldı ve ᶜasker-i (23) İslām ġālib kildi andın keyin bu ᶜArablarnı İslāmġa delālet ḳıldı bular bir mertebe ceng ḳılıp özinīñg aḥvālini (24) körgendin keyin İslāmnı ḳabūl ḳıldılar ve hem zekāt birmekġa rāżı boldılar ᶜAlī bin Ebī Ṭālib Yemendin ḳaytġanda Resūlullah (25) Mekke-i Muᶜaẓẓamada ḥaccetü'l-vedāᶜda idi Ḥażret-i ᶜAlī bin Ebī Ṭālib Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem birle ḥacc ḳıldı ḳadimdin İbrāhīm ᶜAleyhi's-Selām (26) ve İsmāᶜīl ᶜAleyhi's-Selāmlarnıñg zamānesidin tartıp belki andın hem ilgeri zamāndın tartıp ᶜArablarnıñg naẓarıda Beytu'llah (27) muḳaddes ve muḥterem bir uzun ve mükerrem ve muᶜaẓẓam bir cay iᶜtibār ḳılanadurġan idi ularġa babaları İbrāhīm ve İsmāᶜīl ᶜAleyhümā Es-Selām-(28)-larnıñg Kaᶜbeni ṭavāf ḳılmaḳları ve ularnıñg Kaᶜbede ᶜibādet ḳıl-

183)maḳları كابرًا عن كابر naḳl ḳılınıp kilgen üçün her ne (1) ḳadar babalarının yolıdın tamāmen çıḳıp gümrāh bolsalar hem bizler ularnıñg dīnide dip yürgen sebebdin Beytu'llah-(2)-nı her vaḳt ziyāret ve ṭavāf ḳılur idiler Mekkelik ᶜArablar eger seferdin kilse birinci işi Beytu'llahnı ṭavāf ḳılmaḳ bolur (3) idi sunīga ohga çetdin kilgen kişiler hem Beytu'llahnı ṭavāf ḳılmay öz şehriġa ḳaytmas idi Beytullah ᶜArablar-(4)-nıñg naẓarıda şol ḳadar muḳaddes idi ki ḥattā ki bir kişi atasını yaki bir hīçni öltürgen kişini izdip (5) yürüp Beytu'llahda tapsa Beytu'llahnıñg hürmeti üçün anı öltürmes idi ᶜArablarnıñg nezdide Beytu'llah hürmetlik (6) bolġan kibi ol Beytu'llahnı ḥimāye ḳılġuçı Kureyş ᶜArabları başka ᶜArablarġa . . .

ḳaraġanda mümtāz ve muḥterem idiler şunıñg (7) üçün ular başḳa ḳabīileler sefer ḳılalmaydurġan vaḳtlerde tinc ve amānlıḳdın sefer ḳılur idiler Yemen ve Şām kibi uzun (8) şehirlerġa ticāret üçün sefer ḳılur idiler Beytu'llah bolsa ʿArablarnıñg hemmesiniñg arasıda müşterek bir ʿibādethāne ḥesāb (9) ḳılınġan sebebdin Ḳureyş ʿArabları başḳa ʿArablarnı ziyāret ve ṭavāfdın menʿ ḳılmas idiler belki ziyāret ve ṭavāf üçün (10) kilgen kişilerni mihmān dip iʿtiḳād ḳılur idiler ularnı ḥürmet ḳılur idiler ziyāretġa kilgenleriñg faḳīrleriġa taʿām birür (11) idiler ve suġarur idiler Ḳureyş ʿArabları çetdin kilgenleriñg faḳīrleriġa taʿām birür idiler ve suġarur idiler Ḳureyş (12) ʿArabları çetdin kilgen ʿArablarnıñg faḳīr ve ʿācizleriġa ḫaber alġaç ularnıñg başḳa ʿArablarınıñg nezdide iʿtibārları (13) ve nüfūzları ziyāde idi meşhūr fīl vāḳıʿasıdın keyin ʿArablarnıñg naẓarıda Beytu'llahnıñg uluġlıġ āşikārā zāhir (14) olup ularnıñg Beytu'llah bāreside iʿtiḳādı ziyāde boldı ve hem Ḳureyş ʿArablarınıñg bu vāḳıʿadın keyin nüfūzı ve (15) ḥürmeti ziyāde boldı āgāh bolġıl ki ḳadīmdin muḳaddes iʿtiḳād ḳılınıp kilgen Beytu'llahnı ziyāret ḳılmaḳ Beytu'llah-(16)-ġa barıp ʿumre ve ḥacc kibi maḫṣūṣ ibādetlerni cārī ḳılmaḳ yıraḳ ve yaḳındaki tamām ʿArablarnıñg ġāyet zor ṭalebleri (17) bolġan sebebdin ʿArablarnıñg nezdide ḥürmetlik bolġan Ḫaram-i Ḥaramda kilip ʿumre ve ḥacc ḳılur idilir ular İbrāhīm (18) ve İsmāʿīl ʿAleyhümā Es-Selāmnıñg yolıdın azġan sebebdin ḥacc veʿumreleri rāst ʿibādetlikdin çıḳıp şirk ve seniyyet (19) birle aralaşġan ġālibā Kaʿbeni bir maʿbūd itḫāẕ ḳılıp ol Kaʿbeġa ʿibādet ḳılmaḳdın ve anındın iʿānet ṭaleb (20) ḳılmaḳdın ʿibāret bolup ḳalġan idi Kaʿbeni yalanġaç ṭavāf ḳılur idiler ṭavāf

ḳılġanda āvāz birle yıġlar bularnıñġ (21) ʿibādeti ʿibādetġa muḫālif ʿameller birle aralaşıp bularnıñġ ʿibādeti bir nevʿī büt-perestlik bolup ḳalġan idi Ḥażret-i (22) Faḫr-i Kā'ināt ʿAleyhi's-Ṣalāt ve't-Teslimāt ḫalāyıḳlarnı delālet ḳılġan dīn-i İslām şubu İbrāhīm ʿAleyhi's-Selām ve başḳa peyġamberler (23) delālet ḳılġandın ḥaḳḳ bolup uṣūl iʿtibārı birle arasıda farḳ bolmaġan sebebdin İbrāhīm ve İsmāʿīl ʿAleyhümā Es-Selām (24) ʿibādet-i şerʿiyye üçün Allah Zü'l-Celālniñġ emri birle teyyār ḳılġan birmekni her bir dīn ve millet ehliġa taʿẓīm ve iḥtirām ḳılmaḳ (25) lāzım bolġandın Ḳurān-ı Ḥakīmde her vaḳt ol Kaʿbeni ẕikr ḳıladur taʿẓīm ve ḥürmet ḳıladur Ḥażret-i İbrāhīm ve İsmāʿīl ʿAleyhümā Es-Selām-(26)-nıñġ anı ḳaysı ṭarīḳa birle binā ḳılġanlarını ve ol Beytu'llahda ḳaysı ṭarīḳa birle ʿibādet ḳılġanlarını beyān ḳıladur bu beyān birle (27) ʿArablarnıñġ bizler İbrāhīm ve İsmāʿīl dīnide dip daʿvā ḳılmaḳları ḳuruġ lāf ve kiçik bī-müneġġir sözdin ʿibāret bolup ol İbrāhīm (28) ʿAleyhi's-Selāmnıñġ yolıdın bi'l-külliye azmaḳ ve gümrāh bolmaḳlarını ve ʿİbrāhim ʿAleyhi's-Selāmnıñġ yolı birle yol ʿArablarnıñġ yo-

84) lınıñġ (1) arasıda münāsebet zemīn birle āsmān arasıdaki münāsebet kibi bolġanını Ḥażret-i İbrāhīm ʿAleyhi's-Selāmġa ve ol Żāt-ı (2) Nübüvvet-ṣıfātnıñġ binā ḳılġan ʿibādethānesiġa hemmedin yaḳın kişiler Resūlullah ve ol Żāt- Cemilü'ṣ-ṣıfātġa tābiʿ bolġan (3) kişiler ikenligini beyān ḳıladur bu beyān bile ʿArablarnıñġ tutḳan yolını taḫṭi'e ḳılıp ularnı Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem-(4)-ġa tābiʿ bolmaḳġa teşvīḳ ḳıladur Allah Kerīm her vaḳtde Kaʿbeni özigа nisbet birip öz üyüm dip Beytu'llah beyti dip ẕikr (5) ḳıladur şubu sebebdin İslām ile müşerref bolġan ʿArablarnıñġ

naẓarıda Kaʿbeniñ taʿẓīmi ve ḥürmeti evvelkidik belki (6) andın hem ziyādedür ehl-i İslām hem ol Kaʿbe-i Muʿaẓẓamanı ziyāret ve ṭavāf ḳılurlar İslām bolsa Kaʿbedeki ʿibādetni cāhiliyyet ʿamelleri-(7)-din pākīze ḳılıp ʿibādet-i şerʿiyye-i ṣaḥīḥa sūretiġa alıp kildi 6ncı yılı Ḥudeybiye ʿumresiniñ münāsebeti ile ḥacc (8) ve ʿumre ḥükümlerini beyān ḳılur 9ncı yılınıñ āḫirleride ḥacc farż ḳılınmaḳ birle Ḥażret-i Risālet-Penāhmiz Mekkeġa Ḥażret-i Ebū Bekirü'ṣ-(9)-Ṣıddīḳnı emīrü'l-ḥacc ḳılıp iberdi 10ncı yılı ḥacc ḳılmaḳ üçün özi teyyār boldı Medīne eṭrāfıdaki Ṣaḥrā Ārablarıġa (10) köp kişi ḥacc üçün teyyār bolup Medīne-i Münevvereġa kildiler Resūlullah bularġa cumʿa namāzıda (11) ḫuṭbede iʿmāl ḥacnı taʿlīm ḳıldı Zü'l-Kaʿdeniñ 25nci künide Şenbe küni peşīn namāzıdın keyin Medīnedin çıḳdılar Medīne-(12)-de Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemniñ ornıġa Ebū Ḍücāne El-Ensārīnā'ib bolup ḳaldı ezvāc-ı muṭahharātlarnıñ hemmesi (13) bu seferde ḥāżır idiler yolda ḳabīleler Resūlullahnı saḳlap turup ol Cenāb-ı Nübüvvet-intihāb ʿAleyhi's-Selāmġa ḳarap turup idiler (14) Ḥażret-i Resūl-i Saʿādet-Maḥṣūl ʿAleyhi's-Selāmbirle Mekke-i Mükerremeġa barıp kilgen ḥācılarnıñ ʿadedi toḳsan miñġa yetkeni merwīdür (15) Resūlullah özi birle ḳurbānlıḳ üçün 100 tive alıp bardı ḥuccāc-ı kirām ʿaṣr vaḳtide Zü'l-Ḥuleyfeġa kilip istirāḥat üçün (16) toḫtadılar Zü'l-Ḥuleyfede 2nci küni peşīn oḳuġandın keyin iḥrām baġlap Mekkeġa revān boldılar Zü'l-Ḥuleyfede hemme rübāʿī namāzlarını (17) ḳaṣr ḳılıp oḳudılar Zi'l-Ḥiccenin 3nci künide Şenbe küni Żī Tuʿā nām mevziʿġa tüşüp ḳondılar meẕkūr mevżiʿde bamdād (18) namāzını oḳup Zi'l-Ḥiccenin 4nci küni Yekşenbe küni ḍuḥā vaḳtide ya ni kün köterelgen

Mekkeġa kirdiler Ḥażret-i Resūlullah (19) Mekke-i Mükerremeġa kirgende Beytu'llahnı yette mertebe piyāde ṭavāf ḳıldı evvelki ṭavāfda ḥacer-i esvedni mübārek ḳolları birle istilām ḳılıp ḳalġan (20) ṭavāfda ḳolıdaki ʿaṣā'sı bile istilām ḳılıp meẕkūr ʿaṣānı süyer ve öper idi ṭavāfdın keyin Maḳām-ı İbrāhīmde iki (21) rekʿat namāz oḳudı Ṣafā birle Merve arasıda yette mertebe saʿy ḳıldı Ṣafā birle Merveġa çıḳḳanda Beytu'llahġa ḳarap tekbīr aytıp ve hem

(22) لا اله الا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد وهو على شئ قدير لا اله
الا الله وحده انجز وعده و نصر عبده و هزم الاحزاب وحده

(23) dip duʿā ḳıldı Ḥażret-i Faḫrü'l-Enbiyā ʿAleyhi's-Selām Serefġa yetkende aṣḥāb-ı kirāmdın ḳurbānlıḳ (24) alıp kilgen kişilerġa ḥacc üçün bağlaġan iḥrāmlarını ʿumreġa tebdīl ḳılıp ʿumredin fāriġ bolġanda terviye küniġiça (25) yaʿnī Zi'l-Ḥiccening 8nci küniġiça iḥrāmdın çıḳıp turmaḳġa iḫtiyār birdi Mekkeġa kirgende ḳurbānlıḳları bolmaġan kişilerġa (26) ḥaccnı ʿumreġa tebdīl ḳılmaḳġa ʿumre ḳılġandın keyin iḥrāmdın çıḳıp tururġa cezmen emr ḳıldı bu sebebdin aṣḥāb-ı kirām ʿumre (27) ḳılıp iḥrāmdın çıḳdılar özleri birle ḳurbānlıḳ alıp kilgen bir neçe ṣaḥābeler Resūlullah birle iḥrāmdın çıḳmadılar Resūlullah (28) ḳurbānlıḳ alıp kilmegen kişiler ḥaccnı ʿumreġa tebdīl ḳılıp ḥaccnıng iḥrāmını feṣḫ ḳılıp iḥrāmdın çıḳmaḳġa (35)(1) fermān ḳılġandın keyin Sürāḳa bin Mālik Resūlullahdın şubu ḥaccnıng iḥrāmını feṣḫ ḳılıp ʿumreġa tebdīl ḳılmaḳ şubu yılġa (2) hasmu yaki hemişe ta ḳıyametgıça bolamdur dip su'al ḳıldı songra Peygamberimiz ta ḳıyametgıça boladur bu hükm bu yılga (3) ḫāṣ imesdür dip cevāb birdi bu seferde Ḥażret-i Faḫrü'l-Enām ʿAleyhi's-Selām Mekke-i Muʿaẓẓamanıng içiġa tüşmey çet ṭarāfıġa (4) tüşken idi

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

terviye küniġıça yekşenbe düşenbe seşenbe cehārşenbe künler namāznı şubu tüşken mevzi^{c}de oḳudı Zi'l-Ḥiccenin̄g (5) sekizide pencşenbe küni iḥrāmdın çıḳḳan şaḥābe-i kirāmlar ḥacc üçün iḥrām bağladılar şubu küni çāşt vaḳtide Reşūlullah birle Mināġa revān (6) boldılar yolda şaḥābe-i kirāmlardın ba^{c}żısı tekbīr aytıp yürdi ve ba^{c}żısı beytiyye aytıp yürdi Ḥażret-i Risālet-Penāhmiz bularnın̄g hiç (7) ḳaysısıġa inkār ḳılmadı ^{c}Arafātġa barıp mezkūr ^{c}Arafātnın̄g Şarḳ ṭarafıda Nemre digen mevżi^{c}de Reşūlullahġa çadır tikilgen (8) idi şubu çadırġa kilip tüşdi mezkūr Nemre ol zamānda bir ḳışlaḳ idi bu künde ḥarāmdur mezkūr Nemrede tüş vaḳtġıça (9) turup kün ḳayrılġanda özinin̄g Ḳuşvā nāmlık tivesiġa minip ^{c}Arne digen mevżi^{c}ġa bardı şubu ^{c}Arnede tivesinin̄g (10) üstide turup uzun ġāyet belāġatlik bir ḫuṭbe oḳudı mezkūr ḫuṭbede İslāmnın̄g aḥkām ve ḳavā^{c}idlerini beyān ḳıldı şirk (11) ve büt-perestlikni cāhiliyyet işlerini vīrān ḳıldı Cāhiliyyet zamānıda boladurġan ḳan ve ḫūn da^{c}vālarıdın ribā mu^{c}āmeleleri-(12)-din ḳaṭ^{c}ī sūretde nehy ḳıldı ḫatunlarġa yaḫşi mu^{c}āmele ḳılmaḳġa ularġa cebr ḳılmasġa emr ḳıldı irlerniń̄g ḫatunlar üstide (13) bolġan ḥaḳḳlarını ḫatunlarnın̄g irlerinin̄g üstide bolġan ḥaḳḳlarını beyān ḳıldı irlerniń̄g ḫatunlarda riyāset ve ḳayyımlik ḥaḳḳı (14) bolġan sebebdin ḫatunlar nā-şāyeste ḥareketleridin bolsa te'dīb ḳılmaḳġa ḥaḳḳları barlıġını beyān ḳıldı ḫalāyıḳlarġa kitāb-(15)-ġa i^{c}tisām ḳılmaḳġa fermān ḳıldı Ḳurān-ı Kerīmġa temessük ḳabīleler gümrāh bolmaslıġını beyān ḳıldı beyān ḳılġan sözlerini şubu (16) meclisde ḥāżır bolup añglaġanlar ḥāżır bolmaġanlarġa yetküzmekġa fermān ḳıldı sözinin̄g āḫiride ḫalḳġa ḳarap men sizlerġa (17) teblīġ ḳıldım mu manġa Allahu Te^{c}ālā ve

Taḳaddes ṭarafıdın yüklengen vaẓīfeni edā ḳıldım mu didi ḫalāyıḳlar hemmeni edā ḳıldıñg naṣīḥat ḳıldıñg (18) didiler şubu ḫalāyıḳlarnıñg sözidin keyin اللهم اشهد dip üç mertebe aytdı ḫuṭbe tamām bolġanda Bilālġa ezān aytmaḳġa emr (19) ḳıldı āzān ve tekbīr aytġanda peşīn namāzını iki rekʿat oḳudı ḳırāʿatnı püşide ḳıldı peşīn namāzını tamām bolġanda (20) yeñgidin tekbīr aytalıpʿaṣr namāzını iki rekʿat oḳudı bu vaḳtde Mekke ehli hem bar idiler bular hem başḳa ḥācılarġa oḫşa (21) peşīn birleʿaṣrnı cemʿ ḳıldılar ve hem ḳaṣr ḳıldılar Ḥażret-i Faḫrü'l-Enām ʿAleyhi's-Selām bularġa namāzlarını tamām ḳılurġa emr ḳılmadı (22) اما انتم اصلوتكم فا فا قوم سفر digen ḥadīṯ fetḥ-i Mekke künide Mekkeniñg içide aytılġan ḥadīṯdür ʿAllāme-i Şehīr İbnü'l-Ḳayyım (23) Żādü'l-Meʿādda şubu vāḳıʿanı seferde namāznı ḳaṣr ḳılmaḳ bāreside meẕkūr seferniñg müddet-i maʿlūma ve eyyām-ı maʿlūma birle maḥdūd imesliġiġa (24) ve hem misāfir ornıġa peşīn oḳumaḳı lāzım ikenliġiġa bir delīl ḳılıp ẕikr ḳıladir Ḥażret-i Faḫr-i Kā'ināt ʿAleyhi Efḫarü'ṣ-Ṣalavātnıñg (25) sünnet-i seniyyeleri şundaġ ikenliġini beyān ḳıladur Ḥażret-i Resūl-i Muḥterem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem bu iki namāznı oḳuġandın keyin tive-(26)-siġa atlanıp bir az mañgıp taġ itekide vuḳūf ḳıldı tive üstideki ḥālde de ḳıbleġa ḳarap turup kün ġurūb (27) ḳılġunça duʿā ve taẓarruʿ ḳıldı ve hem şubu vaḳtde vuḳūf ḳılġan cayġına yalġuz muvaḳḳıf bolmay ʿArafāt Tağınıñg hemmesi muvafḳ īmān-(28)-ligini ʿarefe küni bamdād namāzıdın ilgeri kilgen kiginiñg ḥaccġa ülgürgenligini ʿarefe küni bamdād namāzıdın ilgeri kilgen (1) kişiniñg ḥaccġa ülgürgenligini beyān ḳıldı اليوم اكملت لكم دينكم واتممت عليكم نعمتي ورضيت لكم الما سلام دينًا

(2) digen Mā'ide Sūresiniñg 3nci āyeti şubu vaḳtde nāzil boldı āyetniñg maᶜnāsı bu kün sizlerġa dīniñglerni kāmil ḳıldım (3) ve sizlerġa niᶜmetimni tamām ḳıldım men sizlerġa dīn toġrasıdın İslāmġa rāżı boldum bu İslām bolsa meniñg nezdimde marżā ve (4) merġūbdındur digen sözdür uşbu vaḳtde ḫalāyıḳ Resūlullahnıñg rūze aġız mu yaki rūze aġız imes mu şekk ḳıldılar ᶜAbbās-(5)-nıñg ḫatunı Ümmü'l-Faḍl imtiḥān ḳılmaḳ üçün bir kāse sütni Resūlullahġa iberdi Ḥażret-i Peyġamber Saᶜādet-maẓhar meẕkūr sütni içip (6) rūze aġız imesliki maᶜlūm boldı kün ḳalġanda ᶜArafātdın Müzdelifeġa tüşdi arḳası ᶜÜsāme bin Zeydni atlandurġan (7) idi yolda telbiye aytıp kildi yolda bir yerġa tüşüp tehāret yeñgilep aldı Müzdelifeġa tüşgende yine yeñgi tehāret aldı (8) Ḥażret-i Bilāl Raḍıyallahu ᶜAnhġa ezān aytmaḳġa emr ḳıldı ezān ve tekbīr aytalıp şām namāzı oḳuldı biraz turup ezānsız tekbīr bile-(9)-ġına ḫuftan namāzı oḳuldı Müzdelifede ḳutup Zi'l-Ḥiccениñg onıncı küni tañg atġanda bamdād namāzını oḳup tivesiġa (10) atlanıp Meşaᶜir-i Ḥarāmġıça bardı anda Esfārġıça yaᶜnī ᶜĀlem aḳarġıça vuḳūf ḳıldı vuḳūf ḳılġan ḥālde ḳıbleġa ḳarap turup (11) duᶜā ve tażarruᶜ ḳılur idiler teḳbīl ve tehlīl aytur idiler andın keyin Mināġa revān boldı Mināġa barışda arḳasıġa Faḍl bin ᶜAbbāsnı (12) mingeştürdi yolda ol Faḍl bin ᶜAbbāsġa yette dāne taş aldurdı uşbu vaḳtde Ḫaşᶜam Ḳabīlesidin şāḥib-i cemāl (13) āzāde bir ḫatun Resūlullahnı toḫtatıp Ey Resūlullah meniñg atam Şeyḫ Fānī ḳarı kişi atġa atlanmaḳġa ḳādir imes anıñg (14) üçün ḥacc ḳılsam bolamudur didi Ḥażret-i Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem anīga boladur ḥacc ḳılġıl didi şubu vaḳtde Faḍl (15) birle meẕkūr ḫatun

bir biriġa ḳaraşıp turar idi çünki meẕkūr ḫatun fevḳalᶜāde ṣāḥib-i ce.a idi Faḍl hem ġāyet mertebe ṣāḥib-i (16) cemāl idi bu sebebdin her ikilesi biri yine biriniñ ḥüsn ü cemāliġa taᶜaccüb ḳılıp ve ḥayrān bolup ḳaraşıp turar idi (17) Resūlullah munı körüp Faḍlnıñ yüzini mübārek ḳolı birle tutup yüzini ḫatun bar ṭarafdın yine bir ṭarafġa tolġap ḳoydı (18) yine bir kişi ḳarı anası üçün ḥacc ḳılsam bolamudur dip soradı Ḥażret-i Risālet-Penāhmız añġa hem anañgnıñ ḳarżını edā (19) ḳılsañġġu bolur idi şuñġa oḫşa ḥacc ḳılsañġ hem boladur dip cevāb birdi Vādī-i Muḥasserġa yetkende tivesiġa ḥareket (20) birip tizraḳ yürdi şuñġa yürüp Mināġa kildi Mināda cemre-iᶜA-ḳabeġa ḳarap turup tive üstide yine taş atdı (21) her taşnı tekbīr birle atar idi andın keyin Mināda ḫuṭbe oḳup ḫalāyıḳġa menāsik-i ḥacc taᶜlīm ḳıldı Mekkeniñ başḳa (22) şehirlerġa artuḳlıġını naḥr küniniñ faẓlını beyān ḳıldı özüniñ bu yıldın keyin ḥacc ḳılalmaslık iḥtimālini (23) sözlep ḫalāyıḳ birle vedāᶜlaşdı özidin keyin ehl-i İslām ittifāḳ bile turup iḫtilāf ḳılmasġa fermān ḳıldı (24) sözlegen sözlerini şubu meclisde ḥāżır bolup añġlaġanlar gā'ib kişilerġa yetküzmekġa emr ḳıldı Resūl-i Ekrem Ṣallallahuᶜ Aleyhi ve Sellem-(25)-niñ bu ḳılġan ḥaccını ḥaccetü'l-vedāᶜ dimek Ḥażret-i Nübüvvet-Penāhmiz ḫalāyıḳ birle vedāᶜlaşġan vechidindür uşbu (26) vaḳtde ḫalāyıḳlar Resūlullahġa ḥacc ᶜamellerideki baᶜżı ḳuṣūrlarını sözlediler Resūlullah bularġa لاحرج افعل ولاحرج dip (27) cevāb birür idi mundın keyin Ḥażret-i Risālet-Penāhmız Munaḥḥarġa yaᶜnī ḳurbānlıḳ boġuzlaydurġan yirġa barıp öz ḳolı (28) birle atmış üç tive boġuzladı ḳalġan otuz yette tiveni Ḥażret-iᶜAlī 7)bin Ebī Ṭālibġa boġuzlamaḳġa emr ḳıldı ḳurbānlıḳ-(1)-nıñ göştidin

özi hem yidi mezkūr ḳurbānlıḳlarnıñg tirilerini ve bu fevḳlerini ṣadaḳa ḳıldı ḳurbānlıḳlar boġuzlanıp (2) tamām bolġanda Maʿmer bin ʿAbdu'llahnı ḳıçḳırıp saçını aldurdı ve iḥrāmdın çıḳdı ṣubu vaḳtde ṣaḥābe-i kirāmdın baʿżı-(3)-ları Resūlullahnıñg mübārek saçlarını alġanları Ṣaḥīḥīnde mezkūrdur andın keyin tiveġa minip Mekkeġa kildi ve Beytu'llah-(4)-nı ṭavāf ḳıldı mezkūr ṭavāfġa ṭavāf-ı ziyāret ṭavāf-ı ṣadr ṭavāf-ı ifāḍe dirler uşbu vaḳtde öre turup (5) Zemzemdin su içdi andın keyin yine Mināġa kilip peşīn namāzını edā ḳıldı Mināda teşrīḳ künleriniñg her biride cemre-i ūlā (6) cemre-i vasaṭī ve cemre-i ṣālişe yaʿnī cemretü'lʿaḳabede yettedin taş atar idi taş atıp bolġandın keyin ḳıbleġa ḳarap uzun (7) duʿā ḳılur idi yuḳarıda zikr ḳılınġan ḫuṭbelerdin Ḥażret-i Nübüvvet-Destgāhmız eyyām-ı teşrīḳniñg ikinci künide (8) bir ḫuṭbe sözledi şol vaḳtde Naṣr Sūresi nāzil boldı Mināda çenbe yekşenbe düşenbe üç kün turup seşenbe (9) küni Maḥṣabġa kildi mezkūr Maḥṣab Mekke birle Minā arasıda bir mevżiʿ bolup Mekkeġa yaḳınraḳdur Baṭḥā-i Mekke dip maʿrūfdur (10) ol Maṣḥabda peşīn veʿaṣr namāzlarını ve şām ve ḫuftan namāzlarını oḳup azraḳ yatıp istirāḥat ḳıldı andın keyin (11) Mekke-i Mükerremeġa kildi kiçe Beytu'llahnı ṭavāf ḳıldı bu ṭavāfnı ṭavāf-ı vedāʿ dirler bamdād namāzını Mekkede oḳup Zi'l-Ḥiccениñg (12) on törtinci küni çehārşenbe küni Medīneġa revān boldılar uşbu ḥacc Resūlullahnıñg birinci ḥaccı bolup mundın ilgeri ḥacc (13) ḳılmaġan idi ammā Resūlullahnıñg ḳılġan ʿumreleri bolsa törtdür Ḥudeybiye ʿumresi ʿumretü'l-Ḳaḍā Caʿrāne ʿumresi uşbu ḥacc (14) birle ḳılġan ʿumredür bu ʿumreler hicretdin keyin ḳılġan ʿumrelerdür bu ʿumrelerdin ḥaccetü'l-vedāʿ birle ḳılġan ʿumredin başḳa (15) üçi hemmesi Zi'l-Ḳaʿdede

bolġan idi ḥaccetü'l-vedāʾınıñ efrād yaki temettüᶜ yaki Ḳurānlikide ᶜulemālarnıñ arasıda iḫtilāf (16) bolsa mu līkin rāḥicraḳ Ḳurāndur ḥuffāẓ-ı İslāmdın ᶜAllāme-i Bayṭar İbnü'l-Ḳayyım El-Cevzī ḥaccetü'l-vedāʾınıñ Ḳurān bolmaḳını on (17) neçe delīl birle iṯbāt ḳıladur āgāh bolġıl ki şubu ḥaccetü'l-vedāᶜ bāresideki sözlerni dīn ᶜilmide iᶜtimādlıḳ ḥadīṯ rivāyetide (18) Siḳa İbnü'l-Ḳayyımnıñ Zādü'l-Meᶜād nām muᶜteber kitābıdın iḫtisār ṭarīḳi ile terceme ḳıldı ḥaccetü'l-vedāᶜ bāreside bu zikr ḳılġanımız-(19)-dın ziyāde tafṣīlni irāde ḳılġan kişi Zādü'l-Meᶜādġa rücūᶜ ḳılsun añglaġıl ki Mekke-i Mükerreme feṯḥ ḳılınıp Ḳureyş ᶜArabları (20) İslāmġa kirgendin keyin ve hem İslām ᶜaskeri Tebūk ḳadarıraḳ yirġa barıp Rum devleti birle ceng ḳılmaḳ bolup ehl-i İslām (21) özleriniñ ḳuvvet ve şevketini āşikār ḳılġandın keyin ᶜArab Ḳabīleleri Medīne-i Münevvereġa vefd yaᶜnī ilçi hey'eti iberip Resūlullah-(22)-ġa teslīm bolmaḳġa ve İslāmnı ḳabūl ḳılmaḳġa gürūᶜ ḳıldılar vefdlerniñ kilmeki toḳuzıncı yılı başlap Resūlullahnıñ (23) vefātıġıça devām ḳıldılar şunıñ üçün toḳuzuncı yılı Ümmü'l-Vüfūd diyilür meẕkūr vefdler 9ncı yılıdın tartıp kilseler mu (24) līkin hemme vefdlerni cemᶜ ḳılıp 10ncı yılınıñ vāḳıᶜalarıġa ḳoşup yazıldı

(25) BENĪ SAḲĪFNİÑ VEFDİNİÑ BEYĀNI

(26) Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem Tā'īf Muḥāṣarasıdın ḳaytġanda Benī Saḳīf ketteleridin ᶜUrve bin Mesᶜūdnıñ dili İslām-(27)-ġa māyil bolup Peyġamber Kā'ināt ᶜAleyhi'ṣ-Ṣalavāt ve't-Teslimātnıñ arḳasıdın barıp İslāmnı ḳabūl ḳılġan idi ᶜUrve (28) özinīñ Tā'īf ḫalḳı arasıdaki iᶜtibār ve nüfūzıġa işenip ularnı İslāmġa de-
(8)lālet ḳılmaḳ üçün Peyġamberimiz-(1)-din ruḫṣat alġan idi közleri

taᶜaṣṣubnıñg perdesi bile kör bolġan Ṣaḳīf ehli ᶜUrveniñg İslāmġa dāḫil bolup bularnı ḥaḳḳ (2) dīnġa delālet ḳılġanını körüp meẕkūr ᶜUrveni öltürdiler bu sebebdin bular Reṣūlullahdın emīn imes idiler İslāmnıñg (3) kündin künga revāc bolup ilgeri bolmaḳı Cezīretü'l-ᶜArabdaki Ᾱrablarnıñg cümmā cümmā gürūḥ gürūḥ kilip İslāmnı ḳabūl ḳılmaḳı başḳa (4) baᶜżı ḳavimlerniñg egerçi İslāmnı ḳabūl ḳılmasa mu cezye birip Reṣūlullahnıñg ḥimāyesiġa kirmekġa mecbūr bolġanı meẕkūr Ṣaḳīf ehliniñg (5) ḫavf ve teşvīşlerini ziyāde ḳılur idi ve ular kündin künġa yumşap turar idi ḫuṣūṣen Ḥuneyn Ġazvesidin keyin İslāmnı ḳabūl (6) ḳılġan Mālik binᶜAvf öziġa tābiᶜ bolġan kişiler bile ehl-i Ṣaḳīfni her vaḳt ḳorḳutup turur idiler Reṣūlullah dīn-i İslāmġa (7) delālet ḳılmaḳ üçün ᶜizn alġan bir şerīf kişini yaᶜnī ᶜUrve bin Mesᶜūdnı bular öltürgen sebebdin bularnıñg dilleri hemīşe (8) ḫavf ve teşvīş birle muẓṭarib idiᶜUrve maḳtūl bolup bir aydın keyin Ṭā'ifniñg muᶜteber kişileri cemᶜ bolup bu ḫuṣūṣda (9) meşveret ḳıldılar meşveretniñg netīcesi şol boldı ki re'İsleri Kināne binᶜAbdu'l-Yalīl başlıḳ beş alta kişi Reṣūlullahnıñg Ḥuẓūr-ı (10) ᶜĀlīleriġa kilip Reṣūlullah birle sözleşmekġa muḳarrer boldılar bularnıñg Medīne-i Münevvereġa barmaḳları Reṣūlullahnıñg Tebūkdın ḳaytıp (11) kilişiġa toġrı kilgen idi Ḥaẓret-i Nübüvvet-Destgāhmiz bularnı Ḳurān añglasunlar dip ve aṣḥāb-ı kirāmnıñg namāz oḳuşlarını kör-(12)-sün dip mescidniñg ḳaşıġa bir çadırġa tüşürdi bular bir neçe kün Reṣūllah birle hemrāh bolġandın keyin İslāmnı ḳabūl ḳıldılar Reṣūlullah-(13)-ġa hemmedin kiçik bolsa mu līkin Ḳurānnı köp ḥıfẓ ḳılġan ᶜOsmān bin Ebī El-ᶜĀṣnı baş ve re'īs ḳıldı meẕkūrlarġa Reṣūl-i Ekrem Ṣallallahu (14)ᶜAleyhi ve Sellem Ṭā'īf ḫalḳını

İslāmġa delālet ḳılmaḳġa emr ḳılġan idi bular Ṭā'if ehliniñg iṭā-
ʿat ḳılmaslıḳlarıdın ḳorḳup (15) evvelde İslāmġa dāḫil bolġanlarını
iẓhār ḳılmadılar belki Muḥammedni yeñgi şarṭlarġa maʿḳūl ḳılmaḳ
mümkin imes anıñg ḳuvvet veşevketi ziyāde (16) artuḳ tamām ḫalḳ
añga teslīm bolup turupdur bizġa zinā ve ḫamr ve ribānī terk itmek
Lātnı ḫarāb ḳılmaḳ kibi şarṭlarnı ḳoydı (17) şubu sebebdin ḳabūl
ḳılmay sizlerġa maṣlaḥatını taşladuḳ didiler Saḳīf ehli evvelde mez-
kūr şarṭlarnı ḳabūl ḳılmaḳġa rāżı bolmasa-(18)-lar muʾāḫiri rāżı
boldılar ehl-i Saḳīf İslāmġa dāḫil bolġanda Resūlullah Ebū Sufyān
bin Ḥarb birle Muġīre bin Şuʿbeni ehl-i Saḳīf-(19)-niñg büti Lātnı
ḫarāb ḳılmaḳ üçün iberdi

(20)ʿABDU'L-ḲAYSDIN KİLGEN İLÇİLERNİÑG BEYĀNI

(21) Bir kün Resūlullah aṣḥāb-ı kirām birle bir meclisde olturġan-
daʿAbdu'l-Ḳaysnıñg vefdi kilip Resūlullahġa selām ḳıldılar şubu (22)
meclisde Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem bularnıñg kilmek-
leri birle ḫaber birip ve ularnı yaḫşılıḳ birle yād ḳılġan idi bu-
lar kilgende (23) Resūlullah ve aṣḥāb-ı kirāmlar ġāyet ḫursendlik
birle körüşdilerʿAbdu'l-Ḳays vefdi vaṭanlarınıñg Medīne-i Münevve-
reġa yıraḳlıġını (24) Medīneġa kilmek üçün tola meşaḳḳat çikmekle-
rini yol bolsa düşmenlerdin ḫavf ve teşvīşlik bolup eşhür-i ḥaram-
dın başḳa (25) vaḳtde Medīne-i Münevvereġa kilmek mümkin imesligini
sözlep özleriġa nime işni ve ḳaysıʿamellerni ḳılmaḳ lāzım şunı rū-
şen (26) beyān ḳılmaḳını ṭaleb ḳıldılar bu sebebdin Resūl-i Ekrem
Ṣallallahuʿ Aleyhi ve Sellem bularġa īmān iḳāmet ṣalāt īṭā' zekāt
ṣavm-ı Ramażān (27) birle emr ḳıldı ġanīmetdin ḫumusnı birmekġa
fermān ḳıldı īmānnıñg لا اله الا الله محمد رسول الله dip

şehādetdin (28) ibāret ikenligini beyān ḳıldı ribā yaʿnī içini pāḳize ḳılıp toŋg ve sağu ornıda istiʿmāl ḳılanadurġan ḳalġandur (1) ve hem ḥantem yaʿnī maḥṣūṣ may birle maylanadurġan bir nevʿī ḳaçadur ve hem naḳīr yaʿnī ḫurmā yıġaçınıŋg yıldızıdın yasalġan saġudur ve hem (2) mezaḳḳat yaʿnī ḳaramay bile boyalġan maḥṣūṣ ḳaçadur şubu tört ḳısım ḳaçanı istiʿmāl ḳılmaḳdın menʿ ḳıldı vefdniŋg içide (3) ʿAbdu'llah binʿAvf El-Eşbūḥ nāmlıḳ bir kişi bar idi meẕkūr kişi bulardın hemmedin kiçiki idi Ḥażret-i Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem (4) sende iki yaḫşi ḫalḳ bar şulḥ yine biri vaḳār dip anıŋg köŋglini ḫursend ḳıldı meẕkūr kişi Resūlullahdın Ey Resūlullah (5) bizġa azġına bolsa mu ḫamr içikġa ruḫṣat birgil biziŋg yirimiziŋg havāsı pest ḫamr içmesek ḳusuḳlarımız köpep işip (6) kesel bolup ḳalamiz didi Resūlullah muŋga azġına ruḫṣat birsem köpni içesizler andın keyin bir biriŋglerġa hücūm ḳılıp muḳātele (7) ḳılasizler didi Resūlullah bularnıŋg meẕkūr tört ḳısım ḳaçalarnı istiʿmāl ḳılmaḳdın menʿ ḳılmaḳı aṣlıda ḳaçalarnı istiʿmāl (8) ḳılmaḳ ḥarām bolġan sebebdin bolmay belki sedü'z-Zerīġadür sedü'z-Zerīġa ḥarām bolġan nerselerde ʿilletniŋg irtifāʿī birle (9) ḥürmet mürtefiʿ boladur şuniŋg üçün Resūlullah ḫalāyıḳlar ḫamr içikdin bi'l-külliye ḳaytıp ḫavf mürtefiʿ bolġanda meẕkūr ḳaçalar (10) istiʿmāl ḳılmaḳġa ruḫṣat birdi Resūlullahnıŋg başta ziyāret-i ḳubūrdın menʿ ḳılmaḳ hem uşbu cümledin andın keyin ḫalāyıḳ-(11)-larnıŋg dilleride tevḥīd müstaḥkem bolup şirk vemeyyit bi'l-külliye vīrān bolup dillerdin ḳabir-perestlik ve ervāḥ-perestlik (12) köterilgende aṣḥāb-ı ḳubūrnı eṣnām kibi özleri bile Perverdigār bir Ḥaḳḳ Teʿālā ve Taḳaddesniŋg arasıda vesīle ve şafīʿ (13) dip iʿtiḳād

ḳılmaḳnıñg ḫūnı ve ol aṣḥāb-ı ḳubūrdın istiʿānet ḳılmaḳnıñg teşvīş zāyil bolġanda ziyāret-i ḳubūrġa (14) ruḫṣat birdi meẕkūr ʿAbdu'l-Ḳaysnıñg vefdiniñg kilişi 9ncı yılı idi

(15) BENĪ ḤANĪFE ḲABĪLESİDİN KİLGEN İLÇİNİÑG BEYĀNI

(16) Resūl-i Ekrem Ṣallàlllahu ʿAleyhi ve Sellemniñg Ḥuẓūr-ı Sāmileriġa kilgen vefdlerdin biri Benī Ḥanīfe vefdi idi bularnıñg içide meşhūr (17) Müseylemetü'l-Keẕẕāb bar idi ol Müseyleme eger Muḥammed ʿAleyhi's-Selām özidin keyin özigà meni ḫalīfe ḳılsa men añga tābiʿ bolamen dip söz (18) ḳılur idi mundın ilgeri Resūlullah bir tüş körüp ümmetdin iki mütedeyyin yaʿnī yalġan Peyġamberlik daʿvā ḳılġuçınıñg (19) çıḳmaḳı birle te'dīl ḳılġan idi ol vefd içide Müseylemeni körgende anıñg iki mütedeyyininiñg biri bolaşını gümān (20) ḳıldı Benī Ḥalīfe Ḳabīlesiniñg vefdi İslāmnı ḳabūl ḳılıp vaṭanlarıġa ḳaytıp kitseler mu bir munça vaḳt ötkendin keyin (21) Müseylemetü'l-Keẕẕab peyġamberlik daʿvā ḳıldı Müseyleme özi peyġamberlik daʿvā ḳılsa mu Ḥażret-i Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem-(22)-niñg peyġamber bolmaḳıġa iḳrār ḳılur idi Müseyleme öz ḳavmidin namāznı sāḳıṭ ḳıldı ḫamrnı ve zinānı helāl ḳıldı Benī Ḥanīfe (23) ʿArabları bu Müseylemeġa tābiʿ bolup İslāmdın ḳaytıp kitdiler Müseyleme Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemġa uşbu ḫaṭṭnı yazġan (24) idi من مسيلمة رسول الله الى محمد رسول الله اما بعد فانى اشركت فى الامر معك وان لنا نصف الامر ولقريش نصف الامر ولكن قريش قوما يعتدون (25) bu mektūbnıñg maẕmūnı Allahu Teʿālānıng Resūli Müseylemedin Allahu Teʿālānıng Resūli Muḥammedġa (26) selām men sañga nübüvvetde şerīk boldum mülkniñg nışfı bizġa nışfı Ḳureyşġa boladur Ḳureyş bolsa ʿādil ḳavm imesdür

digen (27) sözdür Ḥażret-i Faḫr-i Kā'ināt ʿAleyhi Efḫarü'ṣ-Salavātnıñg bu mektūbnıñg cevābıġa uşbu mektūbnı yazġanı mervīdür (28)

بسم الله الرحمن الرحيم من محمد رسول الله الى مسيلمة الكذاب سلام على من اتبع الهدى اما بعد فان الارض لله يورثها من يشاء من عباده والعاقبة للمتقين

(1) yaʿnī bu kitāb Allahnıñg Reṣūli Muḥammeddin yalġançı Müseylemeġa baradur rāst yolġa tābiʿ bolġanlarġa selām bolsun bir Ḥaḳḳ Sübḥāne ve Teʿālā-(2)-nıñg bolup özinigg bendeleridin ḫāhlaġan kişiġa biredür işnigg ʿāḳıbeti veʿamelnigg āḫiri ehl-i taḳvālarġa ḫāṣdur (3) digen sözdür Reṣūlullah Müseylemenigg ilçileridin anıñg ḥaḳḳıda ḳaydaġ fikirde ikenliklerini soraġanda meẕkūr ilçiler Müseylemenigg (4) peyġamberlikiġa ḳāyilligini beyān ḳıldılar bularġa Ḥażret-i Risālet Penāhmiz ilçini öltürmeslikʿādet bolmasa idi sizlerni (5) öltürür idi didi ilçiler ḳandaġ fikirde bolsun ḳaydaġ söz sözlesünler Reṣūlullah ularġa taʿarruż ḳılmas idi Müseylemetü'l- (6)-Keẕẕābnıñg Reṣūlullahġa meẕkūr mektūbnı yazmaḳı 10ncı yılıda idi Ḥażret-i Faḫrü'l-Enām ʿAleyhi's-Selām Müseyleme birle muḥārebe ḳılmaḳ (7) üçün Ferrāt bin Abbān El-ʿAcebelī birle Sümāme bin Uṣālġa mektūb yazıp iberse mu anıñg ḳolıda ḳuvvet kem bolġan sebebdin Müseylemeġa berāberlik (8) ḳılalmadı belki meẕkūr Sümāme Baḥreynġa El-ʿAlā' El-Ḥaḍramīniñg ḥużūrıġa kitdi meẕkūr Müseylemetü'l-Keẕẕāb bolsa Ḥażret-i Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳ-(9)-nıñg zamānıda ʿİkrime bin Ḫālidniñg ʿaskeri ṭarafıdın öltürelip Cehennem ṭarafıġa sefer ḳıldı anı meşhūr Vaḫşi öltürdi

(10) NECRĀN VEFDİNİÑG BEYĀNI

(11) Ḥażret-i Ḫayrü'l-Enām ʿAleyhi's-Selāmnıñg ḥużūrıġa kilgen vefdlerniñg biri Necrān naṣārālarınıñg vefdidür bular atmış atlıḳ

kişidin (12) ʿibāret bolup ularnıñg aralarıda ketteleridin tola kişiler bar idi bular Resūlullahġa ḥediye ḳılıp nevʿ nevʿ ġilem bisatlarnı alıp (13) kilgen idiler Resūlullah meẕkūr gilemdin sūretliklerni ḳabūl ḳılmay red ḳıldı sūretsizlerini ḳabūl ḳıldı bular Medīne-i Münevvereġa kilgende (14) Resūlullah birle sözleşmek üçün mescidġa kirdiler ʿibādetniñg vaḳtleri bolġanda mescidde özleriçe ʿibādet ḳıldılar ṣaḥābe-i kirāmlardın (15) baʿżısınıñg bularnıñg mescidde ʿibādet ḳılġanıġa ḳuşaḳları köpüp menʿ ḳılmaḳçı bolsalar mu Resūlullah menʿ ḳılmaḳġa ʿizn birmedi (16) mundın keyin Resūlullah bularnı İslāmġa daʿvet ḳıldı arada uzun münāzara bolup tola söz ötüp Resūlullah bularnıñg Ḥażret-i (17) ʿĪsā ḥaḳḳıdaki iʿtiḳādlarını ḥarac ḳıldı Āl-i ʿİmrān Sūresiniñg başıdın seksen miḳdārı āyet uġbu Necrān naṣārālarınıñg (18) ḥaḳḳıda nāzil boldı āḫiri Resūlullah bularnı meẕkūr Āl-i ʿİmrān Sūresideki فمن حاجك فيه من بعد ما جاءك من العلم فقل تعالوا ندع ابناءنا وابناءكم (19) muḳteżāsıça İslāmiyetġa daʿvet ḳıldı bular bunġa cüʾret ḳılalmadılar ularnıñg İslāmnı ḳabūl ḳılmaslıġı Ḥażret-i (20) Risālet-Penāhmızınıñg risāletiġa ḳanāʿat ḳılmaġanlıḳdın bolmay belki Rum İmparatorıtarafıdın keldurġan iḥsān ve cayizeler-(21)-din ḳuruḳ ḳalıp meẕkūr İmraratornıñg rıżāsını ve anıñg iḥsān ve cāyizesini İslāmġa iḫtiyār ḳılġanlarıdın idi bu vefdler (22) mundın keyin her yıl iki ming ḥülle birip turmaḳ şarṭı birle ṣulḥ ḳıldılar her bir ḥülle ḳıymat bahā iki libāsdın ʿibāretdür ḳılmaḳ bahā bolmasa (23) yaki ḳıymet bahā bolup iki bolmasa ḥülle diyilmeydür ulardın cezye almaḳ üçün Resūlullahdın ġāyet emīn bir kişini ibermekni ṭaleb ḳıldılar andın (24) keyin Peyġamber Nübüvvet-mazhārımızEbū ʿUbeyde bin

El-Cerrāḥnı iberdi uşbu sebebdin Ebū ʿUbeyde bu ümmetniñg emīni dip tesmiye ḳılındı (25) meẕkūr Necrān ilçisiniñg kilişi onuncı yılda idi

(26) NECĪB ḲABĪLESİDİN KİLGEN İLÇİNİÑG BEYĀNI

(27) Necīb ʿArabları Kinde ʿArablarıdın bir ḳabīledür bular İslāmnı ḳabūl ḳılıp Medīne-i Münevvereġa on üç kişidin ʿibāret bir ilçi (28) iberdiler bular özleri birle zekāt yirini alıp kilgen idiler Re-
(1)sūlullah bularnıñg kiliġiġa ġāyet ḫursend boldı ularnı ikrām (1) ḳıldı ve aṣḥāb-ı kirāmġa bularnı ikrām ḳılmaḳġa fermān ḳıldı alıp kilgen zekātlarnı alıp kitip öz faḳīrleriġa taḳsīm ḳılıp (2) bir-mekġa emr ḳıldı bular Medīnedeki vaḳtde Ḳurān yād ḳılmaḳġa Resūlullahdın dīn-i İslām aḥkāmlarını ve şerīʿat-ı (3)-İslāmiyeni taʿlīm ḳılamaḳ ḫaṣr ḳıldılar bu sebebdin Ḥażret-i Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem bularnı ġāyet yaḫşi kördi ularġa köp (4) iḥsān birdi onuncı yılı ḥaccetü'l-vedāʿda meẕkūr ḳavm Resūlullāh birle köreşgen idi

(5) BENĪ SAʿD ḲABĪLESİNİÑG İLÇİSİNİÑG BEYĀNI

(6) Benī Saʿd bin Hüzeym ʿArabları Ḳuḍāʿa Ḳabīleleridindür bular İslāmnı ḳabūl ḳılıp öz içidin bir neçe kişini iḫtiyār (7) ḳılıp Resūlullahġa bīʿat ḳılmaḳ üçün iberdiler bular Resūlullah birle kö.-rüşmek üçün mescidġa kilgende Resūlullah ve aṣḥāb-ı (8) kirām bir ṣalāt-ı cenāze oḳup turar idiler bular meẕkūr ṣalāt-ı cenāze tamām bolġunça mescidniñg bir ṭarafıda saḳlap tundılar Re-(9)-sūlullah namāzdın keyin bularnı ḳıçḳırıp ḳaysı ḳabīledin ikenliklerini İslāmnı ḳabūl ḳılġan yaḫi ḳılmaġanlarını soradı (10) bular İslāmnı ḳabūl ḳılduk dip cevāb birdi soñgra Ḥażret-i Risālet-Penāhmız

andaġ bolsa mu ḳanıdaşlarıñgızġa namāz (11) oḳumaḳ kerek idi didi bular sañga bīᶜat birişdin ilgeri namāz oḳumaḳ dürüst bolmas mikin dip gümān ḳılduḳ idiler(12) bularġa Ḥażret-i Resūlullah müselmān bolmaḳ üçün İslāmnı taᶜyīnlik bir cayda ve hem taᶜyīnlik bir kişiniñg ḳolıda ḳabūl (13) ḳılmaḳ şarṭ imesdür her yirde ḳabūl ḳılsañg müselmān bolasen didi bular Medīne-i Münevverede bir neçe kün turup aḥkām-ı İslāmnı (14) taᶜallüm ḳılġandın keyin vaṭanlarıġa ḳaytıp kitdi

(15) ṬAYY ḲABĪLESİDİN KİLGEN İLÇİLERNİÑG BEYĀNI

(16) Ḥażret-i Faḫrü'l-Enām ᶜAleyhi's-Selām Ḥużūr-ı Ālīleriġa kilgen ilçilerniñg biri Ṭayy Ḳabīlesiniñg ilçisüdür bularnıñg içide re'īs-(17)-leri Zeydü'l-Ḫayl bar idi Resūlullah buniñg faẓl ve kemālini körüp bu vaḳtġıça meniñg ḥużūrımġa kilgen kişilerniñg hemmesidin (18) artuḳtapdım digeni ve hem añga Zeydü'l-Ḫayr dip nām ḳoyġanı mervīdür

(19) FERĀZE ḲABĪLESİDİN KİLGEN İLÇİLERNİÑG BEYĀNI

(20) Ferāzeᶜ Arabları Ġaṭafān Ḳabīlesidindür İslāmnı ḳabūl ḳılıp özleridin bir neçe kişini ilçi ḳılıp Resūlullahġa iberdiler (21) bularnıñg kilişi Resūlullahnıñg Tebūk cengidin ḳaytışıġa müvāfıḳ kilgen idi bu vaḳtde bularġa yıl yaman (22) ḳatıḳ kilgen sebebdin mālları ḳırılıp turġan idi bular Resūlullahġa bīᶜat ḳılġandın keyin Allah Kerīm (23) Teᶜālā ve Taḳaddesdin yamġur sorap duᶜā ḳılmaḳını ṭaleb ḳıldılar andın keyin Resūlullah minberġa çıḳıp uzun duᶜā ḳılıp yamġur ṭaleb (24) ḳıldı

BENĪ ESED ḲABĪLESİDİN KİLGEN İLÇİNİÑG BEYĀNI

(25) Benī Esed ᶜArablarıdın hem İslāmnı ḳabūl ḳılıp bīᶜat ḳılmaḳ

üçün Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemniŋ Ḥuẓūr-ı Ālileriġa (26) bir ilçi kildi meẕkūr ilçi on kişi idi bular Resūlullahdın Cāhiliyyet zamānıda ḳaladurġan ḳıyāfet ve kehānet kibi (27) işleriniŋ ḥükmini soradılar Resūlullah İslāmda bu işleriniŋ memnūʿ ikenligini beyān ḳıldı meẕkūr vefd yaʿnī ilçiler Medīne-i (28) münevverede bir neçe kün turup şerīʿat aḥkāmlarını taʿallüm ḳılġan-
192)dın keyin iḥsān ve ʿaṭā alıp ḳaytıp öz vaṭanlarıġa kitdiler

(1) BENĪ MUḤĀRİB ḲABĪLESİDİN KİLGEN İLÇİLERNİŊ BEYĀNI

(2) Benī Muḥārib ʿArabları hem İslāmnı ḳabūl ḳılıp bīʿat ḳılmaḳ üçün Medīne-i Münevvereġa bir veft iberdiler meẕkūr vefd on kişidin (3) ʿibāret idi bular ilgeri Resūlullahnıŋ ġāyet zor düşmenleridin idiler Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemġa ʿUḳāẓ Mecenne (4) Zü'l-Mecāz kibi bāzārlarda ʿArab Ḳabīleleridin ḥimāyeġa almaḳnı ṭaleb ḳılıp yürgende ġāyet ḳatıḳ yirik cevāb birgüçilerniŋ biri (5) uşbu ḳabīle idi meẕkūr ilçilerniŋ içide Resūlullahġa ʿUḳāẓ bāzārıda ḳabīḥ sözlerni ḳılġan ve ol Resūl-i Pāk ve Tācidār (6) İḳlīm-i Levlāk Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemġa nevʿnevʿ āzār birgen bir kişi bar idi bu kişi Resūlullahdın ötken nā-şāyeste işlerini ʿavf (7) ḳılmaḳnı ve bu ḳabīḥ işler üçün istiġfār ḳılaḳnı ṭaleb ḳıldı Ḥażret-i Nübüvvet Destgāhmiz الاسلام يجب ما قبله (8) dip cevāb ḳayturdı ol ḥadīşniŋ maʿnāsı İslām ilgeri günāh ve muṣībetlerni kisedür yaʿnī bir kişi muṣībetlerni bir kişi kāfirlik ḥālde her çend (9) zor günāh ve muʿṣībet ḳılsa mu İslāmġa dāḫil bolġandın keyin İslām ol günāh ve muʿṣībetlerni yoḳatıp aytadur digen sözdür

(10) KİNDE ḲABĪLESİDİN KİLGEN VEFDNİŊ BEYĀNI

(11) Kinde vefdi atmış atlıḳ kişidin ʿibāret bolup ularnıŋ arasıda

re'īsleri Eşᶜaş bin Ḳays bar idi bular Resūlullah-(12)-nıñg Ḥuẓūr-ı Sāmileriġa kirgende ol Żāt-ı Nübüvvet-ṣıfāt imtiḥān ḳılmaḳ üçün Ey Ebū'l-Ḳāsım bir nerse yüşürdük Peyġamber bolsañg şunı (13) bilgil didiler Resūlullah bularġa mundaġ işlerni kāhinlerdin soraladur men kāhin imes çünki kāhinler Cehennemde boladur-(14)-lar Allah Kerīm Teᶜālā ve Taḳaddes mañga bir kitāb birdi meniñg peyġamberlikimġa şol kitāb kifāye ḳıladur dip cevāb birdi andın (15) keyin bularġa ve's-Ṣāffāt Sūresi oḳudı ورب المشارق digen lafẓġa yetkende izilip yıġladı meẕkūr ilçiler Resūlullahdın (16) yıġlamaḳınıñg sebebini soraġanda men ugbu kitābnı mañga birgen Allah Zü'l-Celāldin ḳorḳup yıġlaymen Allahu Teᶜālā meni ḳılıçnıñg (17) yüzi yikiçke bir yolġa iberdi eger ol yoldın gümrāh bolsam helāk bolamen didi mundın keyin yolġa iberdi eger ol yoldın gümrāh (18) bolsam helāk bolamen didi mundın keyin ilçiler İslāmnı ḳabūl ḳıldılar (19) ŻİMĀM BİN ŞAᶜLLBE RESŪLULLAH ṢALLALLAHU ᶜALEYHİ VE SELLEMNİÑG ḤUŻŪRIĠA KİLGENİNİÑG BEYĀNI

(20) Resūlullah ṣaḥābe-i kirām birle mescidde olturġan ḥālde Ṣaḥrā ᶜArablarıdın saġı perākende bir kişi kilip tivesini mescidġa alıp (21) kirip çökelendürdi andın keyin Resūlullahnı sorap ḥuẓūrıġa barıp sañga ḳatıḳ su'āller ve bārik maḳāller ḳılsam (22) melāl bolma didi Resūlullah muñga ḫāhlaġan nersesini soramaḳġa emr ḳıldı mundın keyin meẕkūr Żimām Ḫudānıñg ḥaḳḳıda su'āl ḳılamen (23) Allahu Teᶜālā seni ḫalḳġa hemme ḫalḳġa peyġamber ḳılıp iberdi mu tenhā bir Allahġagına ᶜibādet ḳılmaḳġa ata babalarımız ᶜibādet ḳılıp kilgen maᶜbūdlarnı (24) taşlamaḳġa fermān ḳıldı mu bir kiçe kündüzde beş vaḳt namāz oḳumaḳġa baylardın zekāt alıp faḳīrlerġa birmekġa

istiṭā^{c}at (25) tapġan kişiġa ḥacc ḳılmaḳġa Ramażān-ı Şerīf ayıda rūze tutmaḳġa Allahu Te^{c}ālā emr ḳıldı mu dip su'āl ḳıldı Ḥażret-i Faḫrü'l-Emām (26) ^{c}Aleyhi's-Selām bu su'ālniñg her biriġa اللهم نعم dip cevāb birdi ya^{c}nī Ey Ḫudā ārī şubu işlerġa fermān ḳıldı meẕkūr (27) i^{c}rābī Reşūlullahnıñg cevābını añglap Ey Muḥammed men Żimām bin Sa^{c}lebedürmen sañga īmān kiltürdüm sen emir ḳılġan nerselerniñg (28) hemmesini ziyāde ḳılmay ve kem kem ḳılmay ḳılamen dip çıḳıp
193) kitdi Reşūlullah munıñg arḳasıdın bu kişi eger sözide tursa (1) Behişţġa kiredür dip ṣaḥābe-i kirāmġa beyān ḳıldı meẕkūr Żimām ḳavmiġa ḳaytıp kilip İslāmġa delālet ḳılġanda ḳavminiñg (2) hemmesi İslāmnı ḳabūl ḳıldılar meẕkūr Żimām bolsa Benī Sa^{c}d bin Bekr Ḳabīlesidin idi

(3) ŞUDĀ' ḲABĪLESİNİÑG VEFDİNİÑG BEYĀNI

(4) Şudā' bolsa Yemende bir ḳabīledür meẕkūr ḳabīledin 15 kişi Medīne-i Münevvereġa kilip Reşūlullahġa bī^{c}at ḳıldılar Reşūlullah (5) bularġa ḳavimlerini İslāmġa delālet ḳılmaḳġa fermān ḳıldı bular vaṭanlarıġa ḳaytġanda meẕkūr ḳabīle arasıda İslām neşr boldı ḥaccetü'l-vedā^{c}-(6)-da bulardın 100 kişi Reşūlullah birle körüşdiler Reşūlullah evvelde bularnı İslāmġa dalālet ḳılmaḳ üçün Ḳays bin Sa^{c}dnı (7) vālī ḳılıp 400 miḳdārı ^{c}asker ibermekġa teyyār bolsa mu meẕkūr ḳabīlede islām neşr bolġanlıġını añglaġaç ^{c}asker (8) ibermek lāzım kilmedi Şudā' ilçisiniñg kilişi Reşūlullah feṯḥ-i Mekkedin ḳaytġanda idi

(9) FERVE BİN ^{c}AMR.İÑG REŞŪLULLAHĠA İBERGEN İLÇİSİNİÑG BEYĀNI

(10) Rum ṭarafıdın Şām ^{c}Arablarınıñg bir ḳısmıġa vālī bolġan Ferve bin ^{c}Amr El-Cezzāmī İslāmnı ḳabūl ḳılıp Reşūlullahġa ilçi ibergen

(11) ve hem Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Ṣellemġa ḥediye ḳılıp bir ḫançer ibergen idi Kumlar munı añglap Fereveni ḥabs ḳılıp öltürdiler Fereve bolsa muʿānade tutar idi

(13) ʿABS ḲABĪLESİNİÑG İLÇİSİNİÑG BEYĀNI

(14) Ḥażret-i Faḫrü'l-Kirām ʿAleyhi Efḫarü'ṣ-Ṣalavāt ve's-Selāmnıñg Ḥużūr-ı Pür-Ḥubūrlarıġa kilgen vefdleriniñg biri Benī ʿAbs vefdidür Resūlullah bularnı (15) tola ḫursendlik ile ḳabūl ḳıldı bularnıñg aldıda Ḫālid bin Sinān El-ʿAbsnı ḫāṭırıġa tüşürüp anıñg faẓl ve kemālini beyān ḳıldı (16) meẕkūr Ḫālidniñg özidin keyin ḫalef ḳalġan mu meẕkūr ilçilerdin soradı munıñg ḥaḳḳıda Resūlüllahnıñg ol Ḫālid Peyġamber idi (17)anıñg ḳavmi anı ẓāyiʿ ḳıldı ḳadrini bilmedi digeni rivāyet ḳılanadur

(18) EZD ḲABĪLESİDİN KİLGEN VEFDİNİÑG BEYĀNI

(19) Ezd ʿArablarıdın re'īsleri Ṣard bin Abdu'llah başlıḳ bir neçe kişi Resūlullahnıñg Ḥużūr-ı Pür-Ḥubūrlarıġa kirip İslāmnı ḳabūl ḳıldılar (20) Resūlullah bularġa Ṣardnı emīr taʿyīn ḳıldı ve añga etrāfıdaki ḫalḳı İslāmġa delālet ḳılmaḳġa fermān ḳıldı meẕkūr Ezd (21) Yemen ḳabīleleridin biridür

(22) ʿANS ḲABĪLESİDİN KİLGEN İLÇİLERNİÑG BEYĀNI

(23) ʿAns Yemende Medḥac Ḳabīlesidin bir baṭndur meẕkūr ʿAns Ḳabīlesidin Resūlullahnıñg ḥużūrıġa meşhūr Esved-i ʿAnsā kilgen idi (24) evvelde İslāmnı ḳabūl ḳılıp vaṭanıġa ḳaytdı ḥaccetü'l-vedāʿdın keyin Resūlullahnıñg kesel bolġan ḫaberini añglap peyġamberlik daʿvāsı (25) ḳıldı meẕkūr Esved bolsa nīreñgbāzlıḳıġa usta ve çuʿbedeġa ḫūb kāmil idi ḫalāyıḳlarġa muʿcize dip neçe ḳısm nerselerni körsetdi (26) buñga te'ḫīrsiz Medḥac Ḳabīlesidin ve başḳa ḳabīlelerdin

hayli köp irgeşgen kişiler cemᶜ boldı mezkūr Esved ᶜasker cemᶜ ḳılıp Necrān-(27)-ġa revān boldı Necrāndaki Resūlullahnıñg vālileri ᶜAmr bin Ḥāzım birle Ḫālid bin Saᶜīdlerni maġlūb ḳıldı andın keyin Ṣanᶜā'-(28)-ġa barıp mezkūr ṣanᶜā' vālisi Şehr bin Bāzānnı öltürdi anıñg ḫatunı Āzādnı cebren özi aldı şundaġ ḳılıp biraz müddetniñg
194)(1) içde tamām Yemenġa ġalebet ḳıldı Ḥażret-i Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellemniñg vālileriniñg tolası ᶜAkk Ḳabīlesiniñg vālisi Eṭ-Ṭāhir (2) bin Ebī Ḫālidġa iltiǰā ḳıldı Resūlullahġa Esvedniñg ḫaberi añglaġanda añga muḳābil turmaḳġa emr ḳılıp Yemendeki vālilerigа (3) mektūb iberdi mezkūr Āzād her çend Esvedniñg nikāḥında bolsa mı līkin içide andın intiḳām almaḳ niyeti bar idi Resūlullah-(4)-nıñg baᶜżı vālileri mezkūr Āzādnı ve anıñg tağasınıñg balası Fīrūzü'd-Deylemīni delālet ḳılıp Esvedni ḥīle birle öltürmekġa muvāfıḳ (5) boldılar mezkūr Esvedniñg maḳtūl bolası Resūlullahnıñg ḥayātıda bolsa mu līkin ḫaber kilgende Resūlullah Rabbü'l-Erbāb civārı ile ẓafer (6) tapıp Ḥażret-i Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳ bolmış idi mezkūr Esvedniñg nāmı ᶜUyeyne bin Kaᶜb idi anı Zü'l-Ḫimār dir idiler anıñg ḳara yüz-(7)-liki vechidin ḫalāyıḳlardın nāmūs ḳılıp yüziġa leçek salup yürer idi bu sebebdin ḥā-yı mucemᶜe birle Zü'l-Ḫimār dir idi-(8)-ler ve hem ḫā-yı mühmele Zü'l-Ḫimār dir idiler çünki munıñg bin işeki bar idi mezkūr işekni tur dise turar idi yür dise yürer idi yat (9) dise yatar idi ġaflet mümeyyiz nādānlarġa muᶜcize dip körsetür idi mezkūr işekniñg nīze ḫaṭnularᶜanberdin hem ziyāde (10) iᶜtiḳād ḳılıp anıñg birle dūd salur didi bu sebedin ḥā-yı mühmele birle Zü'l-Ḫimār dir idiler

(11) BİCİLE KABİLESİDİN KİLGEN .EFD.İNİG BEYĀNI

(12) Bicīle Yemen Ḳabīleleridindür meẕkūr Bicīle ʿArablarıdın 150 kişi reʾīsleri Cüreyr binʿAbduʾllah birle Medīneġa kilip İslāmnı ḳabūl ḳıldılar (13) Resūlullah bular kilişidin ilgeri bularnıñg kiliği birle ḫaber birgen idi ve ularnı yaḫşılıḳ birle yād ḳılġan idi Resū-(14)-lullah meẕkūr Cüreyrġa Bicīle ve Ḫaşʿam Ḳabīlelerinıñg maʿbūdları bolġan Ẕūʾl-Ḫalaṣa nām bütnı vīrān ḳılmaḳġa emr ḳıldı meẕkūr Cüreyrġa (15) Bicīle ve Ḫaşʿam Ḳabīlelerinıñg maʿbūdları balġan Zūʾl-Ḫalaṣa nām bütni vīrān ḳılmaḳġa emr ḳıldı meẕkūr Cüreyr meẕkūr 150 atlıḳ ʿasker (16) bile barıp meẕkūr bütnı çaḳıp vīrān ḳıldı bu zirk ḳılġan ilçilerdin başḳa Resūlullahnıñg Ḥużūr-ı Serāpa Sürūrlarıġa kilgen ilçiler (17) hem bar idi ezcümle murād Hemedān ʿAẕde Belā Behrā Ḫavlān Zebīd Ġāmid Naḫʿ Ḳabīleleridin hem ilçiler kilgen idi Naḫʿdın (18) kilgen vefd hemmedin keyin kilgen vefd idi bular llnci yılı Muḥarremde kilgen idi bular 200 kişidin ʿibāret bolup (19) bularnıñg kettesi Zürāre binʿAmr idi Ġassān ʿArablarıdın hem üç kişi Medīne-i Münevvereġa kilip İslāmnı ḳabūl ḳılġan idi (20) Ḥażret-i Faḫrü'l-Kā'inātʿAleyhi's-Selām vefdlerni ḫursendlik birle ḳabūl ḳılur idiler ularnı ḥürmet ḳılur idi ularġa derecelerigġa ḳarap (21) iḥsān ḳılıp uzatur idi evvelde kilgen vefdler ḫuṣūṣī kişilerniñg üyide mihmān bolup ḳonup kitseler mu līkin vefdler ziyāde bolup (22) köpeygende Muʿāẕ binʿAfra'nıñg ḫatunı Remle binti El-Ḥārişniñg üyini ʿumūmī misāfirḫāne taʿyīn ḳıldı Resūlullahnıñg Mār'iye Ḳıbṭiyye-(23)-din toġulġan oġlı İbrāhīmniñg uşbu dār-ı fenāmdārdın ol behişt-i ḫaldşiristġa irtiḥāli uşbu onuncı senede idi ol Firdevs-(24)-niñg ḫocası vefāt ḳılġan küni kün tutulup kitken idi ḫalḳlar bunı İbrāhīmniñg vefatıġa ḥaml ḳıldılar Ḥażret-i

Resūl-i Ekrem (25) Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem bularnıñg mezkūr vehmlerini zāyil ḳılıp Kün ve Ay bolsa Allahu Teʿālānıñg āyetleridindür ularnıñg tutulmaḳı (26) bir kişiniñg toġulmaḳı birle imes yaki vefātı ile imesdür didi

(27) ON BİRİNCİ YILIDA VĀḲİʿ BOLĠAN ḤĀDİSELERNİÑG BEYĀNI

(28) On birinci yılı Māh-ı Ṣafer āḫirleride Resūlullah Zeyd bin Ḥāriṯeni ve anıñg hemrāhlarını şehīd ḳılġan Rumlar birle ceng ḳıl-
(5) maḳ üçün kette bir leşker (1) teyyār ḳıldı meşhūr leşkerde muḥācirlerniñg ve enṣārlarnıñg ketteleridin tola kişiler bar idi ularnıñg içide Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳ ʿÖmer bin (2) El-Ḫaṭṭāb Ebū ʿUbeyde bin Cerrāḥlar bar idi mezkūr leşkerġa Zeyd bin Ḥāriṯeniñg oġlı Usāme bin Zeydni vālī ḳıldı Usāme uşbu vaḳtde (3) on yette yaşda bir yigit idi baʿżı ḫalāyıḳlar mundaġ bir yaş yigitning kibār-ı aṣḥābġa vālī bolmaḳını münāsib körmey ḳıyl ü (4) ḳāl ḳıldılar Ḥażret-i Faḫrü'l-Enām ʿAleyhi'ṣ-Ṣalāt ve's-Selāmġa bularnıñg sözleri añglanġanda cemʿ ḳılıp şubu maẓmūnda söz (5) ḳıldı Ey ḫalāyıḳlar meniñg Usāmeni vālī ḳılġanımġa nigizniñg rāżı imesliki añglandı sizler bundın ilgeri atası (6) Zeyd bin Ḥāriṯeni vālī ḳılġanımġa ṭaʿin ḳılur idiñgizler līkin Zeyd ve Usāme vālī bolmaḳġa yaḫşi müsteḥaḳḳ kişilerdür ular mañga tola maḥbūb (7) ādemlerdür Usāme bolsa sizlerdin ilġanġan bir kişidür ḳatıḳ sözler birle anı rencide itmeñgler didi andın keyin Ḥażret-i Faḫrü'r-Rüsūl (8) ʿAleyhi'ṣ-Ṣalāt ve's-Selām bī-tāb bolup mezkūr leşkerler Peyġamber Saʿādet-maẓhārımızınıñg saḳaymaḳ bolmaḳıġa ḳarap sefer-(9)-ġa çıḳdılar bularnıñg seferi Ḥażret-i Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳniñg ḫilāfetide boldı dīn-i İslām ve Millet-i Saʿādet-encām kemālġa yitip (10) Cezīretü'l-ʿArabda bolġan

tamām ʿArablar ḳabūl-i İslām ile müşerref bolġanda Cenāb-ı Allah Ḳudsiyyet-māb ṭarafıdın (11) اليوم اكملت لكم دينكم و اتممت عليكم نعمتي ورضيت لكم الما سلام دينا āyeti nāzil bolġanda Resūlullah özi-niñg irtiḥāl vaḳti-(12)-niñg yaḳinlaşġanını bilip ḥaccetü'l-vedāʿ-da ḫalḳ birle vedāʿlaşġan idi Māh-ı Ṣaferniñg āḫirleride bir kiçe Resūlullah (13) özininiñg āzādgerdesi Ebū Müveyhibe birle Baḳīʿ Ġa-raḳdġa barıp ölüklerġa istiġfār ḳılıp ḳaytġan idi şubu kiçeniñg ir-te-(14)-si başı aġrıp kesel bolmaḳnıñg eseri maʿlūm oldı Resūlul-lahnıñg keseliniñg ibtidāsı Zeyneb binti Caḥşnıñg (15) ḥücreside idi keseli yeñgil vaḳtlerde her ḫatunnıñg nevbetide ḥücreleriġa ba-rur idi bir kün Meymūne ḥücreside kesel aġır-(16)-laşġanda hemme ḫatunlarını ḳıçḳırıp mundın keyin Āīşeniñg ḥücreside yatmaḳġa ruḫ-ṣat soradı bu vaḳtlerde Resūlullah (17) mescidġa barur idi ve ḫa-lāyıḳġa İmām bolup namāz oḳur idi bir kün Resūlullah minberde ان عبدا اخيره الله بين الدنيا وبين ما عنده فاختار ما عنده (18) didi bu ḥadīşniñg maẓmūnı Allahu Teʿālā bir bendesiġa dünyā birle āḫiretdin birini ḫāhlamaḳġa iḫtiyār birdi meẕkūr (19) bende āḫiretni iḫtiyār ḳıldı digen sözdür şubu ḥadīşni Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıd-dīḳ añglap Resūlulahınıñg vefāt ḳılışını fehm (20) ḳılıp ata ana-larımız sañga fedā bolsun dip yıġladı Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿA-leyhi ve Sellem munı körüp men Ebū Bekirniñg ṣoḫbetiġa oḫşa hiç (21) bir ṣoḫbet körmedim anıñgdın men ziyāde ḫursenddürmen eger men ḫalīl tutadurġan bolsam idim elbette anı ḫalīl tutar idim lī-kin İslām (22) birāderçilik kifāye ḳıladur didi mundın keyin mes-cidde Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳniñg işekidin başḳa işeklerni itip itmek-ġa fermān (23)ḳıldı

ḤAẒRET-İ EBŪ BEKİRŪ'Ṣ-ṢIDDĪḲNİÑG İMĀM BOLUP NAMĀZ OḲUMAḲINIÑG BEYĀNI

(24) Rebīᶜü'l-Evvelniñg sekizinci küni Pencşenbe künide Resūlullahnıñg keseli küçep ḫuftan namāzıġa çıḳalmadı Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳ Raḍıyallahu Teᶜālā ᶜAnh-(25)-ġa ḫalāyıḳlarġa imām bolup namāz oḳumaḳġa emr ḳıldı uşbu vaḳtdin başlap Resūlullah vefāt bolġunça Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳ imām boldı (26) Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellemniñg Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳni imām taᶜyīn ḳılmaḳı ol Żāt-ı Taṣdīḳ-ṣıfātnıñg Peyġamberimizdin keyin ḫalīfe (27) bolmaḳıġa bir işāret idi şubu sebebdin aṣḥāb-ı kirām Ebū Bekirü'ṣ-ıddīḳġa bīᶜat ḳıladurġan vaḳtde dīnimiz üçün Resūlullah rāżı (28) bolġan ve iḫtiyār ḳılġan kişini dünyāmız üçün iḫtiyār ḳılamiz dip bīᶜat ḳıldılar (5)Resūlullahnıñg maraż-ı mevtāda Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳ (1) imām bolup on yette namāz oḳuġanlıġını İbnü'l-Esīr El-Cezerī Tārīḫ-i Kāmilniñg ikinci cüz'de 122nci ṣafḥada rivāyet ḳıladur (2) Ḥaẓret-i Peyġamberimizniñg keseli aġırlaşıp namāzġa çıḳalmay ḳalġanda ṣaḥābe-i kirāmlar ḥaddin ziyāde ḥayretde ḥasretda boldılar ol Risālet-(3)-Penāh ve Nübüvvet-Destgāhmızını körgüsi kilip ṣabır ḳılalmay mescidniñg eṭrāfıġa kilip kitip yürer idiler tolaraḳ enṣār-(4)-larnıñg Ḥażret-i Faḫr-i Kā'inātᶜ Aleyhi Efżalü'ṣ-Ṣalavāt ve't-Teslimātnıñg mübārek zamānıdın bir iki kelime söz añglaġusı kilür idi ol Peyġamber (5) Saᶜādet-maẓhārnıñg mübārek yüzini köralmay ḳalurmiz mikin dip tola ziyāde ḥasret ḳılur idiler Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellemniñg ḥużūrıda (6) ḫızmetde turadurġanᶜ Abbās veᶜ Alīler Resūlullahġa ḫalḳlarnıñg mundaġ cemᵉ bolup ḳalḳ ve ıżṭırābda ikenlikini ḫaber birdiler (7) bir vaḳtde Resūlulah özide azġına yeñgilli-

kini körüp ʿAbbās birle ʿAlīġa yolanıp pesīn namāzıġa çıḳdı ḫalāyıḳ namāz (8) oḳup turar idi uşbu namāz Şehbe küniniñg pesīn namāzı bolsa kerek ḫalāyıḳlar namāzda turup Resūlullahnıñg çıḳḳanını (9) bildiler Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳ arḳaġa çıḳmaḳçı bolsa mu līkin Resūlullah ornıdın ḳuzġalmasġa emr ḳıldı Resūlullahnı Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳ-(10)-niñg ḳaşıda olturġuzdılar uşbu namāznı Ebū Bekir Resūlullahġa tābiʿ bolup oḳudılar uşbu namāzdın keyin Ḥażret-i Faḫrü'l-(11) Enbiyā ʿAleyhi ve ʿAleyhüma E's-Selām ḫalāyıḳlarġa ḫuṭbe sözlemek üçün minberde olturdı hemmedin ilgeri Uḥud Taġıda şehīd bolġan (12) ṣaḥābe-i kirāmlarġa duʿā ve istiġfār ḳıldı andın keyin uşbu maẓmūnda söz ḳıldı Ey ḫalıḳlar sizler meniñg vefāt ḳılmaḳımdın (13) ḳorḳup teşvīşde bolur ikensizler mendin ilgeri peyġamberler hemīşe dā'im ḳalmadı men hem bu dünyāda hemīşe dā'im ḳalmayman (14) elbette bir ölümdin çāre yoḳ men hem sizler hem barıp Perverdigārımıznġa vāṣıl bolmiz men sizlerġa özümdin keyin muḥācirīn (15) evvelīnġa ḥürmet ve taʿẓīm ḳılaḳġa vaṣiyet ḳılamen muḥācirīnġa hem aralarıda birbiri bile yaḫşi muʿāmelede bolmaḳġa emr ḳılamen (16) muḥācirīnler enṣārlarġa yaḫşi muʿāmele ḳılsunlar ularġa vaṣiyetim şoldur enṣār muḥācirīnlerni öz aralarıġa ḳabūl ḳıldılar ularġa māl-(17)-larını taḳsīm ḳılıp birdiler özleri muḥtāc ve özleriġa lāzım ve kerek nerseni ularġa birdiler eger Ey muḥācirler sizlerdin bir kişi ularġa (18) ḥākim ve vālī bolsa ularġa reʿāya birle muʿāmele ḳılsun baʿżı ḳusūrları bolsa ʿavf ḳılsun Ey cemāʿat mende her kişiniñg ḥaḳḳı bolsa (19) beyān ḳılsun eger men sizlerdin bir kişiniñg uçasıġa urġan bolsam mana meniñg uçam urup ḳışāṣ alsun eger men (20) bir kişiniñg aberūsını tökken bolsam mana meniñg aberūyımnı töksün

eger bir kişiniñ mālını tartıp alġan bolsam mana meniñ mālım (21) alsun mendin aġrıġan kişi bolsa meni der-ġażāb boladur dip ḳorḳmasun çünki mende andaġ tabīᶜat yoḳdur manga ḥemmedin maḥbūb - raḳ (22) kişi mendin ḥaḳḳını ṭaleb ḳılġan kişidür ve hem üstide meniñ ḥaḳḳım bolsa birsün dünyāda rüsvā bolur mendin ḳorḳup āḫiretniñ rüsvā-(23)-lıġıġa mübtelā bolmasun didi şubu sözdin keyin bir kişi kāyim bolup Resūlullahda üç tengesi barlıġını beyān ḳıldı andın keyin (24) Resūlullah munı edā ḳıldı digen söz mervīdür Ḥażret-i Risālet-Penāhmız maraż-ı mevtāda Ḥużūr-ı Pür-Ḥubūrlarıġa cemᶜ bolġan ḫalāyıḳ-(25)-larġa ḳalem ve siyāhi alıp kiliñgler sizlerġa bir vaṣiyet-nāme yazıp biremen mendin keyin dalāletġa tüşmeydürsizler didi aṣḥāb-ı (26) kirām arasıda bu bārede iḫtilāf bolup baᶜżılar yazdursaḳ didi ve baᶜżıları mundaġ vaḳtde Resūlullahġa bir nerse (27) yazdurmaḳ münāsib imes ḳolımızda Kitābu'llah bar şol bizġa kifāye ḳıladur didiler bu sebebdin Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem (28) vaṣiyet-nāme yazmaḳdın naẓar-ı ālīlerini ṣarf ḳılıp yazmadı bir küni ᶜAlī İbn-i Ebī Ṭālib Resūlullahnıñ ḥużūrıdın çıḳdı

97)(1) aṣḥāb-ı kirām bu Żāt-ı Şecāᶜat-şimātdın Resūlullahnıñ ḥālini soradılar ᶜAlī bularġa El-ḥamdü'lillah ḥāli kündin künġa yaḫşı bolup turadur (2) didi şol vaḳtde ᶜAbbās ᶜAlīniñ ḳolıdın tutup Ey ᶜAlī sen Resūlullahnı saḳayıdur dip gümān ḳılmaymen ölümniñ (3) ölümniñ aldıda ᶜAbdu'l-Muṭṭalibniñ evlādıda ẓāhir boladurġan ᶜalāmetni ol Żāt-ı Nübüvvet-şimātda kördüm bu Resūl-i Ekrem (4) Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellemġa kirip özidin keyin kimni ḫalīfe ḳıladur soraylı eger ḫalīfelik bizġa bolsa ilgerirak bilip turġanmiz yaḫşi (5) eger başḳalarġa bolsa bizlerni ularġa tafşurup vaṣiyet ḳılmaḳını

soraylı didi muñga Ḥażret-i ʿAlī men ḳaṭʿen soramaymen eger bir sora-(6)-saḳ bizlerġa bolmay başġalarġa bolsa bizġa aṣlā ḫilāfet müyesser bolmaydur didi Rebīʿü'l-Evvelniñg on ikisiде Düşenbe küni Resūl-i (7) Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem āvāzıda bir az yeñgillikni bilip bamdād namāzını oḳup turġan aṣḥāb-ı kirāmlarġa naẓar ḳılmaḳ üçün Ḥażret-i Āīşeniñg (8) ḥücresidin çıḳdı mescidde köp kişilerniñg namāz oḳuġanlarıġa ḫursend bolup tebessüm ḳıldı çünki mescid ṣaḥābe-i kirāmlardın pür idi (9) ḫalāyıḳlar Resūl-i Nübüvvet-Destgāhmızni körüp fevḳalʿāde ḫursend boldı Ḥażret-i Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳ Peygamberimizni namāzġa çıḳadur (10) dip gümān ḳılıp yol açmaḳ bolsa mu Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem añga namāzıda devām ḳılmaḳġa işāret ḳıldı andın keyin Ḥücre-i Saʿādetġa (11) kirip kitdi şubu küni kün köterilgende bu dār-ı fenamdārdın ol maʿbūd bir ḥaḳḳ ve ḳıyāṣ-ı muṭlaḳnıñg cevāz-ı Raḥmet-nisārıġa irtiḥāl ḳıldı (12) Ḥażret-i Peygamber Raḥmet-mazhār ʿAleyhi's-Selām vefāt ḳılışdın ilgeri aldıdaki ḳaçadın su alıp mübārek yüziġa sipkeni ve hem (13) اللهم اعنى على سكرات الموت yaʿnī Ey Perverdigārım mañga ölümniñg sekerātıġa iʿānet ḳılġıl digen ve hem بل الرفيق الاعلى (14) yaʿnī refīḳ ʿĀlīni iḫtiyār ḳılamen digeni Ḥażret-i Āīşe Ümmü'l-Mü'minīn Raḍıyallahu Teʿālā ʿAnhadın rivāyet ḳılanadur Resūl-i Muḫterem (15) Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemniñg vefātı hicretdin on birinci yılı Rebīʿü'l-Evvelniñg on ikiside Düşenbe künide idi şubu vaḳtde (16) Ḥażret-i Faḫrü'l-Enām ʿAleyhi'ṣ-Ṣalāt ve's-Selāmniñg yaşı atmış üçde idi mübārek saç ve saḳallarıġa imdi yeñgidin aḳ kirgen (17) idi ḥattā ki mübārek saḳalıdaki aḳnı sanaġalı bolur idi

(18) ṢAḤĀBE-İ KİRĀMNIŊ RESŪLULLAH VEFĀT BOLĠANDIN KEYİN ḤAYRETLERİNİŊ BEYĀNI

(19) Azġına müddet ilgeri ṣaḥābe-i kirāmlarġa tebessüm ḳılıp naẓar ḳılġan Cenāb-ı Nübüvvet-māb Peyġamberimiziniŋ vefāt ḫaberini aŋglap ṣaḥābe-i (20) kirāmlarnıŋ hemmesi ḥayret maḳāmıda sergervān ve muṣībet ʿaẓminiŋ ḳızlıḳ otı birle dilleri büryān ve közleri giryān te'essüf libāsı-(21)-nı kilgen ḥasret revāsı ile oralġan ḥāletde fevḳalʿāde müteġayyir boldılar ḥattā ki Resūlullahnıŋ vefātını yıraḳ sanaydurġanlar hem (22) boldılar bularnıŋ içidin Ḥażret-i ʿÖmer Raḍıyallahu ʿAnh özidin ḥayret ḳuvveti ile bi'l-küllive ġāfil bolup münāfıḳlardın baʿżıları Resūlullah (23) vefāt ḳıldı dip müselmānlarnıŋ arasıda fitne saçmaḳ üçün her reng sözlerni ḳılġanda ṣubu münāfıḳlarnıŋ cevābıda (24) Peyġamber ʿAleyhi's-Selam vefāt ḳılmadı Mūsā bin ʿİmrān ʿAleyhi's-Selāmġa oḫşa Allahu Teʿālānıŋ cevāzıġa kitdi ḳaytıp kilip (25) ol münāfıḳlarnıŋ ḳol ve putlarını kisedür dip yürdi

(26) ḤAŻRET-İ EBŪ BEKİRŪ'Ṣ-ṢIDDĪḲNİŊ ḪUṬBE OKUĠANINIŊ BEYĀNI

(27) Ṣubu vaḳtde Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳ Ḳubā'da Senḥ digen Maḥalledeki ḫatunını ziyāret ḳılmaḳ üçün meẕkūr Senḥġa kitken idi Resūlul-(28)-lahnıŋ vefāt ḫaberini aŋglap Medīne-i Münevvereġa kilip hemmedin ilgeri Ḥażret-i Āīşe Raḍıyallahu Teʿālā ʿAnhanıŋ ḥücresiġa
98) kirdi (1) Ḥażret-i Faḫrü'l-Kirām ʿAleyhi's-Selām ḥücreniŋ ṭarafıġa yatḳuzulup mübārek yüzi perde birle oralġan idi Resūlullahnıŋ yüzini açıp (2) soydı ve öpdi nihāyet ḳatıḳ yıġladı andın keyin mescidniŋ eṭrāfıda cemʿ bolġan ṣaḥābe-i kirāmlarnıŋ ḳaşıġa çıḳıp ularnıŋ (3) ġübhelerini zāyil ḳılmaḳ üçün uşbu sözlerni sözledi

الما من كان يعبد محمداً فان محمداً قد مات ومن كان يعبد الله فان الله حي لما يموت -
(4) ya^nī Muḥammedġa^cibādet ḳılġuçılar bolsa bit-taḥḳīḳ Muḥammed öldi ammā Allahu Te^cālāġa^cibādet ḳılġuçı bolsa Bi't-taḥḳīḳ (5) Allahu Te^cālā tirikdür ölmeydür andın keyin Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳ انك ميت وانهم ميتون digen Zümer Sūresiniñ 30ncı āyetini (6) tilāvet ḳıldı bu āyetniñ ma^cnāsı bi't-taḥḳīḳ sen Ey Muḥammed ölesen ve bi't-taḥḳīḳ ol ḫalāyıḳlar hem öledür digen sözdür hem Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳ (7) وما محمد الا رسول قد خلت من قبله الرسل افان مات او قتل انقلبتم على اعقابكم ومن ينقلب على عقبيه فلن يضر الله شيئا وسيجزي الشاكرين
(8) digen Āl-i ^cİmrān Sūresiniñ 144nci āyetini tilāvet ḳıldı bu āyetniñ maẓmūnı Muḥammed (9) ^cAleyhi's-Selām faḳaṭ Peyġamberdür ol Żātdın ilgeri köp peyġamberler kilip kitdiler eger ol Muḥammed ölse yaki öltürülse evvelki (10) ḥāllerimizġa rücū^c ḳılamizler evvelki ḥāliġa ḳaytġankişiler ya^nī şirkġa ḳaytġan kişiler Allahu Te^cālāġa aṣlā żarar ḳılmaydur-(11)-lar Allahu Te^cālā cins birgen ni^cmetiġa ḫuşūṣen İslām ve hidāyet ni^cmetiġa şükr ḳılıp ol hidāyetdin ayrılmaġan kişiġa fāt fırṣatda (12) yaḫşi cezā biredür digen sözdür ṣaḥābe-i Kirāmlar Ḥażret-i Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳniñ mezkūr kelām-ı naṣīḥat-encāmlarını añglap ḫūşlarıġa (13) kilip Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ^cAleyhi ve Sellemniñ vefātı ḥaḳḳıda yaḳin cezm ḥāṣıl ḳıldılar şubu vaḳtde Ḥażret-i ^cÖmer bu āyetlerini gūyā ki (14) bu vaḳtġıça añglamaġandik yeñgidin Ḥażret-i Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳdin añglaġandik boldum dip öre turmaḳçı bolup öre turalmay (15) zemīnġa yıḳıldı

RESŪLULLAHNI YUĠUÇI KİŞİLERNİÑ BEYĀNI

(16) Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ^cAleyhi ve Sellemni yuġuçı ^cAlī İbn-i

Ebī Ṭālib bolup ʿAbbās Faḍl bin ʿAbbās Ḳasem bin ʿAbbās Usāme bin (17) Zeyd Resūlullahnıñ āzādgerdesi Şükrān iʿānet ḳılur idiler aṣḥāb Bedirdin Evs bin Ḫavlā Resūlullahnıñ ḳaşıġa kirmekġa tola (18) ārzū-mend bolġan sebebdin anı kirgüzdi bu kişi yumaḳġa aṣlā iştirāḳ ḳılmadı bu yulup kefenġa alınġandın keyin ḫalāyıḳlar biri (19) yine biriġa iḳtidā ḳılmay cenāze oḳudılar ir ḫalḳlar oḳup tamām bolġanda ḫalḳun ḫalḳlar oḳudı soñgra ṣabīler oḳudılar cenāze oḳulup (20) tamām bolġanda Ḥażret-i Āişe Raḍıyallahu Teʿālā ʿAnhanıñ ḥücreside rūḥı ḳabż ḳılınġan orunġa laḥid körlenip defn ḳılındı (21) Resūlullahnıñ ḫalāyıḳlar defn ḳılanadurġan ʿĀm-ı maḳberde defn ḳılınmay vefāt ḳılġan mekānda defn ḳılınġannıñ sebebi Ḥażret-i (22) Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīkniñ ما قبض نبی الا دفن حیث قبض yaʿnī hiç bir Peyġamber vefāt bolmadı meger vefāt bolġanda şubu vefāt (23) bolġan mekānıda defn ḳılındı digen ḥadīṯ rivāyet ḳılınġan sebebdindür ehl-i tārīḫlerniñ baʿżıları bu Ḥażret-i Resūl-i Ekrem (24) Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemniñ vaṣiyyetiniñ muḳteżāsı birledür dirler vallahu aʿlem Ḳabr-i Mübārekġa ʿAlī İbn-i Ebī Ṭālib Faḍl İbn-i ʿAbbās Ḳasem bim (25) ʿAbbās Şükrān Evs bin Ḫavlā tüşdiler Ḳabr-i Şerīfdin hemmedin keyin çıḳḳan kişi Ḳasem bin ʿAbbās idi Ḳabr-i Şerīf zemīndin (26) bir ġariç miḳdārı köterildi Ḥażret-i Bilāl Ḳabr-i Şerīfniñ üstiġa su sipdi Resūlullahnıñ defn ḳılınmaḳı Segenbe (27) küni kiçeniñ nıṣfıda idi mundaġ uzun müddet defn ḳılınmay turup ḳalışı cenāze namāzı hemme yıġılıp bir cemāʿat bolup (28) oḳulmay belki fırḳa bolup neçe cemāʿat bolup hiç bir kişi imām bolmay bir kişi bir kişiġa iḳtidā ḳılmay her

199) kişi özi oḳuġan cihetdin-(1)-dür yaki kim ḫalīfe boladur ṣaḥābe-i

kirāmlar anıñg meşveretiġa meşġūl bolġan sebebdindür vallahu aʿ-lem (2) Āgāh bolġıl kiʿArabistān şaḥrāsıda vücūd-ı Gülzārını ḫūş-būy ḳılıp yitimlikde terbiyet ḳılınıp öz ḳabīlelerinīñg (3) bāṭıl iʿtiḳādlarını ve nā- ġāyesteʿādet ve aḫlāklarını ıṣlāḥ ḳılur ḥā-letde senʿAbdu'l-Muṭṭalib niñg ḫıdmetkārı Ebū Kebşeniñg (4) oġlı dip ḥaḳīr ve istihzā birle ẕikr ḳılıngan Ḥażret-i Risālet-Penāh ve Nübüvvet-Destgāh Muḥammedʿ Aleyhi's-Selāmnıñg terceme-i ḥāli (5) icmālen ve iḫtiṣāren uşbudur ol Ẕāt-ı Saʿādet-ṣıfāt yigirme yıl müddet ḳılġan mübāreze ve daʿvet ve delālet ve vaʿẓ ve (6) na-ṣīḥatleriniñg semerese birle ḳavminiñg yaman aḫlāk ve yaramasʿādat ve bāṭıl iʿtiḳād ve fāsid ḫurāfātlarını (7) bi'l-Külliye zāyil ḳılıp ularnı yaḫşı aḫlāk çeraylikʿādat ve ḥaḳḳ iʿtiḳādāt ve ṣaḥīḥ sünnetġa ḥidāyet ḳıldı şirk ve seniyyet-(8)-niñg tikenlik mivesi zehirdin hem açıḳ yaman dıraḫtlarnı yıldızı birle yulup taşlap tevḫīd ve İslāmnıñg (9) mivesiʿaseldin hem şīrīn dıraḫtını oltur-ġuzup anı ġāyet derecede ter ve tāze kökletip anıñg taḫtıġa irte ve (10) aḫşamʿamel-i ṣāliḥ ve ẕikr ve tesbīḥ ve tilāvet ve her nevʿ ʿibādetniñg pāk suları ile suġaralaġurġan ḳıldı evvelde hiç (11) bir nāṣırī ve muʿīni yoḳ idi öz ḳavminiñg her nevʿ cebr ve ẓulmiġa hedef idi āḫiri ularġa üstün vefālıḳ bolup hemme taṣarruf (12) ve fermān ve emr-i neḥy ol Ẕāt-ı Cemīlü'ṣ-ṣıfātnıñg ḳolıda boldı ol Ẕātġa tābiʿ bolġan kişiler milyonlarġa yetdi (13) ol Ẕāt yigirme yıl müddetde ġol ḳadar bedevī ve vaḥşī aḫlāk veʿādatça fevḳalʿāde tüben ve pest iʿtiḳād ve dīn (14) cihetidin ġāyet mer-tebede gümrāh bir ḳavmni ḫāhi iʿtiḳād ḫāhi aḫlāk bāreside hemme ḫalāyıḳlarġa nümūne bolġudik (15) başḳalarġa ḥüsn aḫlāk ve ḥaḳḳ

iʿtiḳād ve medeniyyetlerni saçadurġan bir ḫalḳ ḳıldı ular faẓīlet ve kemālāt ve cins (16) mekārim aḫlāklarnıñg bir timsāl-i mücemmā boldılar كنتم خير امة اخرجت للناس تامرون بالمعروف وتنهون عن المنكر (17) وكذلك جعلناكم امة وسطا لتكونوا شهداء على الناس kibi fevḳalʿāde medḥde beliġ āyet-i kerīmelerġa miṣdaḳ (18) boldılar Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemdin keyin ḫalef bolup zemīn yüziġa tevḥīd ʿaḳīdesini ve faẓīlet ve kemālāt uruġ-(19)-larını saçdılar el-ʿacib fevkü'l-ʿacib ki şol ḳadar az bir müddetniñg içide şundaġ zor bir inḳılābnı vücūdġa kiltürüp (20) hiç bir ıṣlāḥ mümkin bolmaydurgan bir ḳavmni ṣalāḥ ve ṣıdḳ ve safā ve kerem ve vefā ve her nevʿī faẓīlet ve kemālātda birinçi mertebe-(21)-de nihāyet üstün derecede ḳılmaḳ kimġa müyesser boladur muñga tārīḫ ṣaḥīfeleride ve siyer kitāblarıda ve ḳıṣāṣ ve iḫbār (22) mecmūʿalarıda bir miṯāl mu bar mu elbette yoḳ şundaġ bolġanda Ḥażret-i Faḫrü'l-Kirām ʿAleyhi'ṣ-Ṣalāt ve's-Selām meẕkūr ıṣlāḥnı Allah (23) Zü'l-Celāl ṭarafıdın hemme ḫalāyıḳlarġa iberilgen Peyġamber bir ḥaḳḳ bolup ol Ḳādir-i Muḫtār Teʿālā ve Taḳaddes fevḳalʿāde (24) rūḥānī nuṣret ve ġaybī ḳuvvetniñg iʿāneti bile imes mu ve hem ol aṣḥāb-ı kirāmlar Allah Kerīmdin ol Cenāb-ı Risālet-māb alıp (25) kilgen evāmir ve nevāḥiler ve sünen ve siyerleriġa kemāyenbaġī iʿtiḳād ḳılıp bidʿat ve ḫurāfāt ve isrā'iliyātlardın bi'l-külliye pāk (26) bolup tevḥīd ile mutaṣṣıf bolġan sebebdin imes mu ular ʿibādet ve ṭāʿatde ve edā-i ferāyiż ve vācibātda hemme (27) ʿamel-i ḫayrda ol Peyġamber Saʿādet-maẓharġa fevḳalʿāde mutābaʿat ḳılıp cihād bāreside māllarını ve nefslerini erzān tutup (28) Allahu Teʿālānıñg kelimesini bülend ḳılmaḳ üçün hemmeler ittifāḳ bolup

200)nefis nefslerini ve mālların fedā ḳılġan sebebdin (1) imes mu Enbiyā ʿAleyhi's-Selām nevʿ-i beşerġa her nevʿ faẓīletlerni saçḳandik manṣıb ve cāh ve riyāset yollarını veriyāset (2) bābıda ʿadālet ve iḳtisād hem şerʿī ḳānūnlarını vaḥy-i İlāhī birle beyān ḳıldılar cumhūriyet ḳānūnları hem Benī İsrā'il-(3)-din ẓāhir bolġandın mezkūr ḳāʿidelerniñg nübüvvetdin iḳtibās ḳılınġanı fehm ḳılanadur mezkūr ḳāʿideler bulardın (4) Yunanlarġa ve Rum ve Avrupalarġa yötkülüp mezkūr devletlerde meşhūr oldı Enbiyā' ʿAleyhüm Es-Selāmnıñg her yiri ebnā-yı beşer (5) arasıda mebʿūs bolup siyāset-i Rabbāniyeġa ḥalāyıḳlarnı daʿvet ve delālet ḳıldılar ve ṣırāṭ-ı müstaḳīmdin ʿibāret bolup nāmūs (6) ihahī ve ḳānūn ʿadālet boyunça insānlarnı terbiyet ḳıldılar binā'eʿaleyh benī beşerdin maṭlūb bolġan ḥikmet-i Rabbāniye ve millet-i İlāhiye (7) ol Enbiyā-i ʿAleyhüm Es-Selāmnıñg irşādı ile ẓuhūr ḳıldı riyāset nübüvvetdin keyin ularnıñg sünneti birle e'imme ve ḫulefā ve ümerā' (8) veʿulemālarnıñg riyāsetleri ẓuhūr ḳıldı her bir peyġamberniñg arḳasıda ḳalġan ḫulefā' ve e'imme ve hemʿulemālar ol Peyġamberniñg (9) şerīʿati ve sünneti birle ḥükm ḳılurlar çünki her bir peyġamber ... nevʿ-i beşerniñg aḥkām-ı fıṭriyesiġa tamām ve berkemāl maẓhar bolup (10) mebʿūs oldı ve selāṭīn ve ḫulefā' ve e'imme veʿulemā' eger peyġamberlerniñg sünnet-i rāşiyelerini ve sīret-i ḥüsnelerini istiḳāmet (11) ve ḥamiyyet vehaḳḳāniyyet vaẓīfeleri birle icrā ḳılsalar ol millet sünnet-i nebeviyye üstide devām-ı ḥayāt ile muttaṣıf olup hemīşe (12) teraḳḳīde bolup eger ḥāmil-i millet ve nāḳil-i şerīʿat olġanlar sünnet-i nebeviyyeni terk ḳılıp ifrāṭ yaki tefrīṭ ile veyā ki tebdīl ve taḥrīf (13) ile veyā ẓulm ve istibdād

ile bir ṭarafġa māyil bolsalar ol millet keç ve igri olup anıñg ḥayāt-ı ictimā'iyesi zāyil bolup ötken (14) Peyġamber Sa'ādet-maẓharlarnıñg ümmetleri sundaġ boldılar ya'nī her ümmetniñg ḫarāb bolmaḳı ol milletde müdebbir bolġan ḥākimler (15) ve 'ālimler ve hekīmler ve feylezoflar ve ḳalġan yüzleri ve sözi ötkür nüfūzlıḳ kişiler ṣāḥib-i millet bolġan Peyġamber ümmet-i pürürnıñg (6) sünnetidin 'adven ḳılıp bid'atlarġa tābi' bolġan sebebdin ve āyāt-ı beyimāt ve sünenlerni taşlap aşılsız (17) ḫurāfātġa dil birgen cihetdin ol Peyġamber Nübüvvet-maẓhar ile meydāngа ḳoyulġan ḳānūn-ı ilāhīni vīrān ḳılıp benī beşerde (18) 'umūmiyet ile yıldızlaġan mecūsīyet yolıġa kirgen vechidindür Ḥaẓret-i İbrāhīmniñg dīni ve milletiniñg żāyi' (19) bolġanı hem uşbu sebebdindür mu soylarnıñg 'ālemde tefriḳaları ve Benī İsrā'ilniñg milleti ve dīniniñg inḳırāżı meẓkūr Benī (20) İsrā'ilniñg pādişāhlarnıñg tuġyānı ve 'ulemālarnıñg Tevrātdaki aḥkāmdın ve Ḥaẓret-i Mūsā 'Aleyhi's-Selāmnıñg sünnetidin (21) çıḳıp ṭaġı pādişāhlarnıñg rıżāsını iḫtiyār ḳılġan cihetdindür ve hem Ḥaẓret-i 'İsā 'Aleyhi's-Selāmnıñg sünnet-i seniyye (22) şol ṭarz ile yoḳaldı bularnıñg her ḳaysıları hevālarıġa tābi' bolġan cehetdin yaki istibdād yaki tehāvet kibi bid'atler (23) revāc bolġan sebebdindür şubu cihetdin ümmetlerniñg arasıda ya'nī bir peyġamber kilip yine bir peyġamber kilgünçe şubu (24) aralıḳda uzulmay fıtrat vezülūmāt ve cāhiliyet zamānları kilip turadur biznіñg Peyġamberimiz Muḥammed 'Aleyhi's-Selām ṣāḥib-i (25) şerī'at bolġaç şuveri ve ma'nevī olġan riyāset ile 'ālemde ḫalīfe bolġan vaḳtde bir Ḥākim-i Muṭlaḳ idi insānlarnı (26) neçe zamāndın beri teselsül ḳılıp kilgen ḫurāfāt ve ehvālardın ḳutḳuzup

feżāyil-i şaḥṣiyye ve feżāyil-i İctimāᶜiyeleride ıṣlāḥ (27) ḳılıp ṣırāṭ-ı müstaḳīm ve ṭarīḳ-iᶜādileġa kirgüzüp bularnı bidᶜat ve ḫurāfāt ẓulümātıdın sünnet ve āyāt beyināt nūrıġa alıp çıḳdı (28) Ḫulefā-yı Rāşidīn ve aṣḥāb-ı kirām raḍıyallahu Teᶜālā 201)ānhümlar hemmeleri ṣābit ḳadem olup fevḳalᶜāde fedākārlıḳ (1) ve ġayretleri ile Ḥażret-i Peyġamberimizniñg şerīᶜatini ve sünnetini muḥāfaẓa ve reᶜāya ḳılıp İslāmnıñg nūrını ᶜālemġa saçtılar Ḫulefā-yı (2) Rāşidīn bolsa Ḥażret-i Faḫrü'l-Kirām ᶜAleyhi's-Salāt ve's-Selāmnıñg ornıġa ḫalīfe bolup maddī ve maᶜnevī olġan feżāyillerni cemᶜ (3) ḳılġan ḳānūn-ı ilāhī ile ḥākim boldılar Ḳurān-ıᶜAẓīmniñg وعد الله الذين امنوا وعملوا الصلحت ليستخلفنهم في الارض āyet-i kerīme-(4)-siniñg ḥikmet-i ḳudsiyetiġa maẓhar boldılar mü'minler eger īmānnı iᶜmāl-i ṣāliḥa birle tekmīl ḳılsalar elbette ular meẕkūr vaᶜde boyunça zemīnde (5) ḫalīfe bolur idiler çünki bu daᶜvāniñg sübūti Ḫulefā-yı Rāşidīnleriniñg zamānlarıda körüldi ol zamānlarda mü'minleriniñg īmān-(6)-ları ve hem feżāyil ve iᶜmāl-i ṣāliḥaları kāmil idi andın keyin īmānlarġa noḳṣan ve feżāyil ve iᶜmāl-i ṣāliḥalarġa fütūr-ıᶜāriż boldı bu (7) sebebdin ḫilāfātlarıġa devletleriġa ḫalel yitip devlet-i İslām teraḳḳīdin ayrılıp teseffülġa dūçar boldı (8) āgāh bılġıl ki zamān-ı sᶜādetde millet-i İslām ġāyet mertebede ḳuvvet tapıp hemme milletlerġa ġalebet ḳıldı ve hemme milletler millet-i (9) İslāmnıñg ḳuvvet-i ḳāhire ve feżāyil-i maᶜneviyeleriniñg astıda maḳhūr ve maġlūb boldılar buñga sebu kitābımızda biraz nümūme ötdü ᶜadālet (10) ve ḥaḳḳāniyet çerāġı hemmeᶜālemġa yaḳıldı ḫulāfā-yıᶜaẓām ve aṣḥāb-ı kirām ve ᶜumerā' hemmeleri bir ḳānūnġa yaᶜnī Kitāb ve sünnetġa iᶜtiṣām (11)

ḳılur idiler eḫvat ve müsāvāt ve ʿadālet ile Ḥażret-i Faḫrü'l-Enām ʿAleyhi Efḍalü's-Selāmnıñg meşaḳḳatidin nisār olġan fażāyil-i fıtriye ve sünen-i (12) İlāhīye benī beşer arasıġa ʿumūmen neşr ḳılur idiler bu sebebdin İslām neşv ü nümā tapıp ḥalāyıḳ-ı şaḥsiyye ve ḥayāt-ı ictimāʿiyede ġāyet (13) teraḳḳī ḳılġan idi mana dīn-i İslām aslıda şubu ḥayātnıñg rūḥı bolsa dīn-i İslāmnıñg fer olġan feżāyil ve aʿmāl-ı ṣāliḥa mezkūr (14) ḥayātnıñg teʾmūr ve aʿżāları kibidür şubu vechidin ol zamānlarda milletniñg ḥayātı bik selāmet ve düzrüst idi (15) andın keyin ümmetniñg arasıġa ḳażā ve ḳader iḳtiżāsı ile ʿaṣabīyet yaʿnī ṭarafçilik ve nā-ittifāḳçılıḳ fikri tüşüp fitnetü'l-(16)-ḫilāfe ve fitnetü'l-emāre nāmıda bir fitne ẓuhūr ḳıldı bu fitneniñg sebebi birle İslāmdın ilgeri zamānlarda destūr (17) bolġan ḳānūn-ı verāset ẓuhūr ḳıldı ġevrī ve ḳānūnī ve cumhūriyet ḳāʿideleri tamām boldı riyāset-i milliye bu ḳānūn-ı verāset ile Emevīyeler-(18)-niñg ḫānedānıġa orunlaşdı bular istibdād yolıda bolġan sebebdin bularnıñg bu yolları ḳānūn-ı İlāhī ve nāmūs-ı Rabbānīġa Ḫulefā-yı (19) Rāşidīnlerniñg zamāneleride kidik men gülü'l-vücūd müvāfıḳ imes idi ḥamle-i şarīʿat bolġan ʿulemā ve ṣāliḥalar bularġa ança rāżı imes idi (20) līkin ḳılıç ve nīze ularnıñg ḳolıda bolġan sebebdin iṭāʿat ḳılmay çāre yoḳ idi baʿżı aḥālīler mülūk ve selāṭīnġa (21) ʿiyāl bolup ularnıñg çerāġınıñg nūrınıñg taḫtıda terbiyet ḳılınġan sebebdin ularġa ṭarafdārlıḳ ḳılur idiler çünki (22) الانسان عبید الاحسان digen meşel meşhūrdur bu cihetdin ol Faḫr-i Kāʾināt ʿAleyhi Efḍalü's-Ṣalavātġa verese bolġan ʿulemā ve ṣāliḥalar birle (23) Emevīlerniñg mülūk ve selāṭīnleriniñg ve ularnıñg ʿiyāllerininiñg arasıda münāferet tüşdi

ṣubu sebebdin İslāmnıñg (24) feżāyil-i māneviyelerining ẓuhūrı yolıda ḳalıp İslāmnıñg āsmānlarıda ʿulūm ve maʿrifetniñg yulduzları ġaflet ve cehālet (25) bulutlarıdın rūşen ṭulūʿ ḳılıp milletniñg kiçelerni münevver ḳılalmadı verese Peyġamber ʿAleyhi's-Selām bolġan bī-çāre ʿulemā ve ṣāliḥalar (26) ve ḥamle-i millet ve naḳle-i şerīʿat ve kemele-i ümmetler ançа revāc bolmadılar andın keyin bu tarafçilik ve ḳānūn-ı verāset ʿAbbāsīlerġa (27) intiḳāl ḳıldı cumhūr-ı ʿulemā ve ṣāliḥalar bolsa Peyġamber ʿAleyhi's-Selāmnıñg şerīʿatini taḳviye ḳılıp hemīşe sünnet yolıda bolup şerīʿat (28) yolıġa ḫilāf ḳıladurġan ʿumerā ve nāiblerdin teferrüt ḳılur idiler şu-

202) bu sebebdin iki fırḳanıñg arasıda münāferet peydā (1) bolup Ḥaḳḳānī ʿālimlerniñg meslikleri artuḳ teraḳḳī ḳılalmadı belki baʿżı ʿulemālar ḳāḍılıḳ müftilik ḫāṭib müderrislik muʿallim-(2)-likleri kibi münaşşıblarnı ḳolġa kiltürmek üçün ʿumerā pādişāhlarnıñg ṭaraf-dārları bolmaḳ birle riyāset ve istibdād meslekleriġa (3) kirdiler şubu zamānlarda bolġan ʿulemā-yı İslām ve fuḳūḥa-yı kirām Ḳurān-ı Kerīmdin aʿmāl-i ṣāliḥa ve feżāyil-i insāniye bāblarıda bolġan (4) ḥükmlerni ictiḥād ḳılıp ʿulūm-ı şerīʿ yeni tedvīn ḳılmaḳda idiler Ḳurān-ı Ḥakīm evvelīn ve āḫirīnniñg ʿulūm ve maʿrifetleriġa cāmiʿ (5) bolġan bir muḳaddes kitāb bolġan sebebdin mevcūdād ve ʿulūm-ı kevniyye ve maʿārif-i semāviyye ve ḥükm-i ʿarżiyyeni tola āyetler ile insān-(8)-larġa taʿlīm ḳıladur zemīn ve āsmāndaki maḫlūḳlarġa naẓar ḳılıp ularġa ḥikmet ve maʿārifetlerni bilmekġa fermān ḳıladur (7) bu söz انظروا ماذا فی السموت وهو الذی خلق لکم ما فی الارض ربنا ما خلقت هذا باطلا kibi āyet-i (8) kerīmeler ile şābitdür mevcūdāt ve kā'inātdın peydā bolġan ʿulūm-ı ṣāliḥa Ḳurān-ı ʿAẓīm ṭarfıdın merdūd bolmay

belki Ḳurān-(9)-nıñg naẓarıda maḳbūldür subu sebedin ümmet ol zamānda naçe milletlerniñg medeniyetleriġa ḳarap iḥsān üçün menfāʿatlik (10) olġanʿulūm-ı ṣaḥīḥa ve maʿārif-i nāfiʿelerni intiḫāb ḳılıpʿulūm-ı Ḳurāniye ve eḥādiṯ-i nebeviye üstiġa taʿallüm ḳıldılar her milletde (11) bolġanʿulūm ve edebiyātnı ilġap Ḳurān-ı Kerīmġa ṭoġrı ḳıldılar eger Ḳurāngа muṭābıḳ olup insāngа menfāʿat biredurġan (12) bolsa anıʿulūm-ı İslāmiyedin sanap taʿlīm ve taʿallüm ḳıldılar eger Ḳurāngа muvāfıḳ bolmay insāngа menfāʿat ḳılmasaʿulūm-ı İslāmiye-(13)-din anı çıḳarıp ḫurāfāt ve eṣātir ve isrā'iliyāt cümlesidin sanadılar ṣubu sebebdin ilgerki zamānnıñg ʿulūmlarıdın bolġanʿilm-i siḥr (14) ve ṭılsım ve nücūm kibiʿilimler İslām ṭarafıdın merdūd bolup ḫurāfātdın maʿdūddur İslāmnıñg evvelki zamānlarıda dünyāda (15) zor medeniyetlik millet Rumlar idi ularġa Yunannıñgʿulūm ve maʿārifetleri destūr bolur idi baʿżı ḫulafā bolsa ularda bolġan (16) ḥikmet ve felsefelerni İslāmġa dāḫil ḳılmaḳnı irāde ḳılıpʿArabīġa terceme ḳıldurdı bu bābda istiʿdādı ziyāde bolġan (17)ʿāḳil ve zekīlerġaʿaṭā birip ahālini ġevklendürdi ḥattā ki Rum ve Yunannıñgʿulūmlarıdın başḳa İrān Fāris ve Hind (18) Edebiyātını ilġap Ḥikmet-i Ḳurāniyeġa müvāfıḳ olġanlarını ḳabūl ḳıldılar bu sebebdin millet-i İslāmiyedeʿulūm-ı gericʿyedin başḳaʿulūm-ı (19) ḥükmiye te'sīs ḳılındı līkin buʿilimlerniñg İslām ʿālimleriġa te'sīs ve tedvīn ḳılınmaḳı Ḳurān-ıʿAẓīmdin (20) istibnāṭ ḳılınġan ṭarīḳi bile bolmay belki Yunan felsefesiġa taḳlīd ṭarīḳası ile ve ularnıñg rūḥ ve meşreblariġa müvāfıḳ te'sīs (21) ḳılındı ṣubu sebebdin bir fırḳaʿulemā iḳrād yolıġa kitip ḥattā ki ʿaḳliyātnı naḳliyatġa tercīḥ ḳılıp Yunan fersefesini tamām (22)

ḳabūl ḳıldılar bular ᶜaḳliyāt yolıġa kitken sebebdin Kitābu'llah ve eḥādiṯ-i Resūlullahnı ifrād derecede te'dīl ḳıldılar bundın (23) keyin mundaġ meslekler ziyāde bolup iᶜtiḳād bāresideki mezheb fırḳaları ẓuhūr ḳılıp ve Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem-(24)-niñg müstefrik-i ümmet digen ḥadīṯ-i şerīfġa muṣdaḳ boldılar bu mezheblerniñg içide ḳuvvetlik olġanı Muᶜtezile fırḳası idiler (25) bular ehl-i sünnet ve'l-cemāᶜat birle muḳābil bolup İslāmnı özinin̄g meslekleriġa tartıp turar idiler ḥattā ki baᶜżı ḫalīfeler ve bāżı (26) sulṭānlar ularnıñg mezleklerigā māil bolup Fāṭımīler ve ve Āl-i Beviyeler şīᶜalarnıñg yollarıda boldılar maᶜnā Yunan felsefesiᶜālem-i İslāmda (27) ġundaġ revāc boldı ḥattā ki İslām ḥükemāları Yunan felsefesiġa māyil boldılar bu sebebdin selef-i ṣāliḥīn sīret-(28)-leridin biraz ᶜudūl ḳıldılar andın keyin sünnet-i seniyeġa ḥāmī ve bidᶜat-ı seniyeġa māḥī ṣıfātlıḳ bir fır-
203)ḳa-iᶜulemā ẓuhūr ḳıyıp Muᶜtezile-(1)-lerniñg mesleklerini cerḥ ḳılmaḳ ile meşġūl boldılar bularnı mütekellimūn dip tesmiye ḳılındı bular şerīᶜat-i İslāmiyeni muḥāfazat (2) ḳılıp Ḥażret-i Faḫrü'l-Kirāmᶜ Aleyhi's-Selāmnıñg sünnetini özleriñg iᶜtiḳādıça ḥimāye ḳıldılar līkin bu mütekellimūnlar naḳl-i ṣaḥīḥ ile ança kārī (3) bolmay köpraḳ ᶜaḳl-i ṣarīḥġa tābiᶜ bolġan sebedin iᶜtiḳādāt mes'eleleri pākīze ġubārsız Kitāb ve sünnetġa muvāfıḳ taḥrīr ve taḳrīr (4) ḳılınmay tolaraḳ sehv ve ḫaṭā yolıda yürseler iḫtimāl ammā ḥafāẓ-ı İslām ve muḥaddiṯīn-i kirām ve ḥamle-i Ku .-ı Kerīmler bolsa hiç bir (5) bidᶜatnı sünnetġa aralaşdurmaḳ tāze ḥadīṯ ve pākīze ġubārsız ḥimāye ḳıldılar رضی الله تعالی عنهم وارضاهم عنا وعن سائر المسلمین

(6) Yunan felsefesi terceme ḳılınġandın

keyin asıl ġaraż ḳuvvet bolup ʿulemālarnıñg dilleride her nevʿ iʿtiḳādlar orunlaşıp (7) İslāmʿulemālarınıñg arasıda iḫtilāf ve iftirāḳ kündin künġa artıp her bir fırḳa özinińg meslekinińg tarafıġa İslām-(8)-nı tartıp dīn-i İslāmnıñg aʿżālarını sindürüp her fırḳa özinińg mütāʿīni medḥ ḳılıp başḳalarınıñg mütāʿīni (9) meẕemmet ḳılur idi bu sebebdin dīn-i İslāmnıñg bendeleride kündin künġa cerāḥatler ziyāde bolup Benī İsrā'il ümmetlerinińg (10) iftirāḳları kibi olup Ḳurān-ı Kerīmniñg فتقطعوا امرهم بينهم زبرا كل حزب بما لديهم فرحون āyet-i kerīmeleriġa muṣdaḳ (11) boldılar yine ʿulemālardın bir fırḳası Yunan felsefesidin olġan meşhūr Aristo felsefesini taʿallüm ḳılıp anıñg meslekini ʿālem-i İslām-(12)-da neşr ḳıldı bu felsefeniñg faḳaṭ ʿaḳā'id-i İlāhīyātġa dāir olġan baʿżı kāʿidelerini cerḥ ḳılmaḳ ile kifāye ḥāṣıl (13) ḳılıp başḳa kāʿidelerni İslāmġa tamām taṭbīḳ ḳıldılar ʿālem-i İslāmda hem bir neçe felāsife yaʿnī hüḳemā ẓuhūr ḳıldı ki Fārābī (14) İbn-i Sinā İbn-i Bāce İbn-i Residler usbu cümledindür bular hem selef-i ṣāliḥīnniñg yolıdın biraz māyil idiler yine ʿulemālardın bir fırḳa (15)ʿilm-i mantıḳġa revāc birip Yunan felsefeleri birle ve hem Muʿtezileler birle münāẓara ḳılmaḳda ifrād derecelerigа kitdiler bu sebebdin Kitāb (16) ve sünnetdin peydā bolġan ʿulūm-ı Enbiyā ʿAleyhüm Es-Selām ḫafā perdesi içre ḳalıp Nübüvvet-i Muḥammediye ve Risālet-i Aḥmediyeniñg ṭulūʿ (17) ḳılġan ḥikmet ve maʿrifet veʿilm ve feżāyilniñg āfitāblarıġa nūrlıḳ yulduzları küsūf ve ḫusūf āfeti yüzlendi (18) şubu sebebdin ümmet-i İslām hem ötken ümmetlerġa oḫşa Kitābu'llah beyān ḳılġan mīṣāḳ-ı İlāhīni bir ṭarafġa ḳoydılar Cenāb-ı Ḳudsiyet-(19)-māb Teʿālā ve Taḳaddes

وَاِذْ اَخَذَ اللّٰهُ مِيْثَاقَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ لَتُبَيِّنُنَّهٗ لِلنَّاسِ didi bu ümmet-i saʿādet himmetlerimiz (20) Kitābullahġa saʿy ve ictihād ḳılmay ve sünnet-i Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemġa Ḥaḳḳa mutābaʿat ḳılmay ve sīret-i ṣaḥābe-i kirām ve (21) tābiʿīn-i ʿaẓāmlarġa rāst köñgül birle iḳtidā ḳılmay ʿulūm-ı dīniye ve ḳavānīn-i ilāhīyeġa Yunan felsefeleriniñ evḥam ve ḫayālātlarını (22) aralaşdurup sünnet-i seniyeniñ nūrlıḳ ve ṣabāḥatlik yüziġa bidʿat ve ḫurāfāt beyānātınıñ ġubārı ḳonup ḳaldı andın keyin ümmet-i (23) şerāfet himmetlerimizniñ arasıda Ḳurān-ı Kerīm unutulup ʿulūm-ı ṣaḥīḥa ve maʿārif-i ṣarīḥa żāyiʿ boldı ümmetniñ fikrleri taḳlīd-(24)-niñ eşiri bolup ictihād ve istibnāṭnıñ yolı tosladı Ḳurān-ı Kerīmdin boldurġan aḥvāl-i Rum ve ʿulūm-ı Kevniyeler-(25)-din hem ümmet maḥrūm ḳaldılar ve hālān ki ḥayāt-ı dīniyeniñ ġaẕāsı Ḳurān-ı Macīddin çıḳḳan ʿulūm-ı nāciʿe ve maʿārif-i nāfiʿa idi (26) cedl ve münāẓara kibi ḫurāfātnıñ netīcesi baġad ve ʿadāvet ve ḥased ve ġıybet ve taḥḳīr ve istihsā kibi aḫlāk-ı mevbaḳa ve rezāyil-i mehlike bolġan (27) sebebdin bu aḫlāk seni alar birle mübtelā bolġan müselmānlar dünyā ve āḫiretde helāket beyābānıda gergervān ḳalurlar ve Ḳurān-ı ʿAẓīmniñ وَلَا تَنَازَعُوْا فَتَفْشَلُوْا (204) (1) digen āyet فَاِنْ تَنَازَعْتُمْ فِيْ شَيْءٍ فَرُدُّوْهُ اِلَى اللّٰهِ وَالرَّسُوْلِ digen āyet-i kerīmelerniñ hikmetleridin iʿrāż (2) ḳıldılar ḥayāt-ı ictimāʿiyeniñ ḳıvāmı ve beḳāsı olġan vaʿẓ ve naṣīḥat ve ḫiṭābet ḳāʿidesi her milletde bolsa mu līkin İslāmda (3) bikraḳ himayetlik ve żürūr iʿtibār ḳılanadur dīn-i İslām bolsa ḥikmet birle boladur bu sebebdin İslamnıñ ibtidāsıdın (4) ḥikmetlerġa müştemil ḫuṭbeler birle naṣīḥat ve ḫiṭābet ḳāʿidesini vaẓ ḳılındı cumʿalar

ʿĪdlerde ve cemʿiyetlerde dīn-i İslāmnıñg (5) zamānıdaki menfāʿatlerni ve insānlar üçün bolġan ḥayāt-ı ṣaḥṣiye ve ḥayāt-ı ictimāʿiyeġa dā'ir veżāyif ve ḥuḳūḳlarnı beyān ḳılur (6) idiler ḫuṭbe ve vaʿẓ Ḥażret-i Peyġamberimizdin ḳalġan sünnet olupʿālem-i İslāmnıñg cāmiʿleri ve minberleri ol ḫuṭbe ve vaʿẓ ile zīnet (7) bireledür Ḳurān-i Ḥakīm ادع الى سبيل ربك بالحكمة والموعظة الحسنة dip İslāmda bar ḥikmet ve menfāʿat veʿilmlerni ṣāyiʿ (8) ḳılurġa hevā ve heves yolıġa kirgenlerni neḥy ve menʿ ḳılurġa fermān ḳıldı İslāmnıñg evvelki zamānlarıda ḥāmil-i şerīʿat olġan (9) Rabbānī ʿulemālar ḥattā ki ḳānūn verāset birle müstebid olġan Emevīler ve ʿAbbāsīlerġa mu ḳorḳmay emr-i bi'l-maʿrūf neḥy-i ʿani'l-münker ile ictihād ḳılur (10) idiler Ebū Müslim El-Ḫavalānī ʿAṭā Ṭādisü'l-Yemānī Ḥasan Baṣrī Faẓīl bin ʿAbbās Sufyān-ı Ṣevrī Dāvūd-ı Tā'ī Aḥmed bin Ḥanbel (11) kibi ekābir ʿulemālar Emevī ve ʿAbbāsīler ile cihād ḳıldılar ularġa ḥaḳḳnı beyān ḳılaḳda müdāhenet ḳılmay her çend ularġa āḫir kilse mu Allahu (12) Teʿālā bildürgenʿilmni ḳılmay āşikārā beyān ḳıldılar ḥattā ki baʿżı ʿulemālar cābir pādişāh imes belki bidʿat igesi bolġan (13)ʿālimlerdin hem yıraḳ boldılar mana ilgeriʿulemā-i kirām ve ḥafāẓ-ı İslām Raḥmetu'llahü'lʿilāmlarımızınıñg diyānet ve ḥaḳḳāniyet ve ṣıdḳ ve (14) ṣafā ve mütābaʿat ları ġundaġ idi andın keyin ḳavānīn-i İslāmiye ve ḳavāʿid-i İlāhīye taḥrīf ve tedbīl ḳılınıp ḫuṭbeler taḫi ḥikmetsiz ve fā'ide-(15)-siz netīcesiz olġan bir munça süst maʿnāsı aberūsını ḳılmay mücerred ṣubḥ-ı zifāfiyeġa zorlanıp terḳīb ḳılınġan (16) ḫuṭbeler minberde mücerred birʿādet cümlesidin bolup ḳaldı bir ṭarafdın İslām gülzārıda fesād ve ẓulm ve fışḳ ve nifāḳ ve keẕb ve şaḳāḳ

(17) tikenleri yıldızlap her cins bidᶜatlar bile revāc bolġan sebebdin emr-i bi'l-Maᶜrūf neḥy-iᶜani'l-münker ḳāᶜidesi żāyiᶜ boldı Ḳurān-ı Macīd-(18)-niñg ولتكن منكم امة يدعون الى الخير digen āyet-i kerīme arḳaġa taşlandı واولئك هم المفلحون gubu ẕikr ḳılınġan sözler azġına münāsib (19) birle şubu yirġa el-ḥaḳḳ ḳılındı egerçi söz uzun bolsa mu līkin fā'idesiz bolmaġan sebebdin muḥterem nāẓırlarnıñg melālıġıġa bāᶜiş bolmas (20) dip ümīdim sordur ve hem şubu cayda felāsifeᶜilmleri ve başḳaᶜilmler terceme ḳılınıpᶜālem-i İslām ẓuhūrınıñg tārīḫini olᶜilmlerni (21) tercēme ḳılġuçılarnı ve ol tercemeġa fermān ḳılġan pādişāh maᶜārif destgāhları ecmālen beyān ḳılmaḳnı münāsib kördüm (22) āgāh bolġıl ki Yunan felāsife ve ḥükemālarıdın keyinᶜāvim ve felsefe müselmānlarġa intiḳāl ḳılıp sözler ḥikmet ḳatarıġa ötüp altun bahāsı (23) boldı Ḥażret-i Faḫrü'l-Enāmᶜ Aleyhi's-Selām her mü'min ve her mü'mineġaᶜilm istemek farż ikenligini beyān ḳıldı egerᶜilm ṭaleb ḳılsa kimde bolsun (24) ve ḳaysı cayda olsun anı almaḳ ve taᶜlīm ḳılmaḳ lāzım ikenligini hem iẓhār ḳıldı ḫāhi Ḳurān-ı Kerīmde ve ḫāhi ḥadīṣ-i şerīfde (25)ᶜulemā veᶜilmniñg faẓīletini köp yirlerde āşikārā beyān ḳılındı Peyġamberᶜ Aleyhi's-Selām müselmānlarnıᶜulūm ve maᶜārifġa teşvīḳ ve tarġīb (26) ḳılıp kitdi andın keyin az müddet içide Rumlar Fārisler İslām ṭarafıdın żabṭ ḳılınıp devlet-i dīniye salṭanat-ı İslāmiye (27) ḳuvvetlenip şevketlik boldı müselmānlar başḳa milletlerde yoḳ medeniyet ile naṣībdār boldılarᶜulūm ve ṣanāīᶜde ma-
(205)hāret (1) kesb ḳıldılar müselmānlarnıñg dilleride hiç fikirġa sığmaydurġan mertebedeᶜulūm ve maᶜārifġa şevḳ ziyāde boldı şubu sebebdin (2) Yunan felsefeleri İslām bāzārıda yaḫşi fiᶜl boldı

136ncı Emīrü'l-mü'minīn bolġan Ebū Caʿfer El-Mensūr ilçi vāsıṭası ile (3) Rum pādişāhlarıdın Aḳlidesniñg kitābını ve ṭabaʿyātdın baʿżılarını aldurdı başḳa Yunan ḥükemāları teʾlīf ḳılġan kitāblarnı (4) almaḳġa şevḳi ve ḥırşı ziyāde boldı meẕkūr Mensūr eṭrāfıdın ʿālimlerni cemʿ ḳılıp Yunan filosoflarınıñg eşerlerini ʿArabī lisānġa terceme (5) ḳıldurdı Milāddın 200 yılı miḳdārı muḳaddim-i İskenderiyede ölgen meşhūr Riyāżī ve maʿrūf Feleki Baṭlamyus Maḥsaṭi (6) ve coğrafya kitāblarını ve hem Aḳlidesniñg kitābını Ḥaccāc bin Maṣṭar terceme ḳılġan idi Kelīle ve Dimne kitābını ʿAbdu'llah bin El-Maḳaffiʿ terceme (7) ḳılġan idi ve hem 147nci yılı Ḫulefā-yı ʿAbbāsiyeniñg beşincisi Hārūn Er-Reşīd ḫalīfe boldı ol hem ʿulūm ve maʿārif ve şanāī -(8)-niñg teraḳḳīsiġa saʿy ḳılıp erbāb-ı ʿilmni ḥimāye ḳılur idi uşbu devirde müslemānlardın İmām-ı ʿAẓam Ebū Ḥanīfe Nuʿmān (9) bin Ṣābit İmām Mālik bin Enes Ümmü Ebī Yūsuf Yaʿḳūb bin İbrāhīm kibi kette ʿālimler ve müctehidler bar idi bu zamānlar ʿilm bāzārları fevḳalʿāde (10) revāc idi ve maʿrifetniñg bulaḳları ġāyet mertebede mütefeccir idi soñgra 198nci yılı Meʾmūn ʿAbdu'llah bin Hārūn ḫalīfe bolup (11) Edebiyāt-i ʿArabiye ve fıḳḥ ve ḥadīṣ ve sāir ʿulūm-ı İslāmġa māhir bolġan sebebdin ve hem başḳa ḥikmet ve felsefe ve sāir ʿulūm-ı ʿaḳliyedin (12) behremend bolġan cihetdin ve hem özi ʿālī himmetlik selāmet ṭabīʿatlik zīrek fehmlik olġan sebebdin ʿulūm ve fünūnnıñg (13) teraḳḳīsiġa zor ḥızmet ḳıldı ḥikmet ve ṭıbb ve sāir fünūn-ı ʿaḳliye kitāblarınıñg Yunanī ve Süryānī tillerdin ʿArab lisānıġa terceme (14) ḳılmaḳıġa tola çoñg ictihād ve ġayret ḳıldı Ḳosṭantiniyedin maḫuṣūṣ sūretde kütūb-i fenniye-i Yunanīyeni aldurup terceme ḳıladurġan (15)

ʿulemālarnı ḥāżır ḳılıp bularġa terceme ḳılġan kitāblarınıñ vezni-
de altun birip kütüb-i fenniye-i Yunanīyeni ʿArab tiliġa terceme
ḳıldur-(16)-dı tedḳīḳāt-ı fenniye ve müẕākirāt-ı ʿilmiye meclis-
leri ḳurup özi subu müẕākirāt meclisiġa ḥāżır bolur idi her nevʿ
lüġatdın (17) kitāblarnı terceme ḳılmaḳ üçün her tilġa maḫṣūṣ
terceme ḳıladurġan kişilerni taʿyīn ḳıldı Menṣūr Reşīd Me'mūn ve
bulardın başḳa (18) keyinki pādişāhlarnıñ zamānıda Yunan lüġatı-
dın bolup meẕkūr Menṣūrnıñ emri birle bir neçe kütüb-i ṭıbbiyeni
ḫuṣūṣen Baḳraṭ (20) Calinusnıñ kitāblarını ʿArab tiliġa terceme
ḳılġan kişi idi ve hem meẕkūr Baṭrīḳniñ oġlı 2.Yaḥyā mütercimler-
din idi (21) 3 Ḥaccāc bin Maṣṭar bu kişi bolsa Lisān-ı Yunanī ve
Süryānīdin Lisān-ı ʿArabīġa ṭıbb kitāblarını ve ḥikmet kitābları-
nı terceme ḳılġuçılardın (22) bolup Me'mūnnıñ nāmıġa Aḳlidesniñ
kitābını terceme ḳılġan idi soñgra bu kişiniñ tercemesi Ṣābit
bin Ḳarre ṭarafıdın taṣḥīḥ (23) ḳılındı ve yine 4nci Sellām El-
Ebriş 5nci ʿAbdü'l-Mesīḥ bin Nāʿimet El-Ḥumusī 6ncı Ḥüseyn bin Baṭ-
rīḳ 7nci Hilāl bin Ebī Hilāl El-Ḥamadī (24) 8nci Ebū El-Farraḥ
İbrāhīm Eṣ-Ṣalet 9ncı Yaḥyā bin ʿAdiyler hem mütercimlerdin idiler
ve yine 10ncı ʿĪsā bin Nūḥ 11nci Levḳā El-Baʿbeki 13nci İbn-i Rā-
yiṭe 14nci Ṣābit bin Ḳarretü'l-Ḥurānī 15nci ʿAbdu'llah İbn-i El-
Muḳaffiʿ 16ncı (26) Ḥasan bin Sehl mana bu ẕātlar ekşer Yunan ve
Süryān tillerdin terceme ḳılıp ve hem baʿżıları Fārisī tildin hem
terceme ḳılur (27) idiler ammā Hind tilidin terceme ḳılġuçı Menke
El-Hindīdür bu kişi Hind ṭabībleridin meşhūr ḥekīm olup Hārūn Er-
Reşīd-(28)-niñ zamāneside Baġdādġa kilgen idi meẕkūr Hārūnnıñ
emri ile Hind ṭabībleridin kettesi Şānāḳniñ te'līfātını ve

(206)(1) bir başḳa kütüb-i Hindiyeni Fārisīġa terceme ḳılġandın keyin başḳa mütercimler ᶜArabīġa terceme ḳılġan idi ammā Nebṭī tildin terceme ḳılġuçı (2) Ebū Bekir Aḥmet binᶜAlī idi Yaᶜḳūb bin İsḥāḳ El-Kendī hem mütercimlerniñg meşhūr ve muᶜteberleridin idi ᶜilm ve maᶜārifet gülşeni Baġdādda pāhiṣāhı (3) İslāmnıñg iḥsān ve iltṭāflarınıñg bulutlarıdın yaġġan yamġur ile ter ü tāze bolġandik Endülüsde hem meclisler dīn ve ḥikmet-(4)-niñg nūrı birle yaruḳ ve żiyālıḳ boldı üç yüzinci yılı yigirme iki başıda Endülüsde tahtda olturup ellik yıl müddet (5) ḥükūmet sürgendin keyin üç yüz ellikinci sene vefāt ḳılġan ᶜAbdu'r-raḥman El-Sālig hem erbāb-ı ᶜilm ve aṣḥāb-ı ḥikmetdin (6) bolupᶜulemālarnı yaḫşi terbiyet ḳılur idi bu sebebdin bu Ẕāt-ı ᶜAdālet-ṣıfātnıñg zamānıda Endülüsde ᶜulūm ve maᶜārif āfitāb-(7)-ları tola rūşen ġubārsız ṭulūᶜ ḳıldı bu Ẕātnıñg pāy-ı taḫtı ve hem erkān-ı devletleriniñg sarāyları ᶜilm ve maᶜrifetniñg encāmını boldı (8) bu Ẕāt maᶜrifet şebāb hem Menṣūr kibi maḫṣūṣ muᶜallimler ḥāżır ḳılıp müselmānlarnı oḳutġan idi ve hem mütercimlerni cemᵉ ḳılıp (9) köp kitāblar terceme ḳıldurġan idi ᶜArablar hem uşbu terceme ḳılınġan kitāblarnıñg vāsıṭası ile ve hem özleriniñg saᶜy ve (10) ictihādlarınıñg semeresi birle taḥṣīl-i maᶜlūmāt ve tekmīl-iᶜulūm ve fünūn ḳılġandın keyin ehl-i İslāmdın kette filosoflar (11) kemālġa yetdi ki ularnıñg nāmları Avrupaᶜulemāları arasıda üstāẕ dip iᶜtibār ḳılanur imiş uşbularnıñg biri Yaᵉḳūb (12) bin İsḥāḳ El-Kendī olup ḥisāb hendese veᶜulūm-ı riyāżiye ᶜilmi nücūmᶜilm-i manṭıḳ felsefe ṭıbb mūsīḳi ve başḳa (13) fünūnda imtiyāz kezb ḳılġan fāyiḳ birinci filosofdur Yunan kitāblarıdın bir neçe kitāblar terceme ḳıldı

fünūnġa dāīr üç yüz-(14)-din ziyāde te'līfātı barlıġı mervīdür bu kişi naṣārālarnıñg arasıda filosof nāmı ile maʿrūf imiş ve hem Ebū'n-Naṣrü'l-Fārābī (15) Muḥammed bin Ṭarḫān İslām filosofları-nıñg bik meşhūrıdur bu ẕātnı naṣārālar El-Fārābī dir imişler bu kişiniñg her (16) fen veʿilmde te'līfātları bolup muṣıḳīde ḳānūn diyiledurġan āletni iḫtirāʿ ḳılġanı mervīdür öz vaḳtide (17) memālik-i İslāmiyede sözlenedurġan tillerniñg köpraḳını bilür idi ve hem ʿAlī Ḥüseyn bin Sīnā El-Buḫārī dünyāda nāmı iḫtirām ile (18) ẕikr ḳılanadurġan filosoflarınıñg biridür her vaḳtde muʿteber te'līfātı bardur ḫuṣūṣa ṭıbbda yazġan kitābı ʿāfāḳda meşhūr ve (19) muʿteberdür bu ẕātnı hem naṣārālar üstāẕ dip ẕikr ḳılur i-mişler bulardın keyin Şehābeddinü's-Sehreverdī El-Maḳtūl ve Yaḥ-yā bin Ḥabeş (20) kibi filosoflar ve mü'ellifler ve şāʿir ve mü-verriḫler teyyār boldılar mana şubu beyāndın āşikārā maʿlūm bol-dı ki müselmānlar ʿulūm-ı felsefeġa (21) zor ḫizmet kıldılar ve ʿilm ve ḥikmetni kemālġa yitküzdiler hemme dünyāġa meşhūr ve üstāẕ nāmını kötergen filosof ve mü'ellifler teyyār boldılar

(22) EHL-İ İSLĀMDA ʿULŪMNIÑG TERAḲḲĪ ḲILMAḲI

(23) Añglaġıl ki müselmānlar bir şehrni feṯḥ ḳılsalar yaki bir ḳışlaḳnı ābād ḳılsalar şol şehir ve ḳışlaḳġa mescid cāmiʿ ve anıñg yanıda mekteb (24) ve medrese binā ḳılur idiler maḳāmnıñg iḳtiżā-sıça ve zamānınıñg muʿcibiçe bu mekteb ve medreselerni teraḳḳī ḳılur idiler şubu mektebde oḳula-(25)-durġan ʿilm ve fenlerġa mā-hir ve iḳtidārlıḳ kişilerni muʿallim ve müderris ḳılur idiler ol vaḳtde ehl-i İslāmnıñg ḫalīfe ve pādişāhları (26) ve emīr vezīr-leri ehl-i faẓl ve ehl-i ʿİlm olup fünūndın ḫaberdār kişiler

bolur idiler şubu sebebdin bular ehl-i faẓılnı başḳalardın temyīz (27) ḳılur idiler ʿulemālarnı imtiḥān ḳılıp ḫatā ḳılġuçını yaki özide köp ʿilm olmayözini zor ʿālim körsetken kişini meẕkūr pādişāh-(28)-lar özleriġına red ḳılur idiler ʿilm ve ʿulemālarnıñg şānını bilip ʿilm birle ʿulemālarnıñg ḥaḳḳlarnı ve reʿāya ḳılur idi-
(207)ler Me'mūn ve ol Ẕāt-ı (1) Zekālet-ṣıfātnıñg vezīri Faḍl bin Sehlniñg Naḍr bin Şemīl El-Māzenīġa sīnniñg fetḥası ile bolġan sedādnı sīnniñg kesrā (2) ile bolġan sidāddın farḳ ḳılġan üçün 80miñg tengeʿaṭā ḳılġanları ve hem Bekir bin Muḥammed binʿOṣmān El-Māzenīniñg

(3) اظلموان مصابكم رجلا اهدى السلام تجبر ظلم

(4) digen beytdeki ẓulm lafẓınıñg merfūʿ bolmaḳını ve riclā lafẓınıñg menṣūb bolmaḳınıñg sebebini beyān ḳılġan üçün otuz miñg tenge (5) ve fāḫire ton ve libāslarnı almaḳı ve hemʿĪsā İbn-i Ebī Bekrü'l-Eyyūbiniñg Cāmiʿü'l-Kebīrni yād ḳılġan kişiġa yüz tola cāmiʿü'l-saġīrni yād ḳılġan (6) kişiġa ellik tola mafṣalnı yād ḳılġan kişiġa yüz tolaʿaṭā ve iḥsān taʿyīn ḳılġanı ötken İslām pādişāhlarınıñgʿilm ve maʿrifet-(7)-niñg rūşen şāhid ve hem müselmānlar her nevʿ ʿilm ve ḥesābsız fenni taḥṣīl ḳılıp (8)ʿadedsiz medreselerni iḳāmet ḳıldılar ve ularġa maḫṣūṣ avḳatlar taʿyīn ḳıldı medreselerniñg içlerini şāġirdler ile yir ḳılıp (9) māhir muʿallim ve muḳtedir üstāẕ ve başīretlik medreseler ile zīnet birdiler meselā İskenderiye şehri müselmānlarnıñg taṣarrufıġa ötüp (10) meẕkūr İskenderiye Baṭlamyusnıñg zamānesideki kibi belki artuḳ dārü'lʿilm ve'l-ḥikmek boldı anda yigirmedin ziyādeʿumūmī medrese bolup (11) her ṭarafdınʿulūm-ı ḥükmiye taḥṣīl ḳılmaḳ üçün kilgen şāġirdlerñ ḥaddin ziyāde bolup ġāyet intiẓām ve feḳalʿāde

terbiyet ile istiḳāmet (12) ḳılġanı baʿżı iʿtimādlıḳ saḳa kişining teʾlīfide müṭālaʿa ḳılındı ve hem hicretdin ikinci ʿaṣrlarda Baṣrā ve Kūfede soñgra Baġdād-(13)-daʿilmi meclisler ve dārü'l-fünūnlar ẓāhir olup ol meclislerġa Fārisīçe encümen ve Yunançа aḳadimiya diyilür idi ammā Sebeviye ve Aḫfeş (14) ve İmām Ḫalīl ve başḳa imāmlar uşbu meclis ve cemiyet-i ʿilmiyeniñg aʿżālarıdın idiʿulūm-ı ʿArabiyede Baṣriyyūn ve Kūfiyyūn dip ẕikr ḳılġan (15) kişiler uşbu meclisniñg aʿżālarıdınʿibāret idi şubu sözni Şehābeddin El-Mercānī Vefiyyetü'l-İslāf nām kitābıda ẕikr ḳıldı (16) tārīḫ 289ncı yılıdın ibtidā ḳılınıp medreseler ve encümen-iʿilmler teʾsīs ḳılındı ammā Baṣra ve Kūfelerde teʾsīs ḳılınġan meclis-(17)-ler mundın ilgeri idi ol vaḳtlerde medrese binā ḳılmaḳ bizlerniñg alta şehr āġniyāları kibi tört tam salıp üstini (18) yapıp añga özi ile bolup özininiñg ḫāhlaġança taṣarruf ḳılmaḳıdınʿibāret imes idi belki hem lāzım ve kerekliklerini (19) teyyār ḳılıp mümkin ḳadar istiḳbālni közlep köp vaḳflarnı ḳılıp ḥattā ki müderris ve ṭāliblerġa mālāmāl keñg keñgri kifāye (20) ḳılġudik nerselerini taʿyīn ḳılıp ol medreselerġa müderris ve imām ḳoymaḳ ularniñg iḫtiyārıda bolmay belki ehl-i temeyyüz ve (21) ehl-i faẓlınıñg meşvereti bilen bolur idi meselā mütenāṣır bi'llah Baġdādda binā ḳılġan medresesiġa her neveʿ ʿilm ve fenn (22) kitāblarını vaḳf ḳıldı muʿallim ve müderrislerniñg vaẓīfelerini taʿyīn ḳıldı ṭāliblerniñg ḳış ve yazda kiyedurġan (23) kiyimlerini irte ve aḫşamda yidurġan taʿāmlarını başḳa başḳa taʿyīn ḳıldı bu medreseniñgʿimāretiniñg ketteliġi sularınıñg (24) ṣāflıġı havāsınıñg letāfeti ṭalebeleriniñg rēfāhiyetde

ikenligi şerāb ve taᶜāmlarınıñg keñg keñgriliki ile ḍarb-ı meṣel ḳılana-(25)-dur idi bu medreselerde hendeseᶜulūm-ı felekiye ve ṭıbb ve kimyā nebātāt veᶜilm-i manṭıḳ ve başka fennler oḳurlar idi şāgirdler tamām (26) ḳılgandın keyin bir manṣıb ve vaẓīfe ehli olup maᶜīşetleri teᵓmīn ḳılanur idi (27) āgāh bolġıl ki uşbu sebebdin ol vaḳtlerde devlet-i İslāmiyedi ᶜulūm ve fünūn revāc olup ḥaddin ziyāde ve taᶜrīfdin taşġarı (28) bir dereceġa yetken idi ıṣṭılāḥāt tehẕīb ḳılınġan ve fünūn tertībġa alınġan ve luġat-
(208)ler vaẓīᶜ ḳılınġan edebiyāt bolsa ḥüsn ve (1) kemālniñg nihāyetiġa yetken idi her fennde ve herᶜilmde mürācaᶜat ḳılanadurġan kişiler bar idi taᶜlīmde istifāde ḳılanadurġan (2) vaẓiᶜ ve tertībler bolur idi ol vaḳtde naşārālar tamām cehāletde ve hemmesi ġaflet uyḳusıda idi mīlād-(3)-dın 1200nci ve 1300nci tā 1500nci yıllarġıça ᶜilmdin naşīb almaḳ ve maᶜrifetdin naşīb almaḳ hevāsı naşārālarda ziyāde (4) boldı bular ᶜArablarnı üstāẕ ḳılıp Arisṭo ve Eflāṭūn ve başka felāsifelerniñg felsefesini taᶜallüm ḳıldılar çünki bularnıñg (5) felsefesini terceme vāsıṭası ileᶜArablarġına bilür idiler manaᶜālem-i İslāmda evvelki ḥāldeᶜilm ve ḥikmet ve fıḳh ve maᶜrifet şubu ḳadar teraḳḳī-(6)-de idi

(7) ḤAẒRET-İ FAḪR-Ī KĀᵓİNĀT ᶜALEYHİ EFẒALÜᵓṢ-ṢALAVĀTNIÑG ŞEMĀᵓİL VE AḤLĀḲLARINIÑG BEYĀNI

(8) Āgāh bolġıl ki Ḥaẓret-i Risālet-Penāhmız orta boylıraḳ mübārek yüzi aḳ nūrlıḳ yumulaḳ közi kette ve hem közinigg ferāsı tāze ḳara ammā aḳı (9) biraz ḳızılġa māyil bir Ẕāt-ı Cemīlüᵓṣ-ṣıfāt idi uzun nigiçki iki ḳaşınıñg arası açıḳ yaᶜnī bu ḳaşı yine bir ḳaşıġa tutaş bolmay (10) biri yine biridin üzük idi ammā

mübārek burunı uzunraḳ bolup otturası azġına igiz uçı taraḳ azġına igilgen nihāyetda ḥüsnlik (11) cemāllik idi ammā mübārek aġzı zorraḳ mañglanı keñg kirpikleri ḳoyaḳ saḳalları hem ḳoyaḳ ḳara idi mübārek tişleri bolsa (12) aḳ biri yine biridin ayrılıp turġandik güyā ki rişteġa tizilgenġa oḫşa idi sīnesi keñg ilgeri uzun (13) mübārek tenleride tük bolup tikiz bedenlik idi körünüşġa ġāyet heybetlik bolup yeñgidin körüngā hamiyetlik idi (14) ammā ṣoḥbet ḳılġan kişiġa ġāyet mülāyim ve muḥabbetlik idi mübārek saçlarını tolaraḳ ḳulaḳ yumşaġını yapġunça ḳoyup (15) birler idi mundın uzun bolsa yine ḳısḳa ḳılur idi yaki iki bolup ḳoyup birür idi iḥrāmdın çıḳḳan ḥāletde saçını (16) aldurġanı rivāyet ḳılanadur Peyġamberimizniñg āḫir ömürleride saç ve saḳallarıda biraz aḳ körüngen idi Peyġamber Saʿādet-Pürürı-(17)-mızınıñg sünneti saḳalnı ḳoyup birip aldurmaḳ idi ve hem işġa fermān ḳıldı elbette müselmānlar saḳallarını bi'l-Külliye aldurup (18) bervelerini aldurmay naṣārāları taḳlīd ḳılıp ġadrsız sünnetni taşlamaġaylar her emrde elbette Resūlullahġa ve ṣaḥābe-i kirām ve tābiʿīn-i (19)ʿaẓāmġa iḳtidā ḳılġaylar لقد كان لكم في رسول الله اسوة حسنة لمن كان يرجو الله واليوم الاخر digen āyet-i kerīmeniñg (20) maẓmūnıdın peyġamber ḳalmaġaylar egerçi bir iş müstecib bolsa mu līkin muṭābaʿatda zor ḫāṣiyet barlığı her mü'minġa maḫfī imesdür (21) وما اتاكم الرسول فخذوه وما نهاكم عنه فانتهوا واتقوا الله ان الله شديد العقاب digen āyetni tefekkür ḳılġaylar Resūlullahnıñg (22) sünnetiġa naṣārālarnıñg ʿādetlerini iḫtiyār ḳılmaylar Peyġamber Saʿādet-maẓharımızınıñg yürüşi ġāyet vaḳārlıḳ eṭrāfġa köp (23) ḳaramay aldıġağına ḳarap yürer idi nezāfetġa fevḳalʿāde reʿāya ḳılıp ḫalā-

yıḳlarnı nez̲āfetġa teşvīḳ ḳılur idi tehāret (24) ḳılġanda ve başḳa vaḳtde misvāk isti^{c}māl ḳılur idi ḥalāyıḳlarnı misvāk isti^{c}māl ḳılmaḳġa teşvīḳ ḳılur idi saç-(25)-larnı yaġlamaḳnı ve taramaḳnı yaḫşi körür idi özini ḫoşbūy ḳılıp z̲ātā ḫoşbūynı tola yaḫşi körür idi ḫoşbūynı (26) köp isti^{c}māl ḳılġan sebebdin keyin zamān saçları sarġayġan idi kiçede yatḳan vaḳtde mübārek közleriġa sürme tartıp (27) yatar idi tırfaḳlarını fāḳ fāḳ kisip turur idi ḥalāyıḳlarnı pāk yürmekġa yuyulup ve ġusl ḳılıp yürmekġa emr ḳılur idi hiç (28) bolmaġan haftada bir merre ġusl ḳılmaḳġa fermān ḳılur idi

(209)(1) RESŪLULLAHNIŃG MECLİS VE MA^{c}ĀŞİRETİNİŃG BEYĀNI

(2) Ḥażret-i Faḫrü'l-Kirām ^{c}Aleyhi's-Salāt ve's-Selāmnıńg meclisi ġāyet ḫūş ve mülāḳātı hem ḫūş sözi fesāḥatlik ve belāġatlik idi meclisde (3) her reng sözlerni ve fā'idesiz işlerni ḳılınmas idi ve hem Peyġamberimizniń Ḥuẓūr-ı Ālīleride ḳatıḳ āvāz birle söz ḳılmaḳ ve nizā (4) ḳılmaḳ yoḳ idi ḳahḳaha birle külmey tebessüm birle iḳtifā ḳılanur idi ol Z̲āt-ı Nübüvvet-ṣıfāt söz ḳılġanda ṣaḥābe-i kirāmlar söz ḳılmay (5) çük turar idiler ġūyā ki ṣaḥābelerniń başlarıda faraş ḳoyġan kibi başlarını tüben salıp añglap olturur idiler sözi ġāyet (6) açuḳ dāne dāne bolup kelimelerini satmaḳ mümkin bolur idi ma^{c}āşereti ġāyet yaḫşi hiç kişini ḳorḳutmay hürkütmey özigā celb (7) ḳılur idi bir kişi söz ḳılsa sözi tamām boġunça añglap turar idi hem meclis kişi özi kitkünçe taşlap kitmes idi köreşken (8) kişi ḳolını tartmasdın ilgeri Resūlullah mübārek ḳollarını tartmas idi fā'idesiz söz ḳılmas idi bir nerse derecesidin artuḳ (9) medḥ ḳılmas idi hiç kişini ve hiç

nerseni ʿayıb ḳılmas idi külgüdik nerselerdin küladurġan idi līkin ḳahḳaha birle külmeydurġan idi (10) belki tebessümġa iḳtifā ḳılur idi dünyānıñg sözi çıḳḳanda ḫalāyıḳ birle dünyānıñg sözini ḳılur idi āḫiret sözi ḳılġanda āḫiret sözi ḳılur idi (11) daʿvet ḳılınsa yandurmay barur idi kilgen ḥediyeni egerçi az bolsa müverrid ḳılmay ḳabūl ḳılur idi aṣḥāb-ı kirāmlar birle mizāḥ (12) ḳılur idi līkin rāst söz birle ḳılur idi ṣaḥābeniñg balalarını irkeletip ve hem öz itekiġa alıp olturġuzup muḥabbet ḳılur idi (13) kesellerini ʿibādet ḳılur idi öziġa hemsāye bolsa yaki maʿrifeti bar kişi kesel bolup ḳalsa egerçi ol kişi īmān aytmaġan bolsa mu keselini körür (14) idi Medīne-i Münevverede Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemġa ḫıẓmet ḳılġan bir yahūdīniñg keselini körgeni Buḫārīde mervīdür uçraġan kişiġa (15) özi ilgeri selām birmekġa saʿy ḳılur idi özi başlap ḳol uzatur idi kilgen mihmānnı ḥürmet ḳılur idi mihmāngа mübārek (16) ridāsını salıp üstide olturġuzur idi ġāhī özi olturadurġan palas nerseni mihmāngа salıp birip özirak (17) zemīnde hem olturur idi

(18) ḤAẒRET-İ NÜBÜVVET-DESTGĀHMIZNIÑG UYḲUSINIÑG BEYĀNI

(19) Ḥażret-i Resūl-i Pāk ve Tācidār İḳlim-i Levlāk Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem Māceretü'n-Nücūm ve'l-Eflāk Ḥażretleriniñg uyḳusı az bolup ekşer kiçeniñg üçdin (20) bir ḥiṣṣesi uḫlap ḳalġan iki ḥiṣṣeside bīdād bolup ʿibādet ve teheccüdlerġa meşġūl idi kürfe ve tekyesi tiredin bolup alçı (21) ḫurmānıñg ḳavzaḳıdın çıḳarılġan kenāfġa oḫşa bir nerse birle toldurulġan idi iki ḳatlap salıp yatadurġan bir palanı (22) bar idi bir küni şubu palanı tört ḳatlap saman keler meni (23) ʿibādetdin menʿ ḳıldı dip iki

ḳatlap salmaḳġa fermān ḳıldı tola vaḳtlerde töşek ve kürfelerġa ḳaramay buryā üstide (24) ḥattā ki yirde hem yatur idi

(25) ḤAŻRET-İ PEYĠAMBER ʿALEYHİ'S-SELĀMNİNG KİYİM KİÇE VE KİYMEK VE SALMAḲLARINING BEYĀNI

(26) Ḥażret-i Faḫrü'l-Kirām ʿAlehi's-Ṣalāt ve's-Selām kiyim ḫuṣūṣıda bir ḳısımġa ve bir nevʿġa ḳaramay nime toġrı kilse kiyer idi köñglekni (27) hem Yemende toḳulġan Ḥabre diyiledurġan nersedin kiyer ve anı yaḫşi körer idi Ḥabre dip yolluḳ alaçını dirler ve hem anı (28) berdimān dirler selleni külāh ve börk ve dūfeniñg üstiġa hem urar ve yürger idi ve hem külāh ve börk ve dūfesiz yalanġeç başıġa urar idi (1) köprak vaḳtlerde sellesidin uçasıġa tüşüp ḳurġudik ḳuyruḳ ḳoyar idi baʿżı vaḳtde ḳuyruḳsız hem urar idi (2) tolaraḳ Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemniñg mübārek sellesi ḳara idi kiyimniñg aḳ rengderaḳ bu yirde ġalaṭ bar tüsde bolmaḳını yaḫşi (3) körer idi ḫalāyıḳnı aḳ kiyim kiymekġa teşvīḳ ḳılur idi ölüklerni aḳ kiyim ve aḳ metāʿlarda kefenlemekġa emr ḳılur idi ḳıp ḳızılnı yaḫşi (4) körmes idi ve hem ḳıp ḳızılnı kiymes idi ammā kiyimniñg keñg ve tarlıġını iʿtibārġa almas idi kiyimni tiken kişini teftīş (5) ḳılmas idi Rumde toḳulġan ve Rumlar ṭarafıdın tikilgen yeñgi tar tonnı kiygenligi ve Rumniñg ḥākimi ṭarafıdın ḥediye ḳılınġan (6) yefek birle edeb ḳılınġan tonnı kiygeni mervīdür ammā mübārek putlarıġa ötük hem kiyer idi ve hem bātıñġa kibi aldı yaruḳ tasma birle meẕkūr (7) yaruḳ birle bağlanadurġan bir nevʿī ayaḳ kiyimi barur munı hem kiyer idi līkin seferde köprak ötük kiyer idi Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem-(8)-niñg güşümdin Muḥammed Resūlullah dip

yazılġan bir üzüki bar idi

(9) ḤAẒRET-İ ŞĀH-I LEVLĀK ʿALEYHİ'S-SELĀMNING YİMEK VE İÇMEKİNİNG BEYĀNI

(10) Peyġamber Kā'ināt ʿAleyhi Efżalü'ṣ-Ṣalavāt yimek içmekde bir nevʿ ġaẕāda turup almay nime toġrı kilse şunı yir idi her nerse bolsa (11) ḳayturmay yoḳnı tapdurmay meclisġa alıp kilingen ġaẕānı yaratsa yir yaratmasa yimes idi ammā ġaẕānı ʿayıb ḳılmas idi başḳa (12) kişilerġa tabīʿatġa müvāfıḳ bolsa yiyiñgler mañga ḳaramañglar dir idi ġaẕāda piṣken ḳafaḳnı bi̇ḳ yaratıp yaḥşi körer idi helvānı (13) ʿaselni sütni tola yaratur idi Resūl-i Saʿādet-maḥṣūlimiziniñg köpraḳ taʿāmı su birle ḥurmā bolur idi 2 ay 3 ay (14) üyleride ot yaḳılmaġan vaḳt bolur idi ḥurmā ve su ve süt birle tirikçilik ḳılur idi taʿāmnı toyġunça yimes idi (15) taʿāmnı köpraḳ vaḳtde, zemīnde yir idi cevzā ḳoyup üstel ḳoyup taʿām üçün ehl-i tereffühler kibi iḥtimām ḳılmas idi belki (16) zemīn yine bir destūrḫān salıp yir idi Peyġamberimiz üç ṣabʿī ile yiyip fāriġ bolġanda mübārek ḳollarını yalap tamām ḳılur idi (17) taʿāmnı üç barmaḳ bilen yiyip bir barmaḳ bilen yimeslik iftisād mertebesidür çünki bir barmaḳ bilen yimek mütekebbirleriniñg (18) ʿādeti olup beş barmaḳ bile yimek şarīşleriniñg ʿādetidür ve hem Payġamberimiz müttekinen yimes idi müttekinen digen sözniñg maʿnāsı (19) üç ḳısımġa ḳāmildür yaʿnī lnci bir yaniçe yolanıp yimes idi ve hem 2nci çehār-zāniv olturup yimes idi ve hem 3nci bir ḳolıġa yolanıp (20) yine bir ḳolı bile taʿām yimes idi şubu üç keyfiyet bile taʿām yimek egerçi cāyiz bolsa mu līkin meẕmūmdur ittikāniñg maʿnāsını şubu (21) zikr ḳılınġan üç maʿnāġa tefsīr

ḳılġan kişi ḥafāẓ-ı İslāmdın ʿAllāme-i Şehīr bin El-Ḳayyım El-Cevzīdür

(22) اذا قالت حذام فصدقوها فان القول ما قالت حذام

(23) Ḥażret-i Faḫrü'l-Kirām ʿAleyhi's-Selām taʿāmnıñ ibtidāsıda Bismi'llahi'r-raḥmani'r-raḥīm dip āḫiride El-ḥamdü'lillah dir idi (24) ṣaḥābe-i kirāmnıñ ḳol tazalaydurġan nerseleri yoḳ idi ve ular taʿām yigen vaḳtde taʿāmdın ilgeri bir merre ḳol yuyup taʿām-(25)-dın keyin bir merre ḳol yumaḳ ularnıñ ʿādeti imes idi Resūlullah sunı olturup içer idi belki öre turup içmekdin menʿ ḳıldı (26) özi bir merre öre turup su içken idi ḳuduḳnıñ eṭrāfıda olturġalı bolmaydurġan barlıġıdın öre turup (27) içken dirler yaki öre turup içkeni menʿ bile menṣūḫ dirler ammā barlıġı ḳoyraḳ bolsa kerek (28) vallahu aʿlem

211)(1) RESŪLULLAHNIÑ ZÜHDİNİÑ BEYĀNI

(2) Ḥażret-i Risālet-Penāhmız dünyāġa naẓar salmas idi dünyānıñ mālıġa āmirāḳ imes idi ḳolıġa māl kilse birer idi öziġa (3) ve ʿıyāliġa tola az nerse alıp ḳalur idi dünyādın iʿrāżı ne derece ikenligini bilmek üçün vefātıdın keyin bir ḳaçarı ve esbāb-ı (4) cengdin başḳa hiç bir nersesi ḳalmaġanlıġı ve timür kiyimi bir yahūdīde rehīn ḳalġanlıġı rūşen delīldür ve hālān ki ol Żāt-ı Mükerrem-(5)-ṣıfātnıñ öz ḥiṣṣesiġa yetken ġanīmet māllar ve ḥediyeler birleġına ġāyet keñgri maʿīşet ḳılıp özidin keyin köp (6) māl ve mülk ḳalsa kerek idi Benī Naḍīr Yahūdīleriniñ yiri ġāzīlerniñ arasıda taḳsīm bolmay Resūlullahġa ḫāṣ idi özinüñ (7) ḥayātıda meẕkūr zemīnde istifāde ḳılur idi özidin artıp ḳalġanını ḥükūmet maṣlaḥātıġa ṣarf ḳılur idi ve faḳīr ve muḥtāc

(8) kişilerġa birür idi mundın başḳa ol Resūl-i Saʿādet-maḥṣūl ʿAleyhi's-Selāmġa Fedek ve Ḫayberdin yetken naṣībesi hem bar idi (9) līkin لا نورث ما تركنا صدقة digen ḥadīsniñg muḳteżāsı birle meẕkūr yirlerini vereselerġa taḳsīm ḳılındı ol Ẕāt-ı (10) Kāmilü'ṣ-ṣıfāt aṣlā dünyāġa rāġıb bolmadı māl ve mülk cemʿ ḳılmadı her çend köp māl kitse mu toḫtatmadı nafaḳa ve ṣadaḳa (11) ḳıldı Ḥażret-i Āīşe Raḍıyallahu Teʿālā ʿAnha Resūlullah üç kün peyderpey nāndın toymadı özidin keyin altun kümüş (12) ḳoy tive kibi nerse ḳaldurmadı ol Ẕāt-ı Kerem-feyyāḍ vefād ḳılġanda meniñg üyümde yarım saʿyaʿnī yigirme iki sır (13) miḳdārı arḳadın başḳa nerse yoḳ idi didi ve hem Ḥażret-i Āīşe Resūlulah toyġunça yimes idi eger taʿām bolmasa hiç (14) bir kişiġa aḥvāl beyān ḳılmas idi açlıḳdın kiçesi içi küyüp turar yine ertesi rūze tutar idi Resūlullah-(15)-nıñg bu ḥālini körüp içim aġrıp yıġlar idim ve hem nime üçün bu ḳadar özüñgni ġaẕābġa salasen toyġunça nerseni (16) tutsañg bolmas mu dir idim bu sözġa Ey Āīşe dünyānıñg mañga nime kereki bar meniñg Peyġamber ḳarındaşlarım bundın artuḳġa (17) ṣabır ḳıldılar bu sebedin Allahu Teʿālānıñg ḥürmet ve iḳrāmıġa nāyil boldılar men eger dünyāda keñg keñgri maʿīşet ḳılmaḳnı (18) iḫtiyār ḳılsam mertebem ve derecem ulardın kem bolup mikin dip ḳorḳamen ve ḥālān ki mañga ol peyġamber ḳarındaşlarımġa irgeşmekdin (19) ve ular birle hemrāh bolmaḳdın maḥbūb ve merġūb nerse yoḳ dir idi Ḥażret-i Āīşe Ümmü'l-Mü'minīn Raḍıyallahu ʿAnha Resūlullahnıñg (20) zühdini ve dünyā ve dīn iġrāsını beyān ḳıldı ve hem Peyġamber Saʿādet-maẕharımıznıñg ḥaccetü'l-vedāda 1000 tive ḳurbānlıḳ alıp barıp (21) özinīñg astıdaki

igri köhne bir iger üstiġa salġan nersesi tört tengeġa yaramaydurġan bir nerse bolġanı ol Żāt-ı Cemīlü'ṣ-(22)-ṣıfātnıñg dünyādın iᶜrāz ḳılġanını rūşen körsetedür Ḥażret-i Faḫr-i Kā'ināt ᶜAleyhi Efḫarü'ṣ-Ṣalavātnıñg ḫatunları öz aḥvāl (23) ve maᶜīşetleriġa rāżı bolmay bir vaḳt ol Żāt-ı Żühūr-ṣıfātdın keñgri terikçilik ḳılıp kiyim kiçeside başḳa kette kişilerniñg (24) ḫatunları kibi bolmaḳ fāḫir libāslarnı kiysek bizler hem Seyyid-i Evvelīn ve Āḫirīn bolġan Peyġamber ᶜAleyhi's-Selāmnıñg ḫatunları bolġandın (25) keyin kiyim kiçede bizler hem başḳa kettelerniñg ḫatunlarıdın tüben bolmasaḳ dip tilegen idi bu sebebdin Resūlullah bu ḫatunlar birle (26) bir ay müddet yaḳınlıḳ ḳılmadı eger ilgeriki ḥāliġa rāżı bolmasalar ol ḫatunlarnı ṭalāḳ ḳılamen dip iᶜlām ḳıldı ḫatunlarnıñg (27) iḥtiyārlarıġa ḳoydı bu işler hem elbette Resūlullahnıñg ol ḫatunlarını āzāde libās ve kiyiler ile ḳoḳmaḳġa ḳudreti bar idi ve hem (28) Resūlullah ḫalāyıḳlarnı saᶜy veᶜāmelġa teşvīḳ ḳılur idi ḥelāl küç birle māl ḥāṣıl ḳıl-
(212)maḳġa ve kesb ve ticāret ḳılmaḳġa dalālet ḳılıp (1) bīġārlıḳdın menᶜ ḳılur idi ḥarūnlıḳnıñg semeresi ᶜāḳıbetde faḳīrlikniñg her nevᶜ belā ve muṣībetlerġa sebeb bolmaḳını (2) beyān ḳılur idi tolā vaḳtde ṣadaḳa birmekçi kişilerniñg ḫatun ve bala-çaḳalarıġa nafaḳa ḳıladurġan māllar bar mu yoḳ mu teftīş (3) ḳılıp ilgeri ḫatun balalarınıñg ḥācetlerini edā ḳılmaḳġa andın keyin başḳalarġa ḳaramaḳġa fermān ḳılur idi tamām māllarını ṣadaḳa (4) ḳılur bolġan kişilerniñg māllarınıñg hemmesini vaṣiyet ḳılma üç ḥiṣṣedin bir ḥiṣṣeni vaṣiyet ḳılsañg bolur ᵓol hem köpdür özüñgdin (5) keyin ḫatun bala-çaḳañg ḫalāyıḳlardın sorap tīleydurġan ḥālde bolup ḳalmasun dir idi ᵓl-ḥāṣıl Resūl-i ᵓkrem Ṣallallahu

ʿAleyhi ve Sellemniñg keñg (6) keñgri rāḥatı ile maʿīşet ḳılmay faḳīrlik ile maʿīşet ḳılmaḳnı iḫtiyār ḳılamaḳı yoḳlıḳdın imes idi belki başḳa faḳīrlerġa (7) ve miskīnlerġa teselliye üçün ve hem dünyāġa artuḳ köz salmaġan sebebdin idi ammā ġanīlik ve baylıḳnıñg fī-nefse meẕmūmlıġıdın ümes idi (8) çünki ol Ẕāt-ı Mükerrem-ṣıfāt ʿAleyhi Ekmelü'ṣ-Ṣalavāt özinīñg ümmetinīñg bay bolup başḳalarġa iḥsān ḳılamaḳını su'ālġa tüşüp (9) ḳalmaslarını yaḫşi körer idi اليد العليا خير من اليد السفلى dip ṣadaḳa ḳılmaḳġa ve ṣadaḳa ḳılmaḳ üçün māl toplamaḳġa teşvīḳ (10) ḳılur idi

RESŪLULLAHNIÑG ŞEVḲAT VE MERḤAMETİNİÑG BEYĀNI

(11) Ḥażret-i Nübüvvet-Destgāhımızınıñg şevḳat ve merḥameti ḥaddin ziyāde bolup ʿumūmī ḫalāyıḳlarġa yaḫşilıḳ ḳılmaḳnı yaḫşi körer idi ḫalāyıḳlar-(12)-nıñg maṣlaḥatları üçün saʿy ve ictihād ḳılur idi ḥācetlerni hem defʿ ḳılmaḳġa hem saʿy ḳılur idi ḫalāyıḳlarnıñg ḥāllerini (13) teftīş ḳılıp yürer idi ḫalāyıḳġa her emrde taḫfīf ḳılmaḳnı irāde ḳılur idi ḥattā ki namāzda ṣabīlerniñg yıġlaġan āvāzını añglasa (14) ataları bī-ṭāḳat bolmaḳıdın ḫavf ḳılıp namāznı feṣḫ ḳılur idi aṣḥāb-ı kirāmdın bir kişiniñg imām bolup namāznı uzun oḳuġan (15) sebebdin şikāyet ḳılınġanda ġaẕābdın ḳızarıp ḫuṭbe sözlegenligi ve hem şundaġ kişilerġa siz ḫalāyıḳlarnı İslāmdın ve (16) ʿibādetdin nefret ḳıldurasizler dip vaʿẓ aytġanı muʿteber ḥadīş kitāblarıda mervīdür aṣḥāb-ı kirāmġa her nerselerni su'āl ḳılmasġa (17) bir işni tola teftīş ḳılmasġa fermān ḳılur idi her emrde teşdīd bile kitmeñgler eger sizler bir işde teşdīd ḳılıp (18) kitseñgler Allahu Teʿālā sizlerġa teşdīd ḳılıp aġır teklīf ḳıladur sizlerdin ilgeri ḳavmler peyġamberle-

ridin köp nerselerni (19) sorap üstlerigа ağır yüklerni yüklengen idi dir idi ḥaccetü'l-vedāᶜda menāsik-i ḥaccġa müteᶜallik baᶜżı ḳuṣūrlarını beyān ḳılġan (20) kişilerġa cerḥ yoḳ dip cevāb birgeni yuḳarıda ḥaccetü'l-vedāᶜnıñg beyānıda yazılġan idi Resūlullahnıñg ḫalāyıḳlarġa (21) şefḳat ve merḥametini beyān ḳılmaḳ üçün kitāb kerekdür Ḳurān-ı Macīdniñg عزيز عليه ما عنتم حريص عليكم (22) بالمومنين رؤف الرحيم kibi āyet-i kerīmesi bu maḳṣad üçün rūşen delīldür

(23) RESŪL-İ EKREM ŞALLALLHU ᶜALEYHİ VE SELLEMNİÑG TEVĀŻUᶜINIÑG BEYĀNI

(24) Resūlullahnıñg tevāżuᶜı ḥaḳḳıda mādiḥlerniñg sözi her çend mübālaġalik bolsa mu ḳāṣırdur ve vaṣıflarnıñg kelāmı her çend (25) körünse mu nāḳıṣdur ol Żāt-ı Cemīlü'ṣ-ṣıfātnıñg vücūdıda aṣlā kibir digen nerse yoḳ idi şol ḳadarᶜalī (26) manṣıblik bolup turup hemme kişidin mütevāżiᶜ idi ve miskīnler birle olturur idi miskīnlerniñg keselini körür idi (27) eger bir kişi ḳıçḳırsa barur idi kettelıḳ ḳılmay ḳarı ḳurı ḫatunlar birle ularnıñg ḥācetleri ḥaḳḳıda ne ḳadar müddet söz-(28)-leşip turar idi meclisde ḳaydaġ orun toġrı kilse olturur idi ṣaḥābe-i kirāmlarnı özi üçün (213)öre turmasġa fermān ḳılur (1) idi tiveġa ve işekġa miner idi arḳasıġa başḳa kişini mingeştürür idi muḥārebelerde atlanmaḳġa at ve tiveler yitişmegen (2) vaḳtde başḳa kişilerġa oḫşa nöbetleşip atlanıp barur idi bir vaḳt Resūlullah aṣḥāb-ı kirāmdın bir neçe kişiniñg ḳaşıdın (3) ötkende aṣḥāblar ol Żāt-ı Saᶜādetṣıfātnı taᶜżīm ḳılıp öre turġan idiler bularġa sizler mundaġ bir biriñgizni taᶜżīm üçün tur-(4)-maġızlar men hem sizler kibi bir

bende sizlerġa oḫşa yiymen içemen öre turamen olturamen didi ol Peyġamber Nübüvvet-Destġāhmız aṣḥāblarġameni (5) başḳa milletler peyġamberlerini ʿizzet ḳılġandik izzet ḳılmaŋġlar meni ʿAbdu'llah ve Resūlullah diŋġler dir idi Ḥażret-i Ebū Hureyre aytadur ki bir vaḳt Resū-(6)-lullah birle bāzārġa çıḳıp ol Żāt-ı Mükerrem-şimātġa kiyimlik alġan idük Resūlullah meẕkūr kiyimlikġa bir ḳadar filni ziyāde birdi satḳuçı (7) ḫursendlikdin kilip Resūlullahnıŋ mübārek ḳolını süymek ve öpmekġa ürū' ḳıldı Ḥażret-i Peyġamber Kā'ināt ʿAleyhi ʿAfżalü'ṣ-Ṣalavāt (8) munı körüp mübārek ḳolını ḳatıḳ tartıp aldı nime üçün meniŋ ḳolumnı öpesen bu mütecevvislerniŋ işidür ular pādişāhlarniŋ (9) ḳolını mundaḳ öpedürler men bolsam pādişāh imes saŋġa oḫşa bir kişidürmen didi kiyimlikini men kötermekçi bolġan idim maŋġa birmedi (10) her kişi öziniŋ nersesini özi kötermek yaḫşidur didi Resūlullahnıŋ işāretiġa ḥāżır turġan ḫıdmetkār ve fillerni bolup turup tola (11) vaḳt ḫatunlarıġa özi iʿānet ḳılur idi at ev tivelerigġa özi ʿulf salıp suġaradur idi öz kiyimlerini öz ḳolı birle yamar (12) idi mihmānnıŋ aldıġa hūş açıḳ çıḳar idi mihmānlarġa özi ḫıẕmet ḳılur idi bir vaḳt mihmānlarġa ḫıẕmet ḳılmaḳnı irāde (13) ḳılġanda aṣḥāblarnıŋ baʿżıları Ey Resūlullah sen oltur bizler bizler ḫıẕmet ḳılamiz digen idi muŋġa Resūlullah ular meniŋ aṣḥābalarımnı (14) ḥürmet ḳılġan idiler ularġa ḫıẕmet ḳılġan idiler bu sebebdin ularġa özümniŋ ḫıẕmet ḳılġum kiledür didi at ve tive çafışturup (15) idi özi tivesini çafı durmaḳ üçün iberür idi ʿAḳabā nāmıdaki tivesi baʿżı rivāyetlerde ḳaṣavī nām tivesi tola vaḳtde (16) ilgeri çıḳḳanlıġı rivāyet ḳılanadur bu işler bolsa

ol Zātnıñg tevāżuᶜıdındur feṯḥ-i Mekke yılıda Mekkeġa kilgende tevażūᶜ ḳılġan (17) sebebdin mübārek başı igerniñg başıġa tigedurġan derecede iligip kirgen idi

(18) ḤAŻRET-İ RESŪL-İ EKREM ṢALLALLAHU ᶜALEYHİ VE SELLEMNİÑG ṢABIR VE ḤİLM VE ᶜAVFNIÑG BEYĀNI

(19) Resūlullah tamām ḫalāyıḳ ḥamīde ve feżāyil ᶜĀīşe birle mutaṣṣıf idi bu söz وانكَ لعلى خلق عظيم dip Ḳurān-ı Kerīmde şehādet birer (20) idi ol Zāt-ı Kerem-ṣıfāt ḫalāyıḳlarnı hemīşe mekārim aḫlāḳġa teşvīḳ ḳılur idi ve yine بعثت لاتمم مكارم الاخلاق (21) dip ʿilān ḳıldı Peyġamber ᶜAleyhi's-Selām ḥilm ve ṣabır veᶜavf ve tevāżūᶜ ve sehāvet ve emānet ve vefā ve şefḳat ve meᶜecāᶜat ve tevekkül kibi ᶜālī (22) ṣıfātlarda ġāyet mertebede idi ol Zāt-ı Nübüvvet-āyāt Mekkedeki ḥālde Ḳureyş ᶜArablarıdın ne ḳadar āzār cefālar ve cebr ve ẓulmler körgen (23) bolsa mu līkin ṣabır ve ṯāḳatiniñg yüziġa ᵓacz ve ḳuṣūrnıñg ᶜibārı ḳonup āh ve efġān ve nāle ve giryān nidāsı işitilmedi (24) فاصبر كما صبر اولوا العزم من الرسل digen Aḥḳāf Sūresiniñg 35nci āyet-i kerīmesi واصبر على ما يقولون واذكر عبدنا داود digen Ṣād Sūresiniñg (25) 17nci āyet-i ḥakīmesi فاصبر ان العاقبة للمتقين digen Hūd Sūresining 49ncı āyet-i celīlesi kibi āyāt-ı (26) beyānātlarġa gümānlıġı iᶜtisām ḳılıp her çend āzār ve cefālarnı körse mu öz yolıda devām ḳıldı Mekke ᶜArablarınıñg nezdide (27) ve hem Mekkeniñg eṭrāfıdaki ᶜArablarnıñg nezdide münbaᶜriż bolup ulardın ümīd üzgende ularġa ḳılġan vaᶜẓ ve naṣīḥatlerni (28) neṭīcesiz olup Perverdigār Eḳadis Teᶜālā ve Taḳaddes dergāhıġa duᶜā ve zārı ḳılġanda ان لم يكن بك على غضب فلا ابالى

(214)(1) digen kelām-ı ṣabr-ı intiżāmdın başḳa söz ḳılmadı aṣḥāb-ı

kirāmlar neçe mertebe müşriklerġa duᶜā-yı bed ḳılmaḳnı ṭaleb ḳılsalar mu duᶜā-yı bed ḳılmadı (2) belki duᶜā-yı ḫayr ḳıldı Uḥud Muḥārebeside aṣḥāb-ı kirāmlar müşriklerġa duᶜā-yı bed ḳılmaḳnı ṭaleb ḳılġanda اللهم اغفر لقومي فانهم لا يعلمون (3) dip duᶜā ḳıldı Tā'if Muḥārebaside düşmenlerġa duᶜā-yı bed ḳılurġa iltiçā ḳılġanda اللهم اهد ثقيفا وائت بهم مسلمين dip duᶜā-yı ḫayr (4) ḳıldı Ḥażret-i Peyġamber Kā'inātᶜAleyhi Efżalü'ṣ-Ṣalavāt özininġ şahsıġa āīd işlerde aṣlā intiḳām almay hemīşeᶜavf ḳılur idi faḳaṭ (5) Allahu Teᶜālā üçüngına intiḳām alur idi şubu sebebdin kişininġ ḳaderini taḳdīr ḳılmaydurġan yaḫşılıḳnınġ ḳaderini bilmeydurġan (6) nübüvvetninġ dereçesini tınamaydurġan dilleri ḳatıḳ ṢaḥrāᶜArabları Resūl-i Ekrem Ṣallallahuᶜ Aleyhi ve Sellemġa gāhī orunlıḳ gāhī orunsız (7) sözlerni ḳılur idi ġanīmetni taḳsīm ḳılġanda ان هذه لقسمة اريد بها وجه الله yaᶜnī bu ḳısmet bir ḳısmetdür ki (8) anınġ bile Allahu Teᶜālānınġ vechini irāde ḳılınmadı اعدل فانك لم تعدل yaᶜnī Ey Muḥammedᶜ Aleyhi's-Selāmᶜadālet ḳılġıl zīrā ki senᶜadālet (9) ḳılmadınġ diyilgen kibi sözler ḳılınsa mu Resūlullah bu sözni taḥammül ḳılur idi aṣḥāb-ı kirāmlar mundaġ sözlerni ḳılġan kişilerni öltür-(10)-mekni maṣlaḥat körse mu līkin ol Żāt-ı Ḥilm-ṣıfātᶜavf ḳılur idi feṭḥ-i Mekke küni özigа ḥaddin ziyāde āzār ve cefā ḳılġan kişilerni (11)nime ḳılsa ḳudreti bar vaḳtde aṣlā intiḳām yolıġa yaḳin barmadı belkiᶜavf yolıdın çıḳmay ularnı āzād ḳıldı Ḥażret-iᶜ Āīşe (12) Ümmü'l-Mü'minīn Raḍıyallahu Teᶜālāᶜ Anha Resūlullah kişidin cebr ve ẓulmni yine bir kişiġa şikāyet ḳılmas idi hiç bir kişidin intiḳām (13) almaḳ üçün başḳalardın yardım soramas idi muḥārebelerdin başḳa vaḳtlerde hiç bir kişini ḳol kötürüp urmadı hāhī

(14) ḫatunlarını hāhī ḫızmetkārlarını urmas idi diydür فبما رحمة من الله لنت لهم ولو كنت فظا غليظ القلب لانفضوا من حولك فاعف عنهم واستغفر لهم وشاورهم في الامر (15) digen Āl-i ʿİmrān Sūresiniñg 109ncı āyetide (16) Peyġamber Saʿādet-maẓharımızını ḥilm ve mülāyimet ile tavṣīf ḳılındı maʿnāsı Allah Zü'l-Celālniñg raḥmeti ile ularġa yumşaḳ ve (17) mülāyim boluñglar eger ḳatıḳ dil ve seng dil bolup birik sözlik bolsañg idi ular seniñg eṭrāfıñgdın ḳaçar idi (18) sundaġ bolsa sen ularnıʿavf ḳıl sen ular üçün istiġfār ḳılġıl ḫalāyıḳlarġa āīd işlerde ular birle meşveret ḳılġıl digen (19) sözdür bir zamānda Resūlullahda fili bar bir kişi ol Resūl-i Saʿādet-maḥṣūlġa tola ḳatıḳ söz ḳılġanda ṣaḥābe-i kirāmlardın baʿżıları (20) ol kişini te'dīb ḳılmaḳçı bolġanidiler şubu vaḳtde Rusūlullah ol baʿżıġa andaġ ḳılmasa ḥaḳḳnıñg igesiġa söz (21) ḳılmaḳġa yol bar didi şuñga oḫşa yine bir vāḳıʿada Resūlullahda fili bar kişi ḳatıḳ söz ḳılġanda Ḥażret-i ʿÖmer öltürmekni (22) ḳaṣd ḳılġan idi sol vaḳtde Ḥażret-i ʿÖmerġa sañga tolaraḳ edā ḳılmaḳġa ve anı ṣabır ḳılmaḳġa emr ḳılmaḳ (23) lāzım idi didi bir vaḳtde ol Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemġa bir yahūdī vaʿdeġa bir nerse salġan idi vaʿde pütmegen (24) vaḳtde filini sorap kildi Resūlullah taḫi müddet tamām bolmadı dip idi mezkūr yahūdī sizler ʿAbdu'l-Muṭṭalibniñg balaları ḫalḳnıñg (25) filini edā ḳılmaḳġa ḳatıḳ kişiler idi munı körüp ṣaḥābe-i kirāmlar mezkūr yahūdīni öltürmekġa cür'et ḳılıp Resūlullah anı (26) öltürmekġa ṭaleb ḳılġanlarıda Resūlullah ularnı menʿ ḳıldı ve hem mezkūr yahūdīġa yumşaḳ muʿāmele ḳıldı bunı körüp (27) yahūdīniñg sende tamām nübüvvetniñg ʿalāmetlerini köngen idim seniñg yumşaḳlıġıñgnı körgüm kilgen idi imdi (28) senin ḥilmiñgni ve

yumşaḳlıġıñġnı kördüm dip İslām ile müşerref bolġanı rivāyet ḳılanadur

215)(1) ḤAŻRET-İ NÜBÜVVET-PÜRÜR ʿALEYHİ'S-SELĀMNIÑG BAHĀDIRLARINIÑG BEYĀNI

(2) Ḥaẓret-i Risālet-penāhmız yüreklik ve şecāʿatde şol derecede idi ki ġāyet müşkil caylarda bahādırlik birle şöhret (3) tapġan kişilar kaçġan vaḳtde ol Żāt-ı Nübüvvet-şimāt ṯābit ve rāsiḫ bolur idi aṣlā ornıdın yötkelmes idi (4) Uḥud ve Hevāzin Muḥārebelerideki ġayreti ve ṯebāṭı buñga zor şāhiddür Ḥaẓret-i ʿAbdu'llah binʿÖmer aytadur ki Resūlullahdın bahādırraḳ kişini (5) ve rıżālıḳ ve rıżālıḳ ve kanāʿatlik kisini körmedim ve hem Ḥaẓret-i ʿAlī İbn-i Ebī Ṭālib Raḍıyallahu Teʿālā ʿAnh aytadur ki ceng (6) mergizleridin bir mergiz aġırlaşıp ḳalsa Reṣūlullahġa iltiçā ḳıladurġan idük düşmenġa hemmedin yaḳınraḳ turadurġan kisi ol Resūlul-(7)-lah bolur idi bir kiçe Medīne ḫalḳı teşvīşlik bir āvāz añglap düşmen hücūm ḳıldı digen ḫayāl birle ḳorḳġan idiler şol vaḳtde (8) Medīne-i Münevveredeki ḫalḳlar silāḥ ve nīze ve ḳılıçlarını alıp āvāz añglanġan ṭarafġa yüzlengende Resūlullah ulardın ilgeri çıḳıp (9) vāḳıʿanıñg ḥaḳīḳatini añglap kilgen idi bundaġ iş elbette ġāyet yüreklek kişidin ṣādır boladurġan işdür

(10) ḤAŻRET-İ RESŪL-İ EKREM ṢALLALLAHU ʿALEYHİ VE SELLEMNİÑG TEVEKKÜLİNİÑG BEYĀNI

(11) Ḥaẓret-i Sürūr-ı ʿĀlem ve Seyyid-i Benī Ādem ʿAleyhi's-Selāmnıñg tevekkülini zebān bile beyān ḳılıp tamām ḳılġanı bolmaydur ol Żāt-ı Risālet-şimāt (12) elbette her kişidin ziyāde Allahu Teʿālāġa mütevekkil idi Ḳurān-ı Kerīmde neçe āyetlerde anı

tevekkülġa buyuradı ol Ẕāt hem Allahu Teʿālānıñ nuṣretiġa (13) yolanıp öz işide devām ḳılur idi bu sebebdin az ʿasker bile köp müşrik ʿaskeriġa ġālib kilür idi Ḥażret-i Faḫr-i Kā'ināt ʿAleyhi (14) Efżalü'ṣ-Ṣalavātnıñ tevekküli bizniñ fehm ḳılġanımıżġa naẓaren hiç bir esbābġa yolanmay ḳaderġa işenip yatmaḳdın ʿibāret imes (15) idi belki ol Nübüvvet-Destgāhmız bir işniñ ḫuṣūṣıġa kerek boladurġan işlerni ve sebeblerni ḳılur idi her şeyniñ esbāb-(16)-larını rāstlap andın keyin Allahu Teʿālāġa yalınıp māl birip duʿā ḳılur idi Uḥud ve Ḥuneyn Muḥārebeleride iki ḳat timür kiyim (17) kiymeki Resūlullahnıñ tevekkülini yaḫşi tefsīr ḳıladur tevekkülniñ maʿnāsı her nerseġa kerek boladurġan nerselerni taʿyīn ḳılıp (18) rāstlap andın keyin şubu esbābdın keyin meẕkūr nerseniñ vücūdıda ve ḥuṣūlide Ḫudāġa yolanmekligini rūşen bildüredür (19) el-ḥāṣıl Resūlullah esbābdın taşḳarı yalġuz ẓāhirī ḳuvvet sebebler kār ḳılmaydunġan cayda yaki ẓāhirī sebeblerni tamām (20) ḳılġandın keyin iltiǧā ḳılur idi şubu sebebdin özini ṭabībġa körsetür idi

(21) RESŪLULLAH ŞALLALLAHU ʿALEYHİ VE SELLEMNİÑ SAḤĀVETİNİÑ BEYĀNI

(22) Ḥażret-i Faḫrü'l-Kirām ʿAleyhi'ṣ-Ṣalāt ve's-Selāmnıñ saḫāvetiniñ ḥaddi yoḳ idi nübüvvet ile müşerref bolmasdın ilgeri Ḥażret-i Ḫadīce-i (23) Kübrā 4nci ol Ẕātġa sen ṣıla-i raḥm ḳılasen bir ḥādiseġa uçraġan kişilerġa ve aç ve muḥtāclarġa nuṣret ḳılasen digeni (24) Peyġamberimizniñ saḫāvetde ġāyet mertebede ikenligini āşikārā beyān ḳıladur ol Ẕāt-ı Kerem-ṣıfāt ḳolda bolsa aṣlā ayamay (25) birür idi eger muḥtācnıñ iḥtiyācını edā ḳılmaḳ

bolmasa yaḫşi ve mülāyim söz birle ḳaytadur idi yaḫi ḳolıġa māl kilgende bir-(26)-mekġa vaᶜde ḳılur idi her vaḳtde saḫāvetde ġāyet mertebede idi līkin Ramażān Ayıda ol Żātnıñg ḳolı ḥaddin ziyāde (27) açıḳ idi Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem şubu dünyādın Ḳudüs civārıġa rıḥlet ḳılġan vaḳtde hiç bir nerse ḳalmay timür kiyimni yahūdīde (28) ḳalġanı elbette saḫāvetniñg derecesidür bir vaḳtde ol Żātġa toḳsan miñg tenge kilgen idi şubu filni (216)bir palasġa (1) töküp bir meclisde taḳsīm ḳılıp tamām ḳıldı şubu vaḳtde bir kişi kilip ol Żātdın māl soradı Resūlullah añga ḥāżır mende bir nerse ḳalmadı sañga men (2) medyündurmen ḳolumġa tüşkende töleymen didi bunı Ḥażret-iᶜÖmer körüp Ey Resūlullah sen özüñgġa nime sebebdin bu ḳadar aġır-(3)-lıḳnı iltizām ḳılursen Allahu Teᶜālā seni ṭāḳatdin taşḳarı nerseġa teklīf ḳılmadı didi Ḥażret-i Resūlullah Ḥażret-iᶜÖmerniñg bu sözini (4) yaḫşi körmedi şol vaḳtde bir enṣārī Ey Resūlullahᶜaṭāda ve iḥsānda devām ḳılġıl ḳorḳma Allah seni aç ḳoymas didi buñga (5) Resūlullah ḫursend bolup yüzi açılıp kitdi ve hem men şubu saḫāvetġa me'mūrmen didi

(6) ḤAŻRET-İ FAḪRÜ'L-ENĀMᶜALEYHİ EFḪARÜ'Ṣ-ṢALĀT VE EFŻALÜ'S-SELĀMNIÑG MUᶜCİZELERİNİÑG BEYĀNI

(7) Āgāh balġıl ki bir dānā ve bīnā şubu yuḳārıda ẕikr ḳılınġan evṣāfnı tefekkür ḳılsa ve hem bu Żāt-ı Nübüvvet-şimātdaki merġūb sīret-(8)-lerni vaᶜcībᶜilmlerni vuḳū-yıᶜaḳlını ve rāst sözni tamīl ḳılsa anıñg peyġamberlikiniñg dürüstlıġġa ve daᶜvetiniñg rāstlıġıġa elbette (9) işenip peyġamberlikiġa meẕkūr ṣıfātdın başḳa mucᶜcize ṭaleb ḳılmaydur bu sebebdin köp kişiler mucᶜcize ṭaleb ḳılmay İslāmġa müşerref (10) boldılarᶜAbdu'llah bin Sellām

Resūlullah Medīne-i Münevvereġa kilgende Resūlullahnıñg ḥużūrıġa kilip men ol Ẕātġa ḳarap (11) ḥālini körmek üçün kildin ol Ẕātnıñg mübārek yüziġa ḳarap ol Ẕātnıñg mübārek yüzi kezzābnıñg yüzi imeslikini (12) bildim didi İmām-i Müslim rivāyet ḳıldı ki Zemād nām bir kişi Resūlullahnıñg ḳapıġa kilgende Ḥażret-i Resūlullah Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem (13) الحمد لله نحمده و نستعينه من يهده الله فلا مضل له ومن يضلل الله فلا هادى له و اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له وان محمدا عبده ورسوله didi (14) meẕkūr Zemād Resūlullahġa bu kelimātıñgnı iʿāde ḳılġıl bu kelimāt deryānıñg otturasıġa (15) yitdi ḳoluñgnı birgil men biʿat ḳılamen didi ʿUmmānnıñg pādişāhıġa Resūlullahnıñg İslāmġa daʿvet ḳılġanı añglanıp aytdı ki (16) Allahu Teʿālāġa ḳasem ḳılamen ki bu Ey Peygamberġa meni şol nerse delālet ḳıldı ki bu Ẕāt bir yaḫşılıḳġa emr ḳılmaydur meger ol yaḫşi işni (17) ol özi ḳılġuçıdur ve hiç bir işdin neḥy ḳılmaydur meger evvelde ol işni terk ḳılġuçıdur eger ġālib bolsa tola ḫursend (18) bolmaydur ve eger maġlūb bolsa melāl bolmaydur ʿahdġa vefā ḳıladur vaʿdesiġa ḳurup aṣlā ḫilāf ḳılmaydur men güvāhlıḳ biremen (19) ki ol Ẕāt Peyġamber bir Ḥaḳḳdur didi İbn-i Revāḥa aytdı ki

لولم تكن فيه ايات مبينة لكان منظره ينبيك بالخبر

(20) şubu beytniñg maẓmūnı eger ol Nübüvvet Āgāh ve Risālet-Destgāhmızda rūyen āyet ve zāhir muʿcizeler bolmasa mu elbette ol Ẕāt-ı (21) Cemīl-ṣıfātnıñg anıñg peyġamberlikiniñg ḥaḳḳlıġı birle ḫaber biredür digen sözdür dānā bolġıl ki Allah Zü'l-Celāl ol Faḫr-i (22) Mevcūdāt ʿAleyhi Efḫarü's-Ṣalavātnıñg peyġamberlikiniñg taṣdīḳi üçün biyār-ı āyāt ve bī-şimār-ı muʿcizātlarnı iẓhār ḳıldı

tefekkür ḳılınsa (23) Resūlullahdın ṣādır bolġan muᶜcizāt ve āyāt-ı beyināt hemme peyġamberlerniñg muᶜcizātıda tolaraḳdur şubu cayda nāẓırlarnıñg (24) iᶜtiḳādı ve yaḳını ziyāde bolġay dip muḥaddisler ṣiḥāḥlarda ẕikr ḳılınġan ṣaḥābe-i kirāmlardın köp kişiler rivāyet ḳılġan muᶜcize-(25)-lerniᶜalī sebīlü'l-iḫtiṣar ẕikr ḳılamiz ol muᶜcizelerdin ẓāhirraḳ ve rūşenraḳ ve hemme muᶜānidlerni lāl ḳıladurġan derecede ḳavī-(26)-raḳı Ḳurān-ı Ḥakīmdür bu Ḳurān-ı Ḥakīm iᶜcāz meydānıda söz mizācını fevḳalᶜāde biledurġan fesāḥat ve belāġat muẓmārıda (27) sebaḳatnı ilitken ḫuṭebā ve buleġālarnı ḥayret maḳāmıda sākit ḳıldı hiç bir beliġ ol Ḳurān-ı Ḥakīmniñg berāberide bir ḥamle yaki (28) bir āyet teʾlīf ḳılmaḳnı ḫayāliġa kiçürmey belki söz birle muᶜārıża ḳılmaḳnı biʾl-külliye taşlap
217)ḳılıç birle muᶜārıża ḳılmaḳġa buzlandı (1) ve hālen ki bular söz birle muᶜārıża ḳılmaḳġa fevḳalᶜāde ᶜāmirraḳ ve müştāḳ idi añglagıl ki Ḳurān-ı Kerīm iᶜcāznıñg vechleridin tola vechlerġa (2) müştemildür ol vechlerni tört nevᵉde ẕabṭ ḳılıp ẕikr ḳılamiz birinci nevᵉ ol Ḳarānnıñg teʾlīf ve terḳībiniñg çeraylik bolup (3) ve hem kelimeleri ġāyet fesāḥatlik bolup biri yine biriġa ġāyet münāsebetlik bolmaḳıdurᶜArablarnıñg sözdekiᶜādet-(4)-leriġa ḳarap ularnıñg sözideki fesāḥat ve belāġat ve istiᶜāre ve kināye mecāz ve ẕikr ve ḥıfẓ ve ḳuṣr ve iṭlāḳ ve taḳyīd kibi muḥsenāt-ı (5) kelāmiyede ġāyet mertebede bolmaḳıdurᵒArablar Ḳurān-ı Kerīm kilişdin ilgeri hiç bir sözde maġlūb bolmay belki ulurᶜaḳlı lāl ḳıla-(6)-durġan derecede idi yīfek-rişteġa tertīb ile tizilgen mervāridve incüler ular naẓm ḳılġan ḳaşīdelerniñg aldıda hiç nerse (7) imes idi ve ularnıñg fesāḥat ve belāġatleriñg aldıda Yunan şāᶜirleri ve Fāris

ve Hind şāᶜirleri henuz zebānī çıḳmaġan (8) sözniñ şıḥḥat ve fesādını bilmeydurġan kiçik bala kibi idi Peyġamber Kā'inātᶜAleyhi Ekmelü'ş-Şalavātḳurān-ı Macīdni Allahu Ḥakīm Teᶜālā ve (9) Taḳaddes dergāhıdın alıp kilgende şundaġ fesāḥat ve belāġatlik ᶜArablar til çıḳarmaġan şāçā kibi sözġa ḳādir bolmay (10) aġzını açıpᶜacznińg ġubārını hevāġa saçıp bu Ḳurān-ı Ḥakīm birle muᶜārıża ḳılmaḳdın ḳaçıp ḳılıç nīze birle muᶜārıża ḳılmaḳnı iḫtiyār (11) ḳıldı Allahu Teᶜālā Ḳurān-ı Ḥakīmde قل لئن اجتمعت الانس والجن على ان يأتوا بمثل هذا القرآن لا يأتون بمثله ولو كان بعضهم لبعض ظهيرا (12) dipᶜArablarnıńgᶜaczini āşikārā ḳıldı bu āyetniń maᶜnāsı aytġıl Ey Muḥammed men ġaẕāġa ḳasem ḳılamen ki eger insān ve cinnler (13) şubu Ḳurānnıńg miṡlini kiltürmek üçün cemᶜ bolsa ol Ḳurānnıńg miṡlini egerçi baᶜżıları baᶜżılarıġa muᶜayyen ve nāṣır bolsa mu kiltüral-(14)-maydur digen kelām-ı iᶜcāz-ı intiẓāmdur ve hem Allahu Teᶜālā Ḳurān-ı Ḥakīmde قل فأتوا بعشر سور مثله مفتريات didi bu sözniń maẓmūnı eger (15) kāfirler bu Ḳurān-ı Macīdni Allahu Teᶜālādın imes belki Muḥammed özi teʼlīf ḳılġan kitābdür diseler sen ularġa aytġıl eger Ḳurānnı men teʼlīf ḳılġan (16) bolsam şubu Ḳurānġa fesāḥat ve belāġatde oḫşa on Sūreni kiltürüńgler yaᶜnī sizler Eyᶜ Arablar fesāḥat ve belāġatde ḍarbüʼl-(17)-meṡeldür sizler eger Ḳurān Allahdın bolmay mendin bolsa sizler hem şubu Ḳurānġa oḫşa on Sūre teʼlīf ḳılıp meydānġa çıkartıńglar (18) digen maẓmūndur ve hem Allah Kerīm Ḳurān-ı Ḥakīmde وان كنتم في ريب مما نزلنا على عبدنا فأتوا بسورة من مثله وادعوا شهداءكم من دون الله ان كنتم صادقين فان لم تفعلوا ولن تفعلوا فاتقوا النار التي وقودها الناس والحجارة اعدت للكافرين (19)

(20) didi bu āyet-i kerīmeniñg maẓmūnı eger sizler biz bendemizġa nāzil ḳılġan Ḳurānda şekk bolsañglar sizler şubu Ḳurānġa oḫşa bir Sūre-(21)-ni kiltürüñgler Allahu Teʿālādın başḳa yardımçı ve nāşırlarıñglarnı ḳıçḳırıñglar eger şubu sūre yaʿnī bu Ḳurān Muḥammeddindür Allahu Teʿālādın imesdür (22) digen sözde rāst bolsañglar eger anıñg miṯlini kiltürmekġa ḳādir bolmasañglar her ḳaçan hergiz ḳādir bolmaysizler pes otını insān (23) birle taş bolġan kāfirlerġa teyyār ḳılınġan dūzaḫdın perhīz ḳılıñglar digen sözdür Āgāh ve dānā bolġıl kiʿArablar risālet (24) zamānıda belāġat ve fesāḥatde bī-naẓīr olup ve hem bularda muʿārıżāt ve muḳābelet iştiyāḳı ḥaddin ziyāde artuḳ idi biri bir ḳaṣīde (25) yaki bir ḫuṭbe sözlese anıñg miṯlini ḳılmaḳġa tola kişi teyyār idi bular biri biri bile muʿāriża ḳılıp ḳaṣīde ve ebyātlarnı kör-(26)-setip ḳaysı yaḫşi ve ḳaysı ebliġ ve ḳaysı bedīʿ imtiyāz ḳılmaḳ üçün ʿUkāẓ bāzārıġa ḥāżır bolup naẓm ḳılġan ḳaṣīde (27) ve ebyātlarını meydānġa ḳoyur idilerʿUkāẓ nām bāzār gūyā ki ḳaṣīde ve eşʿārlarnı meydānġa salıp kimniñg ḳaṣīdesi yaḫşi (28) kimiñiñg yaman bilmek üçün açılġan bir bāzār kibi idi bular fesāḥat ve belāġat meydānı-
218)ġa sabḳatnı iletegen muʿārıżāt ve (1) muḳābelet bābıda ḥaddin ziyāde ḥamiyyetlik kişiler olup turup Ḳurān-ı Kerīm ʿālem-i ḳudsdin nāzil bolup şubu ẕikr ḳılınġan āyet-(2)-ler kibi muʿārıżāt-ı velīde yoḳ ve muḳābelet köñgliġa tapġan kişini hem muʿārıżātġa māyil ḳıladurġan āyetler birle muʿārıżātnı (3) ṭaleb ḳılġanı belāġat ile meşhūr ve fesāḥat birle maʿrūf ʿArablar aṣlā söz birle muʿārıżāt ḳılmay muḥārebeġa māyil boldılar Ḳurān-ı Kerīm-(4)-ġa muʿārıżāt ḳılmaḳġa aṣlā zebān açmadılar eger ular zebān açıp fesāḥat

güherlerini saçıp bir āyet yaki iki āyet miḳdārı (5) nerseni te'līf ḳılıp meydāngа ḳoygan bolsa idiler elbette rivāyet ḳılanadur hiç bir söz elfāẓları ḳısḳa bolup maʿnāları köp (6) bolmaḳda ʿibādetleri ziyān bolup vāḳıʿga muṭābıḳ bomaḳda ve kelimātlarınıng terḳibleri münāsebetlik bolup her lafẓnıng taḥtıda (7) tola cümleler bolmaḳda ve her cümleleniṅg żammnıda neçe nevʿ ʿilmler bolup her āyetniṅg içide envāʿ envāʿ ḥikmetler bolmaḳda Ḳurān-ı Kerīmga (8) oḥşaydur ol Żātü'l-Vahiyyet-ṣıfāt özi hiç bir vechi birle maḥlūḳga oḥşalmagan kibi ol Żāt-ı Ḳud -āyātnıng kelāmı hem (9) hiç bir vechi bile hiç bir maḥlūḳnıng kelāmıga oḥşamaydur مالرّبّ وربّالما رماجب ikinci Ḳurānnıng iʿcāzınıng nevʿī ol ki (10) Ḳurān-ı Kerīm ʿacib naẓm ve ġarīb üslūb ile nāzil boldı çünki Ḳurān-ı Kerīmniṅg üslūbı ʿArablarnıng kelāmınıng üslūbıga muḥālif (11) ve ularnıng naẓmınıng yolıdın taşḳarı hiç anıng naẓīri miṣli ilgeri hem kilmegen ve anıng oḥşaşını görülmegen ve (12) aṅglanmagan bir üslūb birle nāzil boldı ʿArablarnıng sözi ḫāhi naẓm ve neşr bolsun ve ḫāhi seciʿ ve recez bolsun ve ḫāhi şiʿr-i (13) ḫuṭbe bolsun Ḳurān-ı Kerīmniṅg naẓmıga oḥşamaydur çünki Ḳurān-ı Kerīmniṅg sözi ḳısḳa maʿnāsı köpdür ve belāġatde insānnıng ṭāḳatidin (14) taşḳaydur ve üslūbı sözlerniṅg üslūbı dik imesdür hiç bir kişi anıng miṣlini dimekga ḳādir imesdür belkiʿāḳillerniṅg ʿaḳlı (15) ḥayrān ḳaladurgan mertebededür iʿcāznıng üçünci nevʿī Ḳurān-ı Ḥakīmniṅg ġaybdın ḫaber birmekidür çünki Ḳurān-ı Kerīm henūz bolmagan (16) işdin ḫaber birdi soṅgra mezkūr iş Ḳurān-ı Macīd ḫaber birgen ṭarzı ile vāḳiʿ boldı ötken enbiyālarnıng ḳıṣṣalarını vāḳiʿga muṭābıḳ (17) dimekga beyān ḳıldı meşelā İslām ābād bolup

müselmānlarnıñg başı bülend ve egiz olup ḥattā ki Mescid-i Ḥarām-ġa amān bolġan ḥāletde müselmānlar giredür (18) dip ḫaber birdi meẕkūr ḫaber digendik toġrı çıḳdı ve yine Rumdın ḥikāye ḳılıp وهم من بعد غلبهم سيغلبون فى بضع سنين (19) dip ḫaber birdi maẓmūnı ol Rum maġlūb bolġandın keyin üç yıldın toḳuz yılġıça ġālib boladur digen sözdür der-vāḳi' ġālib (20) boldılar اذا جآء نصر الله والفتح ورايت الناس يدخلون فى دين الله افواجا فسبح بحمد ربك واستغفره انه كان توابا (21) dip keyin vāḳi' boladurġan nerse bile ḫaber birdi Ḳurān-ı Ḥakīmde beyān ḳılınġandik çıḳdı (22) el-ḥāṣıl Ḳurān-ı Kerīmde köp ġaybdın ḫaber birdi ḫaber birmek ve ġaybnı bilmek Perverdigār Zü'l-Celāl Teʿālāve Taḳaddesniñ maḫṣūṣ ṣıfātıdur (23) eger bende baʿżı ʿalāmetler ile ve baʿżı ḳarniyeler ile ġaybdın ḫaber birse mu lākin hemīşe vāḳıʿaġa muṭābıḳ çıḳmaydur baʿżısı ittifāḳ ṭarīḳi ile (24) muvāfıḳ çıḳıp ḳalsa mu lākin dāimi imesdür Ḳurān-ı Kerīmde tola ġaybdın ḫaber birilip vāḳiʿġa muṭābıḳ çıḳḳanı hiç bir cayda ve hiç (25) bir vaḳtde ḫilāf ḳılmaġanı elbette ol Ḳurānnıñg Dergāhü'l-Vahiyyet-Destgāh ṭarafıdın nāzil bolġanlıḳıġa delālet ḳıladurġan (26) delīl ve bürhāndur ve hem Ḳurān-ı Kerīmde انا نحن نزلنا الذكر وانا له لحافظون didi tercemesi bī-taḥḳīḳ bizler Ḳurānnı nāzil ḳılduḳ (27) ve bizler şubu Ḳurānnı tebdīl ve taġsīr ve taḥlīf ve taḥvīldin muḥāfaẓāt ḳılġuçıdurmiz diger sözdür āgāh bolġıl ki Ḳurān-ı Ḥakīm şubu (28) ḳadar dīn-i İslāmnıñg düşmenleri ziyāde bolup turup ve hem şubu Ḳurānnı düşmenler ḳolı birle taḇʿ ḳılınıp turup tā şubu vaḳt-
219)ġıça bir ḥarf (1) yaki bir zīr yaki bir zeberçe çaġlıḳ nerse taġyīr tapġanı yoḳ mundın keyin hem tā ḳıyāmetġıça taġyīr tapmaydur

dip iʿtiḳād ḳılamiz ve hem (2) Ḳurān-ı Kerīmde سيهزم الجمع ويولون الدبر didi maẓmūnı fāt fırṣatda kāfirlerniñg cemʿī maġlūb boladurlar ular arḳasını (3) uyrup ḳaçadurlar digen sözdür şubu āyet Mekke-i Muʿaẓẓamada nāzil boldı der-vāḳiʿ Bedir Muḥārebeside şubu āyetde ẕikr ḳılınġan kibi (4) kāfirlerniñg ʿaskeri maġlūb bolup ḳaçdılar sözniñg ḳısḳası şol ki Ḳurān-ı Kerīmniñg ġaybdın birgen ḫaberleri olʿĀlemü'l-Ġayb (5) ve'l-Şehāde Dergāh-ı Ḳuds-Destgānı ṭarafıdın nāzil bolġaç hiç bir perde vāḳiʿġa ḫilāf çıḳmadı سبحانه ما دعل على دعوى احد iʿcāz-(6)-nıñg törtinci nevʿī ol ki Peyġamber Saʿādet-maẓharmız bolsa mekteb körmegen ve ḫaṭ yazmaḳ ve ḫaṭ oḳumaḳnı taʿallüm ḳılınġan bir ümmī bir ẕāt idi (7) şubu Ḳurānda ötken ḳavmlerniñg ḫaberlerini aṣlā eşeri ḳalmaġan ümmetlerniñg ḳıṣṣalarını köhne ḳādim hiç bir nām ve nişānesi (8) yoḳ seriʿatlerniñg ẕikrini beyān ḳılındı şubu ḳıṣṣalarnıñg baʿżısınıʿömür içideʿilmġa meşġūl bolġan ve maʿrifetġa saʿy ve (9) ictihād ḳılġan kişilerdin yüzdin biri bilür idi şubu ḳıṣṣa ve ḫaberlerni meẕkūr Resūl-i Kerīm ümmī öz ḥaḳīḳi bilen ẕikr ḳıladur hiç (10) bir ḫalelsiz aṣlı bile beyān ḳıladur şubu ḳıṣṣalarġa vāḳıf bolġan ehl-i kitābnıñg ʿallāmeleri hem iḳrār ve taṣdīḳ ḳıladur Ḳurān-ı (11) Ḥakīmniñg şubu keyfiyet birle bolġanı ol Allahu Teʿālā ve Taḳaddesniñg dergāhıdın nāzil bolġanıġa rūşen delālet ḳıla-( )-dur ve hem Ḳurān-ı Kerīmni añglaġan kişilerniñg dilleriġa heybet ve ḫavf boladur başḳa sözlerde ne ḳarīġa ve ne sāmiʿġa (13) bu teʾsīr yoḳdur ve hem Ḳurān-ı Kerīmniñg ol Allahu Teʿālā ve Taḳaddes ṭarafıdın nāzil bolġanıġa rūşen şāhiddür mana Ḳurān-ı Kerīm-(14)-niñg iʿcāzı envācını uşbu tört nevʿġa żabṭ ḳılanıp iḫtiṣār ṭarīḳi ile beyān ḳılındı imdi

Peyġamber ʿAleyhi's-Selāmnıñg Ḳurān-ı (15) Kerīm ḥaḳḳıdaki eḥādiṣleridin bir ḥadīṣ ẕikr ḳılıp terceme ḳılamiz ṣubu ḥadīṣ birle Ḳurānnıñg iʿcāzı bāresideki sözni tamām (16) ḳılamiz ḥadīṣ uşbudur

ان الله انزل هذا القران امرا وزاجرا وسنة حالية ومثلا مضروبا فيه نبوءكم وخبر من كان قبلكم ونبأ ما بعدكم وحكم ما بينكم لا تخلقه طول الرد ولا تنقضي عجائبه (17) هو الحق ليس بالهزل من قال به صدق ومن حكم به عدل ومن خاصم به فلج ومن حكم به اقسط ومن عمل به اجر ومن تمسك به هدى الى صراط مستقيم ومن طلب الهدى من غيره اضله الله ومن حكم بغيره قصمه الله هو الذكر الحكيم (19) والنور المبين والصراط المستقيم وحبل الله المتين والشفاء النافع عصمة لمن تمسك به ونجاة لمن تبعه لا يعوج فيقوم ولا يزيغ فيستعتب (20)

(21) uşbu ḥadīṣniñg tercemesi bi-taḥḳīḳ Allahu Teʿālā ṣubu Ḳurānnı yaḫşi işġa emr ḳılġuçı yaman işdin (22) neḥy ḳılġuçı bolġan ḥālde ta ḳıyāmetġıça sizlerġa sünnet-i ḥāliye ve miṣl-i maẓrūf bolġan ḥālde nāzil ḳıldı Ḳurānda sizlerniñg (23) ve ötken ümmetlerniñg ve keyin vāḳiʿ boldurġan nerselerniñg ḫaberleri bardur ve sizlerniñg aralarıñgızdaki nerselerniñg ḥükmi (24) hem bardur ol Ḳurānnı köp teḳrār ḳılmaḳ ve tola tenāvül ḳılmaḳ köhne ḳılmaydur ve ol Ḳurānnıñg icābları tamām bolmaydur (25) ol Ḳurān ḥaḳḳdur oyun imesdür her kişi Ḳurān bile söz ḳılsa rāst sözleydür ve her kişi Ḳurān bile ḥükm ḳılsa ʿadālet ḳıla-(26)-dur ve her kişi Ḳurān birle yaʿnī Ḳurānġa yolanıp bir kişi bile muḥāsamet ḳılsa ġālib boladur ve her kişi Ḳurān birle ḥükm ḳılsa ʿadālet (27) ḳıladur ve her kişi Ḳurānġa ʿamel ḳılsa sevāb veʾecr bireledür ve her kişi Ḳurānġa asılsa ṣırāṭ-ı müstaḳīmġa

hidāyet tapadur ve her kişi rāst (28) yolnı ol Ḳurānnıñg ġayrıdın ṭaleb ḳılsa Allahu Teʿālā anı gümrāh ḳıladur ve her kişi ol Ḳur-
220)ānnıñg ġayri bile ḥükm ḳılsa Allahu Teʿālā (1) anı helāk ḳıladur ol Ḳurān-ı Ḥikmetġa müştemil ẕikrdür ẓāhir rūşen nūrdur ve hem ṣırāṭ-ı müstaḳīmdür Allahu Teʿālānıñg muḥkem rişte-(2)-sidür nefʿ ḳıladur şifādur asılġan kişiga ʿişmetdür tābiʿ bolġan kişiga necātdür ol Ḳurān keç bolmaydur (3) anı rāst ḳılmaḳġa muḥtāc bolunġay ve ol Ḳurān Ḥaḳḳ ṭarafdın bāṭıl ṭarafġa māyil bolmaydur añga ʿitāb ḳılınġay digen (4) sözdür mana şubu ḥadīşġa ḳaraġanda Ḳurān-ı Kerīm ʿilmniñg bulaḳı ve maʿrifetniñg deryāsı ve ḥikmetniñg kānī ve herʿacā'ibniñg (5) ḫazīnesi ve her ḫayriyetniñg ḳānūnı ve her faẓīletniñg ḳāʿidesi ve her saʿādetniñg sirāzesi ve her kemālniñg mīzānı ümmetniñg çerāġı (6).....-elerniñg diliniñg nūrı beşerniñg cānlarınıñg ġaḍāsı ādem balalarınıñg iḳtidā ḳılanadurġan imāmı ikenligi rūşen (7) maʿlūm boladur evvelīn ve āḫirīnlerniñg ʿulūm ve maʿārifleriġa müştemil rūḥı ilāhīdür şubu ṣıfāt bile mutaşşıf bolġan Ḳurān-ı Ḥakīm öz ḳolumız-(8)-da turup bizler meẕkūr Ḳurānnıñg ʿulūm ve maʿārifleridin bī-behre ḳalıp her nevʿ evḥām ve ḫayalātlarnı ʿulūm ve maʿārif dip ḫayāl (9) ḳılıp ve hem isrā'iliyāt ve ḫurāfātlarnı ʿayn-ı ḥaḳīḳat dip gümān ḳılıp belki Ḳurān-ı Kerīmde ḥaḳīḳi ḳıṣṣalarnı ḫurāfāt ve isrā'iliyāt birle (10) aralaşturup meẕkūr ḫurāfāt ve isrā'iliyātlarnı Ḳurānda bar dip ve hem ḳılamiz bu iş cehlniñg ʿaskeri ḳuvvet tapġaç ʿilm ve (11) idrāk iḳlimiġa ġalebet ḳılıp her naḳlni ʿaḳlnıñg mīzānıġa ve Ḳurān-ı Kerīmġa toġrı ḳılmay ḥaḳḳ ve rāst gümān ḳılıngandın ve hem ʿulemā-(12)-larnı maʿṣūm ḥükmide ʿtiḳād ḳılġaç ularnı bi'l-külliye ḫaṭā ve nisyāndın

pākīze gümān ḳılıp her ḥikāyet ve rivāyetlerni ḥaḳīḳat ve dirāyet (13) dip ḫayāl ḳılġandın bolsa kerek vallahu aʿlem Ḥażret-i Faḫr-i Kā'inātʿ Aleyhi Efḫarü's-Ṣalavātnıñg yine bir muʿcizesi Aynıñg yarılmaḳı-(14)-dur āgāh bolġıl ki kāfirler Resūlullah Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemniñg Allahu Teʿālā ve Taḳaddes ṭarafıdın alıp kilgen İslām ular-(15)-nıñg ata babalarıdın kalġan her nevʿ ḫurāfāt ve yamanʿādātlarġa müştemil büt-perestlik bi'l-külliye muḫālif bolġaç ve hem bular tola kette (16) iʿtiḳād ḳılıp kilgen bütlerniñg meẕemmetiġa mütezemmin bolġaç bularġa bu dīn-i İslām ḥaddin ziyāde aġır kildi bu sebebdin bular (17) dīn-i İslāmġa kirgen ḫalāyıḳlarġa ularnı İslāmdın zirikdürmek üçün ḳolıdın kilişlik āzār ve cefālar ḳıldılar līkin (18) bularnıñg āzār ve cefāları hiç bir netīce birmedi çünki müselmānlarnıñg āzārnı fātiḥa ki köp körgençe īmān ve iʿtiḳādları şunça ziyāde (19) bolup turdı kāfirler āzār ve cefā yolları birle maḳṣūdlarıġa yitalmagaç ṣulḥ yolını tutdılar Resūlullah birle ṣulḥ ḳılmaḳġa kāfirlerʿ Utbe (20) bin Rebīʿanı iberdilerʿ Utbe barıp Resūlullahġa sen biznimg içimizde kette neseblik ve uluġ serefli kişi idiñg (21) sen fevḳalʿāde aġır bir nerseni alıp kildiñg sen bu alıp kilgen nerse bilen cemāʿatlerni ḳabīlelerni tefriḳa ḳıldıñg ve (22) ularnıʿaḳılsız aḫmaḳ ḥaḳḳını nā-ḥaḳḳdın hidāyetni dalāletdin farḳ ḳılmaydurġan ḫalḳlar didiñg ve ularnı bütlerini dīnini (23)ʿayıb ve meẕemmet ḳıldıñg ularnıñg ötüp kitken ata babalarını cehl ve küfrġa nisbet birdiñg imdi men saña söz ḳılamen şāyet ki (24) sözümniñg baʿżısını ḳabūl ḳılsanʿaceb imes didi şubu sözlerniʿ Utbe Resūlullahġa ḳılġanda Ḥażret-i Peyġamberʿ Aleyhi's-Selām (25)ʿ Utbeġa sözniñg

bolsa ḳılġıl men aṅglay didi ʿUtbe Ey birāderimniṅg oġlı eger sen şubu alıp kilgen nerse bilen mālnı irāde (26) ḳılsaṅg bizler sanġa köp māl cemʿ ḳılıp bireli ve eger serefni irāde ḳılsaṅg seni Ḳureyş Ḳabīleleriġa kette ḳılalı ve eger (27) pādiṣāhlıknı irāde ḳılsaṅg seni özimizġa pādiṣāh ḳılalı ve eger saṅga bu kilgen nerse cinn ṭarafdın bolsa bizler devā ḳıla-(28)-lı didi ʿUtbe şubu sözlerni ḳılġandın keyin Resūlullah Eyʿ Utbe sözdin fariġ bolduṅg 221)mu didi meẕkūr ʿUtbe ārī meniṅg (1) sözüm tamām boldı didi soṅgra Resūlullah imdi mendin söz aṅglaġıl dip Fuṣlat Sūresidin bir neçe āyet tilāvet ḳıldı (2) ḥattā ki Resūlullah meẕkūr sūreniṅg

فان اعرضوا فقل انذرتكم صعقة مثل صعقة عاد وثمود اذ جاءتهم الرسل من
بين ايديهم ومن خلفهم الا تعبدوا الا الله قالوا لو شاء ربنا لانزل
ملئكة فانا بما ارسلتم به كافرون (3)

(4) digen 14nci āyetiġa yetkende meẕkūr ʿUtbe Resūl-u Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemniṅg mübārek aġzını tutup aldı soṅgra ʿUtbe Ḳureyş Ḳabīleleriniṅg (5) ḥużūrıġa kilgende ular ʿUtbedin vāḳıʿanı suʾāl ḳıldı ʿUtbe ulargġa men andın hiç bir miṣlini aṅglamaġan bir sözni aṅgladın Ḫudāġa (6) ḳasem ḳılamen ki ol söz şiʿr imesdür ve kehānet hem imesdür ve siḥir hem imesdür Ey Ḳureyş Ḳabīleleri bu bārede maṅga iṭāʿat (7) ḳılıṅglar şubu kişini öz ḥāliġa ḳoyuṅglar Ḫudāġa ḳasem ḳılamen ki anıṅg men işitken söziġa birġıça bar ol söz elbette (8) bīgār söz imesdür eger başḳa ḳabīleler Muḥammedġa ġālib bolup helāk ḳılsa sizler andın ḫalāṣ bolasizler ve hem ol Muḥammed ʿArab-(9)-larġa ġālib bolup ʿizzet tapsa anıṅg ʿizzeti bizlerniṅg ʿizzetiṅglerdür didi ʿUtbe şubu sözni ḳılġandın keyin kāfirler Muḥammed (10) saṅga siḥir ḳılıpdur didi soṅgra ʿUtbe meniṅg

re'yim şubudur didi Kureyşniñ bu maşlaḥatları fā'idesiz bolġandın (11) keyin bular Resūlullaḥġa sen hem sizlerniñg dīnimizġa kirsiñg bizler hem seniñg dīniñgge kirsek dip irticā ḳıldı Allahu Teᶜālā (12) bu bārede قل يا ايها الكفرون لا اعبد ما تعبدون ولا انتم عابدون ما اعبد ولا انا عابد ما عبدتم ولا انتم عابدون ما اعبد لكم دينكم ولي دين (13) digen sūreni nāzil ḳıldı ve hem Resūlullah ularġa meni bizlerniñg dīnimizni ḳabūl ḳıla-(14)-dur dip aşlā ḫayāl ḳılmañglar didi soñgra ular Ḳurāndın bütlerniñg meẕemmeti ve kāfirlerniñg ḥaḳḳıda nāzil bolġan aġır (15) sözlerni alıp atıp başḳa bir Ḳurān alıp kilseñg yaki şubu Ḳurānnı tebdīl ḳılsañg dip iltijā ḳıldılar Allahu Teᶜālā(16) ularnıñg bu su'āliġa قال ما يكون لي ان ابدله من تلقاء نفسي ان اتبع الا ما يوحى الي digen Yūnus Süresiniñg on (17) beşinci āyetini nāzil ḳılıp cevāb birdi bu ẕikr ḳılġan ḫayāl fāsidlerniñg hiç biri bile kāfir Peyġamberimizni özigġa māyil (18) ḳılalmay āḫirü'l-emr başḳa işikdin kirmekni irāde ḳılıp Resūlullaḥġa eger sen nübüvvetde rāst bolsañg Aynı iki farça (19) yarıldı Ḥażret-i Risālet-penāhmız menāfiᶜ añglar didi şubu ḳıṣṣanı ᶜAbdu'llah bin Mesᶜūd rivāyet ḳıldı bu Ẕāt ḳadīm īmān kiltürgen (20) kişi idi ḫāhi Mekke-i Muᶜaẓẓamadaki vaḳtde ve ḫāhi Medīne-i Münevveredeki vaḳtde Resūlullahnıñg ḫāṣ ḫadīmi idi şubu ḳılsa meẕkūr (21) ᶜAbdu'llah bin Mesᶜūddın neçe tārīḫ birle rivāyet ḳılanadur ve yine meẕkūr ḳıṣṣaᶜAbdu'llah binᶜAbbāsdın ve Enes bin Mālikdin rivāyet (22) ḳılanadur bu ḥadīṯni İmmām Buḫārī Ṣaḥīḥde şubu üç ṣaḥābedin rivāyet ḳıldı bu ḥadīṯ ḥadīṯlerniñg nezdide mütevātir kibi -(23)-dür bu ḥadīṯni baᶜżılarᶜAbdu'llah

ʿAbbās bolsa Ay iki parça yarılġan vaḳtde henüz toġulmaġan idi ammā Enes bin Mālik bolsa (24) şubu vaḳtde tört beş yaşda bolsa mu līkin Medīnede idi zīrā ki Enes Medīnelik kimidür dip iştibāh ḳılsalar mu līkin bu ḥadīṯ-(25)-ni ʿAbdu'llah bin Mesʿūddın rivāyet ḳılındı ʿAbdu'llah bin Mesʿūdnıñg rivāyetidür āyet bāresideki maḳāmı hemmeġa maʿlūm-(26)-dur ve yine bu ḥadīṯni ḥadīṯ ʿulemāları şiḥāḥlarda müteʿaddid ṭarīḳler birle rivāyet ḳılıp ḳabūl ḳıldılar ammā ʿAbdu'llah binʿAbbās-(27)-nıñg ol vaḳtde toġulmaġanı ve Enesniñg Medīnede beş yaşda bolġanı bu ḥadīṯni ekābir ṣaḥābeler rivāyet ḳılmaġan sūretde (28) tażʿīfġa bāʿiṯ bolur idi līkin bu ḥadīṯni ʿAbdu'llah bin Mesʿūd kibilerdin rivāyet ḳılınġandın ke-
222)yin ʿAbdu'llah binʿAbbās (1) ve Enes bin Mālik ʿAbdu'llah bin Mesʿūddın yaki Mekkede Şakkü'l-Ḳamer ḥādiṯesiside ḥāżır bir ṣaḥābedin rivāyet ḳılġan bolsa kerek şubu (2) ḥaḳīḳatġa İmām Buḫārī vāḳıf üçün Ṣaḥīḥde ḳılġandur İmām Buḫārī kibi rāvilerniñg ḥālini taḳlīd ḳıladurġan (3) ḥadīṯni fevḳalʿāde taḥḳīḳ ḳıladurġan Żāt-ı Ḥaḳīḳatsimātġa elbette Enesniñg Medīnelik bolmaḳı ʿAbdu'llah binʿAbbās-(4)-nıñg Şakkü'l-Ḳamer vāḳıʿasıda toġulmaġan maḫvī ḳalmasa kerek Buḫārī ʿAbdu'llah binʿAbbās ve Enesniñg ḥālini veʿömürlerini ve Şekkü'l-(5)-Ḳamer vāḳıʿalarıġa kim ḥāżır idi ve kim ḥāżır imes idi bilse kerek İmām Buḫārī rivāyet ḳılġandın keyin elbette bu ḥadīṯniñg (6) ġubārsız ve şekksiz ṣaḥīḥlıġı maʿlūm boladur bu bārede muḥaddiṯler egerçi maʿṣūm bolmasa mu līkin mevṣūḳ ve muʿtemed bolmaḳıda şübhe (7) yoḳdur ve yine Peyġamberimizniñg daʿvā sına taṣdīḳ ḳılmaḳ üçün ḫāriḳ ʿādet nerseniñg vücūdı ötken Peyġamber-(8)-lerniñg zamānıdın tartıp bolup kilgen bir iş idi muñga inkār

ḳılmaḳ bu ḥadīṣni taż^cīf ḳılmaḳ munı yıraḳsamaḳ (9) bu ḥadīṣ ile muḥaddiṣlerġa ṭa^cn ḳılmaḳ orunsız bir sözdür bu bārede Buḫārī kibi muḥaddiṣlerniñg naḳliġa elbette iṣenemiz

(10) اذا فاءت حذام فصدقوها فان القول ما قالت حذام

(11) añglaġıl ki mu^cānid kāfirler bu kette mu^ccizeni körgendin keyin ba^cżıları sizlerġa Ebū Kebşeniñg oġlı siḥir ḳıldı didiler soñgra Allahu Te^cālā (12) وان يروا اية يعرضوا ويقولوا سحر مستمر digen āyetni nāzil ḳıldı soñgra kāfirler Reṣūlullahdın başḳa mu^ccizelerni (13) ṭaleb ḳıldılar^carżları mu^ccize vücūdġa kilse īmān kiltürmekçi imes belki mücerred inād ve istiḳbār ve ta^cannüt üçün idi bu sebebdin (14) Allahu Te^clādın Reṣūlulah ṭaleb ḳılġan mu^ccizelerni tilemedi ve hem Allahu Te^cālā ol mu^ccizelerni birmedi çünki ularnıñg mu^ccize-(15)-ga iṣenip nübüvvetġa taṣdīḳ ḳıladurġan aḥvāl dilide bolsa elbette Aynıñg iki farça bolup yarılmaḳı birle taṣdīḳ ḳılur (16) idi bu cihetdin bularġa قل سبحان ربي هل كنت الا بشرا رسولا āyetini nāzil ḳılıp cevāb birdi bular Reṣūllahdin ta^cassub ve (17) inād yüzidin her nev^cī mu^ccize ṭaleb ḳılsalar ṣaḥābe-i Kirāmlar Reṣūlullah du^cā ḳılsa iken Allahu Te^cālā ular ṭaleb ḳılġan mu^ccizelerni elbette birür (18) idi soñgra ular īmān kiltürse ^cacib yaḫşi bolur idi dip ümīd ḳılur idiler ol kāfirlerniñg mu^ccize kilse īmān kiltürmeslikini (19) beyān ḳılıp وما يشعركم انها اذا جاءت لا يؤمنون digen āyetni nāzil ḳıldı tercemesi nime bildüredür sizlerġa şubunı (20) ki vaḳta ki ol mu^ccize kilse ular īmān kiltürmeydürler ya^cnī Ey şaḥābeler sizler ularnıñg mu^ccize kilgen vaḳtde īmān itmesligi-(21)-ni bilmeysizler digen sözdür Allahu Te^cālā bu kāfirlerdin ḥikāye ḳılıp اللهم ان

(22) كان هذا هو الحق من عندك فامطر علينا حجارة من السماء او ائتنا بعذاب اليم didi bu āyetniñg maᶜnāsı Ey Ḫudā eger şubu Ḳurān yaḳı Muḥammedniñg nübüvveti seniñ(23) nezdiñgdin kilgen ḥaḳḳ bolsa bizlerniñg üstimizġa taş yaġdurġıl yaki ġaẕāb-ı elīmni bizlerġa kiltürgil digen sözdür eger (24) ḥaḳḳ bolsa bizlerġa taş .yaġdurġıl digen ḥaḳḳ bolsa şubu ḥaḳḳġa bizlerni taşlap hidāyet ḳılġıl dimegen ḫalḳdın īmānnı niçük (25) ümīd ḳılġanı boladur ḳadīmdin tartıp Peyġamberniñg sünnet şol ki ulardın kāfirler inād ve taᶜassub yüzidin muᶜcize ṭaleb ḳılsa-(26)-lar ular Allahu Teᶜālādın meẕkūr muᶜcizeni ṭaleb ḳılmaydurlar kāfirler ᶜĀd ve Semūdġa oḫşa helāk bolmasun digen üçün ol muᶜcizeni (27) su'āl ḳılıp duᶜā ḳılmaydurlar Cenāb-ı Taḳaddes-māb Benī İsrā'il Sūreside وما منعنا ان نرسل بالآيات الا ان (28) كذب بها الاولون didi maᶜzmūnı Allahu Teᶜālā aytadur ki bizlerni muᶜcizeler ve āyetler ibermekdin hiç nerse menᶜ ḳılmadı 223)meger evveldeki (1) Peyġamberlerniñg ümmetleri muᶜcize ṭaleb ḳılġandın keyin muᶜcize kilse īmān kiltürmey helāk bolġanı menᶜ ḳıldı bularġa ṭaleb ḳılġan (2) muᶜcizelerne kiltürsek īmān kiltürmey helāk boldur çünki bular muᶜcizeni īmān kiltürmek üçün su'āl ḳılmaydur belke mücerred (3) taᶜannüt üçün su'āl ḳıladur digen sözdür hapança İncilde 23nci eṣḥāḥda ẕikr ḳılındı ki ᶜĪsā ᶜAleyhi's-Selāmnı (4) Hirodos nām pādişāhniñg aldıġa alıp kirilgende meẕkūr Hirodos ᶜĪsā ᶜAleyhi's-Selāmdın muᶜcize ṭaleb ḳıldı meẕkūr Hirodos (5) muᶜcizemi mücerred-i taᶜannüt ve iskāt üçün ṭaleb ḳılġaç ᶜĪsā ᶜAleyhi's-Selām ol muᶜcizeni kiltürmedi Hirodos munı körüp maşḫara (6) tutup ᶜĪsā ᶜAleyhi's-Selāmġa evvelde düşmen bolġuçı Bilaṭsġa iberdi Bilaṭs ilgeri düşmen bolsa mu līkin bu vaḳtde (7) dili

yumşap ʿĪsā ʿAleyhi's-Selām birle mülāḳat bolmaḳnı ārzū ḳılur idi mana şubu ḳıṣṣada mu eger Hirodos meẕkūr muʿcizeni īmān (8) kiltürmek üçün ṭaleb ḳılsa idi elbette ʿĪsā ʿAleyhi's-Selām ol muʿcizeni Allahu Teʿālādın su'āl ḳılıp iẓhār ḳılur idi vʾallahu aʿlem (9) ve hem Reṣūlullahnıñg mübārek barmaḳlarıdın su çıḳḳanı az sunı mübārek barmaḳlarıdın çıḳḳan su birle köp ḳılmaḳ ol (10) Reṣūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemniñgnübüvvetiġa delālet ḳıladurġan bir muʿcizedür bu vāḳıʿanı ṣaḥābe-i kirāmdın tola köp kişiler (11) rivāyet ḳıldılar hapança Ḥaẓret-i Enes bin Mālik aytdı ki men Reṣūlullahnı kördüm ki ʿaṣrnıñg vaḳtide bolup ṣaḥābeler su yetalmaġan (12) idiler Reṣūlullahnıñg ḥuẓūrıġa ṭahāret aladurġan ḳaçanı ḥāẓır ḳılındı Reṣūlullah mübārek ḳolını meẕkūr ḳaçada ḳoyup ḫalāyıḳlarnı (13) ṭahāret almaḳġa buyuradı men Reṣūlullahnıñg mübārek barmaḳlarınıñg arasıdın su çıḳḳanını kördüm soñgra ṣaḥābeler (14) ṭahāret ḳıldı şubu perde bar kişidin hiç bir kişi ḳalmay hemmeġa kifāye ḳıldı Ḥaẓret-i Enes şubu sözni ḳılġandın keyin ḳança kişi (15) idiñgler diyildi Ḥaẓret-i Enes 300din ziyāde idük didi ve hem ʿAbdu'llah İbn-i Mesʿūd aytdı ki bizler Reṣūlulah birle idük bizler birle (16) su yoḳ idi Peyġamberimiz azraḳ su tafıñglar didi Reṣūlulahnıñg ḥuẓūrıġa azraḳ su ḥāẓır ḳılındı meẕkūr sunı Reṣūlullah (17) bir ḳaçaġa ḳoyup mübārek ḳolını ol suġa saldı Reṣūlullahnıñg barmaḳlarınıñg arasıdın su çıḳdı İbn-i Mesʿūdnıñg (18) kelāmı tamām boldı Ḥaẓret-i Cābir binʿAbdu'llah aytdı ki Ḥudeybiye küni ḫalāyıḳlarġa teşnelik yüz kiltürdi ve hālān ki Peyġamberi-(19)-mizniñg ḥuẓūrıda bir tulum su bar idi Reṣūlulah ol sudın ṭahāret ḳıldı ḫalāyıḳlar Reṣūlulahġa bizde uşbu tulumdaki (20)

sudın başḳa su yoḳ didi Resūlullah mübārek ḳolını tulumġa saldı soñgra Resūlullahnıñg mübārek barmaḳlarınıñg arasıdın (21) bulaḳdik su çıḳdı Ḥażret-i Cābir şubu sözni ḳılġanda sizler ḳança kişi idiñgler didi meẕkūr Cābir eger yüz miñg kişi bolsaḳ mu (22) kifāye ḳılur idi līkin bizler 1500 kişi idük didi Ḥażret-i Muʿāẕ bin Cebel Raḍıyallahu ʿAnh aytadur ki ṣaḥābe-i kirāmlar Tebūkġa barġanda (23) yolda bir bulaḳġa bardılar meẕkūr bulaḳnıñg sunı közyaşı dik tola az çıḳıp turġan iken ṣaḥābeler meẕkūr bulaḳdın ḳol-(24)-ları bik su alıp bir ḳaçaġa ḳoydılar meẕkūr ḳaçada Resūlullah mübārek yüzini ve iki ḳolını yuyup meẕkūr ḳaçadaki sunı bulaḳġa tökdi soñgra (25) meẕkūr bulaḳdın köp su çıḳıp cārī boldı ṣaḥābeler özleri içdiler ve tivelerni hem suġardılar ve yine Ebū Ḳatāde Raḍıyallahu Teʿālā ʿAnh-(26)-dın mervīdür ki ḥalāyıḳlar baʿżı seferleride Resūlullahġa teŋnelikdin şikāyet ḳıldılar soñgra Peyġamberimiz ṭahāret aladurġan ḳaçanı (27) ḳutuḳġa alıp ḳaçanıñg aġzını Resūlullah mübārek aġzıġa aldı ol ḳaçaġa bir nerse ḳıldı mu yaki ḳılmadı mu Ḥudā özi biledür (28) soñgra ḥalāyıḳlar sīrāb bolġunça içip hemme ḳaçalarını taşḳurup aldı meẕkūr ḳaçadaki su evvel-
(224)deki ḥāletni bile bāḳī ḳaldı (1) nöbetde cemāʿat 72 kişi idi muñga oḥşa ḳıṣṣalar ṣaḥābe-i kirāmlardın dürüst sened birle köp rivāyet ḳılındı Ḥażret-i Faḫrü'l-(2)- Enām ʿAleyhi's-Ṣalavāt ve's-Selāmnıñg duʿāsınıñg bereketi bilen taʿāmnıñg köp bolmaḳı hem nübüvvetniñg muʿcizesidür Ṭalḥa rivāyet ḳıladur ki (3) Ḥażret-i Enes ḳoltıḳınıñg arasıġa azġına nān Resūlullahnıñg ḥużūrıġa alıp kildi meẕkūr nānnı pāre (4) pāre ḳılıp bir nerselerni oḳup 70 kişiġa baʿżı rivāyetlerde 80 kişiġa birdi hemmesi toydı mana az nān bile 70-80

kişiniñg (5) toyġanı nübüvvetniñg bir bürhānıdur Ḥażret-i Cābir Raḍıyallahu Teʿālā ʿAnh aytadur ki Peyġamber ʿAleyhi's-Selāmnı Ḫendek küni 4-5 kişi birle (6) ziyāret ḳılay digen ḫayāl birle bir oġlaḳ soyup beş yirimcik miḳdārı arḳada nān tüdürüp ḳıçḳırdım soñgra Resūlullah (7) mezkūr taʿāmġa bir miñg kişi bile kildi hemme toyġunça yidi yine ḳazanımız evvelki ḥāleti bile bāḳī ḳaldı ārife ḫamīri hem öz ḥāli birle bāḳī (8) ḳaldı Peyġamberimiz mezkūr ḳazan ve ḫamīrġa tükürüp ḳoyġan idi mana bu vāḳıʿa hem nübüvvetniñg delīlidür Ḥażret-i Ebū Eyyūb Raḍıyallahu (9) Teʿālā ʿAnh aytadur ki men Resūlullah bile Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳ üçün iki kişilik taʿām ḳılıp idim şubu iki kişilik taʿāmdın (10) 180 kişi toydı şuñga oḫşa ḫārikʿ-i ʿādāt muʿcizeler ʿAbdu'r-raḥman bin Ebī Bekir ve Seleme bin El Eḳvāʿ ve Ebū Hureyre veʿÖmer bin El-Ḫaṭṭāb ve (11) Enes bin Mālik kibi ekābir-i ṣaḥābelerdin ġubārsız sened birle rivāyet ḳılanadur ve hem dıraḫtnıñg Resūlullahnıñg farḳıġa ṭāḳat (12) kiltüralmay nāle ḳılġanı nübüvvetniñg zor bir delīllidür Ḥażret-i Cābir bin ʿAbdu'llah Raḍıyallahu Teʿālā aytadur ki mescid bolsa ḫurmā yıġaçıdın (13) töbrük ḳılınıp yaḳılġan idi Peyġamber ʿAleyhi's-Selām ḫuṭbe oḳusa mezkūr töbrüklerdin biriġa yolanıp oḳur idi minber yasalıp (14) Resūlullah mezkūr yıġaçnı taşlap minberġa çıḳıp ḫuṭbe oḳuġanda mezkūr yıġaç nāle ḳıldı ḥattā ki on ilik hamle tive yıġlaġan-(15)-dik yıġladı Enes aytadur ki mescid şubu yıġaçnıñg nālesi üçün muẓṭarib boldı Süheyl aytadur ki ḫalāyıḳlar bu yıġaç-(16)-nıñg nālesini körüp köp yıġladılar Muṭṭalib aytadur ki mezkūr yıġaç yarıldı ḥattā ki Peyġamber ʿAleyhi's-Selām mübārek ḳolını ol yıġaçnıñg (17) üstiġaḳoydı soñgra şük boldı yine başḳa

kişi aytadur ki Peyġamberimiz meẕkūr yıġaç nāle ḳılġanda bu yıġaç ẕikrdin ayrılıp (18) ḳalġanıġa ḥasret ḳılıp yıġlaydur didi yine başḳa kişi aytadur ki Peyġamberimiz Allahu Teʿālāġa ḳasem ḳılamen ki eger men şubu yıġaçnı (19) ḳucaġlasam tā ḳıyāmtġıça Resūlullahnınġ firḳatiġa ġamnāk bolup nāle ḳılur idi didi soñgra meẕkūr yıġaçnı minbernińg taḥtıġa (20) defn ḳılmaḳġa emr ḳıldı mana bu ḥadīṣni ehl-i taḥḳīḳlerdin tola köp kişiler rivāyet ḳıldılar ṣaḥābe-i kirāmlardın tola köp kişiler rivāyet (21) ḳıldı tā biʿīn-i ʿaẓāmdın iki çendān kişiler rivāyet ḳıldı muʿcizāt bāreside rivāyet ḳılınġan ḥadīṣler ġubārsız (22) ṣābitdür rāviler ġāyet mertebede iʿtibārlıḳdur ve hem kesellerni saḳaytmaḳ nübüvvetniñg ʿalāmetidür Ḥażret-i Ḳatāde bin (23) En-Nuʿmānnıñg bir közi Uḥud taġıġa ceng bolġan küni kāfirler ṭarafıdın oḳ yetken sebebdin çıḳıp kitken idi ḥattā ki (24) bir közinińg ḳaraḳı yüziġa sarḳılap ḳalġan idi Peyġamber ʿAleyhi's-Selām meẕkūr közni mübārek ḳolı birle tutup öz cayıġa salıp (25) ḳoydı Ḳatādeniñg şubu közi iki közinińg yaḫşıraḳı ve tizraḳı boldı Mülāʿibü'l-Esinneniñg oġlıġa istisḳāʿ illeti (26) ʿārıż bolup Resūlullahġa bir kişi iberdi Peyġamberimizmübārek ḳolıġa bir miḳdār tofraġ alıp añga tüküpüp ilçiġa birdi (27) ilçi muʿcize ḳıldı dip gümān ḳılsa mu līkin ol tofraġnı alıp kitdi şubu tofraġnı alıp barġanda meẕkūr kişiniñg (28) ḥāliniñg sekerāt ḥālide idi şubu tofraġnı çaḳap içdi Allahu Teʿālā añga şifā birdi ve
(225) hem Ḫayber Muḥārebeside bir küni (1) Peyġamber ʿAleyhi's-Selam Muḥammed bin Meslemeġa men irtiʿālemni Ḫudā ve Resūlni dost tutadurġan (2) bir kişiġa biremen didi şubu kiçe muḥācirlerniñg ve enṣārlarnıñg her biri mañga birse iken dip ārzū ḳıldı ḥattā ki

Ḥażret-i ʿÖmer men (3) ya hiç vaḳtde emīr bolmaḳnı ārzū ḳıldım meger şubu kiçe tola ārzū ḳıldım didi imdi irte kün bolup idi Resūlullah Ḥażret-i ʿAlīni (4) soraġanda Ḥażret-i ʿAlīniñg közi aġrıḳ diyilidi andın keyin ḳıçḳırġanı kişi iberdi Ḥażret-i ʿAlī kilgende iki köziġa tükürüp (5) ḳoydı Soñgra Allahu Teʿālā Ḥażret-i ʿAlīniñg iki köziġa şifā birdi gūyā ki aṣlā közi aġrımaġan kişi dik boldı andın keyin Resūl-i (6) Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem ʿālemni Ḥażret-i ʿAlīġa birdi mana şuñga oḫşa ḫārik-i ʿādāt işlerni tola rivāyet ḳılındı bu yirde köpraḳ zikr (7) ḳılay disem ḳalem zebānı sanamaḳdın ʿāciz ve bu risāle ol muʿcizelerni iḥāṭa ḳılmaḳdın vaḳārdur ve hem Allahu Teʿālā ol Peyġamber (8)Saʿādet-maẓharımızınıñg nübüvvetiġa bir delīl ḳılıp icābet-i duʿānı ʿaṭā ḳıldı meniñg (9) anam Ümmü Süleym Ey Resūlullah Enes bolsa seniñg ḫizmetkārıñgdur anıñg ḥaḳḳıda duʿā ḳılġıl didi soñgra Peyġamber Ümmet-Pürürmız (10) اللّٰهم اكثر ماله وولده وبارك له فيما اعطيته dip duʿā ḳıldı meẕkūr duʿānıñg tercemesi Ey Ḫudā ol Enesniñg mālını (11) ve balalarını köp ḳılġıl ʿaṭā ḳılġan nersede bereket birgil digen sözdür Ḥażret-i Enes aytadur ki Ḫudāġa ḳasem ḳılamen ki mālım (12) elbette köpdür ve balam ve balamnıñg balası yaʿnī nebīrem şubu künde bir yüz miḳdārı bardur ve hem Peyġamber Saʿādet-maẓharı-(13)-mız ʿAbdu'r-raḥman bin ʿAvfġa bereket tapmaḳ ile duʿā ḳıldı ʿAbdu'r-raḥman bin ʿAvf vefāt bolġanda tört ḫatunı bar idi (14) meẕkūr tört ḫatunnıñg birigā seksen miñg tola mīrāṯ yetken idi meẕkūr ʿAbdu'r-raḥman bir vaḳtde yette yüz tiveni üstide-(15)-ki yükleri ve tuḳumları birle sadaḳa ḳılġan idi Ḥażret-i Muʿāviyeġa pādişāhlık birle duʿā ḳıldı soñgra meẕkūr Muʿāviye ḫilāfetiġa (16) māyil boldı ve hem Saʿd Radıyallahu Teʿālā ʿAnhġa icābet-i daʿvet birle

duʿāḳıldı mezkūr Saʿdnıñg duʿāsı mütecab idi hiç bir kişi-(17)-niñg nefʿ üçün yaki żararı üçün duʿā ḳılmas idi meger duʿā ḳılsa icābet ḳılanur idi ḳısḳası Peyġamber ʿAleyhi's-Selāmnıñg (18) mübārek duʿāları icābet ḳılmaḳnıñg ʿādetdin taşḳarı ḥesābdın füzün ve kitābnıñg iḥātasıdın bīrūndur (19) bu bāre şubu zikr ḳılınġan numūnede ʿibret ḥāṣıldur muʿcizeni faḳaṭ Ḳurān-ı Kerīmde ḥaṣar ḳılıp Ḳurāndın başḳa muʿcize yoḳ āyāt-ı (20) kevniyye ve ḥavārıḳ-ı ʿādātṣādır bolġan imes dimek bu bārede سبحان ربی هل کنت الا بشرا رسولا وما منعنا ان نرسل بالایات الا ان کذب بها الاولون (21) kibi āyetlerni istişhād ḳılmaḳ şubu zikr ḳılınġan mütevātirniñg ḥükmideki (22) ehādiṣ-i ṣaḥīḥelerni bīġār ḳılmaḳdın ve hem Peyġamberimizniñg mertebe ve maḳāmını gümānlıġı taḳdīr ḳılmaġandın ʿibāretdür ārī Ḳurān-(23)-ı Kerīm özi Peyġamberlikniñg iṣbātı üçün kifāye ḳıladur belki Resūlulahnıñg ḫalḳı ve ḫalḳı ve sūreti ve sīreti hem kifāye ḳıladur bu sebebdin (24) Ḫadīce-i Kübrā Resūlullahnıñg çeraylik aḫlāḳlarını nübüvvetġa delīl ḳıldı ṣaḥābe-i kirāmdın bir neçe kişi mücerred körmek ile muʿcize ṭaleb ḳılmay (25) īmān kiltürdi ḥattā ki baʿżı kişi Resūlullahnıñg ḥużūrıġa kilip Resūlullahnıñg yüzi kāẕibniñg yüzi imesdür didi (26) mundaġ bolsa asıl nübüvvetġa muʿcize bolmaḳ üçün Resūlullahnıñg aḫlāḳ-ı ḥasene ve şemāyil-i müstaḥseneleri kifāye ḳılsa mu yine Allahu Teʿālā (27) evvelīn ve āḫirīniñg ʿulūm ve maʿārifetleriġa müştemil hemme muṣāliḥ-i dünyeviyye ve āḫir-i dünyeviyyeġa cāmiʿ ve hemme münāfiʿ ʿilmiye veʿameliyelerġa hādī bir (28) kitābnı nāzil ḳıldı bu Ḳurān bolsa der-vāḳiʿ hemme muʿcizelerniñg kettesi ve hemme ḫavārıḳlar-

nıñg ʿacibraḳıdur muʿānid ve mükābirler -(1)-niñg yılını ḳayrıp

aytadurġan ve ularnı ḥacāletdin ḳızartıp pīşānelerini ġark-āb ḳıladurġan kette muᶜcize şubu Ḳurān-(2)-dur līkin Ḳurānnınġ mundaġ vaṣfıdın taşḳarı bir muᶜcize bolmaḳidin aṣlā āyāt-ı kevniyenińg bolmaslıġı lāzım kılmeydür (3) yuḳarıdaki āyetler faḳaṭ āyāt-ı kevniyenińg bolmaġanıġa delālet ḳılmaydur vallahu aᶜlem

(4) RESŪL-İ EKREM ṢALLALLAHU ᶜALEYHİ VE SELLEMNİŃG SAᶜĀDET-MEND ḤATUNLARINIŃG BEYĀNI

(5) Ḥażret-i Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem nikāḥlap alıp bolġan ḫatunları on birdür 1nci Ḫadīce binti Ḫüveylid 2nci (6) Sevde binti Zemᶜa 3nci ᶜĀişi binti Ebī Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳ 4nci Ḥafṣa binti ᶜÜmerü'l-Fārūḳ 5nci Zeyneb binti Ḫuzeyme (7) 6ncı Ümmü Seleme Hind binti Ebī Umeyye 7nci Zeyneb binti Caḥş 8nci Cüveyriye binti El-Ḥāriṣ 9ncı Ümmü Ḥabībe Remle binti (8) Ebī Sufyān 10ncı Ṣāfiye binti İbn-i Aḫṭab 11nci Meymūne binti El-Ḥāriṣ şubu on bir ḫatundın Ḥażret-i ᶜĀişeni ḳız alıp (9) başḳalarını civān alġan idi Ḥażret-i Ḫadīce Resūlullahnınġ hemmedin ilgeriki ḫatunıdur meẕkūr Ḫadīceni alġanda Resūlullah (10) özi yigirme beş yaşda olup Ḥażret-i Ḫadīce ḳırḳ yaşda idi Ḥażret-i Peyġamberimiz Ḫadīceniń üstiġa hiç bir (11) ḫatun almadı İbrāhīmdin başḳa Resūlullahnınġ hemme balaları Ḥażret-i Ḫadīcedindür Ḫadīce bolsa cāhiliyet zamānıda (12) ᶜaḳllik bülend ṭabīᶜatlik kemālāt igesi bolġan bir ḫatun idi ṭāhirelıḳı birle mülaḳḳab idi bu Ẕāt İslāmnı (13) neşr ḳılmaḳ ve Resūlullahnı ḥimāye ḳılmaḳ ḫuṣūṣıda ġāyet zon muᶜīn ve nāṣır bolġan sebebdin ehl-i İslām El-Kübrā laḳabı birle tavṣīf (14) ḳıldılar Ḫadīce El-Kübrā Resūlullah birle yigirme beş yıl müddet saᶜādet üzre üy sezāvārçılıḳ ḳılıp atmış beş yaşda (15)

vefāt boldı Mekke-i Mükerremede Ḫacūn nāmlıḳ mekānda defn ḳılındı Ḥażret-i Faḫrü'l-Enām ʿAleyhi Efḍalü's-Selām Ḫadīceniñg vefātıġa fevḳalʿāde (16) ġamnāk boldı Resūlullah Ḫadīceni her vaḳtde ẕikr ḳılıp yād ḳılur idi Ḫadīceniñg ḫīş ve aḳrabālarıġa zor iltifāt ḳılur (17) idi tuḳḳanı ḥāle kilgende Resūlullah añglap ḥāle dip ornıdın ḳoyup aldıġa çıḳdı (18) dip rivāyet ḳılanadur Resūlullah ḳoy soysa taḳsīm ḳılıp Ḫadīceniñg dostlarıġa iberür idi bir yirdin ḥediye kilse felān (19) ḫatunġa alıp barıp biriñgler ol ḫatun Ḫadīceniñg dostı idi dir idi bir vaḳtde Resūlullah Ḫadīceni ẕikr ḳılıp anıñg (20) evṣāf-ı ḥamīdesini ẕikr ḳılġanda Ḥażret-i ʿĀīşe künlep ol ḳarını nime ançа ẕikr ḳılasen hiç terk ḳılmaysen Allahu Teʿālā (21) sañga andın yaḫşi ḫatunlarnı birdi dip Resūlullahġa söz ḳıldı bu sözni añglap Resūlullah der-ġażab bolup öre turup (22) andaġ imes Ḫadīcedin artuḳ ḫatun bolmas ol Ḫadīce hiç kişi mañga işenmegen vaḳde işendi başḳa ḥalāyıḳlar (23) kāfir vaḳtde Ḫadīce īmān kiltürdi ḥalāyıklar mañga nevʿ nevʿ müşkülātlarnı kiltürgen vaḳtde malı birle mañga yardım (24) ḳıldı başḳa ḫatunlarımdın bala naṣīb bolmaġanda anıñgdın neçe bala boldı didi şubu sözni Ḥażret-i ʿĀīşe işitip (25) mundın keyin Ḫadīceniñg ḥaḳḳıda aṣlā söz ḳılmas boldum didi Ḫadīce Resūlullahdın ilgeri ʿAtīḳ bin ʿĀīẕniñg nikāḥıda (26) idi ʿAtīḳ binʿĀīẕdin Ebū Hāleniñg nikāḥıda idi Ebū Hāledin,Hind ve Hāle ismide oġulları bar idi ʿAtīḳdin (27) Hind nāmıda ḳızı bar idi ammā Sevde binti Zemʿa bolsa ilgeri Sekrān binʿAmrnıñg nikāḥıda bolup iri birle Ḥabeşeġa (28) hicret ḳılġan idi Ḥabeşedin Mekke-i Mükerremeġa ḳaytġanda ḥimāye ḳıladur-

(227)ġan kişisi bolmaġan sebebdin Resūlullah adı Ḫadīcedin (1) keyin

birinci yaʿnī hemmedin ilgeri alġan ḫatunı şubu Sevdedür Ḥażret-i Sevde ḳarıġanda özinin̄g nöbetini Ḥażret-iʿĀīşeġa birgen (2) idi Ḥażret-iʿÖmerniñg zamāneside vefāt boldı Raḍıyallahu Teʿālā ʿAnha ve İrżahāʿan Cemiʿü'l-Müslimīn ve'l-Müslimāt ammā Ḥażret-iʿĀīşe bolsa (3) alta yette yaşıda Resūlullahġa nikāḥ ḳılındı toḳuz yaşıda Resūl-i Ekrem Ṣallallahuʿ Aleyhi ve Sellem anın̄g ḳucaḳıġa kirdi on sekiz yaşıda (4) Resūlullah Ḥaḳḳ Teʿālānıñg civārıġa irtiḥāl ḳıldı hicretniñg ellik birinci yılıda atmış alta yaşda vefāt ḳıldı Ḥażret-i (5)ʿĀīşe bolsa ezvāc-ı muṭahharāt ve ümmühāt-ı mü'minīnniñg ʿālimraḳı idi Resūlullahdın bik köp ḥadīṣ rivāyet ḳıladur kibār-ı aṣḥāb (6) fıḳh ve maʿrifetdeʿĀīşeġa müracāʿat ḳıladurlar ol Żātdın fetvā sorar idiler Ḥażret-i Resūlullahnıñg ʿĀīşe bik muḥabbetlik (7) idi ammā Ḥafṣa bolsa ilgeri Ḫuneys bin Ḥuẕāfeniñg nikāḥıda idi ol Żāt Bedir Muḥārebeside şehīd bolġaç hicretniñg (8) üçünci yılıda Resūlullahġa nikāḥ ḳılındı ḳırḳ beşinci yılıda atmış yaşıda vefāt boldı Raḍıyallahu Teʿālāʿ Anha (9) ammā Zeyneb binti Ḫuzeyme Resūlullah ilgeri İbnü'l-Esīrniñg Esedü'l-Ġābe nām kitābıġa ḳaraġanda ʿAbdu'llah bin Caḥşnıñg nikāḥıda idi ammā (10) Kāmil nām kitābıġa ḳaraġanda Ṭufeyl bin Ḥārişniñg nikāḥıda idi diydür ammā İbn-i Hiṣāmnıñg Sīretiġa ḳaraġandaʿ Ubeyde bin El-Ḥāriṣ-(11)-niñg nikāḥıda ikenligi maʿlūm boladur bu üç kişiniñg ḳaysısınıñg nikāḥıda idi Allah özi dānādur sözni ʿAbdu'llah (12) bin Caḥş nikāḥıda bolġan taḳdīrġa binā ḳılıp aytamiz ki meẕkūr ʿAbdu'llah Uḥud Muḥārebeside şehīd bolup ḫatunı Zeyneb Resūlulah-(13)-ġa nikāḥ ḳılındı Zeyneb faḳīr ve miskīnlerġa ġāyet merḥametlik ve ihsānlıḳ bolġan sebebdin Ümmü'l-Mesākīn yaʿnī miskīnlerniñg anası

(14) dip meşhūr idi Resūlullah nikāḥıda iki üç ay turup vefāt ḳıldı amma Ümmü Seleme evvelde Ebū Selemeniñg nikāḥıda idi ol (15) Ẕāt 4nci yılıda vefāt ḳılıp mezkūr Ümmü Seleme Resūlullahġa nikāḥ ḳılınıdı 63nci yılı 84 yaşda vefāt ḳıldı (16) ezvāc-ı muṭahharātdın hemmedin keyin vefāt ḳılġanı uşbu Ẕātdur ammā Zeyneb binti Caḥş evvelde Zeyd bin Ḥāriseniñg nikāḥıda idi (17) mezkūr Zeyd ṭalāḳ ḳılġanda Cenāb-ı Allah Kerīmniñg buyrugı birle Resūlullahġa nikāḥ ḳılındı bunıñg birle Zeyneb iftiḫār ḳılur idi bu Zeyneb ham saḫī (18) fuḳarāġa iḥsānlıḳ idi 20nci yılı 53 yaşıda vefāt ḳıldı Resūlulahdın keyin hemmedin ilgeri vefāt bolġan Ümmü'l-Mü'minīn şubu (19) Zeynebdür ammā Cüveyriye binti El-Ḥāriş bolsa Müreysiᶜ Ġazveside esīr tüşkeн idi Resūlullah anı āzād ḳılıp nikāḥlap aldı (20) bu Ẕātnıñg evvelki nāmı Berre idi Resūlullah anı Cüveyriyeġa tebdīl ḳıldı bu Ẕāt 56nci yılı 65 yaşıda vefāt ḳıldı Resū-(21)-llahdın ilgeri Müsāfiᶜ bin Safvānnıñg nikāḥıda idi ammā Ümmü Ḥabībe ilgeri ᶜUbeydu'llah bin Caḥşnıñg nikāḥıda idi ol Ẕāt (22) Ḥabeşede naṣrānī bolup kitip şubu yirde vefāt ḳıldı yettenci yılı Resūlullah Necāşī vāşıtası birle anı aldı 44nci yılı (23) vefāt ḳıldı ammā Sāfiyye Ḫayber Muḥārebeside esīr alınıp Resūlullah ṭarafıdın āzād ḳılınıp ezvāc-ı muṭahharātnıñg ḳaṭarıġa kirdi (24) ilgeri Sellām bin Mişkemniñg nikāḥıda idi mezkūr Sellāmdın ilgeri Kināne bin Er-Rebiᶜ niñg nikāḥıda idi 50nci yılı (25) Medīnede vefāt boldı ammā Meymūne Resūlullahdın ilgeri Ebū Dümeme bin ᶜAbdu'lᶜUzzanıñg nikāḥıda idi yettenci yılıᶜumretü'l-(26)-ḳaḍāda Resūlullahġa nikāḥ ḳılındı bu Meymūne bolsa Resūlullahnıñg hemmedin keyin alġan ḫatunıdur 51nci yılı dünyā-(27)-dın irtiḥāl ḳılıp Serif nām cayda

defn ḳılındı mezkūr bolġan ḫatunlardın Ḫadīce Sevde ʿĀīşe Ḥafṣa Ümmü Seleme Ümmü Ḥabībe (28) Ḳureyşdin idi Ṣāfiyye bolsa yahūdīdin idi başḳaları başḳa ʿArab ḳabīleleridin idi mundın başḳa Resū-

228)lullahnıñg bir neçe (1) ḫatunı nikāḥlap alıp bister birilmeġanı hem sözleşip almaḳçı bolup andın keyin baʿżı bir sebebdin yanıp ḳalġanı mervīdür (2) baʿżılar bularnıñg .....-larını köp dise mu ḥattā ki Resūlullah alıp hem bister bolmaġan ḫatunlar ve hem sözleşip almaġan ḫatunlar otuzġa yite-(3)-dür dip ḫayāl ḳılsa mu līkin Resūlullahnıñg sīretiġa ʿālim ve Peyġamberimizniñg aḥvāliġa māhir iʿtimādlıḳ muḥaḳḳıḳlar tört yaki beşdin (4) artuḳ imes idi dirler mezkūr ḫatunlarnıñg ʿadedi tört beş bolsa mu nāmıġa köp iḫtilāf bardur şubu sebebdin (5) Zādü'l-Meʿādda İbnü'l-Ḳayyım bularnı tesmiye ḳılmaydur ammā İbnü'l-Eşīr Kāmil nām kitābıda bularnıñg bir neçesini ẕikr ḳılıp (6) ibāreti birle beyān ḳıladur Esedü'l-Ġābe nām kitābıda bir iki yirde bularnı ẕikr ḳılmaḳda fā'ide yoḳ diydür

(7) ḤAŻRET-İ FAḪRİ KĀ'İNĀT ʿALEYHİ EFḌARÜ'Ṣ-ṢALAVĀTNIÑG ḪATUNLARINIÑG MÜTEʿADDİD BOLMAḲININIÑG SEBEBİNİÑG BEYĀNI

(8) Dānā bolġıl ki Peyġamber ʿAleyhi's-Selām yas vaḳtde Ḫadīcedin başḳa ḫatun almadı Ḫadīce bolsa Resūlullah alġan vaḳtde ḳırḳ yaşda (9) idi özi 20 yaşda idi Ḥażret-i Peyġamberimizġa nübüvvet kilgendin keyin ve hem özi ḳırḳ yaşdın ötkendin keyin nübüvvetniñg (10) yüki üstiġa ḳoyulup müşrikler birle ve dīn-i İslāmnıñg düşmenleri birle muḥaşamat ḳılur ḥālde köp ḫatunlar aldı bu ḫatunlar (11) hem Ḥażret-i ʿĀīşedin başḳası balaları bar yaşı çoñg ḫatunlar idi Resūlullahnıñg bu ḫatunlarnı almaḳınıñg sebebi aşlā (12)

şehvet muḳteżāsıça bolmay belki baʿżılar özi bile başḳa ḳabīlelerniñg arasıda münāsebet ve rābıṭanı ḳoy ḳılmaḳ (13) idi ḫapança Resūlullah Benī Muṣṭalıḳnıñg kettesi Ḥārişniñg ḳızı Cüveyriyeni aldı çünki müselmānlar meẕkūr Cüveyriyeniñg ḳavmidin (14) 200 üyni ḫatun bala-çaḳaları birle esīr alġan idiler Resūlullah müselmānlarnı meẕkūr esīrlerni āzād ḳılmaḳġa iḳrāḥ ḳılmaḳnı yaḫşi körmey (15) belki müselmānlarnı öz iḫtiyārları birle āzād ḳıldurmaḳnı irāde ḳıldı ularnıñg kettesiniñg ḳızı bolġan Cüveyriyeni nikāḥlap (16) aldı soñgra müselmānlar bu esīrler bolsa Peyġamberimizniñg ḳudası ve ḫatun tuḳḳanları bularnı esīr almaḳ lāyıḳ imes dip āzād (17) ḳıldılar ve baʿżılarnı almaḳı ilgeri īmān kiltürgen īmān saḳlaymiz dip misāfiret şehriġa hicret ḳılġan ḫatunlarnıñg (18) irleri şehīd bolġandın keyin yaki vefāt bolġandın keyin ularġa vefādārlıḳ ḳılmaḳ üçün idi ḫapança Ümmü Selemeniñg (19) şubu sebebdin aldı bā-vücūd Ümmü Selemeniñg yaşı ḫayli çoñg neçe balası bar idi ve baʿżılarnı işlāḥ üçün ḫalāyıḳlarnı şerīʿat-(20)-ġa iḳtidā ḳıladurmaḳ üçün idi ḫapança Resūlullah Zeyneb binti Caḥşnı aldıʿArablarnıñg arasıda baḳıp alġan ve asrap : . alġan bala (21) öz bala ḥükmide idi anıñg ḫatunı özi bolġan balanıñg ḫatunı kibi ḥarām idi ḥattā ki asrap alġan (22) bala hemme ḥükmde öz bala kibi idi Zeyd bolsa Resūlullahnıñg baḳıp alġan balası idi Zeynebni ilgeri Zeyd alġan idi bu fāsid (23) iʿtiḳād ʿArablarnıñg dilide orun tapıp yıldızlap kitken sebebdin mundaġ yıldızlaġan iʿtiḳādnı söz bile fāsid (24) ḳılmaḳdın fil birle fāsid ḳılmaḳ münāsib idi bu sebebdin Zeyd ḳoyup birgendin keyin Peyġamberimiz aldı ḫalāyıḳlar iḳtidā (25) ḳılsun ularnıñg dilideki fāsid iʿtiḳād

yoḳalsun dip şubu işni ḳıldı ve baʿżılarnı mükāfāt üçün aldı ḥapança (26) Ḥażret-i ʿĀişeni ve Ḥażret-i Ḥafṣanı özining wezirleri Ebū Bekirü'ş-Ṣıddīḳ ʿÖmerü'l-Fārūḳlarning köngülini ḫursend (27) ḳılmaḳ üçün ve ulaṙga mükāfāt ḳılmaḳ üçün aldı ve hem Resūlullahning ḫatunları tola balmaḳda ʿumūmī bir maṣlaḥat bardur (28) çünki Resūlululahning üyide bir neçe ḫatunlar bolsa aḥkām-ı şeriʿyyeni ḫuşūşen ḫatun ḫalāyıḳlarġa ḫāṣ aḥkāmlarını taʿlīm ḳılıp ve körüp ve
229)bilip (1) başḳa ḫatunlarġa taʿlīm ḳıladur zīrā ki Resūlulahning ḥayāsı fevḳalʿāde ġālib bolġan sebebdin ḫatunlarġa ḫāṣ mes'ele-(2)-lerni beyān ḳılmas idi ḫatunlarda hem ḥayā bolġan sebebdin özleriġa ḫāṣ mes'elelerni vaḳt beḳvaḳt su'āl ḳılalmas idi mana bu (3) aḥkāmlarnınīg ḫatunlarġa yetmeki üçün ezvāc-ı muṭahharāt ġāyet yaḥşi vāşıtadurlar eger Resūlullahning ḫatunı bir yaki iki bolsa mu maḳṣad (4) elbette ḥāṣıl balmaydur mana Resūlullah sebebi ve seri şubu vecnler bolsa kerek v'allahu aʿlem (5) āgāh bolġıl ki İslām düşmenleri bu Żāt-ı Saʿādet-simātnı şehvet-perest idi bu ḫatunlarnı şehvetning arḳasıġa (6) kirip alġan idi dip Ṣāḥibü'ş-Şerīʿat ʿAleyhi's-Selāmġa ṭaʿn ḳılurlar ve hālēn ki bu sözning iftirālığı kün kibi rūşendür çünki (7) Resūlulahning bu ḳadar ḫatun almaḳı şehvet-perestlikidin bolsa idi nime vechidin Mekke-i Muʿaẓẓamada yaş vaḳtde (8) Ḫadīceġa ḳanāʿat ḳılıp turdı ol vaḳtde ol Żāt-ı Şeref-ṣıfātġa ne ḳadar yaş āzāde ḳızlarnı almaḳ mümkin (9) idi ʿArablarda teʿaddüd-i zevcātning ʿādī idi ḳırḳ yaşġa barġunça tamām Kureyş ʿArabları ol Żāt-ı Emānet-sibātnı (10) ḥaddin ziyāde yaḫşi körer idiler ve fevḳalʿāde iḥtirām ḳılur idiler bu sebebdin lo kişiġa ḫāhlaġan ḳızını almaḳ mümkin idi (11) Ḫadīcening üstiġa

hem ve vaḳāl ve kündaş alsa hem ʿArablarda teʿaddüd-i zevcātnıñg ʿādet bir iş idi yaş (12) vaḳtleride hiç bir mānisiz bir ḳızını ḫatunġa ḳanāʿat ḳılġan bir kişini niçük şehvet-perest dimekġa til barsun Resūlul-(13)-lahnıñg Ḫadīcedin başḳa on ḫatun almaḳı 50 birle 60 yaş arasıdaki vaḳtde boldı bu ḫatunlarnı almaḳı (14) yuḳarıda zikr ḳılınġandik ḫatunnıñg ata anasını ḫursend ḳılmaḳ üçündür yaki ḫatunnı müşriklerniñg fithelerińgdin (15) saḳlamaḳ üçündür yaki baʿżı bir nā-şāyeste ʿādetlerni bāṭıl ḳılmaḳ kibi maṣlaḥatlarġa mebnī idi eger ḫatunlarnı köp almaḳ (16) şehvet-perestlikdin bolsa idi irdin ḳalġan ḫatunlarnı ḳarı ḳurı balası bar ḫatunlarnı almas idi belki yaş (17) ḳızlarnı alır idi çünki Resūlullahnıñg ḳızbala almaḳıġa hiç bir mānīʿ yoḳ idi ve hālān ki Resūlulahnıñg ḳız alġan (18) ḫatunı yalġuz Ḥażret-i ʿĀīşedür Ḥażret-i Faḫrü'l-Enām ʿAleyhi Efḫarü's-Selām ḫatunlarını her ḫuṣūṣda berāber tutar idi kiyim kiçe yimek (19)içmek toġrısıda her vaḳtde ʿadāletni icrā ḳılur idi birini yine biridin artuḳ körmes idi seferġa çıḳsa ḫatunlar-(20)-nıñg arasıda çāk taşlap kimiñg nāmıda çıḳsa şubunı alıp çıḳar idi ḫatunlarıġa mümkin ḳadar berāberlik (21) ḳılurġa saʿy ve ictihāt ḳılur idi öz iḫtiyārıda bolmaġan muḥabbet ḥaḳḳıda اللهم هذا قسمي فيما املك ولا تلمني فيما املك (22) dir idi tercemesi Ey Perverdigārım öz iḫtiyārımda bolġan nerselerni ḫuṣūṣıda berāberlik ḳıla-(23)-ġım şubudur meniñg iḫtiyārımda bolmaġan nerselerniñg ḥaḳḳıda meni müvāhade ḳılma digen sözdür her kün ḫatunlarnıñg (24) ḥālleridin ḫaber alur idi ularnıñg ḥācetleri ḥaḳḳıda sözleşir idi namāz-ı ʿaşrdın keyin hemme ḫatūnlarıġa kirip aḥvālini biledurġan (25) idi Ḥażret-i ʿĀīşe

Resūlullah nöbet ḫuşūşıda bizni birbirimizdin artuḳ körmes idi birimizniñ ḥücre-(26)-side yine birimezniñ ḥücresidin ziyāde turmas idi her küni hemmemizniñ aḥvālidin ḫaber alur idi keç bolġanda (27) nöbet igesiniñ üyide ḳonar idi diydür Resūlulahnıñ ḫatunlarıġa muᶜāmelesi ġāyet çeraylik ular birle oyun (28) külki sözni ḳılur idi edeb ve terbiyeġa muḫālif bolmaġan işlerde ular-
(230)ġa muvāfaḳatlik ḳılur idi ᶜĀīşe ḥücresiġa (1) enṣārlarnıñ ḳızları kirip sözleşip oynap külüp öz olturġanlıḳı rivāyet ḳılanadur Ḥażret-i Şāh İḳlim-i Levlāk ve[2] Taḫt-nişin Küşūr-ı ᶜĀlem-Pāk ᶜAleyhi's-Ṣalāt ve's-Selām Mād-ı Ümmetü'l-Eflāk özi öz ḫatunlarıġa ḥüsn-i muᶜāşeret ḳılġankibi başḳalarġa hem (3) ḥüsn-i muᶜāşeret birle emr ḳılur idi ve hem خيركم خيركم لها صلى dir idi tercemesi bizlerniñ yaḫşıraḳıñglar ḫatunıġa (4) yaḫşi bolġan kişidür men sizlerniñ arañgızda ḫatunıġa hemmedin yaḫşıraḳ kişimen digen sözdür Resūlulah bu dār-ı fenamdārdın (5) irtiḥāl ḳılġan ḥālde tolaraḳ tekrār ḳılġan vaṣiyet ve naṣiḥati ḫatunlarġa yaḫşi muᶜāmele ḳılmaḳ ḥaḳḳıda bolmaḳını ehlsiz rivāyet (6) ḳıladur Ḥafṣa binti ᶜÖmerni ṭalāḳ ḳılıp müracāᶜat ḳılġanı Zādü'l-Meᶜādda rivāyet ḳılındı Zeyneb binti Caḥşġa Ṣafiyye (7) ḥaḳḳıda yahūdī dip nā-sāyeste söz ḳılġan üçün iki aydın artuḳ yaḳınlıḳ ḳılġanı hem Zādü'l-Meᶜādda rivālet ḳıla-(8)-nadur hemme ḫatunları keñ keñgri maᶜīşet ḳılmaḳnı pādişāhlarnıñ ḫatunları kibi āzāde kiymekni saraġanda hemme ḫatunlarıġa (9) bir ay müddet yaḳınlıḳ ḳılmaġanlıġı rivāyet ḳılanadur

(10) ḤAŻRET-İ FAḪR-İ KĀ'İNĀT ᶜALEYHİ EFḌARÜ'Ṣ-ṢALAVĀTNIÑG İFTİRĀŞ ḲILĠAN DİDEKLERİNİÑG BEYĀNI

(11) Āgāh bolġıl ki Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Ṣellemniñ mezkūr ḫatunlarınıñ üstiġa tört cāriyesi mülk-i yemīn birle istifrāş ḳılġanını (12) ehlsiz rivāyet ḳıladur bularnıñ biri meşhūr Māriye-i Ḳıbṭiyyedür mezkūr Māriye Ḥażret-i İbrāhīmniñ vālidesi bolup Resūlullahnıñ (13) ümm-i veledi boladur Resūlullah Māriyeni ʿavālī ṭarafıdın özinüñ ḥavlasıġa yötkep ḳoyġan idi her vaḳt anı ziyāret (14) ḳılmaḳ üçün barur idi mezkūr Māriyeni Ümmü İbrāhīm dir idiler Māriye Ḥażret-i ʿÖmerniñ ḫilāfetide on altancı yılı vefāt (15) ḳıldı Ḥażret-i ʿÖmer ol Żātnıñ namāzını oḳudı Māriyeniñ cenāzesiġa Ḥażret-i ʿÖmerniñ özi ḫalḳnı ḳıçḳırıp yıġıp (16) yürgeni mervīdür Resūlulahnıñ istifrāş ḳılġan dīdekleridin ikincisi Reyḥāne idi mezkūr Reyḥāne Benī Ḳureyẓa Yahūdīleridin (17) idi bu Żātnıñ Rasūlulahdın ilgeri vefāt ḳılġanı rivāyet ḳılanadur ḳalġan iki dīdek biri Zeyneb binti Caḥş (18) baḫşide ḳılġan dīdek idi yine biri cenglerniñ biride esīr alınġan dīdeklerdin idi fā'ide añglaġıl ki dīdeklerni (19) Allahu Teʿālā öz ḫocasıġa mübāh ḳıldı dīdekler bāreside ʿadedni taʿyīn ḳılmasdın ḳança bolsa öz ḫocasıġa helāl (20) ḳılındı Allahu Teʿālānıñ ḫocanıñ dīdekni ḫatun ḳılmaḳını helāl ḳılmaḳı öz ṭarafıdın dīdeklerġa zor (21) raḥmetdür İslāmdın ilgeri cāhiliye zamānıda dīdeklerġa zinā mübāh dip gümān ḳılur idiler āzād ḫatunlarġa ol vaḳtde hem (22) zinā mübāh imes idi şubu sebebdin Hind binti ʿUtbe Feṯḥ-i Mekke küni Resūlulahġa bīʿat ḳılur ḥālde Allahu Teʿālāġa (23) hiç bir şeyni şerīk kiltürmeysizler uġurlıḳ ḳılmaysizler ve zinā ḳılmaysizler öz balalarıñlarnı nafaḳadın ḥarācetdin ḳorḳup (24) öltürmeysizler ve yalġan bühtān söz aytmaysizler şerīʿatde maʿrūf

bolġan emrlerde ʿāṣī bolmaysizler digende ġāyet zinānı (25) yıraḳ sanap āzād ḫatun hem zinā ḳılamadur didi ammā dīdeklerġe zinā ḳılmak ʿayıb imes idi dīn-i mübīn-i İslām ve Millit-i (26) Saʿādet-encām zinānı ḫāhi āzād ḫatun bolsun ve ḫāhi dīdek ḫatun bolsun ḳaṭʿi sūretde ḥarām ḳılıp līkin ḫocalar-(27)-nıñ öz dīdeklerini ḫatun ḳılmaḳnı helāl ḳıldı bu ḥükm ġāyet ʿadāletlek fevḳalʿāde ḥikmetlikdür bu ḥükmde (28) dīdeklerniñ āberūsını saḳlamaḳ bardur çünki dīdek ümm-i veled bolġandın keyin anı ḳul ḳılmak (29) bāṭıl boladur v'allahu aʿlem

(231)(1) RESŪLULLAHNIÑG BALALARINIÑG BEYĀNI

(2) Ḥażret-i Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi Ve Sellemniñg üç oġul tört kız balaları bolmış idi oġul balaları Ḳāsım ʿAbdu'llah İbrāhīm (3) idiler ammā kız balaları Zeyneb Ruḳiye Ümmü Gülsūm Fāṭıma idiler İbrāhīmdin başḳa balaları Ḥażret-i Ḫadīce-i Kübrādın toġulup (4) İbrāhīm bolsa Māriye-i Ḳıbṭiyyedin toġulġan idi Ḳāsım bolsa Resūlullahnıñg baş balası bolup bīʿsetdin ilgeri (5) Mekke-i Muʿaẓẓamada vücūd gülşenini muʿaṭṭar ḳılġan idi 2 yaşda bu dār-ı fenamdārdın pervāz ḳılıp Cennet güzārınıñg dıraḫt-ı (6) meserret raḥtıġa ḳondı Resūlullah şubu balası bile künyelenip Ebū'l-Ḳāsım dip ẕikr ḳılanur idi ʿAbdu'llah bolsa (7) bīʿsetdin keyin dünyā sarāyını muʿaṭṭar ḳıldı Ḥażret-i Ḫadīceniñg emrāḳ balası idi Ṭayyib Ṭāhir laḳabları (8) birle ẕikr ḳılanur idi baʿżılar Ṭayyib birle Ṭāhirni ʿaleyhde sanıp Resūlullahnıñ oġul balalarını beş dirler līkin İbnü'l-Ḳayyım El-(9) Cevzīniñ taḥḳīḳiġa ḳarağanda Ṭayyib Ṭāhir ʿAbdu'llahnıñg laḳablarıdur oġul balaları üçdür beş imes-(10)-dür uşbu söz dürüstdür bu bārede ʿAllāme-i Şehīr İbnü'l-Ḳayyım

El-Cevzīniñg sözi ḥaḳḳdur

(11) اذا قالت حذام فصدقوها فان القول ما قالت حذام

(12) meẕkūr ʿAbdu'llah ṣabiʿ vaḳtde Mekke-i Mükerremede vefāt ḳıldı ammā İbrāhīm bolsa hicretniñg sekizinci yılı Medīne-i Münevvere-(13)-de dünyānıñg gülzārını muʿaṭṭar ḳılıp iki yaşda bu dār-ı fenamdārdın irtiḥāl ḳıldı İbrāhīm toġulġanda hūş ḫaber alıp (14) kilgen kişiġa Reşūlullahnıñg bir ḳul bahşinde ḳılġanı rivāyet ḳılanadur İbrāhīmniñg çeraylik ısıġ bala idi Reşūlullah (15) anı bik yaḫşi körür idi vefātıda köp maḥzūn bolup yıġlap (16) ان القلب يحزن والعين تدمع ولا نقول الا ما يرضى ربنا وانا لفراقك يا ابراهيم لمحزونون

digen mervīdür tercemesi dil maḥzūn ve ġamnāk boladur köz yaş tökedür aşlā (17) Allahu Teʿālānıñg rıżāsıġa muḫālif söz sözlemeymiz Ey İbrāhīm biz seniñg firāḳıñg üçün ġamnākdurmiz digen sözdür (18) ammā Zeyneb bolsa Reşūllahnıñg ikinci balası idi Reşūllah otuz yaşdaki vaḳtde dünyāġa kildi ḫālesi (19) Hāle binti Ḫuveylidniñg oġlı Ebū'l-ʿĀṣ Luḳayṭ bin Er-Rebiʿniñg nikāḥıda idi hicretniñg sekizinci yılıda Medīnede vefāt (20) ḳıldı ammā Ruḳiye bolsa Reşūlullahnıñg üçünci balası idi biʿsetdin ilgeri vücūd libāsını kiyip ilgeri Ebū Leheb-(21)-niñg ʿUtbe nāmlıḳ oġlıġa nikāḥ ḳılınġan bolsa mu Tebbet Sūresi nāzil bolġanda ata anasınıñg teklīfi birle ṭalāḳ (22) ḳıldı bundın keyin Ḥażret-iʿOsmānġa nikāḥ ḳılındı birinci defʿa Ḥabeşeġa ḥicret ḳılġuçılar içide meẕkūr Ruḳiye bar idi vefātı (23) hicretniñg ikinci yılı Bedir Muḥārebesi vaḳtide idi şubu sebebdin Reşūlullah cenāzesiġa ḥāżır bolalmadı ammā Gülsūm Reşūlul-(24)-lahnıñg törtinci balası bolup ilgeriʿUtbe bin Ebī Lehebġa nikāḥ ḳılsa mu Tebbet Sūresi nāzil bolġanda

ṭalāḳ (25) ḳılġan idi Rukiyeniñg nikāḥıdın keyin Ḥażret-i ʿOsmān nikāḥ ḳılındı hicretniñg 9ncı yılı vefāt ḳıldı ammā (26) Fāṭıma beşinci balası bolup Mekke-i Muʿaẓẓamada dünyāġa kildi Ḥażret-i ʿAlīġa nikāḥ ḳılındı Reṣūlullahdın alta ay keyin Medīnede (27) vefāt ḳıldı Reṣūlullah Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemniñg (28) nesli uşbu Fāṭımadın taralġandur

(232)(1) ḤAŻRET-İ PEYĠAMBER SAʿĀDET-MAẒHAR ʿALEYHİ'Ṣ-ṢALĀT VE'S-SELĀMNIÑG NEBĪRELERİNİÑG BEYĀNI

(2) Reṣūlullahnıñg nebīreleri uşbulardur 1nci ʿAlī 2nci Ümāme 3nci ʿAbdu'llah 4 Ḥasan 5 Ḥüseyn 6 Zeyneb 7 Ümmü Gülsūmdür ʿAlī (3) birle Ümāme Ḥażret-i Zeynebniñg balalarıdur meẕkūr ʿAlī belaġatġa yetkende vefāt kıldı Ümāme Ḥażret-i Fāṭımadın keyin ʿAlī Bin Ebī Ṭālibġa (4) nikāḥ ḳılındı Ḥażret-i ʿAlī Şehīd bolġandın keyin Nevfel bin El-Ḥārişniñg oġlı Muġīreġa nikāḥ ḳılındı meẕkūr Muġīreniñg nikāḥıda (5) vefāt ḳıldı andın Yaḥyā nāmıda bir balası bar idi meẕkūr ʿAbdu'llah Ḥażret-i Rukiye balasıdur Ḥabeşede dünyāġa kilip hicret-(6)-niñg 4ncı yılı alta yaşdaki vaḳtde vefāt ḳıldı meẕkūr Ḥüseyn bolsa hicretniñg üçinci yılıda dünyāġa kildi (7) Ḥażret-i ʿAlīdin keyin yette ay miḳdārı ḫalīfe bolup turdı andın keyin ḫilāfetni Ḥażret-i Muʿāviyeġa teslīm ḳıldı meẕkūr Ḥażret-i (8) Ḥasan Raḍıyallahu Teʿālā ʿAnh ḫatunı Caʿde binti El-Eşʿaṯ bin Ḳays ṭarafıdın zehīr birilip öltürüldi dip rivāyet ḳıla-(9)-nadūr meẕkūr Ḥasan Raḍıyallahu Teʿālā ʿAnhnıñg vefātı hicretniñg ḳırḳ toḳuzncı yılıda bolup yaşı ḳırḳ altada idi bi Ẕāt-ı (10) Mükerremsimātnı özinīñg vaṣiyeti muḳteżāsı ile Medīne-i Münevverede Bāḳīʿü'l-Ġarḳdġa defn ḳılındı ammā Ḥasan bolsa hicretniñg 4ncı

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

(11) yılı vücūdġa kilip Ḥasan Raḍıyallahu Teʿālā ʿAnhdın iki yaşġa yaḳin kiçik idi hicretniñg atmış birinci yılıda (12) meẕkūr vāḳıʿada Kerbelāda şehīd boldı 55 yaşda idi Zeyneb bolsa ʿAbdu'llah bin Caʿfer bin Ebī Ṭālibniñg (13) nikāḥıda idi meẕkūr Zeynebniñg ʿAlī ʿAvn El-Ekberʿ Abbās Muḥammed Ümmü Gülsūm nāmıda balları bar idi meẕkūr Ümmü Gülsūm (14) Kerbelā vāḳıʿasıda Ḥaẕret-i Ḥüseyn Raḍıyallahu ʿAnhnıñg ḳaşıda bolup Dımaşḳġa Yezīdniñg ḳaşıġa alıp barılġan idi ammā Ümmü Gülsūm (15) binti ʿAlī bolsa evvelde Ḥaẕret-i ʿÖmer bin El-Ḫaṭṭābnıñg nikāḥıda idi Ḥaẕret-i ʿÖmerning meẕkūr Ümmü Gülsūmdin Zeyr Ruḳiye nāmıda (16) balaları bar idi Ḥaẕret-i ʿÖmerdin keyin ʿAvn bin Caʿfarniñg nikāḥıda boldı v'allahu aʿlem

(17) ḤAẔRET-İ FAḪR-İ MEVCŪDĀT ʿALEYHİ EFḌARŪ'Ṣ-ṢALAVĀTNIÑG ATASI ʿABDU'LLAHNIÑG İRKEK BİR TUḲḲANINIÑG BEYĀNI

(18) Ḥaẕret-i Rasūlullahnıñg ʿamekleri toḳuzdur Ḥāriṣ Ebū Ṭālib Zübeyr Ġaydāḳ ʿAbdu'l-Kaʿbe Ḍırār Ebū Leheb Ḥamza ʿAbbas-(19)-durlar bulardın Ḥāriṣ hemmedin çoñġı idi ʿAbbās bolsa hemmedin kiçiki idi Ebū Ṭālib Ebū Leheb Ḥamza ʿAbbās (20) Resūlullahġa peyġamberlik kilgende ḥayāt bar idiler Ebū Ṭālib birle Ebū Leheb İslām ile müşerref bolalmay Ḥamza birle ʿAbbās (21) Raḍıyallahu Teʿālā ʿAnhümā İslām ile müşerref boldılar başḳaları biʿsetdin ilgeri vefāt bolġan idiler meẕkūr Hārisniñg (22) Nevfel Ebū sufyān ʿAbdu'llah Rebīʿa Umeyye Ervā ismide balaları bar idi Nevfel Bedir Muḥārebeside esīr alıp andın (23) keyin İslāmnı ḳabūl ḳıldı ve kibār-i aṣḥābdın maʿdūd boldı Ebū Sufyān bolsa ilgeri Resūlullahnıñg zor düşmenleridin idi (24) Feṭḥ-i Mekke üçün barġanda Resūlullahġa Cuḥfede uçrap İslāmnı ḳabūl ḳıldı ʿAbdu'llah hem İslām ile müşerref boldı meẕkūr

ᶜAbdu'llah-(25)-nıñg asıl ismi ᶜAbd-i Şems bolup Resūlullah ᶜAbd-i Şemsni ᶜAbdu'llahġa tebdīl ḳılġan idi meẕkūr ᶜAbdu'llahnıñg ḥayātında (26) Şafrā digen cayda vefāt ḳıldı ammā Ervā bolsa Ebū Devā'i-tü's-Sehmīniñg nikāḥıda idi meẕkūr öziniñg Muṭṭalib (27) Ebū Sufyān Ümmü Cemīl Ümmü Ḥakīm Rebīᶜa nāmıda balaları bar idi yuḳarıda ẕikr ḳılınġan Rebīᶜa İslāmnı ḳabūl ḳılıp 23nci (28) yılı Medīnede vefāt ḳıldı Ebū Ṭālib bolsa ᶜAbdu'l-Muṭṭalibdin keyin Resūlul-
(233)lahnı terbiyet ḳıldı Peyġamberimizni ġāyet (1) mertebede yaḥşi körer idi ḥattā ki öz balalarıdın artuḳ körer idi meẕkūr Ebū Ṭālib Resūlullahnıñg Peyġamberlikiġa işengen ḥālde Kelīme-i (2) Şehādetni telaffuẓ ḳıldı Resūlullahnı müşriklerdin ḥimāye ḳılmaḳġa ġāyet fedākārlıḳlar ḳıldı şol yolda müşriklerniñg (3) köp eẕā ve cefālarıġa uçradı hicretdin üç yıl ilgeri seksen yaşdın uzun vefāt ḳıldı Ebū Ṭālibniñg Resūlul-(4)-lahnıñg ḥaḳḳında ḳılġan fedākārlıġıġa yuḳarıda ẕikr ḳılınġan şiᶜabnıñg ḳıṣṣası rūşen şāhiddür ve yine kāfirleri Resūlul-(5)-lahġa taᶜarruż ḳılmaḳnı irāde ḳılġanda Ebū Ṭālib uşbu ebyātlarnı inşā ḳıldı

(6) والله لن يصلوا اليك بجمعهم حتى اوسد في التراب دفينا

(7) Yaᶜnī Ḫudā-yı Tebārik ve Teᶜālāġa ḳasem ḳılamen ki sañga kāfirleri olᶜaskerleri birle cemᶜ ḳılġan bahādır leşkerleri birle ki (8) ḥayāt hergiz yetalmaydurlar men tofraḳda medfūn bolġan ḥālde ḳabrimde yatġuzulġıça seni gīz bular öltüralmaydur mañga (9) ḥayāt ber seni ḥimāye ḳılamen

فاصدع بامرك ما عليك غضاضة وابشر بذلك وقر منك عيونا

(10) yaᶜnī sen Ey Muḥammed öz emriñgni āşikārā ḳılġıl sañga hiç bir noḳşan yoḳdur şubu şiᶜār-ı İslāmnı āşikārā ḳılmaḳ (11) birle

ḫursend bolġıl ve seniñg iki közüñg yaki müselmānlarnıñg közleri soḳ bolsun yaʿnī İslām şiʿārlarını iẓhār (12) ḳılmaḳdın teşvīş ḳılma ودعوتنى وزعمت انك ناصح ولقد صدقت وكنت ثم امينا

(13) yaʿnī sen meni rāst yolġa ḳıçḳırdıñg ve sen özüñgni naṣīḥat ḳılġuçımen dip iʿtiḳād ḳılasen Ḫudā-yı Rabbü'l-İzzetġa ḳasem (14) ḳılamen ki sen rāst vesādıḳdursen Allah Zü'l-Celālniñg Dergāhıda emīn ġadr ve ḫıyānetdin bī-zār bir kişidürsen (15)

وعرضت دينا لما محالة انه من خبر اديان البرية دينا

yaʿnī sen hemme ḫalāyıḳlarnıñg dīndin yaḫşı ḫurāfāt ve ekāẕīb-(16)-din pāk bir dīn-i İslām ʿarż ḳıldıñg

لولما الملامة او حذاري سبة لوجدتنى سمحا بذاك مبينا

(17) yaʿnī men melāmetdin yaki düşnāmdın ḳorḳmasam sen alıp kilgen İslāmġa meni saʿy teyyār idiñg yaʿnī ḫalāyıḳlar Ebū Ṭālib (18) ḳarıġanda öz ata babalarınıñg dīnini taşlap yeñgi dīn-i İslāmġa kirip kitti dip melāmet ḳılur mikin dip ḳorḳmasam (19) elbette men sañga īmān kiltürür idim yaʿnī seniñg peyġamberlikiñg meniñg nezdimde rūşen ẓāhirdür hiçbir ġubār (20) yoḳdur līkin melāmetdin ḳorḳup īmān kiltürmeymen digen sözdür mana şubu ebyātnıñg maẓmūnıġa ḳaralsa Ebū Ṭālib-(21)-niñg Ḳureyş ʿArablarınıñg içide zorlıġı ve nüfūzınıñg ketteliġı maʿlūm boladur ve hem Resūlullah ḥimāyet (22) ḳılmaḳda Ebū Ṭālibniñg fedākārlıġınıñg fevḳalʿāde zor ikenligirūşen boladur Ebū Ṭālibniñg vefāt bolġan (23) yılını Ḫadīce ham şubu yılda vefāt bolġan sebebdin ʿĀmü'l-ḥüzn dip tesmiye ḳılındı meẕkūr Ebū Ṭālibniñg balaları (24) caʿfer ʿĀḳīl ʿAlī Ṭālib Ümmü Hānī Cemānedürler Caʿfer 2nci defʿa Ḥabeşeġa hicret ḳılġuçılarnıñg içide bar idi Muʿte Muḥārebe-(25)-side şehīd boldı ʿĀḳīl bolsa Bedir Muḥārebeside esīr alınıp andın keyin İslāmiyet birle müşerref

boldı Hāce Muᶜaviye (26) zamānıda vefāt ḳıldı Ḥażret-i ᶜAlī bolsa Ḫulefā-yı Rāşidīn cümlesidindür İmām-ı Hānī bolsa Fetẖ-i Mekke yılıda İslām (27) birle müşerref boldı Hubeyre bin Ebī Vehbniñg nikāḥıda idi ammā Cemāne bolsa Sufyān bin El-Ḥāriṣ bin ᶜAbdu'l-Muṭṭalibniñg nikāḥıda (28) idi ammā Ṭālib bolsa İslām ile müşerref bolmay vefāt ḳıldı Ebū Leheb bolsa anıñg ismi ᶜAbdu'lᶜUzzadur Be-
(234) dir Muḥāre-(1)-besidin keyin ġam ve endūhdin vefāt ḳıldı ᶜUtbe Muᶜattib Uteybe ismidi ogul balaları Dürre ismide kız bałası (2) bar idi ᶜUtbe Birle Muᶜattib Fetẖ-i Mekke küni İslām birle müşerref boldılar Resūlullah bularnıñg İslām birle müşerref bolġanıġa tola (3) ḫursend boldı Dürre İslāmnı ḳabūl ḳılıp Medīneġa hicret ḳılġan idi meẓkūr Dürre Ḥāriṣ bin Nevfel nikāḥıda (4) bolup Velīd veᶜUkbe ismide balaları bar idi Ḥamza bolsa Resūlullahġa peyġamberlik kilip üçünci yılı İslām (5) ile müşerref boldı Uḥud Tağıdakı cengde ellik toḳuz yaşıda şehīd boldı Resūlullahġa rıżāen ḳarındaş idi (6)ᶜUteybe Yaᶜlā nāmıda oġulları Umāre Ümāme Fāṭıma Selmā ismideki ḳızları bar idi meẓkūr Ümāmeni Resūlullah Seleme (7) bin Ebī Selemeġa alıp birdi ᶜAbbās bolsa Abdu'l-Muṭṭalibniñg hemmedin kiçik balası idi Bedir Muḥārebeside esīr (8) alınıp İslāmnı ḳabūl ḳıldı sekizinci yılı ḫatunı birle Medīne-i Münevvereġa hicret ḳılġanda Ekvā nām mevżiᶜde (9) Resūlullahġa uçrap şol yirdin ḫatun balalarını Medīne-i Münevvereġa uzatıp özi Resūlullahnıñg ᶜaskeriġa ḳoşuldı (10) 33nci yılı 85 yaşıda Medīnede vefāt ḳıldı Faḍl ᶜAbdu'llah ᶜUbeydu'llah ᶜAbdu'r-raḥman Maᶜbed Ḥāriṣ (11) Keẓīr ᶜAvn Ḳummām Ümmü Gülsūm nāmıda balaları bar idi meẓkūr Faḍl kibār-i aṣḥābdın idi ammā ᶜAbdu'llah bolsa ᶜilm ve maᶜrifet-(12)-de ehādiṣ ve sīretde

ve tefsīr-i Ḳurān ve te'dīl-i āyātda aṣḥāblarnıñg arasıda ʿāḳīl bir ẕāt idi tercümān-ı (13) Ḳurān ve hemrāz-ı deḳā'iḳ-i āyāt ve maḥrem-i esrār-ı eḥādīṯ ṣāḥibü'l-maġcerāt-ı ʿaliye ekmelü'ṣ-ṣalavāt idi 68nci yılı 74 yaşda vefāt (14) ḳıldı

رضی اللہ تعالی عنہ وارضاہ عنا وعن سائر المسلمین

meẕkūr ʿUbeydu'llah saḥāvet birle meşhūr idi Yezīd bin (15) Muʿāviye.niñg zamānıda vefāt ḳıldı Ḳuṣam bolsa Muʿāviye zamānıda Semerkandda şehīd boldı ammā ʿAbdu'r-raḥman birle Maʿbed (16) Fureyḳa fütūḥātıda şehīd boldı Ümmü Gülsūm ilgeri Ḥasan binʿAlīniñg nikāḥıda idi ol Ẕāt-ı Saʿādet-āyātdın keyin (17) Ebū Mūsā El-Eşʿārīniñg nikāḥıda boldı ol Ẕāt-ı ʿAẓimet-ṣıfātdın keyin ʿUmrān bin Ebī Ṭalḥanıñg nikāḥıda (18) boldı ammā Zübeyr bolsa Ḥarbü'l-Ficār vāḳıʿasıda Benī Hāşimniñg ʿasker başısı idi Ḥılfü'l-Fuḍūlda hem ḥāżır boldı ʿAbdu'llah (19) nāmıda oġlı Ümmü Ḥakīm ve Ṣabāʿ nāmıda ḳızları bar idi (20) ʿAbdu'l-Kaʿbe Muḳavvim dip meşhūr idi Hind nāmıda bir baḷası bar idi Ġıydaḳ bolsa Muṣʿab nāmıda (21) bolup Ġıydaḳ ve Caḥl laḳablarıda Merehmā nāmıda bir bala ı bar idi

(22) RESŪLULLAHNIÑG ATASINIÑG ḲIZ ḲARINDAŞLARINIÑG BEYĀNI

(23) Ḥażret-i Faḫrü'l-Enbiyā ʿAleyhi's-Selām anasınıñg ʿācize bir tuḳḳanı altadur Ṣafiyye ʿĀtike Berre Ervā Ümeyme Ümmü Ḥekīmü'l-Beyżā'-(24)-lardur bulardın Ṣafiye İslām birle müşerref bolup Medīne-i Münevvereġa hicret ḳıldı ḳalġanları rācirāḳ sözġa ḳaraġanda (25) ve hem İbnü'l-Eṯīrniñg Esedü'l-Ġābe nām kitābıdaki beyānıġa naẓar ḳılġanda İslām ile müşrerref bolmaġanlığı çıḳadur Ṣafiyye evvelde (26) Ḥāriṯ bin Ümeyyeniñg nikāḥıda idi bu ẕāt vefāt ḳılġandın keyin ʿAvvām bin Ḫuveylidniñg nikāḥıda boldı hicretniñg (27)

yigirmençi yılıda 73 yaşda vefāt ḳıldı meẕkūr Ṣafiyyeniñ balaları Zübeyr bin El-ʿAvvām Sā'ibe ʿAbdu'l-Kaʿbedür ammā Ātīke (28) bolsa Ebū Müteyye bin El-Muġīre El-Maḫzūmīniñ nikāḥıda idi bu ẕātnıñ Zübeyr ʿAbdu'llah nāmıda balaları bolmışdur ʿAbdu'llah
235)(1) evvelde Reṣūlullahnıñ zor düşmenleridin bolup ol Ẕāt-ı Nübüvvet-ṣıfātnı köp rencitse mu Feṯḥ-i Mekke yılıda tevbe istiġfār ḳılıp (2) İslām birle müşerref boldı Tā'īf Muḥāṣarasıda vefāt boldı ammā Berre bolsa evvelde ʿAbdu'l-Esed bir Hilālniñ nikāḥıda (3) idi andın keyin Ebū Rahm bin ʿAbdu'l-ʿUzzanıñ nikāḥıda boldı balaları ʿAbdu'llah bin ʿAbdu'l-Esed ve Ebū Bisre bin Ebī Rahm-(4)-dur anaları bolsa evvelde ʿUmeyr bin Vehbniñ nikāḥıda bolup andın keyin Kilde bin ʿAbd-i Menāfnıñ nikāḥıda boldı (5) ʿUmeyr bin Ṭuleyb nām balası Kilde bin Ervā nām balası bar idi ammā Ümeyme bolsa Caḥş bin Ḥumeyniñ nikāḥıda idi meẕkūr Ümeymeniñ (6) ʿAbdu'llah ʿUbeydu'llah Ebū Aḥmed ʿAbd nām oġul balaları Zeyneb Ümmü Ḥabībe Ḥamene nām ḳız balaları bar idi ʿAbdu'llah (7) Uḥud Taġıda şehīd boldı ʿUbeydu'llah Ḥabeşede vefāt ḳıldı meẕkūr ʿUbeydu'llah Ümmü'l-Mü'minīn Ümmü Ḥabībeniñ ilgeriki zevcesidür (8) Ebū Aḥmed bolsa İslām ile müşerref bolup Medīneġa hicret ḳıldı ammā Zeyneb bolsa Ümmühāt-ı Mü'minīndür Ḥamene bolsa evvelde (9) Muṣʿab bin ʿUmeyrniñ nikāḥıda idi andın keyin Ṭalḥa bin ʿUbeydu'llahnıñ nikāḥıda boldı Ümmü Ḥabībe bolsa ʿAbdu'r-raḥman bin (10) ʿAvfnıñ nikāḥıda idi ammā Ümmü Ḥakīm El-Beyżā Küreyr bin Rebīʿaniñ nikāḥıda idi Ervā ve ʿĀmir nāmıda bāla-(11)-ları bar idi meẕkūr Ervā ʿOsmān bin ʿAffānniñ vālidesi bolup ṣaḥābe idi meẕkūr Ervā ʿAffāndın keyin Ebū Muʿayṭ ʿUḳbanıñ (12) nikāḥıda boldı ammā

ʿĀmir Fetḥ-i Mekke vaḳtide İslām birle müşerref boldı mezkūr Ümmü Ḥakīm El-Beyżā Resūlulahnıñg atası (13)ʿAbdu'llah birle ata ana bir tuḳḳandur çünki Peyġamber Kā'inātʿAleyhi Efżalü'ṣ-Ṣalavātnıñg toḳuzʿamekleri ve altaʿammelari anası (14) birle on alta bir tuḳḳanlar beş anadındur Zübeyr Ebū Ṭālibʿ Abdu'llah üç oġul ʿAtīke Berre Ervā Ümeyme Ümmü Ḥakīm (15) El-Beyżā 5 ḳız cemʿ sekiz kişi bir anadındur bularnıñg anası Fāṭıma binti ʿAmr binʿĀīddür Ḥamza ʿAbdu'l-Kaʿbe Ġıydaḳ (16) Ṣafiyye bir anadındurʿAbbās birle Ḍırār bir anadındur Ḥāriṯ özi yalġuz bir anadındur Ebū Leheb yalġuz bir anadındur (17) v'allahu aʿlem

RESŪL-İ EKREM ṢALLALLAHUʿALEYHİ VE SELLEMNİÑG VĀLĪLERİNİÑG BEYĀNI

(18) Mekke feṯḥ ḳılınıp Ḳureyşʿ Arabları İslāmġa dāḫil bolġanda Ṣaḳīf Hevāzinʿ Arabları maġlūb bolup ularnıñg tolası (19) İslāmnı ḳabūl ḳılġan idi ve hem Resūlullah Rum ile ceng ḳılmaḳnı irāde ḳılıp Tebūkġa sefer ḳılġan sebeb ile İslām-(20)-nıñg şe'n-i şevketi ve nām-ı şöhreti ʿArabıstān eṭrāfıdaki hemme ḫalāyıḳlarġa yayılġan sebebdinʿ Arab ḳabīleleri (21) Medīne-i Münevvereġa ilçiler iberip İslāmnı ḳabūl ḳılġanʿ Arab ḳabīleleriġa Resūlullah zekātlarını almaḳ üçün kişiler iberip (22) idi şehr ve ṣaḥrālarda turadurġan medenīʿ Arablarġa vālī taʿyīn ḳılur idi aṣḥāb-ı ḫaber ve erbāb-ı siyerler şubu tübende-(23)-ki ẕātlarnıñg her yirġa Resūlullah ṭarafıdın vālī naṣbḳılınmaḳlarını ẕikr ḳılurlar lnciʿ Attāb bin Esīd Feṯḥ-i Mekke künide (24) İslām birle müşerref boldı Ḥażret-i Faḫr-i Kā'inātʿ Aleyhi Efḫarü'ṣ-Ṣalavāt bu ẕātnı Ḥuneyn Muḥārebesiġa kitkende Mekkeġa ve Medīneniñg eṭrāfıġa (25) vālī

ḳılıp ḳoyup kitdi bu vaḳtde mezkūr ʿAttābnıñg yaşı on yette birle yigirme yaşnıñg arasıdaġına idi (26) 8nci sene Emīrü'l-Ḥacc uşbu ʿAttāb idi mezkūr ʿAttāb vefāt bolġunça vālīlik manṣıbıda ḳaldı Resūlullahnıñg bu zātġa (27) her künlük bir tenge vażīfe taʿyīn ḳılġanı mervīdür ammā İbnü'l-Eşīr Esedü'l-Ġābe nām kitābıda bunıñg vażīfesi her künlük (28) iki tenge bolmaḳını yaşı yigirme beslerde bolmaḳını zikr ḳıldı v'allahu aʿlem bu zātnıñg vefātı Ḥażret-i
236 Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳ-(1)-niñg vefātı birle ittifāḳ kilip ḳaldı Raḍıyallahu Teʿālā ʿAnhümā añglaġıl ki Resūlullah her manṣıbnı pīş ḳadem pes ḳadem dimey öz (2) müstaḥiḳḳġa tafşurur idi ammā ʿAttāb müsteḥaḳḳ bolġaç her pīş ḳademler bolsa mu anı yaş dimey vālī ḳıldı kāşki ehl-i (3) İslāmnıñg arasıda şubu sünnet cārī bolsa idi ehl-i İslāmnıñg faẓl ve kemālāt taḥṣīlde saʿy ve ictihādı köp ziyāde (4) bolur idi 2nci ʿOsmān bin Ebi'l-ʿĀṣ El-Şeḳāfī Tā'īf vefdi birle Medīne-i Münevvereġa barġan idi şol vaḳtde İslām (5) birle müşerref bolġan idi Resūlullah bu zātnı Tā'īfġa naṣb ḳıldı mezkūr Zāt-ı Saʿādet-simāt Resūlullah Ebū Bekirü'ṣ-(6)-Ṣıddīḳnıñg zamānında şol manṣıbıda ḳalıp Ḥażret-iʿÖmerniñg devridin 3nci yılı Baḥreyn veʿUmmānnıñg vālī-(7)-likiġa yötkildi 3nci Mālik bin ʿAvf El-Naṣārā Hevāzin Muḥārebesidi müşrik ʿaskerleride ʿasker başı idi Cıʿrrāneġa kilip (8) İslām ile müşerref boldı şubu kün Resūlullah anı Tā'īf eṭrāfıdaki Ṣaḥrā ʿArablarıġa vālī ḳıldı mezkūr Mālik Dımaşḳ ve (9) Ḳādisiye fütūḥātlarıda ḥāżır idi 4nci El-Münzir bin Sāvī evvelde Baḥreynniñg emīri bolup Resūlullahnıñg mübārek (10) mektūbı barġanda İslām bile müşerref boldı Resūlullah mezkūr El-Münzirni öz manṣıbıda ḳaldurdı mezkūr zāt Medīne-i Münivvereġa (11) kilip

Resūlullahnıñg cemāl-i saʿādetlerini körmek bile müşerref boldı meẕkūr El-Münzir Resūlulahnıñg irtiḥālidin (12) keyin köp turmay vefāt ḳıldı 5nci Ziyāde bin Lebīdü'l-Enṣārī Yeṯrib ʿArablarıdın bolup İslāmnı ḳabūl ḳılıp (13) Mekke-i Mükerremeġa hicret ḳılġan idi andın keyin Medīne-i Münevvereġa hicret ḳıldışubu sebebdin gāhī muḥācirī ve gāhī enṣārī (14) dip ẕikr ḳılanadur bu ẕāt Resūlullah ṭarafıdın Ḥaḍramavtġa vālī naṣb ḳılındı Ḥaẕret-i Muʿāviyeniñg zamānıda vefāt (15) ḳıldı 6ncı ʿAmr bin Ḥazm Resūlullah ṭarafıdın Necrān ʿArablarıġa vālī naṣb ḳılındı bu Ẕāt-ı ʿAẓāmet-ṣıfātnıñg (16) yaşı bu vaḳtde 17 yaş idi ellik birinci yılıda Medīnede vefāt ḳıldı baʿẓılar Necrānnıñg vālīsi Ebū (17) Sufyān bin Ḥarb idi dirler ʿAllāme-i Şehīr bin El-Ḳayyım El-Cevzī şubu sözni iḫtyār ḳıldı ammā Vāḳıdī muñga inkār ḳılıp (18) aytadur ki Ebū Sufyān bin Ḥarb Resūlullah vefāt ḳılġanda Mekke-i Mükerremede idi ol vaḳtde Necrānnıñg vālīsi ʿAmr bin Ḥazm (19) idi diydür 7nci ʿĀmir bin Şehr Hemedān ʿArablarıdındur Medīne-i Münevvereġa barıp İslāmnı ḳabūl ḳılġan idi Resūl-i Ekrem (20) Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem Hemedān ʿArablarıġa meẕkūr ʿĀ irni vālī ḳıldı bu Ẕāt-ı ʿAḳīdet-simāt Esved-i ʿAnsāġa ḳorḳmay muḥkem (21) muḳābil ḳorġan vālīlerdin idi 8nci Şehr bin Bāzān Esved-i ʿAnsānıñg ṭarafdārları birle bolġan muḥārebede öltü-(22)-rüldi meẕkūr Şehrniñg ḫatunı Āzād ṭarafġa esīr tüşkeçdür cebren meẕkūr Esved-i ʿAnsāġa nikāḥ ḳılındı 9ncı Ebū Mūsā El-Eşʿārī (23) Māribġa vālī taʿyīn ḳılındı Ḥaẕret-i Faḫr-i Kā'ināt ʿAleyhi Efḍarü'ṣ-Ṣalavātnıñg bu ẕātnı vālī ḳılıp ibergende ḫalāyıḳlarġa (24) nikāḥlik ḳılmaḳġa müsāmaḥa birle muʿāmele ḳılmaḳġa ve hem ḫalāyıḳlarġa aġır yük artıp ularnı dīn-i İslāmdın tenfīr (25)

ḳılmasġa fermān ḳılġanı muᶜteber ḥadīṯ kitāblarıda rivāyet ḳılındı 10ncı Ḫālid bin Saᶜīd El ᶜĀṣ sābıḳīn evvelīn-(26)-lerdindür Ḥażret-i Faḫrü'l-Kirām ᶜAleyhi's-Selāmṭarafıdın Necrān birle Zübeyr arasıdaki yirlerġa vālī taᶜyīn ḳılındı (27) Ebū Bekirü's-Ṣıddīḳ bu ẕātnı öz ornıda ḳaldurmaḳnı ḫāhlasa mu ol ẕāt özi ḳabūl ḳılmadı 11nci ᶜÜkkāşe bin (28) Ṣevr Māsikūn Sekāsik nām Ḥaḍramavt-
(237)nıñg ḳaşıdaki şehirlerġa vālī naṣb ḳılındı 12nci (1) El-Ṭāhir bin Ebī Hāleᶜ Akk ve Eşᶜārīn ᶜArablarıġa vālī taᶜyīn ḳılındı ᶜAkk bolsa ḳabīleniñg ismi bolup şubu ᶜAkk (2) digen yirde iḳāmet ḳılur idiler ᶜAkk bolsa Şanᶜānıñg yanıdın tartıp deryānıñg sāḥiliġa barġunça bir zemīndür (3) meẕkūr ᶜAkk yaḳın ve anıñg toġrısıda Dehlek nāmıda bir kiçik şehir bar idi yaman ḫalīfeleri yaman kişilerni şubu (4) yirġa nefy ḳılur idiler ammā Eşᶜāriyyun bolsa bir ḳabīle bolup ᶜAkkniñg taġlarıda iḳāmet ḳılur idiler meşhūr Ebū Mūsā (5) El-Eşᶜārī uşbu ḳabīladindür 13nci Yezīd bin Ebū Sufyān Teymāġa vālī naṣb ḳılındı fütūḥāt-ı İslāmiyede bahādır-(6)-lık birle şöhret tapġan İslām yolbaslarıdındur 14nci Yaᶜlā bin Ümeyye anasıġa nisbet birilip Yaᶜlā bin Münye dip (7) maᶜrūfdur Yemede ᶜasker başı bolmaḳ üçün taᶜyīn ḳılınıp idi Ḥażret-i ᶜÖmer ve Ḥażret-i ᶜOsmān zamānlarıda Ṣanᶜā vālī-(8)-si bolup turdı Ḥażret-i ᶜOsmān Raḍıyallahu Teᶜālā ᶜAnh şehīd bolġanda añga yardım ḳılmaḳ üçün Medīne-i Münevvereġa ḳaytdı (9) kette ve nüfūẕlıḳ kişi idi Cemele vāḳıᶜasıda Ḥażret-i ᶜĀişeler ṭarafıda boldı māl birle köp nuṣret birdi andın keyin Ḥażret-i (10) ᶜAlī ṭarafıda bolup Ṣaffīnde şehīd boldı 15nci Bāzān bin El-Fārisī ilgeri Kisrā ṭarafıdın Yemenni (11) idāre ḳıladurġan vālī idi andın keyin İslāmnı ḳabūl ḳıldı Yemende İslām nūrı

saçılıp ehl-i İslam Yemende (12) ziyādeleşkanda Ḥażret-i Peygamber Nübüvvet-Perver tamām Yemen şehirliriġa meẕkūr Bāzānnı vālī naṣb ḳıldı bu ẕāt vefāt bolġanda (13) yuḳarıda ẕikr ḳılınġan ẕātlarnı vālī naṣb ḳıldı 16ncı Ḳays bin Saʿd bin ʿUbāde Medīne-i Münevverede ʿasker (14) başlıġı kibi bir me'mūr idi meẕkūr Ḳays bolsa şerīf saḥī bahādır ʿaḳıllik tedbīrlik bir ẕāt idi Ḥażret-i ʿAlī (15) ṭarafıdın Mısırġa vālī naṣb ḳılınıp soñgra ʿazl ḳılındı Ḥażret-i ʿAlīdin keyin İmām Ḥasan Raḍıyallahu Teʿālā ʿAnhnıñ ṭarafıda (16) boldı Ḥażret-i İmām Ḥasan Raḍıyallahu Teʿālā ʿAnh ḫilāfetdin keçip Ḥażret-i Muʿāviyeġa bīʿat ḳılġanda bu ẕāt hem bīʿat ḳıldı **hicretdin atmışıncı yılıda vefāt ḳıldı** رضي الله تعالى عنه وعن جميع الصحابة والتابعين اجمعين (18) 17nci Muʿāz bin Cebel aṣḥāb-ı kirāmlarnıñ faḳiyyeleridindür Resūlullahnıñ zamānıda fütūy biredurġan kişilerniñ cümle-(19)-sidin idi İslāmġa dāḫil bolġanda 18 yaşda idi bu Ẕāt-ı Maʿrifet-ṣıfāt ʿUkbe bīʿatıġa ḥāżır bolġan idi (20) ve Resūlullah birle ġazatġa ḥāżır bolġan idi Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem ol ẕātnı tamām Yemen şehirleride aḥkām-ı dīn-i İslām (21) ve ḳavānīn-i şerīʿat-ı saʿādet-encāmnı taʿlīm ḳılmaḳ üçün ve hem (22) ḫalḳ arasıda ḥükm ḳılmaḳ üçün ḥākim ḳılıp iberdi ʿAllāme-i Şehīr İbnü'l-Ḳayyım El-Cevzī Zādü'l-Meʿād nām kitābıda (23) bu ẕātnıñ ḥaḳḳıda وولى النبي صلى الله عليه وسلم معاذ بن جبل الخ didi tercemesi Peygamber ʿAleyhi's-Selām (24) Muʿāz bin Cebelni ʿaskerġa vālī ḳıldı digen sözdür bu söz İbnü'l-Ḳayyımdın ḳalem tuġyānı bolsa kerek v'allahu aʿlem (25) Ḥażret-i Faḫrü'l-Kirām ʿAleyhi's-Ṣalāt ve's-Selām meẕkūr Muʿāẕnı mundın ilgeri Mekke-i Muʿaẓẓamadabir neçe müddet İslāmnıñ aḥkāmlarını (26) taʿlīm birmek

üçün taᶜyīn ḳılındı Peyġamberimiz Yemendeki vālīleriġa meẕkūr Muᶜāzġa iṭāᶜat ḳılmaḳ birle muḫālefet (27) ḳılmasġa fermān ḳılıp bu ḫuṣūṣda ol vālīlerġa tavṣiyet-nāme yazġan idi şubu sebebdin Muᶜāz tamām Yemen vilāyet-(28)-leride tenaḳḳul ḳılıp yürer idi Reṣūlullah ol ẕātnı Yemenġa ibergende ḫalāyıḳlarnı evvelde Kelīme-i (238) Şehādetġa (1) daᶜvet ḳılmaḳġa eger ḳabūl ḳılsalar ularġa Allahu Teᶜālāve Taḳaddes ṭarafıdın beş vaḳit namāz farż ḳılınġanlıġını beyān ḳılmaḳġa (2) bunı hem ḳabūl ḳılsalar ularġa Allahu Teᶜālā ve Taḳaddes ṭarafıdın baylarġa zekāt farż ḳılınġanlıġını beyān ḳılmaḳġa el-ḥāṣıl İslāmġa (3) tedrīci sūretde yumşaġlıḳ birle dalālet ve daᶜvet ḳımaḳġa fermān ḳıldı zekātnıñġ mālını alġanda yaḫşi māllarnı ilgap (4) almaḳdın menᶜ ḳıldı ḫalāyıḳġa āsānlıḳ ve yeñgilik ḳılmaḳġa ve aġır teklīfler birle ularnı tenfīr ḳılmasġa emr ḳıldı anı (5) imtiḥān ḳılmaḳ üçün Reṣūl-i Ekrem Ṣallallahu ᶜAleyhi ve Sellem nime birle ḥükm ḳılasen ve niçük ḥükm ḳılasen didi Ḥażret-i Muᶜāz Kitābu'llah birle (6) ḥükm ḳılamen didi Reṣūlullah Kitābu'llahda andaġ ḥükm tafmasañġ nime iş ḳılasen didi Muᶜāz Raḍıyallahu Teᶜālā ᶜAnh Reṣūlullah (7) sünnet birle ḥükm ḳılamen didi Reṣūlullah eger Reṣūlullahnıñġ sünnetide tapmasañġ nime ḳılasen did Muᶜāz Raḍıyallahu ᶜAnh fikrimni (8) istiᶜmāl ḳılamen yoḳ ḥükmni bar ḥükmġa ḳıyās ḳılamen bu ḫuṣūṣda aṣlā ḳusūrlıḳ ḳılmaymen didi Ḥażret-i Faḫr-i Kā'ināt (9) ᶜAleyhi Efḍalü's-Ṣalavāt meẕkūr cevābnı añglap Ḥażret-i Muᶜāznıñġ sīnesiġa mübārek ḳolını ḳoyup (10) الحمد لله الذى وفق رسول رسول الله لما يرضى رسول الله didi

(11) RESŪL-İ EKREM ṢALLALLAHU ᶜALEYHİ VE SELLEMNİÑG KĀTİBLERİNİÑG

BEYĀNI

(12) Ḥażret-i Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemġa uşbu Ẕāt-ı Emānet-simātlar kātiblik ḳılur idiler Ebū Bekirü'ṣ-Ṣıddīḳ ʿÖmerü'l-Fārūḳ ʿOsmān (13) ʿAlī Zübeyr bin El-ʿAvvām ʿĀmir bin Füheyre ʿAmr bin El-ʿĀṣ Ubey bin Kaʿb ʿAbdu'llah bin Erḳam Sābit bin Ḳays bin Şemās Ḥanẓala bin (14) Er-Rebīʿ Muġīre bin Şuʿbe ʿAbdu'llah bin Revāḥa Ḫālid bin El-Velīd Ḫālid bin Saʿīd bin El-ʿĀṣ ʿAbu'llah Saʿd bin Ebī Sarah (15) Muʿāviye bin Ebī Sufyān Zeyd bin Sābit Resūlullah Medīne-i Münevvereġa kilgende hemmedin ilgeri Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem-(16)-ġa kātiblik ḳılġuçı Ubey bin Kaʿb idi Zeyd bin Sābit köp kātiblik ḳılġuçı idi ʿAbdu'llah bin Erḳam köprak mektūb-(17)-lar yazadurġan idi

الناس کہ منقول عنہ را یک ورق مفقود شدہ بود نقل دیگر امکان شد

(18) لاجرم حسب ایای تتمہ کتاب ہذا از کتب معتبرہ معتقدہ و اسمای کاتبان

(19) وحی آوردہ در سنخ مضنایین کتاب نحورہ لیکن مرحنب نا شناسی زبان

(20) ترکی بعبارت فارسی تحریر یافت والعذر عند کرام الناس مقبول للحرہ

(21) از حضرت رسول اکرم صلی اللہ علیہ وسلم بر کتابت وحی پیش از زید بن ثابت اُبی بن کعب مامور شدہ بود

(22) بلکہ بادی نیز ولازم بودن صحابہ حضرت زید بن ثابت بود در کتابت وحی بلکہ بسیاری از کتبہ رسایل کہ میفرستادند بسوی

(23) مرور کذا فی الاستعاب ذکر کردہ بعضی سوار واقدی اول کسیکہ در ید سنہ مہاجر کتابت وحی فرمود حضرت ابی ابن کعب بود

(24) وچون حضرت ابی حاضر نبود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مینی اند رسایل را۔ واول کسیکہ از قریش نوشت عبداللہ بن سعد بن ابی

(25) سرح بود پس او مرتد شدہ باز رجوع کرد بہ اسلام کرد چنانچہ وحق وحی این آیہ کریمہ نازل شدہ است فمن اظلم ممن افتری

(26) علی اللہ کذبا او قال اوحی ولم یوح الیہ شیٔ الایہ: بر کتابت رسایل حضرت خیر الانام علیہ الصلوٰۃ والسلام عبداللہ بن ارقم را مواظبت

(27) نمود: و بر کتابت عہدنامہ ھائی آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم چون صلح حدیبیہ حضرت علی ابن ابیطالب بود و کتابت میکرد

(28) برای رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم حضرت ابوبکر الصدیق: ذکر کردہ ابن ابی شیبہ کہ زبارت امت بود عمر ابن الخطاب

(239)(1) عثمان ابن عفان علی ابن ابیطالب۔ زبیر بن العوام خالد۔ ابان: و در روضۃ الاحباب چہل تن ذکر کردہ و خلفای

(2) اربعہ از ایشان شمردہ اند۔ کہ جعفر کاتبان وحی بودند۔ بعض ما ھای بعلو کرد و امراء فی بعد شتند۔ کہ حضرت

بعض اموال وصدقات - بعض هدایات ومعاملات - وشروط ومعاهدات - وغیره" زرقانی وجلد سوم بنویسید
که حضرت منزجیل بن حسنه کندی را که قدیم الاسلام بود - مابین مکه معظمه وپیش از هجره بشرف کتابت لتغیار یافت
وعدیده سنه مهره حضرت ابی ابن کعب را؛ واز بارگاه نبوتپناه کونین صلی الله علیه وسلم بنام ام اوسلاطین
صرحراسلره کرفرستاده شد بدست عامر بن فهیره تحن برجافت - وبنام ایران هرمزخسرو کوایران یافت بدست
ابی ابن کعب بود - وبنام قطن بن حارثه صرخطیکرارسال شد بدست ثابت بن قیس نقشه شد - وحضرت
زید بن ثابت مابین جمله صحابهٔ کرام بدین خدمت عالیه مخصوصاً تعلق پیدا شت؛
حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم کرملقب است بشرف خطاب آنچی چون ازحفظ وکتابت هردو اندک صحابه
برعلاوه عرب نیز این هنر نمیدانستند - بنابران حضرت زید بن ثابت را مابین سائر اصحاب از بارگاه حضرت
رسالت مآب صلی الله علیه وسلم بخصوصیت ارشاد شد "به آموختن زبان عبرانی"، زیرا که آنحضرت علیه الصلوة
والسلام وبدینه مطهره تعلق بافرقه یهودی پیدا نشتند - ومذهبی زبان ایشان عبرانی بود لهذا جهت الاخبار
حضرت زید بن ثابت بدا زبان عبرانی همگی اندر میعاد پانزده روز آموخت؛ چون اکابر صحابه وارباب
استعداد دیگر فرایض برای مدینه منوره وهیرون مدینه مطهره مقرر فرمودند لیکن بابت
الزام کتابت وحی نامه چپیام اجرای احکام وفرامین همهٔ انشاء وکتابت را پیش از همه امور ملتزم
وانشتند؛ بلکه جمله عالم از بن رحمت عام برکت رحمت والسلام پیوسته فایز المرام گردید -
فایده نخست بار اسیران بدر صرف تعلیم کتابت اطفالان مدینه منوره صرف نخودن فوار یافته بود وحضرت
زید بن ثابت که برخوردت اقدس کتابت وحی مأمور شده بر طرق مذکور محاوره وتعلیم حاصل فرمود
و برمابین حضرت بابو اوثابت بعینه - که شامل تعلیم اصحاب صفه کتابت همم یکدیگر جزو شامل واشته بودند
محرره عفی عنه

RESŪLULLAHNIŃG MÜ'EZZİNLERİNİŃG BEYĀNI

Ḥażret-i Peyġamber Kā'ināt ʿAleyhi Efḍarü'ṣ-Ṣalavātnıńg mü'ezzinleri tört kişi idi 1nci Bilāl bin Rebāḥ 2nci ʿAmr bin Ümmü Mektūm
3nci Saʿdbin ʿĀiẕ 4nci Ebū Maḥẕūre Evs bin Muġīre bu ẕāt-ı şerāfet-ṣıfātlardın Ḥażret-i Bilāl Medīne-i Münevverenińg mescidide (24) mü'ezzin bolup hemmedin ilgeri āzān aytġan kimsedür ol
Ẕāt-ı Emānet-ṣıfāt Resūlullah birle hemme seferde hemrāh bolup
(240)(1) ḫıẕmette devām ḳıldı Resūlullahnıńg vefātıdın keyin köp

ḥasretlengenidin muṣībetnīñg derd ve elemi ġalebet ḳılġan sebebdin (2) Medīnedin çıḳıp Şām ṭaraflarıġa sefer ḳıldı Ḥażret-i ʿÖmer Şāmġa barġanda Ḥażret-i Bilāldin āzān aytmaḳını ṭaleb ḳılġanıda meẕkūr Ḥażret-i (3) Bilālnīñg āzān aytıp ḫalāyıḳlarnı yıġlatġanı mervīdür hicretdin 20nci yılı Dımaşḳda 60 yaşdın ötken ḥālde vefāt (4) ḳıldı ammā ʿAmr bolsa anasıġa nisbet birilip ʿAmr bin Ümmü Mektūm dip ẕikr ḳılanadur atası Zāyide bin El-Eşam idi baʿżılar (5) bu ẕātnīñg ismi ʿAbdu'llah idi dirler ammā ṣāḥib-i keşşāf ismi ʿAbdu'llah idi atası Şüreyḥ bin Mālik idi diydür bu Ẕāt-ı (6) Şerāfet-ṣıfāt Medīne-i Münevverede ikinci mü'eẕẕin idi Ḥażret-i Peyġamber Kā'ināt köp seferlerde bu Ẕāt-ı ʿAdālet-simātnı ornıġa (7) nā'ib ve imāmḳılıp ḳoyup çıḳar idi ʿAmr aʿmā idi müfessirler ʿAbese Sūresideki الاعمى -din murād uşbu (8) ʿAmr bin Ümmü Mektūmdur dirler ve ammā Saʿd bin ʿĀʾiẕ bolsa Ḳubānīñg mü'eẕẕini idi Seddü'l-Ḳarẕ dip maʿrūf ve meşhūrdur meẕkūr Saʿd Raḍıyallahu (9) Teʿālā ʿAnh Ḥażret-i Bilāl yoḳ vaḳtlerde ol ẕātnīñg ornıġa nā'ib bolur idi Ḥażret-i Faḫr-i Kā'ināt ʿAleyhi Efḍalü'ṣ-Ṣalavāt Allahu (10) Teʿālā ve Taḳaddesnīñg civār-ı raḥmet-nisārıġa vāṣıl olup Ḥażret-i Bilāl Şāmġa rıḥlet ḳılġanda Medine-i Münevverede Ḥażret-i Bilālnīñg (11) ornıġa Saʿd mü'eẕẕin taʿyīn ḳılındı meẕkūr Saʿd Raḍıyallahu Teʿālā ʿAnh ʿAbdu'l-Melik bin Mervānnīñg zamāneside Medīne-i (12) Münevverede vefāt ḳıldı bu ẕātdın keyin uzun müddet balalarıda mü'eẕẕinlik birdin birġa intiḳāl ḳılıp turdı (13) ve ammā Ebū Maḥdūre Mekke-i Mükerremenīñg mü'eẕẕini idi Mekke-i Mükerreme feṯḥ ḳılınġanda Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellem bu ẕātnı mü'eẕẕin taʿyīn ḳılıp (14) kitken idi bu ẕāt özi vefāt

ḳılġanda mü'ezzinlik hiśleriġa intiḳāl ḳıldı meẕkūr mü'ezzinlerdin Ebū Maḥdūre (15) āẕānda tercīḥ ḳılur idi yaʿnī

اشهدان لا اله الا الله و اشهدان محمد رسول الله

-ni ol pest āvāz birle aytıp (16) soñgra āvāzını köterip aytur idi ammā tekbīrniñg lafẓlarını ikidin ikidin aytur idi ammā Ḥażret-i Bilāl tercīḥ ḳılmas (17) idi ammā tekbīrni birdin birdin aytur idi Ḥażret-i İmām-ı Aʿẓal Ebū Ḥanīfe Raḥmetu'llah ve ehl-i ʿIrāḳ Ḥażret-i Bilālniñg ezānını ve Ḥażret-i (18) Ebū Maḥdüreniñg tekbīrini iḫtiyār ḳıldılar ammā İmām Şāfiʿī Raḥmetu'llah ve ehl-i Mekke Ebū Maḥdüreniñg ezānını ve Bilālniñg tekbīrini (19) iḫtiyār ḳıldılar ve ammā İmām Aḥmed Raḥmetu'llah ve ehl-i Medīne Bilāl Raḍıyallahu Teʿālā ʿAnhnıñg ezānını ve hem tekbīrini iḫtiyār (20) ḳıldılar ve ammā İmām Mālik Raḥmetu'llah iki cayda ḫilāf ḳıladur biri Allahu Ekber Allahu Ekberni iʿāde ḳılmaḳdur yaʿnī tekrār ḳılıp Allahu Ekber (21) lafẓını tört merre aytmaydur diydür yine biri Ḳadḳametü'ṣ-ṣalatnı tekrār ḳılmaydur diydür mana tört imāmnıñg ezān (22) ve tekbīrdeki iḫtilāflarınıñg aṣlı ve yıldızı uşbudur (23) Hicretdin bir miñg üç yüz ḳırḳ yette Māh-ı Ramażānü'l-Mübārekniñg yigirme birinci kiçesi Ġulca Şehride Kāşġar (24) muẓāfātıdın Artuçlik Damulla Ṣābit Aḫond Kemālniñg ḳalemininiñg leng-i cevādı bu ḳısḳa maḳālniñg tiñg meydānıda (25) cevelandın fāriġ olup istirāḥat tübrekiġa soyutuldı * وبالله التوفيق وبجوده التحقيق والتدقيق

(26) اللهم اجعل ترجمتي هذه نافعة للخواص والعوام واغفر لقصوري في املاء هذا الكلام الدين النظام واعني

(27) ذيل اقدام الافكار وخطل تحرير الحاقل الحام بحمدك وكرمك يا ذا الجلال والاكرام تمت

(241) (1) Tenbiye Āgāh bolġıl ki bu risāleni tertīb ḳılġan vaḳtde muʿayyen bir kitābġagına tābiʿ bolmay belki neçe menbaʿ-(2)-larġa

fikrniñg saġularını taşlap tahkikniñg şīrīn suyını ve souḳ şerābını tartmaḳ üçün ictihād ḳılındı her baġ-(3)-nıñg mivelerini köp tartıġanda ġāyet şīrīn tatlıġlarını tirildi ve her gülşenniñg güllerini yıldap burap aḫtarıp (4) ġāyet ḫuşbūylarını iḫtiyār ḳılındı bu ḫuṣūṣda tolaraḳ iʿtimādımız Es-Sīretü'l-Hişāmiye Zādü'l-Meʿād Kāmilü's-Sīretü'l-Ḥalebiye[5] Nūrü'l-Yaḳīn kibi muʿteber kitāblarġa boldı bukitāblarnıñg içide ġāyet işençlik ve iʿtimādlıḳ destūrü'l-(6)-ʿamel bularġa lāyıḳ ʿAllāme-i Şehīr İbnü'l-Ḳayyım El-Cevzīniñg Zādü'l-Meʿād nām kitābı bolġaç ol kitābġa rücūʿmız köpraḳ boldı (7) tārīḫī vāḳıʿalarnı żabṭ ḳılmaḳda İbnü'l-Eşīrniñg rivāyeti ve taḥḳīḳ ve dīni mes'elelerni ve Resūl-i Ekrem Ṣallallahu ʿAleyhi ve Sellemniñg sīreti-(8)-ni beyān ḳılmaḳda meẕkūr İbnü'l-Ḳayyımnıñg dirāyeti ve tedḳīḳi ḫāṭırımızda boldı ve hem bu risāleni teʾlīf ḳılur vaḳtde Ḳurān-ı Ḥakīm (9) Ṣaḥīḥ-i Buḫārī Ṣaḥīḥ-i Müslimler vaḳf-ı ʿalīü'l-iḳtidār ve ḳadrü't-tevfīḳ naẓarımıznıñg aldıda boldı ve başḳa muʿteber ḥadīṯ (10) kitāblarınıñg ḫuşbūy gülleridin cemʿ ḳılındı ve hem bu risālede ṣıḥḥatġa yitmegen süst (11) sözlerni yazmaḳdın ḳalem cevādī rāḥatda boldı taḥḳīḳ bāzārıda ança bahāġa erzemeydurġan żaʿif kelāmlarnıñg (12) rūy cevherlerini taḥrīr ve kitābet riştesiġa tizmaḳdın imlā barmaḳları ferāġatda boldı tedḳīḳ riştesiде barmaḳġa (13) yaramaydurġan mevżūʿ sözniñg yaramas yüziġa fikrimizniñg közi iltifāt ḳılmadı (14) el-ḥamdü'lillah ki bu risāle egerçi Türkī zebān birle bolsa mu āḫiret ẕaḫīresi bolurġa sezāvār hemmeġa bir tuḥfe ḫuṣūṣen ʿavām birāderleri-(15)-mizġa bahāsız bir hediye boldı ʿulemālar hem iltifāt kılsalar naẓar-ı kimyā eserleri bīgār żāyiʿ bolmaġudik bir

ḫuş gülzār ve leṭāfetlik (16) ve nezāhetlik ᶜacib bir mürg-zār boldı her dānā Türkī dip iᶜtibārdın sāḳıṭ körmey inṣāf naẓarı ile baḳsa ve her bī-nāḳışa ve (17) dāstān közi birle ḳaramay belki ᶜibret ve baṣīret baṣarı birle ḳarasa elbette bu risāleniñg gülleri ularnıñg ḳabūliniñg bād-ı (18) nesīmī birle müşerref boladur dip ümīdim zordur eger ḳalem taḥrīride şehv ḳılsa ve zebān-ı taḳrīrde ḫaṭā ḳılsa ve fikr-i vehmniñg muġālaṭası (19) birle yoldın çıḳsa insān ḫaṭādın maᶜṣūm bolmaġaç ᶜulemā-yı ḥaḳīḳat āyīn-i fużulā-yı maᶜrifet-güzīnlerniñg tenbīhi ve ıṣlāḥı (20) ve ol Allah Kerīm Teᶜālā ve Taḳaddesniñg ᶜavfı ve iḥsānı köpdür

(21) İᶜLĀN

(22) Ṣadr-pervāz encümen-iᶜilm ve ḥikmet ve şehbāz-ı bülend-pervāz evc-i dāniş ve maᶜrifetlerniñg semᵉ-i laṭīf şāflarıġa güş-vār ve ṭabᶜ-ı ḫabīr (23) mū-şikāflarıġa āfitāb kibi āşikārā olġaykim bu kitāb Şīrīn Kelām Terceme-i Hāl Seyyidinā Muḥammed ᶜAleyhi's-Selām ki Damulla Şābit (1) Aḫond Kemālī Artucīniñg ḫızmet-i ḳalemiyesidindür uşbu zamān-ı emniyet-i iḳtirān ve eyyām-ı emniyet-i inżimāmda mü'ellifniñg icāzet (2) ve emr ve yardım ve ḫarāceti ile Ḫıṭay maḥkūmıdın Ġulca Şehriniñg mażafātı Küre Şehride pādişāhlıḳ maṭbaᶜda İmām (3) ᶜAbdü'l-Kerīm Aḫond bin Muḥammed Rūzī Artucī ve Ṣıddīḳ Aḫond bin Emīn Aḫond El-Kāşġarīlerniñg ictihād ve ihtimām ve saᶜy-ı tamāmları birle ve hem (4) ᶜAbdü'l-ᶜAzīz bin Molla Ḫudābirdi Ḥācı Artucī ve Muḥammed bin Ḫudābirdi Bay Artucī ve Zeyn el-ᶜābidīn bin Yūsuf Aḫond Artucīlerniñg (5) iᶜānet ve yardımı birle basıldı kette ḥarfler ve iᶜrāblıḳ ḥarfler maṭbaᶜda mevcūd bolmaġan sebebdin kette ḥarfler tizeledurġan (6) caylarda hem kiçik ḥarfler tizilip

iʿrāblıḳ ḥarfler tizilediurġan mekānlarġa iʿrābsız ḥarfler tizilip yazıldı insān seḥv (7) ve noḳṣāndın ḫālī bolmaġaç ve hem bizler bu maṭbaʿ işlerini ilgeri körmey mücerred istiʿdād ve ḳābiliyet ile üstād ve hādī-(8)-siz ḳılġaç ve hem maṭbaʿnıng ḥarfleri yitişmey ḥarfdin köp ḳısılġaç sehv ve ḫaṭā ve ḳuṣūr bāresidinʿöẕrimizning (9) ḳabūl-i erbāb-iʿilm ve ḥükmlerning naẕīf aḫlāḳ ve laṭīf şiyemleridin zor ümīd ḳılanadur

(10) اختتام محرر شیرین کلام

(11) در کتاب سیرین کلام و احوال حضرت مخزن الانام علیه وآله وصحبه الصلوة والسلام و راو اخر ایام

(12) ماه صیام ۱۳۰۶ بعون ملک العلام از شغل کتابت باختتام رسید هاچون نگارنده این کتاب

(13) از نگارش زبان مافی هذا الکتاب قولاً و تحریراً ناسپاس بود - بنابران نقایص مطابق منقول عنه

(14) نحوه پیش علمای الحرمین الشریفین عاشق حال رسول الکریم صلی الله علیه وسلم محترم قربان حاجی صاحب

(15) سلمه الله رب العزة ابن ذوالاکرام خلد مکین حاجی محمد غفر الله له کرمفجلله شرکاء اشاعت کنندگان

(16) نیز سهم وساعی این کتاب مستطاب است محبت و درستی کنایندہ بزیور صباحت تزئین یافت

(17) بنیذ گانرا التماس است که پس از ملاحظه همه شرکاء شنایع کنندهٔ این کتاب را بدعاء خیر دارین

(18) یاد آرند - ونیز مغفرت شعار اللهم اغفر لمولفه ولکاتبه ولقارئه ولمن سعی فی اشاعته

(19) مغفرة ظاهرة وباطنة وارزقهم شفاعة سید المرسلین صلی الله علیه والروا صحابه و

(20) واولیآء امته وابتاع شریعته الی یوم الدین ! زعفا وارحمنوعن جمیع سلمین من الجآئر و

(21) المنافرین واخر دعونا ان الحمد لله رب العلمین ٭ انا الملا حقیر

(22) ابو محمد فاری محمد ابن فاضل عارف بالله مولوی فاری عبد الله شاه مرحوم حنفی نقشبندی سامی

(23) " فانقاه عاطیر خانیار سرنگر کشمیر "

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

Reşit R.ARAT, Kutadgu Bilig III İndeks (Haz.Kemal Eraslan, Osman F.Sertkaya,Nuri Yüce),İstanbul 1979.

Tahsin BANGUOĞLU, Türkçenin Grameri,Ankara 1986.

_____, Ana Hatlariyle Türk Grameri,Istanbul 1979.

Ahmet CAFEROĞLU, Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü,Istanbul 1968.

Neşet ÇAĞATAY, İslam Dönemine Dek Arap Tarihi,Ankara 1989.

Saadet ÇAĞATAY, Türk Lehçeleri Örnekleri II,Yaşayan Ağız ve Lehçeleri,Ankara 1972.

Ferit DEVELLİOĞLU, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara 1978.

Divanü Lügat-it Türk Dizini,Ankara 1972.

Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi 1-15.,Konya 1995.

János ECKMANN, Çağatayca El Kitabı (Çev.Günay Karaağaç), İstanbul 1988.

Ahmet Bican ERCİLASUN, Kutadgu Bilig Grameri -Fiil-, Ankara 1984.

Muharrem ERGİN, Türk Dil Bilgisi, İstanbul 1985.

Necmettin HACIEMİNOĞLU, Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller, İstanbul 1991.

Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I-II, Ankara 1991.

Kazak Türkçesi Sözlüğü (Çev. H.Oraltay,N.Yüce,S.Pınar), İstanbul 1984.

İklil KURBAN, "Yeni Uygur Türkçesi Grameri",Türk Kültür Araştırmaları XX XI-2,Ankara 1989,s.243-266.

Muallim Naci, Lugat-i Naci, İstanbul 1987,

Emir NECİP, Uygurçe-Rusçe Luget, Moskova 1968.

Emir Necipoviç NECİP, Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü (Çev.İklil Kurban), Ankara 1995.

Özbek Tilining İzahli Lügati I-II., Moskova 1981.

Rıdvan ÖZTÜRK, Yeni Uygur Türkçesi Grameri, Ankara 1994.

_____, Uygur ve Özbek Türkçelerinde Fiil (Basılmamış doktora tezi), Ankara 1989.

Şemseddin SÂMİ, Kâmûs-ı Türkî, İstanbul 1987.

Ziya ŞÜKÛN, Farsça-Türkçe Lügat,İstanbul 1984.

Faruk Kadri TİMURTAŞ, Osmanlı Türkçesi Grameri III, İstanbul 1985.

Bekir TOPALOĞLU, Arapça-Türkçe Yeni Kâmus, İstanbul 1988.

Türkçe Sözlük I-II, Ankara 1988.

Faik Reşit UNAT, Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu, Ankara 1984.

Yeni Tarama Sözlüğü, (Düz.Cem Dilçin), Ankara 1983.

Konstantin Kuzmiç YUDAHİN, Kırgız Sözlüğü (çev.Abdullah Taymas), c.I,Ankara 1945 c.II,Ankara 1948.

Berdak YUSUF,Mehmet Mâhur TULUM, Sözlük,Özbek Türkçesi-Türkiye Türkçesi,Türkiye Türkçesi-Özbek Türkçesi,İstanbul 1994.